УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

М-р Олгер Башким Браме

ИМЕНКИТЕ ОД СРЕДЕН РОД ВО ДИЈАЛЕКТНИТЕ РЕЧНИЦИ НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

(Докторски труд)

Скопје, 2023

Докторанд:
ОЛГЕР БАШКИМ БРАМЕ

Тема:
ИМЕНКИТЕ ОД СРЕДЕН РОД ВО ДИЈАЛЕКТНИТЕ РЕЧНИЦИ НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

Ментор:
Проф. д-р АСЛАН ХАМИТИ,
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Комисија за одбрана:

Проф. д-р ВАЉБОНА ТОСКА (претседател),
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Проф. д-р АСЛАН ХАМИТИ,
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Проф. д-р АЛИ ЈАШАРИ,
Универзитет „Фан С. Ноли“ – Корча, Албанија

Проф. д-р АЈТЕН ЌАМИЛИ,
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Проф.д-р ИСМЕТ ОСМАНИ,
Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Научна област:
ГРАМАТИКА НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

Датум на одбрана:

(————————————————)

Олгер Башким Браме

ИМЕНКИТЕ ОД СРЕДЕН РОД ВО ДИЈАЛЕКТНИТЕ РЕЧНИЦИ НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

-Апстракт-

Проучувањето на дијалектите и народното јазично богатство воопшто, заземаат значајно место во лингвистичките истражувања, посебно во фонетиката, лексикологијата, фразеологијата и граматиката од синхрониски или дијахрониски аспект.

Дијалектниот јазик со право се изучувал тесно поврзан со историјата на јазикот, како и улогата што ја играат во конституирање на стандардниот јазик. Речникот на народниот јазик има многу вредности, не само за збогатување на вокабуларот на албанскиот стандарден јазик, туку и како богат изворен материјал за лингвистичко истражување. Дијалектната основа послужи како важен корпус во истражување на многу прашања од историјата на албанскиот јазик, особено на фонетиката и историската граматика; како изворен материјал за изработка на нормативни речници и како важен извор во збогатување на литературниот јазик.

Од друга страна, дијалектните говори служеле како референтна точка за споредба и проучување на многу граматички прашања на денешниот албански јазик, служејќи како важна основа во оваа насока. Тргнувајќи од оваа констатација, се обидовме, во светлината на истражувањето на одредени речници на албанскиот јазик, главно речници со дијалектна основа, да истражиме една посебна граматичка категорија на јазикот, како што е средниот род кај именките, со посебен осврт кон неговата состојба и карактеристики. Се определивме токму за одредени дијалектни речници, со цел истражувањето да ги отсликува конзервативните елементи на оваа граматичка категорија.

Со истражувања од оваа природа можеме да создадеме појасна слика за тоа како се развила оваа граматичка категорија, осознавајќи ги нејзините запазени елементи во дијалектниот јазик и развојот на средниот род низ текот на времето во споредба со албанскиот стандарен јазик. Анализираниот корпус е извлечен од целосното исцрпување на именките од среден род во одредени речници и прирачници, составени главно врз основа на албанските дијалекти, со цел да се истражи оваа категорија во конзервативна состојба. Изборот на речниците не е случаен, туку со одредена цел.

Материјалот извлечен за истражување е дополнет со речници целосно од дијалектна природа за да се обезбеди поширок корпус за целосно разгледување на прашањето кое е во центарот на нашето истражување.

Овој аналитичко-дескриптивен широк пристап кој се обликува во трудот, овозможува опис и анализа на средниот род во речниците на албанскиот јазик и ќе резултира со добро осмислен и организиран труд, со широк корпус, со исцрпно и логично толкување, со споредувања меѓу бројни дијалектни речници и три толковни речници на албанскиот современ јазик.

Клучни зборови: среден род, именка, дијалектен речник, регионален речник, конзервативна состојба, анализа, пристап.

NOUNS OF THE NEUTER GENDER IN THE DIALECT DICTIONARIES OF THE ALBANIAN LANGUAGE

-Abstract-

The study of dialects and national language wealth in general, has a significant place in linguistic research, especially in phonetics, lexicology, phraseology and grammar from a synchronic or diachronic aspect.

Dialects have rightly been studied in close connection with the history of the language, as well as the role they play in constituting the standard language. The dictionary of the vernacular has many values, not only for enriching the vocabulary of the Albanian standard language, but also as a rich source material for linguistic research. The dialectal basis has served as an important corpus in researching many issues of the history of the Albanian language, especially phonetics and historical grammar; as a source material for creating normative dictionaries and as an important source in enriching the literary language. On the other

hand, dialectal speeches serve as a reference point for comparison and study of many grammatical issues in today's Albanian language, becoming an important basis in this direction. From this conclusion, we tried, in the light of the research of certain dictionaries of the Albanian language, mainly dictionaries with a dialect basis, to investigate a special grammatical category of the language, such as the neuter gender of nouns, with a special reference to its condition and characteristics. We decided on specific dialect dictionaries, in order for the research to reflect the conservative elements of this grammatical category.

With research of this nature, we can create a clearer picture of how this grammatical category has developed, recognizing its observed elements in the dialect language and the development of the neuter gender over time compared to the Albanian standard language. The analyzed corpus is drawn from the complete exhaustion of neuter nouns in certain dictionaries and handbooks, compiled mainly on the basis of Albanian dialects, in order to explore this category in a conservative state. The choice of dictionaries is not random but with a specific purpose.

The material extracted for research has been supplemented by dictionaries entirely of a dialectal nature to provide a wider corpus for a full consideration of the issue at the center of our research.

This analytical-descriptive broad approach, which is shaped in the paper, enables the description and analysis of the neuter gender in the dictionaries of the Albanian language and will result in a well-thought-out and organized paper, with a wide corpus, with an exhaustive and logical interpretation, with comparisons between numerous dialect dictionaries and three explanatory dictionaries of the Albanian modern language.

Key words: neuter gender, noun, dialect vocabulary, regional vocabulary, conservative condition, analysis, approach.

Благодарност / Mirënjohje

Посебна благодарност до мојот ментор, проф. д-р. Аслан Хамити, за укажаната помош, дадени точни забелешки и предлози до реализација на оваа работа.
Благодарен сум и на моите професори на Катедрата за Албански јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ за сета поддршка и поттик во мојата истражувачка работа, давајќи голема помош во резултатите од ова истражување.

Një falënderim të veçantë për mentorin tim, prof. dr. Asllan Hamiti, për për ndihmën e dhënë vërejtjet e sakta dhe sugjerimet e bëra deri në realizimin e këtij punimi.
Gjithashtu u jam mirënjohës profesorëve të mi të Katedrës së Gjuhës Shqipe në Fakultetin e Filologjisë “Blazhe Koneski” për gjithë mbështetjen e dhënë dhe nxitjen në punën time kërkimore, duke dhënë një ndihmesë të madhe në rezultatet e këtij hulumtimi.

Посветено моето семејство
за безрезервната поддршка

Изјавувам дека докторскиот труд е оргинален труд што го имам изработено самостојно.

Изјавувам дека електронската верзија на докторскиот труд е идентична со отпечатениот докторски труд.

Потпис на авторот, с.р

СОДРЖИНА НА ТРУДОТ

ПОГЛАВЈЕ I

ВОВЕД 11

1.1. Идентификација и формулација на проблемот на истражувањето 11

1.2. Предмет на истражување 12

1.3. Истражувачка теза 16

1.4. Цели на истражувањето 17

1.5. Методи на истражувањето 18

1.6. Теоретска основа на трудот 18

1.7. Структура на трудот 19

ПОГЛАВЈЕ II

СРЕДНИОТ РОД ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИ ДОКАЗИ 22

2.1. Родот како лексико-граматичка категорија. „граматичкиот род“ наспроти „природниот род“ 22

2.2. Триродовиот систем на именките во индоевропските јазици 26

2.3. Родот во албанскиот јазик и негови особености 28

2.3.1. Именки од машки и женски род и видови на деклинација во албанскиот јазик 31

2.3.2. Праиндоевропската генеза на средниот род во албанскиот јазик 33

2.3.3. Намалување (редукција) на средниот род во албанскиот јазик и сегашната состојба 36

2.4. Класификација на именките од среден род во албанскиот јазик и нивната семантика 39

2.4.1. Првичните именки од среден род 39

2.4.2. Именки од среден род изведени од придавки 43

2.4.3. Именки од среден род изведени од глаголи 45

ПОГЛАВЈЕ III

ПРИДОНЕСОТ НА ОДРЕДЕНИ АВТОРИ ЗА ДОКАЖУВАЊЕ (УТВРДУВАЊЕ) НА СРЕДНИОТ РОД КАЈ ИМЕНКИТЕ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК 49

3.1. Докази за средниот род кај старите албански автори 49

3.1.2. Докази за средниот род во делото на Пјетер Буди 57

3.1.3. Средниот род во Речникот на Франг Барди 59

3.1.4. Лексичкиот состав во делото на Пјетер Богдани и доказите за среден род 63

3.2. Значаен придонес за утврдување на средниот род на именките во Речникот на Карл Рајнхолд 67

3.3. Важни придонеси за утврдување на средниот род кај именките во Речникот на Тими Митко 70

3.4. Етимолошки студии за албанскиот јазик како важен доказ за истражување на средниот род 73

3.4.1. Согледувања за „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ на Густав Мајер 74

3.4.2. Средниот род претставен во „Етимолошките студии од областа на албанскиот јазик “ од Еќрем Чабеј 75

3.4.3. Средниот род утврден во „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ на Колец Топали 78

ПОГЛАВЈЕ IV

ОКОЛУ ВРЕДНОСТИТЕ НА НАРОДНИТЕ ГОВОРИ И ДИЈАЛЕКТНИТЕ РЕЧНИЦИ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК (ОПШТ ОСВРТ) 83

4.1 Дијалектни речници и албанската лексикографија 83

4.2. Дијалектниот корпус и неговото значење за стандардниот јазик 86

4.3. Серијата „Dialektologjia Shqiptare“ („Албанска дијалектологија“) како можност за истражување на дијалектното богатство на албанскиот јазик 90

4.4. Дијалектните и регионалните речници - корпус за истражување на различни јазични сфери 103

ПОГЛАВЈЕ V

5. ИДЕНТИФИКАЦИЈА И АНАЛИЗА НА СРЕДНИОТ РОД ВО РЕЧНИЦИТЕ НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК И ВО ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ИЗРАЗИ 107

5.1. Идентификација и анализа на средниот род на именките во „Fjalor i gjuhës shqipe“ („Речникот на Албанскиот јазик“), 1904 од Константин Кристофориди 107

5.2. Идентификација и анализа на средниот род на именките во „Fjalori i Bashkimit“: анастатиско издание на „Fialuer i Rii i Shcypes“ (1908) на Друштвото „Башкими“ 113

5.3. Идентификација на средниот род кај именките во „Fjalorthi i Ri (Fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnis, 1941“ од Николе Газули 120

5.4. Идентификација и анализа на именките од среден род во „Дијалектниот речник со зборови и изрази од Југот на Албанија“ на Пано Тасе (1941) 124

5.5. Набљудувања на средниот род на именките во говорот на Косово 128

5.5.1. Идентификација и анализа на средниот род во „Fjalor popullor“ („Народниот речник“) на Абдула Зимбери (2014) 128

5.5.2. Идентификација и анализа на средниот род во „Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore“ („Речник на народни зборови и изрази“) на Албанолошкиот институт во Приштина 132

5.6. Состојбата на средниот род во албанските дијалекти на Северна Македонија 136

5.6.1. Наоди за средниот род во „Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni“ („Речникот на зборови и изрази од областите на албанскиот јазик во Македонија“) од Ќемал Мурати (2015) 137

5.6.2. Наоди и анализа на средниот род во монографијата на Ремзи Несими “E folmja e Dervenit” („Говорот на Дервен“) 141

5.6.3. Наоди и анализа на средниот род во монографијата “E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit” („Говорот на Албанците од Скопска Црна Гора“) од Аслан Хамити 142

5.6.4. Наоди и анализа на средниот род во монографијата “E folmja shqipe e Karshiakës” („Говорот на Албанците од Маркова Река“) од Хаки Имери 144

5.6.5. Наоди и анализа на средниот род во делото на Мустафа Ибрахими “E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës” (“Албанскиот говор на околината на Прилеп и Крушево”) 145

5.7. Наоди и анализа на средниот род во „Fjalor i Gjuhës Shqipe“ (“Речник на албанскиот јазик”), 2006, од Мехмет Елези 147

5.8. Наоди и анализа на средниот род во делото „Fjalor i gjuhës shqipe“ („Речник на албанскиот јазик“), 2020 од Александер Џувани 153

5.9. Наоѓање и анализа на среден род во регионални и фразеолошки речници на албанскиот јазик 159

5.9.1. "Лексичко-фразеолошкиот речник на Девол" од Али Јашари..... 159

5.9.2. „Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës" („Речник на зборови и народни изрази од говорот на Ујемуја") од Хајри Шеху 163

5.9.3. „Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe" („Лексичко-фразеолошки и етнолингвистички речник на Голема Малесија") од Ѓовалин Шкуртај 166

5.9.4. „Fjalë popullore nga Myzeqeja" („Народни зборови од Мизеќеја") од Јани Нуши 172

5.10. Споредбена анализа за средниот род во нормативни речници и во албанскиот стандарден јазик 175

ПОГЛАВЈЕ VI

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ 184

SUMMARY ……...198

Користена литература 202

Прилози..... 213

ПОГЛАВЈЕ I

ВОВЕД

1.1. Идентификација и формулација на проблемот на истражувањето

Научникот Шарл Нодие (Charles Nodier) вели: „...тој што внимателно не ги истражувал дијалектите и говорите на сопствениот јазик, не ја познава ни неговата половина...“[1]

Од досегашните истражувања може да се извлече констатацијата дека проучувањето на дијалектите и дијалектното богатство воопшто, претставува значајно поле во проучувањето на некои лингвистички аспекти, како на фонетски и граматички план, така и на историски и лексико-фразеолошки план.

Дијалектните говори се изучувале во рамките на историјата на еден јазик, како и улогата што ја играат врз создавањето на јазичниот стандард. Речникот на говорите има многу вредности, не само за збогатување на вокабуларот на албанскиот стандарден јазик, туку и како историски доказ за истражување на карактеристиките врз различните јазични аспекти.

Дијалектната основа служела како важен корпус за разјаснување на многу прашања од историјата на албанскиот јазик, фонетските и историско-граматичките појави; како изворен материјал за изготвување на нормативни речници и како важен извор во збогатувањето на литературниот јазик. Од друга страна, дијалектите и говорите служеле како референтни точки за споредба и проучување на многу граматички прашања на албанскиот денешен јазик, служејќи како важна основа во оваа насока.

Поаѓајќи од оваа констатација, се обидовме врз основа на одреден број речници на албанскиот јазик, главно дијалектни речници, да истражиме една посебна граматичка категорија, односно средниот род кај именките, т.е. неговата состојба и карактеристики. Се фокусиравме токму на дијалектните речници, со цел да ги забележиме конзервативните елементи на оваа граматичка категорија. На овој начин ќе можеме да создадеме појасна слика за начинот на развојот на оваа категорија, идентификувајќи ги нејзините запазени елементи во дијалектниот јазик и нивниот развој и состојба во албанскиот стандарден јазик.

И покрај досегашни бројни истражувања во оваа област, нивниот предмет е главно фокусиран врз историскиот развој на оваа граматичка категорија во однос на другите јазици или нејзиниот индоевропски карактер. Најважните студии за ова прашање кои ни послужија како добра теоретска основа на ова истражување, припаѓаат на врвни лингвисти, како што се: Еќрем Чабеј, Шабан Демирај, Колец Топали, како и албанолози, меѓу кои вреди да се издвои Холгер Педерсен.

Истражувањата за средниот род се однесуваат врз именскиот систем на албанскиот јазик, главно врз јазикот на старите албански автори; додека во однос на научните трудови за актуелната состојба на родот во јазикот, може да се спомене Нухи Веселај, кој се занимавал со идентификација на оваа категорија во денешниот албански литературен јазик, правејќи ја класификацијата на именките од среден род според видот и семантичкото поле во денешната состојба.

[1] Gjovalin Shkurtaj. *Dialektologjia shqiptare*, Tiranë, 2003, стр. 14.

Од оваа гледна точка, сметавме дека подетално истражување на идентификацијата и карактеристиките на средниот род во албанските дијалектни речници, ќе придонесе за дополнување на проучувањето на оваа граматичка категорија, бидејќи нејзините запазени елементи можат појасно да се испитаат врз нив. Во оваа смисла, сметаме дека оваа докторска дисертација ќе претставува особен интерес, отсликувајќи ги овие особености зачувани во оригинални форми. Со реализација на ова, сметаме дека трудот ќе создаде поцелосна рамка на студии од оваа област во албанската лингвистика.

1.2. Предмет на истражување

Истражувачки предмет на оваа докторска дисертација е анализа на состојбата на средниот род во дијалектните речници на албанскиот јазик.

Трудот ќе го збогатиме со еден хронолошки опис на придонесот на одредени лингвисти кон овој проблем и преглед со одредена анализа на изворни текстови за средниот род од старите автори на албанскиот јазик до одредени понови речници.

Именките од среден род, како изворен истражувачки корпус за овој труд, се земени од одредени речници и прирачници, составени главно врз основа на албанските говори и дијалекти, со цел оваа категорија да се согледа во зачувана состојба. Изборот на речниците не е случаен, туку со одредена цел. Сметаме дека овие речници се порепрезентативни во однос на истражувањето на предметната проблематика и опфаќаат важен временски период во развојот на албанскиот јазик. Иако повеќето од нив се засновани на регионален и дијалектен материјал, повеќето од овие речници се наречени „речници на албанскиот јазик“, бидејќи тука ги среќаваме првите обиди да се опфати материјал од албанскиот јазик во целина. Сепак, обезбедениот материјал за истражување е дополнет со обични дијалектни речници за да се обезбеди поширок опфат за целно истражување на ова прашање. Имено, при нашата работа ги користевме овие речници:

1. „Fjalor i gjuhës shqipe“ (1904) („Речник на албанскиот јазик“) од Костандин Кристофориди - означен како прв свесен научен обид да се создаде речник на албански јазик (не само на еден од неговите дијалекти или обичен двојазичен речник). [2]

2. „Fjalori i Bashkimit“ или “Fjaluer i Rii i Shcypes” (1908) на Друштвото „Башкими“ - еден од капиталните трудови на нашата лексикографија и еден од најдобрите речници на албанската лексикографија до речникот објавен во 1954 година, служејќи и како референтен за други речници. [3]

Имено, Речникот на Костандин Кристофориди (1904) и Речникот на друштвото „Башкими“ (1908), се двете најзначајни лексикографски дела за албанскиот јазик во првите 10 години на XX век.

3. „Fjalor dialektor: me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë - 1941“ („ Дијалектен речник: со зборови и изрази од југот на Албанија“) од Пано Тасе - дело со големо лексикографско богатство, кое ја зачувува спонтаноста и свежината на прибирањето зборови на непосреден начин, реализирано во посебна форма, како на пр. транскрипцијата на изговорната форма на зборот, што ги прави лексичките

[2] Androkli Kostallari, “Parimet themelore për hartimin e “Fjalorit të gjuhës së sotme shqipe”, në: *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe, II;* Tiranë: AShSh & IGjL, 1972, стр. 6.

[3] Miço Samara, “Rreth vlerave leksikografike të Fjalorit të shoqërisë “Bashkimi””, во: *Shqyrtime albanologjike*, Shkup: 2000, стр. 29-31.

единици на овој речник многу вредни за целите на нашето проучување. За важноста на овој речник, Александер Џувани истакна дека е составен врз говорот на Јужна Албанија, изработен е вешто и со голема важност за проучување на албанскиот јазик. Речникот опфаќа зборови на Пермет што ги нема во други речници, како во речникот на Кристофориди и „Башкими“, но, дури и да се најдат некои, во Речникот на Пано Тасе истите се проширени со други значења и примери.[4]

4.„Fjalori i Gazullit, Fjalorthi i Ri (fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnisë”), 1941“ („Речник на Газули, Нов речник (ретки зборови што се користат во северна Албанија), 1941 година“) од Никол Газули - е втор регионален речник од истиот период, кој опфаќа зборови и изрази главно од Регионот на Голема Малесија. Како што забележува и Леди Шамку, издавачката на овој Речник, иако територијата каде што е собран материјалот припаѓа на една област, сепак треба да се има предвид дека Голема Малесија лингвистички е доста автентична изворна област поради нејзините историски и геоморфолошки карактеристики. Според неа, овој Речник отсликува богат каталог на гегискиот дијалект, кој се издвојува по избраниот јазичен материјал, методологијата на изготвување и балансот во изборот меѓу јазичниот престиж и усното наследство.[5]

Двата горенаведени речника, ги разгледавме поради нивната важност за временскиот период кога биле објавени, како и историско-социјалните услови и развојот на науката во Албанија. Овие два речника, и покрај нивниот регионален карактер, се оценети како појдовна точка за развојот на албанската еднојазична лексикографија, како први чекори за толковните речници на албанскиот јазик.[6]

Од истражувачкиот корпус не се изоставени ниту албанските говори во Косово и албанските говори во Северна Македонија, со цел што повеќе да се заокружи географијата на дијалектите во кои ќе се истражува прашањето што се проучува. Така, од косовските говори се разгледуваат два важни речника:

1. „Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore“ („Речник на народни зборови и изрази“), од 1982 година, издаден од Приштинскиот албанолошки институт, кој содржи богат материјал од зборови и изрази што се користат во народните говори, главно во Косово, но и од другите области каде што се зборува албански во поранешна Југославија, Речник кој се заснова врз вреден извор, како што е картотеката во Одделот за лингвистика при Приштинскиот албанолошки институт.

Како што е посочено во предговорот на Речникот, тој содржи околу 5.206 зборови од различни области од животот и работата: од обичниот говор, од флората и фауната, анатомијата, различни занаети, од именувањата на работните алатки и нивните делови и други животни активности. На овој начин ќе можеме да ги прегледаме насобраните примери во нивната изворна форма и во нивната конзервативна состојба.

2. „Fjalor popullor“ („Народен речник“) од Абдула Зимбери, 2014 година - го надополнува јазичниот корпус на материјалот што е во фокус на ова истражување. Овој Речник опфаќа богат лексички материјал од територии на Косово, Северна Македонија и Црна Гора. Како што вели самиот автор во предговорот на Речникот, „планинските предели се тие што низ вековите го збогатувале нашиот речник со домашни зборови и изрази, збогатени со различно значење низ вековите“. Речникот

[4] Aleksandër Xhuvani, “Nji Fjalorth i ri”, në: *Vepra 2*. Tiranë: 1990, стр. 86.
[5] Parathënie e veprës, *Fjalor i Gazullit*, Excipere 2, Tiranë: Botime Çabej, 2009.
[6] Hëna Pasho, “Vështrim mbi leksikun krahinor të “Fjalorthit të ri” të Pano Tases”, во: *Studime filologji-ke 3-4*, Tiranë: QSA-IGJL, 2001, стр. 121.

на Абдула Зимбери содржи значителен број зборови кои никогаш не се пренесени во други речници и токму затоа се цени неговата вредност за сегашноста и иднината.[7]

3. „Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni“ („Речник на зборови и изрази на албанските говори во Македонија“), од 2015 година, од Ќемал Мурати - е еден друг речник кој ќе го разгледаме за да се анализира состојбата со средниот род кај именките во албанските дијалектни говори во Северна Македонија. Овој речник содржи околу 20 илјади лексеми, фразеолошки изрази и тополексеми на албанските говори во Северна Македонија.

Овој корпус се дополнува со други монографии кои ги проучуваат албанските говори во Северна Македонија, со цел областа што се проучува да биде што поопсежна и поцелосна. Меѓу нив ги споменуваме:

„E folmja e Dervenit“ („Говорот на Дервен“), Тетово, 2008 година, од проф. Ремзи Несими - дело кое содржи широко и продлабочено проучување на ова албанско говорно подрачје со посебни карактеристики, кое претставува вредна истражувачка база.[8]

„E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit“ („Говорот на Албанците од Скопска Црна Гора“), Скопје, 2014 година, од Аслан Хамити - студија која содржи јазичен материјал од непроучен говор на оваа јазична област од северната област на Северна Македонија, материјал собран и внимателно проучен во сите јазични сфери.[9]

„E folmja shqipe e Karshiakës " („Говорот на Албанците од Маркова Река“), Скопје, 1997, од Хаки Имери - ни се претставува како лингвистичко истражување од интерес, од дијалектолошки аспект. Како што истакнува авторот, овој говор се претставува со многу карактеристики што го разликуваат од другите говори, служејќи како мост што ги поврзува централногегиските говори со групата североисточни гегиски говори.[10]

„E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës“ („Албанскиот говор на прилепската и крушевската околија“), Скопје, 2005 година, од Мустафа Ибрахими - монографија од интерес за нашето истражување, бидејќи, како што истакнува и самиот автор, говорот се третира како преоден говор со дијалектни карактеристики на албанскиот тоскиски и гегиски, и бидејќи е поизолиран од другите албански говори, претставува интерес за зачувани посебни карактеристики и архаични форми.

Во истражувачкиот корпус на оваа докторска дисертација се опфатени и некои речници со целосно регионален карактер или речници со фразеологија од различни региони на Албанија, со цел зачуваните стари елементи на именките од среден род да бидат јасно истражени и во нивната сегашна состојба. Овие речници, исто така, ја надополнуваат географијата на речниците каде што се проучува средниот род. Имено, истражувањето и анализата продолжуваат со уште два значајни речника од почетокот на XXI век во Албанија од областа на лексикографијата и дијалектологијата, односно со:

1. „Fjalor i Gjuhës Shqipe“ („Речник на албанскиот јазик“) од Мехмет Елези - обемно дело со богат материјал кој содржи лингвистички материјал собран од

[7] Abdulla Zymberi, *Parathënie e “Fjalor Popullor*”, Prishtinë: GrafBen, 2014.
[8] Remzi Nesimi, *E folmja e Dervenit*, Tetovë, 2008.
[9] Asllan Hamiti: *E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit*, Logos-A, Shkup, 2014.
[10] Haki Ymeri. *E folmja shqipe e Karshiakës*. Shkup: Botime Shkupi, 1997, стр. 25-26.

напишаните дела на над 40 автори, како и дела значајни за историјата на албанологијата. Како што истакнува Валтер Мемиша, ова е најголемиот речник составен и објавен од поединец. Во однос на богатството што го прикажува, може да се нарече своевидна енциклопедија на албанската народна култура, бидејќи целиот јазичен материјал е собран со упорност, страст и умешност.[11]

2. „Fjalor i gjuhës shqipe“ („Речник на албанскиот јазик“), 2020 година, од Александер Џувани - големо дело на еден од најистакнатите албански лингвисти. Овој речник во целост за првпат е објавен во 2020 година од Академијата на науките на Албанија и Академијата за албански студии. До целосното објавување на делото, речиси над 30% од лексичкото богатство собрано од авторот не било вклучено во ниту една студија. Како што се кажува во предговорот на Речникот, делото содржи лексички материјал со голема географска распространетост од сите албански предели, како и со задоволителна временска длабочина, вклучувајќи лексички слоеви од делата на старите автори до оние на авторите на 60-те години од минатиот век, како и дијалектни лексички фонетски варијанти за многу зборови, за кои сè уште не се определила стандардна фонетско-морфолошка форма.[12] Од оваа гледна точка, „Fjalori i gjuhës shqipe“ („Речникот на албанскиот јазик“) од Александер Џувани е важен материјал за проучување од повеќе лингвистички аспекти.

Како што беше планирано, дел од нашето истражување ќе бидат и одредени регионални дијалектни и фразеолошки речници, со цел конзервативните елементи на средниот род кај именките да може да се истражува во нивна изворна форма, како што се изговараат народски. Дел од наш истражувачки корпус, се и следниве речници:

1. „Fjalori leksiko-frazeologjik i Devollit“ („Лексичко-фразеолошки речник на Девол“) од Али Јашари - содржи околу 13 илјади зборови и фразеолошки единици, народни поговорки, поздрави и клетви, стари имиња на луѓе, топоними и сл., објаснети и илустрирани со примери од говорниот јазик, од публикации за фолклорот на Деволи и од делата на над 25 автори со потекло од Регионот на Девол (Албанија), со над 6 илјади примери.[13] Според Ѓовалин Шкуртај, овој Речник, поради своите вредности и новости, особено со обемното богатство на зборови и фразеологијата на Девол, го зголемува лексичкото и фразеолошкото богатство со еден од најтипичните региони на јужниот предел на Албанија.[14]

2. „Fjalori me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës“ („Речник на зборови и народни изрази од говорот на Ујемуја“) од Хајри Шеху - регионален речник составен од 8.000 зборови, фразеолошки единици и изворни поговорки, но неговата вредност дополнително се зголемува со други семантички податоци за многу зборови и фразеолошки единици, кои заедно со зборовите и фразеолошките единици претставуваат посебна вредност во албанската лексика. Според Јани Томаи, овој Речник содржи лексичко, фразеолошко и семантичко богатство досега недоволно познато, кое се истакнува по многу вредности што ги има за заштита на

[11] Valter Memisha, *Rreth sistemit emëror në "Fjalorin e gjuhës shqipe" të Mehmet Elezit* во "Studime Filologjike 1-2". Tiranë: QSA-IGJL, 2009, стр. 73-84.

[12] Valter Memisha, "Fjalë përcjellëse-Aleksandër Xhuvani, Fjalor i Gjuhës shqipe", во: *Aleksandër Xhuvani - Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: ASHSH-ASA, IGJL, 2020, стр. I-V.

[13] Ali Jashari, "Fjalori leksiko-frazeologjik i Devollit si dëshmi historike dhe etnosociolinguistike", во: *Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, Nr. 47*, Prishtinë: IAP, 2017, стр. 177-200.

[14] Gjovalin Shkurtaj, "Pasqyrë madhështore e leksikut dhe frazeologjisë shqipe të krahinës së Devollit", në: *Parathënie-Fjalori leksiko-fraeologjik i Devollit*, Korçë: Botime PromoPrint, 2016, стр. vii-xii.

домашното јазично богатство на албанскиот јазик, за збогатување на неговата лексика и особено на стандардната. Речникот е диференцирачки, што значи дека главно опфаќа зборови и изрази кои се карактеристични за говорот, зборови и изрази што се зачувани во народното творештво, локални синоними што се употребуваат наместо општорaспространетите зборови и др.[15]

3. „Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe“ („Лексичко-фразеолошки и етнолингвистички речник на Голема Малесија“) од Ѓовалин Шкуртај - ни дава целосен преглед на еден од карактеристичните народни говори, како што е оној на Голема Малесија, каде покрај зборовите, значењата и фразеолошките изрази и начини на искажување толку убави поговорки, внесе и нешто од етнонимското и етнојазичното богатство на Малесија. Како што истакнува самиот автор на Речникот, и на јазичен план Голема Малесија (вклучувајќи ги и оние кои се преселиле и живеат како етнолингвистички острови во различни места надвор од неа) зачувала близок, речиси ист говор, со некои специфични особености, кои веднаш се забележуваат и го разликуваат нејзиниот говор, доста јасно од другите говори, дури и од северозападната група. Оваа особеност е веќе добро позната работа и рано забележана.[16]

4. „Fjalë popullore nga Myzeqeja“ („Народни зборови од Мизеќеја“) од Јани Нуши - регионален речник со богат фонд на зборови од областа на Мизеќеја, кој го заокружува географскиот опсег на корпусот опфатен во истражувањето, составен од жив говорник и корисник на овој говор. Овој Речник, како што вели Јани Томаи, е типичен регионален речник, или поточно - составен со зборови и изрази од одредено наречје, каде основен извор е јазикот што се зборува во различни предели, особено на изворни говорители што добро го владеат локалниот говор, каде самиот автор може да биде добар извор и верификатор, кога е од тие места.[17]

1.3. Истражувачка теза

Голем дел од истражувањата вклучуваат статистички бројки, како што има истражувања кои опфаќаат документи, дела, јазик, слики и други форми на изразување на значењето, кои истражувачите потоа можат да ги протолкуваат. Имено, може да се направи квантитативно или квалитативно истражување.

Квалитативното истражување вклучува поинаква истражувачка логика. Бидејќи квалитативните податоци често се говорен јазик, пишуван јазик или слики кои имаат симболична содржина, постои потреба да се толкува нивното значење. Квалитативното истражување е особено корисно и соодветно за откривање на важни односи, за да одопштува теории и модели, особено откривање на можните причини и механизми што ги предизвикуваат, за спроведување на подлабоки описи и за избирање на важни теоретски случаи.[18]

Ние сакаме да спроведеме квалитативно описно и аналитичко истражување за состојбата на средниот род во речници главно со дијалектен или регионален

[15] Jani Thomai & E. Hysa, “Recension për“Fjalorin me fjalë e shprehje popullore nga Ujemuja ”me autor Hajri Shehu”, во: *Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës*, Tiranë: QSA & IGJL, 2016.

[16] Gjovalin Shkurtaj, *Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2021, стр. 7.

[17] Jani Thomai, *Leksiku krahinor e dialektor në shqipen e sotme*,Tiranë: ASHSH & IGJL, 2001, стр. 219.

[18] Dahlia K. Remler & Gregg G. Van Ryzin, *Research methods in practice: strategies for description and causation* (Second Ed.), Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2015, стр. 126-129.

карактер на албанскиот јазик и да донесеме важни и неопходни граматички информации. Посебноста за именките од среден род собрани во делата што се разгледуваат, е токму во тоа што во овие речници, именките од среден род се среќаваат во изворна фонетско-граматичка форма, со конзервативни карактеристики, што овозможува не само пронаоѓање на бараните случаи и нивна анализа, туку и можни споредби меѓу нив.

Преку продлабочена анализа на оваа јазична појава во фокус, се настојува да се дојде до важни заклучоци, кои даваат можности за идни истражувања, давајќи одреден придонес на ова поле.

Бидејќи се работи за главно описно-аналитичко истражување, има за цел да се одделат и анализираат карактеристиките на средниот род, одговарајќи на прашањата: Како?, Кога?, Зошто?

Целта на истражувањето се фокусира главно на одговорот на прашањето „Што?“, односно кои се особеностите што се проучуваат и за појасно заокружување на појавата, овие особености се обработуваат преку аналитички и компаративен пристап.

Врз основа на овој пристап, ги поставивме следниве истражувачки прашања:

- Дали различните дијалектни речници на албанскиот јазик го создаваат потребниот простор за извлекување заклучоци за средниот род во албанскиот јазик?
- Кои се оние елементи од оваа категорија во речниците што претставуваат разликувачки особености?
- Кои од овие особености не се присутни во сегашната состојба на јазикот или во неговата стандардна форма? Кои од нив се наследени и живи во јазикот?
- Кои елементи на средниот род се сметаат за елементи/аспекти кои најмногу се промениле?

1.4. Цели на истражувањето

Аналитичко-дескриптивниот пристап кој се спроведува во ова истражување, овозможува опис и анализа на средниот род во речниците на албанскиот јазик, и како таков, ќе резултира со реализација на аналитички организирано резиме со компаративни елементи, на начин што резултатите ќе се претстават во јасна форма и за заинтересираниот читател.

Со оглед на тоа што нашиот корпус на речници досега е користен и од други истражувачи од дијалектолошки аспект, сепак, нивните истражувања за одредени граматички категории, особено за родот, е површно и во втор план.

Цел на ова истражување е анализа на состојбата на средниот род на именките во голем број дијалектни или регионални речници на албанскиот јазик.

Како што е познато, употребата на средниот род била многу распространета во дамнешниот албански јазик, но, со текот на времето и развојот на јазикот, овој род, во повеќето случаи, се претворал во машки или женски род, така што во денешниот албански јазик средниот род на именките како граматичка категорија, се стеснува со текот на времето. Поаѓајќи од овој факт, главните цели на трудот се:

1. Изнаоѓање и анализа на разновидни форми на именките од среден род според значењето и начинот на образувањето, претставени во дијалектните и регионалните речници на албанскиот јазик.
2. Пронаоѓање и анализа на разновидноста на формите на средниот род во

фразеолошките единици и неменливите конструкции во албанскиот јазик.

3. Компаративен пристап за идентификација на средниот род во корпусот на речниците и во албанскиот стандарден јазик.

4. Да се прикаже богатството на дијалектните и регионалните речници и да се потврди дека дијалектните и регионалните зборови, како и лексичко-фразеолошкиот материјал собран и систематизиран во овие речници, претставуваат не се само богат материјал за широки лингвистички истражувања, туку можат да се користат и како истражувачка почва за испитување на сите лингвистички полиња.

5. Освен истражувачките цели од областа на граматиката, овој труд има за цел да биде уште еден чекор напред и отворен пат за понатамошни истражувања.

1.5. Методи на истражувањето

Целта на истражувањето до одреден степен ја наметнува и методологијата што треба да се следи во студијата. Бидејќи предметот на овој труд е опис и анализа на карактеристиките на средниот род кај именките забележани во дијалектните или регионалните речници на албанскиот јазик, нашето истражување главно се потпира на дескриптивно-аналитичкиот метод, со цел да се прикаже и анализира еден широк корпус на именки од среден род.

Друга метода што ја користевме е компаративниот метод, бидејќи преку него се пристапува и се анализираат особеностите на именките од среден род од собраниот изворен материјал од голем број различни речници, како и нивната споредба со формите во денешниот албански стандарден јазик.

На овој начин, идентификувајќи и анализирајќи ги особеностите на оваа граматичка категорија, може да се направи синтеза и да се извлечат соодветни заклучоци.

Поради самата природа на темата, неопходно е да се користат статистичкиот метод и складирање зборовите, кои се неопходни при рачното собирање на употребените форми во дијалектните речници за да се извлечат одредени главни карактеристики. Покрај овие методи, во многу случаи ќе се користи и методот на илустрација за да се дадат конкретни примери за воочените посебни особености или за нивната споредба.

Сите овие методи ќе се применат главно во синхрониот план, а одредени посебни појави или прашања ќе бидат разгледани низ дијахронискиот план. Поаѓајќи од општиот контекст и природата на самата работа, при истражувањето ќе се водиме и ќе имаме интердисциплинарен пристап и аналитичко-критичка презентација за главното истражувачко прашање.

1.6. Теоретска основа на трудот

За реализација на овој труд користевме теоретска литература, особено бројни трудови на домашни лингвисти околу средниот род во албанскиот јазик, но трудот е збогатен и со теоретски референци на странски истражувачи и албанолози за оваа појава, цитирани непосредно или преземени или прецитирани од друг автор. Консултиравме студии на странски автори за родот како граматичка категорија, неговиот израз во јазикот, неговата идентификација и карактеристики на одредени

јазици, историскиот развој на оваа категорија во јазиците од индоевропското семејство итн. Користени се посебни студии за дијалектологијата и нејзината поврзаност со граматиката од домашни и странски автори, како и општа литература за историјата на јазикот, дијалектологијата, граматиката и развојниот тек на јазикот итн.

Главното место во трудот го заземаат речниците, како изворен корпус на истражувањето, оцените на овие лексикографски дела од бројни лингвисти, но од особена важност е вокабуларот преземен од овие речници, кој ни служи како поддршка за теоретска основа на трудот. Оваа користена теоретска основа ја направи појасна анализата на корпусот земен како предмет на оваа студија.

1.7. Структура на трудот

Имајќи го предвид предметот на овој труд и неговата цел, тој е конципиран со следнава структура:

Прво поглавје на трудот е Воведот во кој се идентификува и формулира истражувачкиот проблем, а се истакнува и предметот на истражувањето, сумирајќи го целиот корпус на кој е фокусирана работата за ова истражување. Тука е претставена истражувачката теза која се обидува да го разјасни видот на истражувањето и целта што сакаме да ја постигнеме, поставувајќи ги основните истражувачки прашања. Целта на истражувањето го појаснува придонесот на ова истражување во обработка на средниот род на именките во албанскиот јазик, оттука и во граматиката, иновативноста што може да ја донесе, како и можностите за понатамошно истражување.

Истражувачките методи кои се користат во текот на истражувачката работа ги истакнуваат патиштата за постигнување на целта на овој труд. На сублимиран начин е претставена и теоретската основа на оваа докторска дисертација. Во ова воведно поглавје, посебно место зазема структурата на трудот, во која се опишани сите чекори што се следат за изработка и реализација на ова истражување.

Во II поглавје е направен целосен преглед на средниот род во јазикот, во форма на теоретско толкување, обработувајќи ја користената литература за овој проблем. Како прашања кои се опфатени во ова поглавје, вреди да се спомене идентификацијата на родот како јазична граматичка категорија, разликата помеѓу „граматичкиот“ и „природниот“ род и триродовиот систем на именките. Посебно место во ова поглавје опфаќа разработката на родот на именките во албанскиот јазик и неговите карактеристики, осврнувајќи се на поделбата на именките во албанскиот јазик според видот и потоа класификација на именките од среден род во албанскиот јазик.

Поглавје III се посветува на аналитичко претставување на придонесите на одредени автори за вистинското присуство на средниот род во албанскиот јазик. Во овој план го следевме хронолошкиот критериум за изнаоѓање и утврдување на трагите на средниот род во албанскиот јазик, почнувајќи од старите албански автори: Бузуку, Буди, Барди, Богдани; придонесите во периодот на националната преродба и потоа, продолжувајќи со: Карл Рајнхолд, Тими Митко, како и со доказите за постоење на оваа граматичка категорија во студиите или етимолошките речници на албанскиот јазик, со фокус на Речникот на Густав Мајер, во етимолошките студии на Еќрем Чабеј и во Етимолошкиот речник на Колец Топали.

Во IV поглавје е даден општ преглед околу вредностите на народниот јазик, претставен на регионални и дијалектни речници. Во ова поглавје е дадена описна анализа за вредностите на студиските томови „Dialektologjia Shqiptare“, („Албанска дијалектологија“), изданија на Академијата на науките на Албанија, Институтот за јазик и книжевност, како можност да се истражува богатството на дијалектната лексика на албанскиот јазик. Потоа следува преглед на дијалектните и регионалните речници и нивната улога во албанската лексикографија, важноста на дијалектниот корпус, како и преглед на дијалектните и регионалните речници на албанскиот јазик како јазично богатство. Покрај ова, се истакнува можноста овие речници да се истражуваат од различни јазични сфери.

Поглавјето V, кое претставува оска на трудот, го опфаќа целиот корпус на именки од среден род со кои ние располагаме, извршувајќи распознавање и анализа на оваа граматичка категорија во дијалектните или регионалните речници и во фразеологијата. Во ова поглавје е опишан и анализиран средниот род во сите дијалектни речници опфатени во истражувањето, водејќи се според хронолошкиот редослед на нивното објавување во XX и XXI век.

Во ова смисла, најпрво е обработен „Fjalori i gjuhës shqipe“ („Речникот на албанскиот јазик“) на Костандин Кристофориди и „Fjalori i Bashkimit“ („Речникот на Башкими“), извлекувајќи примери на именки од среден род кои се поврзани со една важна фаза од развојот на албанската лингвистика и лексикографија на почетокот на XX век, како две најзначајни лексикографски дела за албанскиот јазик во првите 10 години од овој век.

Другите два речника, дел од истражувачкиот корпус, припаѓаат на друг период од развојот на лингвистичката наука и историско-социјалниот развој на Албанија, не занемарувајќи го фактот дека и двата се дијалектни речника кои опфаќаат материјал од двата главни албански дијалекта. Посебно внимание во оваа глава им се посветува на изнаоѓањето и анализата на средниот род кај именките во говорот во Косово и кај Албанците во Северна Македонија, преземени од речници и вредни трудови посветени на одредени говори и наречја, со кои се заокружува опфатот на нашето истражување. Вклучувањето и изборот на одредени дела посветени на овие албански говорни подрачја како составен дел од истражувачкиот корпус на оваа докторска дисертација, е намерно, со цел истражувачкиот корпус на овој труд да биде поцелосно комплетиран.

Како посебно прашање во ова поглавје се разгледува граматичкиот среден род на именките во два значајни речника: во Речникот на Мехмет Елез и во Речникот на Александар Џувани. Што се однесува до првиот Речник, издвоивме посебна тема за негова анализа, бидејќи е најобемен речник составен и објавен од поединец и според богатството што го содржи може да се нарече своевидна енциклопедија на албанската народна култура. Посебно внимение му посветивме и на Речникот на Александар Џувани, бидејќи за првпат се објавува како комплетно дело со лексичко богатство со широка географска распространетост од сите албански предели.

Распознавањето и анализата на средниот род во дијалектните и фразеолошките речници на албанскиот јазик се обработува во посебна тема и го истражува ова прашање во некои типични речници, кои опфаќаат широки дијалектни области, односно наречја. И во овој случај, изборот не е случаен, со цел поцелосно застапување на народните албански говори.

Важно место во овој дел зазема описот и толкувањето на некои граматички особености на средниот род забележани низ неменливите (непроменливите) конструкции на фразеолошките изрази, со оглед на тоа што некои од нив содржат немотивирани зборови во денешната состојба на јазикот или зборови кои произлегле од историски случувања и настани, па се создава можност да се анализира запазената стара форма на зборот, без можните промени со текот на времето.

Ова поглавје се затвора со споредбена анализа за состојбата, карактеристиките, развојот на средниот род во разгледуваните речници и во албанскиот стандарден јазик.

VI поглавје содржи општи заклучоци произлезени од спроведената анализа. Овие согледувања се дадени во форма на заклучоци, со презентирање на главни наоди, статистички табели, кои можат да послужат и како основа за понатамошни истражувања. Значајно место зазема и листата на именките од среден род опфатени во трудот, давајќи ги во форма на мал речник на крајот од оваа докторска дисертација.

Трудот се завршува со список на користена библиографија, консултирана не само како важни цитирани дела, туку ни послужи за дополнително збогатување на нашето сознание во врска со средниот род во албанскиот јазик.

ПОГЛАВЈЕ II

СРЕДНИОТ РОД ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИ ДОКАЗИ

Како што е познато, албанскиот јазик припаѓа на семејството на индоевропските јазици. Одредувањето на припадноста на албанскиот јазик на ова јазично семејство е поврзана со придонесите на истакнати албанолози како Франц Боп, Густав Мајер, Холгер Педерсен и други лингвисти уште од XIX век.

Првиот лингвист што ја одредил припадноста на албанскиот како индоевропски јазик бил Франц Боп во 1854 година, кој во својата монографија Ueber das Albanesisiche, врз основа на споредбено истражување на одредени особености и јазични појави на албанскиот јазик, дошол до заклучок дека овој јазик „несомнено и сигурно припаѓа на индоевропското семејство, но во неговите основни елементи нема поблиска врска или, уште помалку, никаква генетска поврзаност со која било од санскритските јазици (т.е. индоевропските) на нашиот континент“. Според него, албанскиот јазик зазема посебно место во ова семејство, исто како и грчкиот.[19] Други албанолози, како германскиот лингвист J. Ритер фон Ксиландер во неговото дело Sprache d. Alb., 311, исто така дошол до заклучок дека албанскиот јазик треба да се смета за индоевропски јазик.[20]

Граматичката структура на албанскиот јазик, како и на кој било друг јазик, е резултат на долга еволуција, зачетоци кои водат дури во праисторијата. Оваа структура, во текот на својата непрекината еволуција, се развивала по сличен пат со развојниот тек на другите индоевропски јазици и е резултат на стремежот за непрекинат развој и усовршување.[21]

Во однос на граматичката структура на албанскиот јазик и неговата еволуција, значаен придонес имаат дадено многу лингвисти, како Димитер Камарда, Густав Мајер, Норберт Јокл, Карло Таљавин, Кристијан Сандфелд, Марко Ла Пијана, Холгер Педерсен и други. Овој последниот, се занимавал со прашања на историската морфологија на албанскиот јазик, меѓу другото и со наследниот праиндоевропски карактер на среден род во албанскиот јазик. По втората половина на XX век, важен придонес имаат дадено и други лингвисти, како Еќрем Чабеј, Селман Риза, Агнија Десницкаја, Александер Џувани, Махир Доми, Кристаќ Ципо, Идриз Ајети и др. [22]

2.1. Родот како лексико-граматичка категорија. „граматичкиот род“ наспроти „природниот род“

Родот е една од главните категории во јазикот кој е поврзан со интересни аспекти на проучување во секоја од главните области на лингвистиката. Родот, како граматичка категорија, може да се определи како систем на класификација на именките, што се одразува во деклинацијата на именките или во врските на

[19] Shaban Demiraj, *Gjuhësi Ballkanike*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2004, стр. 70.
[20] Shaban Demiraj, *Gjuha shqipe dhe historia e saj*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 1988, стр. 25.
[21] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 31.
[22] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 95-101.

именката со нејзините зборови што ја одредуваат (определуваат) неа. Лингвистите се согласни дека во некои јазици родот е најважна граматичка категорија, додека кај одредени јазици е целосно отсутен.

Ако се засноваме врз старите граматики, како онаа на Антоан Арнаулд и Клод Ланселот од XVII век, родовите се дефинирани како „чиста измислица и неоправдан закон“, идентификувајќи ја улогата на родот најмногу како израз на односот создаден помеѓу именката и некој друг збор, особено придавката. Затоа ваквата одредба е различна во различни јазици, дури и во самите зборови што еден јазик ги позајмува од друг јазик. Оваа различност на употреба е причина истите зборови во одредени јазици да ги сметаат како зборови од еден род, а некои други јазици како зборови од друг род.

Меѓутоа, она што се нарекува вообичаен род, не е толку вообичаен како што го замислуваат граматичарите, бидејќи по сè изгледа дека припаѓа само на мала група имиња на животни, на кои во грчкиот и латинскиот јазик им се придодаваат придавки од машки или од женски род според желбата на говорителот, односно дали смета дека со тоа именува машко или женско животно. Грците и Латините, покрај машкиот и женскиот род, измислиле трет род, кој го нарекле среден род, кој не е ниту едното ниту другото. Ова не го третирале рационално, како што би можеле да го прават, одредувајќи со среден род бројни именки на предмети кои немаат никаква врска со природниот пол (сексот), туку ваквата одредба е измислена, нереална и неоснована.[23]

Сузан Ромен го опишува родот како јазична категорија со синтаксичка последица низ целата граматика. По своето потекло, терминот „род“ потекнува од латинскиот јазик, што значи „вид“ и не се однесувал на полот (природниот род). Протагора уште во V век ги подделил именките во грчкиот јазик на две групи кои ги нарекол „машки“ и „женски“, убеден дека полот е нешто вродено во самите живи суштества. Подоцна, во XIX век, германскиот граматичар Јакоб Грим родовата класификација ја сметал како метафорично проширување на полот на живиот свет кон остатокот од светот, зборувајќи за концептот на граматичкиот род како проширување на „природен“ поредок на секој предмет.[24]

Ото Јесперсен истакнува дека под поимот „род“ се подразбира секоја граматичка поделба на класи, прикажувајќи некои аналогии со разликите во аријските јазици помеѓу машки, женски и среден род, без разлика дали поделбата се заснова на природната поделба на два рода или оној измеѓу да се биде жив и нежив, или на нешто друго.[25] Тој забележува дека во постарите ариевски (индоевропски) јазици се среќава прилично комплициран систем на родови разлики, кој во повеќето случаи се согласува, но во многу други е целосно несоодветен, па дури и може да биде целосно спротивен на природниот пол помеѓу машки и женски суштества и други предмети кои не се разликуваат по природен пол.[26]

---

[23] Antoine Arnauld & Claude Lancelot, *General and Rational Grammar: The Port-Royal Grammar*. 2nd ed. Ed. and transl. by Jacques Rieux & Bernard E. Rollin, The Hague - Paris: Mouton, [1660], 1975, стр. 75-78.

[24] Suzanne Romaine, “Gender, grammar, and the space in between”, in: *Communicating Gender in Context*, edited by Helga Kotthoff and Ruth Wodak, Volume 42. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1997, стр. 51-76.

[25] Otto Jespersen, *The Philosophy of Grammar*. London: George Allen & Unwin Ltd, 1951, стр. 226.

[26] Otto Jespersen, *Language - its nature, development and origin*. Great Britain: Unwin Brothers Ltd. Woking and London, 1954, стр. 346-348.

Според Александра Ајкхенвалд, концептот „род“ може да се согледа според три аспекти: од лингвистичка гледна точка, природна гледна точка и социјална гледна точка. Што се однесува до јазичниот концепт на родот, значењето на овој термин се толкува во граматиката и е еден од критериумите што јазиците го користат за категоризација на именките. Сепак, трите концепции за родот содејствуваат едни со други во рамките на секоја сфера. Имено, за разлика од други лингвистички поими кои различно се дефинираат, поимот „род“ се толкува унифицирано по она што со него се подразбира. Како општ термин, тој го опфаќа секој аспект од родово-јазичната, биолошката и социјалната класификација, помагајќи да се преплетат трите аспекти за да се истакнат нивните заеднички особености и начините на кои тие можат да влијаат еден на друг. Двојното значење на поимот „род“ од друга страна, укажува на постоење на општ концепт кој ги опфаќа јазичниот израз, општествениот аспект и биолошките особености.[27]

Општо земено, различни лингвисти категоријата род ја сметаат како семантичко-граматичка категорија, за разлика од другите категории кои се чисто граматички. Ваквото тврдење е поврзано и со тоа што, во целина, имаме двојна спротивставеност меѓу именките што означуваат живи суштества и неживи предмети. Што се однесува до првите, доволно е да се знае што означува одредена именка за да се одреди нејзиниот род. Тоа значи дека живите суштества ги делиме на машки и женски пол, а предметите како неутрални (неодредени) по полот. Значи, семантичкиот елемент не може да се занемари во овој случај.

Во овој контекст, Гревил Корбет истакнува дека самата дефиниција на поимот „род“ не е толку едноставна и бара подлабоко разгледување, бидејќи различни јазични традиции ги опишуваат појавите од родовиот аспект, користејќи различни термини. Од друга страна, иако на многу јазици можеби нема несогласување за бројот на половите, во многу други јазици ова прашање е покомплицирано. Осврнувајќи се на полот во различни јазични семејства, тој укажува на фактот дека определувањето на родот секогаш има семантичка основа, која може да биде едноставно по биолошка природа, како што е полот (сексот), или со други особености поврзани со жива или мртва природа. Имено, Гревил ја смета граматичката спогодба како критериум за одредување на родот и затоа вели дека во одредени јазици определувањето на родот зависи од два вида показатели: значењето на именката и нејзината форма. Формата, од една страна, содржи морфолошки показател, а од друга страна, фонолошки показател.[28]

Чарлс Хокет признава дека при определувањето на родот постои тип на спогодбена цел што тој ја нарекува „цел“ (таргет), договор како посебност што го разликува родот од другите особености на системот на именки. Ова може да се забележи во дефиницијата што ја дава за родот како класа на именки кои се одразуваат во соодносот на поврзаните зборови меѓу себе. Тоа се зборовите што се согласуваат по род со именката и го изразуваат овој договор. Како такви „цели“ ги споменува членовите, придавките, заменките, но и други делови на реченицата, во зависност од природата на различните јазици во светот.[29]

---

[27] Alexandra Y. Aikhenvald, *How Gender Shapes the World,* Oxford: Oxford University Press, 2016, стр. 1-3.

[28] Greville G. Corbett, “Gender Grammatical”, in: *International Encyclopedia of the Social of the Social & Behavioral Sciences,* Second Edition, Elsevier, 2015, стр. 759-799.

[29] Charles F. Hockett, *A course im modern linguistics,* New York: The Macmillan Company, 1958, стр. 230-234.

Родот, во јазиците што ја имаат оваа категорија, е важна одлика на секоја именка, иако родовата припадност на именките и нивните модификатори може да се сметаат и како „семиотички параметар на индексност“.[30]

Антоан Меје мисли дека граматичкиот род е една од најчудните, најнезначајните и најмалку логичните граматички категории, засновајќи се врз историјата на јазиците на индоевропското семејство.[31]

Бенедета Басет го поддржува ова мислење, посочувајќи дека граматичкиот род на именките може да се смета како јазична особеност која се однесува на збир на јасни правила. Според неа, ние најпрвин родот на зборот го одредуваме преку неговата семантичка мотивација од самите нас како говорници, а потоа создаваме свест за граматичка арбитрарност на родот.[32]

Силвија Лураги истакнува дека родовите системи можат да се создадат на различни начини и од различни видови морфолошки материјал. Таа нагласува дека различните родови системи, кои истовремено имаат различни примарни функции, потекнуваат од различни извори. Ова е појдовна точка од која може да се одреди од кои семантички особености се мотивираат родовите. И покрај општото мислење за релативно доцниот карактер на триродовиот систем заснован на полот (сексот) присутен во повеќето индоевропски јазици, се претпоставува дека овој систем го заменил претходниот систем со два рода, заснован на полот на живите суштества.На ваков начин, таа ја поврзува семантичката мотивација за родовиот систем на јазиците со комбинација да бидеш „жив организам“ и степени на индивидуализација. Освен случаите на морфолошка мотивација, родот на имињата на луѓето им се одредува врз основа на полот.[33]

Во албанскиот јазик сите именки, без исклучок, имаат род. Родот е присутен во двата броја, иако не на ист начин. Разграничувањето на родот на именките во албанскиот јазик се заснова и на синтаксички показатели, главно на определувачките (дефинирачките) зборови на именките, како и на чисти морфолошки показатели поврзани со делбата на именките на деклинации. Од друга страна, за припадноста на именката на одреден род, во некои случаи важна улога има лексичкото значење на зборот, особено кога се зема предвид поврзаноста на родот и полот. Во оваа смисла, кај имињата на живите суштества, на луѓето и животните, родот е тесно поврзан со полот, поради што се смета за лексичко-граматичка категорија, без разлика на тоа што има мал број именки кои прават исклучок. Што се однесува до именките на неживиот свет, родот нема никаква врска со лексичкото значење.[34]

Според Етхем Ликај, голема древна предродова поделба на именките требало да биде поделбата жив - мртов свет, поткрепувајќи ја оваа претпоставка со тоа што оние јазици кои ја немаат категоријата род, ја прават разликата со употребата на прашалните заменки: кој за живи суштесва и што за неживи

[30] Wolfgang U. Dressler & Ursula. Doleschal, “Gender Agreement via Derivational Morphology”, in: *Acta Linguistica Hungarica*,Vol. 40, No. 1/2, 1991, стр. 115-137.

[31] Antoine Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris: Champion, 1982, стр. 201-205.

[32] Benedetta Bassetti, “Is grammatical gender considered arbitrary or semantically motivated? Evidence from monolinguals, second language learners and early bilinguals” in: *British journal of psychology,* 2013, ISSN: 0007-1269. DOI:10.1111/bjop.12037.

[33] Silvia Luraghi, “The origin of the Proto-Indo-European gender system: Typological considerations”, in *Folia Linguistica,* 45/2, Published by De Gryter Mouton, 2011, стр. 435-464.

[34] AShSh & IGjL, *Fonetika dhe gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe II,* Tiranë: Akademia e Shkencave, 1976, стр. 60-62.

предмети. Имено, пред воспоставувањето на системот од три рода, имало претходна поделба од два рода и врз основа на оваа двојна спротивставеност го воспоставиле полот (значењето, природниот пол) за да се направи разликата машки – женски; додека некои други го воспоставиле суштеството, разликувајќи ја опозицијата живо - неживо. На ваков начин, според него, врз основа на првото гледиште каде за основа служи полот, од машкиот се разгранил средниот род; додека во вториот случај имињата на луѓето и животните се деле на машки и женски, а имињата на предметите во среден род.[35]

2.2. Трирод овиот систем на именките во индоевропските јазици

Во индоевропските јазици родот на именките е или природен или граматички. Станува збор за природен род кога разликата е поврзана со биолошкиот пол на живото суштество што го означува именката, односно машки или женски пол. Граматичкиот род е формална разлика во оние случаи кога не постои биолошки пол на предметот што се означува. Во овој случај, родот се одредува преку определувачкиот збор што е поврзан со именката на предметот што го означува, како на пример, со формата на придавката што ја определува именката, едноставно создавајќи усогласеност помеѓу родот на именката и придавката. Од друга страна, средниот род не се однесува на отсуството на полот, туку на неможноста на предметот да биде жива материја.[36]

Во своето дело „The Philosophy of Grammar“ („Филозофијата на граматиката“) (1951), Јесперсен доаѓа до сознание дека раниот развој на категоријата род во индоевропските јазици, е една од главните одлики за јазиците на ова семејство, истакнувајќи дека уште во најраната фаза се разликувале три рода: машки, женски и среден род. Според него, средниот род донекаде може да се смета за потподелба на машкиот род, условена од разликата меѓу номинативната и акузативната падежна форма. Овој систем се јавува како стабилен во повеќето јазици од ова семејство, засновајќи се на најстарите пишувани јазици. Тој смета дека поделбата на зборовите на овие три класи е делумно разумна, а делумно неразумна. Разумна е поради тоа што повеќето именки на машки суштества се од машки род, поголем број именки на женски суштества се од женски род и многу именки на предмети се од среден род. [37]

Шабан Демирај (1986) забележува дека меѓу различни лингвисти постоеле две главни мислења во врска со трирод овиот систем во индоевропските јазици. Една група лингвисти, како што се Ј. Н. Мадвиг, А. Меје, Ј. Лохман и др. сметаат дека во една рана фаза, двојната опозиција (машки - женски род) била воспоставена меѓу имињата на живите суштества од една страна и на имињата на предметите од друга страна, последниве се именки од среден род како продолжение на родот на неживите предмети. Додека друга група лингвисти, како што се Ј. Грим, Х. Паул и др., сметаат дека класификацијата на два рода, во порана фаза, се засновала на спротивставувањето машко – женско, додека средниот род произлегол при одвојување од машкиот род. Она што ги обединува мислењата на двете страни е

[35] Ethem Likaj, *Zhvillimi i eptimit në gjuhën shqipe*, Tiranë: Shtypshkronja JULVIN, 2006, стр. 26.
[36] Kárlos Kūriákī, *A grammar of modern indo-european,* European Union: Indo-European Language Association (Dnghu Adsoqiation), 2007, стр. 112-115.
[37] Otto Jespersen, *The Philosophy of Grammar,* London: George Allen & Unwin Ltd, 1951, стр. 227-229.

уверувањето дека системот со два рода кај именките е постар и појдовна точка за триродовиот систем.

Според познатиот албански морфолог Шабан Демирај, многу е веројатно дека во долгиот процес на еволуција на категоријата род во индоевропското јазично семејство, прастариот систем со два рода, заснован на спротивставувањето живо – неживо или опозицијата машко – женско, е да не ја означи почетната точка на родовата категорија, туку развојот на уште постар систем на класификација непознат за нас. Според него, праисторијата на индоевропските јазици не ни дозволува да донесеме апсолутни категорични тврдења, но сигурно е дека во многу раните праисториски фази, народите или племињата кои зборувале на различни индоевропски дијалекти, чувствувале потреба да ги разграничуваат имињата на предметите на светот што ги опкружувал врз основа на еден или неколку одредени критериуми. На овој начин, дури и поделбата на именките на три рода, е еден вид класификација што настанала како резултат на непрекинатиот развој на граматичката структура на различните говори на овие дијалекти.[38]

Во оваа насока, Колец Топали смета дека категоријата род е поврзана со половата разлика кај живите суштества, како и на предмети кои не се разликуваат по пол; па следствено на ова, во најстарите времиња постоел систем од три рода: машки, женски и среден род. Неутрални според родот биле именките на предметите, кои не можеле да се вклучат во другите два рода. Како Шабан Демирај, така и Колец Топали, е согласен дека одговорот на прашањето како е создадена категоријата род содржи мноштво на непознати работи поради далечното минато. Сепак, бидејќи овој систем е зачуван во прилично добра состојба во старите документирани јазици, докажува дека е создаден во праисториско време, многу пред документирањето на овие јазици.[39]

Ранко Матасовиќ мисли дека подоцнежните праиндоевропски јазици имаат три рода: машки, женски и среден род. Според него, многу е веројатно, а можеби и општоприфатливо, дека овој систем се развил од претходниот систем во кој се разликувале само два рода: еден обичен род (за живите суштества и мал број неживи предмети) и еден среден род (за останатите мртви предмети). Во протоиндоевропските јазици, пак, родот на некои именки можел да се определи само врз основа на нивното значење. Имено, именките што означуваат машки лица и некои животни, се од машки род; додека именките што означуваат женски лица, се од женски род. За сите преостанати именки, родот е делумно предвидлив од класата на поделба на која припаѓа именката.[40]

Според Холгер Педерсен, поделбата на именките во албанскиот јазик на три класи се совпаѓа со посебни граматички форми на соодветните определувачки зборови. Имено, именките од прва и втора класа се идентични со другите именки од машки и женски род и за ова никогаш немало сомневање; додека именките од третата класа, особено супстантивизираните придавки, се именки од среден род.[41]

---

[38] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 177-179.

[39] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 200-204.

[40] Ranko Matasović, "Proto-indo-european and language typology", in: *The Indo-European Languages*, second edition, edited by Mate Kapović. New York: Routledge-Taylor & Francis Group, 2017, стр. 153-170.

[41] Holger Pedersen, "Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)", në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1973, стр. 264.

Во оваа насока, Етхем Ликај смета дека поделбата на номиналните зборови по род најпрвин започнала кај заменките и во случаите кога не се разликувало значењето на зборот, посебни форми на заменки кои ги определиле одредени групи на именки и раѓањето на граматичката категорија, е тесно поврзано со раѓањето на променлива заменка или придавка. Кога именската класа се однесувала на предмети, била придружена со показна заменка која укажувала на нежив предмет и одговарала на прашалната заменка што, додека во вториот случај била придружена со показната заменка која одговора на прашањето кој.[42]

2.3. Родот во албанскиот јазик и негови особености

Граматичкиот род е именски класен систем кој се карактеризира со именки кои се живи во оваа смисла. Имено, во древните индоевропски јазици има траги од систем во кој именките првично биле класифицирани како живи или неживи. Неживи се оние именки опишани како средни, а именките на суштествата биле поделени во две класи: машки и женски род.[43]

Во албанскиот јазик, категоријата род е една од главните граматички категории на именката. По својата природа, тој се разликува од другите граматички категории на именките, бидејќи спротивставувањето машки – женски – среден род се однесува на целата класа на именки без исклучок и се јавува во нивната распределба во различни родови, а не во различни форми на ист збор.[44] Родот на именките е посебна граматичка категорија. Тој не зависи од родот на другите одредбени зборови, напротив, родот на вторите зависи од родот на именката.

Како што истакнуваат Етхем Ликај и Маклена Чабеј, според традиционалната граматика, родот е вклучен во граматичките категории на именката, сметајќи се повеќе како лексичко-структурна поделба, отколку како граматичко-морфолошка категорија, бидејќи именката не се јавува со различни морфолошки форми, наспроти одредени граматички категории, каде што на семантичките опозиции одговараат и граматички опозиции.[45]

Етхем Ликај го нагласува и фактот дека граматикализацијата на родот поминала низ неколку степени и во примитивната состојба родот се јавувал само како значење, без разликување на сигнификативни формални средства. Овој степен, според Етхем Ликај, се смета за предграматичко, по што следи второто ниво на еволуција - полуграматичкото ниво, каде се забележуваат првите врски на значењето со средствата, а само во третото ниво, она на целосна граматикализација, јасно се разликувало кој род го маркира соодветното средство.[46]

Граматичката категорија род како јазичен поим во албанскиот јазик прв пат се појавува кај Сами Фрашери во неговото дело „*Shkronjëtorja e gjuhësë shqip*“ (1886), кое се смета за една од најдобрите граматики од овој период или прва

[42] Ethem Likaj, *Zhvillimi i eptimit në gjuhën shqipe*, Tiranë: Shtypshkronja JULVIN, 2006, стр. 26-27.
[43] Peter H. Mathews, *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics,* Oxford: Oxford University Press, 2003, стр. 161.
[44] ASHSH & IGJL, *Fonetika dhe gramatika e gjuhës së sotmë letare shqipe, II,* Tiranë Akademia e Shkencave, 1976, стр. 60.
[45] Ethem Likaj & Maklena Çabej, *Morfologji e shqipes standarde,* Tiranë: Shtëpia Botuese Julvin, 2013, стр. 73.
[46] Ethem Likaj, *Zhvillimi i eptimit në gjuhën shqipe*, Tiranë: Shtypshkronja Julvin, 2006, стр. 26.

граматика на албанскиот јазик. Терминот е дефиниран како "*gjindeja*"- род, кој го дели на женски, машки и "*astjatër*" среден род.[47]

Граматичката категорија род во албанскиот јазик е наследена од праиндоевропскиот јазик. Дефинирањето на оваа граматичка категорија ја среќаваме рано, уште од старогрчката антика. Имено, поделбата на три рода во античка Грција му се припишува на еден од најстарите и највлијателните софисти од V век, Протагора. Дури и Аристотел ја зел класификацијата на три рода од неговите претходници, но забележал дека имињата на многу „предмети", како што Протагора го нарекува третиот род, во грчкиот јазик, биле или од „машки" граматички род или од „женски", додека за третиот род го употребил терминот „измеѓу, среден". Подоцна, она што не било ниту „машки" ниту „женски" род, едноставно било наречено „ниту-ниту", од кое, конечно, преку латинскиот превод произлегол традиционалниот термин „неутро, неутрален", мак. „среден", алб. "asnjanës".[48]

Според Колец Топали, родот на именките, како граматичка категорија, се разликува од сите други номинални категории, бидејќи една именка припаѓа само на одреден род и не може да го менува родот според контекстот. Ова го прави родот семантичко-граматичка категорија, која е поврзана со постоењето на родови разлики на живите суштества, како и на предметите што не се разликуваат по пол. Ова било причина за поделба на именките на три рода: машки, женски, среден род.[49] И Џон Лајонс е истомисленик, спомнувајќи дека наследните термини за трите рода во класичните индогермански јазици, односно „машки", „женски" и „среден" род, сведочат за врската што традиционалната граматика ја воспоставила меѓу полот и родот. Трите рода во грчкиот и латинскиот јазик практично одговарале на три главни класи, во кои граматиките ги класифицирале именките.[50]

Шабан Демирај посочува дека системот од три рода, поделен на машки, женски и среден род, е забележан во раниот развој на и.е. јазици и се смета како една од граматичките карактеристики што ги разликува индоевропските јазици од јазиците на другите јазични семејства. Што се однесува до албанскиот јазик, како дел од индоевропското јазично семејство, како и сите други јазици од ова семејство, најверојатно трородовиот систем е наследен од раната фаза на развој.

Поедноставувањето на триродовиот систем не било постигнато во иста мера и во исто време и со иста брзина во различни јазици од индоевропското јазично семејство и по оваа точка се забележуваат разлики и меѓу јазиците од истата група.[51] Што се однесува до средниот род во албанскиот јазик, Шабан Демирај го признава неговиот индоевропски карактер, набројувајќи неколку историски карактеристики, како што се разликувањето по падежна форма на именките во номинатив од акузативот; посебните наставки за овие падежи, употребата на именките од среден род во множина како подмет со предикативен глагол во трето прво лице, како и раширувањето на средниот род од именката кај други делови на

[47] Sami Frashëri, *Vepra 5. Shkronjëtorja e gjuhës shqipe - Gramatika e parë e shkruar në gjuhën shqipe*, Shkup: LogosA, 2004.
[48] John Lyons, *Hyrje në gjuhësinë teorike*, Tiranë: Shtëpia Botuese Dituria, 2010, стр. 27-28.
[49] Kolec Topalli, *Bazat e gramatikës historike të gjuhës shqipe*, Tiranë: SHBLU, 2011, стр. 26-27.
[50] John Lyons, *Hyrje në gjuhësinë teorike*, Tiranë: Shtëpia Botuese Dituria, 2010, стр. 266.
[51] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр.178-182.

реченицата.[52]

Холгер Педерсен го докажува присуството на средниот род во албанскиот јазик со совпаѓањето и сличностите на латинските заемки во албанскиот јазик, кои се од среден род и во албанскиот и во латинскиот јазик, поврзувајќи го тоа со времето на римското владеење. Како дополнителен аргумент го спомнува зачувувањето на средниот род кај некои домашни именки на албанскиот јазик, како што се: „*ballëtë*“ - чело, „*mishtë*“ - месо, „*ujëtë*“ - вода и др.[53]

Идриз Ајети го надополнува ова тврдејќи дека најверојатно позајмените именки од среден род од старогрчиот и латинскиот јазик во албанскиот јазик, во албанскиот јазик се запазиле со ист род. Кај поновите заемки, на пример од словенските јазици, и новогрчкиот во албанскиот јазик, не се запазува средниот род: „сено“ (албански = *sanë* (женски род)); „корито“ (албански = *koritë* (женски род); „Добро село“ (албански = *Dobërsella, Dobërsella* (женски род); или од новогрчкиот: „τριανταριλλου“ (албански = *trëndafil* (роза, трендафил). Според убедувањата на албанолозите, позајмените именки од среден род во албанскиот јазик се прифатиле и се запазиле од среден род до V век од нашата ера.[54]

Еќрем Чабеј, меѓу другото, нагласува дека прашањето за родот на именките и особено зачувувањето на системот од три рода во албанскиот јазик, било основа за докажување на индоевропскиот карактер на албанскиот јазик, што претставува уште еден важен аргумент во врска со придонесот на многу лингвисти за одредување на местото во семејството на индоевропските јазици. Според него, токму Расмус Раск го поддржал заклучокот со научна вредност за индоевропскиот карактер на албанскиот, токму во зачувувањето на трите рода во номиналниот систем на албанскиот јазик. [55]

Класификацијата на именките по род се прави врз падежните наставки на именката во членувана и нечленувана форма во еднина, врз зборовите што ја одредуваат именката, како што се придавките и заменките, како и врз крајниот глас на темата на зборот. Ова правило го нагласува и Топали, при што подвлекува дека во албанскиот јазик родот како граматичка категорија е доста јасен и зачуван, во споредба со некои други индоевропски јазици, како што се романските или германските јазици. Според него, албанскиот јазик воопшто, ја зачувува разликата на родовите со наставките на именките или родовата разлика со постпозитивниот член, кои поради својата положба по темата на именката, стануваат јасен показател на родот.[56]

---

[52] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filo-logjisë. Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 92-93.

[53] Holger Pedersen, “*Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)*”, në: *Studime për gjuhën shqipe*, Botime të veçanta XLVIII, Libri 20, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2003, стр. 47-54.

[54] Idriz Ajeti, *Studime për gjuhën shqipe-Vepra të zgjedhura*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2017, стр. 385-386.

[55] Eqrem Çabej, *Studime gjuhësore VII*, Prishtinë: Rilindja, 1986, стр. 93.

[56] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 203-204.

2.3.1. Именки од машки и женски род и видови на деклинација во албанскиот јазик

Во граматиката на албанскиот јазик се опишува дека именки од машки род се оние на кои при промена (деклинација) во нечленувана и членувана форма во еднина им се прододаваат наставките, односно ги земаат завршетоците "*-i*" или "*-u*" (во генитив, датив и аблатив нечленувана форма) и "***-i***", "***-it***", "***-in***" или "***-u***", "***-ut***","***-un***" во падежните нечленувани форми во еднина. Нагласуваме дека треба да се има предвид фактот дека не е наставката таа што го одредува родот на именката, туку родот на именката одредува која наставка ќе се придодаде на именката.

Завршниот глас на темата на зборот е уште еден показател врз основа на која се одредува родот на именките. Имено, како општо правило, именките што завршуваат на согласки, се именки од машки род, како што се *mal, lis, laps, libër, gëzim* (планина, даб, молив, книга, радост...) итн. Именки од машки род се и оние кои во еднина номинатив и акузатив завршуваат со акцентирана самогласка, како на пример: *dru, ulli, mulli, tra*... (дрво, маслинка, воденица, греда...), или со вокална група *kroi, ftoi, thoi*... (извор, дуња, нокт...), или пак оние именки со проширена тема со согласката ***-r***, како *druri, ulliri, mulliri, trari*... (дрво, маслинка, воденица, греда...), или со акцентирана самогласка *kroi, ftoi, thoi*...(изворот, дуњата, ноктот...). Во оваа група спаѓаат и мал број именки кои завршуваат со акцентирани самогласки ***-i, -a*** или ***-e***: *njeri, shi, baba, vëlla, atdhe*... (човек, дожд, татко, брат, татковина...) или со неакцентирана самогласка ***-ë***, како *ballë, mjaltë, brumë, ujë*...(чело, мед, тесто, вода...).[57]

Што се однесува до именките од женски род, во албанскиот јазик се применуваат истите критериуми за класификација како кај именките од машки род. Врз основа на ова, именки од женски род се сите оние именки чија тема завршува со неакцентирана самогласка ***-ë***, како на пример *vajzë, dorë, fushë, bukë*... (девојче, рака, поле, леб...), со исклучок на мал број именки кои се сметаат од машки род, како *djalë, kalë, gjumë, lumë*... (момче, коњ, сон, река...). Од женски род се и именките што завршуваат со неакцентирана самогласка ***-e***, како што се *lule, faqe, dele, gjethe* (цвеќе, образ, овца, лист). Исто така, од женски род се повеќето од именките што завршуваат со акцентирани самогласки ***-i, -e, -a, -o***, како *bukuri, dashuri, drejtësi, re, rrëke, kala, shaka, byro*... (убавина, љубов, правда, облак, бурно, замок, шега, биро...) итн. Дел од овој род се и именките што завршуваат со групите: ***-ër, -ël, -ur, -ull*** како зборовите *kodër, motër, pupël, vegël, flutur, kukull, tjegull*... (рид, сестра, пердув, алатка, пеперутка, кукла, тегла...), како и именките што завршуваат со неакцентираната самогласка ***-o*** како *pako, depo, pallto, radio*... (пакет, депо, капут, радио...) и др.[58]

Треба да се има предвид дека во определувањето на родот на именките неговото значење е важно, што значи дека разликата според полот е од практично значење во овој случај. Ова е поизразено кај именките на луѓето и животните воопшто и кај сопствените именки.

Во врска со ова, Колец Топали смета дека преку споредување на јазичните средства со кои се разликува родот, заедно со семантиката на самите именки, употребата на овие средства се поврзува и со потребата да се разликува оваа граматичка категорија, нагласувајќи дека колку е важна разликата меѓу половите

[57] AShSh & IGjL, *Gramatika e gjuhës shqipe I*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2002, стр. 88-90.
[58] Ibid, стр. 90-91.

на имињата во секојдневниот живот, толку појаки се јазичните средства што се користат за оваа цел, и обратно. Според него, разликувањето на именките според родот, како и во другите јазици, довело до реорганизација на падежниот систем во албанскиот јазик, каде што припадноста на групата на деклинација се определува според падежните наставки и постпозитивниот член за род.

Според постпозитивните членови со кои се образува членуваната форма на именките во номинатив и наставките на косите падежи, именките од машки род се класифицираат во два вида деклинација (I промена и II промена). Именките од женски род се поделени во посебна деклинација (III промена), додека именките од среден род образуваат посебна деклинација (IV промена).[59] Ова правило се применува и денес во граматиката на албанскиот јазик за делба на именките на деклинации. Освен ова, определбените зборови што ги придружуваат именките се многу важни показатели при определување на родот на соодветната именка. Исто така, треба да се има предвид дека критериумите кои служат за разликување на родот, главно машки и женски, не можат да се земат одделно, туку испреплетени меѓу себе, бидејќи кај одреден број зборови може да се примени истиот критериум како разликовен елемент за двата рода.

Речиси исто мислење има и Селман Риза, кога зборува за критериумите за поделба на именките на деклинации. Тој нагласува дека поделбата на именките по деклинации според постпозитивните членови ***-i***, ***-u***, ***-a*** и ***-t(ë)***, кои им се прилепуваат на именки во номинатив еднина, во сите граматики на албанскиот јазик по ослободувањето, од 1944 година, е општораспространета практика која треба да се усвојува со резерва. Според него, за поделбата на именките по деклинации, потребно е да се засноваме најпрво од значењето на самите именки, неземајќи го како најважен критериум крајниот глас на номинативната форма во еднина, ниту неговиот род, туку наставките на генитивот и дативот, бидејќи крајниот глас може да служи само како ориентациски показател, кој не секогаш е сигурен.[60]

Меѓутоа, во поделбата што ја прави тој, земајќи ги предвид сите критериуми, основни и помошни, именките ги дели на три деклинации и одредени потдеклинации. Во I и II промена ги опфаќа именките од машки род, III промена именките од женски род, додека IV промена именките од среден род. Овие последните ги толкува со резерва, бидејќи во денешниот албански јазик од среден род се ограничен број именки изведени од придавки и партиципи на глаголи.

Шабан Демирај, истражувајќи го ова прашање од компаративна гледна точка, односно односот меѓу пишуваниот стар албански јазик и индоевропските јазици, смета дека видовите на деклинација во рана фаза се разликувале меѓу нив по наставките на темата и падежните наставки, кои со текот на времето се разликувале и според родот на јазиците што создало посебни постпозитивни членови. На сличен начин, такво нешто се случувало и во албанскиот јазик, но, како што забележува, во најголем број случаи падежните наставки во почетокот биле заеднички за сите видови деклинации, од причина што промените настанале под влијание на последниот глас на темата. Имено, во документираниот албански јазик во нечленувана форма на еднината се забележуваат три вида промени (I и II

[59] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 208-210.
[60] Selman Riza, *Emrat në shqipe: Sistemi i rasave dhe tipat e lakimit*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, стр. 98-111.

деклинација за именки од машки род и III деклинација за именки од женски род), додека во членувана форма на еднината е општоприфатена IV деклинација, што ги опфаќа именките од среден род. Во оваа смисла, важна е констатацијата дека кај старите пишувани текстови на албански јазик имаме целосно совпаѓање помеѓу групата на промената и родот на именката.[61]

2.3.2. Праиндоевропската генеза на средниот род во албанскиот јазик

Присуството на средниот род во албанскиот јазик е едно од најдискутираните прашања, особено кај странските албанолози и домашни лингвисти. Прашањето за средниот род во албанскиот јазик го обработуваат многу автори, како Франческо Марија да Лече (1716), кој се смета за автор на првата граматика на албанскиот јазик, во која, меѓу другото, зборува и за видовите на среден род присутен во албанскиот јазик и проширувањето на оваа категорија надвор од именките; Карл Рајнхолд, Оугист Дозон, Костандин Кристофориди, Ѓерѓ Пекмези, Антон Ѕанони, Норберт Јокл, Максимилијан Ламберц, Илија Д. Шепери, Осман Мудеризи, Александар Ѓувани, Еќрем Чабеј, Григоре Бринкус и др., кои во своите истражувања ги обработуваат видовите среден род во албанскиот јазик, проширувањето на оваа категорија надвор од класата на именките, аргументите за присуството на среден род во албанскиот јазик, како и други прашања поврзани со оваа граматичка категорија.[62]

Од друга страна, одредени лингвисти сметаат дека средниот род во албанскиот јазик отсуствува, како: Еторе Роси (1866), кој мисли дека во албанскиот јазик не постои средниот род, мислење засновано врз изворниот материјал на гегискиот дијалект; Вилијам Мартин Лик (1814), кој го негира постоењето на средниот род во тоскискиот дијалект; Јохан Георг фон Хан (1854) или Густав Мејер (1888), кои целосно не го негираат постоењето на средниот род, но доаѓаат до заклучок дека средниот род во албанскиот јазик се најчудните конструкции, толкувајќи ги како форми на генитивниот падеж (според Хан), или како именки што означуваат предмети, употребени како збирни, кои во генитив и акузатив го добиваат и членот "***të***", кој ѝ припаѓа на сингуларизираната множина (според Мајер), т.е. нарекувајќи ги како сингуларизирана множина.[63] Истомисленик е дури и Франц Боп, кој според Шабан Демирај, донекаде го прифаќа мислењето на Јохан Георг фон Хан дека албанскиот јазик нема среден род кај првичните (неизведените) именки. [64]

Холгер Педерсен вели дека „... во граматиката на Да Лече без никаква резерва се потврдува дека во албанскиот јазик има три рода, вклучувајќи ги и зборовите што ги дефинираат именките од среден род за кои се даваат детални правила". Зборувајќи за средниот род, тој се задржува и на нивните определбени зборови, како што се присвојните заменки од типот kë-ta; a-ta (овие, тие); кои не ги

[61] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, 1985, стр. 358-361.

[62] За повеќе можете да прочитате: Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 86-93.

[63] Holger Pedersen, "Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)", në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, 1973, стр. 264-271 .

[64] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 187.

меша и не ги нарекува како форми на машки род во множина.[65]

Педерсен признава дека именките во албанскиот јазик се делат на три класи, кои бараат посебна граматичка форма на соодветните определбени зборови. Тој именките од машки и женски род ги класифицира на прва и втора група, слично како и во другите јазици, за кои нема сомнеж. Именките од среден род ги опфаќа во трета група (класа), поаѓајќи посебно од начинот на употребата на супстантивизираната придавка të mirëtë (добрите). Спротивно на мислењето на Густав Мајер, Холгер Педерсен истакнува дека од среден род не се само именките што укажуваат предмети и кои се користат како збирни именки; но постојат и други именки како и супстантивизирани придавки или партиципи на глаголи кои немаат колективно значење. Според него, средниот род во еднина кај именките што означуваат предмети со збирно значење може да биде доста ограничен, но во множина има широка употреба.

Своето мислење го објаснува уште повеќе со тврдењето дека средниот род кај именките во албанскиот јазик е присутен најдоцна од времето на римското владеење, поткрепувајќи го со тоа што латинските заемки од среден род се од ист род и во албанскиот јазик. Освен што уверливо го потврдува присуството на средниот род, од етимолошки аспект нагласува дека уште од ова време се присутни именките од среден род во албанскиот јазик. На овој начин, според него, ваквите именки од среден род нè носат на предримско лингвистичко ниво, во времето на латинскиот жив јазик. Од друга страна, тој како дополнителен доказ ни изнесува примери за зачувување на средниот род кај некои наследени домашни именки во албанскиот јазик, како што се *ballëtë-* чело, *mishtë-* месо, *ujëtë-* вода и др., нагласувајќи дека средниот род во албанскиот јазик е идентичен со индоевропскиот среден род.[66]

Агниа Десницкаја се обидела да ги побие аргументите што ги изнел Педерсен, бранејќи ја својата хипотеза дека не е неопходно именките во албанскиот јазик од типот *ballë-të, djathët-të, të mirë-të, të keq-të, të folur-i-të* (чело-то, сирење-то, добри-те, лоши-те, говор-от) итн. кои се од среден род и во одредени индоевропски јазици, да биле такви и во албанскиот јазик. Таа претпоставува дека овие именки треба да се класифицираат во друга граматичка категорија, во она што таа го нарекува „категорија на мерка“ или „категорија на определена мерка“, нагласувајќи дека можеби оваа категорија е образувана како делумна замена sui generis за изгубената категорија на индоевропскиот среден род, само во оние функции кои биле суштински за албанскиот јазик.

Во оваа студија е наведено дека категоријата „среден род“ или категоријата на „определена мерка“ ги опфаќа именките кои заземаат специфична форма на членот во номинатив и акузатив на еднина.[67] Имајќи ги предвид морфолошките показатели, како и семантичките карактеристики на именките кои припаѓаат на оваа група, Десницкаја прифаќа дека има среден род во албанскиот јазик кај ограничен број именки што именуваат прехранбени материјали, додавајќи дека нивната употреба во среден род е доста нестабилна, забелешка која ја дава и за

[65] Holger Pedersen, *Studime për gjuhën shqipe*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2003, стр. 47-49.

[66] Holger Pedersen, "Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)", në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, 1973, стр. 264-271.

[67] Agnia Desnickaja, "Srednij rod "ili kategorija "opredeljennoj massy"?" në: *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, (1977), 1985, стр. 187-190.

именките од среден род от типот *të mirët (e mira), të thënët (e thëna)* (добрите, кажаното) итн.[68]

Шабан Демирај смета дека најприфатливата теорија за праиндоевропскиот карактер на средниот род во документираниот албански јазик е добро објаснета и со образувањето на придавски и партиципни глаголски именки од типот *të mirëtë, të keqtë, të folurit(ë), të menduarit(ë)* (доброто, лошото, зборувањето, размислувањето) итн., кои воопшто се користат со апстрактно значење за да именуваат особености или дејства, а формите на среден род биле посоодветни затоа што со нив се избегнува какво било недоразбирање што може да го донесе хомонимијата со соодветните именки во другите два рода, нагласувајќи го фактот дека тоа е главна причина што во индоевропските јазици каде е зачуван триродовиот систем, именките од овој тип редовно се користат во среден род. Зачетоците на придавските и партиципните глаголски именки треба да се согледаат во тој период од развојот на албанскиот јазик кога биле создадени „препозитивните членови“ и средниот род заживеал.[69]

Колец Топали го поддржува праиндоевропскиот карактер на средниот род во албанскиот јазик со тоа што, најпрвин, го нагласува фактот дека некои од првичните или наследените именки од среден род го исполнуваат семантичкиот услов како именки на неделив материјал, како и географско-дијалектниот услов, со општа распространетост во албанскиот јазик. Од друга страна, наследениот индоевропски карактер го поврзува и со граматичките особености за кои сведочат и соодветните еволуции. Меѓу овие карактеристики, ја споменува и наставката на формата на номинативниот падеж, кој е ист со наставката на акузативот, проширувањето на средниот род од именките на други класи зборови кои ја имаат категоријата род.[70]

Во прилог на подршката за индоевропскиот карактер на албанскиот јазик, Ликај тврди дека како сите други индоевропски јазици, и албанскиот јазик започнал од иста тема на зборот, односно немало означувачи за женски или машки род ниту во темата на зборот ниту во епцијата. Тој дава некои аргументи поврзани со ова, каде што споменува дека именките со акцент врз последниот слог во албанскиот јазик, со затворени слогови, припаѓаат само на машкиот род и се смета дека припаѓале на индоевропската тема на зборот што завршувале со ***-ŏ***, додека именките што денес завршуваат со тема на зборот на ***-ë***, главно припаѓаат на женскиот род, именки кои во праиндоевропскиот јазик би требало да завршуваат на ***-ā***.

Од друга страна, тој го споменува и другото тврдење дека во сегашната состојба на јазикот не можеме да направиме категорична поделба на именките само врз основа на крајните гласови на зборовните теми, бидејќи има многу отстапувања од ова правило. На овој начин, тој предлага развојот на родот во албанскиот јазик да не може да се следи врз основа на темата за именката, туку на неговата промена (епција), бидејќи падежните показатели за родот се воочливи уште од времето на

[68] Ana Desnickaja, “Mbi strukturën morfologjike të gjuhës shqipe, 1958”, cit. në Sh. Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*”, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 92-93.

[69] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 194-198.

[70] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 210-219.

документирањето на јазикот[71]

2.3.3. Намалување (редукција) на средниот род во албанскиот јазик и сегашната состојба

Средниот род во албанскиот јазик се употребувал доста често и бил многу распространет во раните периоди; но со текот на годините, именките од овој род, во повеќето случаи, преминале во машки или женски род.[72]

Денес, средниот род може да се слушне низ дијалектните говори, бидејќи албанскиот стандарден јазик се стреми кон стеснување на овој род и, како што беше истакнато погоре, во денешниот албански јазик, тој е веќе остаток од минатото.

Џенет Бајрон истакнува дека современиот стандард фаворизира систем со два рода. Во случајот со албанскиот јазик, ова тврдење се заснова на ставот дека практиката на книжевната тоскиска варијанта ја одразувала еволуцијата на јазикот во целина и, следствено на ова, формите од среден род се забележуваат почесто кај писателите од XIX век и порано отколку кај подоцнежните писатели. Според неа, современите описни студии за јазикот едноставно го опишуваат стремежот кон системот со два рода, додека нормативните граматики го потврдуваат прифаќањето на овој систем, сè повеќе вклучувајќи го стариот среден род. Од друга страна, стандардната употреба ќе ја забрза тенденцијата за губење на средниот род. Цитирајќи го Таул (1968), Бајрон нагласува дека јазичното планирање треба да го фаворизира стеснувањето на граматичкиот род (намалувањето на средниот род), иако стремежот за ваква редукција се појавил по природен пат при развојот на албанскиот јазик.[73]

Како што забележува Шабан Демирај, и покрај тоа што и во албанскиот

јазик стеснувањето на средниот род се воочува релативно рано и постепено, тоа особено се проширува во текот на последните векови, доведувајќи се во денешно време со доста стеснет и со реликтен карактер. Имено, средниот род во албанскиот јазик пред 3-4 века бил пожив и постабилен, иако се јавувал во намален број зборови како резултат на континуираното слабеење.

Како главен фактор, Демирај ја нагласува постепената еволуција на триродовиот систем во систем со два рода, отфрлајќи го средниот род кој почнал да се јавува во повеќето индоевропски јазици. Оваа еволуција била поврзана со општата тенденција на овие јазици да ја поедностават својата граматичка структура од одредени видови опозиции кои биле непотребни; поедноставување што било извршено со отстранување на оние спротивставувања кои биле помалку семантички, како што е случајот со средниот род.[74]

Во оваа насока, Колец Топали мисли дека слабеењето на средниот род и интеграцијата на имињата од овој род во другите два рода (машки или женски) започнало да се случува многу рано, што е тешко да се одреди, но, според него, истражувајќи го јазикот на старите албански автори, се забележува дека во овие

[71] Ethem Likaj, *Zhvillimi i eptimit në gjuhën shqipe*,Tiranë: Shtypshkronja Julvin, 2006, стр. 28-33.
[72] Idriz Ajeti, *Studime për gjuhën shqipe - Vepra të zgjedhura*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2017, стр. 383-384.
[73] Janet Byron, *Përzgjedhje midis alternativash në standardizimin e gjuhës. Rasti i gjuhës shqipe*, Tiranë: Dituria, 2012, стр. 132-137.
[74] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 177-182.

пишувани стари текстови, средниот род бил многу жив (чест).

Процесот на отстранување или дезинтеграција на средниот род, Колец Топали го поврзува со низа фактори или причини, кои, според него, биле во полза на овој процес. Меѓу нив, го споменува постоењето на среден род главно кај именките што означуваат материјали, недостатокот што го прикажува парадигмата на именките од среден род, истите крајни гласови со кои се образувала неопределената форма на именките од среден род, заедно со именките од другите два рода; постпозитивниот член ***-të*** кај членуваната форма, како единствен показател за разликување на овој род, е иста со ***-të*** -то за именките во множина. Како резултат на овие фактори, оваа граматичка категорија се стеснила и опстојува само кај мал број именки.[75]

Шабан Демираj воочува дека зачувувањето на средниот род, кој можел да бил исчезнат одамна, се овозможил од членовите, особено од поспозитивните членови, кои имале конзервативна улога во овој процес, но, сепак, и покрај оваа конзервативна улога, процесот на дезинтеграција на средниот род не бил запрен и продолжува и ден-денес.[76]

Во однос на преминот на среднородовите именки, главно на оние кои означуваат материјали во машки, но и во женски род, Махир Доми смета дека врз овој процес влијаело тоа што косите падежи од среден род имале исти наставки со именките од машки род. Како такви ги споменува именките *mish-mishi, gjalpë-gjalpi, vaj-vaji, dyllë-dylli, drithë-drithi* (месо-месото, путер- путерот, масло-маслото, восок-восокот, жито-житото) итн.[77]

Постојаното слабеење (намалување, губење) на средниот род во албанскиот јазик и дезинтеграцијата на овој род, Нухи Веселај го поврзува и со тоа што истиот род нема точно одредено семантичко потполе. На овој начин, според него, за истите семантички потполиња се јавуваат повеќе типови или поттипови именки од други активни граматички родови, главно од машки род.[78]

Рестрикцијата на средниот род во албанскиот јазик се забележува и во дијалектниот јазик. Јорѓи Ѓинари и Ѓовалин Шкуртај, во врска со ова, забележуваат дека не само во литературниот јазик, туку и во дијалектите, именките од среден род имаат развоен стремеж кон намалување на нивната употреба. Според нив, овие именки денес не се појавуваат во поголем дел од северниот дијалект, со некои исклучоци; додека во јужниот дијалект ситуацијата е нешто поинаква, но, во секој случај, и во овој дијалект употребата на средниот род оди кон стеснување.

Вреди да се спомене и тоа што кај родот на именките во говорите на албанскиот јазик нема структурни разлики. Неколкуте мали разлики што се забележуваат денес по ова прашање се поврзани само со зачувувањето на средниот род во одредени говори, некаде повеќе, а некаде помалку.[79] Аслан Хамити, исто така, забележува дека разликите меѓу албанските дијалекти за категоријата род кај именките, се многу мали. Разлики во среден род има кај првичните именки кои именуваат материјали или делови од телото. Треба да се истакне дека и во двата

[75] Kolec Topalli , *Bazat e gramatikës historike të gjuhës shqipe*, Tiranë: SHBLU, 2011, стр. 33.
[76] Shaban Demiraj, "Çintegrimi i gjinisë asnjanëse në gjuhën shqipe", në: *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, 1972, стр. 171-216.
[77] Mahir Domi, *Morfologjia historike e shqipes*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, 1961, стр. 4.
[78] Nuhi Veselaj, *Rreth identitetit të gjinisë asnjanëse në shqipen e sotme*, Prishtinë: ERA, 2015, стр. 51.
[79] Jorgji Gjinari & Gjovalin Shkurtaj, *Dialektologji*, Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Universitar, 2009, стр. 212.

дијалекта средниот род оди кон исчезнување, со разлика што во тоските говори е нешто подобро зачуван, додека во гегиските говори останале само неколку траги од овој род.[80]

Значи, во тоскискиот дијалект, а особено во некои најјужни тоскиски говори, ситуацијата е поконзервативна. Ова го спомнува и Колец Топали кога вели дека средниот род бил присутен во сите албански говори, вклучувајќи ги и албанските говори на дијаспората. Сепак, средниот род е посилен на југ, каде има области кои подобро го зачувале овој род. Вакви се особено некои говори во периферните области и изолирани планински предели; додека централните области, кои се одликуваат со поголеми јазични еволуции и промени, помалку го зачувале средниот род.[81]

Абдула Зимбери мисли дека именките од среден род што именуваат материјали речиси целосно исчезнале, но овој тип доста добро се зачувал во тоскискиот дијалект, кај Арванитите, Арберешите од Италија и Албанците од Украина.[82]

Во врска со употребата на средниот род низ дијалекти или говори, се изјаснува и Костаќ Ципо, кој именките од среден род ги смета за именки со два рода: *dyllë-dylli, mjaltë-mjalti, brumë-brumi, djathë-djathi...*(восок-восокот, мед-медот, тесто-тестото, сирење-сирењето...) итн., кои во некои тоскиски предели се среќаваат како именки од женски род: *dyllë-dylla, mjaltë-mjalta, djathë-djatha...* (восок, мед, сирење...), со тоа што при нивна употреба во множина им се додава наставката, односно ја земаат наставката за женски род ***-ra***: *ujëra, djathëra, vajëra* (води, сирења, масла) и сл. Во однос на поделбата на деклинации, Костаќ Ципо именките од среден род ги смета како именки од IV деклинација (промена).

Треба да се напомене дека кога Костаќ Ципо зборува за именките од среден род во албанскиот јазик, мисли на именките што именуваат материјали. Ципо ги класифицира и придавките од среден род во IV деклинација, спомнувајќи дека придавките од среден род можат да се користат и како субстантивирани: *të punuarit, të gjallët* (работењето, живите) итн.[83]

Во Граматиката на Академијата на науките на Албанија се дефинира дека како именки од среден род се сметаат: „одредени глаголски именки со препозитивни членови, изведени од партиципите на глаголи: *të ardhur-it, të ecur-it, të folur-it, të menduar-it, të ngrënë-t, të shtypur-it* и др., како и мал број именки со препозитивен член што произлегле од субстантивизација на придавката од среден род, кој се карактеризирал со членот ***të*** од овој род: *të errët-it, të ftohtë-t, të kuq-të, të nxehtë-t, të verdhë-t, të zi-të*. Во денешнава ситуација, во албанскиот јазик, средниот род е сведен само на оваа категорија зборови, главно именки, бидејќи дефинирачките зборови, како придавките, показните и присвојните заменки, речиси целосно го изгубиле средниот род.

Следствено на ова, средниот род се појавува само морфолошки во номинатив и акузатив при промената на членуваните именки во еднина или кај

[80] Asllan Hamiti, Zeqirja Neziri & Agim Leka, *Gjuhë shqipe dhe letërsi për vitin IV të gjimnazit të reformuar*, Shkup: Prosvetno Dello ShA, 2005, стр. 126.
[81] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 224.
[82] Abdulla Zymberi, "Asnjanësit te fjalori i Bardhit", në: *Frang Bardhi 400-vjetori i lindjes,* Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007, стр. 97-105.
[83] Kostaq Cipo, *Gramatika shqipe,* Tiranë: Instituti i Shkencave, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve dhe Shpërndarjes, 1949, стр. 54-55.

некои именки со препозитивен член. Присуството на средниот род во денешниот албански јазик може да се сретне во неменливи форми, главно во фразеолошки изрази или дијалектни говори, како и кај некои именки со кои именуваме материјали, но кои денес веќе се интегрирале во машки род, како што се *dhjamë, brumë, dyllë, gjalpë, mish, mjaltë...* (масти, тесто, восок, путер, месо, мед...) и др., па дури и некои именки кои изразуваат делови од телото, како: ballët, kryet (чело, глава) итн.[84]

2.4. Класификација на именките од среден род во албанскиот јазик и нивната семантика

Во однос на класификацијата на именките со среден род, авторите се потпираат на различни критериуми, но, општо земено, класификацијата се заснова врз тоа дали зборовите се домашни, односно наследени во албанскиот јазик или заемки, како и на семантичкиот критериум, т.е. што значат тие. Ако се осврнеме на поделбите на неизведените именки од среден род, во нив има наследени или позајмени средни имиња кои именуваат субјекти или средни кои не именуваат субјекти.

2.4.1. Првичните именки од среден род

Во денешниот албански јазик, првичните (примарните) именки од среден род или како што се нарекуваат и „неизведени именки од среден род“, преминале во еден од другите родови во јазикот, речиси целосно се дезинтегрирале; освен некои исклучителни случаи кога овие именки продолжуваат да се користат во среден род во одредени контексти или замрзнати фрази.

Ваков заклучок наоѓаме кај Андрокли Косталари, кој објаснува дека денес во албанскиот литературен јазик не може да се зборува за именки од среден род без препозитивен член како жива лексичко-граматичка категорија. Морфолошката структура на албанскиот литературен јазик го познава само типот на препозитивни именки од среден род, во кој се опфаќаат изведените придавски заменки и глаголските партиципни именки. Преминот на останатите зборови со среден род кон еден од родовите (машки или женски) придонел да се поедностави морфолошката структура на денешниот литературен албански јазик.[85]

Шабан Демираj забележува дека најчести именки кои сè уште се сретнуваат од среден род во говорниот и пишаниот јазик се: *ballë, brumë, djathë, drithë, dyllë, dhjamë, grurë, gjalpë, krye, lesh, miell, mish, mjaltë, ujë, vaj* (чело, тесто, сирење, жито, восок, лој, пченица, путер, глава, волна, брашно, месо, мед, вода, масло). Освен овие, продолжува Демираj, во дијалектните описи на албанските говори, од среден род се пренесуваат одредени именки, главно со збирно значење, како што се *emërit, bart, dhallët, rrushtë, groshët, hit, orizt, pet, plet, qumështit, shit, vrert* и др., експлорирани главно во говорот на Арбершите од Грција и Италија, во Ѓирокастра, Сулова, Пермет, Дангели, Скрапар, Мат, Музеќе и др.[86]

---

[84] AShSh & IGjL, *Gramatika e gjuhës shqipe I*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002, стр. 93-94.

[85] Androkli Kostallari, “Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë”, në: *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe* III, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 1989, стр. 5-40.

[86] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 217-218.

Од друга страна, тој нагласува дека ако се спореди моменталната состојба на средниот род со она што е претставено во делата на старите албански автори, јасно произлегува дека средниот род во албанскиот јазик бил релативно жив и стабилен. Класификацијата на именките од среден род, Демирај ја поддржува според оваа поделба: а) именки од среден род со збирно значење, главно именки кои именуваат материјали и б) именки од среден род кои не именуваат материјали. Што се однесува на првата група, повикувајќи се на истражувањата за ова прашање, како и потпирајќи се на делата на старите албански автори, Шабан Демирај за наследени именки од среден род кои именуваат материјали, ги издвојува зборовите: *drithë-të, grunë-të, klomësht-i-të (qumësht), kos-të, miell-të, mjaltë, mish-të, ujë-të, voj-të, gjalpë-të, brumë-të, dyllë-të, qull-të, hekur-i-të, ar-të, djathë-të, dra-të, dhjamë-të, elp-të, li-të, gjak-të, tru-të, hi-të, plehë-të;* како и поновите материјални именки од среден род, главно забележани кај Арберешите во Италија, од типот rozmarin-t, tabak-t итн.

Во втората група тој ги опфаќа именките од среден род кои не именуваат материјали, како што се: *krie-të, anë-të, ballë-të, emëni-të, gjalmë-të, bark-të, dam-të, faj-të, frë-të, gjyq-i-të, kopësh-të, prehën-i-të, rrjetë, sy-të, veshë-të, krue-të, shekull-të, vjetë-të, muoj-të, petëk-u-të, kumët-i-të, shenj-të, shtrat-të, varg-të, vor-të, gji-të, mend-të, tul-të* и др. Овие именки, според него, ги користат речиси сите стари албански писатели, како: Ѓон Бузуку, Пјетер Буди, Франг Барди, Пјетер Богдани, Лек Матренга, Арберешите од Грција и Италија, некаде почесто, а некаде поретко. Тој го споменува и податокот дека одреден број на овие именки се употребуваат во среден и во машки род, што покажува дека уште одамна кај овие именки започнал преминот од среден во машки или женски род. [87; 88]

Двоумењата при употреба на именките од среден род и двородноста ја забележува и Селман Риза, кој смета дека нестабилноста на именките од среден род во употреба е поврзана со процесот на отстранување на неизведените именки од среден род кон соодветните именки од машки род, процес кој започнал уште кај старите албански писатели, што докажува дека јазичното чувство за средниот род почнало да се разнишало.[89]

Преминот на некои именки од среден род во машки род, Еќрем Чабеј го поврзува со сингуларизација на членуваната множинска форма. Формата на множината која преминала во еднина, т.е. сингуларизацијата на множината, е многу честа граматичка појава во албанскиот јазик. Процесот што дејствувал во овој сегмент во повеќето случаи бил двоен: најпрвин, одредена именка се употребувала во множина; потоа од множинската форма се образувала нова форма за еднина, значи имаме сингуларизација на множината. Како такви, Чабеј ги споменува именките од среден род кои именуваат парни делови од телото, како што се *sy, vesh, gji, krahë, gju* (очи, уши, гради, раце, колена), кои преминале во машки род, при што исчезнувањето на средниот род кај овие именки поминало низ множинската форма. Именките *sytë, veshëtë, gjitë, krahëtë* (очи, уши, гради, рамена) и др., биле заеднички форми за средниот род еднина и за средниот род множина, така што, на пример, *sytë* значело и ***syri*** (око) и ***sytë*** (очи).

---

[87] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 94-105.

[88] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 198-200.

[89] Selman Riza, *Vepra III*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe Arteve e Kosovës, 2002, стр. 116.

Како таква граматичка форма, таа се совпаѓала со множинската форма на сите три рода и, врз основа на значењето при употребата на зборовите во множина, се нарекувала таква, како множина. На тој начин се наметнала потребата да се определи јасна и недвосмислена форма за еднина, измислувајќи посебна форма за машки род, што ја направила неопходна оваа форма за да се разликува од хомонимната множинска форма.[90]

Анила Омари ја забележува оваа појава при проучување на делото на Пјетер Богдан, додавајќи дека во текстот на овој автор се појавуваат голем број лексеми со два различни рода, како машки и среден род или како женски и среден род. Како такви примери, таа ги споменува именките: *bark-të/ bark-u, faj-të/ faj-i, mish-të/ mish-i, qiell-të/qiell-ja* и др., или во некои други случаи каде текстот не дозволува да се определи родот на именките што се појавуваат од среден род во староалбанскиот јазик, најчесто именки со збирно значење што именуваат материјали, како *brumë, drithë, dyllë, mjaltë* (тесто, жито, восок, мед).[91]

Колец Топали ги класифицира простите именки од среден род на пет категории, при што опфаќа:

1) именки на материјали (*ujë, gjalpë, gjak, drithë, elb, grurë, vaj, mish, djathë, dyllë, kos, lesh, rrush, qumështë, plehë, li, hi, dra, ar, frujt, hekur, bar, dru, dhallë, qull*);

2) именки на делови од телото (*ballë, sy, tru, krye, gji, bark, prehënë, tul, vesh*);

3) именки на предмети (*rrjetë, frë, gjalmë, petëk, shenj, shtrat*);

4) именки на места (*va, vorr, krua, kopësht*);

5) апстрактни именки (*emër, faj, dëm, vjetë, muaj, gjyq, kumët, peng, anë, mënd, vaj (vajtim)*),[92] правејќи подетална поделба на втората група на именките од среден род кои не именуваат материјали.

Осврнувајќи се на оваа појава, тој пишува дека како прости именки од среден род во албанскиот јазик се опфатени именките што именуваат неделив материјал, и следствено на ова се неизбројни или именки на делови од телото, имиња на предмети, имиња на места, апстрактни имиња. Тој додава дека овие именки не се разликуваат од оние од другите два рода, но нивната разлика се прави преку синтаксички средства како што е наставката за членувана форма ***-të*** кај именките во номинатив и во акузатив (*emnitë*) или нивните определбени придавки и заменки, кои, исто така, се од среден род, како *sytë tem, sytë tat anshtë të keq tash*, како и глаголите во еднина со кои се поврзуваат, од типот *E ju kthye mishtë*. Сепак, Колец Топали подвлекува дека најголем број од именките од среден род се наследени, по потекло, а како такви ги споменува примерите *ujë, gjalpë, drithë, mish, djathë, lesh, dra, dru, ballë, krye, tul, vesh*; додека другиот дел на зборови ги смета за заемки во албански јазик.[93]

Кол Ашта, за да ги идентификува именките од среден род употребени кај старите албански автори, се заснова врз самогласката ***-ë*** во апсолутен крај на зборот, врз постпозитивниот член ***të***, како и на наставката за множина ***-na***. Врз основа на овие показатели, тој ги издвојува следните именки како од среден род:

---

[90] Eqrem Çabej, *Shumësi i singularizuar në gjuhën shqipe*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 24, 2012, стр. 64-65.

[91] Anila Omari, *Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2016, стр. 49-50.

[92] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 210-212.

[93] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 216-217.

ballëtë, barktë, drithëtë, dyllëtë, emënëitë, fajtë, grunëtë, kjumështëitë, kumëtitë, mendëtë, mishtë, ujtë, vātë. Од друга страна, тој изразува скептицизам за граматичката неутралност на именките anëtë, gjitë, kruetë, kryetë. И кај Ашта се забележува колебливоста на родот, при што иста именка му припаѓа на средниот род, но и на друг род, како што можеме да забележиме при употребата на именката *mend*: *mend-ja/mend-të.* [94]

Идриз Ајети, неизведените именки од среден род во албанскиот јазик, ги класифицира во неколку семантички и граматички категории, каде што споменува: имиња на материјали, како *mishtë(ë), drithtë, mielltë, djathët, dyllët, grunët, gjalpët, leshtë, vojt-vajt;* други посебни имиња *kyet, ballët* и др. Според него, бројот на домашни наследени именки од среден род, за кои сведочат текстовите на албанските класици, како и архаичните дијалекти на албанскиот јазик, некогаш бил многу поголем од денешниот: *ujë-t, mish-të, drithë-t, gjalpë-t, mjaltë-t, lesh-të, elb-t, brumë-t, ballë-t, gjalm-t;* кои денес, во повеќето случаи, се претвориле во машки род, спорадично и во женски род, со цел да бидат едначени при промена со именките од машки род или женски род: *mish-i, gjalpë-gjalp-i, vaj-vaj-i, dyllë-dyll-i, ujë-uj-i, drithë-drith-i.*[95]

Нухи Веселај мисли дека во претдокументарниот период на албанскиот јазик, покрај именките од машки и женски род, во овој јазик постоеле и именките од среден род, поради потребата да се разликуваат соодветните именки од другите два природни пола. Според него, во овој период се разликуваат како постари примарни (прости) именки од среден род без препозитивен член, кои се користеле за именување концепти на конкретно и апстрактно поле на широк спектар, меѓутоа, може да се каже дека во меѓувреме се воочува нивна одредена специјализирана намена околу именувањето на најупотребуваните прехранбени хранливи материјали во тоа време, обично небројливи, како и за некои посебни имиња на делови од телото и други имиња, обично неделиви, каде што некои од нив се препознатливи според начинот на образувањето дури и во денешниот јазик, како што се именките *mish-të, ujë-t, krye-t, anët(ë)* и некои други.[96]

Врз основа на истражувањата на средниот род во албанскиот јазик, Холгер Педерсен, преку етимолошки аспект на именките од среден род, за имиња што означуваат метеријал ги уважува именките *ujë, gjalpë, elb, mjaltë, brumë, lesh;* чиј идентитет го поврзува со индоевропскиот среден род, додавајќи дека во оваа група спаѓаат имиња на материјали, како *drithë, djathë, dyllë, hekur*; за кои вели дека истите немаат јасна етимологија, па дури и именките *vit, dru*; кои ги означува како оригинални среднородови. Од друга страна, тој мисли дека воопшто не е точно дека именки од среден род се само оние што означуваат материјали и се употребуваат како збирни именки. Во прилог на ова, тој додава најмалку четири именки кои немаат збирно значење, како *krie (krye), gjalmë, rrjetë, ballë,* за кои дава и референции каде се употребуваат.

Во рамките на групата на неизведени наследени именки од среден род, важно е да се разликуваат позајмените зборови од среден род во изворниот јазик. Шабан Демирај тврди дека првичните зборови од среден род позајмени во албанскиот јазик, по бројноста, го заземаат второто место меѓу документираните

[94] Kolë Ashta, *Leksiku historik i gjuhës shqipe IV*, Shkodër: Camaj-Pipa, 2002.
[95] Idriz Ajeti, *Studime për gjuhën shqipe-Vepra të zgjedhura*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2017, стр. 384-385.
[96] Nuhi Veselaj, *Rreth identitetit të gjinisë asnjanëse në shqipen e sotme*, Prishtinë: ERA, 2015.

именки од среден род. Како такви ги споменува: *ar, dam/dëm, faj, fruit, gjyq, kumët, li (liri), mend, penk, rrjetë, shenj, shtrat, vaj/vo*. Тој исто така вели дека други позајмени зборови од среден род, но во помал број, доаѓаат од старогрчкиот јазик: hekur, qull (железо, каша); од новогрчкиот: zahar (шеќер), од словенските јазици: plehë (ѓубре) и од италијанскиот јазик: rozmarinë (рузмарин) и други именки кои се ограничени по количина и по географска распространетост, и се релативно нови како именки од среден род.[97]

Идриз Ајети, засновајќи се на Холгер Педерсен, најголемиот дел од позајмените именки од среден род ги смета за со потекло од латинскиот јазик, со тврдењето дека албанскиот лексички материјал со латинско потекло ја докажува сличноста и усогласеноста на латинските именки од среден род со истите заемки во албанскиот јазик: *vaj-voj* (среден род), лат.: *oleum* (неутрум), *rrjetë* лат.: *rete* (мрежа) итн. Во пишуваните стари дела на албански јазик од XVI век и подоцна, оваа родова сличност меѓу албанскиот среден и латинскиот среден род е многу поголема: *lini, liri* (тоск.) од латинскиот *linum*; *ar* од *aurum* (злато). Во говорот на Арбершите од Калабрија од среден род е именката *argjent, argjend* (сребро), додека кај Арбершите во Грција и именката *elb* (јачмен).

Колец Топали го поддржува истиот став кога истакнува дека некои од првичните именки од среден род во албанскиот јазик се стари заемки од латинскиот јазик, од кои повеќето од нив се од среден род и во јазикот што од кој се позајмени. Како такви тој ги наведува именките: *vaj* (масло) од лат. *oleum*, *lī* од лат. *līnum*, *ar* (злато) од лат. *aurum*, *frë* (узда) од лат. *frēnum, rrjetë* (мрежа) од лат. *rētĕ, shenj* (знак) од лат. *signum*, *shtrat* (кревет) од лат. *strātum, dëm* (штета) од лат. *damnum*, *gjyq* (суд) од лат. *jūdicium, peng* (заложник) од лат. *pignus* и др.[98]

Во однос на латинските заемки, Еќрем Чабеј вели дека латинскиот јазик оставил најдлабоки траги во албанскиот јазик, главно во речникот, нагласувајќи го фактот дека латинските елементи во албанскиот јазик се важни, бидејќи овие елементи потекнуваат од посебна форма на вулгарниот (народниот, говорниот) латински јазик, што се нарекува балкански латински јазик, кој бил усвоен од населението на Балканот, менувајќи го изговорот и донекаде граматиката и вокабуларот според фонетскиот систем на мајчиниот јазик. Во овој контекст, меѓу позајмената лексика, Чабеј ги споменува именките од среден род, како што се: *fryt* (*frujt*) (овошје), *li, voj* (*vaj*) (масло)... итн.[99]

2.4.2. Именки од среден род изведени од придавки

Важна група во албанскиот јазик сочинуваат и изведените именки од среден род што се образуваат од номинализација на придавката, како на пр. *të zi - të zitë, të verdhë - të verdhët, të kuq - të kuqtë, të fohtë - të ftohtët, të errët - të errëtit, të nxehtë - të nxehtët, të verdhë - të verdhët* (црно, жолто, црвено, ладно, темно, топло, жолто) итн. Иако мала на број, оваа категорија се сретнува во албанскиот јазик, и покрај тоа што во повеќето случаи овие именки од среден род се заменети или

[97] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 105-107.
[98] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 217.
[99] Eqrem Çabej, *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe. Pjesa e parë*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 15, 2008, стр. 109-121.

имаат тенденција да се заменат со именки од двата други рода, како што се на пр.: *të ftohtët - e ftohta/ i ftohti, të nxehtët – e nxehta/ i nxehti, të verdhët - e verdha* (ладно, топло, жолто) итн.

Преку некои изведени именки од придавки од среден род се создале придавски именки со суфикација со исто значење или со различно значење. Како такви можеме да ги споменеме: *të errëtit - errësirë, të ritë - rini, të nxehtët - nxehtësi, të gjatët – gjatësi* (темно - темнина, младо - младост, жешко - топлина, долги – должина) итн., намалувајќи ја употребата на именките од среден род.

Во одредени случаи од изведените придавски именки од среден род се образувале други изведени именки, од кои некои го зачувале и семантичкото јадро, без разлика на тоа што не може да се каже дека се работи за целосни синоними. Вакви зборови се, на пример: *të butët - butësi, të ftohtët - ftohtësi, të thatët - thatësi, të mirët - mirësi, të ngrohtët - ngrohtësi* (мекото - мекост, студот - студеност, сувото - сувост, доброто - добрина, топло – топлина) итн., како и други именки изведени со наставки, кои обично не означуваат својство, каде што синонимијата со еднинската форма се појавува уште похетерогено, како *të ritë - rini, të lagëtit - lagështirë, të gjallët - gjallje* (младоста - младина, влагата - влажноста, живите – живеењето) итн.

Отстранувањето на средниот род дури и кај изведените придавски именки, како што се забележува кај сите именки од среден род, не е доцнежен, бидејќи таквите тенденции биле забележани доста рано, дури и во јазикот на старите албански писатели, каде што употребата на именките од среден род била почеста. Во овој контекст, Колец Топали нагласува дека покрај отстранувањето на средниот род во именскиот систем, овој род е исклучен и од другите лексичко-граматички категории како кај придавките и заменките, при што, конкретно кај придавките, членот "***të***" бил заменет со членовите од двата други рода.[100]

Општо земено, разликата меѓу придавските именки од среден род и препозитивните членувани придавки се забележува кај номинативната и акузативната падежна форма, иако има случаи кога овие се појавуваат различно и кај номинативните и акузативните форми, на пример: *të zitë* (с.р.) - *të zinjtë* (м. множина), *të keqtë* (ср. р.) - *të këqijtë* (м. множина) итн.

Од друга страна, како што забележува Шабан Демирај, придавките и изведените придавски именки од среден род во множина не се разликуваат јасно од оние од женски род. Тој ова го поврзува со фактот дека именките од среден род во множина главно се придружуваат со придавки кои формално се сметаат како од женски род, иако има случаи кога формата на придавките што маркираат именки од среден род е иста со онаа на машкиот род: *petka* (денес *petku*); *emëna, emënitë* (денес *emri*), *ujëra, mishra* и сл., кои во множинскиот број се сметаат од женски род:
...një nierī nveshunë me ***petkëka*** *të bukura*
... o ***ujënatë*** *e mëdhā mbë viset të panīerëz...* (Buzuku)
...me ***petëkat*** *të mëndafshta...*
Prāshtu duo me lëshuem ***ujënatë*** *të mëdha...* (Budi).[101]

Шабан Демирај забележува дека дури и кај придавките, како и кај именките, дезинтеграцијата на средниот род најпрвин се вршела во множинските форми на

[100]Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 223.
[101] Shaban Demiraj, "Rreth ndërrimit të gjinisë së emrave në shumës në shqipe vështruar edhe në përqasje me rumanishten", në: *Studime filologjike, Nr. 4*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Viti XX (III), 1966, стр. 83-92.

именките, каде редукцијата на наставката за среден род и униформноста на препозитивните членови кај именките од трите рода биле присутни многу векови пред пишувањето на албанскиот јазик. Истовремено, нагласува тој, покрај интеграцијата на именките од среден род кон именки од машки или женски род, препозитивните придавки од среден род се приспособиле на именките, губејќи ја единствената разлика што ја имале од именките од другите родови. Впрочем, ова се воочува како двоумење во некои случаи кога најчесто именка од среден род се придружува со придавка од машки род, причина што Шабан Демирај ја поврзува со двоумењето околу средниот род.[102]

Во денешната состојба на албанскиот јазик, постои само тесна категорија именки од среден род кои потекнуваат од придавки, кои не се интегрирани во другите два рода, туку продолжуваат да се користат само во оваа форма. Оваа тесна категорија на именки не успеала ни да создаде други придавски именки со суфикси, како што се *të fikëtit, të rëndët, të paktit* итн. Друга категорија именки од среден род изведени од придавки се употребуваат само во замрзнати синтагми, како *mbahet më të madh, ia ha kokën me të mirë, erdhi me të shpejtë, e tha si pa të keq* или во фразеолошки изрази од типот: *i ra të kuqtë në fytyrë, të qëron të bardhët e syrit, hoqi të zitë e ullirit, e bën të zezën të bardhë, u nxi nga të keqtë, shkoi të ritë e tij* итн.

2.4.3. Именки од среден род изведени од глаголи

Релативната виталност на средниот род во денешниот албански јазик, Шабан Демирај ја поврзува со присуството на инвентарот на глаголските именки.[103] Имено, во Граматиката на Академијата на науките на Албанија е дефинирано дека во албанскиот јазик се сметаат за именки од среден род „одредени глаголски именки со препозитивен член, кои се добиле преку субстантивизација на глаголските партиципи: *të ardhur-it, të ecur-it, të folur-it, të menduar-it, të ngrënë-t, të shtypur-it* и др., како и мал број именки со препозитивен член со потекло од субстантивизација на придавката од среден род, која се карактеризирала со препозитивниот член „***të***" од овој род, како *të errët-it, të ftohtë-t, të kuq-të, të nxehtë-t, të verdhë-t, të zi-të*.[104]

Во однос на формирањето на глаголските именки од среден род, постојат различни ставови за нивната структура и значење. Едно од најважните прашања во овој поглед, е темата за нивното образување и значење.

Шабан Демирај забележува дека по правило темата на глаголските именки од среден род воопшто, е поврзана со пасивната форма на партиципот на минато определено свршено време, што се совпаѓа со формите на тоскискиот дијалект, како партиципите, *zënë, mbjellë, folur* итн., и со именките од среден род: *të zënët, të mbjellët, të folurit* и сл. Ова не се појавува целосно во гегискиот дијалект во сите случаи, бидејќи е поврзано со наставката на партиципот. Во случаите кога партиципот завршува со ***-në***, совпаѓањето е целосно: *zanë - të zanët, lanë - të lanët, qenë - të qenët* и сл., додека во другите случаи има промени во темата на глаголската именка, како на пр. *la - të lamit, ble - të blemit, hap - të hapunit, shkrue - të shkruemit* итн.

---

[102] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 193-195.
[103] Ибидем, f. 132-144.
[104] AShSh & IGjL, *Gramatika e gjuhës shqipe I*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002, стр. 93-94.

Во однос на семантичката страна, Шабан Демирај истакнува дека глаголските именки од среден род главно означуваат апстрактни дејства или состојби, но во некои случаи и резултати од дејство и, воопшто, но не секогаш, нивното значење не отстапува од значењето на соодветните глаголи. Овој факт го поврзува и со транзитивноста на глаголот од кој се образува името и му дава значење. Имено, кога глаголот е непреоден и глаголската именка од среден род има непреодно значење; а кога глаголот е преоден, глаголската именка од среден род може да се употребува според контекстот со активно значење, лично-повратна смисла, а понекогаш и со пасивно значење.[105]

Во однос на значењето на глаголската именка, треба да се забележи и нејзиниот однос со партиципната придавка. Во врска со ова, Валтер Мемиша се осврнува на зборообразувачкиот аспект на вториот и нагласува дека преку субстантивизација партиципните придавки се трансформираат во глаголски (партиципни) именки од среден род, подвлекувајќи дека значењето на овие придавки при процесот на преминот во именки не отстапува од значењето на соодветните глаголи. Тие го пренесуваат и семантичкото јадро, означувајќи апстрактно дејство, состојба или резултат на дејство, особено за именките од среден род.

Кога соодветниот глагол на придавката што се субстантивира е непреодлив, именката исто така го запазува овој состав, како *të ardhur, të ecur, të dalë, të hyrë, të shkuar* итн., но кога соодветниот глагол на партиципната придавка е преоден, тогаш именката во среден род се употребува според околностите со активно значење: *të pasurit*; со пасивно значење: *të korrurit, të vjelët, të prerët* и сл.; дури и со лично-повратно и заемно значење: *të dashuruarit* (si proces), *të fejuarit, të martuarit, të ankuarit, të dëshpëruarit, të zemëruarit* итн.[106]

Поврзаноста на глаголските именки со субстантивизација на партиципните придавки ја истражува и Колец Топали, кој кога зборува за дезитеграцијата на средниот род, подвлекува дека средниот род во нашево време се јавува како реликтна граматичка категорија која преживеала, меѓу другото, кај именките што се формираат со субстантивизација на партиципни придавки, како што се të lodhurit, të punuarit, të mësuarit итн.[107]

Во денешната состојба на јазикот, глаголските именки од среден род, без разлика на тоа што ги сочинуваат најголемиот број на именки од среден род, имаат тенденција на намалување, главно поради нивната замена со други именки, обично преку глаголски именки со наставки, па дури и со придавски именки.

Склоноста што се забележува во јазикот денес е замената на глаголските именки од среден род со други глаголски именки, изведени главно со суфиксите -im и ***-je***.

Со наставката ***-im***: *shkrim (të shkruarit), punim (të punuarit), bekim (të bekuarit), kërkim (të kërkuarit), kujtim (të kujtuarit), mësim (të mësuarit), mendim (të menduarit)* итн.

---

[105] Shaban Demiraj, "Emrat prejfoljorë asnjanës dhe togjet me vlerë foljore të formuara me pjesëmarrjen e tyre", në: *Studime filologjike, Nr. 2*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Viti XXIII (VI), 1969, стр. 39-74.

[106] Valter Memisha, *Dukuri semantike gjatë formimit të mbiemrave prejpjesorë në gjuhën shqipe* (монографија)", Gjirokastër: 1999, стр. 70-71.

[107] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 222.

Со наставката ***-je*** (***-ie***): *ardhje (të ardhurit), larje (të larët), lyerje (të lyerit), ikje (të ikurit), pyetje (të pyeturit), sharje (të sharët), shprehje (të shprehurit), vajtje (të vajturit), ngrënie (të ngrënët), zënie (të zënët)* итн.

Колец Топали воочува дека глаголските именки од среден род се заменуваат и со други неглаголски именки, како што се: *(me) punë* „ (со) работа“ наместо *(me) të punuar,* „(преку) работа“, *përgjigje* „одговор“ наместо „одговарање“ итн.[108]

Важна одлика која се среќава рано во дијалекттите, поврзана со намалувањето на глаголските именки, се однесува на замената на глаголските именки од среден род со соодветни форми на женскиот род, појава што, според Шабан Демирај, прв ја забележал Густав Вајганд. Ова е особено забележливо во гегискиот дијалект: *të ngranët - e hangmja, të dridhunit - e dridhmja, të ikunit - e ikmja, të dalunit - e dalmja*, но ваквите случаи се присутни и во тоскискиот дијалект, факт што го забележал Јохан Георг фон Хан во зборовите како: *të ikurit - e ikura* итн.[109]

Во оваа насока, Шабан Демирај нагласува дека треба да се има предвид фактот дека не сите замени со други глаголски именки го зачувале истото семантичко јадро со глаголската именка од среден род. Во некои случаи, новите именки го зачувале целосно или приближно основното значење на глаголската именка од среден род, како *të afruarit* и *afrim, të aguarit* и *agim, të vjelët* и *vjelje, të menduarit* и *mendim, të mësuarit* и *mësim, të pyeturit* и *pyetje, të punuarit* и *punim*, но, во многу случаи, значењата воопшто не се поврзани или можат да бидат различни, како на пример случајот со именката *të qëlluarit* и *qëllim*, каде што именката формирана со наставка има различно значење од глаголската именка од среден род.[110]

Во некои случаи, замената на глаголските именки со глаголски изведени именки со суфиксација се смета за вишок и погрешна адаптација на преведувачкиот јазик. Ваквата појава ја забележил Александер Џувани, кога истакнува дека не во сите случаи е оправдано да се замени глаголската именка од среден род со друга сложена изведена глаголска именка, која не може да се нарече историски развој на јазикот, туку влијание од неолатинските или словенските јазици, особено во преводите. Ова, според него, се забележува во пишаниот јазик, а повеќе во јазикот на дневниот печат.[111]

Во сегашната состојба на јазикот, воопшто, глаголските именки од среден род создадоа соодветни синонимни форми, синоними за суфиксирани глаголски именки, кои се однесуваат на истата мотивирачка тема. Дури и во толкувачките речници на албанскиот јазик, примерите на употреба на глаголските именки од среден род се објаснуваат со глаголските именки образувани со суфикси. За илустрација можеме да дадеме неколку случаи од Речникот на албанскиот јазик (2006):[112] *të bërtiturit - bërtitje; të kalburit - kalbje, të majmurit - majmje, të majmët; të maturit - matje, të përkulurit - përkulje, të qartët - qarje, të shprehurit - shprehje* итн.

---

[108] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011, стр. 222-223.

[109] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 202-203.

[110] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 234-239.

[111] Aleksandër Xhuvani, *Vepra 1*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, 1980, стр. 173.

[112] Jani Thomai et al., *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2006.

Исклучок од ова правило се случаите на неменливи форми на фразеолошки изрази или поговорки, кога глаголската именка формирана со наставка не може да се замени, но и во вакви случаи се забележува стремежот да се користи изведена глаголска именка образована со наставка. Меѓутоа, има случаи кога употребата на глаголската именка, како што објаснува Јани Томаи, е поврзана со идентитетот на фразеолошката единица со други појави на фразеолошкиот систем, како што се единиците на „заглавни зборови“ на фразеолошките изрази, кои се образуваат според зборообразувачкиот систем, како резултат на креативноста.

Во оваа смисла, меѓу другото, тој го истакнува и случајот на именските фразеолошки единици кои доаѓаат од глаголскиот тип со глаголска именка од среден род, како што се на пример: *të vënët dorë < vë dorë*.[113] Во однос на класификацијата според лексичко-граматичката вредност, Јани Томаи овие фразеолошки единици ги смета како единици кои потекнуваат од глаголскиот тип, со прв член од глаголска именка од среден род, како на пример: *të dhënët llogari < jap llogari, të hequrit dorë < heq dorë, të zënët fill < zë fill...*[114]

Во случаите кога глаголската именка од среден род се користи во слободни или полуслободни фрази, поочигледна е тенденцијата истата да се замени со непроменлива глаголска форма или со глаголска именка со наставка, како во долудадените примери:

- ***të ngriturit*** *herët të bën mirë –* ***ngritja*** *herët të bën mirë*
- ***të kthyerit*** *shpejt është i nevojshëm –* ***kthimi*** *shpejt është i nevojshëm*
- ***të qortuarit*** *do ta bindte atë –* ***qortimi*** *do ta bindte atë*
- ***të nisurit*** *e kësaj pune nuk ishte gjë e lehtë –* ***nisja*** *e kësaj pune nuk ishte gjë e lehtë*
- *gota kishte marrë* ***të krisur*** *– gota kishte marrë* ***krisje***
- *në* ***të hyrë*** *të fshatit qëndroi një çast –* ***duke hyrë*** *në fshat qëndroi një çast*
- *dielli ishte në* ***të perënduar*** *– dielli ishte* ***duke perënduar***
- *ishte në* ***të ngrysur*** *– ishte* ***duke u ngrysur****...*

Како заклучок, можеме да кажеме дека без оглед на преминот на глаголските именки од среден род во другите два рода или нивната замена со изведени суфиксални глаголски именки, идентитетот на средниот род при изразувањето на семантиката на зборот и соодветниот концепт или дејство поврзано со тоа, во добар број случаи излегува јасен и неопходен во својата оригинална форма како глаголска именка од среден род.

[113] Jani Thomai, *Fjalor Frazeologjik i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Botime EDFA, 2010, стр. XVIII.
[114] Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Tiranë: Shtëpia Botuese QTAL, 2020, стр. 256-257.

ПОГЛАВЈЕ III

ПРИДОНЕСОТ НА ОДРЕДЕНИ АВТОРИ ЗА ДОКАЖУВАЊЕ (УТВРДУВАЊЕ) НА СРЕДНИОТ РОД КАЈ ИМЕНКИТЕ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК

3.1. Докази за средниот род кај старите албански автори

Веќе спомнавме дека средниот род е граматичка категорија која се повеќе се стеснува во албанскиот јазик, така што денес средниот род се запазува главно кај одредени именки со препозитивен член изведени од субстантивизација на соодветни придавки или изведени именки од партиципите на глаголите. Секако, и во овие случаи се забележува стремежот на преминување кон женски род.

Топали забележува дека парадигмата на именките од среден род е нецелосна (некомплетна), од причина што нејзините парадигматски разлики со другите падежи се јавуваат само во номинатив и акузатив, па дури и во овие случаи само во членуваната форма; додека во другите падежи именките од овој род со текот на времето се интегрирале во машки род, што ја помогнало нивната целосна дезинтеграција, па само постпозитивниот член ***-të*** бил важен фактор за зачувување на овој род. Од друга страна, многу именки од среден род во нечленувана форма имале исти завршетоци со именките од другите два рода, на пр. *mish, lesh, elb, rrush, vaj* имаат заедничка форма со именките од машки род *gjysh, thelb, këlysh, maj*... [115]

Што се однесува до првичните (неизведените) именки кои некогаш припаѓале на среден род, освен некои исклучителни случаи или употребата во затврдени форми, преминот е речиси завршен во еден од другите два рода. Точно е дека овие именки во денешниот албански јазик не се користат во среден род, но во текстовите на старите албански автори истите може да се сметаат дека се од среден род, иако малубројни, што покажува дека нивната дезинтеграција започнала доста рано.

Делата на старите албански автори се добар изворен материјал за истражување на различни јазични појави, во нашиот случај на средниот род, бидејќи јазикот на нивните дела зачувува архаични особености на албанскиот јазик во најраните фази на неговото пишување и документирање.

Евалда Паци воочува дека лексиката на делата од старата албанска книжевност претставува еден од најистражените сегменти на продлабочено проучување на нивната содржина и претставува обид да се негува посебна книжевна култура поврзана со општите карактеристични случувања на Балканот и Европа. Според неа, истражувањата околу лексиката на делата на оваа книжевност се придонес кои служи не само за реконструкција на самите дела, туку и за јазичното богатство на нивните автори. [116] Во оваа смисла, Томор Османи нагласува дека проучувањето на лексиката на делата на старите автори е од корист не само за историската и денешната лексикографија, туку и за историјата на јазикот, бидејќи делата на овие автори се добра потпора за користење од истражувачите како

[115] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.Tiranë: Botimet Albanologjike, 2011, стр. 217.

[116] Evalda Paci, "Rreth disa veçorive leksikore e frazeologjike në veprat e letërsisë së vjetër shqipe (Vështrim analitik dhe retrospektiv)" në: *Studime Filologjike 1-2, LXXIII (LVI).* Tiranë: Akademia e Studimeve Albanologjike & Institutit i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2019, стр. 169-182.

преглед на состојбата на албанскиот јазик и неговата лексика во овој временски период.[117]

Именките од среден род, кои ги разгледавме во нашиот труд, кај старите албански автори се побројни и во постабилна состојба во споредба со денешниот албански јазик, каде што оваа категорија доби чисто оставински карактер. Тргнувајќи од оваа состојба, можеме да дојдеме до заклучок дека јазичното чувство за средниот род во ова време било многу поживо отколку во денешниот албански јазик, а ова е од голем интерес за нашиот предмет на проучување.

Делата на овие автори, иако во повеќето случаи ја отсликуваат употребата на албанскиот јазик во богослужбите, зборуваат за претходната традиција и даваат модел за подоцнежна традиција на албанскиот писмен јазик. Тие содржат богатство од народниот јазик, голем број стари и ретки зборови од ризницата на народниот јазик, нивна употреба со примарно или преносно значење и умешност во употребата на зборовите низ синтаксички конструкции кои создаваат можности за збогатување на албанскиот јазик, давајќи им важност и вредност на истражувањата за развојот и историјата на различните јазични појави во албанскиот јазик, како што се, меѓу другото, и истражувањата за состојбата и развојот на средниот род кај овие автори.

Мораме однапред да се изјасниме дека отсликувањето на средниот род кај старите албански автори се заснова врз употребените зборови во нивните дела или врз составените речници за нивните дела од други автори, правејќи споредби со оригиналните објавени дела.

3.1.1. Средниот род утврден во јазикот на Ѓон Бузуку

Малубројни се делата на албански јазик во првите векови од османлиското владеење. Најстариот од нив зачуван до овие денови е „Мешари“ (Мисао) на Ѓон Бузуку (1555). Од објавувањето до 1740 година, речиси два века, „Мешари“ било изгубено, непознато дело. Во 1740 година во Библиотеката на пропагандата Фиде, во близина на Рим, „Мисата“ на Дон Ѓон Бузуку (1555) била откриена од страна на бискупот скопски монсињор Ѓон Никол Казази од Ѓаковица. Се смета дека книгата е печатена во Венеција со латинска азбука, надополнета со одредени кирилични букви за одредени гласови на албанскиот јазик. Ова откритие предизвикало голема заитересираност, бидејќи е прва книга напишана на албански јазик. Ова откритие останало во тишина повеќе од еден век, до 1909 година, кога Арберешот (Албанец од Јужна Италија) Пал Скирои повторно го открил во ватиканската библиотека во Рим, каде што се наоѓа и денес.

Чабеј вели дека за да го проучиш Бузуку треба да влезеш во основата на албанскиот јазик, бидејќи јазикот на овој автор е од извонредна важност за расветлување на најбитните врски во развојот на јазикот. Неговиот јазик ни овозможува јасно следење на бројните јазични појави во просторот и времето, и нивниот развој. [118] Оваа констатација ја признава и Сеит Мансаку, кој тврди дека јазикот на овој текст дава можност да се создаде повеќе или помалку целосна идеја за морфосинтаксичката структура на албанскиот јазик од XVI век и може да се

[117] Tomor Osmani, “Leksiku i autorëve të vjetër - mbështetje për fjalorin historik të gjuhës shqipe” në: *Leksikografia shqipe - Trashëgimi dhe perspektivë*. Tiranë: AShSh, IGjL, AshAK, 2005, стр. 282-288.
[118] Eqrem Çabej, *Studime Gjuhësore*, Vëllimi VI. Prishtinë: Rilindja, 1976, стр. 5-77.

смета како последна етапа од развојот на албанскиот јазик во преткнижевниот период и како појдовна точка за нов период. [119]

За да го идентификуваме присуството на средниот род, го анализиравме Речникот на јазикот на Ѓон Бузуку од авторот Тома Ќендро.[120] Овој Речник се смета за драгоцен придонес, бидејќи, во одредена смисла, може да се смета за прв речник на албанскиот јазик, поради лексиката што ја содржи, зборовите во нивните автентични форми, како што ги употребувал Бузуку, првиот автор на албанскиот јазик. Од друга страна, во Речникот е дадена целосната флексија (промена) на зборовите, придружена со соодветни примери, што го прави појасно прашањето што го разгледуваме.

Истражувачите забележаа дека во претдокументарниот период на албанскиот јазик, освен именките од машки и женски род, во албанскиот јазик се употребувале и именките од среден род, што секако се создавале од потребата да се разликуваат соодветните именки од двата други природни пола, машки и женски, или, пак, да се надополни некоја празнина во соодветната граматичка структура. Во досегашното историско истражување и класификација на именките од среден род се издвоени првични (неизведени, примарни) именки, меѓу кои се издвоиле оние што именуваат материјали, делови од телото или апстрактни поими, како и други два типа: а) изведени префиксирани придавски именки и б) изведени префиксирани глаголски (поточно партиципни) именки од среден род.

Посебноста на именките од среден род во Речникот на Тома Ќендро, земени од јазикот на „Мешари" на Бузуку, лежи токму во оригиналната фонетско-граматичка форма на пренесените зборови, во сите флективни форми, како што се преземени од оригиналното дело, без интервенција на авторот на Речникот.

Речникот содржи 3.200 зборови, 350 сопствени именки и 260 латински зборови и изрази. Складираниот материјал резултирал со вкупно 274 именки од среден род, од кои 32 первични именки. Имено, во рамките на ова поделба се разликуваат 9 неизведени именки од среден род кои именуваат материјали и 23 неизведени именки кои не именуваат материјали. Другите именки од среден род, околу 33 примери, се изведени придавски именки, како што се: *të amblitë* (*të ëmblit, ëmbëlsi, pije e ëmbël*, стр. 19), *të bardhtë* (*bardhësi*, стр. 36), *të ftofëtitë* (*të ftohtit*, стр.116), *të mirëtë* (*e mira*, стр. 239), *të paditunitë* (*padituri*, стр. 301), *të thatëtë* (*tokë, terë,* стр. 452) и др., како и 209 изведени глаголски именки од среден род, како на пример: *të ardhunitë* (*ardhje*, стр. 25), *të dalëtë* (*dalje, të dalët*, стр. 56), *të dukunitë* (*dukje, pamje*, стр. 83), *të folëtë* (*e folura*, стр.110) итн.

Авторот на овој Речник ги прикажал сите форми на именките од среден род, дури и оние форми со фонетски промени, но поврзани со истата реалност или значење. Тоа предизвикало во Речникот именките од среден род да бидат повеќебројни од инвентарот на зборови кај Бузуку претставен од Демирај, кој издвоил 28 первични именки од среден род, 22 изведени придавски именки и 188 глаголски именки.[121] Коле Ашта во ова дело забележал 24 первични именки од среден род, меѓу кои не се разликувале како такви во лексиконот складиран од

[119] Seit Mansaku, "Disa veçori morfosintaksore të librit të parë në gjuhën shqipe" në: *Studime Filologjike 1-2*. Tiranë: Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2001, стр. 15-36.

[120] Thoma Qendro, *Fjalor i shqipes së Gjon Buzukut*. Tiranë: Shoqëria Biblike Ndërkonfesionale e Shqipërisë, Vernon Publishing, 2014.

[121] За повеќе види: Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 198-203.

него;[122] иако Шабан Демирај и Тома Ќендро ги сметаат како такви *(anë-të, grunë-të, penk-të, shekull-të, ujë-të, shtrat-të)* и некој друг. Од друга страна, Коле Ашта ги смета како именки од среден род кои не ги забележал Шабан Демирај *(kopshtitë, plehëtë)*, но се дадени во Речникот составен од Тома Ќендро.

Важна одлика на јазикот на Бузуку е честата употреба на именките од среден род во неговото дело. Од истражувањето на Тома Ќендро за лексиката на Ѓон Бузуку во Речникот, произлегува дека одредени зборови, во нашиот случај именки од среден род, имаат ограничена употреба, што го забележал и авторот на Речникот. Имено, одредени именки од среден род се употребиле само еднаш во делото на Ѓон Бузуку, а други до 5 пати. За сите други именки со фреквенција на употреба повеќе од 5 пати, во Речникот не се дадени никакви белешки. Оваа особеност воопшто, важи и за изведените придавски и глаголски именки, додека за првичните именки од среден род, не наоѓаме таква белешка. Како примери за оваа употреба можеме да ги споменеме:

1 пат: *të bartunitë - bartje, mbartje* (стр. 38); *të gëzuomitë - gëzim* (стр. 119) *të nxetit - nxehtësi* (стр. 290); *të padrejtëtë - padrejtësi* (стр. 301); *të plotëtë - plotësi* (стр. 345); *të shprazëtitë - zbrazëti* (стр. 421); *të shpëtuomitë - shpëtim* (стр. 419) и др.

2 пати: *të falëtë - përshëndetje* (стр. 100); *të glatëtë - gjatësi* (стр.120); *të himitë - hyrje* (стр.145); *të majmitë - yndyrë, dhjamë, pleh* (стр. 213) итн.

3 пати: *të abituomitë - vendbanim* (стр. 15); *të ftofëtitë - të ftohtit* (стр. 116); *të madhtë - madhështi, fuqi* (стр. 208); *të nthellëtë - thellësi, përmasë* (стр. 286) и др.

4 пати: *të merituomitë - meritë* (стр. 433); *të shenjtënuomitë - shenjtërim* (стр. 402); *të vjelëtë - të vjelat* (стр. 482); *të lirëtë - liri* (стр. 204) итн.

5 пати: *të pëgamitë - ndyrësi, fëlliqësi* (стр. 319).

Првичните (неизведените) именки од среден род во делото на Ѓон Бузуку прикажани во Речникот на неговото дело се разновидни и во постабилна форма на употреба во споредба со денешниот албански јазик. Како што истакнува Еќрем Чабеј во врска со јазикот на Ѓон Бузуку, присуството на именките од среден не само кај него, туку и кај другите писатели по него, сведочат не само за еден поран период на албанскиот јазик со поширока употреба на средниот род, туку во многу точки ги потврдува и претпоставките на данскиот научник Холгер Педерсен во врска со присуството на среден род како трет род во албанскиот јазик.[123]

Како првични именки од среден род во Речникот на јазикот на Ѓон Бузуку, авторот Тома Ќендро издвојува 32 од нив, поделени на именки што означуваат материјали и именки што не именуваат материјали. Според Шабан Демирај, во јазикот на Ѓон Бузуку има 28 првични именки од среден род: *anë-të, barkt-të, djalë-të, drithë-të, dru-të, emën-i-të, faj-të, fruj-i-të, grunë-të, gji-të, gjyq-i-të, klomësht-i-të, krye-të, miell-të, mish-të, muoj-të, penk-të, petëk-u-të, prehën-i-të, sy-të, shekull-të, shenj-të, shtrat-të, ujë-të, varg-të, voj-të veshë-të, vjetë-të, vor-të.*[124] Тома Ќендро во својот речник од среден род, покрај други, ги смета и долунаведените именки:

- ***plehëtë*** (**pleh, plehra**, стр. 344) како именка што означува материјал се употребува само еднаш: *Na u baam porsi **plehëtë** e fshitë të këtij shekulli - Ne u bëmë si plehrat dhe të fshirat e kësaj bote* (LXXXI/2b; 1Kor. 4:13).

---

[122] Kolë Ashta, *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi I.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 1996.

[123] Eqrem Çabej, *Studime Gjuhësore, Vëllimi VI.* Prishtinë: Rilindja,1976, стр. 5-77.

[124] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 198.

- ***tëlyenëtë*** (*gjalpë, yndyrë*, стр. 439) како именка на материјал се среќава четири пати: *Kaa me ngranë **tëlyenë** e mjaltë – Do të hajë gjalpë e mjaltë* (XIV/2, XV, XV/2-XVI; Is. 7:15).

- ***darsmëtë*** (*dasmë*, стр. 57) - ***Darsmëtë*** *për të vërtetë janë trajtuom - Dasma në të vërtetë është përgatitur.* (LXXX/2a; Mt.22:8).

- ***drytë*** (*bravë, shul, lloz* p.82) – се среќава трипати: ***Dryenëtë*** *n'hekuri t'i këputinj - Bravat prej hekuri do t'i këpus* (XXXII; Is. 45:2).

- ***freni/fretë*** (*freri* стр.114) – се употребува само еднаш во формата *fretë*, во акузатив. *Me kapistrët e me **freet** - Me kapistër dhe me fre* (XVI/2; Ps. 32/31:9).

- ***kopështitë*** (*kopsht*, стр. 179). *Përte torrentit së Cedrit, tuk ish një **kopështë** - Përtej përroit të Cedronit, ku ishte një kopsht*. (LVIIIb; Gjon. 18:1); *të jeesh porsi **kopështittë** qi kaa vadenë, qi i lëshonetë ujëtë – do të jesh si kopshti, që ka kohën për t'iu lëshuar uji*.

- ***tamblëthitë*** (*tëmth, vrer*, стр. 434) – се употребува само еднаш. *I dhanë **tamblëthitë** përzienë me uthullë me piim - i dhanë për të pirë tëmthin përzier me uthull* (LV/2b; Mt.27:34).

Шабан Демирај кај Ѓон Бузуку од среден род ги смета и именките *grunëtë, penktë, shekulltë, shtrattë,* кои Тома Ќендро во Речникот мисли дека се од машки род и ги дефинира како акузативни форми на соодветните од машки род, додека именката *shekullë* ја смета за машки род.

Сите именки дадени погоре се сметаат од среден род во *Речникот на јазикот на Ѓон Бузуку.* За да се утврди припадноста на овие именки дека се од среден род треба да се објаснат неколку граматички прашања. Како еден од основните критериуми ја сметаме нивната особеност тие именки во нечленувана и членувана форма во номинатив и акузатив да имаат иста или заедничка форма. Имено, некои од првичните именки што означуваат материјали како *drithë, plehë, ujë,* како и неизведените именки што не означуваат материјали, како *anë, darsmë, emënë* и сл., се јавуваат со наставката ***-ë***, иако има и други неизведени именки кои не завршуваат со овој показател, како *faj, fre, fryjt, mish, shenj* и др. Ако ја споредиме истата карактеристика со членуваната форма, ќе забележиме дека во сите случаи се појавува единствената наставка ***–të***, која се создава од постпозитивниот член за двата падежа: *drithëtë, klumështitë, plehëtë, annëtë, barkëtë, darsmëtë, emënitë, fajtë, frujtitë, shenjtë, vargtë, veshëtë* и др., додека одредени именки, како *ujëtë, kryetë* и др. во акузатив се јавуваат и со наставката (постпозитивниот член) ***-t****: ujët, kryet* итн.

Некои неизведени именки од среден род во Речникот се јавуваат и како именки од машки род, како *si djalëtë, frujtitë, muojtë, vojtë (vaj)* и др.

- *Asaj iu zuu një djalë – Ajo mbeti shtatzanë dhe e ka djalë* (*si emër mashkullor*, стр. 76; XXXI; Lk. 1:36)
- ***Djalëtë*** *tem - Djali im* (*si emër asnjanës*, стр. 77; LV/2a).
- ***Frujtitë*** *e dheut të jetë ndë madhështii e ndë bukurii atyne qi të jetë shpëtuom n'Israelit - Fryti i dheut do të jetë për madhështi e ngazëllim të shpëtuarve të Izraelit* (*si emër mashkullor*, стр. 114; LXII/2b; Is. 4:2).
- *Të mbëlidhni **frujtitë** e dheut - Të mblidhni frytet e dheut* (*si emër mashkullor*, стр. 114; LXXIX/2a; Lev. 23:39).
- *Këta kle të gjashtëtëqind e një **vjetë** e të parëtë muoj - Ky qe viti gjashtëqind e një dhe muaji i parë* (како именка од среден род, стр. 253; LXI; Gjen. 8:13).
- *Për trii **vjetë** e gjashtë muoj. - Për gjashtë vjet e tre muaj* (како именка од среден род, стр. 253; Ll/2; Lk. 4:25).

- ***Voji*** *mbett - Vaji u ndal së rrjedhuri* (*si emër mashkullor*, стр. 484; Ll/2;4 Mbret. 4:6).
- *Me* ***vojt*** *leu kambëtë e mij - Me vaj leu këmbët e mia* (*si asnjanës*, стр. 485; LXIIa; Lk. 7:46).

Забележливо е дека неопределената форма на номинативот и акузативот на овие именки од среден род и именки од машки род е иста, причина за нивната нестабилност и подоцнежниот целосен премин во именки од машки род: момче, овошје, месец, масло, итн. овој факт што ја определил и нивната нестабилност и последователното целосно преминување во имиња од машки род: *djali, fruti, muaji, vaji* итн.

Фактот што оваа појава на нестабилност на припадноста на именките во среден род започнала уште кај „Мешари“ на Ѓон Бузуку, што е првото напишано дело на албански јазик, следствено ни дава за право да заклучиме дека слабеењето на чувството за средниот род во јазичната свест кај говорниците започнало порано од XVI век на кој му припаѓа делото, чувство кое со текот на времето се зајакнувало.

Шабан Демирај, поддржувајќи го мислењето на Еќрем Чабеј, нагласува дека кај Ѓон Бузуку именките ashtë, kruo, mjaltë, rushtë, unguent, dhé, mill треба да се сметаат како средни.[125]

Тома Ќендро горенаведените зборови во Речникот ги одредил како:

- ***ashtë-ashta*** (*eshtër, kockë*; стр. 28) и како именка од женски и како именка од машки род, без разлика на тоа што меѓу нив ја дава и формата *eshtëna; eshtënatë (eshtrat* – номинатив и акузатив множина), кои се совпаѓаат со еднинските форми со наставката ***-të*** на овие форми кај други именки. *Shpirti nukë kaa as mish as* ***ashtë*** *- shpirti nuk ka as mish as eshtra* (LXIV/2b; Lk. 24:39); ***eshtënatë*** *e mij lëngojnë – eshtrat/kockat e mia lëngojnë* (XVI: Ps. 6:3).

- ***kruo/kroni*** (*burim, krua*; стр. 183) се употребува само еднаш и само од машки род, кој во акузативен падеж се јавува со формата *kruot. Mbë* ***kruot*** *të ftofëtë të shenjtit Bagm (XXV).*

- ***mjaltë - mjalti*** (*mjaltë*, стр. 242) кој и во акузатив се јавува со формата *mjaltë. Të hae tëlyenë e* ***mjaltë*** *- do të hajë qumësht e mjaltë* (XXXI; Is. 7:15).

- ***rrushtë*** (*rrush*, стр. 378) во Речникот се смета како од среден род, како што го смета и проф. Шабан Демирај. Во Речникот се употребува двапати. *A mundë merretë n'drizashit* ***rrush***? *- A mund të merret rrush prej drizave?* (LXXV; Mt. 7;16).

- ***unguent/unguenti*** (*parfum*, стр. 458) во Речникот се употребува од машки род (во номинатив и акузатив со формата *unguent). Me ata* ***unguent*** *po ia lyen – me atë parfum po ia lyen* (LIX/2b; Lk.7:38).

- ***dhe-dheu*** (*dhé*, стр. 86) во Речникот се смета само со припадност од машки род (во номинатив и акузатив со формата *dhee). Ajo copë* ***dhee*** *– ajo copë dhe/ tokë* (LXXXIV/2a;VA.1:19).

- ***mill-milli*** (*mill*, стр. 238) се среќава само еднаш како именка од машки род, а во акузатив се забележува со формата *millt. Shtjerë thikënë tande ndë* ***millt*** *tatt – Fute thikën tënde në millin tënd* (LVIIIb; Gjon. 18:11).

Друг проблем што може да се анализира за првичните именки кај Ѓон Бузуку е прашањето дали тие се домашни именки на албанскиот јазик или заемки. Потпирајќи се на студиите на Еќрем Чабеј, Шабан Демирај и Колец Топали, но и

[125] За повеќе види: Eqrem Çabej, *Gjon Buzuku*. Në BSHSH, 3, Tiranë,1955, стр. 39-50; Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, стр. 176.

на објаснувачките белешки од авторот на Речникот за ова прашање, забележуваме дека именките *fajtë, freni, frujtitë, gjyqitë, shenjtë, vojtë (vaj)* се латински заемки од изворните зборови *fallium, frenum, fructus, iudicium, signum, oleum;* прифатени во албанскиот јазик како именки од типот *ujëtë (ujë), mishtë (mish).*[126]

Колец Топали заемките ги поврзува со слабеење на јазичното чувство за средниот род и констатира дека оваа појава мора да започнала многу порано од зачетоците на албанскиот писмен јазик, поточно во доцниот латински период, бидејќи кај словенските заемки или кај заемките од италијанскиот и средногрчкиот и новогрчкиот јазик не се забележуваат именки од среден род, иако албанскиот бил во контакт со овие јазици. Овде тој наведува некои исклучоци како што е именката *plehë* од словенските јазици *pleva,* кој го смета од среден род во јазикот на делата на Пјетер Буди.[127] Ниту Шабан Демирај не ја определува оваа именка од среден род кај Ѓон Бузуку, но Тома Ќендро во „*Meshari*" ја анализира како таква: *plehëtë* (*pleh, plehra*, стр. 344) од среден род, која во номинатив и акузатив се јавува во форма *plehëtë* и се користи само еднаш.

Ако ги споредиме наодите во Речникот на јазикот на Ѓон Бузуку со состојбата на именките од среден род во денешниот албански јазик *(Fjalori i Gjuhës Shqipe, 2006*[128]*)*, лесно може да се заклучи дека именките од среден род се прикажуваат во овој Речник само како посебни случаи, при употреба на реченици во постојани форми или во фразеолошки изрази, како: ***dhjamët*** (од среден род, стр. 234) *i ngriftë dhjamët e syrit!* (клетва); *i doli dhjamët* - болест предизвикана од испакнување на цревата во абдоминалната празнина, *nxjerr dhjamë nga pleshti - është shumë i zoti për të nxjerrë fitime* (фигуративен израз) и сл.; ***ujët*** (од среден род, стр. 1138) *ujët fle hasmi nuk fle* - секогаш мора да бидете будни (поговорка), *ujët e hollë* - урина (еуфемизам), *ta fut ujët nën rrogoz* – ти прави нешто тајно, ти работи зад грб (фразеологија) итн.; ***leshtë*** (с.р., стр. 537), *leshtë e ujkut, thonjtë e bufit* - го дал животот за да постигне нешто (фигуративен израз); мора да се употреби сила против злото (поговорка), *la leshtë e kokës* – умре за да постигне нешто (фигуративен израз); *kryet* (с.р., стр. 497) *me kryet lart* - со главата горе (фразеологизам), *na çau kryet* – не досадува зборувајќи (фразеологизам), *i doli në krye një pune* – заврши некоја работа (фразеологизам) или некој друг пример што е забележан како илустрација во одредена реченица.

Изведените придавски именки, во повеќето случаи, освен како именки од среден род, се јавуваат и како придавки во иста фонетска форма во различни падежи, како на пример:

- *U baa të madh **t'errëtë*** (како среден род, стр. 97; LV/2b; Mt. 27:45).
- *Drita qi ndë tyy anshtë, mos jetë **e errëtë*** (како придавка, стр. 98: LXXXVII/2b; Lk. 11:35).
- *Një **t'idhunë** mbushi zemërënë taj* (именка од среден род, стр. 149; LXVIII; Gjon. 16:6).
- *N'njëj plagë fort **t'idhunë*** (како придавка, стр. 149; LXXXX/2; Job. 2:7).
- *Për **të mirë** kaa me u dalë* (*si emër asnjanës*, стр. 239; XLVI/2; 1 Sel 5:21).

---

[126] За повеќе види: Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985, стр. 194.

[127] Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011, стр. 219-224.

[128] Grup autorësh, *Fjalor i Gjuhës shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2006.

- *Përmbii* ***të mirët*** *e përmbii të këqijt* (*si emër mashkullor*, стр. 239; XLII; Mt. 5:45).
- *Me farët të tyne jet* ***e mira*** (*si emër femëror*, стр. 238; LXXXVb; Ekl. 44:11).
- *Shpirti uit* ***i miri*** (*si mbiemër*, стр. 239; XVIII; Ps. 143/142:10).

Најголем број именки од среден род, односно 209 од нив, се глаголски именки, главно изведени од партиципите на глаголите *(substantive participle)*, партиципи употребени како субстантивирани глаголски инфинитиви, партиципни именки, придавски партиципни именки, партиципни именки што означуваат дејство и др., како *të ardhunitë* (*ardhje*, стр. 25); *të baamitë* (*të bërat, punët*, стр. 32); *të dalëtë* (*dalje, të dalët*, стр. 56); *të djegunitë* (*djegie*, стр. 74); *të gjukuomitë* (*gjykim*, стр. 141); *të ikunitë* (*ikje*, стр. 150); *të mbjellëtë* (*mbjellje*, стр. 229); *të ndjekunitë* (*ndjekje*, стр. 267); *të nxitunitë* (*nxitje*, стр. 290); *të pritunitë* (*pritje, shpresë*; стр. 350); *të qeshunitë* (*tallje, përqeshje*; стр. 362) и др. И кај партиципните именки од среден род има случаи кога истата се јавува и во функција на придавка. За илустрација ќе ги наведеме следниве примери:
- *Përsonjënë* ***të bduom*** *- pësojnë përndjekje* (како именка од среден род, стр. 41; LXXXIII/2b; Rom. 8:35).
- *Porsi të bduom për* ***të dërejtë*** *- si të dëbuar, por të drejtë* (како придавка, стр. 41; XLIII; 2 Kor. 6:8).
- *Zotynë anshtë gjithë* ***të dashunë*** *- Perëndia është i tëri dashuri* (како именка од среден род, стр. 57; XXVI/2).
- *Ai anshtë fort* ***i dashunë*** *- Ai është shumë i dashur* (како придавка, стр. 58; LXI/2; Is. 55:7).

Меѓутоа, кај Ѓон Бузуку се забележува стремежот за замена на глаголските именки од среден род со глаголски именки од машки или од женски род, со односната наставка ***-im*** dhe ***-es*** како: *mundim* (стр. 251); *ngushullim* (стр. 278); *predëkim* (стр. 348); *ndijesë* (стр. 265); *pendesë* (стр. 316) итн.

Како заклучок, можеме да кажеме дека кај Ѓон Бузуку јасно се забележува присуството кај сите негови видови именки од среден род: првични (кои именуваат материјали или не), изведени придавски именки или глаголски именки. Најголемо присуство имаат глаголските именки од среден род кои можеле да го одредат и постоењето на средниот род во денешниот албански јазик, иако во помал број, бидејќи се заменети со соодветни именки кои покажуваат дејство или извршител на дејството, кои припаѓаат на двата други рода. Придавските изведени именки се релативно поограничени по број во Речникот и речиси спаѓаат во категоријата што постои и денес во албанскиот стандарден јазик, иако и во овој случај со помал инвентар, факт што се забележува и во нивната нестабилност кај „Машари“ на Ѓон Бузуку.

Првичните именки ги делиме во две категории, при што помалубројни се именките што означуваат материјали, само девет именки, сите во денешниот албански јазик интегрирани во машки род, со редок исклучок во одреден контекст. Само една именка од оваа класа во Речникот се јавува со колеблив род (од среден и од машки род - именката ***vaj*** „масло“). Во однос на втората класа на првичните именки од среден род, оние кои не означуваат материјали, 22 такви именки, каде се забележува дека повеќето од нив се интегрирани во среден род во сегашната состојба на јазикот и само по некој исклучок во женски род, како што се зборовите *annë*të, *darsmë*të, *shenjt*ë.

Анализирајќи ги примерите во речениците, се забележува нестабилност на граматичкиот род на првичните именки од среден род, што нè наведува на

заклучокот дека губењето на виталноста на средниот род започнало пред Ѓон Бузуку да го напишал ова дело, односно пред XVI век. Фактот што во денешниот албански јазик ниту една од првичните именки од среден род не останала како таква, го докажува ова. Што се однесува на прашањето дали неизведените именки кај Ѓон Бузуку се заемки или домашни зборови, се чини дека најголем дел од нив се домашни, додека најголем број на заемките од среден род во албанскиот јазик се позајмени од латинскиот јазик.

3.1.2. Докази за средниот род во делото на Пјетер Буди

Пјетер Буди се смета за втора најголема фигура на старата албанска книжевност. Тој е автор на четири верски дела на албански јазик. Првото дело на Буди е „*Dottrina Christiana*“ или „*Doktrina e Kërshtenë*“ („Христијанска доктрина“), превод на катехизмот на Свети Роберт Белармин (*Roberto Bellarmino,* 1542-1621). Делото е објавено во Рим во 1618 година. Второто дело на Пјетер Буди всушност содржи три дела и е во форма на еден том. Насловен е „*Ritvale Romanvm et Specvlvm Confessionis*“. *In Epyroticam linguam a Petro Bvdi Episcopo Sapatense & Sardanense translata* – „*Ritual roman dhe Pasqyrë rrëfimi*“ („Римски ритуал и одраз на исповедта“), преведен на епиротски (албански) јазик од Пјетер Буди, епископ на Сапа и Сарда.

Спомнатиот том содржи: 1. „*Rituale Romanum*“ или „*Rituali Roman*“ („Римски ритуали“) - збирка молитви со коментари на албански јазик; 2. „*Kush thotë Meshë keto kafshë i duhetë me shërbyem*“, што содржи 16 страници објаснувања; 3. „*Speculum Confessionis*“ или „*Pasqyra e t'rrëfyemit*“ („Преглед на исповедта“), превод или адаптација на „*Specchio di Confessione*“ од Емерио де Бонис, што самиот Пјетер Буди го нарекува еден вид духовен и религиозен разговор многу корисен за сите оние кои не разбираат друг јазик освен сопствениот мајчин албански јазик.[129]

Еќрем Чабеј мисли дека јазикот на Пјетер Буди е гегиски дијалект од постаро време, со фонетски и граматички особености што ги нема кај неговиот претходник. Тој укажува на важноста на лексиката на Пјетер Буди со богатство на албанскиот јазик во културната сфера, во религиозна терминологија, со изразено отсуство на позајмени зборови од словенските јазици, со посебни дијалектни карактеристики на гегискиот дијалект, разбирлив за секого, со значајни елементи на албанската писмена традиција и древноста на оваа традиција.[130]

Во ова смисла, Кол Ашта подвлекува дека заедно со другите писатели од првите векови на писмен албански јазик, Пјетер Буди користи повеќе или помалку нормализиран јазик, со подрачни јазични елементи на родното место или каде што служел, одреден нормиран гегиски дијалект, кој почнува од Мат кон Елбасан во Средна Албанија, приближувајќи се кон тоскискиот дијалект. [131]

Во нашиот труд се истражува состојбата на средниот род, потпирајќи се на лексиката исцрпена од напишаните дела на Пјетер Буди од Кол Ашта во речникот: „*Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi II*“ („Историски речник на албанскиот јазик,

[129] Robert Elsie, *Histori e letërsisë shqiptare,* Botim i dytë, Përktheu nga anglishtja Abdurrahim Myftiu. Pejë: Dukagjini, 2001.

[130] Eqrem Çabej, "Pjetër Budi dhe gjuha e tij" në: *Studime Filologjike Nr. 4,* Viti XX (III). Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1966, стр. 139-150.

[131] Kolë Ashta, *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi II.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 1998, стр. 133.

том II“), објавен во Скадар во 1998 година, Универзитет во Скадар „Луиѓ Гуракуќи“, Научен сектор за албанологија.

Како првични именки од среден род кај Пјетер Буди се споменуваат: *anëtë,* стр. 167; *ballëtë,* стр. 171; *barktë,* стр. 172; *damtë,* стр. 183; *drithtë,* стр. 191; *dylltë,* стр. 192; *emënitë,* стр. 194; *fajtë,* стр. 195; *grunëtë,* стр. 203; *gjyqit,* стр. 208; *kryetë,* стр. 221; *mishtë,* стр. 240; *mjaltëtë,* стр. 240, типични неизведени именки од среден род кои означуваат материјали, делови од телото или други предмети, што докажува дека средниот род во делото на Буди е сè уште жив и активен, иако во споредба со Бузуку, се забележува неговата тенденција на слабеење кај првичните именки. Оваа појава се забележува кај именките *djalë, dru, frut, qumësht, miell, prehër, shenjt, shtrat, veshë* и кај некоја друга именка, кои кај Буди веќе не се појавуваат како именки од среден род како кај Бузуку, туку употребени во другите два рода:

- *të marrë **anëtë** o urcuollthinë me **ujët*** (стр. 166).
- *tue prekunë **ballëtë*** (стр. 171).
- *dëshëronte **barktë** e vet me e mbushunë* (стр. 172).
- ***dyllëtë** e singjilit* (стр. 192).
- *pr ata po i ve **kryetë*** (стр. 220) и др.

Придавските именки од среден род се доста разновидни и често употребувани. Кол Ашта забележува 42 такви изведени придавски именки во лексиката на Пјетер Буди. За илустрација можеме да наведеме неколку од нив: *të afëritë,* стр. 164; *t ambëltë,* стр. 165; *të denjët,* стр. 184; *të dëlīrmit,* стр. 186; *të dëvënyemit,* стр. 186; *të gjanitë,* стр. 205; *të idhunët,* стр. 210; *të keqtë* ,стр. 215; *të këthjelltitë,* стр. 222; *të kuqtë,* стр. 223 ; *të largëtë,* стр. 226; *të ligtë,* стр. 228; *të lirëtë,* стр. 228; *të mangutë,* стр. 232; *të mirëtë,* стр. 239; *të pakëtë,* стр. 256; *të pākujdestë,* стр. 257; *të randëtë,* стр. 276 ; *të sëmūnët,* стр. 281; *të thātët,* стр. 298; *të verbënët,* стр. 302; *të xbardhmit,* стр. 176 и др., како во врзан текст:

- *mos vdjerrë **t amblëtë**, merr e pi bashkë me ta ende helminë e farmaku* (стр. 165);
- *për **të dëlīrmit** e të lāmitë (e) shpirtit* (стр. 186);
- ***të kthjellëtitë** e mendsë (së) nieriut* (стр. 222);
- *po i lānë ndë **të lig** te tyne me hjekunë keq* (стр. 228);
- *tue pasunë njofunë e provuom **të mangutë** tij* (стр. 232);
- *asht **të thātë** e mardhë* (стр. 298) итн.

Шабан Демирај во делата на Пјетер Буди како изведени придавски именки од среден род ги смета и зборовите како *t'errëtitë, të ftohotitë, të gjallëtë, të lumtë, të madhtë, të naltët* и некој друг, кои Кол Ашта ги определува само во функција на придавки. Всушност, само контекстот на нивната употреба ја прави разликата помеѓу придавската именка од среден род и придавката, бидејќи фонетската форма на зборот често не ја овозможува оваа разлика, слично со многу други случаи кога за иста фонетска форма авторот на речникот ја смета за придавка со своето прво значење и за изведена именска придавка како второ значење, како на пример:

- ***keq (i)*** mb. **1.** *Gjë e keqe „disa herë godit gjukata (=rasa) e keqe*“. *Njerī i keq.* „(*disa janë) të këqij e të pādijtunë*“. **2.** Субстантивирана именка со апстрактно значење: *të keqtë* ... стр. 215.

И кај Пјетер Буди, субстантивираните именки од среден род во споредба со употребата во денешниот албански јазик, повеќето од нив можат да се определат како именки од женски род од типот: *të keqtë/e keqja; të ligtë/e liga; të mirëtë/ e mira; të pakëtë/e pakta* и др.

Во ова смисла, бројот на изведените глаголски именки е поголем. Во лексиката на Пјетер Буди, Кол Ашта издвоил околу 90 глаголски именки од среден род, од околу 232 забележани од Шабан Демирај. Повеќето од нив се формирани од партиципи на глаголи, но добар дел од нив се глаголски придавки кои преминале во именки од среден род. За илустрација, ќе наведеме одредени изведени зборови од среден род: *të ardhunë* стр. 168; *të bāmët* стр. 171; *të bekuomitë* стр. 172; *të cgjidhunët (xgjidhunët)* стр. 177; *të dashunët* стр. 184; *të debërtuomit* стр. 184; *të derdhunit* стр. 184; *të dëspëryemit* стр. 186; *të dijtunët* стр. 187; *të dhanëtë* стр. 192; *të dhimbtunët* стр. 193; *të ecunitë* стр. 194; *të falëtë* стр. 249; *të fëlliqmitë* стр. 197; *të folëtë* стр. 198; *të forcuomitë* стр. 199; *të hipunitë* стр. 209; *të këcyemitë* стр. 216; *të këmbyemitë* стр. 216; *të kujtuomitë* стр. 222; *të lagunit* стр. 225; *të lamitë* стр. 225; *të liruomitë* стр. 229; *të lojtunitë* стр. 230*; të mallëkuomitë* стр. 232*; të mbesuomitë* стр. 234; *të menduomitë* стр. 237; *të mēnguomitë* стр. 238; *të merituomitë* стр. 237; *të ngranët* стр. 250; *të pagëzuomitë* стр. 256; *të pasunitë* стр. 260; *të pëlqyemitë* стр. 262; *të pyetunë* стр. 273; *të rrëfyemit* стр. 279; *të rrjedhunitë* стр. 279 и др. Во врзан текст се употребуваат како во долунаведениве примери:

- *vepërë magjīsh o* ***ncë bāmesh*** (стр. 171).
- ***të bekuomitë*** *e barkësë (së) rē* (стр. 173).
- *bridhma e* ***të lojtunitë*** *e tyne qe me aqë të madh të tërbuom* (стр. 174).
- ***të çprishunitë*** *e gjāsë e të çartunitë e shtëpīsë* (стр. 178).
- ***të dëspëryemit*** *e tij* (стр. 186).
- ***të dhanëtë*** *e petëkut (të) bardhë* (стр. 192).
- *e ndimon nierīnë* ***të heshtunitë*** (стр. 209).
- ***të lagunit*** *e gjith korpit nd ujët* (стр. 225).
- *kā marrë gjithë gjānë e* ***të pasunitë*** *e tyne* (стр. 260) итн.

Без разлика на фреквенцијата на употребата на глаголските именки од среден род, постои стремеж за образување на глаголски именки со додавање на наставките ***-im*** и ***-esë***, тенденција која, како што е наведено подолу, се забележува кај сите стари албански автори, значаен елемент што ја легитимизира на некој начин една од причините за намалување на овој род во албанскиот јазик. Најчести кај Пјетер Буди се глаголските именки образувани со наставката ***–im***, проследени со оние со наставката ***-esë***, кои преминале во глаголски именки од машки или од женски род, или пак во двете форми: и во глаголски именки и во глаголски именки со наставка: *të agjënuomitë / angjënim / angjënesë* стр. 167; *të dëspëryemit / dëspërim* стр. 186; *të mallënjyemitë / mallënjim* стр. 232; *të mpshīmitë / mpshīm* стр. 242; *të pēnduomitë / pēndesë* стр. 261; *të ndëjyem / ndëjesë* стр. 246 и др.

Како заклучок, можеме да кажеме дека во лексиката на Пјетер Буди продолжуваат да се зачуваат живи именки од среден род во сите три класични форми. Првичните именки од среден род видно продолжуваат да се употребуваат, заедно со придавските именки, кои се јавуваат и како придавки и како именки од среден род, како и глаголските именки, кои се побројни и со изразена тенденција за формирање, освен глаголски именки од среден род, и глаголски именки од другите два рода, главно со помош на наставките ***-im*** и ***-esë***.

3.1.3. Средниот род во Речникот на Франг Барди

Делото на Франг Барди „*Dictionarum lationo - epiroticum*“ или како што е познато „Речникот на Франг Барди“, сè уште е важен извор за истражување на

средниот род во албанскиот јазик. Речникот на Франг Барди се смета за прв речник на албанскиот јазик, со што станал неизбежлив извор и едно од најважните дела во албанската лексикографија. Како што пишува Леди Шамку-Шкрели, по начинот на кој е изготвен и по духот што го пренесува овој Речник, тој и понатаму останува важно дело во албанската култура.[132]

За проучување на средниот род на именките кај овој автор, го консултиравме и критичкото издание на „*Dictionarium latino-epiroticum*“ од Бардул Демирај, каде најважен дел за нашето истражување се двете репродукции (фотографски и дипломатски), како и критичкото издание на албанскиот текст, збогатен со белешки, лексички усогласувања и со индекс на зборови. [133]

Речникот содржи лексички фонд од околу 5.000 единици на латински јазик и околу 2.500 единици на албански јазик (2.492 зборови), со лексички состав главно од црковната сфера. Кол Ашта вели дека овој латинско-албански речник, овој прв речник на албанскиот јазик, е двојазичен речник. Во некои случаи, тој преминува на повеќејазичен речник, затоа што покрај зборовите на латински, Франг Барди во одредени преводи наведува италијански и турски зборови. Вредноста на Речникот се зголемува и поради тоа што во областа на лексикографијата служел како извор на голем број зборови за подоцнежните речници, пред сè за Речникот на Кристофориди, за Речникот на „Башкими“ и др.[134]

Од броењето на именките од среден род во Речникот на Франг Барди, излегува дека во него има околу **150** именки, соодветно поделени на: **18** првични именки, **50** придавски именки и околу **81** глаголски именки од среден род. Треба да се има предвид дека во складираниот инвентар во овој Речник, не е вклучен неговиот предговор и прилозите. Од друга страна, треба да се истакне дека во складираниот инвентар има одредени именки кои во различни контексти не го запазуваат со доследност средниот род, бидејќи се јавуваат и како машки или женски род. Исто така, забележливо е дека во овој речник има намалување на именки од среден род, во споредба со лексиката на двајцата претходници на Франг Барди.

Бројот на првичните именки од среден род што именуваат материјали е намален. Како такви кај Франг Барди се спомнуваат само 4 именки: *vie - ujë/ujët* (***vie*** *t amble - **ujë** t amblë*) стр. 6 (109), *mialte - mialtë/mjaltët* стр. 57 (211), *grune - grunëtë/grurë* стр. 162 (420) (*me hieξune **grunete** - me hiedhunë **grunëtë***), *plehete - plehëtë* стр. 126 (349) (*maien **plehete** ξeene - majën **plehëtë** dhēnë*).

Една категорија на првични (неизведени) именки се оние што се однесуваат на делови од човечкото тело, како во зборовите. *ballëtë* стр. 91 (279), *barktë* стр. 188 (473), *kryetë* стр. 105 (306), si dhe emra të tjerë të parmë të tipit: *gjȳqitë* стр. 43 (183), *kopështë* 184 (465), *petëkatë* 131 (359), *emënitë* стр. 175 (447), *frētë* 27 (151) или во реченициите:

- ***Barchte** cù ies foſgna - barktë ku jet foshnja* (стр. 188).
- *Fercoi **ballete** - fërkoi ballëtë* (стр. 91).
- *Pret **petecate** - pret petëkatë* (стр. 131).

---

[132] Ledi Shamku - Shkreli, “Parashtresë - Rojë e Continuumit tonë kombëtar” во: *Franciscus Blanchus (Frang Bardhi), Dictionarium Latino-Epiroticum.* Tiranë: Botime Çabej, 2006, стр. 7.

[133] Bardhyl Demiraj, *Dictionarium Latino-Epiroticum* (Romae 1635) per R. D. Franciscum Blanchum (botim kritik). Shkodër: Botime Françeskane, 2008.

[134] Kolë Ashta, *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi III.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës “Luigj Gurakuqi”, Sektori Shkencor i Albanologjisë, 2000, стр. 72-87.

-*Me nderruem* ***emenite*** - *me ndërruem emënitë* (стр. 175) итн.

Секако, во споредба со двајцата претходници на Барди, бројот на првичните именки од среден род има тенденција да се намалува.

Придавските именки од среден род заземаат значително место во Речникот на Барди. Кај оваа категорија на именки се забележува дека во многу случаи множинската форма од женски род може да се смета и како како форма на еднина на именки од среден род, факт што го споменува и Шабан Демирај кога вели дека кај именките во множина придавските именки со среден род кај старите албански автори, со некои ретки исклучоци, во денешна состојба на албанскиот јазик се третираат само како именки од женски род, додека во еднина, придавските именки од среден род главно се од среден род, а поретко од женски род. [135]

Околу 50 придавски именки се опфатени во Речникот кои се од различни семантички полиња, именувајќи некоја карактеристика, како: *t ambëlthitë* стр. 25 (147); *të bukuritë* стр. 116 (329), стр. 181 (459); *të dëlirëtë* стр. 45 (187), стр. 115 (327), стр. 169 (435); *të giatëtë* стр. 20 (137), f. 50 (197); стр. 110 (317); *të gjanëtë* стр. 46 (189); *të hollëtë* стр. 164 (425); *të madhtë* стр. 159 (415) *etj., ose cilësi e ndërthurur me nuanca të tjera si p.sh. gjendje, të tillë si: të bekuemitë* стр. 8 (113); *të devotë* стр. 169 (435); *të (keitë) keiqtë* стр. 53 (203); *të maimitë* стр. 71 (239); стр. 98 (293); *të xbetëtë* стр. 51 (199); *të vranëtitë* стр. 9 (115); *të trashëtë* стр. 16 (129); *të thātët* стр. 152 (401); *të verbnitë* стр. 9 (115); *të rītë* стр. 44 (185); *të sëmutë* стр. 2 (101) *të shurdhënitë* стр. 168 (433); *të prunjunitë* стр. 110 (317); *të përkuermitë* стр. 173 (441); *të pāfētë* стр. 90 (277) и др.

- ***Te uuranetite*** *e chielet* – ***të vranëtitë*** *e qellet* (стр. 9).
- ***Te giatete*** *e motit* – ***të gjatët (zgjatja)*** *e motit* (стр. 20).
- ***T ambelξite*** *e muſcheniuet* – ***t ambëlthitë*** *e mushkënivet* (стр. 25).
- ***Te εijte*** *e baξeſſe* – ***të zītë*** *e bathësë* (стр. 31).
- *Te deſceroign* ***te cheite*** – *të dëshëroinj* ***të keitë*** (стр. 53).
- ***Te cheξielletite*** *e reεeuet* – ***të këthiellëtitë*** *e rezevet* (стр. 122).
- ***Te maξte*** *e* ***te voghelite*** *e nierijut* – ***të madhtë*** *e* ***të vogëlit*** *e nīeriut* (стр. 159).
- *Rena oò* ***te mbraεetite*** – *rena ō* ***të mbrazëtitë*** (стр. 179) итн.

Она што се забележува кај придавските именки од среден род е тесно поврзано со тоа што именката од среден род обично го зачувува семантичкото јадро според општото значење, но има и отстапувања или избегнување од ова значење во зависност од контекстите каде и како се користи одредена именка од среден род, засновајќи се и на даденото толкување на латински. За илустрација можеме да споменеме такви случаи, на пр. *t afëritë* стр. 113 (323), каде, како и соодветната придавка *i afërt* (близок) го изразува поимот за близина по место *(propinquitas),* како што го изразува и значењето на живеење близу еден до друг (*vicinitas*); *të bukuritë,* стр. 116 (329); стр. 181 (459), со значење *stoli-* украс (*decor,* стр. 18), но и со значење „*убавина* или *нешто привлечно*“ (*venustas,* стр. 181); *të dëlirëtë* стр. 45 (187), стр. 115 (327), стр. 169 (435) со значење „*чистота, добрина*” на душата (*pudicitia* стр. 115) и со значење „невин” (*incontaminatus* стр. 35) или на „*побожност* и *искреност*“ (*synceritas* стр. 169) и др.

Во врска со глаголските именки, и кај Франг Барди како и кај други автори, се забележува почеста нивна употреба. Поточно, во Речникот се идентификувани 81 глаголски именки, главно од супстантивирани партиципи (*substantive participle*),

[135] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror në gjuhën shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1972, стр. 198.

придавски именки што изразуваат дејства и др., како *t ardhu-nitë* стр. 134 (365); *t urdhënuemitë* стр. 43 (183); *të bāmëtë* стр. 3 (103); *të çpejtuemitë* стр. 155 (407); *të dalëtë* 80 (257); *të dashunë* стр. 4 (105), стр. 5 (107); *të dëshëruemitë* стр. 6 (109); *të ditunitë* стр. 20 (137); стр. 141 (379); стр. 91 (279); *të drithtunë* стр. 120 (335); *të dhimtunītë* стр. 115 (327); стр. 169 (435); стр. 174 (445); *të falëtë* стр. 21 (139); *të folëtë* стр. 19 (135), стр. 50 (197); *të granëtë* стр. 48 (193); *të gjegjunitë* стр. 71 (239); *të kapërcyemitë* стр. 75 (247); *të këmbyemitë* стр. 52 (201); стр. 161 (419); *të kiamitë* стр. 14 (125); *të lutunatë* стр. 108 (313); стр. 109 (315); *të lypunitë* стр. 103 (303); стр. 136 (369); *të martuemitë* стр. 56 (208); *të mbajtunë* стр. 128 (353); *të ngutunitë* стр. 113 (323); *të përmendunitë* стр. 67 (231); *të pjekunitë* стр. 56 (208); *të shkëlqyemitë* стр. 42 (181), стр. 66 (229); *të shkruemitë* стр. 145 (387); *të viedhunitë* стр. 138 (373); *të puthunitë* стр. 80 (257); *të qepunitë* стр. 169 (435); *të razënuem* стр. 13 (123); *të rëfyemitë* стр. 14 (125); *të rrëxuemitë* стр. 45 (187) и др.

- *Moti j* ***t liξunauet*** *– moti i* ***t lidhunavet*** (стр. 8).
- *Fγtγra ò* ***te paam*** *– fytyra ō* ***të pām*** (стр. 13).
- ***Te mblξunite*** *e nierεεet –* ***të mbëledhunitë*** *e nierëzët* (стр. 14).
- ***Te folete*** *tat –* ***të folëtë*** *tat* (стр. 19).
- ***Te ʃʃosunite*** *e cheʃʃaaij iete –* ***të sosunitë*** *e kësāi jete* (стр. 26).
- ***Te kaperzyemite*** *e diellit –* ***të kapërcyemitë*** *e diellit* (стр. 75).
- ***Te ξimtunijte*** *e gruеʃʃe cuur len foʃgna –* ***të dhimtunītë*** *e gruesë kur len foshnja* (стр. 115) итн.

И кај Франг Барди се забележува дека глаголските именки од среден род се заменуваат со глаголски именки образувани со наставките: ***-im*** и ***-esë***, односно од машки или женски род, појава што уште еднаш го истакнува раниот стремеж за намалување на средниот род во албанскиот јазик. Оваа развојна појава се разликува во две форми:

-Како прво, самиот автор ги става двете форми на глаголска именка и како среден род и како изведена именка со наставка (машки или женски род во зависност од контекстот на употреба), како на пр.

- *Te raεenuet ò raεen****im*** *– të razënuem o razën****im*** (стр. 13).
- *Cuit****im*** *oò te cuituem - kuit****im*** *ō të kuituem* (стр. 106).
- *Te permetuem, permet****im*** *- të përmetuem, përmet****im*** (стр. 92).
- *Како второ*, авторот ја употребува само формата образувана со суфиксација на глаголската именка, во овој случај како именка од машки род (со наставката ***-im***) или како именка од женски род (со наставката ***-esë)***. На пример: *mund****im*** стр. 68; *ushgj****im*** (ushqim) стр. 70; *pëlq****im*** стр. 71; *kusht****im*** стр. 109; *push****im*** *стр. 120; guvern****im*** стр. 127; *shpr****esë*** стр. 24; *pend****esë*** стр. 24; *ndëj****esë*** стр. 180 и др., кои ги замениле изведените именки од среден род: *të munduarit, të ushqyerit, të pëlqyerit, të kushtuarit, të shpresuarit, të penduarit* итн.

Што се однесува до фреквенција на употреба, како што може да се види од примерите, повеќе се употребуваат глаголските именки од машки род со наставката ***-im***, кои ги замениле соодветните глаголски именки од среден род, во споредба со глаголските именки од женски род со наставката ***-esë***.

Во констатацијата дадена од Шабан Демирај во врска со присуството на глаголските именки кај Франг Барди, се забележува дека во Речникот, заедно со предговорот и прилогот, тој наоѓа 27 глаголски именки со наставката ***-im***, 5 глаголски именки со наставка ***-esë*** и 148 глаголски именки од среден род, со

различна честост на употреба од 7 пати до 51 пат. [136]

Од сето кажано досега, можеме да дојдеме до заклучок дека и во Речникот на Франг Барди состојбата на именките од среден род е претставена како жива и разновидна, со сите три категории на именки од овој род, каде што, се разбира, глаголските именки се почести, со тежнеење да се заменат со други глаголски именки од машки или од женски род.

3.1.4. Лексичкиот состав во делото на Пјетер Богдани и доказите за среден род

Пјетер Богдани е значајна фигура на старата албанска книжевност, кај кого се преплетуваат портретот на висок свештеник, лингвист и истакнат писател, патриот и неуморниот воин. Неговото научно-книжевно дело „*Çeta e Profetëve*“ („*Cuneus Prophetarum*“), претставува големо и доста значајно дело за албанската литература и култура, како по содржината, така и по историскиот, културниот, книжевниот, филозофскиот и научниот светоглед.

Во нашиот труд го анализиравме средниот род на именките во делото на Пјетер Богдани, во монографијата на Анила Омари „*Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*“ („Лексикон на делото на Пјетер Богдани“). Како што истакнува и самата авторка, ова е критичко издание, кое, меѓу другото, служи за запознавање на раните фази на староалбанскиот јазик во неговиот писмен период, а претствавува и вреден извор и средство за лексичко и јазично проучување до денешното време. [137]

Средниот род во ова дело на Пјетер Богдани се јавува како разновиден и целосен. Следејќи ги истите критериуми за испитување на именките на среден род што ги воделе и претходните автори, се забележува дека кај Пјетер Богдани оваа категорија покажува поизразени недоследности. Првичните именки, во споредба со другите стари автори, овде се побројни. Во анализата од страна на Анила Омари се нагласува дека некои од нив, повеќе од среден род, можат да се сметаат за лексеми од женски род или можни форми на множина. Ова се заснова на тоа што припадноста на именките на среден род се идентификува во номинативна и акузативна падежна членувана и нечленувана форма, бидејќи номинативната и акузативната падежна форма на именката од среден род е сосема иста со номинативната и акузативната форма на именките од машки род.

Бидејќи карактеристиките на именките од среден род се забележуваат во членувана еднинска форма во номинатив и во акузатив, тоа предизвикува осцилации кај сите други можни употреби и случаи. И покрај тоа што една иста именка во некои случаи се јавува или од среден род или интегрирана во некој од другите родови во различна употреба, во нашите скеди, придржувајќи се до граматичката белешка за определување на именката од среден род, ја сметавме со припадност од среден род, без разлика на нестабилноста при употребените форми, кои, по сè, изгледа ги надополнуваат факторите што доведоа до дезинтеграција на овој род во албанскиот јазик.

Кај Пјетер Богдани, земајќи ги предвид нишањата и морфолошките варијанти, се забележуваат 22 неизведени именки од среден род, како: *anëtë* стр. 92; *ballëtë* стр. 109; *barktë* стр. 113; *brúmëtë* стр. 128; *damt* стр. 148; *dríthëtë* стр. 178;

[136] Shaban Demiraj, “Çintegrimi i gjinisë asnjanëse” në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1973, стр. 310.

[137] Anila Omari, *Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë i dhe i Letërsisë, 2016.

dyllëtë стр. 184; *emënitë* стр. 194; *enëtë* стр. 196; *fajtë* стр. 201; *grúnëtë* стр. 240; *gjītë* стр. 250; *gjyqitë* стр. 255; *hékuritë* стр. 260; *kruetë* стр. 313; *kryet* стр. 314; *lájmitë* стр. 330; *mishtë* стр. 399; *mjaltëtë* стр. 400; *qielltë* стр. 555; *ujëtë* стр. 666; *vātë* стр. 675.

Во рамките на определбата од среден род се прават и соодветните разлики. Така името *barktë* стр. 113 од среден род, се дава како морфолошка варијанта на именката од машки род *barku*, при употреба како подолу:

- *tha m za, lum aj* ***bark*** *qi të ka bajtunë e lum aj gji qi ke* (II 63 1) стр. 113.
- *pat me kjanë zanë ndë* ***barkë*** *të s'amësë pa dhunë* (I 45 19) стр. 113.
- *dy gjind janë ndë* ***barkt*** *tand, e dy populla barkut sit* (I 79 3) стр. 113.
- *qi ktu të mbushinjë* ***barktë*** *e mbë qiellt mendtë* (I 43 13) стр. 113.

На ист начин и во истиот контекст можат да се сретне и употребата на други именки, како *brúmëtë* стр. 128; *damt* стр. 148; *fajtë* стр. 201; *gjītë* стр. 250, *gjyqitë* стр. 255; *hékuritë* стр. 260; *kruetë* стр. 313; *mishtë* стр. 399; *qielltë* стр. 555 и некоја друга.

Посебна група во рамките на групата на првични именки, се именките од типот *drithëtë* стр. 178, *dyllëtë* стр. 184, *mjaltëtë* стр. 400, кои поради контекстот во неодредена форма и честата употреба не се појавуваат убедливо како неутрални, и покрај тоа што Анила Омари како такви ги смета со резерва во речникот. Авторот го посочува овој факт, нагласувајќи дека текстот не дозволува правилно да го одредите родот на именките што се јавуваат како средни во стариот албански јазик, најчесто именки со збирно значење или кои именуваат материјали, завршувајќи на тема со неакцентирано ***-ë***, што всушност е рефлекс на завршокот ***-ā*** на множинската форма на именката од среден род. [138]

- *kush i mpsoj thëniegëlatë me mbledhë* ***drithë*** *për dimënë?* (I 2 4) стр. 178
- *grigja të njehunë s'ka,/ lesh e saftian e* ***dyllë*** (XL VIII) стр. 184.
- *të lyenë e* ***mjaltë*** *ka me ngranë* (I 120 8) стр. 400.

По именката ***damt*** стр. 148, Омари пишува прашалник поради двојната употреба, и како од среден род и како од машки род, за горенаведите причини:

- *tue u lutunë të gjanjë mëngji atī* ***dami*** (I 89 12) стр. 148.
- *tue ju lëvduem ndëpër* ***damt****, qi kish për të bam ndë Kishë* (I 146 1) стр. 148.

Во врска со ова именка, Шабан Демирај наведува дека како од среден род се докажува само кај Пјетер Буди, кој го употребува и како од машки род, [139] што го забележува и Кол Ашта. [140]

Што се однесува до изведените придавски именки, кај Пјетер Богдани се многубројни, околу 70 од нив (земајќи ги предвид различните фонетски форми за исто значење). Како такви, за илустрација, ќе пренесеме неколку од нив: *të afëritë* стр. 84; *të ambëlitë* стр. 88; *të blérëtë* стр. 125; *të bútëtë* стр. 132; *të çpéjtëtë* стр. 142; *të dénjëtë* стр. 157; *të dëlírëtë* стр. 161; *të dhymptëshim* стр. 189; *të fështírëtë* стр. 212; *të fórtëtë* стр. 221; *të ftófëtitë* стр. 224; *të giátëtë* стр. 231; *të gjallëtë* стр. 244; *të gjánëtë* стр. 245; *të gjymtëtë* стр. 255; *të hóllëtë* стр. 267; *të ídhunitë* стр. 272; *të kâjtunitë* стр. 288; *të kejtë* (*të keqtë*) стр. 297; *të lígtë* стр. 346; *të lírëtë* стр. 348; *të lumtë* стр. 354; *të madhtë* стр. 359; *të májmitë* стр. 362; *të mbárëtë* стр. 374; *të mírëtë* стр. 396; *të mpósëtë* стр. 408; *të náltëtë* стр. 418; *të nkótët* стр. 455; *të nxétitë* стр. 458; *të njiméndëtë* стр.

---

[138] Anila Omari, *Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë i dhe i Letërsisë, 2016, стр. 50.

[139] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror në gjuhën shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1972, стр. 101.

[140] Kolë Ashta, *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi II.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 1998, стр. 172.

463; *të njiméndunitë* стр. 464; *të njómëtë* стр. 466; *të pakëtë* стр. 478; *të pakujdéstë* стр. 478; *të rītë* стр. 565; të tráshëtë стр. 652; të thátitë стр. 661; të vérbëtitë стр. 678 итн.

Сите изведени придавски именки од среден род се речиси субстантивирани именки од соодветни препозитивни придавки, дури, добар број од нив се јавуваат и како придавки и како именки со препозитивен член, разликувајќи се меѓусебно само по контекстот на употреба. Такви се долунаведениве примери:

- *tue kjanë mb ato vise* ***të buta****, qi janë kambëtë e duertë...* (II 118 5: **им. с. р.**) стр. 132
- *tue kjanë emënitë Amë nji emënë fort* ***i butë*** (II 120 10: **им. м. р.)** стр. 132
- *për t u kallëzuem* ***të butëtë*** *e t' mëshëriersë Tinëzot* (I 50 11: **им. с. р.**) стр. 132
- *shëmbëllente Krishnë Zotnë tanë ndëpër* ***të butë˜*** *të tinaj* (I 65 9: **им. с. р.**) стр. 132.

Други случаи на ваква употреба се именките *të çpéjtëtë* стр. 142; *të gjallëtë* стр. 244; *të gjánëtë* стр. 245; *të pagínët* стр. 476; *të pagjyqtë* стр. 477; *të palígjetë* стр. 481 и др.

Кај Пјетер Богдани се забележува дека најголем број на изведените придавски именки од среден род се употребувале и кај други автори пред него, со некоја мала фонетска разлика во структурата на именката, како на пример:

- *të ambëlthitë* (Бузуку); *t amblëtë* (Буди); *t amblë* (Барди), *të ambëlitë* (Богдани);
- *të butëtë* (Буди); *të butëtë* (Барди); *të bútëtë* (Богдани);
- *të ftofëtë* (Бузуку); *të ftohotitë* (Буди); *të ftohëtë* (Барди); *të ftófëtitë* (Богдани);
- *t idhunët* (Бузуку); *t idhunitë* (Буди); *të ídhunitë* (Богдани);
- *të glatëtë* (Бузуку); *të gjatëtë* (Буди); *të giatëtë* (Барди); *të giátëtë* (Богдани) ... и др.

Глаголските именки, како што се воочува и кај претходниците на Пјетер Богдани, се доста бројни и доста разновидни по начинот на образувањето.

Од разгледуваниот речник издвоивме 196 предлошки именки: *të adhëruemitë* стр. 84; *të amëshúemitë* стр. 89; *të árdhunitë* стр. 98; *të bájtunitë* стр. 108; *të bāmitë* стр. 111; *të bekúemitë* стр. 117; *të besúemitë* стр. 119; *të blúemitë* стр. 125; *të cpífunitë* стр. 136; *të çélëtë* стр. 138; *të çpríshunitë* стр. 144; *të dálëtë* стр. 148; *të dāmitë* стр. 149; *të dérdhunitë* стр. 158; *të dënúemitë* стр. 162; *të djégunitë* стр. 172; *të dúkunë* стр. 180; *të dvárunitë* стр. 181; *të fluturúemitë* стр. 217; *të fólëtë* стр. 217; *të godítunitë* стр. 234; *të grishmitë* стр. 238; *të hīmitë* стр. 264; *të kallëzúemitë* стр. 291; *të kthyemitë* стр. 319; *të lëkúndunitë* стр. 341; *të mbëlúemitë* стр. 379; *të mbjellëtë* стр. 382; *të ngushëllúemitë* стр. 449; *të nxánëtë* стр. 458; *të pagëzúemitë* стр. 476; *të pámitë* стр. 482; *të púthunitë* стр. 551; *të qéshunitë* стр. 554; *të shámitë* стр. 604; *të shóshmitë* стр. 623 итн.

Кај Пјетер Богдани се забележува дека голем дел од глаголските именки не се пронајдени кај други автори пред него, што е новина не само за сферата на лексиката воопшто, туку и за нивната припадност кон граматичката категорија среден род. Како такви се именките: *të adhëruemitë* стр. 84; *të amëshúemitë* стр. 89; *të bubërrúemitë* стр. 128; *të çkúemitë* стр. 141; *të dejmitë* стр. 154; *të dvjérrëtë* стр. 182; *të gjitmitë* стр. 251; *të nalcúemitë* стр. 417; *të nfshéfunitë* стр. 442; и многу други, кои или се употребени за прв пат, или иако се среќаваат кај други автори, немаат иста семантика со онаа што ја употребува Пјетер Богдани.

- ***të adhëruemitë*** *(adhurim). Përse nukë ndonjë* ***të adhëruemitë*** *nji t'vetëmit* (I 79 4) стр. 84.
- ***të bubërrúemitë*** *(kërkim i imët, qëmtim, shqyrtim).* ***Të bubërrúemitë*** *âsht nji të padroe* (I 6 26) стр. 128.
- ***të çkúemitë*** *(dallimi, të shquarit). E ma mpose, e ma të madh* ***të çkúem*** *të tjerë profetëve kujtonte* (I 104 2) стр. 141.
- ***të dvjérrëtë*** *(humbje, bjerrje). Lëftojnë e shtienë për të* ***të dvjérrëtë*** *e dënuemi˜ të shpirtit*

tyne (II 62 11) стр. 182.

Кај Пјетер Богдани се забележува истиот стремеж, но поизразен, да се формираат глаголски именки, од машки или од женски род преку суфиксација, создавајќи уште еден зборообразувачки простор во лексиката, што создава нова можност за образување на глаголски именки, потиснувајќи ги именките од среден род или употребувајќи ги заедно со нив.

И овде, двете типични наставки се ***-im***, со која се образуваат глаголски именки од среден род и ***-esë***, со која се формираат глаголски именки од женски род, во примери како: *të adhëruemitë* (стр. 84), но и *adhër**ím*** (стр. 83); *të amëshúemitë* (стр. 89), покрај *amësh**ím*** (стр. 89); *të bekúemitë* (стр. 117), por *bek**ím*** (стр. 116); *të kallëzúemitë* (стр. 291), но и *kallëz**ím*** (стр. 290); *të kullúemitë* (стр. 322), но и *kull**ím*** (стр. 392); *të meritúemitë* (стр. 387), покрај *merit**ím*** (стр. 387); *të përmetúemitë* (стр. 513), но и *përmet**esë*** (стр. 512).

Освен овие случаи, се среќаваат и глаголски именки од машки род, кои Анила Омари ги смета како ексклузивни употреби на синтетички деривации со наставката ***-im*** во отсуство на соодветни именки од среден род, како на пример: *dur**im*** (стр. 181); *gat**im*** (стр. 227); *gëz**im*** (стр. 230); *gjuk**ím*** (стр. 254) *mbs**im**/mps**im*** (стр. 384); *ndëshk**im*** (стр. 431); *traz**im*** (стр. 652); *vajt**im*** (стр. 673) и др., како и 12 единици како зборообразувања со суфиксот ***-esë***, од кои 6 се употребени за прв пат, како зборовите: *harr**esë*** (стр. 259); *man**esë*** (стр. 365); *ndivën**esë*** (стр. 434); *vollënd**ésë*** (стр. 692) итн., како што наоѓаме и други изведени зборови од глаголи заедно со суфиксите ***-më/-imë*** *(brit**më**, reshët**imë**, rrapët**imë**, tingëll**imë***), како и суфиксите ***-ë, -me, -e*** (*cpif**ë**, dek**ë**, ndenj**ë**, trembë, dridh**me**, këlthit**me**, dredh**e*** и др.). [141]

Шабан Демирај ја забележува оваа тенденција за оживување на суфиксалното изведување на зборови кај сите стари албански автори, каде пропорционално се забележува зголемување на изведените глаголски именки со суфиксација (од машки или женски род) од Ѓон Бузуку до Пјетер Богдани и намалувањето на глаголските именки без суфикси од среден род. [142]

Во заклучокот можеме да истакнеме дека лексиката на Пјетер Богдани има

посебни карактеристики поврзани со неутралноста на именките. Првичните именки, и покрај тоа што се побројни, се со нестабилност во запазувањето на средниот род. Придавските именки ги задржуваат своите карактеристики на субстантивизација на соодветните придавки со препозитивен член, додека глаголските именки, и покрај тоа што се побројни, се појавуваат со изразена тенденција да се формираат како такви во другите два рода преку суфиксација. Ова е многу распространет начин на зборообразување кај Пјетер Богдани за збогатување на лексиката и, од друга страна, фактор што ја означува можноста за намалување на именките од среден род.

Ако правиме обичен статистички извештај за процентот на видот на именките од среден род кај старите албански автори, ќе се забележи дека првичните именки од среден род, и покрај разликите, се во низок процент кај сите автори со склоност за понатамошно намалување. Во нивните дела јасно се гледа зачувувањето на особеностите на придавските именки од среден род, додека глаголските именки се јавуваат поразновидни и побројни. Меѓутоа, и овде се

[141] Anila Omari, *Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë i dhe Letërsisë, 2016, стр. 18-21.

[142] Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror në gjuhën shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1972, стр. 205-211.

забележува тенденција на намалување на бројот и честоста на употребата поради другите зборообразувачки начини на изведување на именки од глаголи. Овој обичен статистички преглед е графички претставен подолу.

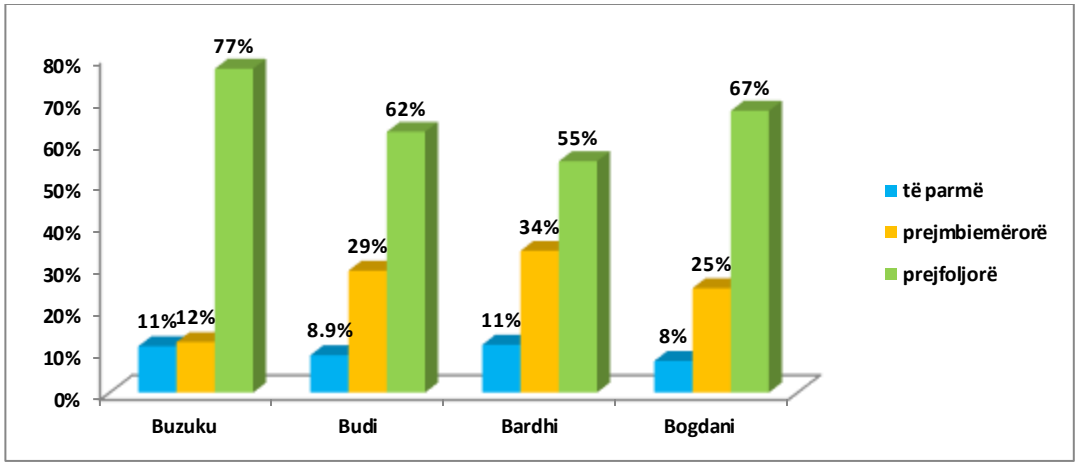

Графикон 1. Распределба на средните именките од среден род кај старите автори на албанскиот јазик според типот (*të parmë* - првични именки, неизведени; *prejmbiemërorë* - придавски именки; *prejfoljorë* - глаголски именки)

3.2. Значаен придонес за утврдување на средниот род на именките во Речникот на Карл Рајнхолд

Се обидовме да ја испитаме состојбата на средниот род на именките и кај старите говори, за да ги воочиме конзервативните елементи на оваа граматичка категорија. Тргнувајќи од оваа цел, направивме анализа за состојбата на овој род во едно од важните дела со драгоцено јазично богатство, кое стоело 150 години во ракопис и необјавено, посветено на еден многу интересен говор, како што е говорот на Арванитите од Грција. Станува збор за делата „*Netët Pellazgjike të Karl Reinholdit*“ („Пелазгиски ноќи на Карл Рајнхолд“), *Tekste të vjetra shqipe të Greqisë, mbledhur nga Karl Reinhold 1850-1860* (Староалбански текстови од Грција, собрани од Карл Рајнхолд 1850 - 1860 година).

За ова го користивме оригиналното издание на делото[143] и транскриптираната верзија со толкувања од Адријан Клоси, објавена во 2005 година. [144] Во оваа книга се опишува говорот на Арванитите од Грција и содржи богат јазичен и фолклорен материјал, зборови и фразеолошки изрази собрани доста рано, но објавени по 150 години, па затоа разбирливо е да има и фонетски и транскрипциски неточности во бележењето на собраниот материјал со сложен графички систем.

Ова го посочува и Дори Ќ. Ќирјази, кој пишува дека и покрај фината и упорна работа на Ардијан Клоси и внимателноста за транскрипција на ракописите на Карл Рајнхолд, може да се забележат неточности и погрешни читања кои

[143] Karl Heinrich Theodor Reinhold, *Noctes Pelasgicae vel symbolae ad cognoscendas dialectos graeciae pelasgicas* by Karl Reinold -Athens: Typis Sophoclis Garbola, 1855.
[144] Ardian Klosi, *Netët Pellazgjike të Kral Reinholdit: tekste të vjetra të Greqisë*, mbledhur nga Karl Reinhold 1850-1860. Tiranë: Botime K&B, 2005.

понекогаш можат да доведат до неодржливи толкувања. [145]

Фолклорниот и лингвистичкиот материјал на делото на Карл Рајнхолд е собран од говорниот јазик, кој е важен за нашиот труд бидејќи е поврзан со запазените елементи во лексиката, но, од друга страна, тоа создава простор каде во многу случаи исти зборови се појавуваат во различни фонетски или граматички варијанти во зависност од контекстот каде е земен и како е слушнат, а потоа запишан. Сепак, Лексиконот на Карл Рајнхолд е богат со именки од среден род. Од складирањето што го направивме на лексичкиот материјал, се забележува голем број првични именки од среден род. Од околу 110 евидентирани именки од среден род, 28 од нив се првични именки (повеќето од нив се среќаваат и кај старите албански автори), главно именки што означуваат материјали или делови од телото, како на пример: *ballëtë* стр. 199, 408; *barktë* стр. 93; *dhjamtë* стр. 200; *dratë* стр. 413; *diathëtë* стр. 73,128; *dillëtë* стр. 193, 348; *drithëtë* стр. 75, 374; *grurëtë* стр. 77, 81, 146; *jalpë* стр. 248; *klumësht/itë* стр. 55, 58 (*klumisht* стр. 241); *krie* (*krietë* стр. 80, 104) ; *lesht'* стр. 161; *misht-ë* стр. 52, 57; *ujët* стр. 56 итн.

- *kur t'i dalë* ***dhiamtë*** *nga...* (стр. 200).
- *e aj ç'u laœ me si ndë* ***ballë****...* (стр. 199).
- *vë* ***kríetë*** *për dhé* (стр. 376).
- ***dillë*** *të veshit* (стр. 348).
- *pce ndë* ***bark*** *t'asaj u mpuall...* (стр. 93).
- *u jéshë të marrë* ***klumështitë*** *e s'e pashë fare* (стр. 55).

Освен горенаведените именки од среден род, се среќаваат и други вакви именки кои не се јавуваат како стабилни кај старите албански автори. За илустрација, кај Карл Рајнхолд може да ги споменеме зборовите: *gazë* стр. 245; *gjalmë* стр. 159; *gramë* стр. 319; *karë* стр. 33; *mnjékrëtë* стр. 74; *rushtë* стр. 294; *v'rerëtë* стр. 329; *kostë* стр. 357, во контекстуална употреба:

- *u shquar nga* ***gazëtë*** (стр. 417).
- *e bëri lag nga* ***gjalmë****, e i xuar tuti nga ieroj...* (стр. 159).
- *qas-na nde dhé të ha'më* ***kos*** (стр. 264).
- *s'më lannë* ***vrérëtë*** (стр. 329).

Нестабилноста во употребата на првичните именки од среден род се забележува и кај Карл Рајнхолд. Но, неизведените именки кај Рајнхолд се помалубројни отколку кај старите автори на албанскиот јазик.

Како пример за ова ќе ни послужи именката ***ménт/ mëntë (mend)***, која се јавува со двоен род: како именка од машки род: *mënt-i*, па и како именка од среден род *mëntë*:

- *nga* ***ménт*** *' e tua* (стр. 342).
- *më del nga* ***menti*** (стр. 456).

Именките ***ujët*** и ***mishtë*** (вода и месо) во речиси сите други случаи се јавуваат чисто од среден род и само во некои ретки контекстуални исклучоци се јавуваат како именки од машки род.

Придавските именки од среден род кај Карл Рајнхолд се помалубројни во споредба со јазикот во делата на старите албански автори, односно кај него наоѓаме само 11 такви и сите се чисти субстантивирани придавки, како на пример:

---

[145] Dhori Q. Qirjazi, "Netët pellazgjike të Karl Reinholdit: tekste të vjetra shqipe të Greqisë: 1850-1860 mbledhur nga Karl Reinhold"; transkriptuar e shpjeguar nga Ardian Klosi, во: *Albanohellenika,* Revistë e studimeve filologjike /A journal of philological studies: Athinë, Tiranë, 2008, Years (IV-X), Number 3, стр. 185-188.

- *bën di kafé, séllna edhe donjë **t'ëmblë*** (стр. 51).
- *e pastaj, si i panë **të butët'** e saj çë kish, zunë e qasheshin afrë* (стр. 126).
- *Çopani i thotë: „të jap **të gjallatë** t'ime*“ (стр. 101).

Именките *të bukuriť; të shëntoshëť,* освен како придавски именки од среден род *bukuria, shëndetja*:
- *shega edhe molla bojnë k'shill prë **të bukurit'** e tire* (стр. 142).
- *një mushk tuke ngrënë élp nga dita, u maj, e nga **të shëntoshët'** e tì tha ...* (стр. 125).
- *pce **të bukuritë** t'ënt ishtë vétëmë vérënë, po **të bukuritë** t'im ishtë më shumë edhe dimërinë. P'llareza thotë, pce **shëntétja** e kurmit ishtë m'é mirë nga **bukuria*** (стр. 144).

Најголем дел на придавските именки од среден род се употребуваат речиси кај сите стари албански автори, со некој исклучок, како именките *të pâgjégjuritë*; *të pa-turpshimitë*:
- *po juve këtu, mëmatë, i vrisni me **të pâdituritë** t'uaj edhe **të pâgjégjuritë** t'uaj* стр. 93.
- *pse s'munt të shoh më **të paturpshimitë** t'uaj!* (стр. 231).

Доста застапени се глаголските именки од среден род кај Карл Рејнхолд, кои претставуваат околу 65% од употребените именки во неговото дело. Овие именки се изведени од партиципи на глаголи или партиципни придавки. За илустрација ќе наведеме неколку партиципни именки: *t écuritë* стр. 131; *të barturitë* стр. 26, 138; *të déituritë* стр. 121; *të dukurit* стр. 228; *të dhëmburit/ë* стр. 127, 160; *të falurit/ë* стр. 126, 139; *të folurit* стр. 84; *të gamëlisuriť* стр. 135; *të gërdhituritë* стр. 193; *të gëzuarit* стр. 114; *të griturit*ť стр. 418; *të gjéturitë* стр. 151; *të gjëkuaritë* стр. 162; *të kallëzuaritë* стр. 158; *të klarëtë* стр. 153; *të kliturit* стр. 154; *të kolloturiť* стр. 101; *të lérëtë* стр. 29, 93; *të lidhurit* стр. 158; *të lodhuritë* стр. 61; *të ngrënëtë* стр. 112,124; *të pagëzuaritë* стр. 93; *të pirët* стр. 184; *të punuaritë* стр. 164; *të qërtuarit* стр. 192; *të r'barturitë* стр. 215; *të thérmitë* стр. 333; *të thënëtë* стр. 155; *të vdékuriť* стр. 93; *të veshurit* стр. 162; *t'urdhëruariť* стр. 213; *të xënëť* стр. 118.
- *si gjégjnë **t'ecuritë** e lepuravet, mbë një karbëcienë ndë lucë* (стр. 131).
- *e kur érdh mbi vétëhe nga **të déituritë**, poq gruaja dérën' e varrit* (стр. 121).
- *Perívolari nga **të dhëmburit'** e shumë u njit, e thoj...* (стр. 127).
- *shërbëtori i it, çë kam dëtyrë prë **të ruaiturit'** e mbretërisë s'ate* (стр. 212).
- *po mbréti i pa-tundurë ndë **t'urdhëruarit'** e ti...* (стр. 213).

Една друга важна особеност што се забележува воопшто во врска со зборообразувањето, која се јавува и кај глаголските именки од среден род, се старите префикси кои не се продуктивни во албанскиот денешен јазик, како што се префиксите ***n-*** и ***r-*** кај именките од типот *të r'barturitë*; *të npieturitë,* како и префиксот ***m-*** кај именките од типот *të mpësuaritë*:
- *ishtë **të r'barturitë** t'im, e û, prë të shpëtonj ka'në* (стр. 215).
- *po ca print bënjënë dielm, edhe i lënë, sa rithenë; pra mos k'shill **të mpësuarit**...* (стр. 94).

Дури и кај глаголските именки од среден род, има случаи, иако ретки, кога тие се заменуваат или се користат покрај именките од среден род, и именки од машки или женски род, формирани со суфиксација, склоност кон забрзан раст. За илустрација ќе го споменеме случајот со името на *të vdekurit* (починатите), во следните форми:
- ***të vdékuriť**: **të vdékurit'** e Krishtit* (стр. 93).
- ***vdékëlia**: Pastaj nga **vdékëlia** e tatësë t'im, çë mora ndë dorë...* (стр. 229).

Во заклучокот можеме да кажеме дека лексиконот на „Пелазиските ноќи“ на Карл Рајнхолд е многу интересен во контекст на нашето тематско истражување, во

врска со честата употреба на именките од среден род и нивните видови, имајќи го предвид фактот дека се работи за народна усна лексика, па запазените стари елементите се постабилни. За разлика од старите автори, првичните именки од среден род се поразновидни и побројни, вклучувајќи и зборови кои не се среќаваат порано како именки од среден род *(mnjékrëtë, gunëtë, gazë, karë, kostë),* како и типични именки од среден род забележани кај старите албански автори, кои кај Карл Рајнхолд не се јавуваат како такви, туку преминале во еден од другите родови. Придавските именки од среден род се помалубројни и само во ретки случаи од нив се образувале апстрактни именки, додека глаголските именки од среден род заземаат над ¾ од вкупниот број на именки од среден род.

Склоноста за замена на глаголските именки од среден род со други изведени глаголски именки со суфиксација се забележува и кај Карл Рајнхолд, но многу послабо отколку кај старите автори. Можеби ова се должи на конзервативноста на овој говор, потпомогнато со влијанијата на другите јазици врз овој говор, особено на грчкиот јазик поради географскиот фактор, како и турскиот јазик поради историските околности.

3.3. Важни придонеси за утврдување на средниот род кај именките во Речникот на Тими Митко

Во историјата на албанската национална преродба, Тими Митко се смета како една од значајните личности од овој период, не само поради неговата дејност како еден од првите собирачи на народното творештво, туку и по патриотската дејност што ја развивал во егзил за доброто на албанскиот народ.

Како што истакнува Јорго Було, идеите за национална преродба би биле сон оставен во фиока без активностите во текот на XIX век во духот на времето. Еден од протагонистите на оваа активност бил и Тими Митко, кој со своето дело спасил многу вредности од заборав, ја тргнал прашината на вековите, симнувајќи се до нивниот извор, во ризницата на фолклорната традиција, јазикот и духовната култура на нацијата. [146]

Истражувачите на животот и делото на Тими Митко ги посочуваат неговите заложби во областа на јазикот, да ги прикаже богатствата на овој јазик. Меѓу другото, тој дава свои размислувања за заеднички албански литературен јазик каде што би се вклучила лексиката на сите региони и целото дијалектно богатство, опфаќајќи ги и Арбершите во Италија.[147]

Тргнувајќи од важноста и големината на оваа фигура во периодот на националната преродба, во нашиот труд е вклучено едно од претставителните дела на Тими Митко во лексикографската област, како што се „*Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike*“, во издание на Академијата на науките на Албанија, подготвено за објавување од Дори Ќ. Ќирјази.[148] Двојазичниот албанско-грчки речник е од интерес за нашето истражување, бидејќи

[146] Jorgo Bulo, “Vepra e Thimit Mitkos për rindërtimin e identitetit kombëtar” во: *Konferencë Shkencore Ndërkombëtare kushtuar jetës dhe veprës së Thimi Mitkos në 195-vjetorin e lindjes.* Korçë: Universiteti “Fan S. Noli” Korçë, Fakulteti i Edukimit dhe Filologjisë, Bashkia e Korçës, 2015, стр. 9-14.

[147] Qemal Haxhihasani, *Thimi Mitko, Vepra*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981, стр. 51.

[148] Thimi Mitko, *Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike,* (Përgatitur për botim dhe studimi hyrës nga Dhori Q. Qirjazi). Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2012.

содржи фолклорни и лингвистички материјал во разговорен и книжен функционален стил од различни региони каде што се зборува албанскиот јазик. Од друга страна, авторот се потрудил одредени заемки да ги замени со зборови на албанскиот јазик.

Во овој Речник јасно се забележува присуството на именките од среден род, но, за разлика од претходните автори, забележани се некои посебни карактеристики.

Побеноста лежи во тоа што Речникот се нарекува двојазичен: албанско-грчки и грчко-албански, така што ние го истраживме лексичкиот фонд на албанскиот јазик од двете насоки, при што забележавме присуство на именки од среден род, правејќи споредба и објаснувања на формите кај одредени зборови. Имено, од оваа споредба може да се забележи стабилноста на неутралниот род. Како што истакнува приредувачот на ова издание, во грчко-албанската насока на речникот преводот се прави честопати со парафразирање на одредени зборови, а со тоа се прикажува богатството на синонимите во албанскиот јазик, отсликувајќи ги напорите на Тими Митко за збогатување на лексичкиот состав на албанскиот јазик и стремежот кон заеднички литературен албански јазик, за кој можеби беше сè уште е рано да се зборува, наоѓајќи ги како решение за употреба во речникот сите форми што ги дала дотогашната усна и писмена традиција.[149]

Првичните (неизведените) именки од среден род се малубројни. Имено, тие главно се именки што укажуваат на материјали или делови од телото, а речиси кај сите нив се забележува дестабилизација во зачувувањето на средниот род. Со други зборови, одредени именки во речникот се појавуваат и како од среден род и како именки во еден од другите родови, најмногу во машки род. Именки од среден род во Речникот на Тими Митко се: *ballë / ballëtë* стр. 69; *brumë* стр. 80; *kófshtë / kópështë* стр. 178; *kripëtë* стр. 507; *krahëtë стр. 394; leshtë* стр. 510; *léë / léetë* стр. 417: *mielltë* стр. 517; *piérgullë* стр. 398; *sëmúndë / smúndëjë* стр. 405; *të-lýmë* 550. Како што може да се забележи, нивниот број е многу помал во споредба со претходните автори, што покажува дека во овој временски период во дијалектниот јазик преминот на средниот род на именките кон другите два рода е реалност.

Ова може да се докаже од два аспекта:

Најпрво, типичните именки од среден род кои се среќаваат во делата на старите автори, кај Тими Митко се целосно интегрирани во еден од другите два рода, како *dëm-i; dallë-a; dru-ri; gjak-u, gjálëmë-a; gjyq-i; krye-ja; lesh-i; qumësht-i; mish-i; váaj-i.*

Второ, дури и оние именки што се бележат од среден род во албанско-грчкиот речник на Митко немаат стабилност, туку се претставени како нестабилни именки од среден род. Оваа нестабилност се забележува во албанскиот дел на речникот, каде истата именка во различни контексти се јавува со две различни форми; или во грчко-албанскиот речник, кога во преводот на албански употребените синоними се јавуваат од трите рода: среден, машки или женски род, појава што го засилува уште повеќе мислењето дека во оваа развојна фаза силно се чувствува дезинтеграцијата на неутралноста. За илустрација можеме да наведеме неколку такви примери: *ballë/ballëtë* стр. 485, но и *balli* стр. 402; *brumë* стр. 80, но

[149]Dhori Q, Qirjazi, "Studim hyrës - Rrugëtimi dhe vlera e veprës leksikografike të Th. Mitkos" në: *Thimi Mitko, Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike,* (Përgatitur për botim dhe studimi hyrës nga Dhori Q, Qirjazi). Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2012, стр. 7-27.

и *brumi* (po aty); *krye/ krýetë*, но и *kryeja* (со значење bāllë) стр. 460; *miélltë*, но и *miélli* стр. 398 и др.

Дури и толкувањето на именката *μαλλιον* (коса/волна) позајмена од грчкиот јазик, се преведува со именката од машки род *lesh-i; μαλλιον-lesh-i* (стр. 441). Зборот *kripë* (сол) во албанскиот дел се јавува како именка од среден род *kripëtë* (стр. 507), но во грчката паралела објаснувањето на зборот *άλας* (сол) е дадено со албанската женска форма *krýpë-a* (стр. 398). Именката *krah* (рака) во албанската паралела на речникот е дадена како именка од машки род *kráhë-u* (стр. 507), додека преводот за грчката именка *αγκαλιά* на албански се дава со именка од среден род *krahë*, односно *kráhë-të* (стр. 394). Имено, како чисто од среден род, без други форми во употреба, кај Тими Митко се јавуваат само именките: *kófshtë/ kópështë* стр. 178; *piérgullë* стр. 398; *sëmúndë/smúndëjë* стр. 405; *të-lýmë* стр. 550.

Слична ситуација имаме и кај придавските именки од среден род, кои по својот инвентар се побројни во однос на другите видови именки со неутрален род, но и кај оваа категорија на именки се забележува нестабилност при нивна употреба како именки од среден род, што се докажува со фактот дека за повеќето од овие именки авторот дава и други опционални форми, главно именки на еден од другите два рода или заменети со други апстрактни именки формирани со наставка. Како придавски именки од среден род во Речникот на Тими Митко можеме да ги споменеме следниве: *të ārtitë* стр. 65; *të bútëtë* стр. 420; *të çalët* стр. 488; *të dëréjtëtë* стр. 396; *të dóbëtit* стр. 396; *të féllëtë* стр. 407; *të fismëtë* стр. 550; *të gjállëtë* стр. 499; *të glátët/të gjátët* стр. 441; *të hóllëtë* стр. 501; *të máajmëtë* стр. 512; *të mádhëtë/të máthtë* стр. 512; *të mirët* стр. 517, *të múgëtë* стр. 518; *të patúrpëshmët* стр. 527; *të pazémbrët* стр. 527; *të përmāllmëtë* стр. 530; *të tépërët* стр. 549; *të vrerósurë* стр. 442; *të zotët* стр. 561 и др.

Кај повеќето придавски именки, Тими Митко ја употребува и варијантата од машки или женски род на именката (во објаснување и/или покрај употребата од среден род), истакнувајќи ја со оваа нестабилност растечката тенденција кон распаѓање на неутралноста кај именките. За да го илустрираме овој стремеж, ќе дадеме неколку примери:

- ***αθωός*** - ***të dëréjtë-të***, *dërejtërīa* (стр. 396).
- ***αθυμία*** - *pazembbrësí-a*, ***të pazémbrët*** (стр. 396).
- ***βάθος*** - ***të féllë-të***, *fellësírë* (стр. 407).
- ***μάκρος*** - ***të glátët***, ***të gjátët***, *gjatësirë* (стр. 441).
- ***όρθρος, τα χαράγματα*** – *mugësírë-a*; ***të múgëtë*** γ *músgë-u* (стр. 448).

На ваков начин ни се прикажуваат речиси поголемиот број на придавските именки во Речникот на Тими Митко: *të dóbëtit - dobësië* стр. 396; *të lirëtë - lirësí* стр. 417; *të mádhëtë / të máthtë - madhëría* стр. 442; *të mirët - mirësīa* стр. 517; *të papúnëtë - papunësīa* стр. 404; *të patúrpëshmët - paturpësía* стр. 395; *të tépërët - tepëríca* стр. 475; *të vrerósurë -vrerësī* стр. 442 etj., како што се употребуваат и во варијантата на премин на одредени именки од среден во машки род, како во примерите: *të ārtitë - i arti* стр. 64, 65; *të çalët - i çali* стр. 488; *të paúdhë - i paudhi* стр. 527 итн.

Глаголските именки од среден род во Речникот се бројни и разновидни од зборообразувачки аспект, важна особеност и за други автори. Разликата е во тоа што и кај овие именки е изразена тенденцијата да се заменат со други глаголски именки (од машки или женски род) изведени преку суфиксација. Како глаголски именки во Речникот на Тими Митко, за илустрација ќе ги наведеме следниве: *të agúmët* стр. 406; *të anuarët* стр. 484; *të barítur*ë стр. 453; *të çelurët* стр. 488; *të dúkurit*

стр. 492; *të faniturit* стр. 494; *të hápurët* стр. 459; *të jetúarit* стр. 412; *të kórrët* стр. 427; *të lārëtë* стр. 509; *të márrëtë* стр. 550; *të ndénjurit* стр. 519; *të ndódhurit* стр. 520; *të ngrënëtë* стр. 521; *të piéllët* стр. 532; *të përkuérshmit* стр. 550; *të qārëtë* стр. 535; *të qënit; të qënët* стр. 536, 550; *të stërvíturët* стр. 542; *të veçúarit* стр. 550; *të vjélëtë* стр. 558; *të zánët* стр. 560 итн.

И покрај ваквата употреба кај Тими Митко, дел од глаголските именки се појавуваат и во други форми во двата рода, освен употребата во среден род, како на пример: *të agúmët* стр. 406, но и *e agúmeja*; *të barítürë* стр. 453 / *barítëje; të dhýmburë* стр. 393 / *dhymbëje*; *të faniturit* стр. 494 / *fanī / fanīī-ja*; *të hápurët* стр. 459 / *i hápëtë /e hápëtë*; *të hápurët* стр. 459 / *hapúrëjë*; *të kórrët* стр. 427, / *korrje*; *të këpúturët* стр. 396 / *këpútësia; të lārëtë* стр. 396 / *larësīa*; *të múndurë* стр. 446 / *múndëja, mundësí*; *të ndíerët* стр. 397 / *ndëjími*; *të ndódhurit* стр. 433 / *e ndodhme*; *të qënit; të qënët* стр. 536, стр. 550 / *i qënurë / e qënurë / qënëja* и др.

Исто така, има многу случаи кога именката од среден род за втора форма има друга именка од машки род или од женски род, која го зачувува лексичкото значење, но не и фонетската форма, како на пример: *të anúarët* стр. 442 / *anëmbajtësīa*; *të armenísurë* стр. 456 / *lundrim*; *të écurë* стр. 453 / *barítëje*; *të ftúarët* стр. 459 / *thírrëja, ftúarëja*; *të mvélurë* стр. 480 / *ngopësírë; të nginjurë* стр. 480 / *ngopësírë*; *të párëtë* стр. 462 / *páarëja, shóhëja*; *të përúnjëtit* стр. 470 / *unjësía, ulësía*; *të plásurë* стр. 479 / *ndáka*; *të qeshúrët* стр. 481 / *gazëtía*; *të vëléjturë* стр. 448 / *fitím, vëlím* итн., што може да се смета како плоден начин за збогатување на лексичкиот состав на албанскиот јазик.

Кај Тими Митко има и голем број именки од среден род изведени од глаголи, но формирани преку префиксација, главно со префиксот ***pa-***, како *të paashkúarë* стр. 523; *të paduruarë* стр. 393; *të paérrurëjë* стр. 524; *të pafillúamit* стр. 399; *të pambájturë* стр. 525; *të panísurit* стр. 399; *të panjóhurë* стр. 523; *të papushtétmit* стр. 399 итн.

Како заклучок можеме да кажеме дека склоноста кон намалување на средниот род во Речникот на Тими Митко е многу појасна и се изразува како кај првичните именки, така и кај изведените глаголски и придавски именки. Употребата на удвоена форма во машки или женски род покрај придавската или глаголската именка од среден род, како и употребата на посебна зборовна форма со исто лексичко значење со глаголската именка, е показател што го докажува ова. Нестабилноста се забележува и кај првичните именки од среден род, при што повеќето од нив имаат втора зборoформа од машки или од женски род.

3.4. Етимолошки студии за албанскиот јазик како важен доказ за истражување на средниот род

Етимолошките студии овозможуваат широка сфера за истражување на јазикот. Имајќи предвид дека во етимологијата се преплетуваат сите нивоа на изучување на зборот: фонетско, граматичко и семантичко ниво, како и имајќи предвид дека овие нивоа се меѓусебно тесно поврзани и со елементите на материјалната и духовната култура на говорителите на еден јазик, етимологијата претставува поволна почва за испитување на историјата на развојот на зборот, според фонетските, морфолошките, зборообразувачките и семантичките законитости на јазикот.

Во овој контекст, предметот на нашиот докторски труд, доказите за средниот род, ќе се согледаат во рамките на овие студии за да се расветлат одредени прашања

за развојот на оваа граматичка појава во албанскиот јазик.

Еќрем Чабеј установува дека етимологијата на некои зборови во старите албански текстови и дијалекти кои се јавуваат во различни форми од општата форма, често претставува сигурна појдовна точка за нивното проучување, [150] додека Колец Топали подвлекува дека етимолошките речници за албанскиот јазик сведочат за дамнешното наследство зачувано од колено на колено од најдревните периоди на човештвото, како одраз на историјата на јазикот, преку кое се оди до корените на јазикот. [151]

3.4.1. Согледувања за „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ на Густав Мајер

Еќрем Чабеј вели дека централна фигура за етимолошките студии на албанскиот јазик останува Густав Мајер, кој со својот речник, со собирањето и третирањето на речиси целиот јазичен материјал што бил познат до негово време, ја истражувал во целост лексиката на албанскиот јазик, дури и индоевропскиот фонд на зборови и позајмените зборови во албанскиот јазик низ времето.

Етимолошкиот речник на албанскиот јазик, чиј автор е Густав Мајер, останува основното дело во кое се синтетизирани сите достигнувања од областа на историското проучување на албанскиот јазик и најсериозна научна студија која сè уште служи како поттик и поддршка за историско проучување на албанскиот јазик.[152]

Речникот на Мајер, во однос на средниот род на именките, може да се набљудува од два аспекта.

Прво, Речникот има ограничен фонд на зборови, како што истакнува и Еќрем Чабеј, познавањето на овој лексички материјал од Густав Мајер било нецелосно за тоа време. [153] Во оваа смисла, доказите за средниот род се оскудни и во Речникот се среќаваат главно кај првичните именки.

Второ, бидејќи Густав Мајер се занимавал само со основните запишани зборови, бидејќи неговата главна цел била етимолошкото толкување, тоа предизвикало во Речникот да не ги опфати сите деривати на зборот што го анализирал. Во нашиот случај, придавските и глаголските именки од среден род не се среќаваат кохерентно како зборообразувачки можности за давање апстрактни концепти поврзани со основното значење. Тие, во повеќето случаи, се изведени врз основа на парафразираното објаснување што тој го прави за етимологијата на зборот. Од друга страна, како за именките од среден род, така и за препозитивните придавки, зборовите се претставени без препозитивни членови, што го забележува преведувачот на Речникот, објаснето на почетокот на преводот, каде што се нагласува дека Густав Мајер ги изоставува препозитивните членови кај придавките со препозитивен член и кај именките од среден род, што во современите речници

---

[150] Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu I*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1982, стр. 37.

[151] Kolec Topalli, *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botime Albanologjike, 2017, стр. 5.

[152] Seit Mansaku, “Parathënie e botimit shqip” во: *Gustav Meyer-Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, përktheu Anila Omari. Tiranë: Botime Çabej, 2007, стр. 5-14.

[153] Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu I*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1982, стр. 30-33.

ова не би се допуштило, бидејќи членот е составен дел на лексичката единица.[154] Ова ни беше во полза при конзервација на именките од среден род во Речникот.

Имајќи ги предвид овие ограничувања, во Етимолошкиот речник на Густав Мајер ги сметавме како првични именки од среден род оние кои се среќаваат и кај добар дел на старите автори на албанскиот јазик. Такви се именките: *tamlë/ tëmblë* (***ámɛl'ɛ***) стр. 46; *djathë* (***djaϑɛ***) стр. 122; *drithë* (***driϑɛ***) стр. 128; *dhjamë* (***ϑjamɛ***) стр. 137; *gjallpë* (***ǵałpɛ***) стр. 185; *mish* (***miš***) стр. 326; *ujëtë* (***ujɛ***) стр. 517; *qelltë* (***ḱeł***) стр. 418; *zahar* (*sheqer*) (***zahar***) стр. 548. Во сите случаи, првичнте именки не се даваат од среден род, туку се забележува нивната нестабилна употреба во родот, давајќи ги истовремено и како од машки род и како од среден род, што ја засилува веќе неколкупати спомнатата склоност кон распаѓање на средниот род. Тоа се забележува и во оние случаи кога толкувањето на одреден збор е даден и во изворна форма и јазик, како што е случајот со зборот *zahar* (*sheqer*) (***zahar***) стр. 548.

Како што споменавме погоре, придавските и глаголските именки од среден род повеќе можевме да ги испитаме од перифразираните толкувања за етимологијата на зборот и во малку случаи како посебни зборови употребени од авторот. И покрај тоа, во овој етимолошки речник има придавски именки од среден род, како на пример: *të mathtë* стр. 308; *të mitmitë* стр. 327; *të ngrófëtë* стр. 353; *të ftohtët* стр. 438 и др., кои се дадени паралелно со формите од двата други рода или од друга изведена глаголска именка, која, како што споменавме, зборува за веќе изразена тенденција на распаѓање на средниот род, конкретно: *të mathtë - e mádheja; të mitmitë - i mítunë - e mitme* итн.

Како и кај другите автори, глаголските именки од среден род се повеќебројни, но се забележува иста тенденција и кај придавските именки за паралелна употреба и на други зборовни форми од други родови, покрај средниот род. За илустрација ќе наведеме неколку примери на глаголски именки: *lodhëtë* стр. 284; *të májmëtë* стр. 304; *të mirosmit* стр. 325; *të ngrysurit* стр. 345; *të gdhirit* стр. 345; *të ndënjurë* стр. 346; *të ndȳr* стр. 348; *të notuarit* стр. 358; *të pagëzuarit* стр. 365; *të ngrënët* стр. 377; *të përkuerm* стр. 382; *të shpuarit* стр. 386; *të përpúrthmitë* стр. 391; *të rrjedhurit* стр. 439; *të qenët* стр. 439; *të veshúrë* стр. 530 и др., паралелно со други форми:

- *të májmëtë - i majm, i májtunë* (стр. 304).
- *të ngrysurit e të gdhirit jepet si shpjegim për fjalën natë (**natɛ**). „Koha midis të ngrysurit e të gdhirit"* (стр. 345).
- *të ndënjurë(t) - e ndënjura* (стр. 346).
- *të ndȳr - i ndyrë – ndyrësirë* (стр. 348).
- *të pagëzuarit - pagëzím* (стр. 365).

3.4.2. Средниот род претставен во „Етимолошките студии од областа на албанскиот јазик " од Еќрем Чабеј

Серијата „Етимолошки студии од областа на албанскиот јазик" од Еќрем Чабеј, објавена во седум тома, е едно од основните дела за етимологијата на албанскиот јазик, во кое се претставуваат историјата и етимологијата на лексичкиот фонд на албанскиот јазик, проучување на целокупното лексичко богатство на двата дијалекта и наречја на албанскиот јазик.

[154] Anila Omari, "Shënime të përkthyesit" во: *Gustav Meyer-Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, përktheu Anila Omari. Tiranë: Botime Çabej, 2007, стр. 15-21.

Во етимолошката анализа на зборовите што ја извршил Еќрем Чабеј во Речникот, можевме да ја испитаме и состојбата на средниот род во албанскиот јазик, следејќи ги истите класификациски критериуми за истражување на оваа појава кај првичните именки, изведените придавски и глаголски именки.

Во врска со неизведените именки се забележува дека и кај Еќрем Чабеј именките од среден род покажуваат осцилационо зачувувањето на родот, кои се дадени преку соодветно објаснување со двата показателa, и како именка од среден род и како именка на еден од другите граматички рода. Новината лежи во тоа што аргументацијата на именката употребена во среден род или како машки или женски род се објаснува и од етимолошка страна, проследено со примери. Такви случаи можеме да споменеме:

- ***an*** *m.*, ***anë*** *n.*[155] *„enë“.* Распространет збор низ сите албански говори, стара именка од среден род. Кај старите гегиски албански автори, именка од среден род и од машки род (стр. 43/II).

- ***ār*** *m.* *„flori“.* Стара именка од среден род што именува место и многу други латински зборови од среден род се запазуваат во среден род. Среден род од *ār-it* (*ārt*) во арбериште на Калабрија (стр. 59-60/II).

- ***ballë*** *m., n.* Општораспространет збор во албанскиот јазик, стара именка од среден род. *Përkoi ballëtë.* Во Калабрија: *U ballët tim e kam zbuluar* (стр. 148/II).

Други примери од иста природа, каде се дадени и соодветни објаснувања се: *bark* m., *barktë* стара именка од среден род (стр. 167-168/I); *brumë m., n.* стара именка од среден род (стр. 333/II); *dëm/dam m.,* edhe si *ndcmp.* (прилог), стара именка од среден род. Женскиот род во множина во одредени случаи е под влијание на некогашниот среден род (стр. 222/III); *djathë m.*, една стара именка од среден род *djathë-t,* и ден-денес живее во дијалектите (стр. 259/III); *drā.* Од морфолошка гледна точка не се работи за именка од женски род, туку со дамнешен среден род *dahët, dranët, drat, drāt* (стр. 297/III); *drithë m., asnj.,* заеднички збор во албанскиот јазик, дамнешен среден род (стр. 323/III); *dyllë m. asnj.,* заеднички збор во албанскиот јазик, дамнешен среден род. И ден-денеска од среден род во дијалектниот јазик, во јужнотоскиските говори (стр. 371/III); *dhallë cmp. asnj.,* заеднички збор во албанскиот јазик. Дамнешен среден род *dhallë-të* со ***ë*** во овој род се запазува во одредени говори на Север и на Југ, но воопшто заменето со именка од женски род (стр. 7/IV); *dhjamë m., asnj.* (стр. 40); *emër / emën m., asnj.* стар среден род; *fajtë m., asnj.* стар среден род; *gjalpë m., n.* (стр. 313/IV); *krye n., m.* f . (148/V); *lesh m., n.* (стр. 218/V); *ujë m., n.* (стр. 191/VII) и др.

Во врска со придавските именки се забележува дека тие ретко се среќаваат во етимолошките објаснувања на заглавниот збор, за кои се даваат варијантите формирани главно со префиксација, суфиксација или состав (композиција), но не и субстантивираните именки, кои често се среќаваат кај старите автори, осврнувајќи се само на други форми, како што се на пр.:

- afër *nd.; mb./ i afër; i afërm; i afërt; afërí; afrój; afërsí; afërsisht; ...* (стр. 12/II).
- i butë *mb./ butësí; butí; butësirë; butësinë; zbut; zbutój* итн. (стр. 397/II).
- i kuq *mb./ e kuqe; kuqál; kuqël...* (стр. 176/V).
- zī *f.* / i zi; e zezë; të zez; të zeza (стр. 297/VII).

Меѓутоа, има случаи кога придавската именка од среден род не се дава само за дополнително објаснување на заглавниот збор, туку се јавува во

[155] **n** – кратенка за среден род (неутрален, neutro)

самостојна (употреба). На пример:
- ***të begatët***. Еќрем Чабеј ја нагласува неговата употреба како именка во говорот на Арберешите од Италија (стр. 190/II).
- ***të dëlirët***, кој се дава како изведен збор од *i dëlirë mb., dëlirë nd.* и семантички се толкува со друг збор *pastërtia* (стр. 221/III).
- ***t'errëtit/të errësuarit*** каде Еќрем Чабеј, подржувајќи го Густав Мајер, го смета за субстантивирана придавка од среден род (стр. 98/IV).
- ***t'ambëltuemit***, придавска именка од среден род, кој се употребува во неколку гегиски говори со различно значење, главно како еуфемизам (стр. 116/IV).
- ***të hollët*** изведен од придавката *i hollë*, со значење „*hollim; të fikët*" (стр. 376/IV).

На ваков начин како придавски именки од среден род се забележуваат и други зборови, како *të këthollëtitë* стр. 96/V; *të lartët* стр. 202/V; *të lehtët* стр. 209/V; *të mbarët* стр. 295/V; *të mirët* стр. 346/V; *të randët/të rëndët* стр. 292/VI; *të ritë* стр. 294/VI; *të velët* стр. 237/VII и др.

И глаголските именки од среден род, иако со почеста употреба од придавските именки, се помалку употребени отколку во речниците на други автори, следејќи ја истата методологија во етимолошкото толкување на заглавниот збор со сите негови варијанти: со префикси, наставки или составни зборови и само во одредени толкувања се споменува и глаголската именка од среден род. Врз основа на ова, сметаме дека неутралноста како појава почнала значително да се намалува.
- *blej f. blejë (blerje)/blemje; shpërblej...* (стр. 259/II).
- *çuk f. çukás (çukát); çukít; çukulit, çukërmój; çukë* ...итн. (стр. 137/III).
- *daj ndaj f. përdáj; shpërdáj; shpërndáj; darë danë f. sh.; daja (ndarja); dasí; i ndarë mb.*; ... (стр. 151/III).

За случаите кога именката се употребува како глаголска именка, таа почесто се дава како објаснување на етимолошкиот контекст, отколку во директна негова употреба како именка од среден род, како во долунавениве примери:
- *bekój*. За морфологијата на зборот треба да се истакне дека за зборот ***bekim*** во старата албанска книжевнсот од Северот се употребува сè уште глаголската именка „***të bēkuom, të bēkuem***" (стр. 193/II).
- *bredh, brodha*. Општ збор во албанскиот јазик. Се наоѓа кај Буди, *brithmë f.* (***të bredhur***) (стр. 305/II).
- *cegëm m*. „***të ftohtë të thatë***, *fraq, cikmë*" (стр. /III).
- *dallój. dallim m.* „*ndryshim*, ***të dalluarit***"...(стр. 159/ III).
- *dashur, dashuri cmp.* За „*dashuri*" во порана фаза на јазикот се употребуваше глаголската именка ***të dáshunë, të dáshurë***... (стр. 174/III).
- *dej I., dehem, i dejmë*. Меѓу поствербални образувања доста распространет во дијаспората е придавката *i dejmë*... оттука апстрактата именка ***të dejmit***...(стр. 183/III).
- *dëgjój, digjój, ndigjój*. Општ збор во албанскиот јазик. Глаголските именки *dëgjesë, ndigjesë f.* ***të dëgjuarit*** *dhe të zbatuarit e fjalës së më të madhit, të bindurit, bindje*...(стр. 217/III).
- *dukem*. Глаголски именки на гегискиот дијалект *dukë f.* ***të pamit*** со изведениот збор *dukje f. vë në pah*, јужнотоскиски *duk* m. *efekt*, но и ***dukt*** *asnj.*, ***të mirë***, *dobi* (стр. 353/III) и др.

На овој начин, употребата на неутралниот род не е дадена во главното толкување на етимологијата на соодветната именка, дури ни во другите изведени

зборови од заглавниот збор (со одредени исклучоци), туку како концепт за објаснување на зборот или неговите деривати. Имено, покрај придавските именки, и глаголските именки од среден род се дадени како опција и замена со други глаголски именки од машки или од женски род изведени со суфиксите ***-im; -imë; -ës; -esë*** и др., забележана склоност уште кај старите автори, но не во толку голема застапеност.

3.4.3. Средниот род утврден во „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ на Колец Топали

Доказите за средниот род во албанскиот јазик се претставени и во „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ во авторство на Колец Топали, [156] со цел да се направи споредба со наодите во етимолошките студии на Еќрем Чабеј за албанскиот јазик, за подобро да се истражи оваа појава низ историјата во албанскиот јазик.

Како што истакнува Анила Омари, „Етимолошкиот речник на албанскиот јазик“ е големо дело на Колец Топали, животна круна на искуството и посветенеста на научното истражување од областа на албанскиот јазик и неговата историја, засновано врз претходните достигнувања и врз широка литература од албански и странски лингвисти. Неговите етимолошки студии сублимирани во речникот се засноваат врз големо богатство на дијалекниот јазик од сите албанофони краишта, внатре или надвор од државните граници, дури и врз говорите на арбрешката дијаспора, собрани од богата документирана литература.[157]

Од истражувањето на материјалот во овој Речник може да се забележи колку жив бил средниот род во албанскиот јазик, утврдено со толкувањата на Колец Топали за состојбата на оваа категорија во текот на историскиот развој на албанскиот јазик.

Издвојувајќи ги именките од среден род во Речникот, може да се установи дека во денешната состојба сите тие именки се интегрирани во еден од другите два рода, додека, во дамнешно време сите припаѓале на средниот род. Земени во рана состојба, Колец Топали во Речникот разликува повеќе од 40 прости (неизведени) именки од среден род, додека во сегашна состојба речиси ниту еден од нив не го зачувал средниот род, со исклучок на некои говори. Како такви Колец Топали ги наведува именките: *ar* стр. 11; *bállë* стр. 165; *bark* стр. 176; *brumë* стр. 254; *dëm / dam* стр. 378; *dhallë* стр. 425; *dhé* стр. 426; *dhjámë / vjam* стр. 431; *djáthë* стр. 393; *dra* стр. 403; *dýllë* стр. 422; *émër/émën* стр. 444; *faj* стр. 462; *gjalpë* стр. 586; *krye* стр. 821; *mjaltë* стр. 997; *újë* стр. 1524, кои се бележени во иста форма и кај Еќрем Чабеј, како стари именки од среден род, речиси со исто толкување. На пример:

- ***ar*** *m*. Именката се среќава во машки род дури кај првите текстови на албански јазик. Само кај Арбершите во Италија се јавува со среден род, како подоцнежен развој на тој дијалект: *Këtà ar shkëlqen si drita* (стр. 111). Еќрем Чабеј го смета за општораспространет збор во албанскиот јазик, со стар среден род со основа на латинскиот среден род, кој се среќава во говорот на Калабрија во формата

[156]Kolec Topalli, *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botime Albanologjike, 2017.

[157] Anila Omari, “Fjalori etimologjik i Kolec Topallit - kurorëzim i studimeve të një jete kushtuar historisë së shqipes” во: *Seminari XII Ndërkombëtar i Albanologjisë*. Tetovë: Universiteti i Tetovës, 2018, стр. 44-49.

ārt (стр. 60/II).

- ***brúmë*** *m*. Збор во сиот албански јазик, од машки род, низ дијалекти и од женски род, но бил од среден род, како материјална именка (стр. 254). Додека Еќрем Чабеј го дава овој збор и како машки род и како среден род, општ збор во албанскиот јазик, стар среден род, *brumë m., n.* (стр. 333/II).

- ***dëm/dam*** *m*. Збор на целиот јазик. Дамнешен среден род. Кај старите автори се јавува некогаш со среден род, некогаш со машки род: *pā mos nkthyem damtë e bām e vājnë e vobëzisë* (стр. 378). Еќрем Чабеј во врска со оваа именка, која ја смета и за прилог, мисли дека го зачувува средниот род во албанскиот од латинскиот изворен среден род. До ист заклучок доаѓа и Колец Топали, кој нагласува дека овој збор има недоследност на родот, бидејќи уште кај старите албански автори освен со припадност од среден род, се јавува и како именка од машки род (стр.

- ***krýe*** *m*. Збор од сиот јазик, наследен, кој ја има формата *krie* во јужнотоскискиот потдијалект и на арбериските говори во Грција и Италија. Била именка од среден род, за што сведочи членуваната форма на *kryet.* Во денешниот албански јазик повеќе се употребува во другите два рода: *kreu, krei* (*m.*), *kreja, kresë* (f.), стр. 821. Иста констатација донел и Еќрем Чабеј за употребата на ова именка во сите три рода.

- **újë** *m*. Збор на сиот јазик, распространет и кај Арбршите од Грција и Италија; наследен од индоевропскиот лексички фонд. Стар неутрален род, како и во многу други индоевропски јазици, зачуван и во одредени албански говори *(ujët)*. Се среќава и кај старите автори: Џон Бузуку: *ujëtë ish bām venë* (стр. 1524) итн. Речиси истото објаснување го дал и Еќрем Чабеј, нагласувајќи дека го запазува средниот род во бројни конзервативни говори внатре и надвор од Албанија (стр. 191/VII).

Освен случаите кога во сегашната состојба именките од среден род се целосно интегрирани во еден од другите родови, главно во машки род, Топали забележува во Речникот уште неколку примери од овие именки кои сè уште задржуваат остаток или траги на неутралност во одредени изолирани говори, како што се долунавениве именки:

- ***ánë*** *m*. dhe *as.* enë. Збор на сиот јазик, жив и во дијаспората. Денес почесто се употребува множинската форма ***enë***, која има иста форма во еднина женски род *(ena).* Завршокот ***-ë*** може да биде наставка за среден род, со која се јавува кај старите автори: Џон Бузуку: *embrenda ish anëtë,* каде што именката припаѓа на среден род со наставка ***–të*** за образување на членуваната форма, како што го одразува глаголот во еднина (стр. 99).

- ***dýllë*** *m*. Збор на сиот јазик, распространет и кај Арбршите од Грција и Италија. Како именка што означува неделив материјал била од среден род, за што сведочат делата на старите автори, денес дијалектите (стр. 422).

- ***gjálpë*** *m*. Збор на сиот јазик, наследен од индоевропскиот фонд. Во денешниот албански јазик има два рода, но како материјална именка била од среден род, како што ја зачувале одредени говори.

- ***krip*** *m*. *flokët e kokës.* Збор на гегискиот дијалект и на Арберешите од Италија, наследен од заедничкиот праиндоевропски јазик. Кај Арберешите од Сицилија (Италија) има среден род, исто како и името *lesh*. Кај Ѓон Бузуку: *teri kambëtë e tī me kript të saj* (стр. 816) итн.

Вреди да се спомне дека Колец Топали, исто како и Еќрем Чабеј, во групата на дамнешни именки од среден род, додава и други прости именки, кои едноставно

се споменуваат како референца во објаснувањата дадени за етимологијата на зборот, спомнувајќи траги од нивната неутралност, каде секој дава свои објаснувања. Такви именки се: *ashtë* стр. 137; *bar* стр. 170; *bri* стр. 248; *djalë* стр. 392; *gjálmë* стр. 586; *gji* стр. 597; *hi*(*t*) стр. 632; *kopshtë* стр. 798; *krah* стр. 808; *lí* стр. 889; *mal* стр. 931; *mill* стр. 990; *petk* стр. 1128; *préhër*/*prêhën* стр. 1181; *shtrat* стр. 1428; *sy* стр. 1362; *va* стр. 1539; *vaj*/*voj* стр. 1540; *varg* стр. 1547; *varr* стр. 1548; *vesh* стр. 1560, кои во албанскиот денешен јазик не запазуваат траги од среден род.

Во оваа смисла, за зборот *ashtë,* Еќрем Чабеј и Колец Топали даваат исто објаснување во врска со неговата дамнешна родова неутралност, што ја поврзуваат со одразот на завршетокот ***-ë*** како знак на средниот род во албанскиот јазик. За именката *bar*, и Колец Топали и Еќрем Чабеј мислат дека била од среден род, стар среден род, што го зачувале некои дијалекти внатре и надвор од Албанија.

За именката *bri* Еќрем Чабеј смета дека би можела да биде од стар среден род поради промената на родот во множина од среден во женски род; додека Колец Топали уверува дека тоа било именка од среден род. За зборот *djalë* од двајцата албанолози е прифатено дека како именка од машки и од среден род се јавува само кај Ѓон Бузуку, додека кај другите автори со припадност само на машки род; или за зборот *gjalmë* кој е забележан од двајца лингвисти дека е збор на сиот јазик и наследен; со два рода во дијалектниот јазик, порано во среден род и така натаму за горенаведените именки.

Во оваа насока, за зборот *shtrat,* кој Колец Топали го определува како стар среден род посведочен уште од Ѓон Бузуку во формата *shtratë,* заемка од лат. *strātum,* [158] Еќрем Чабеј не го анализира како посебен збор, не давајќи референции за неговата неутралност, туку етимолошки го поврзува како дериват на зборот *shtrungë,* како место или кревет за спиење, со многу други деривати, меѓу кои и глаголската именка од среден род *të shtruemit,* домашен збор на албанскиот јазик.[159]

Исто така, зборот *vaj/voj*, со значење „мрсна течност, која се добива од гмечењето на семките или зрната на некои растенија“, Колец Топали го определува како збор од сиот јазик, кој како материјална именка го зачувала средниот род од латинскиот од кој е позајмен, [160] додека Еќрем Чабеј со ова значење на зборот ја определува само употребата како множина со ***-na*** од тоскиската форма *voj,* односно *vojna shm*.[161] За зборот *lesh m*. „влакненца што ја покриваат кожата на ситниот добиток“, „коса на човекот“, Колец Топали не дава референци за неговата неутралност, дефинирајќи го како збор на сиот јазик, вклучувајќи ги и Арбершите од Италија и Грција; наследено од индоевропскиот фонд, [162] додека Еќрем Чабеј го определува и како среден, но со напомена дека не е стар среден род, како што воопштено се смета, туку именка од машки род што се употребува само во множина, во формата *leshtë* и на овој начин, земајќи се како среден род, станала делумно таква. [163]

Придавските именки од среден род се релативно малубројни во Речникот на Колец Топали. Се споменуваат околу 10 придавски именки, како *të errëtit* стр. 452; *të fikët* стр. 482; *të hollët* стр. 639; *të kotët* стр. 806; *të keqtë* стр. 1141; *të paatíllët* стр.

[158] Види: Kolec Topalli, *Fjalori etimologjik i gjuhës shqipe*, цит. дело, стр. 1428.
[159] Види: Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes VII*, цит. дело, стр. 83-85.
[160] Види: Kolec Topalli, *Fjalori etimologjik i gjuhës shqipe*, цит. дело, стр. 1540.
[161] Види: Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes VII*, цит. дело, стр. 265.
[162] Види: Kolec Topalli, *Fjalori etimologjik i gjuhës shqipe*, цит. дело, стр. 875.
[163] Види: Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes V*, цит. дело, стр. 218.

1091; *të randët* стр. 1249; *të ambëlt* стр. 1445. Меѓутоа, не сите од горенаведените именки во прв план се од среден род. Некои од нив, како *të fikët* стр. 482; *të paatíllët* стр. 1091 се јавуваат како именски придавки со јасен среден род, во примери како:

- ***të fikët*** vilani, të pakët, придавска именка од среден род (стр. 482).

- ***të paatíllë*** *as.* dobësi, pafuqi: *i ra të paatillë (të fikët).* Збор од Голема Малесија (Газул) што се употребува со среден род (сп. *të fikët, të pakët).* Внатрешно образување со наставката ***pa-*** и придавката *i tillë* (стр. 1091).

Други случаи на придавски именки од среден род се цитираат како референции од други автори кои ги употребиле од среден род, како на пример:

- ***të errëtit*** како среден род, се јавува во рамките на значењето на глаголот *érret* и се смета како изведен збор од овој глагол, со објаснување дека зборот првпат е напишан кај Ѓон Бузуку: *përse ata ernjënë faqenë e tyne*. Овој автор и другите по него ги бележат и придавките *i errët* и *i errëshim* и именката од среден род ***të errëtit*** (стр. 452).

- ***të hollët*** од среден род, се дава како изведен збор од придавката *i hollë,* давајќи го објаснувањето: ***të hollët***; të fikët (несвест), субстантивирана придавка од среден род (стр. 639).

- ***të randët*** како именка од среден род, се дава како изведен збор од придавката *i rándë,* нагласувајќи дека е забележана најпрвин кај Ѓон Бузуку: Овој автор го има и глаголот *randoj* и именката од среден род: ***të randët***: *përse na qi en kateshit sonësh jemi randuom*; *e* ***të randëtë*** *tem anshtë të lē* (стр. 1249) и др.

Се забележува дека бројот на придавските именки од среден род кај Колец Топали е помал отколку кај Еќрем Чабеј, било кога тие се дадени како директно објаснување или како референци од други автори, факт што можеби уште еднаш ја утврдува склоноста дека неутралноста во стандардниот јазик, употребени во етимолошките објаснувања во Речникот, им отстапиле место на други форми и други придавски зборообразувања не од среден род.

Во врска со именките изведени од глаголски основи во Речникот на Колец Топали, се забележува дека се побројни од придавските именки, но во споредба со Еќрем Чабеј, кај Колец Топали се спомнуваат околу 15 глаголски именки од среден род од околу 50 такви што ги споменува Еќрем Чабеј. Освен ова, се забележува истата појава забележана од Еќрем Чабеј, за случаите кога се употребува глаголската именка; почесто се дава како објаснување на контекстот во етимологијата, отколку негова директна употреба како среден род. Како и да е, се толкува истата категорија на глаголски именки што ја сретнувавме кај сите досега споменати автори, а за илустрација ќе ги наведеме следниве примери: *të bame* стр. 198; *të brietë* стр. 249; *të dhimtunë* стр. 428; *të ndotët* стр. 1040; *të ngrohtët* стр. 1058; *të ngjarët* стр. 1060; *të parët* стр. 1109; *të përbēm* стр. 187; *të përthim* стр. 1516; *të qarët* стр. 1206; *të qellët* стр. 1211; *të shkapulíturit* стр. 1390; *të vokmit* стр. 1541; *të vjellët* стр. 1579 и др.

Како што истакнавме погоре, повеќето од именките се дадени како изведени зборови од глаголи или директни форми на глаголот со кои се поврзани, како на пример:

- ***të qarët*** (*as.*), изведена од ***qaj*** *fol. derdh lot, lotoj.* Збор од сиот јазик, наследена од праиндоевропскиот заеднички јазик (стр. 1206).

- ***të përthim*** (*as.*), образувана од зборот ***thínjë***, од глаголот ***thinj***, именка од среден род изведена од партиципот на глаголот со формантот ***-m*** (стр. 1516).

- ***të vokmit***, глаголска именка од среден род со формантот ***-m*** на партиципот на глаголот; изведена од ***vak/vok*** *fol. e ngroh pak diçka.* Збор од сиот јазик, со дијалектни разлики, наследена од праиндоевропскиот јазик (стр. 1541).

- ***të vjellët*** (*as.*), изведена од глаголот ***vjell*** *fol. nxjerr prej stomakut ushqimin nga goja, e kthej së prapthi*; *nxjerr bojën.* Збор од сиот јазик, наследена од праиндоевропскиот јазик (стр. 1579) и др.

Дел од глаголските именки од среден род, ако не се сметаат како директни формирања во зборообразувањето, се појавуваат како етимолошки референции, како на пример:

- ***të bame/të bëme***. Се определува како изведен збор од глаголот ***bëj/bâj***, кој се јавува најпрвин кај Ѓон Бузуку, придавката *e bame* и именката од среден род ***të bame***, исто така кај Ѓон Бузуку: *me* ***të bame*** *të mira;* зоната на Јужното крајбрежје: *me* ***të bëme*** (стр. 198).

- ***të përbēm***. Глаголот *përbej* се среќава кај Пјетер Буди заедно со именката од среден род ***të përbēm***: *ashtu mb atë arrësye me u përbēm rreshim:* ***të përbēmit*** *tat* (SC) стр. 187.

- ***të dhimtunë***, како глаголска именка од среден род, не се зема како изведена зборoформа на глаголот *dhemb*, но се споменува дека и Ѓон Бузуку ја има формата *dhimti* (со формантот *-të* од партиципот на глаголот), како и глаголската именка од среден род ***të dhimtunë*** (стр. 428) и др.

*****

Ако вршиме статистичко резиме за местото што го опфаќа секоја категорија на именките од среден род во етимолошките студии на албанскиот јазик, ќе установиме дека Колец Топали и Еќрем Чабеј имаат речиси исти прости (првични) именки од среден род, додека за другите две категории, кај Колец Топали се забележува намалување на бројот на придавските и глаголските изведени именки од среден род. Ова се должи на тоа што во неговите објаснувања се употребуваат апстрактни именки образувани со наставки, кои ги заменуваат соодветните именки од среден род кои се наоѓаат кај Еќрем Чабеј. Оваа споредба не може да се направи со Густав Мајер, бидејќи лексичкиот материјал собран во негово време бил ограничен. Во продолжение ќе извршиме процентуална споредба на местото што го зазема секој тип на именки од среден род од вкупниот број извлечен за секој автор. Општо земено, се воочува дека повеќе или помалку се одржува приближен сооднос кај секој разгледан истражувач. Графички може да се прикаже на следниов начин:

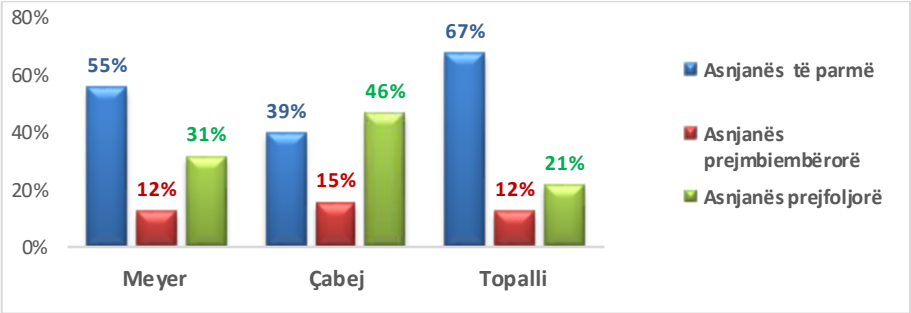

Графикон 2. Распределба на именките од среден род по видови меѓу авторите на етимолошките студии (*asnjanës të parmë* - првични именки од среден род; *asnjanës prejmbiemërorë* - придавски именки од среден род; *asnjanës prejfoljorë* - глаголски именки од среден род).

ПОГЛАВЈЕ IV

ОКОЛУ ВРЕДНОСТИТЕ НА НАРОДНИТЕ ГОВОРИ И ДИЈАЛЕКТНИТЕ РЕЧНИЦИ ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК (ОПШТ ОСВРТ)

4.1 Дијалектни речници и албанската лексикографија

Според Јани Томаи, албанската лексикографија може да се подели на два големи периода: а) периодот од првиот албански речник до ослободувањето на Албанија (1912) и вториот период б) по ослободувањето и наваму.[164]

Оваа поделба е оправдана не само за развојот на јазикот и науката за лингвистиката, туку и за историските и општествените услови во кои се наоѓала Албанија.

Кога зборуваме за лексикографијата како лингвистичка дисциплина, мора да имаме предвид дека таа се заснова на теории, принципи, критериуми и норми врз кои се заснова составувањето на речниците. Меѓу нив, еден од најважните елементи останува богатството на лексиката на јазикот и јазичниот терен на кој тие се поддржани. Во оваа смисла, Андрокли Косталари истакнува дека најважната задача што го одредува профилот на еден речник е изборот на зборови и изработката на истиот, кој е клучен проблем, а воедно и најтешка задача.[165] Освен ова, и Александер Џувани смета дека кога се работи за составување на речник, треба да претпоставиме дело што ќе го содржи целиот лексички материјал на еден народ за да им служи на сите. [166]

Во првиот период се поставени основите на лексикографијата, а ова се мисли на раната 1635 година кога Франг Барди го објавил првиот латинско-албански речник, кој се смета за камен-темелник за вистинска лексикографија на албанскиот јазик. Меѓутоа, не треба да се занемари фактот дека имало и други претходни обиди, како на Арнолд фон Харф (1497) или Пјетер Мазреку (1633), да составуваат речници, кои, како што истакнува Јани Томаи, биле повеќе од глосари, списоци на зборови на албанскиот јазик со соодветни на странски јазици, кои не ја надминуваат бројката од триесет. Затоа, истакнува Јани Томаи, Речникот на Франг Барди за првпат го отворил патот со богат и вреден лексички материјал кој донекаде ја отсликува состојбата на албанската лексика во XVII век. [167] Исто така, според Јани Томаи, овој Речник, како одраз на тогашната лексика, претставува споменик на пишаниот албански јазик. Се разбира, состојбата на албанската лексика од оваа перспектива не може да биде говорниот јазик на регионот на кој му припаѓал Франг Барди, во случајов гегискиот, бидејќи, очигледно, лексиката на албанскиот јазик била многу побогата. [168]

---

[164]Jani Thomai, "Zhvillimi i teorisë dhe praktikës leksikografike shqiptare pas çlirimit" во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 367.

[165]Androkli Kostallari, "Në rrugën e hartimit të Fjalorit Normativ të Shqipes", во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II"*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 81.

[166]Aleksandër Xhuvani, "Çështja e Fjalorit të Gjuhës shqipe" во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*. Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 115.

[167]Jani Thomai, "Zhvillimi i teorisë dhe praktikës leksikografike shqiptare pas çlirimit", në: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 367.

[168] Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*. Tiranë: Botime Toena, 2006, стр. 319.

Во оваа смисла, Шефкије Исламај, кога се осврнува на лексиката на овој Речник, истакнува дека тој главно опфаќа зборови од црковната сфера, но нивната дијалектна припадност се однесува на гегискиот дијалект со очигледна блискост со скадарскиот говор.[169] Не можеше и да биде поинаку кога самите услови во кои се наоѓал албанскиот јазик и неговиот развој во овој период налагале такво нешто, период кога тој немал континуитет и се негувал од малку автори.

На почетокот на оваа лексикографска традиција се почести изданијата на двојазични или повеќејазични речници. По ист тек продолжува подоцнежната традиција на издавање речници, по патот на изготвување речници кои во суштина имале дијалектен карактер. Како што истакнал Јани Томаи, речниците објавени во текот на првиот период вклучуваат големо лексичко и фразеолошко богатство, собрани директно од народниот говор, служејќи како изворен материјал и подлога за следните речници.[170] Разлика од овој аспект се забележува во заложбите на Костандин Кристофориди со неговото дело „*Fjalor i gjuhës shqipe*“ („Речник на албанскиот јазик“), 1904, кој уште со самиот наслов има за цел да му даде национален карактер на делото, нарекувајќи го Речник на албанскиот јазик. Тоа веројатно е поврзано со новите историски и општествени услови низ кои минувала земјата, како и со состојбата во албанските училишта и образованието.

Речникот на Костандин Кристофориди е дефиниран како прв свесен научен напор да се создаде речник на албанскиот јазик, а не само на еден негов дијалект или обичен двојазичен речник.[171] Во овој случај, може да се каже дека додека Речникот на Барди ги поставил основите на албанската лексикографија, Речникот на Кристофориди, иако бил двојазичен речник, ги поставил основите за изработка на тролковен речник на албанскиот јазик, бидејќи со овој речник тој не ја стеснил својата работа на еден дијалект, туку материјалот собран од народните говори го нарекол заедничко богатство на албанскиот јазик, а не дијалектно богатство. Оваа констатација ја поддржува и истражувачот на неговото дело, Александер Цувани, кога во предговорот на Речникот наведува дека *„...материјалот за составувањето на овој Речник, Кристофориди го собрал секаде: врз основа на сведоштвото на Јани Врето и врз основа на усно пренесеното за ова дело, Кристофориди патувал низ многу делови на Албанија за да собере јазичен материјал. Подоцна ги проучувал делата на старите писатели од Северот и Југот на Албанија, како Буди, Богдани, Ѓирокастрити и др. да се зафати со работа на неговиот речник...“* [172]

Четири години подоцна, друштвото „Башкими“ од Скадар, по објавувањето на низа дела со јазичен карактер, на виделина го изнесува „*Fjaluer i Rii i Shcypes*“ или, како што е општопознато, речникот на „Башкими“. Овој речник, како и оној на Костандин Кристофориди, е двојазичен и по методот на изработка се смета за толкувачки речник на албанскиот јазик. Истиот се нарекувал дијалектен или речник заснован на дијалектен јазик, иако во неговиот предговор е нагласено дека тој содржи зборови од сите предели.

Шезаи Рокај подвлекува дека во предговорот на Речникот е нагласено дека

---

[169] Shefkije Islamaj, “Fjalori latinisht-shqip i Frang Bardhit”, во: *Gjurmime Albanologjike - Seria e shkencave filologjike 36*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2006, стр. 68.

[170] Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*. Tiranë: Botime Toena, 2006, стр. 318.

[171] Androkli Kostallari, “Parimet themelore për hartimin e “Fjalorit të Gjuhës së Sotme Shqipe””, во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II.* Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 6.

[172] Aleksandër Xhuvani, *Parathanie - Fjalor Shqip-Greqisht prej Kostandin Kristoforidhit*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë e i Filologjisë, 1961, стр. 7-8.

главни извори биле народниот говор, пишаната литература, како и домашната и странската лексикографска традиција. Исто така, тој мисли дека прибраните зборови, пишувањето и изговорот итн. се потпираат на говорот на Скадар и неговата околина. Речникот е со голема вредност бидејќи го изразува целиот мозаик на овој предел.[173] Истото мислење го има и Јани Томаи кога истакнува дека Речникот на „Башкими“ се заснова на северниот дијалект,[174] или Шефкије Исламај, која смета дека овој Речник има дијалектна важност, бидејќи се базира главно на гегискиот дијалект, особено на скадарсјкиот говор.[175] Како и да е, сметаме дека овој Речник е едно од главните дела на албанската лексикографија до објавувањето на Речникот на албанскиот јазик, објавен во 1954 година.

На овој период на лексикографијата му припаѓаат и два речника, целосно со дијалектен карактер кои ја отсликуваат состојбата на говорите на територијата на Албанија: „*Fjalor dialektor me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë*“ („Дијалектен речник со зборови и изрази од југот на Албанија“) (1941) од Пано Тасе, со ретки етнолингвистички вредности, високо оценет од Леди Шамку-Шкрели како дело што создавало еден потпорен столб на албанскиот литературен јазик, а другиот столб од „*Fjalorthi i Ri*“ („Нов мал речник“) на Никола Газули (1941), со ретки зборови употребени во Северна Албанија. Овие две дела се први регионални речници на албанскиот јазик, зачетоци на дијалектната лексикографија на албанскиот јазик, иако, како што е наведено погоре, со овие два дијалектни речници со дијалектен материјал не започнува дијалектната лексикографија.

Постослободителниот период, кој се совпаѓа и со вториот период на лексикографијата, јасно означува важен чекор на полето на еднојазичната, двојазичната или повеќејазичната и дијалектна лексикографија. Најзначаен настан останува објавувањето на нормативниот речник на албанскиот јазик „*Fjalor i gjuhës shqipe*“[176] („Речник на албанскиот јазик“), 1954 год., како прв толковен и прв кодифициран речник, а потоа следуваат други кодифицирани дела од областа на еднојазичната толковна лексикографија, како на пр. „*Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*“ (1980); „*Fjalori i shqipes së sotme*“ (1984) („Речник на денешниот албански јазик“) (1980), („Речник на современ албански јазик“) (1984), преработен во 2002 година, „*Fjalor i gjuhës shqipe*“ („Речник на албанскиот јазик“), 2006 год., како и мноштво терминолошки, фразеолошки, синонимски, антонимиски речници и др., кои имаат неспорна улога и вредност во албанската лексикографија.

Во овој период се развила и дијалектната лексикографија, со објавување на регионални и дијалектни речници на албанскиот јазик, кои имаат свое јазично значење и вредности и се сметаат како можност за збогатување на лексиката на албанскиот јазик.

Во врска со ова, меѓу другото, Јани Томаи нагласува дека во сегашната фаза од развојот на нашиот национален литературен јазик, лексиката е една од најподвижните сфери и за нејзиното прочистување од туѓиот елемент и за континуираното збогатување со лексички, семантички и стилистички единици;

[173]Shezai Rrokaj, “Disa parime të zbatuara në Fjalorin e “Bashkimit”, në: *Fjalori i shoqërisë “Bashkimi” në 100-vjetorin e tij,* Shkodër: Universiteti i Shkodrës, Instituti i Studimeve Albanologjike, 2011, стр. 106-107.

[174]Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Tiranë: Botime Toena, 2006, стр. 319.

[175]Shefkije Islamaj. “U ribotua Fjalori i shoqërisë “Bashkimi”” во: *Gjurmime albanologjike-Seria e shkencave filologjike IX*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1980, стр. 313.

[176] Kostaq Cipo, E. Çabej, M. Domi, A. Krajni, O. Myderrizi, *Fjalor i gjuhës shqipe,* Tiranë: Instituti i Shkencave, 1954.

литературниот јазик се заснова пред сè на дијалекти. [177] Особено по 50-тите години на XX век се забележува склоноста на развој кон издавање на регионални и дијалектни речници. Според Танас Фека, денес се во употреба многу дијалектни речници. Внатре и надвор од државата, во време од шеесет години се објавени повеќе од четиринаесет дијалектни речници,[178] кои опфаќаат посебно место во албанската лексикографија.

Јазичниот материјал претставен во овие речници отсликува големи простори на лингвистичка географија во и надвор од државните граници, како што се Мирдита, Дебар, Курбин, Мизеќеја, Корча и Девол, Лаберија во Албанија; Улчин, Плава и Гуција во Црна Гора; Дервен, Кичево, Гостивар, Струга, Шарска Малесија, Маркова Река, Скопска Црна Гора, Куманово, Преспа, Битола, Полог, Прилеп, Крушево во Северна Македонија; говорите на Ѓаковица, Пеќ, Истог, Дечан, Генерал Јанковиќ, односно сите говори на Косово. Сиот овој запишан регионален и дијалектен материјал е важен, бидејќи покрај можноста како извор за збогатување на стандардниот јазик, служи и како потсетник за зачувување на јазичното наследство на народниот јазик. Овие речници, пишува Јани Томаи, го изнесуваат на виделина она што останало во народниот говор од вредното лексичко-фразеолошко и семантичко богатство на народните говори и што е новосоздадено во тој дух.[179]

Во 2006 година се објави „*Fjalor i gjuhës shqipe*“ („Речник на албанскиот јазик“) на Мехмет Елези, речник со дијалектен материјал, кој, според Валтер Мемиша, е најобемниот речник со дијалектен материјал внатре и надвор од границите на Албанија, составен и објавен од поединец до денес, оценувајќи го како важно дело што зазема посебно место во нашата национална култура, со повеќедимензионален и богат лексички материјал, показател на доста богат материјален и духовен свет. [180]

4.2. Дијалектниот корпус и неговото значење за стандардниот јазик

Познавањето и изучувањето на дијалектите се смета како многу важно за сите лингвистички студии, бидејќи дијалектите и живиот говор се од големо значење, со тежината или вредноста што ја имаат можат да се споредуваат со вредноста што ја имаат растенијата за ботаничарот, костимите за етнографот, песните и ората за фолклористот или архивските документи и хроники за историчарот.[181]

Како таков, живиот јазик на народот најпрвин има историски вредности, дури се нарекува и историска категорија и, како што истакнува Махир Доми, како одраз на историјата на луѓето што го зборуваат, јазикот содржи материјали од интерес за минатото на народот, многупати ги надополнува и разјаснува изворните

[177] Jani Thomai, *Leksiku dialektor e krahinor në shqipen e sotme*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2001, стр. 119.
[178] Thanas Feka, “Rreth fjalorëve dialektorë të shqipes”, во: *Leksikografi shqipe - trashëgim dhe perspektivë*, Tiranë: 2005, стр. 204.
[179] Jani Thomai, “Leksikografia shqipe - trashëgim dhe perspektivë”, во: *Leksikografia shqipe - trashëgim dhe perspektivë*, Tiranë: 2005, стр. 23-24.
[180] Valter Memisha, “Rreth sistemit emëror në Fjalorin e Gjuhës Shqipe të Mehmet Elezit”, во: *Studime filologjike 1-2*, Tiranë: QSA-IGJL, 2009, стр. 73-84.
[181] Jorgji Gjinari & Gjovalin Shkurtaj, *Dialektologji*, Tiranë: SHBLU, 2009, стр. 13.

податоци, во чиј центар лежат историските извори. Имено, живиот народен јазик е наречен голем архив на минатото... [182]

Зачуваниот јазик во народниот говор е енциклопедија на целото живеење на нашиот народ. Изгравираните изреки на каноните, народното усно творештво се вистински одраз на стилската обработка на албанскиот јазик.[183] Но, главно, на јазичен план, народниот јазик добива бесконечна вредност за лексиката на еден јазик.

Како што забележува Јани Томаи во врска со главните извори на лексичкото збогатување, покрај другите, како извор го споменува и внатрешното движење, односно прифаќањето на лексички, фразеолошки и семантички единици од дијалектната и регионалната лексика, било во општата лексика на стандардниот јазик, било во терминологијата или во посебни стилови, сметајќи го народниот говор како „традиционален“ извор за збогатување на лексиката, не само на албанскиот стандарден јазик, туку и на целиот јазик воопшто.[184] Многу зборови од одредени наречја можат да го збогатат албанскиот стандарден јазик без никакви ограничувања, дури некои од нив зачувувајќи и одредени фонетски особености и збогатувајќи го со илјадници други зборови и значења, особено сложени зборови и фразеолошки единици со многу семантички и изразни вредности.[185]

Во оваа смисла, Андрокли Косталари забележува дека собраниот материјал меѓу народот и оној што ќе се собере, ги храни и ќе ги прехрани не само досега изготвените речници и оние што ќе се составуваат во иднина, туку и албанолошките студии воопшто.[186]

Заедничкиот албански литературен јазик се формирал врз основа на дијалектите според исти применети законитости при формирање на други национални литературни јазици. Стандардниот јазик значително се збогатува во сферата на лексиката, особено со дијалектни зборови кои се карактеристични за одредени говори и кои не се среќаваат или имаат соодветни варијанти во другите говори.[187]

Веќе е познато дека како главен извор на јазичното збогатување и прочистување се сметаат дијалектите, поддијалектите или говорните групи. Овој процес започнал уште од преродбениците и ја има истата тежина и важност и денес, користејќи се од писателите и поетите, но и лингвистите.

Ѓовалин Шкуртај, осврнувајќи се на народниот и националниот карактер на јазикот на албанската книжевност, нагласува дека постојана должност на писателите е да го сакаат и да го ценат јазикот на народот, бидејќи тој е незаменлива и неисцрпна потпора на целиот јазичен процес. Тој нагласува дека меѓу народот

---

[182] Mahir Domi, “Probleme të historisë së formimit të gjuhës shqipe, arritje dhe detyra”, во: *Iliria*, Vëllimi 13, Nr. 1, Tiranë: Instituti i Arkeologjisë, 1983, стр. 5-38.

[183] Asllan Hamiti & Ajtene Qamili, *Dialektologjia e gjuhës shqipe*, Shkup: UIShM, 2014, стр. 30.

[184] Jani Thomai. “Lëvizje prapavajtëse në leksikun e gjuhës së sotme shqipe” во: *Albanologji 6*, Vëllimi I. Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2015, стр. 9-21.

[185] Jani Thomai, *Ligjërata pasuniversitare*, Korçë: Universiteti i Korçës, Fakulteti i Edukimit dhe i Filologjisë, 2015, стр. 26.

[186] Androkli Kostallari, “Vëzhgime mbi disa grupe fjalësh popullore të trojeve verilindore të shqipes”, во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe III*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1989, стр. 77-92.

[187] Jorgji Gjinari, “Marrëdhëniet e sotme të gjuhës letrare me dialektet” во: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, стр. 369-376.

живее и цвета најбогатиот речник и најкомплетната и најжива граматика. [188]

Врз основа на ова гледиште, Шефкије Исламај констатира дека збогатувањето на стандардниот јазик и албанската литература без регионални поделби се врши и се развива и денес, особено од добри писатели, писатели кои успеваат да ги поместат границите на стандардно-јазичната норма со проширување на границите на поетската слобода. Развој и збогатување на јазикот не значи само создавање нови зборови или оживување на дијалектните или застарени зборови, туку значи создавање и откривање нови вредности за тие зборови, создавање и откривање нови значења и содржини, сложени и повеќекратни; значи збогатување на појави, поими, светогледи кои нè опкружуваат, откривајќи нови односи меѓу нив, облекувајќи ги со зборови и зборовни врски и оживувајќи ги во нови и непознати јазични врски.[189]

Може да се каже дека има безброј примери кога јазикот на писателите или поетите се враќа на изворот за да го збогати јазикот на литературата, а истовремено и самиот стандард. Како поткрепа за ова ќе го споменеме Дритеро Аголи, чија поезија е наречена метафорична лингвистичка лабораторија. Утврдувајќи го фактот зошто поетот го пребродил и предизвикал времето и установил огромни творечки можности и во нови општествени услови, Валтер Мемиша нагласува дека поезијата на Дритро се претставува како лингвистичка лабораторија, а авторот како мајстор, збогатувач и прочистувач на мајчиниот јазик, станал референтна точка за читателите и творците, „лабораторија“ која се темели на народниот говор. [190]

Веќе е прифатено тврдењето дека стандардниот јазик не може да биде непроменет и воспоставен еднаш засекогаш. Тој е и треба да биде отворен кон општествените и економските движења, кон развојот на технологијата и науката, како и кон јазичните елементи и дијалектното лексичко богатство. Ова е поврзано со корисникот на јазикот, а во оваа насока важна улога играат оние кои го негуваат јазикот, конкретно писателите и литературата кои даваат и земаат со народниот говор, како важен фактор во оваа насока.

Значењето на изучување на дијалектите и говорите од голем интерес се смета и од албанските истражувачи надвор од државните граници на Албанија, бидејќи тие содржат и други особености. Имено, Аслан Хамити ја нагласува важноста на истражувањата на говорите на Албанците во Северна Македонија, подвлекувајќи дека тие се од голема важност за познавањето на јазичната разноликост на албанскиот јазик, историјата на јазикот и говорителите на тој јазик. Овие студии добиваат посебна вредност во овој контекст, особено во контекст на односите на албанскиот со другите јазици во контакт, како и воопшто за албанскиот стандарден јазик, вреднувајќи ги дијалектите како автентични извори за проучување на минатото и сегашноста на еден јазик, додека дијалектологијата како најсигурно средство на современата лингвистика. [191]

Народните говори се сметаат како важен елемент во креирање на нормата на литературниот јазик. Во случајот со албанскиот јазик, меѓудијалектната интеракција во процесот на кристализација на албанската литературна норма е

[188] Gjovalin Shkurtaj, *Pesha e fjalës shqipe*, Tiranë: UFO Press, 2009, стр. 6.
[189] Shefkije Islamaj, "Gjuha standarde shqipe, dialektet dhe letërsia" во: *Gazeta "Dita"*, dt. 15 dhjetor 2017.
[190] Valter Memisha, "Poezia e Agollit si laborator gjuhësor metaforik", во *Dritëro Agolli - Personalitet i shquar i letërsisë dhe kulturës shqiptare*, Gjirokastër: Universiteti "Eqrem Çabej", 2013, стр. 341-349.
[191] Asllan Hamiti, "Ndihmesa e studiuesve të Maqedonisë në fushën e dialektologjisë shqiptare", во: *Aktet e Takimit Ndërkombëtar Vjetor*, Vëll. II, Nr. 1, Tiranë: IASH, 2008, стр. 53-57.

многу голема и, како што истакнува Андрокли Косталари, тоа не е забележано во ниту еден од другите јазици на Балканот, станувајќи основна карактеристика на формирањето на албанскиот национален литературен јазик. [192]

Во оваа смисла, дијалектните говори се сметаат како можен извор за прочистување на албанскиот јазик. Емил Лафе нагласува дека еден од начините преку кој може да се одвива дејноста за прочистување на албанскиот јазик е замената на странските зборови со народни албански зборови или подоцна создадени од нив. Според него, ова станува особено плодно барајќи во народната лексика зборови или значења кои се исти или блиски со странските зборови и додавајќи на нив нови фигуративни и мотивирачки значења и сл. [193]

Колец Топали во овој контекст ја нагласува важноста на соодносот меѓу народниот и стандардниот јазик, нагласувајќи дека народниот јазик живее меѓу дијалектите и му дава живост и виталност на стандардниот јазик. Го освежува и обновува, заштитувајќи го од неплодност и влијанија од другите јазици. Тој особено го нагласува овој аспект кога станува збор за албанскиот стандарден јазик, релативно доцна стандардизиран, кој според него има суштинска потреба од богатството на дијалектите и народниот говор. Тој го посочува и другиот факт дека стандардниот јазик може да биде загрозен доколку се одвои од својата основа од која произлегол, односно ако се оддалечи од дијалектите. [194]

Друг аспект што се користи од народните говори е поврзан со нивната можност како плоден начин за зборообразување и семантичко раширување. Во врска со ова, Хајри Шеху пишува дека зборовите и изразите што живеат во народниот говор имаат исто толку плодни можности како создавањето и образувањето на нови зборови или ресемантизацијата на зборовите и изразите во јазикот, а тоа не само да донесе нови непознати единици или малку познати во литературниот јазик, но и затоа што овој пат содржи непознати елементи на изведување на нови зборови со нови значења. Имено, одреден нов или непознат збор за литературниот јазик, преземен од дијалектите или говорите, станувајќи заедничка единица на литературната лексика, со себе го носи не само средството, туку и зборообразувачкиот модел.

Исто така, следејќи го народниот зборообразувачки начин, не ретко литературниот јазик ја проширува семантиката на афиксите со народно потекло или се надополнува и проширува лексичко-зборообразувачкиот систем со нови единици.[195] Истото мислење го дели и Енвер Хиса, кој споменува дека една од карактеристиките на зборообразувачкиот систем на денешниот албански литературен јазик е следењето на народните начини на образување на нови единици и, следејќи го овој пат, зборообразувачкиот систем на денешниот албански јазик дополнително ги прошири, по квантитет и по квалитет, начините и средствата на народниот албански јазик и создаде нови начини и типови, дури и нови

[192] Androkli Kostallari, "Parimet themelore për hartimin e "Fjalorit të Gjuhës së Sotme Shqipe"", во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, стр. 8-12.
[193] Emil Lafe, "Lufta për pastërtinë e gjuhës në kohën tonë", во: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, стр. 97-122.
[194] KolecTopalli, "Dialektet e shqipes dhe standardinë kushtet e globalizmit" во: *Workshop: "Mbrojtja e dialekteve të gjuhës shqipe në kushtet e globalizmit*, Tiranë: RIAS & Ministria e Kulturës, 2014.
[195] Hajri Shehu, "Rreth vlerave potenciale të leksikut popullor për gjuhën e sotme letrare shqipe", во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe III*, Tiranë: ASHSH - IGJL, 1989, стр. 339-355.

зборообразувачки средства, зголемувајќи ги можностите за натамошно збогатување на лексиката на албанскиот јазик воопшто. [196]

Од друга страна, не треба да се изостави еден важен факт. Точно е дека стандардната лексика на албанскиот јазик е отворена за народните говори и приливот од дијалектите, но не секој дијалектен збор треба да се прифати во стандардот. Во врска со ова, Ќемал Мурати забележува дека не можат сите дијалектни зборови да се интегрираат во стандардниот речник за „рамнотежа". Зборовите што треба да заземат место во стандардот, според него, не треба да се гледаат дали се гегиски или тоскиски зборови, туку какви лексичко-семантички вредности носат и кои области на изразување можат да покриваат. Додека, продолжува тој, работата за збогатување на лексиката со нови творби според зборообразувачките модели во албанскиот јазик, како и за чистота од непотребни заемки, не се прави по нарачка, ниту со директиви, туку со проекти и конкретни дела. [197]

Впрочем, оваа констатација е еден од применетите принципи и критериуми за изготвување на Речникот на албанскиот денешен јазик, принципот на избор на зборови, каде што се нагласува дека: *„Речникот на албанскиот денешен јазик" треба да го разгледа целиот фонд на зборови на денешниот албански јазик, без разлика на нивниот извор, како заедничко културно богатство на албанскиот народ. Оценувањето на секој збор-лексема треба да се направи, пред сè, не според дијалектниот извор, ниту според литературниот извор, туку според неговата објективна вредност во лексичката структура на денешниот албански литературен јазик, земајќи ги предвид двата аспекта тесно поврзани меѓу нив: а) дали зборот ја внесува во денешната литературна лексика разновидноста на неговите стилско-изразни средства, збогатување или натамошен развој и б) во каква врска е тоа со живите текови на развојот на денешниот албански литературен јазик...* [198]

4.3. Серијата „Dialektologjia Shqiptare" („Албанска дијалектологија") како можност за истражување на дијалектното богатство на албанскиот јазик

Народните говори отсекогаш биле поле за истражување за многу истражувачи, бидејќи во себе содржат вредни податоци за испитување на многу аспекти на јазикот на фонетски, граматички и лексички план, кои ја зачувуваат нивната оригиналност во конзервативна состојба на јазикот, како и можност за споредување со непрекинатиот развој и промена во јазикот. Овој материјал, доколку се собере и систематизира на потребен начин, врз основа на соодветни научни критериуми, добива поголема вредност, бидејќи се создава можност ова богатство од посебен истражувачки интерес да биде стручно вреднувано, како врз описна или компаративна гледна точка, така и врз склоноста на развојот на ова богатство.

---

[196] Enver Hysa, "Dukuri e prirje të formimit të fjalëve në shqipen e sotme letrare", во: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, стр. 299-321.

[197] Qemal Murati, "Për traditën dhe prurjet e leksikologjisë sonë shqiptare", во: *Albanologji 6*, Vëllimi I, Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2015, стр. 23-30.

[198] Androkli Kostallari, "Parimet themelore për hartimin e Fjalorit të Gjuhës së Sotme Shqipe", во: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*, Tiranë: 1972, стр. 16-18.

Во овој контекст, серијата од неколку зборници на дијалектолошки трудови „*Dialektologjia shqiptare*“ („Албанска дијалектологија“), издание на Институтот за лингвистика и литература и Академијата на науките на Албанија, е едно од најсериозните изданија во објавувањето на многубројните вредни трудови во албанската дијалектологија.

За нашата докторска дисертација, оваа серија зборници на дијалектолошки трудови е од посебен интерес, бидејќи служи како можност да се создаде поцелосна идеја за придонесот на објавените истражувања од областа на дијалектологијата за проучување на оние прашања на албанскиот јазик кои се поврзани со именките од среден род во дијалекните речници на албанскиот јазик. Од друга страна, овие неколкубројни томови ни беа доста корисни за создавање на целосен преглед на дијалектното и регионалното богатство на албанскиот јазик како истражувачка основа (корпус). Имено, овие збирки на дијалектолошки студии се придружени со дијалектни прирачници или речници на различни говори и наречја, кои ни дадоа можност подлабоко да го разгледаме истражувачкиот проблем во студијата, било од дескриптивен и конзервативен аспект, било од компаративен аспект.

Серијата дијалектни истражувања досега е објавена во седум посебни зборници на трудови, каде се претставени целосни и делумни дијалектни описи од областа на фонетиката, морфологијата, синтаксата и лексиката, во форма на скици и монографии, како и студии и прилози за прашања од различни области на дијалектологијата, за односот дијалектен јазик – стандарден јазик, како и студии од областа на историската дијалектологија. Објавени се и одредени прашалници за собирање дијалектен материјал и топонимија, прилози и изворни материјали од ономастиката, како и рецензии за бројни дијалектолошки изданија. Во овие томови се објавени трудови од наставници и други истражувачи, како и дела од албански истражувачи од Косово и од други земји, од арберешки истражувачи и др. [199]

Во првиот зборник на дијалектни трудови „*Dialektologjia shqiptare I*“ („Албанска дијалектологија I“),[200] освен описот на состојбата и перспективата на албанската дијалектологија, напишан од Јорѓи Ѓинари, од посебен интерес е студијата на Менела Тотони за говорот на пределот на Курвелеш, за која дотогаш не постоело претходно истражување, која е анализирана во неговата конзервативна состојба. Во оваа студија не е изоставена состојбата на присуството на средниот род, именките кои се јавуваат од среден род и нивната споредба со други говори или со албанскиот литературен јазик. Трудот завршува со речник со карактеристични зборови дадени по азбучен ред. [201]

Другиот труд во овој зборник ни дава општ опис на говорот на Чамерија, подготвен од Ќемал Хаџихасани. Од интерес е да се спомене дека овој говор се смета за единствен поддијалект кој во голема мера ги зачувал конзервативните карактеристики што се документирани кај старите автори на албанскиот јазик. Студијата дава јасен дијалектен опис на овој говор на фонетски и морфолошки особености, опфаќајќи ги сите морфолошки категории. Во овој труд се забележува

[199] Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Fjalori Enciklopedik Shqiptar*, Vëllimi I, Tiranë: ASHSH, 2008, стр. 466-467

[200] Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971.

[201] Menella Totoni, “Vëzhgime rreth të folmeve të Kurveleshit”, во: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, стр. 31-117.

широката употреба на средниот род, споредбата на неговата состојба со говорот на Арберешите во Грција итн., но и заклучокот дека, како граматичка категорија, средниот род значително се стеснува. [202]

Од посебен интерес во овој зборник на дијалектни трудови е продлабочената студија на Мехмет Челику за преодниот говор на Регионот Шпати, говор со посебни карактеристики, бидејќи е простор каде што се мешаат особеностите на двата дијалекта на албанскиот јазик. Во студијата за која станува збор се опишува внатрешниот развој на фонетскиот и морфолошкиот систем, но не е изоставен ниту синтаксичкиот и лексичкиот опис, илустрирани со текстови собрани на терен. Во однос на нашиот предмет на дисертацијата, се издвојува фактот дека средниот род, во најголем број случаи, не е зачуван, со некои исклучоци и ограничувања на именките на материјали, но дури и овие во многу случаи со променлива употреба. Интерес во студијата претставува и проучувањето на неменливите зборовни групи и фразеолошки единици кои ги истакнуваат конзервативните форми на средниот род во овој говор. Исто така, додатокот на зборови наведени на крајот од студијата е добра основа за разгледување, бидејќи содржи зборови кои не биле вклучени во „Речникот на албанскиот јазик“ од 1954 година, како прв дотогаш објавен речник на национално ниво. [203]

Говорот на Регионот Шкрел на Голема Малесија е претставен во овој зборник на дијалектни трудови под авторство на Бахри Беци, труд кој според истите научни и методолошки критериуми опфаќа дијалектолошка анализа на фонетско, морфолошко, синтаксичко и лексичко рамниште на овој говор, завршувајќи со речник на зборови распоредени по азбучен ред и со низа дијалектни текстови собрани на терен. Осврнувајќи се на прашањето од интерес на нашиот труд, се забележува дека средниот род во овој говор речиси се изгубил или исчезнал, што се воочува од тоа што материјалните именки од среден род главно се среќаваат во машки род и само во неколку случаи се придружуваат со придавки од среден род, што покажува дека именките од машки род не се среќаваат секогаш како такви, така што сè уште имаме траги на запазување на средниот род, па и преминување во другите два рода. Ова може да се забележи и во речникот на зборови или наведените дијалектни текстови. [204]

Во ова издание посебно место зазема и студијата на Јорѓи Ѓинари за говорот на крајбрежјето на Буна, што се совпаѓа со северозападната област на Албанија. Неговата студија е интересна, најпрво, поради фактот што од дијалектолошки аспект оваа област е речиси непроучена, а, од друга страна, целта е да се опише запазената состојба на говорот во сите негови сфери: во фонетиката, морфологијата, синтаксата и лексиката. Осврнувајќи се на интересот на нашата истражувачка работа, забележуваме дека во овој говор именките од среден род се многу ретки и единствениот тип од среден род во овој говор се субстантивираните придавки. Не се среќаваат предметни именки од среден род, бидејќи повеќето од нив преминале во машки род, а во ретки случаи во женски род. И во ова

[202] Qemal Haxhihasani, “Vështrim i përgjithshëm mbi të folmen e banorëve të Çamërisë”, во: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, стр. 118-193.

[203] Mehmet Çeliku, “E folmja kalimtare e Shpatit”, во: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, стр. 194-265.

[204] Bahri Beci, “E folmja e Shkrelit”, во: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, стр. 268-330.

истражување, на крајот, по азбучен ред се претставени зборовите во форма на речник. [205]

Вториот зборник на дијалектни трудови „*Dialektologjia shqiptare II*“ („Албанска дијалектологија II“) почнува со вториот дел од студијата на Ќемал Хаџихасани за говорот на Чамерија, посветена на зборообразувањето, синтаксата и лексиката на овој говор. Делот од студијата за состојбата на средниот род е поврзан со речникот, кој отсликува лексички елементи кои не се среќаваат во други дијалекни речници, заклетви или зацврстени изрази и е важно дело за запазената форма на зборовите, имајќи го предвид фактот дека има и влијанија од грчкиот јазик. Од интерес се и текстовите собрани на терен, врз основа на кои може да се испита предметната проблематика.

Овој зборник на трудови продолжува со проучување на дијалектите на Каваја, релативно голема област во Централна Албанија, која опфаќа говори кои припаѓаат на гегискиот дијалект, како и преодни говори со мешани особености. И покрај тоа што во студијата се анализирани сите нивоа на јазикот, во интерес на нашата студија беше земена предвид морфологијата, од која може да се извлече констатацијата дека во овој говор не е зачуван средниот род, освен во некои ретки случаи во планинските области на ова подрачје, но не доследно, главно кај материјални именки. Интересно е и полето на лексиката, бидејќи е богато со дијалектен материјал кој содржи зборови во врзан текст според соодветни семантички полиња, кои се употребуваат само во овие краишта. Значајно место зазема и поимникот, кој, како што истакна самиот автор, содржи зборови што не се бележени во тогашниот објавен Речник на албанскиот јазик. [206]

Интересен е трудот напишан од Бахри Беци за говорот на Лузнија во дебарската околина. Трудот главно е насочен кон фонетскиот и морфолошкиот опис, но не се изоставени ниту синтаксичките особености. За истражувачката тема на нашиот труд вреди да се спомне дека исчезнал средниот род на именките во овој говор, односно се забележува само еден пример на материјална именка, која се смета од среден род, но не секогаш. Речиси сите глаголски именки овде се употребуваат како именки од женски род. Ова се прикажува и во речникот на говорот со што завршува трудот. [207]

Говорот на околината на Пука е претставен во овој зборник на трудови под авторство на Џабир Топали. Студијата, во форма на скица, го опишува во главни црти овој говор, врз основа на материјалите собрани на терен, анализирајќи ги на фонетско, морфолошко, синтаксичко и лексичко ниво. Значајна за нашето истражување е состојбата на средниот род во говорот, каде што се забележува дека тој сè уште се слуша главно кај материјалните именки, иако не доследно. Собраните и изложените говорни текстови во трудот, како и речникот, се од интерес, бидејќи е можно да се испитаат многу лингвистички аспекти надвор од нашиот студиски

[205]Jorgji Gjinari, “Vëzhgime mbi të folmen e Bregut të Bunës”, во: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, стр. 331-370.

[206]Mehmet Çeliku, “Të folmet e Kavajës” во: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, стр. 133-222.

[207] Bahri Beci, “E folmja e Luznisë së Dibrës” во: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, стр. 223-281.

интерес. [208]

Ѓовалин Шкуртај во овој зборник на трудови се претставува со описот на говорот на Хот, со најважните особености, опишувајќи ги доста јасно запазените стари форми. Интерес за оваа студија е фактот што авторот на овој труд го пренесува анализираниот материјал собран од три живи генерации, создавајќи можност за споредување на формите на зборовите и извлекување на склоноста на развојот на говорот. Доста лексички форми на зборовите се интересни, ретки и драгоцени. Во однос на предметот на нашиот труд, вреди да се спомне дека во овој говор многу малку е зачуван средниот род.

Сите некогашни материјални именки од среден род веќе не се користат како такви. Некои од нив поминале во машки род, а некои во женски род. Меѓутоа, без разлика на преминот кон еден од другите родови, тие не ја прекинале целосно врската со средниот род, што се докажува со детерминантите што ги добиваат кои продолжуваат да го зачувуваат средниот род. Од друга страна, од среден род се изведените именки добиени преку субстантивизација на глаголските придавки. Речникот и текстовите на крајот од студијата можат да служат како потпора за докажување и конкретизација на истражуваното прашање (средниот род). [209]

Со описот на Говорот на Кељменд од Ѓовалин Шкуртај, кој го опфаќа периферниот говор на Голема Малесија, за првпат предмет на дијалектолошко истражување, започнува третиот зборник на трудови „*Dialektologjia shqiptare III*“ [210](„Албанска дијалектологија III“). Говорот е анализиран од сферата на фонетиката, морфологијата, зборообразувањето и синтаксата. Лексичкиот состав на говорот е претставен во форма на речник, приведувајќи само непознати или малку познати зборови со соодветни објаснувања. Како што забележува авторот и во трудот за говорот на Хот, и говорот на Келменд ги намалил именките од среден род. Речиси сите именки кои порано биле од среден род, повеќето од нив материјални именки, се префрлиле на еден од другите родови, а трагите на среден род може да се испитаат само врз основа на придружните определувачи, кои до одреден степен го зачувуваат средниот род. Како појава во овој говор, се забележува зачувувањето на средниот род кај субстантивизираните придавки, како и во одредени неменливи и постојани синтагми или фразеолошки изрази. Сепак. почеста е употребата на именки од среден род произлезени од супстантивизација на глаголските придавки.[211]

Шефќет Хоџа во овој зборник на трудови се претставува со описот на говорот на Виле-Калиси од Лума, истражување со дијалектолошка вредност, пред сè поради влијанијата и јазичните разлики на овој говор на подрачјето на Дебар. Истражувањето се посветува на фонетски, морфолошки, зборообразувачки и лексички опис на говорот. Интересно е што во овој говор отсуствува средниот род, дури и материјалните именки кои во другите говори се јавуваат од среден род, во

[208]Xhabir Topalli, “Disa vërejtje për të folmen e krahinës së Pukës”, во: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, стр. 282-341.

[209]Gjovalin Shkurtaj, “E folmja e Hotit”, në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, стр. 344-428.

[210]Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975.

[211]Gjovalin Shkurtaj, “E folmja e Kelmendit” во: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, стр. 5-129.

овој говор преминале во машки род. Исклучителен случај е именката *krye* (глава), единствено која се јавува од среден род. [212]

Џеладин Гостурани во овој зборник на трудови го опишува говорот на Хас, собран од две генерации за да се воочи стремежот на развој. Овој говор не е едноличен поради влијанијата на говорите на околните места, пред сè Лума и Тропоја. Осврнувајќи се на дијалектолошката анализа, трудот содржи фонетски, морфолошки, зборообразувачки, синтаксички и лексички опис. Во говорот на Хас, повеќето од именките од среден род ја сменилe родовата граматичка припадност, особено материјалните именки, додека траги од средниот род сè уште се зачувани кај изведените придавски именки, што се забележува и во речникот или приложените дијалектни текстови на последниот дел од трудот. [213]

Четвртиот зборник на трудови „*Dialektologjia shqiptare IV*“ („Албанска дијалектологија IV“), покрај описот на одредени говори, содржи критички анализи за состојбата, проблемите и задачите на албанската дијалектологија, придонесот за дијалектните речници на албанскиот јазик, како и објавените автентични текстови од говорите на Арберешите од Италија. Во нашето истражување, ги консултиравме и трудовите од овој том, фокусирајќи се на именките од среден род.

Во оваа смисла, од посебна важност за нас е истражувањето на Бахри Беци за говорот на Мирдита, за кој дотогаш немало целосен дијалектен опис. Нас не интересира тврдењето дека во овој говор средниот род кај именките е сè уште зачуван, за разлика од повеќето гегиски говори каде што средниот род кај именките исчезнал. Присуството на средниот род во говорот на Мирдита се среќава кај материјалните именки, кај првичните неизведени именки кои не именуваат материјални предмети, што го прави овој говор еден од ретките во гегискиот дијалект со широка употреба на средниот род, особено честа во зборформите на акузативниот падеж. Авторот на студијата забележал, покрај другото, дека во овој говор, покрај одредени класични именки кои обично припаѓаат на среден род во албанскиот јазик, има и други именки кои како такви не се јавуваат во ниту еден говор, поткрепувајќи ја оваа констатација со соодветни примери. Истражувањето завршува со богат речник на зборови од овој говор и со некои дијалектни текстови од голем интерес за анализа. [214]

Говорот на Надскадарските Рансa, истражување од Ѓовалин Шкуртај, го надополнува јазичното подрачје кое авторот го опишал во двата претходни зборника на трудови, т.е. говорот на Хот и Кељменд. Студијата опфаќа многу детална анализа на фонетските особености на овој говор, проследена со дијалектолошка анализа на морфолошки, зборообразувачки и лексички план, придружена со целосен речник на зборови, илустриран со дијалектни текстови. Средниот род во овој говор, како и во сите говори на Голема Малесија, не е зачуван. Дел од материјалните именки од среден род се претворилe во машки род, а друг дел има нестабилност, претставувајќи се понекогаш како именки од машки род, а понекогаш од женски род. Како што беше истакнато погоре, во врска со говорите

[212] Shefqet Hoxha, “Vëzhgime mbi të folmen e Vilë-e-Kalisit të Lumës”, во: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, стр. 130-210.

[213] Xheladin Gosturani, “E folmja e Hasit”, во: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, стр. 211-269.

[214] Bahri Beci, “E folmja e Mirditës”, во: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, стр. 26-139.

на оваа територија, трагите на среден род може да се испитаат врз основа на определбените зборови на именките од среден. Зачувувањето на средниот род во овој говор го сведочат глаголските именки што се образувале преку субстантивизација на партиципни придавки, како и одреден број именки добиени преку субстантивизација на описни (квалитативни) придавки. [215]

Говорот на Череми и Ваљбона во пределот на Тропоја, опишан во трудот на Џеладин Гостурани, е од интерес поради тоа што областа има изразени дијалектни разлики со околните говори. Овие разлики се забележани низ сите јазични сфери, докажани на крајот од трудот со одреден лексички фонд во форма на речник. Што се однесува до средниот род во овој говор, се забележува дека именките од овој род се доста ограничени. Речиси сите материјални именки се претвориле во именки од машки род со исклучок на мал број од нив кои преминале во женски род. Во одредени случаи може да се забележи присуството на средниот род кај определбените зборови што ја придружуваат именката, појава која се среќава и во другите гегиски говори, заедно со зачувувањето на средниот род кај придавските именки.[216]

Доста корисни во овој том се дадените дијалектни речници, наведувајќи јазичен материјал собран од живиот говор на народот во различни делови на Албанија, [217] како и истражувањето на одредени дијалектни текстови од говорот на Вакарицо во провинцијата Козенца во Италија, собрани од Џорџо Марано, кои главно содржат гатанки и поговорки, како и песни од двата пола, собрани во областа каде што е забележливо и влијанието на италијанскиот јазик. [218]

Петтиот том на зборникот на дијалектни истражувања, покрај целосната дијалектолошка анализа на одредени говори, се посветува и на посебни и тесни јазични теми, како што е местото на самогласката *„ë“* во говорот во Ѓаковица од Хилми Агани; вокалниот систем на албанскиот говор во Тетово од Ремзи Несими, системот на самогласките на говорот на Арберешите на Ејанина во Калабрија од Франческо Алтимари. Исто така, во овој том се опфатени прилози од ономастика и рецензии за дијалектолошки трудови. [219]

Во овој зборник, Бахри Беци објавува опис на централногегиските говори, анализирајќи ги фонетските и морфолошките особености, местото што го опфаќа ова наречје во гегискиот дијалект, нивната поделба според јазичните особености итн. Студијата е во наш интерес бидејќи ова наречје по својата морфолошка структура се карактеризира со преплетување на особеностите на севрогегискиот поддијалект со јужногегискиот поддијалект. Од друга страна, ова истражување е од посебен интерес бидејќи опфаќа јазична територија која се протега внатре и

[215]Gjovalin Shkurtaj, “E folmja e Rranxave të Mbishkodrës”, во: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, стр. 144-278.

[216]Xheladin Gosturani, “E folmja e Çeremit dhe e Valbonës (Rrethi i Tropojës)”, во: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, стр. 279-341.

[217]Petër Elezi, “Kontribute për fjalorin dialektor”, në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, стр. 345-370.

[218] Giorgio Marano, “Tekste dialektore nga e folmja e Vakaricos”, во: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, стр. 371-408.

[219]Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987.

надвор од државните граници на Албанија, па секоја од анализираните обележја е дадена и илустрирана со соодветни географски карти. [220]

Истражувањето за говорот во областа Полис во овој зборник на трудови е во авторство од Ќемал Хаџихасани. Во ова дело се опишуваат сите јазични сфери и на крајот е даден богат речник, поимник од топонимијата на Полис и дијалектни текстови. Во речникот се издвоени зборовите кои се прикажани во Речникот на современиот албански јазик, покрај зборовите од овој говор. Во врска со средниот род, во оваа студија се истакнува дека повеќето од материјалните именки од среден се претвориле во машки род, но има случаи кога некои од нив се јавуваат и како именки од среден род. Од друга страна, воопшто не станува збор ниту за глаголските именки, ниту за придавските именки од среден род. [221]

Челик Петрити во овој том на зборникот објавил труд за говорот во Стрелца во подрачјето на Гора во Корча, каде од дијалектолошки аспект се анализирани сите нивоа на јазикот, збогатен со богат речник на зборови според сферите на употреба, заедно со дијалектни текстови во прилог. Од посебен интерес во трудот го сметаме списокот на застарени или ограничени зборови во употребата дадени одделно од останатите зборови. Што се однесува до средниот род во овој говор, интересно е што некои од материјалните именки конечно преминале во форма на машки род, кај некои постои склоност да се користат и како од среден род и како од машки род, додека се забележува релативно честата употреба на одредени материјални именки во среден род, по кои придавските определувачи се употребуваат во среден род. Друга особеност на говорот е преминот на придавските партиципни именки од среден род во женски род. [222]

Од тоскискиот дијалект, во овој зборник на трудови можеме да го прочитаме истражувањето на Фатмир Муча за говорот на регионот на Кониспол, чамски говор, споредувајќи го честопати со наречјето на Чамерија. Описот е целосен во сите јазични сфери и завршува со приложен дијалектен текст. Правејќи споредба со студијата на Ќемал Хаџихасани за говорот на Чамерија, се забележува дека и во говорот на Кониспол се присутни трите граматички рода, каде што е интересен неутралниот род бидејќи е добро зачуван кај постарите генерации и во голема мера кај средната генерација говорители. Именките што го зачувале средниот род се главно оние што укажуваат на материјали, но и некои апстрактни именки формирани од глаголи или субстантивирани придавки. Од сите анализирани говори во дијалектолошките томови, се забележува дека во овој говор имаме најчеста употреба на именките од среден род. Сепак, и овде кај помладите генерации се забележува склоноста оваа конзервативна појава да не се запазува. [223]

Во шестиот том на зборникот на дијалектолошки истражувања „*Dialektologjia shqiptare*“, уште во воведот се определуваат општите критериуми за

---

[220]Bahri Beci, "Të folmet qendrore të gegërishtes", во: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, стр. 3-92.

[221]Qemal Haxhihasani, "Vëzhgime rreth të folmes së Polisit", во: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, стр. 93-152.

[222] Çelik Petriti, "Vëzhgime mbi të folmen e Strelcës (krahina e Gorës, rrethi i Korçës)" во: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, стр. 206-278.

[223]Fatmir Muça, "E folmja e krahinës së Konispolit" во: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, стр. 281-360.

изготвување на дијалектен атлас на албанскиот јазик. По овој вовед, во зборникот се надополнува лепезата на дијалектни истражувања од каде извлековме важни наоди поврзани со нашиот предмет на проучување.

Од посебен интерес е прилогот на Шефќет Хоџа за говорот на Арн, каде јасно се кажува дека во овој говор се среќава системот од три рода, но средниот род се намалува. Повеќето именки се промениле во машки род, некои во женски род. Продолжуваат да го зачуваат средниот род одредени првични именки, како *u:j – u:jt; dri:th – dri:tht, mâ:jll - mâ:jllt, krie – kriet;* или изведени именки, како *t'xê:t* (të nxehtit). Меѓутоа, како и во другите говори, и во овој говор се забележува нестабилноста на именките од среден род, односно нивниот премин во машки или женски род, а употребувајќи се во различни родови, кај одредени именки се јавува дворoдноста, како кај именките *krye, ujë.* [224]

Истражувањето на албанскиот говор на Бајгорска Шаља од Латиф Мулак е од интерес за нашиот труд, бидејќи како што се истакнува уште во воведот, овој говор кој се простира на релативно големо подрачје на Косово, каде што влијанието на српскиот јазик речиси воопшто не се забележува во формите на зборовите. Што се однесува до средниот род, интересно е да се забележи дека иако овој збор се чини дека е поархаичен од другите гегиски говори, поголемиот број именки кои некогаш биле од среден род преминале во машки род, како *drithi, mishi, tâmli, veshi, faji, vorri, êmni, shêji* итн. а помал дел преминале во женски род, како *flaka, buka, krypa* и сл. И во овој говор се забележува нестабилноста на родот при употреба на именките.

Една иста именка, ако се користи за означување на одредено количество материја, добива форма на женски род, а ако означува неопределено количество материја, се користи во среден род (*balta/balt*; *krypa/krypt* и др.). Истата појава која се среќава и во други говори е забележана и во говорот на Бајгорска Шаља, појава која има врска со двојниот род (амбигеноста) на именката, употребувајќи се и како именка од среден род и како именка од машки род, како зборовите *uj-i / ūj-t; dru-ni / drū-t; miell-i / miell-t.* Неутралноста по род е добро зачувана кај именката ***krye – kryet***, главно во номинатив и акузатив. Од друга страна, одредени именки, кои се промениле од среден род во машки или женски род, нивните определбени зборови сè уште го задржуваат средниот род, како на пример: *kta **pleh** t dhive, me ata **bark** t madh, **mjālt** t bletve* итн. [225]

Зборникот продолжува со студијата на Џеладин Гостурани за говорот на Рагам, од каде произлегува дека речиси сите некогашни именки од среден род се претвориле во именки од машки род, со некои исклучоци, како што е случајот со именката *mjaltë*, која преминала во женски род. Сепак, неутралноста не е целосно изгубена. Тоа особено се забележува во синтагмите *именка + определувач на именката,* каде оваа втората ја зачувува формата од среден род, без разлика на родот на именката, па дури и целосно зачувување на среден род на именката кај постарата генерација, во зборовите како *llallt* (dhallët), *dra:t, botet (dhe i kuq),* кои се

[224]Shefqet Hoxha, "E folmja Arrnit" во: *Dialektologjia shqiptare VI,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 57-188.

[225] Latif Mulaku, "E folmja shqipe e Shalës së Bajgorës" во: *Dialektologjia shqiptare VI,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 189-227.

дадени во речникот на зборови во последното поглавје на трудот. [226]

Во трудот на Мехмет Челику за говорот на градот Драч и неговата околина, е забележано дека во овој говор речиси сите именки се сменили во машки род. Единствена именка која сè уште е од среден род е именката *krye* (глава), но и оваа само во неменливата синтагма *m'dhem* ***kry:t*** (ме боли главата). Интересно е објаснувањето што го дава авторот за формата на именката ***ujë*** (вода), која е сменета во машки род, но препозитивниот член од машки род ***i*** е додаден на формата на именката од среден род ***ujt***, добивајќи ја формата ***ujti***, што го докажува, според него, не многу доцното исчезнување на формата на среден род на оваа именка. [227]

Во трудот на Харедин Џафери за описот на говорот на Томорица, во овој дел од зборникот, се вели дека таму именките од среден род малку се зачувани во употреба, главно од постарата генерација. Од среден род се именките изведени од партиципи на глаголи и субстантивираните придавки, како *t'ngënt* (të ngrënët), *t'pirt* (të pirët), *t'kuqt* (të kuqt), *t'verdht* (të verdhët) итн., додека дел од нив преминале во женски род: *e nxeta, e ftota* и сл. Главно материјалните именки се претворале во машки род. Треба да се нагласи дека при употреба во акузативна падежна форма овие именки продолжуваат да го задржуваат средниот род, појава што е забележана и во други говори. Вакви зборови се *leshi / lesht; djathi / djatht; uji / ujët; mishi / misht* итн. [228]

Во последниот дел на овој зборник на трудови се претставени два труда посветени на Арберешите од Италија. Првиот прилог на Лука Пероне содржи речник на арберешкиот говор на Ејанина (буквите А-П).[229] Од овој речник, може да се констатира дека средниот род воопшто се запазува кај типичните материјални именки, како *brumt, cukarit* (sheqer), *djatht, grurët, gjalpt, misht, mjalt, hjiroméret* (sallo), но и кај други зборови, како *djerst, kurpurit* (*kulpër*), *liarit (ushujëz), palsit* (palcë) итн. Се забележува исто така дека кај други типични материјални именки, како на пр. именката *dhjamë*, се претворила во именка од машки род.

Трудот на Пино Сицилијано содржи лексички материјал во форма на речник од арберешкиот говор Ќана во околијата на Козенца. Материјалот е проследен и со дијалектни текстови од овој говор, како и песни од различни теми.[230] Од испитувањето на лексичкиот материјал собран во форма на речник, се забележува дека во овој говор има поголема стабилност на средниот род, воочена кај првичните материјални именки, како *brumët, bukt, djatht, ejbë* (elb), *krundet, leshë, misht, mjait*

---

[226]Xheladin Gosturani, "E folmja e Ragamit" во: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 230-282.

[227] Mehmet Çeliku, "E folmja e qytetit të Durrësit dhe rrethinave të tij" во: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 285 -325.

[228] Haredin Xhaferri, "E folmja e Tomoricës" во: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 329 -368.

[229]Lluka Perone, "Fjalor i së folmes arbëreshe të Ejaninës" во: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 371-450.

[230]Pino Siciliano, "Fjalorth i së folmes arbëreshe të Qanës" во: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, стр. 453-509.

(mjaltë), *rrushtë, ujë, vajt, xukar* (sheqer), како и кај други неизведни именки, како *fijezt* (fije), *krijet, lot, mend, pjehë* (pluhur), *trutë, tirqit* итн.

Во речникот наоѓаме и глаголски именки од среден род, како што се *të dhënur* (të dhënët), *foltë* (të folurit), *të kanosurit, të korrat, të ngrakujturit* (të ngarkuarit), *të piksurit, të shiturit* (të shirët në lëmë), *të tierr* итн. Меѓутоа, и покрај оваа релативно поголема стабилност отколку кај другите арберешки говори и конзервативни особености, не отсуствуваат и примери на дестабилизација на средниот род или негово преминување кон некој од другите родови, како што е случајот со преминување на именките *ballë-i, bark-u, grurë-i, gjaim-i* (gjalmi), *gjak-u* и сл. во машки род.

Периодичниот зборник на дијалектолошки трудови „Албанска дијалектологија“ завршува со седмиот том, објавен по временски прекин. Во овој том, презентираниот материјал е фокусиран на класичните аналитички студии за одредени говори на предели на Албанија, потполнувајќи ја дијалектолошката карта, како и со материјал од регионални речници, па дури и рецензии за албанските дијалектолошки студии надвор од Албанија.[231]

Целосна студија за граматичката структура на говорот и лексиката на градот Елбасан е претставена во овој том од Џеладин Гостурани. За разлика од дотогаш објавените истражувања, целиот труд се посветува на морфолошката анализа, зборообразувањето и лексиката на овој говор, правејќи темелна анализа во овие области. Во однос на средниот род, од самиот почеток на трудот се истакнува неговото присуство покрај другите два рода, иако доста стеснет со тоа што е сведен само на ограничен број зборови, главно кај именките изведени од субстантивизација на придавките, кај одредени глаголски именки; додека материјалните именки, со некои ретки исклучоци кај многу старите луѓе, преминале во машки род.

Од голема важност е речникот на крајот од студијата, кој е структуриран со сите потребни критериуми и компоненти на добар речник, од каде што можеме да го извлечеме потребниот изворен материјал како корпус за нашето истражување, како и конкретен дијалектен материјал со зборови во врзан говор. Студијата продолжува со детална анализа на влијанието на литературниот јазик врз говорот на градот Елбасан.[232]

Главните особености на говорот на Маќелара во Дебар ни изнесува Скендер Кеши, кој го анализира дијалектниот материјал главно на фонетски и морфолошки план, давајќи одредени општи согледувања за синтаксата и лексиката на овој говор, како и еден речник со автентични изговорни форми на зборовите. Трудот е придружен со дијалектни текстови од овој говор. Што се однесува до нашиот корпус за истражувањето во оваа докторска дисертација, во овој прилог се вели дека именките во овој говор припаѓаат на три рода, но добар дел од именките од среден род што укажуваат материјали се преобразиле во машки род, додека друг дел во женски род, различно од она што е забележано во другите говори. Имено, сè уште го задржуваат својот среден род изведените именки со препозитивен член, иако и овде се забележува склоноста некои од нив да преминат во женски род, како

[231] Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005.

[232] Xheladin Gosturani, “Struktura gramatikore e së folmes së qytetit të Elbasanit dhe leksiku i saj” во: *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, стр. 3-155.

што е случајот со субстантивираните партиципни придавки. [233]

Мурат Гецај во овој зборник пишува за морфологијата на говорот на Красниќе, правејќи кратка анализа на сите граматички категории на деловите од говорот во овој говор и зборообразувањето, придружено на крајот со одредени илустративни дијалектни текстови од говорот. За средниот род, Мурат Гецај пишува дека во овој говор средниот род се стеснувал и е ограничен само на мал број зборови. Средниот род се зачувал кај неколку првични именки, кај некои именки што произлегле од собстантивизација на соодветни придавки, како и кај некои глаголски именки изведени од партиципната форма, запазувајќи го општиот стремеж на развојот на граматичката категорија род во албанскиот јазик. Исто така, во овој говор се забележува иста особеност што се среќава во другите говори спомнати досега во нашиот труд, каде што неутралноста на именките во сегашната состојба на јазикот може да се истражува и кај определбените зборови кои ги придружуваат овие именки, кои во повеќето случаи припаѓаат на среден род. [234]

Овој том завршува со два прилога во вид на регионален речник, доста интересни и многу вредни трудови за богатството, чистотата и древноста на зборовите и структурната и семантичка оригиналност во нивната конструкција. Станува збор за речникот на говорот на Тирана (град и село) [235] од Ќемал Хаџихасани, како и за речникот на арберешкиот говор на Ејанина од Љука Пероне, втор дел. [236]

Ако ги споредиме двата „речника“, се забележува дека во говорот на Тирана има многу мал број на именки од среден род, главно именки со препозитивен член кои се образувале од субстантивизација на соодветните придавки или од субстантивизација на партиципите на глаголи. Неизведени прости именки се јавуваат само во фразеолошки изрази, честитки или клетви. Во вториот случај, во вокабуларот на арберешкиот говор, забележливо е дека сè уште има дамнешни првични материјални именки кои ја зачувуваат формата од среден род, дури не само класичните материјални именки, туку и други именки кои во ниеден досега истражен говор никогаш не излегуваат од неутралниот род (на пр. *rrusht).* Покрај првични именки од среден род, во овој говор има и многу случаи на именки со препозитивен член од среден род кои потекнуваат од субстантивизација на придавки или партиципи на глаголи, карактеристично за средниот род.

Едно од главните дела на албанската лингвистика останува, несомнено, Дијалектниот атлас на албанскиот јазик - ДААЈ, објавен во два тома, со бројни научни вредности и сеопфатен преглед на дијалектите и говорите на албанскиот јазик. ДААЈ поцелосно и попрецизно ги прикажува дијалектните особености на албанскиот јазик и е резултат на долгогодишно истражување и работа на

---

[233] Skënder Keshi, “Disa dukuri për të folmen e Mbiudhës së Maqellarës në Dibër”, во: *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, стр.159-219.

[234] Murat Gecaj, “Vështrim rreth morfologjisë të së folmes së Krasniqes”, во: *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, стр. 221-256.

[235] Qemal Haxhihasani, “Fjalor nga e folmja e Tiranës (qytet dhe fshat)”, në: *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, стр. 258-425.

236 Lluka Perone, “Fjalori së folmes arbëreshe të Ejaninës”, во: *Dialektologjia shqiptare VII,* Tiranë: Aka-demia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, стр. 428-575.

најдобрите специјалисти по албанската дијалектологија.[237,238]

ДААЈ дава општ преглед на албанскиот јазик во неговата географска варијација според концептите и методите на лингвистичката географија. Има многу вредности, не само научни, туку и практични. Со ова капитално дело е направен голем исчекор во албанските дијалектолошки студии, овозможувајќи неизбежна литература. [239]

Атласот има за цел да ги отслика сите говори на албанскиот јазик, бидејќи е национален атлас. Целата албанска територија претставена во ДААЈ е претставена на карти, сите јазични ареали на Република Албанија и оние на албанските територии во Република Косово, во Црна Гора, во Северна Македонија и во Јужна Србија (Пештер, Прешево), говорите на Чамерија, во Грција, разделени со црта на државни граници. На рабовите на картата се наоѓаат просторите на арберешката дијаспора на Грција, Италија и Далмација. Во многу лексички карти и во некои морфолошки карти граматичките разлики и фонетските разлики се прикажани преку графички показатели, според степенуван редослед, со соодветни граматички, зборообразувачки и фонетски варијанти во лексичките карти и фонетските варијанти за морфолошките карти. [240]

Од интерес за нашето истражување е отсликувањето на средниот род во ДААЈ, бидејќи ни дава целосен преглед на состојбата на оваа категорија во албанското говорно подрачје. Во ДААЈ од интерес е да се анализира родот на некои именки, како што се *ujë, mish, djathë, lesh, dyllë, mjaltë, të ftohtët, të nxehtët, të vjellët*, [241] кои се типични за запазување на средниот род при употреба, и ги сочинуваат двата вида или главните категории кои припаѓаат на овој род: првични именки и именки со препозитивен член кои се изведени од субстантивизација на одредени придавки или партиципи на глаголи. Токму овие именки покажуваат недоследност на запазување на средниот род, дури и губење на овој род, преминувајќи во еден од другите два рода.

Од испитувањето на горенаведените именки, наведени во ДААЈ, произлегува дека именката ***ujë*** (вода) се јавува со поширока употреба од среден род, како и со поширока распространетост во сите области каде се зборува албанскиот јазик, иако во некои случаи само во акузативен падеж. Имено, во 175 дијалектни точки каде се извршени дијалектните анкети, именката ***ujë*** (вода) се јавува како именка од среден род во околу 60 дијалектни пунктови низ речиси сите говори во и надвор од државните граници на Албанија.

Именката ***mish*** (месо), како именка од среден род, се појавува поретко и главно низ централногегиските говори, во говорот на Лаберија, во некои точки од североисточното наречје во Косово, меѓу Арберешите од Италија и Арванитите од Грција. Вреди да се истакне дека во последните две точки оваа именка се јавува

---

[237] Jorgji Gjinari et al. (AShSh, IGjL), *Atlasi Dialektologjik i Gjuhës Shqipe*, Vëllimi I, Napoli: Universita degli studi di Napoli L'Orientale, Dipartimento di studi dell'Europa orientale, 2007.

[238] Jorgji Gjinari et al.(AShSh, IGjL), *Atlasi Dialektologjik i Gjuhës Shqipe*, Vëllimi II, Napoli: Universita degli studi di Napoli L'Orientale, Dipartimento di studi dell'Europa orientale, 2008.

[239] Asllan Hamiti, "Atlasët krahinorë çojnë përpara gjeografinë gjuhësore të shqipes", во: *AKTET* - Journal of Institute Alb-Shkenca, Revistë Shkencore e Institutit AlbShkenca, Vol. III, Tiranë-Prishtinë-Shkup: Institute Alb-Shkenca, 2010, стр. 519-521.

[240] Tefë Topalli & Anisa Kosteri, "Atlasi Dialektologjik - Vepër Madhore e Gjuhësisë Shqiptare" во: *Milosao*, Tiranë: 25 janar 2009, стр. X-XI.

[241] Jorgji Gjinari et al. (AShSh, IGjL), *Atlasi Dialektologjik i Gjuhës Shqipe*, Vëllimi I, Napoli: Universita degli studi di Napoli L'Orientale, Dipartimento di studi dell'Europa orientale, 2007, стр. 209-216.

речиси само во среден род.

Прилично слична е состојбата на средниот род на именката ***djathë*** (сирење), која како среден род се употребува само во Лаберија и во некои говори од североисточното косовско наречје, кај Арберешите од Италија и Арванитете од Грција, исто како и именката *mish* (месо).

На поинаков начин се претставува зачувувањето на средниот род кај именката *lesh* (волна), која се употребува во среден род во некои говори од централногегиските говори во Албанија, во одредени говори од североисточниот гегиски поддијалект во Косово, во некои говори на северниот тоскиски поддијалект, во Лаберија и речиси на сите арберешки говори во Италија и кај голем број говори на Арванитите во Грција.

Именката ***dyllë*** (восок) се појавува поретко како именка од среден род. Во споредба со имињата споменати погоре, се среќава само во ограничен број централногегиски говори, на некои места во Малакастра и Валона, како и кај Арванитите во Грција. Не се сретнува како именка од среден род ниту кај Арберешите во Италија (каде што се јавува како женски род) ниту во косовските говори (каде што се јавува како именка од машки род).

Што се однесува до именката ***mjaltë*** (мед), таа се употребува како именка од среден род во пределот на Малакастра и во Кониспол. За разлика од името *dyllë*, именката *mjaltë* е од среден род во истите североисточни гегиски говори на Косово каде што се среќаваат и другите именки од среден род, кај речиси сите Арбереши во Италија и повеќето Арванити во Грција.

Ако се обидеме да резимираме за сите првични (прости) предметни именки кај кои сè уште се запазува средниот род, можеме да заклучиме дека именката ***ujë*** (вода) се среќава речиси во сите дијалекти. Кај другите останати именки, освен кај именката ***dyllë*** (восок), се зачувал средниот род во говорот на Арберишите од Италија и Арванитите од Грција, вклучувајќи ја и именката *dyllë* (восок). Од друга страна, освен кај мал број говори во областа на Малакастра и некој говор на североисточното косовско наречје, именките ***mish***, ***djathë***, ***lesh***, ***dyllë***, ***mjaltë*** (месо, сирење, волна, восок, мед) речиси преминале во машки род.

Што се однесува до придавските именки кои именуваат дејство, од типот *të ftohtët, të nxehtët, të vjellë* (ладното, топлото, повраќањето), тие се зачувани како именки од среден род во целото албанско говорно подрачје, но со тенденција да се користат и како именки од женски род, дури во некои говори и во двата рода: и како именки од среден род и од женски род.

4.4. Дијалектните и регионалните речници - корпус за истражување на различни јазични сфери

Дијалектите секогаш биле богат извор за различни студии. Ова се заснова не само на фактот што преку нив се обезбедува богат јазичен материјал на сите нивоа на јазикот, туку и затоа што во албанскиот јазик дијалектите, поддијалектите и групите говори претставуваат разновидни јазични особености.

Не отсуствуваат истражувањата за дијалектните говори од албанолози и странски истражувачи. Лингвистички прилози за регионални или дијалектни говори може да се најдат во многу студии, каде може да се споменат Јохан Георг

фон Хан со податоци за говорот на Тепелена (1854),[242] Карл Н. Реинхолд со својот глосар за говорот на Арберешите во Грција (1855),[243] Аугуст Дозон со истражување за говорот на Пермет и Загорија (1878),[244] Холгер Педерсен со објавување на дијалектни текстови, посебно со говорот на Чамерија (1895), [245] придонесот на Густав Вајганд за говорот на Централна Албанија (1913),[246] Карло Талавин со трудот за говорот на Косово и Западна Македонија (1942),[247] Вацлав Цимоховски со својата монографија за говорот на Душман (1951)[248] и многу други.

Од албанските истражувачи, голем дел од истражувањата на ова поле главно се насочени кон проучување на дијалектната лексика или анализа на дијалектните фонолошки особености, но има и дела со целосни анализи на разликите и сличностите на сите нивоа на јазикот на одреден говор или карактеристики на групи на говори. Имаше успешни напори поврзани со говорот на дијаспората или односот на дијалектите со стандардниот јазик. Не изостанаа ниту истражувањата од областа на ономастиката и етнолингвистиката, што ни даваат целосен преглед на албанските дијалекти.

Во последните децении е забележан позитивен раст од страна на многу албански истражувачи за истражување на јазикот на писателите или на одредени книжевни дела од старите албански автори до авторите на нашите денови, со што на овој начин се продолжува претходната традиција во оваа област. Тоа е тренд кој најде терен во Албанија и е поддржан од највисоките институции на албанската наука како што се Академијата на науките на Албанија и Академијата за албански студии, но и кај Албанците надвор од државните граници на Албанија. Во овој контекст, вреди да се спомене дека објавувањето на регионални или дијалектни речници се претвори во позитивен развој во областа на албанската лексикографија.

Врз тврдењата на Танас Фека, во врска со издавањето на регионални речници, Валтер Мемиша исто така нагласува дека албанскиот јазик има околу дваесет дијалектни речници во употреба и десетина дијалектни монографии со мали говорни речници..., [249] а во меѓувреме работата продолжила со објавување на други речници од овој вид. Сега можеме да наведеме значителен број од околу 40 дијалектни и регионални речници на албанскиот јазик. Тука спаѓаат и некои речници со зборови од одредени говори или дијалектни монографии со одредени речници. Ваквите дела ќе ги наведеме подредени според времето на објавување:

- *Nikollë Gazulli, Fjalorthi i Ri - (fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnisë), në: Visaret e Kombit, vëll. XI, Tiranë, 1941 (ribotuar Çabej, 2009).*
- *Pano Tase, Fjalor dialektor: me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë , në: Visaret e Kombit, vëll. XII, Tiranë, 1941. (ribotuar Çabej, 2006).*

---

[242] Johann Georg von Hahn, *Albanesische studien II*, Jena: 1854.

[243] Karl Heinrich Theodor Reinhold, *Noctes Pelasgicae vel Symbolae ad cognoscendas dialectos Graeciae Pelasgicas collatae*, Athens: 1855.

[244] Auguste Dozon, *Manuel de la langue chkipe, ou Albanaise: grammaire, chrestomathie, vocabulaire*. Paris: 1879.

[245] Holger Pedersen, *Albanesische Texte mit Glossar*. Leipzig: 1895.

[246] Gustav Weigand, *Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana)*, Leipzig: 1913.

[247] Carlo Tagliavini, *Le parlate albanesi di tipo Ghego orientale (Dardania e Macedonia nord-ocidentale)*, Roma: Reale Accademia d'Italia, 1942.

[248] Waclaw Cimochowski, *Le dialecte de Dushmani: description de l'un des de l'Albanie du Nord*, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1951.

[249] Valter Memisha, "Rreth sistemit emëror në Fjalorin e Gjuhës Shqipe të Mehmet Elezit", në: *Studime filologjike 1-2*, Tiranë: QSA-IGJL, 2009, стр. 73-84.

- *Abdullah Zymberi, Fjalorth i fjalëve të rralla, Prishtinë, 1979.*
- *Shefki Sejdiu, Fitonimia e Kosovës, Prishtinë, 1979.*
- *Sulejman Drini, Ibrahim Goçi, Mehmet Halimi, Skënder Gashi, Fjalorth fjalësh e shprehjesh popullore, Prishtinë, 1982.*
- *Niko Mustaka, Shprehje popullore nga krahina e Korçës, Tiranë, 1989.*
- *Jani Nushi, Fjalë popullore nga Myzeqeja, Tiranë, 1991.*
- *Kapllan Resuli, Fjalor i të folmes së Ulqinit, Gjenëvë, 1994.*
- *Mehmet Ahmetaj, Fjalor i të folmeve të Malit të Zi, Prishtinë, 1996.*
- *Abdullah Zymberi, Leksiku bujqësor e blegtoral i të folmeve shqipe të Malit të Zi, Prishtinë, 1996.*
- *Qemal Murati, Fjalor i shqipes truallsore të Maqedonisë, Tetovë, 1998.*
- *Petrit Zeneli, Fjalor me shprehje e fjalë të rralla, Tiranë, 2000.*
- *Abdyl Sula, Visaret gjuhësore - kulturore nga malësia e Gjakovës I-II, Tiranë, 2000.*
- *Valter Memisha, Emërtime për kafshë e shpendë në Labëri, Gjirokastër, 2001.*
- *Preng Cub Lleshi, Faqe nga visari leksikor i Mirditës, Mirditë, 2002.*
- *Mehmet Ahmetaj, E folmja e Plavës dhe Gucisë, Prishtinë, 2002.*
- *Simon Pepa, Tradita bujqësore nëpërmjet thesarit gjuhësor, Shkodër, 2002.*
- *Qemal Murati, Fjalor i fjalëve të rralla të përdorura në viset shqiptare të Maqedonisë, Shkup, 2003.*
- *Avdyl Sula, Visare gjuhësore-kulturore nga malësia e Gjakovës, Tiranë, 2003.*
- *Agim Poloska, Leksiku dialektor në regjionin e Prespës, Asdreni, Shkup, 2003.*
- *Pavli Haxhillazi & Sulejman B. Ahmeti, Fjalor i shqipes së Plavës e Gucisë, Tiranë, 2004.*
- *Miço Samara, Fjalorth krahinor (i gjuhës shqipe), Tiranë, 2005.*
- *At Benedikt Dema, Fjalor fjalësh të rralla të gjuhës shqipe, Tiranë, 2005.*
- *Mehmet Elezi, Fjalor i gjuhës shqipe, Tiranë, 2006.*
- *Mustafa Ibrahimi, Fjalë dhe shprehje popullore nga rrethi i Prilepit, Krushevës dhe Velesit, Shkup, 2007.*
- *Nexhip Mërkuri, Fjalor krahinor i Përmetit, Vlorë, 2009.*
- *Bajram Mehmetaj, Fjalor dialektor i së folmes së Deçanit, Prishtinë, 2011.*
- *Muzafer Xhaxhiu, Fjalë e shprehje nga qyteti i Gjirokastrës, Tiranë, 2011.*
- *Isa Mulaj, Fjalor i Pejës dhe Istogut, Blog, 2011.*
- *Fadil Curri, Hani i Elezit leksikor: me frazeologji, Prishtinë, 2013*
- *Abdullah Zymberi, Fjalor popullor, Prishtinë, 2014.*
- *Qemal Murati, Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni, Shkup, 2015.*
- *Ali Jashari, Fjalori leksiko-frazeologjik i Devollit , Korçë, 2016.*
- *Hajri Shehu, Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës, Tiranë, 2016.*
- *Naim Berisha, Vëzhgime leksiko-frazeologjike në të folmet e rrafshit të Duka-gjinit, Prishtinë, 2017.*
- *Abdurrahim Maxhuni, Vëzhgime mbi leksikun dhe frazeologjinë e Vushtrrisë me rrethinë, Prishtinë, 2017.*
- *Qemal Murati, Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve të Kosovës, Prishtinë, 2018.*
- *Grup autorësh, Fjalori i Bashkimit - Fjalor i gjuhës shqipe, Lezhë, 1908, ribotim 2018.*
- *Sejdi Gashi, Areali gjuhësor i Istogut me rrethinë, Prishtinë, 2018.*

- *Shpresa Ismajli, Fjalë dhe njësi frazeologjike nga rajoni i Llapit, Prishtinë, 2018.*
- *Petrit Basha, Fjalor me fjalë të rralla shprehje frazeologjike e fjalë të urta, nga rrethi i Gramshit, Tiranë, 2020.*
- *Aleksandër Xhuvani, Fjalor i gjuhës shqipe, Tiranë, 2020.*
- *Gjovalin Shkurtaj, Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe, Tiranë, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2021.*

Сето ова мноштво дијалектни или регионални речници е корпус што претставува неисцрпна можност да се преземат студии за различни лингвистички аспекти на сите нивоа на изучување на јазикот. Истражувањата можат да се спроведуваат на синхрониски или дијахрониски план, може да се истражува посебно лексиконот, при што може да се направи анализа на формата и на содржината на зборот, етимологијата на зборовите, да се открие вредноста на разновидноста на поимите или вредноста на зборовите во народната фразеологија, проучување на лексичката синонимија или создавањето на неологизми како можност за збогатување на речникот на албанскиот стандарден јазик, испитување на различни граматички категории на зборовите, фонетски особености и др.

Евиденцијата и класификацијата на зборовите од дијалектните речници според одредени области, би донело податоци од интерес за лингвистички студии. Дијалектните речници обезбедуваат корпус за истражување на разновидноста на средства и начини на образување на зборови во албанскиот јазик, стилистички можности на зборот итн. Исто така, од нив може да се извлечат и анализираат етнолингвистички и социолингвистички вредности итн. Од друга страна, сите овие рамнини создаваат добра основа за споредбени истражувања меѓу самите дијалектни речници, меѓу дијалектните и нормативните речници, може да се испитаат методолошки критериуми на составување на тие речници и др.

На овој начин, дијалектната лексикографија, како важна гранка на лингвистиката, отвора уште една можност за истражување, давајќи драгоцен придонес.

Во оваа смисла, во оваа докторска дисертација се фокусиравме на голем дел од овие дијалектни и регионални речници како истражувачки корпус, кои ни послужија како изворен материјал за истражување на состојбата и карактеристиките на средниот род кај именките во дијалектните речници на албанскиот јазик, што претставува и основен истражувачки предмет на овој труд.

ПОГЛАВЈЕ V

5. ИДЕНТИФИКАЦИЈА И АНАЛИЗА НА СРЕДНИОТ РОД ВО РЕЧНИЦИТЕ НА АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК И ВО ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ИЗРАЗИ

Како што истакнавме во почетниот дел на ова истражување и во согласност со насловот на трудот, наша цел ќе биде да ги истражиме именките од среден род во дијалектните речници на албанскиот јазик, каде што истражувачкиот корпус е обезбеден од наодите на именки од среден род во неколку речници, главно дијалектни речници на албанскиот јазик, со цел да се истражи оваа граматичка категорија во стогодишен временски период, во својата запазена форма и развојот во современиот албански јазик.

Изборот на речници не е случаен, туку со одредена цел. Сметаме дека овие речници се порепрезентативни во поглед на испитувањето на предметната проблематика и опфаќаат важен временски период во развојот на албанскиот јазик. Иако повеќето од нив се засновани на регионален и дијалектен материјал, се сметаат за општи речници на албанскиот јазик, бидејќи со нив се бележат првите обиди да се опфати материјал од целиот албански јазик. Истражувачкиот материјал е дополнет со речници од чиста дијалектна природа за да се обезбеди пообемен изворен истражувачки материјал.

5.1. Идентификација и анализа на средниот род на именките во „Fjalor i gjuhës shqipe“ („Речникот на Албанскиот јазик“), 1904 од Констандин Кристофориди

„Речникот на албанскиот јазик“ од Костандин Кристофориди,[250] објавен во Атина во 1904 година и анализиран од Александер Џувани во 1961 година, се смета за прв речник на албанскиот јазик изготвен според лексиколошки критериуми.

Цитирајќи еден податок на Јани Врето, Александер Џувани во предговорот на Речникот пишува дека лексичкиот материјал е собран од Костандин Кристофориди низ сите краишта додека патувал низ Албанија со австрискиот конзул на Јанина, Јохан Г. фон Хахн. Александер Џувани, исто така, посочува дека во лексиколошкиот материјал на Речникот нема такви зборови што денес се употребуваат во писмениот јазик од областите на културата и економијата. Исто така, во него не се опфатени новите лексички заемки. Речникот содржи албански зборови или оние кои имаат илирско-тракиско или индоевропско потекло, но и заемки од латинскиот или новолатинските јазици, зборови со словенско или грчко потекло кои навлегле во албанскиот јазик во античко време и се адаптирале доста добро во албанскиот јазик, па дури се сметаат за домашни зборови.[251]

Коле Аштa ги забележува лексикографските способности на Костандин

[250] *Fjalor shqip-greqisht prej Kostandin Kristoforidhit* (hartuar së pari me alfabet greqisht dhe botuar në Athinë më 1904-transkriptuar tani me alfabet shqip dhe përpunuar prej Aleksandër Xhuvanit), Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë e Filologjisë, Printed in Czechoslovakia, 1961.

[251] Aleksandër Xhuvani, “Parathanie” во: *Fjalor shqip-greqisht prej Kostandin Kristoforidhit* (hartuar së pari me alfabet greqisht dhe botuar në Athinë më 1904-transkriptuar tani me alfabet shqip dhe përpunuar prej Aleksandër Xhuvanit), Printed in Czechoslovakia: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë e Filologjisë, 1961, стр. 5-12.

Кристофориди, кога вели дека тој (Кристофориди) зборовите ги собирал не само во родното место, туку насекаде низ Албанија, на север и на југ, како и од делата на старите автори, не пренесувајќи ги во Речникот странските зборови кои сè уште не го добиле „правото на државјанство“ во јазикот, т.е. зборови кои сè уште немале честа употреба и широка распространетост. [252]

Албанско-грчкиот речник Косталари го карактеризира како прв вистински научен обид за составување на речник на албанскиот јазик (заснован не само врз еден албански дијалект или не како обичен двојазичен речник), напишан од албанскиот преродбеник Константин Кристофориди, кој со право неговото дело го нарекол „Речник на албанскиот јазик“ и, имајќи го предвид обработеното ниво на националниот литературен јазик во тоа време, која била за неговите први чекори, Кристофориди главно не го избрал патот на обично албанко-грчко преведување на зборови, туку освен превод, и толкување на грчки јазик, мислејќи дека на тој начин објаснувањето ќе излезе попрецизно на јазик што е подобро обработен и развиен.[253]

Јани Томаи го оценил овој речник за најдобар речник објавен во првиот период на албанската лексикографија, кој служел како основа и претходник на толковниот речник на албанскиот јазик, без да ги прецени разликите меѓу дијалектите на албанскиот јазик во областа на лексиката, докажувајќи ја можноста за дијалектно единство. [254]

Бидејќи Речникот содржи богат лексички материјал со околу 12.000 зборови од сите албански говори, објаснувањата дадени и на албански и на грчки јазик, синонимијата на зборот и неговите форми во двата дијалекта, а понекогаш и на говорот каде што се собрани, се претвора во вреден и незаменлив извор за истражување на средниот род кај именките во дијалектните говори, во важна фаза на развојот на албанскиот јазик воопшто и особено на лексикографијата.

Ако се осврнеме на испитувањето на именките од среден род во албанско-грчкиот речник на Костандин Кристофориди, она што веднаш паѓа во очи е бројот и разновидноста на именките од среден род кои ги наоѓаме во него. Од речникот успеавме да забележиме вкупно 153 именки од среден род, не сметајќи го фактот дека многу од овие именки имаат повеќе од една фонетска форма запишана во речникот (2-3 такви форми) според дијалектите и говорите каде што се употребуваат.

Што се однесува на простите (неизведени) именки од среден род, се забележува дека тие се истите именки со кои се среќаваат уште кај старите автори и кај другите подоцнежни албански автори, со една важна разлика, каде што ниту еден од овие именки не е во употреба само како именка од среден род, туку во два рода, и од машки и од среден род. Такви именки кај Кристофориди се главно оние што означуваат *материјали*, како именките: *brumëtë* стр. 56; *djathëtë* стр. 83; *drithëtë* стр. 87; *grurëtë* стр. 120; *gjalpëtë* стр. 124; *dhiamëtë* стр. 92; *lesht* стр. 182; *mielltë* стр. 213; *mishtë* стр. 214; *ujët* стр. 368; *vajtë* стр. 372; именки што означуваат делови од човечкото тело*: krye* стр. 167; како и други прости (неизведени) именки, како *milltë* стр. 213; *prushtë* стр. 283.

---

[252] Kolë Ashta, “Neologjizmat e Kostandin Kristoforidhit” во: *Studime filologjike 2*, XLIV (XXVII), Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1990, стр. 113-142.

[253] Androkli Kostallari, “Parimet themelore për hartimin e “Fjalorit të gjuhës së sotme shqipe””, në: *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe, II*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1972, стр. 3-80.

[254] Jani Thomai, *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Tiranë: Shtëpia Botuese QTAL, 2020, стр. 374-375.

Именката од среден род ***prushtë*** се појавува за прв пат како таква и не е забележана кај ниту еден друг автор. Како и другите именки, се јавува и како именка од машки род: *prush-i,* на гегиски и тоскиски дијалект. Во забелешката како именка од среден род *prush-të* се појаснува дека оваа именка се употребува и како збирна именка и нема множинска форма, стр. 283.

Како што е споменато погоре, сите првични именки од среден род се појавуваат како такви, заедно со нивната употреба како именки од машки род, во следниве форми:

- ***brumë-i*** именка од машки род и ***brumë-të*** именка од среден род, стр. 56.
- ***djathë-i*** – машки род и ***djathë-të*** – среден род; множина *djathëna-të* (на гегиски дијалект), *djathëra-të* (на тоскиски дијалект), стр. 83.
- ***prush-i*** – машки род (на гегиски и тоскиски дијалект), но и ***prush-të***, именка од среден род, без множинска форма, употребен како збирна именка, стр. 283.
- ***ujë-i*** и ***ujë-të***, именка од машки и среден род, множина: *ujëna-të* (гегиски) и *ujëra-të* (тоскиски): *bëj ujëtë* и *derth ujëtë*; *ujët' e bekuarë* (тоскиски), *ujët' e bekuem / ujët' e bekûm* (гегиски)... и др., стр. 368.

Покрај ова, повеќето од нив се јавуваат со две дијалектни форми или во повеќе форми, како именките:

- ***grunë-të*** (гегиски) – среден род; *grurëtë* (тоскиски) именка од среден род, стр. 120;
- ***dhiamë-të*** множина *dhiamë-ra*, како и во контекст во реченицата *vê dhiamë,* стр. 92.

Именката *viamë-të* се дава во два граматички рода во зависност од исцрпеноста од одреден говор и за ова се дава објаснување: *viamë-i em*., (именка од машки род: Скадар, Тирана, Круја) без множинска форма, но и *viamë-të eas.,* (именка од среден род), како и формите *dhiamë-i, dhiamë-të,* стр. 383.

Именката ***vaj*** со среден род се појавува во 4 различни форми, во зависност од одредени говори, односно:

- ***vaj-të,*** именка од среден род, со множинска форма *vaj-ra* (тоскиски); *vaj guri, vaj peshku,* стр. 372
- ***val-të,*** именка од среден род, со множинска форма *valra-të* (во Чамерија), слична со *vaj-të,* стр. 373.
- ***voj-të,*** именка од среден род, во множина *vojna-të* (гегиски), исто како *vaj-të,* стр. 386.
- ***vol-të,*** среден род, во множина *volna-të*. Застарен збор употребен во гегиските говори, слична со зборовите *vaj*; *voj,* стр. 387.

Се забележува дека типичните именки од среден род во албанскиот јазик, како на пример именките што означуваат материјали, како *mjaltë-i* (мед) или именките што означуваат делови од телото како што е *ballë-i* (чело), изгубиле секаква нијанса на граматичка родова неутралност, употребувајќи се како именки од машки или од женски род, за разлика од горенаведените именки кои сè уште ги задржуваат двата граматички рода, машки и среден род. Истата појава се забележува и кај именката *fryt-i* (овошје), каде стремежот за интегрирање во машкиот род се среќава уште одамна, а во среден род се среќава само кај одредени дела на стари албански автори. Имено:

- ***ballë-i***, именка од машки род, со толкувањето на грчки ***μέτωπου***. Се употребува како именка од машки род и со фигуративно значење; *gjëja më e mirë, më e parë, gjëja e zgjedhur: ball'*i djelmunisë*; ball'*i grunit*; ball'*i gjasë (каде се забележува дека апострофот се пишува за избегнување на двојно *ii,* односно на *-i* на крајот на именката како постпозитивен член и препозитивниот член *i*), стр. 46.

- ***ballë-a***, именка од женски род, слична со именката од машки род *ballë-i,* стр. 46.

- ***mjaltë-i***, именка од машки род (Елбасан), но и *mjaltë-a*, од среден род (во говорите на тоскискиот дијалект и во Скадар), без множинска форма, стр. 215.

Во објаснувањето се дава и потеклото на зборот, од латинскиот *mel,* кој, како што е познато е од среден род, а како што беше истакнато претходно, општо земено, предметните именки позајмени од латинскиот јазик го запазувале средниот род и во албанскиот јазик.

Наведениве примери ни даваат до знаење дека дезинтеграцијата на средниот род кај именките уште од ова време била во развиена фаза.

Во врска со изведените придавски именки од среден род, забележавме дека во Речникот на Кристофориди има 37 такви, кои именуваат својство или состојба, како примерите *t'ambëlëtë* стр. 39; *të bardhëtë* стр. 47; *të dëlirëtë* стр. 79; *të dukë* стр. 88; *të gratëtë* стр. 118; *të gjanëtë* стр. 125/*të gjërët* стр. 126; *të keqtë*; стр. 153; *të kuqtë*; стр. 173; *të lartëtë* стр. 179; *të madhtë* стр. 198; *të mbarëtë* стр. 199; *të mirëtë* стр. 214; *të pakëtitë* стр. 250; *të pakorëtë* стр. 250; *të përkorëtë* стр. 264; *të randëtë* стр. 296 / *të rëndëtë* стр. 297; *të ritë* стр. 298; *të rrallëtë* стр. 300; *të shumëtë* стр. 348; *të verdhëtë* стр. 377; *të vështirëtë* стр. 382 и др.

Повеќето од нив означуваат својства на јасен или целосен начин и нивните начини на образување се мотивираат како зборообразувачка тема од соодветната придавка, како на пример: *të bardhëtë (i bardhë)*; *të ftofëtitë/të ftohëtitë* стр. 109; *të gjanëtë (i gjanë)*; *të kuqtë (i kuq)*; *të lartëtë (i lartë)*; *të madhtë (i madh)* итн., и според логичниот развој требало да ја образуваат и соодветната апстрактна именка поврзана со односното својство, како *të bardhët - bardhësi; të gjerët - gjerësi; të lartët - lartësi; të madhtë - madhësi; të ritë - rini*, сепак, не секогаш се запазува ова правило, како на пример:

- ***të bardhëtë*** (среден род) = *një gjë e bardhë, me të cilën lyhen gratë; të bardhët e vezës; të bardhët e syrit,* т.е. немаме со основно значење апстрактна именка *bardhësi,* стр. 47.

- ***t'ambëltë*** (гегиски, с.р.), види *qumësht,* стр. 39. Значи, не е поврзан со зборот *ëmbëlsi* како збор со директно апстрактно значење.

- ***të vranëtitë*** како именка од среден род се објаснува со самото значење на именката *vranësinë-a* на гегиски, наведувајќи се во Речникот во формата:

- ***vranësinë-a*** (гегиски), множина *vranësina-të* = *νέφωσις, συννεφιά;*

- ***të vranëitë*** (среден род) = *ούδ* = *ή νέφωσις,* стр. 388, т.е. со значење *vranësirë*.

Во групата на придавски изведени именки од среден род се одвојуваат и оние именки кои не изразуваат квалитет, туку состојба или значење на постоење или преплетување на квалитетот со состојба или битие. Како такви примери можеме да ги споменеме придавските именки: *të dëlirëtë* стр. 79; *të dukë* стр. 88; *të gratëtë* стр. 118; *të ndohëtë* стр. 229; *të ndotë* стр. 230; *të njëmështitë* стр. 244; *të pakëtitë* стр. 250; *të pastajmitë* стр. 254; *të pikëtë* стр. 271; *të ritë* стр. 298; *të randëtë* стр. 296; *të rëndëtë* стр. 297; *të shumëtë* стр. 348; *të vështirëtë* стр. 382 итн.

И во двата случаи, треба да се има предвид дека придавската именка од среден род ја зачувува семантичката основа на зборот од која доаѓа, и покрај тоа што овој тип на синонимија, ако би го нарекол така, не е целосен во сите семантички компоненти. Вреди да се напомене дека апстракцијата воопшто е зачувана како поим за изразување на квалитетот, состојбата или битието, иако не во сите случаи оваа апстракција е целосна, особено кога именката се префрла на

еден од другите два рода.

Како пример за илустрација можеме да го земеме случајот *të bardhë* и формите на двата други рода *i bardhi* (м.р.); *e bardha* (ж.р.) и *bardhësi* како синтетичко зборообразување преку наставка, каде може да се забележи дека токму семантичкото јадро го изразува квалитетот (*e bardhë*) кој е зачуван, додека другите семантички полиња почнуваат да се оддалечуваат, како што забележавме и во објаснувањето погоре во однос на образувањата на зборовите *të bardhët* и *bardhësi*, што значи дека не во сите случаи замената е оправдана, бидејќи има и други карактеристики. Вакви случаи се среќаваат и кај многу други придавски изведени именки, како што има примери кога оваа замена го зачувува семантички непроменето значењето.

Токму ваквото слабеење на показателите го споменува Шабан Демирај и како елемент што доведе до дезинтеграција на средниот род, бидејќи, како што истакнува тој, во албанскиот јазик тенденцијата на замена со помош на синтетичка деривација со суфиксни изведени именки, наспроти аналитичкото зборообразување, била поприфатлива и кога во народната свест ослабнала свеста за средниот род, изведените префиксни именки од среден род малку по малку се заменувале или со соодветните форми од женски род или со суфиксирани изведени именки, додека во одредена фаза субстантивизацијата на препозитивните придавки станала едно од главните средства и начини за збогатување на класата на именките.[255]

Друг елемент што треба да се спомене и што се забележува кај придавските именки од среден род е истакнувањето на синтаксичкиот карактер на родот кај овие именки, со оглед на тоа што одредувањето на родот кај овие именки се остварува преку посебни зборовни показатели при нивната употреба во реченициите, што прави разликата помеѓу употребата како придавска именка од среден род и употребата како придавка во множинскиот број, разлика што Костандин Кристофориди во повеќето случаи ја дава преку илустративни примери, како на пример:

- **(*i, e , të*) *këthjellëtë*** - *продавка* (гегиски и тоскиски), како придавка.
- ***të këthiellë-të*** – *среден род*: *të këthiellëtë e natësë, si stolit' e plakësë,* стр. 159.
- **(*i, e, të*) *lartë*** - *придавка* (тоскиски).
- ***të lartë-të*** - *среден род* (тоскиски), како именка од среден род: *të lartët' e qiellit,* стр. 179.
- **(*i, e, të*) *mbarë*** - *придавка: djal'i mbarë; pun' e mbarë; ka dorë të mbarë...*
- ***të mbarë-të*** - *како именка од среден род*: *këta është të mbarëtë tat,* стр. 199 и др.

Глаголските изведени именки од среден род се многубројни, опфаќајќи околу 65% од вкупниот број именки од среден род забележани во овој Речник. Како такви можеме да наведеме многу, односно: *të agumitë,* стр. 38*; të dalëtë,* стр. 75; *të dukunë,* стр. 88; *të dhënëtë,* стр. 90; *të dhimbuni,* стр. 92; *të foletë,* стр. 106; *të fshirat,* стр. 109; *të gjeturitë,* стр. 127; *të hedhunit,* стр. 133; *të lindurit,* стр. 186; *të mbaruarëtë,* стр. 200; *të mburrurit,* стр. 205; *të ndigjumit,* стр. 229; *të ngrysurit,* стр. 237; *të njehunitë,* стр. 243; *të pazëtë,* стр. 251; *të parëtë,* стр. 253; *të pshtymitë,* стр. 284; *të qëlluarëtë,* стр. 291; *të thyerëtë,* стр. 367; *të vielëtë,* стр. 383; *të xanëtë,* стр. 390 и др.

Повеќето од глаголските имеики од среден род се образуваат преку додавање на препозитивен член на партиципот на глаголот, при што се именува

[255] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1985, стр. 203-205.

концептот на дејството, како на пример: *të çquarëtë,* стр. 73; *të dëgjuarëtë,* стр. 79; *të faniturë,* стр. 98; *të foletë,* стр. 106; *të gdhirëtë,* стр. 113; *të gënjyerëtë,* стр. 114; *të kakrizuritë,* стр. 145; *të lyeritë,* стр. 190; *të mbiellëtë,* стр. 202; *të ndenjurëtë,* стр. 225; *të ngjallurit,* стр. 238; *të nisurit,* стр. 241; *të pshtymitë,* стр. 284; *të qëndisurit,* стр. 289; *të rruarëtë,* стр. 307; *të shajtuarën,* стр. 321; *të shquarëtë*, стр. 341; *të thyerëtë,* стр. 367 итн. Од статистички аспект, ова е најпродуктивниот начин на глаголски именки од среден род во Речникот. Имено, општо земено именката од среден род во Речникот се дава по соодветниот глагол, давајќи и белешка, што ја покажува и непосредната врска со глаголот. На пример:

- ***dëgjonj-oj*** - *глагол, активна форма;* dëgjonj zënë, но и *gjegjem,* стр. 79.
- ***të dëgjuarë-të*** - *глаголска именка,* стр. 79.
- ***gdhij*** (тоскиски) глагол [аорист *gdhiva-e-u* (тоскиски), *gdhina-e-i* (гегиски)]; и *zbardhi dita* а *duel drita...*, стр. 113.
- ***të gdhirë-të*** (тоскиски) глаголска именка, стр. 113.
- ***të gëdhimë-të*** (гегиски) глаголска именка , слична како *të gdhirë-të,* стр. 113 и др.

Покрај овој начин, има и случаи кога глаголската именка од среден род се образува врз основа на друга глаголска именка од среден род, главно преку префиксација за да образува глагол со спротивно значење или во некој друг случај и збор со исто значење но со засилена семантика, како на пример кај зборовите *të pangjehunitë,* стр. 239; *të pabrunëtë,* стр. 248; *të panjohurit,* стр. 251; *të panumëruaratë,* стр. 251; *të përçquarëtë,* стр. 260; *të përvûtitë,* стр. 268 итн.

- ***të ngjefunë-itë*** (гегиски, Буди), глаголска именка = *të numëruaritë: të pangjehunatë,* стр. 239.
- ***të njohurë-itë*** (тоскиски), глаголска именка, е *njëjtë me të njofunë-itë* стр. 240
- ***të panjohurë-itë*** (тоскиски), глаголска именка; *të panjofunë-itë* (гегиски), глаголска именка, стр. 251.
- ***të çquarëtë***, глаголска именка, види *të shquarë-të,* стр. 73.
- ***të përçquarëtë*** (тоскиски), глаголска именка, види *të çquarëtë,* стр. 260 итн.

Покрај тоа што се многубројни, тие се разновидни и по фонетски форми, каде што истата именка се појавува во многу случаи и во двете дијалектни варијанти, па дури и во рамките на истиот дијалект со повеќе од една фонетска форма заснована на изговорот на одреден говор каде што е исцрпена именката. Вакви случаи има речиси кај многу глаголски именки во Речникот, факт што го спомнал и Александер Џувани во Предговорот, каде меѓу другото подвлекува:

Имено, овие именки во Речникот се дадени во следнава форма: *të aguemitë* / *të agumitë,* стр. 38; *të dëgjuarëtë,* стр. 79; / *të digjuarëtë,* стр. 81; *të dhanatë,* стр. 90 / *të dhënatë,* стр. 91; *të dhanëtë* / *të dhënëtë,* стр. 90; *të gdhirëtë* / *të gëdhimëtë,* стр. 113; *të gënjyemitë* / *të gënjyerëtë,* стр. 114; *të liruarëtë* / *të liruemitë,* стр. 187; *të lyenitë*/ *të lynitë*/ *të lyeritë,* стр. 190; *të mbrumitë* / *të mbrumët,* стр. 204; *të ndenjunitë* / *të ndenjurëtë,* стр. 225; *të ndëgjuemitë* / *të ndëgumitë,* стр. 227; *të ndigjuemitë* / *të ndigjumit,* стр. 229; *të ngrysmitë* / *të ngrysunitë* / *të ngrysurit,* стр. 237; *të ngjallëtë* / *të ngjallunëtë* / *të ngjallurit,* стр. 238; *të panjofunitë* / *të panjohurit,* стр. 251; *të përçquarëtë,* стр. 260; / *të përçqurëtë* / *të përshqurëtë,* стр. 267; *të prâjtunitë,* стр. 278; / *të prejturitë,* стр. 280; *të qanëtë,* стр. 288; / *të qenëtë,* стр. 289; / *të qënëtë,* стр. 291; *të rruarëtë* / *të rruemitë*/ *të rrufitë,* стр. 307; *të shquarëtë* / *të shquemitë* / *të shqumitë,* стр. 341; *të shqyemitë* / *të shqymitë* / *të shqyerit,* стр. 341 и др.

- ***të aguemitë*** (гегиски), но и *të agumitë,* стр. 38.
- ***të dhanatë*** (гегиски), именка од среден род, стр. 90.

- ***të dhënatë*** (тоскиски), именка од среден род, стр. 91.
- ***të lyenitë*** (гегиски, Budi, Bogdani) и *të lyn-itë* (гегиски), глаголска именка, стр. 190.
- ***të lyeritë*** (тоскиски), глаголска именка ...,стр. 190.
- ***të përçquarëtë*** (тоскиски), *të përçqurë-të* (тоскиски), глаголска именка, стр. 260.
- ***të përshqurëtë*** (тоскиски), глаголска именка, сличен како *të përçqurë-të,* стр. 267.
-***të shëllishimitë***, именка од среден род; *të shëllitë-të*, именка од среден род, сличен како *të shëllishim-itë,* стр. 324.
- ***të shklyemitë***; ***të shklymitë*** (Тирана), глаголска именка, и како *të shqyem-itë,* стр. 331 итн.

Покрај глаголските именки од среден род, во некои случаи во Речникот се дадени и одредени препозитивни глаголски именки од машки или од женски род, кај кои е направена родова разлика, каде како основа служи членот, наставката и синтаксичката врска на зборот во реченицата, затоа што тие по значење не го изразуваат истото, како на пример:
- ***e kthyeme-ja*** (гегиски) и *e kthyme-ja* (гегиски), множина *të kthyeme-të* и *të kthyme-të*; именка од с.р.: *sa të këthyeme ka shtëpia*?, стр. 159.
- ***të këthyem-itë*** (гегиски), како именка од с.р.: *të këthyemit e diellit,* стр. 159.

Во многу случаи, покрај глаголската именка од среден род без член, образован главно со карактеристичните суфикси ***-im***; ***-je***, а понекогаш и од друга наставка, на пример: *të fshamitë* и *fshanëtim,* стр. 108; *të hedhunit* и *hedhja,* стр. 133; *të lidhunatë* и *lidhat; të pështymitë* и *pështymë,* стр. 284; *të qënëtë* и *qëneja,* стр. 291; *të shajtuarë* и *shajtim,* стр. 321; *të shkuarit* и *shkuarje,* стр. 333; *të xanëtë* и *xanës / xanëse,* стр. 390 итн., кои веројатно се причините што овие зборообразувања можеби довеле до замена на глаголските именки од среден род со препозитивен член на именки без препозитивен член. Сепак, оваа замена не е семантички стабилна кај сите зборообразувања и не треба да се зема здраво за готово во сите случаи. Доволно е да се спомене случајот со збороформите *qëlloj/ të qëlluarit / qëllim* за да се разбере какви промени се случуваат во семантиката на зборовите, за да се потврди дека правилото не важи во сите случаи.

Како заклучок на ова прашање можеме да кажеме дека во албанско-грчкиот речник на Костандин Кристофориди состојбата на средниот род е живо претставена во сите три негови типа, без разлика на тоа што постојат елементи и стремежи кои ја покажуваат нестабилноста на овој род, исто како и во секој од другите врсти на именки од среден род, како на простите неизведени именки, така и на препозитивните глаголски и придавски именки.

5.2. Идентификација и анализа на средниот род на именките во „Fjalori i Bashkimit“: анастатиско издание на „Fialuer i Rii i Shcypes“ (1908) на Друштвото „Башкими“

„Fialuer i Rii i Shcypes“ („Нов речник на албанскиот јазик“) или како што е попознат „Fjalori i Bashkimit“ („Речник на Башкими“) е уште едно значајно дело, плод на патриотското и културното друштво „Башкими“, кое е основано во Скадар во јануари 1899 година, на иницијатива на игуменот Мирдитски, г. Пренг Дочи. „Fjalori i Bashkimit“ објавен во 1908 година, доаѓа по богатата издавачка традиција на ова општество и во важен период за културните и политичките збиднувања на тоа време; пред Битолскиот конгрес, на кој се одлучувало за азбуката на албанскиот

јазик, како и пред прогласувањето на независноста на Албанија, добивајќи значење и на културно и на политичко ниво за историските услови во Албанија.

„Fjalori i Bashkimit“ се објавил по Речникот на Кристофориди, но со иновација, бидејќи е толковен речник на албанскиот јазик, спротивно од традицијата на дотогашните издадени двојазични речници.

Овој пресврт го нагласува Џеват Љоши, кој во својата оцена за „Речникот на Башкими“ наведува дека не случајно насловот и предговорот не оставаат сомнение тој да се смета за двојазичен речник. Како уште една заслуга за Речникот, е тоа што материјалот бил собран од различни извори, од јазикот што се зборува во селата и градовите, од литературните дела и дотогашните речници, изготвен од сигурна рака и според основните методи на современата лексикографија. Овој Речник им служел на потребите на пишаниот албански јазик и на културата во своето време, но не ја изгубил својата важност ни потоа, кога албанскиот јазик чекор по чекор се обработувал и бројот на речниците се зголемил.[256]

Александер Џувани ја сметал вредноста на овој речник за толку голема што изјавил дека со подобрување може да го заземе местото на академски речник на албанскиот јазик. [257]

Посочувајќи ги вредностите на овој Речник, Мичо Самара нагласува дека тој е изготвен и објавен во посебни културно-историски околности и, иако осмислен како двојазичен речник, постојат неколку причини поради кои може да се нарече речник на албанскиот јазик, бидејќи почнал да се изработува како таков. Во него се одразува големо богатство на албански изрази и зборови од сите краишта. [258]

Енвер Хиса нагласува дека овој речник е дело кое по вредноста и важноста е рамно на Речникот на Франг Барди и Речникот на Костандин Кристофориди, подвлекувајќи дека материјалот претставен во него не го претставува целокупното лексичко богатство на албанскиот јазик, туку ни дава можност по еден век да можеме да судиме за состојбата на албанскиот јазик воопшто и неговата лексика посебно на почетокот на XX век. [259]

Тргнувајќи од овие вредности на Речникот што ги споменавме погоре, се определивме да ни биде предмет на истражување и во овој Речник да го испитаме средниот род на именките на почетокот на XX век. Треба да се напомене дека Речникот има прилично богат фонд зборови, кој според одредени истражувачи, има од 11 до 14 илјади зборови, само во гегиска форма, но овој не е исклучиво речник на гегискиот дијалект, бидејќи лексичкиот материјал е собран низ сите предели на Албанија (и на тоскиски говори). Речникот, од друга страна, опфаќа разновидни лексички области, како што се научни, технички, административни, опфаќа неологизми, заемки итн.

Што се однесува до именките од среден род во Речникот на Башкими, се забележува дека тие се неколкукратно побројни од изложените во Речникот на Кристофориди. Таму се среќаваат сите три вида именки од среден род: првични, придавски и глаголски именки, каде што овие последниве се побројни.

---

[256]Xhevat Lloshi, “Vlerat e pashtershme të një fjalori - Parathënie e botimit anastatik” во: *“Fjalori i Bashkimit": botim anastatik i "Fialuer i Rii i Shcypes" (1908) të Shoqërisë “Bashkimi”,* Lezhë: Botimet Fishta, 2018, стр. V-XI.

[257]Aleksandër Xhuvani, *Vepra 2*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 1990, стр. 22-25.

[258]Miço Samara, *Hulumtime në leksikografi*, Tiranë: Panteon, 2000, стр. 32-33.

[259]Enver Hysa, “Larmia e mjeteve dhe tipave fjalëformues te Fjalori i shoqërisë “Bashkimi””, во: *Fjalori i shoqërisë “Bashkimi” në 100-vjetorin e tij*, Shkodër: Universiteti i Shkodrës “Luigj Gurakuqi”, Instituti i Studimeve Albanologjike, 2011, стр. 30-36.

Првичните (неизведените) именки од среден род горе-долу се оние кои се наоѓаат во Речникот на Кристофориди, со мали разлики, задржувајќи одреден континуитет или нивна типизација од старите албански автори, но, се разбира, стануваат помалубројни. Тие се главно именки што изразуваат предмети, како што се: *diathet,* стр. 85; *drithet,* стр. 94; *dyllet,* стр. 96; *dhiame,* стр. 100; *ghalpet,* стр. 138; *lesh,* стр. 229; *mialtet,* стр. 264; *mishet,* стр. 269; *tlyen,* стр. 457; *viâmet,* стр. 491; *voj,* стр. 497; *ujet,* стр. 504 итн., употребени како именки од среден род покрај нивната употреба како именки од машки род, слично како и кај Кристофориди, претставени и во Речникот на Башкими, како:

- ***diathe**, -i* (м.р.) dhe *diathe,-t* (с.р.); множина за двете именки: *diathna-t. Formagio,* стр. 85.
- ***ghalp**, -i* dhe (м.р.) dhe *ghalpe, -t* (с.р.); множина *ghalpé* dhe *ghalpna, t. Butirro*, стр. 138.
- ***mish**, -i* (м.р.) dhe *mish, -et* (с.р.); множина *mishna,- t. Carne*, стр. 269.
- ***tlyen**, -i* (м.р.) dhe *tlyen, -t.*, без множинска форма. *Butirro*, стр. 457.
- ***uie**, uji* (м.р.) dhe *uie-t* (с.р.); множина *uina-t. Acqua*, стр. 504 и др.

Како првични именки од среден род се користат и одредени типични именки што искажуваат делови од телото, како *ballet,* стр. 33; *kryé,* стр. 209, додека именките *brumë* и *mill* кои кај Кристофориди ги наоѓаме од среден род, кај речникот на Башкими се интегрираат во машки род, односно во формата *brumë-brumi,* стр. 52 и *midh-miilli,* стр. 266.

Имено, во Речникот на Башкими ги наоѓаме од среден род и именките: *baart,* стр. 30; *dheet,* стр. 99; *rrusht* стр. 386, заедно со нивната употреба во машки род:

- ***baar**, bari* (м.р.) и ***baar-t*** (с.р.); множина *baraa-t. Erba, medicina*, стр. 30.
- ***dhee,** dhéu* (м.р.) и ***dhee-t*** (с.р.); множина за двете форми *dhéna-t. Terra, mondo, patria*, стр. 99.
- ***rrush, i*** (м.р.) и ***rrush-t*** (с.р.); множина *rrushna-t. Uva,* стр. 386.

Од сите горенаведени примери, можеме да дојдеме до истиот заклучок дека дезинтеграцијата на средниот род во ова време била во развиена фаза.

Во врска со придавските именки од среден род, треба да се спомене дека во Речникот на Башкими тие не се проследени со соодветни белешки дека припаѓаат на таква граматичка категорија, туку се вклучени во општата група на придавките и покрај тоа што во оваа класификација има придавки што може да се употребуваат во множина со препозитивниот член "***të***"; изведени именки од придавки и глаголски именки изведени од глаголски придавки.

Бидејќи во Речникот на Унијата не се дадени примери или илустрации со реченици, недостаток на кој укажа и Александер Џувани, бидејќи со отсуството на целосни искази не се прикажува контекстуалната употреба на зборот, [260] се обидовме да ги разликуваме изведените придавски именки од глаголските именки од среден род, засновајќи се на објаснувањата дадени на италијански јазик, врз основа на кои се распознава улогата на *„придавките"* дадени во Речникот, односно дали одреден збор е проста придавка, придавска именка или именка од среден род изведена врз основа на одредена глаголска придавка.

Ова уште повеќе се отежнува, бидејќи придавските именки од среден род, освен што не се разликуваат од другите придавки или придавски именки, во Речникот во повеќето случаи се дадени во нечленувана форма. Во овој поглед,

[260] За повеќе види: Aleksandër Xhuvani, *Vepra 2*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 1990, стр. 22-25.

упатувањето на објаснувањето на зборот дадено на италијански јазик е важно за нивното определување. Начинот на нивна идентификација ќе се разјасни преку примерите што ќе ги дадеме подолу како илустрација.

За придавски именки од среден род во Речникот на Башкими сметаме околу 60 зборови, речиси двојно повеќе од оние извлечени од Речникот на Кристофориди. Како што објаснивме претходно, тие воопшто се дадени во нечленувана форма, па затоа нивната членувана форма е дадена во загради. Како придавски именки од среден род во Речникот ги сметаме следниве зборови: *t'ghâne(të) / të gjerët,* стр. 138; *t'giat (të) / të gjatët,* стр. 127; *t'holle(të) / të hollët,* стр. 161; *t'idhet(it) / të hidhurit,* стр. 167; *t'kote(t) / të kotit,* стр. 204; *t'kthiellet(it) / të kthjelltit,* стр. 212; *t'kuct(ë) / të kuqtë,* стр. 213; *t'large(t) / të largëtit,* стр. 225; *t'madhte / të madhtë,* стр. 246; *t'màime(t) / të majmit,* стр. 248; *t'mire(t) / të mirët,* стр. 268; *t'muget(it) / të mugëtit,* стр. 279; *t'nalte(t) / të lartët,* стр. 286; *t'ngathet(it) / të ngathëtit,* стр. 293; *t'ngrohet(it) / të ngrohtët,* стр. 296; *t'ngurruem(it) / të ngurruarit,* стр. 535; *t'nzeet(it) / të nxehtët,* стр. 309; *t'pastaim(it) / të pastajmit,* стр. 322; *t'plote(t) / të plotët,* стр. 356; *t'ránne(t) / të rëndët,* стр. 372; *t'riit(ë) / të ritë,* стр. 375; *t'vérdhe(t) / të verdhët,* стр. 488; *t'vrânet(it) / të vrenjturit,* стр. 499; *t'xii(të) / të zitë,* стр. 519 и др.

Објаснувањето на зборот на италијански јазик е дадено со посредство на една придавка и една именка, одделувајќи ги значењата на зборот со точка и запирка (;), додека синонимите со запирка (,). Треба да се истакне дека не во сите случаи значењето на одредена именка во сегашната состојба на албанскиот јазик, се дава со помош на одредена придавска именка со препозитивен член од среден род. Овие значења денес главно се даваат со апстрактни придавски именки кои покажуваат квалитет и припаѓаат на двата други рода, главно на женскиот.

Во Речникот, во добар дел од случаите, истото значење на зборот, покрај со препозитивна придавска именка, се дава и со помош на апстрактна именка формирана од него. Но, има и случаи кога семантиката на зборот се добива само преку додавање на препозитивен член кај одредена именка и нема објаснување преку друга апстрактна именка. Имајќи ги предвид овие карактеристики, двата случаи ги наведовме во употреба како придавски именки од среден род со препозитивен член двата вида, без оглед на тоа како е дадено објаснувањето. Ова можеби ќе послужи да покаже дека нестабилноста може да биде поврзана со транзиционата фаза на преминот на именките од среден род кон други граматички родови (машки или женски).

Имајќи го предвид ова правило, за илустрација ќе наведеме неколку примери со двете употреби:

- ***giate (i, e, t')***. *lungo a* ; *lunghezza,* стр. 127.
- ***t'giate*** *lungo* (i, e, gjatë), *како* ***придавка.***
- ***t'giate***. *lunghezza,* (të gjatët, gjatësia), како ***придавска именка*** во овој случај, бидејќи значењето се дава со именка, односно со препозитивна именка од среден род.
- ***ghiatesii-a*** (ж.р.); множина *ghiatesii-t, longitudine* (*gjatësia*), ***како апстракта придавска именка*** среден род, стр. 127.
- ***ghâne (i, e, t')***. *largo, a*; *larghezza*, стр. 138.
- ***t'ghâne***. *largo* (i, e, *gjerë*), како ***придавка***.
- ***t'ghâne***. *larghezza,* (të gjerët, gjerësia), ***како придавска именка*** бидејќи значењето се дава со именка, односно со препозитивна именка од среден род.
- ***ghânsii-a***. (ж.р.); множина *ghânsii-t. latitudine* (*gjerësia*), ***како апстракта***

придавска именка од женски род, стр. 138.
- ***holle (i, e, t')***. *sottile*; *sottiglienzza*, стр. 161.
- ***t'holle***. *sottile* (i, e, hollë), како ***придавка***.
- ***t'holle***. *sottiglienzza* (të hollët, hollësia si cilësi), ***како придавска именка*** во овој случај, бидејќи значењето на овој збор се толкува со именка, односно со препозитивна придавска имнека.
- ***hollsii-a*** (ж.р.); без множина, *sottiglienzza, finezza,* (*hollësia, finesa*), ***како апстракта придавска именка*** од женски род. (Зборот се објаснува и со други фигуративни значења), стр. 138.
- ***idhet (i, e, t')*** *amaro*; *amarezza,* стр. 167.
- ***t'idhet***. *amaro* (i, e hidhur), како ***придавка***.
- ***t'idhet***. *amarezza* (të hidhëruarit e diçkaje, hidhërim) како ***придавска именка*** во овој случај, бидејќи значењето се толкува со именка, поточно со *препозитивна именка* од среден род;
- ***idhnii-a*** (ж.р.); множина *idhnii-t, amarezza* (hidhërimi), ***како апстракта придавска именка*** од женски род. (Зборот се објаснува и со други фигуративни значења), стр. 167 и др.

Во добар број случаи значењето како придавска именка излегува појасно, бидејќи придавката во Речникот е означена како од среден род, а објаснувањето е дадено само со именка, во вакви случаи како:
- ***t'pakte-et***, придавка од среден род, *svenimento (të fikët). Me raa* ***t'pakte***, стр. 316.
- ***t'pershpiirt***, придавка од среден род, *divozione, pietá (përkushtim, dhembshuri),* стр. 342 итн.

Сепак, можеме да кажеме дека забелешката на Александер Џувани во однос на недостигот на примери во Речникот е умесна, бидејќи со тоа соодветно би се истакнала функцијата и местото на зборот при употреба во албанскиот јазик, бидејќи толкувањето на друг јазик во некои случаи може да доведе до двосмисленост и можна конфузија, доколку споредбата се прави со друг јазик.

Ваквиот факт го повторил и Али Дримо, кој не повикувајќи се посебно на Речникот на Башкими, туку на двојазичните речници воопшто, нагласува дека недостатокот на контекстот на зборот, односно неговата практична употреба во реченицата, останува мана на изготвување на двојазичните речници, бидејќи списокот на зборови никогаш не може да се научи, а уште помалку да се користи.[261]

Осврнувајќи се на категоријата глаголски именки од среден род во Речникот, она што се забележува е нивното големо присуство во споредба со другите автори. Ова се должи и на тоа што добар дел од лексичкиот материјал на Речникот е собран од говорниот јазик, покрај пишаниот (како што може да се разбере од Предговорот на Речникот), со што се зголемил и фондот на зборовите.

Ова може да се поткрепи со уште еден аргумент, кој е поврзан со тоа што добар дел од зборовите денес преминале во групата архаизми и повеќе не се употребуваат не само во пишаната форма на јазикот, туку можеби ниту во говорниот. Имено, од ова можеме да дојдеме до друг заклучок дека средниот род во ова време, и покрај неговата нестабилност што се забележува, сè уште бил жив во јазикот.

[261]Ali Dhrimo, "Probleme teorike dhe praktike për hartimin e fjalorëve dygjuhësh", во: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Kosovës, *Leksikografia shqipe-trashëgimi dhe perspektivë*, Tiranë: "Mësonjëtorja", 2005, стр. 223-228.

Во категоријата на глаголските именки од среден род разграничивме две групи: а) првата група ја сочинуваат препозитивните глаголски партиципни именки. Ваквите именки полесно се распознаваат во Речникот, бидејќи се дадени со соодветна ознака дека се именки од среден род и формално се означени и во членувана форма. б) Втората група ја образуваат глаголските именки кои потекнуваат од глаголски придавки, кои во некои случаи се означени како такви во Речникот, додека во некои случаи значењето е извлечено од објаснувањето на зборот на италијански јазик, како што се постапило со придавските именки. За илустрација можеме да ги споменеме долунаведениве примери: *t'adhruemit,* стр. 18; *t'afruemit*, стр. 18; *t'aguemit,* стр. 19; *t'âmeltuemit*, стр. 22; *t'ârdhmit,* стр. 25; *t'arnuemit,* стр. 26; *t'casunit,* стр. 61; *t'cékuni,t* стр. 61; *t'cépunit,* стр. 63; *t'céthunit,* стр. 65; *t'cha-luemit,* стр. 70; *t'chmuemit,* стр. 75; *t'chuditunit,* стр. 76; *t'citunit,* стр. 67; *t'cortuemit,* стр. 67; *t'da-amit / t'daamunit,* стр. 78; *t'dalunit,* стр. 79; *t'dalldisunit,* стр. 79; *t'dâmtuemit,* стр. 79; *t'daritunit,* стр. 80; *t'darkuemit,* стр. 80; *t'déiunit,* стр. 82; *t'dértuemit,* стр. 84; *t'etsunit,* стр. 104; *t'fiétunit,* стр. 109; *t'fishklluemit,* стр. 111; *t'flutruemit,* стр. 112; *t'fryymit,* стр. 115; *t'ghéghunit,* стр. 139; *t'gulshuemit,* стр. 135; *t'hangurnit,* стр. 152; *t'hypunit,* стр. 164; *t'ietuemit,* стр. 169; *t'koptisunit,* стр. 201; *t'lighé-ruemit,* стр. 232; *t'lmyemit,* стр. 235; *t'lodruemit,* стр. 236; *t'lutunit,* стр. 241; *t'llafosunit,* стр. 242; *t'munguemit,* стр. 280; *t'ngelunit,* стр. 293; *t'ngiatunit,* стр. 294; *t'nuhatunit,* стр. 308; *t'pexulluemit,* стр. 347; *t'prénnuemit,* стр. 363; *t'shaamit,* стр. 305; *t'teshunit,* стр. 455; *t'tsofunit,* стр. 479 итн.

- ***t'adhruemit***, именка од среден род, *adorazione (adhurim);* глагол: *adhuroj, me u adhrue*, стр. 18.
- ***t'aguemit***, именка од среден род, *l'albeggiare (agimi);* глагол: *agon, me ague*, стр. 19.
- ***t'casunit***, именка од с.р., *l'avvicinarsi, l'accostarsi (të qasurit, të afruarit /* qasje ose afrim); глагол: *casi, m'u case,* стр. 61.
- ***t'dalunit***, именка од с.р., *l'ushire* (të dalët); од глаголот: *dal. del. dola. me dale*, стр. 79.
- ***t'dâmtuemit***, именка од с.р., *il danneggiare, (dëmtimi);* од глаголот: *dâmtoj, m'u dâmtue.,* стр. 79.
- ***t'darkuemit***, именка од с.р., *il cenare (të ngrënit darkë; të darkuarit);* од глаголот: *darkoj, me darkue.,* стр. 80.
- ***t'shkruem(it)***, именка од с.р., *scrittura (të shkruarit, shkrimi);* од глаголот: *shkruei, m'u shkrue*; *T'shkruemit Shéit- Sacra scrittura*. стр. 427.
- ***t'dértuem(it)***, придавка од с.р., *il lamento (të vajtuarit, vajtimi);* од глаголот: *dértoi, m'u dértue*. стр. 84.
- ***t'dhimtun(it)***, придавка од с.р., *dolore, compassione, tristezza (dhimbje, trishtim, dhembshuri);* од глаголот: *m'u dhimte*. стр. 100.
- ***t'héshtun(it)***, придавка од с.р., *il tacere (heshtje; të heshturit);* од глаголот: *hésht, me hésht* стр. 159.
- ***t'ietuem(it)***, придавка од с.р., *il vivere (të jetuarit, jetesë);* од глаголот: *iétoi, me iétue*. стр. 169.
- ***t'lighéruem(it)***, придавка од с.р., *discorso, parlata (të folurit);* од глаголот: *lighéroi, me lighérue*. стр. 232.
- ***t'lvoshkun(it)***, *(të xhvoshkurit); l'atto del levare la buccia (akti i të qëruarit);* придавката е: *i, e lvoshkun - mondato dalla buccia (i qëruar nga lëvozhga);* од глаголот: *lvoshk, me lvoshke - levare (heq, qëroj),* стр. 232.

- ***t'mârrun(it)***, (të marrët/marrja); *il prendere* (marrja/ të marrët); "*T'mârrun ménnsh"* - *smarrimento e vertigine; T'mârrun frymë* - respiro; *T'marrun ghakut a t's'kécés* - vendeta, стр. 255.
- ***t'motnuem(it)***, (*të moshuarit, të plakurit, plakja); l'invecchiarsi (të plakurit; plakja);* mbiemri është: *i, e motnuém- invecchiato-a (i, e plakur);* од глаголот: *motnohém, m'u motnue – invecchiarsi (plakem);* стр. 275 и др.

Од сите случаи претставени во Речникот, се издвојува богатството на гнездата на зборови, кое очигледно е многу богато. Во некои случаи се разликува и од гнездата зборови што се наоѓаат во Речникот на Кристофориди за истиот збор, меѓутоа, ова нема апсолутно значење за сите случаи.

Кај Речникот на Башкими (според редоследот во речникот):
- *ag, agim, agon, aguemit (t'), agullim,* стр. 19.
- *arne, arnim, arnoj, arnue/arnuem (i, e), arnuemit (t'),* стр. 26.
- *âmel, âmelt, âmelsii, âmeltoj, âmeltuem (i, e), âmeltuemit (t'), âmeltueshëm, âmeltueshëm (i,e), âmeltsim, âmeltsinë,* стр. 22.

Кај Речникот на Кристофориди (според редоследот во речникот):
- *agon, të aguemitë,* стр. 38.
- *arnë, arnoj, arnohem,* стр. 42.
- *t'ambëltë, t'ambëlatë, ambëlcinë, ambëlcohem, ambëlcoj, ambëlë, ambëlë (i, e, të), ambëlsinë, ambëlsohem, ambëlsoj, ambëltonem, ambëltoj, ambëltonem, t'ambëlthitë, ambëlth,* стр. 39.

Во рамките на зборообразувачкиот контекст, во Речникот на Башкими, како што беше претходно истакнато, се забележува дека зборообразувачкиот начин е доста разновиден. За нас од голема важност е присуството на апстрактни глаголски именки кои покажуваат својства, како и присуството на апстрактни глаголски именки кои покажуваат дејство, а кои се образуваат со наставките ***-im; -je (-ie)***; ***-esë***, или некоја друга наставка, кои во најголем број случаи се користат како двојни, заедно со глаголските именки од среден род за изразување на истото значење. Овој факт е очигледен ако направиме споредба со речниците од минатите векови, кои ги разгледавме при ова истражување и да ја споредиме честотата на овие апстрактни именки што покажуваат дејство.

Во прилог на ова можеме да приведеме мноштво на примери и тоа: *adhrim* (adhurim), стр. 18*; afrim,* стр. 18; *agim,* стр. 19; *akullim,* стр. 20; *ameltim,* стр. 22; *ankim,* стр. 23; *ardhe,* (ardhje) стр. 25; *arnim,* стр. 26; *ashprim* (ashpërsim), стр. 28; *célbsim* (qelbëzim), стр. 62; *dâmnim* (dëmtim), стр. 70; *dergése* (dërgesë), стр. 83; *duke* (dukje), стр. 95; *fillése* (fillesë), стр. 110; *fishkëllim,* стр. 111; *flurim,* стр. 112; *gulshim,* стр. 135; *guzim* (guxim), стр. 136; *ghéte* (gjetje), стр. 140; *heshtim,* стр. 159; *kertsnim,* стр. 192; *knacié* (kënaqje), стр. 197; *krénii* (krenari), стр. 207; *largése* (largesë), стр. 225; *lighérate* (ligjëratë), стр. 232; *melmése* (mëlmesë), стр. 259; *ngordhie,* стр. 294; *pêngése,* стр. 327; *pênnése* (pendesë), стр. 327; *perbaartié* (përbartje), стр. 328; *perciéllie* (përcjellje), стр. 329; *perkulié* (përkulje), стр. 337; *rrnim* (rrënim), стр. 382; *sbulése* (zbulesë), стр. 392; *smûnne* (sëmundje), стр. 401 итн.

Меѓутоа има и случаи кога наместо апстрактна именка што изразува дејство или покрај неа, се употребува одредена глаголска именка со препозитивен член, главно од женски род. Ова е уште дополнителен показател кој укажува на осцилација на средниот род и тенденцијата да се префрли во други родови. Како илустрација, можеме да дадеме примери на такви употреби, како: *e britmja,* стр. 52; *e ngaamia,* стр. 291; *e nzeemia,* стр. 309; *e pallma,* стр. 318; *e rrafmia,* стр. 376; *e*

rrênuemja, стр. 379; *e shâmia,* стр. 410; *e shêmmia,* стр. 417; *e shperngulmia,* стр. 433; *e shpifmia,* стр. 434; *e trânnmia,* стр. 461; *e vraamia,* стр. 499; *e vuumia,* стр. 593; *e xânmia,* стр. 512 итн.

Друг аспект што се забележува во однос на глаголските именки од среден род е образувањето со префиксација на овие именки, што е значително поретко и се јавува кај глаголските именки од среден род кои како основа имаат соодветна глаголска придавка, главно за да го дадат антонимот на зборот, како долунаведениве зборови: *t'padaam(it) - indivisibilitá,* стр. 313; *t'padiitun(it) - injoranca,* стр. 313; *t'pamare(t) - disordine,* стр. 318; *t'pamsuem(it) - inesperienza,* стр. 318; *t'panni-giuem(it) - disubbidíenza,* стр. 319; *t'paperkuerm(it) - intemperanza,* стр. 319; *t'paperku-lun(it) -inflessibilità,* стр. 319; *t'pa-rrfyem(it) - dissolutezza,* стр. 322; *t'pasosun(it) - infinità,* стр. 322 и др., или за искажување на интензитетот на дејството, како на пример: *t'per-céshun(it) - derisione, scherno,* стр. 329; *t'percéthun(it) - rabbrividire,* стр. 329; *t'perdaam(it) - lo sparpagliare,* стр. 330; *t'perdrédhun(it) - spargimento,* стр. 330; *t'perhapun(it) - divulgazione; propagazione,* стр. 335; *t'perhoshun(it) - accarezzamento,* стр. 335; *t'permy-tun(it) - annegamento,* стр. 339; *t'pervuite(t) - umiltà,* стр. 344; *t'perulun(it) - sottomissione, umiliazione,* стр. 344 итн.

Како заклучок на оваа тема можеме да кажеме дека Речникот на Башкими ни е претставен како вреден и многу разновиден извор за испитување на различни аспекти на состојбата на албанскиот јазик на почетокот на 20 век, особено со граматичната категорија на средниот род, не само за бројот на такви именки, туку и за карактеристиките и дестабилизацијата на првичните (простите) именки од среден род, особеностите на придавските и глаголските именки, нивната голема фреквенција во споредба со претходните речници, големото богатство на придавските и глаголските именки кои припаѓаат во среден род, богатството на лексичките единици во речникот итн.

5.3. Идентификација на средниот род кај именките во „Fjalorthi i Ri (Fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnis, 1941“ од Николе Газули

„Fjalori i Gazullit“ (Речникот на Газули) или *„Fjalorth i Ri“* („Новиот речник“) со ретки зборови што се користат на Северот на Албанија, е важен дел од лексиколошкиот корпус на албанскиот јазик, бидејќи заедно со „Новиот речник“, ретките зборови што се користат на Југот на Албанија од Пано Тасе се сметаат за први дијалектни речници на албанскиот јазик.

Речникот на Николе Газули е наречен прв покраински речник на албанскиот јазик, на кој се заснова првиот речник на албанскиот јазик од 1954 година. Овој речник се издвојува по методологијата на изготвување, објективноста на јазичниот материјал, балансот во изборот меѓу писменото и усното наследство, како и аналитичките објаснувања на лемите. [262]

И двата речника (на Николе Газули и на Пано Тасе) доаѓаат во време кога повеќе од 30 години постоела празнина во публикациите од оваа област и од ова ниво, дополнувајќи го на некој начин објавувањето на истражувањата на двата

[262]Ledi Shamku-Shkreli, "Parathënie e botimit anastatik. Fjalori i Gazullit dhe Gegënishtja e Papërmbushur", во: *Nikollë Gazulli, Fjalori i Gazullit. Fjalorth i Ri-Fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnis. Botim anastatik,* Tiranë: Botime Çabej, Excipere 2, 2005, стр. V-XVI.

главни дијалекта на албанскиот јазик. (Речниците се објавени во 1941 година, односно во XI и XII том од „Visaret e Kombit“ („Висарет е Комбит“)).

Речникот на Газули содржи околу 5 илјади зборови, кои, како што наведува авторот во насловот, се ретки зборови што се користат на Северот на Албанија и го изразуваат богатството на гегискиот јазик. Бидејќи лексичкиот фонд не ги вклучува сите зборови од овој дел на гегискиот дијалект, туку само ретките зборови, појавата на средниот род ја истраживме како во дадените зборови на речникот, така и во аналитичките објаснувања на лемите и многуте примери што тие му даваат на Речникот исклучително голема вредност, бидејќи излегува на виделина она што го нарече Александер Џувани, живиот збор, односно зборот во реченицата, чиешто отсуство се сметало како недостаток на Речникот на Башкими.

Она што се издвојува во Речникот на Газули е намалувањето на бројот на именките од среден род во однос на Речникот на Башкими, кој тој го забележува како потпорен извор за неговиот речник.

Првичните именки од среден род се малубројни. Во овој речник такви се само 4 именки: ***argt***, стр. 48; ***qyet***, стр. 96; ***hut***, стр. 178 и именката ***ledht***, стр. 235.

- ***argt***, именка од с.р.; *argt e leshit të delmes,* стр. 48.
- ***qyet***, именка од с.р.; *qyet e shkambit*: *maja e shkambit,* стр. 96.
- ***hut***, именка од с.р.; shumës *hútë*; *nji hú drithë*; *nji govixh tre húsh*; masë, стр. 178.
- ***ledht***, именка од с.р.; *lémzë, klémzë,* стр. 235.

Од друга страна, се јавуваат со колеблив среден род и првичните (простите) именки ***mish, ujë, baltîmë***, покрај нивната употреба како именки од машки или од женски род, во примери како:

- ***misht***, како с.р.: *kingji e ká* ***misht*** *të brydhët,* стр. 72.
- ***mish***, како м.р.: *m'u çue* ***mishi*** *i gishtavet qêjzë*: *kur* ***mishi*** *njitë me thue pëlset si ashke,* стр. 90.
- ***ujë***, како с.р.: *njaty ku* ***ujët*** *âsht cekë,* стр. 81; *ishte* ***ujt*** *e fjéllë*, стр. 133; ***uj*** *qi kullon prej varre, qelb i hollë si* ***ujët****,* стр. 443.
- ***ujë***, како м.р.: *ví* ***uji****, vadë* ***uji*** *qi çon* ***ujin*** *te tokët...,* стр. 67; *me mbërri në fund t'****ujit,*** стр. 81; çurril ***uji,*** стр. 82; *gjiri* ***i ujit****, mbet ndër vorbulla* ***t'ujit,*** стр. 460 и др.
- ***baltimët***, именка од с.р.; *baltimë-a*: *me hangër sa me hjekë* ***baltimën*** *e gojës...*, стр. 53.

Се забележува дека дури и одредени именки кои редовно биле од среден род, кај Газули се интегрирале во еден од другите родови, како во примерите:

- ***ballë***; *baloku i ballit*, именка од м.р.: *shtegu i ballit, pjesa e ballit e pa lesh,* стр. 53.
- ***dyllë***; *dyllçue*, именка од м.р.: *me zhytë, me ngjye me dyll; m'u ngjeshë dheu si dylli*, стр. 118.
- ***grurë***; именка од м.р.: *bimë qi piqet herët, p.sh. grûni,* стр. 230.

Интегрирани во друг род ги наоѓаме и именките: ***djathë-i,*** стр. 19; ***gjalmë-a,*** стр. 163; ***vjamë-i,*** стр. 228; ***brumë-i,*** стр. 228; ***mill-i,*** стр. 264; ***mjaltë-i***, стр. 265 итн.

Во форма на дискутабилен среден род е и именката ***voj/vaj*** и ***tlyen***, која се дава како објаснување во Речникот во случајот: *mbelmesë-a*, именка од ж.р. 1.*voj, tlyen, ushûj me sé mbelmehet haeja,* стр. 254.

И придавските именки од среден род се малубројни. Ако ги споредиме со извлечените од Речникот на Башкими, кај Николе Газули се речиси 1/3 помалку, што значи дека нивната употреба се стеснила. Како придавски именки од среден род кај Речникот на Николе Газули можеме да ги наведеме зборовите: *te kumt,* стр. 221; *të bardhët,* стр. 324; *të ftoftit,* стр. 435; *të gianët,* стр. 343; *të hollët,* стр. 177; *të keqt,* стр. 53; *të lashtit,* стр. 230; *të mirët,* стр. 402; *të pazjarmt,* стр. 302; *të shtirun-it* /

të shtîm-it, стр. 229; *të rrât,* стр. 350; *të tharmëtim,* стр. 350; *të thatit,* стр. 148; *të vraânët-it,* стр. 462; *të vrugët-it,* стр. 462 и др.

Некои од заменките се дадени како директно средени во формулацијата на Речникот, додека останатите се употребени во објаснувањата дадени во Речникот, каде што, покрај нив, има и дуали изведени со наставка или со друга средна заменска именка, кои го изразуваат истото значење.

- ***të kuemt***, именка од с.р.: *të kuemt e voes*; *të skuqunt e lëkurës me zjarrmi,* стр. 221.
- ***të hollët***, именка од с.р.:, *lumbusi,* greq. *laparé*; *t'ûnëtit, ûnti,* стр. 177.
- pishinë, ***të bardhët*** *e pishës, sbardhulinë, zbardhulinë,* стр. 324.
- baltîmët, ***të keqt*** *qi merr goja prej së pá ngrânmi,* стр. 53.
- ***të lashtit,*** именка од с.р.: *bimë që piqet herët, p.sh. gruni*; *e ka gjethin si bar të lashtit...,*стр. 230.
- ***të rrât***, именка од с.р.: *të tharmit, me zânë tâmblin, kosin*: *ishte të rrât e ditës së zezë,* стр. 350.
- gërzhími, ***të thátit*** *qi kapë gjethët ...*, стр. 148 итн.

Глаголските изведени именки, како и кај одредени автори, така и кај Николе Газули се повеќебројни, но неколкупати помалку од бројот на истите именки кај речникот на Башкими, а тоа лесно може да се поткрепи со видот на едниот и на другиот речник.

Не само кај глаголските именки, туку воопшто кај сите зборови, се забележува многу детално објаснување на семантичкото поле на зборот. Во повеќето случаи, примери на зборови се дадени и со објаснувања на странски јазици како италијански, германски, латински, грчки и други јазици. Ова ни помогна да најдеме многу глаголски именки, кои не се вклучени директно во зборовниот состав на Речникот, туку во објаснувањата на неговите леми. И кај Газули глаголските именки најмногу се претставени со додавање на препозитивен член на партиципот на глаголот и помалку со субстантивизација на глаголските придавки.

Бидејќи повеќето од нив се користат како објаснувања на лемите, тешко ни е да процениме дали сите овие глаголски именки се претставени со други апстрактни бинарни именки, други изведени именки со наставки што укажуваат на дејство или резултат на дејство. Меѓутоа, врз основа на поглавјето за префиксите и наставките дадено во воведот на Речникот, лесно може да се забележи дека има разновиден начин на образување на зборови, вклучувајќи и преку суфиксација (апстрактни именки) кои можат да ги заменат глагоските или придавските именки наведени во Речникот. Ова е важен податок, бидејќи ни дава интересни податоци поврзани со причините за намалувањето на средниот род како резултат на создавање нови зборови со иста семантика, кои во периодот за кој зборуваме имале очигледна тенденција да се формираат како такви.

Како глаголски именки кај Газулли ги сметаме долунаведениве: *t'avulluem-it,* стр. 231; *të bâmët,* стр. 52; *të bigëzuemit,* стр. 62; *të blemit,* стр. 64; *të çilurit,* стр. 402; *të çuem-it,* стр. 312; *të dalët,* стр. 341; *të damët,* стр. 127; *të derdhunit,* стр. 461; *të dukun-it,* стр. 384; *të gatuem-it,* стр. 244; *të këputunit,* стр. 57; *të këtholëtit,* стр. 438; *të këthyemit,* стр. 78; *të kjámt,* стр. 204; *të kryemot,* стр. 217; *të lámët,* стр. 238; *të lëshuemt,* стр. 234; *të lypnit,* стр. 243; *të mbajtunët,* стр. 252; *të ngám-it,* стр. 247; *të ngjeshunt,* стр. 292; *të pámët,* стр. 343; *të përvetonit,* стр. 375; *të pjekunit,* стр. 326; *të prekunit,* стр. 335; *të qindisun-it,* стр. 216; *të rysunit,* стр. 476; *të shtirun-it,* стр. 376; *të vramit,* стр. 256; *të vûmët,* стр. 150; *të ziemit,* стр. 67 и др.

Некои именки се појавуваат во нечленувана форма, а некои во членувана форма, во зависност од контекстот на употреба и објаснувањето во кое се користат. Во некои случаи објаснувањето на зборовите се дава преку глаголска именка со препозицитивен член, но има и други примери кога апстрактната глаголска именка формирана со наставка се објаснува преку глаголската именка со препозитивен член. Исто така, вреди да се спомене дека во групата на глаголските именки има и некои именки од среден род со препозитивниот член *"**së**"* на аблативниот падеж. Да ги илустрираме горенаведените контексти преку неколку примери дадени во Речникот:

- ***të dhânunt***, именка од с.р.: 1. *akti me të cilin nepet me bâ nji send, it.* spontaneità; 2. ***të dhânunt*** *mbas njij sendi...*, стр. 120.
- ***të ndërmblysunit***, именка од с.р.: ***të përdredhunit***; *kur nji thupër kapet mbë të dyja mâjet edhè përdridhet tue e sjellë njênën maje përkundra tjetrës, mb'atëherë kémi nji* ***të ndërmblysun,*** стр. 284.
- ***të njethun-t***, именка од с.р.: *njethë-a*; ***të këndellunt***, ***të llâmët*** *e tjerrëcavet...*, стр. 292.
- *blejë-a*: *bâja e* ***të blemit***: *it. Compera,* стр. 64.
- *bollúr-i*: it. bollore = ***të vluem*** *pre së xéti, të* ***vluem*** *ndër mend, kryengritje,* стр. 66.
- *brojë-a*: 2. ***të mbajtunit*** *e zânit ndër këngë shrregullash*; *it.* cantilena, стр. 70.
- *brie-ja*: 1. briesë-a, ***të brietë-it***, lat. caries, *dergjë qi brén mishin edhe ashtin...*, стр. 69.
- *gibe-ja*, именка од ж.р.: ***të shtirun-it***, ***të shtûm-t***: *veti e hjatí qi flet nji send e ndër mend ká nji tjetër mendim*; *germ*. doppelzüngigkeit; *it.* doppiezza, стр. 229.
- *killue*, глагол: ***të kjámt*** *e qênit kúr rrahet...*, стр. 204.
- *hijelehtë-i-a*, придавка: *i dashtun në* ***të prûm*** *me tjerë...*, стр. 176.
- *mbajtun-i,-ë,-a*, придавка: *njeri i mbajtur në fjalë, në të prúmë, në hae...****të mbajtunët*** *e shtatit...*, стр. 252.
- *foshkim-i*, именка од м.р.: ***të foshkuemt,*** стр. 137.
- *hjekë-a*, именка од ж.р.: ***të hjekunt***, *lat.* ablationis ..., стр. 175.
- *lëshim-i*, именка од м.р.: ***të lëshuem-it***, *lêje, lëshim ushtrije...*, стр. 234.
- *pjekë-a*, именка од ж.р.: 1. *bâja e* ***të pjekunit***...стр. 326.
- *prajë-a*, именка од ж.р.: 2. ***të prâmë-it, të prâmë-t***; *na hyni prâja në shtëpi...*, стр. 333.
- *rrëxim-i*, именка од м.р.: 1**.** ***të rrëxuem-it***. 2. *vend rrëximi, blerim-i,* стр. 356.
- *mbollungë-a*, именка од ж.р.: 1. *t'ajun prej* ***së vrami***, ***së rami***..., стр. 256.
- *njak-u*, именка од м.р.: *mullâ i shkaktuem prej* ***së rrahmi*** *a* ***së shtypmi***..., стр. 291 итн.

И покрај честата употреба на глаголските именки од среден род и нивната улога во објаснувањето на другите зборообразувања изведени од глаголи, се забележува движење и нивна нестабилност. Многу од глаголските именки од среден род со препозитивен член се употребуваат и во другите два рода, со што се покажува уште една дезинтегративна тенденција, освен зборообразувањето. Така, многу од глаголските именки од среден род се употребуваат во еден од другите родови, главно женски, како на пример: *e bâmja,* стр. 52; *të sjellunat,* стр. 90; *i mbajuni,* стр. 252; *e përçámeja,* стр. 305; *e ramja,* стр. 343; *të thérmet,* стр. 438 и др., но дел од нив сè уште ја запазува употребата во две форми: како среден род и како машки или женски род:

- *bajë-a*: akt-i (*lat.*); ***e bâme-ja***, ***të bâmë-t***..., стр. 52.
- *përçá*, глагол, актив.: *nji përforcim i verbit çá*; *janë dá e përçá, janë përçá krejt*; ***e përçáme-ja, të përçámë-t,*** стр. 305.
- ***të ranët***, именка од с.р.:1. ***e rame-ja***..., стр. 343 итн.

Сите овие елементи се значајни показатели поврзани со разнишаноста на

средниот род и доведувањето во прашање на неговата стабилност во свеста на корисниците на албанскиот јазик во средината на 20 век, во еден Речник, кој како извор ги користел авторите и делата каде состојбата на средниот род била жива и доста стабилна.

5.4. Идентификација и анализа на именките од среден род во „Дијалектниот речник со зборови и изрази од Југот на Албанија“ на Пано Тасе (1941)

Речникот на Пано Тасе, со зборови и изрази од Југот на Албанија, го комплетира мозаикот на ретки зборови и изрази на албанските провинции и региони заедно со Речникот на Газули. Бидејќи станува збор за речници од ист тип и го сумираат материјалот од двата главни дијалекта на албанскиот јазик, тие претставуваат важна точка во проучувањето на албанскиот јазик воопшто, а особено на дијалектот и лексикографијата.

Според Александер Џувани, овој речник содржи јазичен материјал што го нема во другите речници на Константин Кристофориди или на Речникот на Башкими, но, дури и да се најде, тој е развиен со други значења и примери, давајќи голем придонес за проучување на албанскиот јазик, развојот на семасиолошки и етимолошки студии и за секој писател што сака да пишува на чист албански јазик. [263]

Зборувајќи за вредностите на Речникот, Леди Шамку-Шкрели нагласува дека речниците од ваква природа ја чуваат спонтаноста и свежината на непосредно собирање зборови. Иако најголемиот дел од лексикографскиот дел е собран на територииите на Пермет и неговата околина, ова дело може да се смета како своевиден „тоскиски речник“, бидејќи Пермет е претставен како коридор на етнокултурите, а со тоа и на говорите. [264]

Според систематизацијата на именките од среден род во двата речника, се забележува дека во Речникот на Пано Тасе има помал број именки од среден род во споредба со Речникот на Газули.

Што се однесува до првичните именки од среден род во Речникот на Тасе, со некои исклучоци, како што се именките *dráhët,* стр. 75, *dhjamët,* стр. 223; *ujët,* стр. 128 и во еден случај и именката *gardhë,* стр. 283, се забележува дека сите други прости именки се регистрирани двојно: и како именки од среден род (главно во фразеолошки изрази) и како именки од машки род.

Сосема иста состојба имаме и кај речникот на Николе Газули. Како прости именки од среден род во Речникот на Пано Тасе можеме да наведеме неколку: *ballët,* стр. 47; *dráhët,* стр. 75; *dylltë,* стр. 77; *dhjamët,* стр. 223; *fillë,* стр. 248; *gardhë,* стр. 283; *grurët,* стр. 164; *lesht,* стр. 69; *mishtë,* стр. 255, *ujët,* стр. 128.

- *drah-hët;* ***drà***: остатокот од путерот по топење и цедење, стр. 75.
- *dhjamë*: *të ngriftë* ***dhjamët*** *e mos të shkriftë kurrë,* стр. 223;*...i ka shkarë* ***dhjamët,*** стр. 231; *kërkon të nxierr* ***dhjamë*** *nga pleshti* (***dhjamë*** *nga pleshti s'del),* стр. 270.
- *gardh/garth*: *U bë kungulli, mori* ***gardhë,*** стр. 283.
- *ujët: u llaturis* ***ujët****; u pëlq* ***ujët,*** стр. 128*; më mori* ***ujët,*** стр. 130; *e vuri* ***ujët*** *në zjarr* стр. 195; *më sa fle* ***ujët*** *aq kam flejtur dhe unë,* стр. 252; *nuk i shpëton as* ***ujët*** *nga dora* стр. 256; *të jep* ***ujë*** *në bisht të lugës,* стр. 263; *t'i lash këmbët e t'i pish* ***ujët,*** стр. 264;

[263] Aleksandër Xhuvani, "Nji Fjalort i ri" во: *Vepra 2,* Tiranë: Akademia e Shkencave, 1990, стр. 86-87.
[264] Ledi Shamku-Shkreli, "Parathënie - Fjalori që këndon" во: *Pano Tase, Fjalor dialektor me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë,* Tiranë: Botime Çabej, 2006, стр.7-40.

***ujët** fle, armiku s'fle,* стр. 284; ***ujët** po të rrijë shumë kohë në një vend, qelbet,* стр. 284 итн.
- *ballë*: *kalë balash: kalë që ka **ballët** të bardhë;* por edhe *ballë-i,* emër mashkullor: *për sytë e **ballit,*** стр. 50; *secili mori **ballin** e grurit; **balli** i shtëpisë; **balli** i samarit...,* стр. 47, *i plasi delli i **ballit,*** стр. 246.
- *dyllë*: 1. *u verdh u bë **dyllë;** i verdhë **dyllë,*** стр. 77, por edhe *huall blete pa mjaltë; hoje të thata, vetëm **dylli,*** стр. 174.
- *grurë: bukë e grynjë, me mill **gruri**, bukë **gruni,*** стр. 91; ***gruri** i lëvduar, del i mbëluar,* стр. 272; ***gruri** ka cmatosur,* стр. 62, por edhe ***grurët** ka cmatosur* ,стр. 62; *... qëronj **grurët,*** стр. 164; *të ha **grurët,*** стр. 236.
- *lesh: mori **lesht** e barkut,* стр. 123; ***lesht** e saj si **lesht** e Dado Marës,* стр. 67; *delja tek kullot, aty lë dhe **leshtë,*** стр. 270; *kush i kullot deshtë, ay qeth dhe **leshtë,*** стр. 276; *vajtën për **lesh**, dollën të qethur,* стр. 284, por edhe *rrobë të shtruari prej **leshi** të dhirët,* стр. 181; *t'i jap **leshrat** në dorë,* стр. 236.
- *mishtë*: ***mishi** që bleva ishte dhjam' i gjallë,* стр. 93; *s'ndahet **mishi** nga thori,* стр. 136; ***mishi** të piqet e helli të mos digjet,* стр. 278; *të rafshin **mishrat** në dhé,* стр. 222; *ay është një copë **mish** me dy sy,* стр. 242; *t'i këput **mishrat** me darë,* стр. 236, por edhe *ditën ha **mish**, natën vështron hyjet,* стр. 285; *n'a ngjethi **mishtë,*** стр. 255 и др.

Дискутабилна ни се јавува и именката *mjaltë* од среден род во фразеолошки израз, како *ha **mjaltë** e mos lëpi gishtet,* стр. 273, покрај употребата *mjaltë-a*; *e ëmbël **mjaltë,*** стр. 136. Значи, како што може да се забележи, имаме иста склоност како кај Николе Газули, да се употребуваат не само како именки од среден род, туку и во другите родови.

Во врска со придавските именки од среден род, забележавме дека и тие се малубројни, како чисти субстантивирани придавки, како: *të bardhët,* стр. 284; *të fikët,* стр. 147; *të ftohtët,* стр. 61; *të hollët,* стр. 147; *të keqtë,* стр. 106; *të ndohtët / të ndohtit,* стр. 117; *të ritë,* стр. 221; *të zit',* стр. 262.
- *të bardhët*: *zihen për **të bardhët** e laraskës,* стр. 284.
- *të fikët*: përcikull-i; *alivani, **të fikët**, **të hollët,*** стр. 147; *më bie **të fikët**, vilani,* стр. 87.
- *të ftohtit*: *u ftoh, u bë akull: ngriu nga **të ftohtët,*** стр. 85.
- *të keqtë*: *më shtyri **të keqtë** me gërnjën e tij,* стр. 106; *më çpiku **të keqtë,*** стр. 250; *më kalli **të keqtë,*** стр. 251.
- *të zitë*: *s'të jep as **të zit'** e thorit,* стр. 262 итн.

Намалувањето на бројот на придавските именки од среден род се објаснува со тоа што овие именки се заменети со апстрактни именки формирани со наставки што укажуваат особеност, кои Пано Тасе ги навел на крајот од Речникот како посебен тип зборови образувани со наставки (стр. 292-299). Од оваа категорија именки, кои кај поранешните автори и речници се среќаваат како именки од среден род добиени со субстантивизација на придавки и во Речникот на Пано Тасе се наведени како апстрактни именки образувани преку суфиксација, можеме да ги споменеме: *afërsi, ashpërsi bardhësi, befasi, butësi, cektësi, çiltërsi, dlirësi, dobësi, drejtësi, egërsi, epërsi, ëmbëlsi, fortësi, ftohtësi, gjatësi, gjelbërsi, gjerësi, hollësi, kotësi, lartësi, madhësi, mirësi, mprehtësi, naltësi, ngurtësi, plotësi, qartësi, rrallësi, shkathtësi, trashësi, thartësi* итн., именки кои некогаш биле во употреба како изведени придавски именки од среден род, односно во форма: *të afërtit, të ashpërit, të bardhët, të beftët, të butët, të cektët, të çlirët, të dlirëtit, të dobëtit, të drejtët, të egërtit* и др.

Ваквата честост на апстрактни именки со наставки забележани во Речникот на Пано Тасе, формирани од префиксирани придавски именки од среден род,

според нас го објаснува и малиот број на придавски именки од среден род во овој Речник, што е забележан и во Речникот на Газули, но не во оваа мера.

Речиси иста ситуација се забележува и со глаголските именки од среден род. И покрај тоа што се побројни во однос на другите два вида, тие се помалку од половина од глаголските именки застапени во Речникот на Николе Газули. Можеби ова е поврзано со тоа што во јужните (тоскиските) говори чувството на говорителите кон дезинтеграција на средниот род и употребата на другите два рода била поизразена.

И во Речникот на Пано Тасе, најголем дел од оваа група именки ја сочинуваат изведените именки со префиксирање на партиципите, проследено од субстантивизација на глаголските придавки. Како илустративни примери на глаголските именки кои се наоѓаат во овој Речник, можеме да ги наведеме следниве: *të briturit,* стр. 43; *të buhaviturit,* стр. 65; *të djegurit,* стр. 84; *të ënjturit,* стр. 65; *të errurit,* стр. 138; *të grindurit,* стр. 88; *të hedhur-it,* стр. 192; *të hequr-it,* стр. 124; *të kafshuarit,* стр. 256*; të lagurit,* стр. 274; *të lodhurit,* стр. 88; *të mbjellurit,* стр. 109; *të ndruajturit,* стр. 176; *të ngrënët,* стр. 156; *të ngrysurit,* стр. 69; *të përpjekurit,* стр. 207; *të përvëluarit,* стр. 84; *të pickuarit,* стр. 118; *të pjekurit,* стр. 165; *të qarët,* стр. 161; *të dukurit,* стр. 118; *të reshur-it,* стр. 192; *të rralluarit,* стр. 164; *të rrojtur-it,* стр. 197; *të siturit,* стр. 173; *të shkuar-it,* стр. 197; *të shoshurit,* стр. 182; *të vjedhurit,* стр. 202; *të vrarit,* стр. 207 и др.

Како и кај Николе Газули, дел од овие именки се појавуваат во членувана форма, а дел од нив во нечленувана форма, во зависност од контекстот што се употребува во реченицата. Многу од нив се вклучени во вокабуларот на Речникот, додека друг дел се наведени во објаснувањата на лемите што авторот ги користил, давајќи илустрации со примери. Можеби една од причините е поврзана со тоа што најголемиот дел од материјалот е собран од песни, форма која, како што истакнува Леди Шамку-Шкрели, е неопходност за одржување на музикалноста на јазикот како предуслов за одржување на виталноста и неговата природност. [265]

Исто така, во некои случаи толкувањето на зборовите се дава преку глаголска именка со препозитивен член, но има и други случаи кога апстрактната предлошка именка формирана со наставка се објаснува преку глаголската именка со препозитивен член, како и помалку случаи на именки од среден род со препозитивниот член *"**së**"* на аблативниот падеж.

Да ја илустрираме со неколку примери состојбата и употребата на глаголските именки од среден род во Речникот на Пано Тасе:- *alurimë-a*: *ulurimë, **të briturit** të ujkut,* стр. 43.
- *çamarrok*: *fëmijë i tërbuar nga **të përkëdhelurit** e tepër,* стр. 63.
- *çenjtem: më shkon **të enjturit, të buaviturit*** стр. 65.
- *darkëherë-a: koha afër darkës, koha ndaj **të ngrysurit*** ...,стр. 69.
- *të lodhurit*: *më dolli gërnjakësi nga **të lodhurit**, nga mundimi,* стр. 88.
- *gërnjë-a*: *grindje, **të grindurit,*** стр. 88.
- *krupë-a*: *më vjen të ndohtë; i ka hyrë **të ndohëtit** në zemër,* стр. 117.
- *muzgu*: ***të errurit; të ngrysurit** të ditës ose **të errët** e mëngjesit,* стр. 138.
- *të qarët*: *më hipi **të qarët**; më mori **të qarët,*** стр. 161.
- *rrallmeni*: *rrallim, rrallësi, **të rralluarit** e bimëve...*,стр. 164.
- *sitka: mbeturinat e miellit pas **të siturit,*** стр. 173.

[265]Ledi Shamku - Shkreli, "Parathënie - Fjalori që këndon" во: *Pano Tase, Fjalor dialektor me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë*, Tiranë: Botime Çabej, 2006, стр.7-40.

- *vjedharak-u* (vjedharake): vjedhacak, vjedhës; *që vjedh, që e ka në gjak* ***të vjedhurit,*** стр. 202.
- *të qeshurit*: *gajasëm* ***së qeshuri****; n'a ra të mekthit* ***së qeshuri*** стр. 87.

Дури и во Речникот на Пано Тасе се јавува истото колебање како во Речникот на Николе Газули, каде глаголските именки со препозитивен член имаат тенденција да се користат како такви и во еден од другите родови освен во среден род, како во случаите:
- *ndjenj ku e ku* ***të dhëmbura****,* ***të pickuara****,* ***të qukura,*** стр. 59;
- *bëhem i përhedhur nga* ***të përkedhelurat*** *e tepërta,* стр. 66;
- *të ngaftë* ***e ngara,*** стр. 222;
- *i pëlqejnë* ***të thartat,*** стр. 193 итн., употребени во женски род, како и:
- ***i mbyturi*** *nga* ***të lagurit*** *s'ka gajle,* стр. 274;
- ***i nginjuri*** *nuk e beson* ***të uriturin,*** стр. 274 и др., употребени во машки род.

Во оваа смисла, бројот на апстрактните глаголски именки кои главно означуваат дејство или резултат од дејство, формирани со суфиксација, не се појавуваат со иста фреквенција како апстрактните именки што укажуваат на својство, но тие се дадени во толкувањата на зборовите во Речникот или се користат при толкување на лемите. За такви зборови ги сметаме следните: *lëndim,* стр. 43; *andrie,* стр. 44; *ardhje,* стр. 45; *blegërimë,* стр. 52; *hetim,* стр. 70; *fëlliqni,* стр. 82; *prodhim,* стр. 97; *mallkim,* стр. 107; *kërcëllimë,* стр. 109; *kërcënim,* стр. 109; *përkëdhelim,* стр. 110; *shtytje,* стр. 119; *lodhje,* стр. 120; *ngarkesë,* стр. 122; *mugëtirë,* стр. 137; *rrallim,* стр. 164; *rrojtje,* стр. 166; *vjedhës,* стр. 202 итн.

*****

Ако направиме статистичка претстава за односот на секој од видовите именки од среден род во 4-те разгледувани речници (Речник Кристофориди, Башкими, Газули и Пано Тасе), кои служеле за основа за изготвување на подоцнежните речници на албанскиот јазик, кои го отвориле патот за изработка на првиот толкувачки речник на албанскиот јазик, би го имале овој процент:

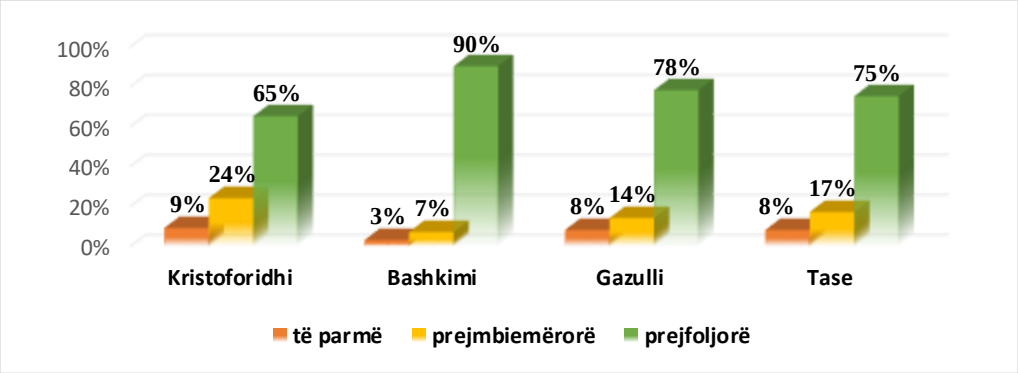

Графикон 3. Распределба на именки од среден род според типот на речници од првата половина на XX век

Како што може да се толкува и графички, најмал е бројот на првичните (основните, неизведените) именки од среден род кај сите автори, но не треба да се занемари фактот дека повеќето од првичните именки од среден род се користат истовремено интегрирани во еден од другите родови или запазени само во фразеолошки изрази. Глаголските именки се најбројни кај сите автори и денес тие се токму оние кои продолжуваат да го одржуваат „жив" средниот род во албанскиот

јазик.

Поголем број глаголски именки од среден род се застапени во Речникот на Башкими, што се одразува и во Речникот на Газули, кој го користел како извор, но не со иста честост. Истиот процент на употреба е зачуван кај двајцата автори. Имено, и кај придавските именки, освен намалувањето на бројот кај Речникот на Башкими и зголемувањето кај Костандин Кристофориди, кај другите автори речиси се задржува истиот процент на употреба.

5.5. Набљудувања на средниот род на именките во говорот на Косово

Говорите на јазичната област на Косово претставуваат интересно тло за истражување на појави и особености на различни јазични сфери. Како што истакнува Ќемал Мурати, во овие говори е зачуван богат и посебен фонд на зборови, лексички единици и фразеолошки изрази, синтагми и зацврстени изрази на зборови, кои ја покажуваат виталноста, јазичната и етнокултурната древност не само на овие простори, туку и на целиот албански јазик. [266]

За да ја истражиме состојбата на средниот род во овие говори, испитавме два од репрезентативните речници посветени на овие говори: *Fjalorin e fjalëve dhe shprehjeve popullore* (Речникот на народни зборови и изрази), 1982; изготвен од група автори, издаден од Албанолошкиот институт на Приштина и *Fjalorin popullor* (Народниот речник) 2014 од Абдула Зимбери, издание на Министерството за образование и наука на Косово.

5.5.1. Идентификација и анализа на средниот род во „Fjalor popullor“ („Народниот речник“) на Абдула Зимбери (2014)

„Fjalori popullor“ („Народниот речник“) на Абдула Зимбери е резултат на 40-годишната работа на авторот во собирањето народни зборови и изрази низ говорите на косовската област, како и кај Албанците во Северна Македонија и Црна Гора. Посебноста на лексичкиот материјал на овој Речник, лежи во тоа што истиот е собран на терен од авторот со научна компетентност како лексикограф и дијалектолог. Оваа компетентност на Абдула Зимбери во областа на лексикографијата и дијалектологијата, ја посочува и Јани Томаи, кој подвлекува дека уште рано бил длабоко запознаен со народниот живот и говор на својот крај, што не ги оставил настрана, формирајќи се како народна и приземјена личност по душа, култура, однесување и говор. [267]

Самиот автор, во предговорот на Речникот, нагласува: *...ни помогна излегувањето на терен, бидејќи таму го вдишавме мирисот на колибите, видовме и почувствувавме како дише албанскиот збор, било да е тоа овчар со стап во рацете, било да е тоа наш земјоделец со валкана капа...,* со напомена дека слушнале и бележеле многу ретки зборови кои се непознати во општата албанска лексика, бидејќи до денес никаде не се објавени“.[268]

---

[266]Qemal Murati, *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve të Kosovës*, Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2018, стр. 11.

[267]Jani Thomai, “Fjalorët dialektorë të Abdullah Zymberit - dëshmi shkencore fjalësh e shprehjesh popullore” во: *Gjurmime Albanologjike-Seria e shkencave filologjike*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2019, nr. 49, стр. 11-32.

[268] Види: *Parathënia e Fjalorit popullor*, стр. 2.

Ако се фокусираме на нашиот предмет на истражување, односно на средниот род на именките, се забележува големо присуство на оваа граматичка категорија меѓу именките застапени во Речникот на Абдула Зимбери. Со едноставна статистичка пресметка, излегува дека во овој Речник именките од среден род заземаат над **4%** од зборовите на Речникот и околу **14%** од сите именки наведени во Речникот, што е значаен факт, од кој може да се извлече заклучокот дека во народните говори, средниот род е сè уште жив и во широка употреба во оваа говорна област.

Што се однесува до разновидноста на средниот род во овој Речник, вреди да се нагласи честата употреба на глаголските именки од среден род, кои сочинуваат околу **87%**, потоа следат придавските именки со околу **12%** и простите именки од среден род, кои се доста ретки, односно најдовме само 5 такви и заземаат помалку од **1%** од сите именки од среден род застапени во Речникот.

Добар дел од придавските и глаголските именки од среден род се јавуваат со повеќе од една фонетска форма, но со иста семантика, во зависност од фонетските особености на говорот каде е регистриран зборот. Во сите овие случаи именката е наведена во статистиката како една единствена, без оглед на фонетската форма или форми што ги има. Како такви можеме да наведеме бројни примери: *t'grrithtit / t'grrithunit; t'idhtit / t'idhunit; t'jashtit / t'jasht-mit; t'mrënshmit / t'mrëntit; t'pamujshimit / t'pamujtunit; t'tra:sht / t'trashtit; t'amelcu-amit / t'amëlcumit; t'ba:mit / t'ba:mt; t'bajtit / t'bajtunit; t'ble:mt / t'blemit; t'çuemit / t'çumit; t'djegsit / t' djegtit / t'djegunit; t'duru:mt / t'duruemit; t'falnit / t'falunit; t'fje:-tunit / t'flejtunit; t'rrudhtit / t' rrudhunit; t'laku:mt t'lakumit; t'mledht / t'mledhunit* итн.

Од друга страна, постојат некои именки од среден род со препозитивен член, кои иако се јавуваат во иста фонетска форма, во Речникот имаат различни значења. За илустрација ги пренесуваме зборовите: *t'gja:llt; t'sirmit; t'bjerrunit; t'brejtit / t'brejtunit; t'damit; t'falnit / t'falunit; t'le-mit; t'kacavjerrunit; t'maru:mt; t'nxhymit; t'pritunit; t'sostit* и др., во примери како:

- ***gja:llt (t')*** *c.p. kanceri. E kite ka:p* ***t'gja:llt*** *Janinjatje. (Kojë).*
- ***gja:llt (t')*** *c.p. More edhe* ***t'xhallt*** *me ja dha:n dikuj s'i ban pu:n. Vallahi Azemi edhe* ***t'xhallt*** *me mu:jt ta jep. (Ru-Pejë).*
- ***bjerrunit (t')*** *c.p. Bjerrje, të bjerrur. Kem pa:s* ***t'bjerrunn'*** *llçn. (Kojë).*
- ***bjerrunit (t')*** *c.p. Humbje tragjike. Kite pa:s* ***t'bjerrun*** *i shkreti. (K. e B -Tuz).*
- ***damit (t')*** *c.p. Të vrapuarit. 1. Po t'rrept e kish* ***t'damit*** *Shkumbini. 2. N'****t'da:m*** *i kam kry: shum pu:n sod.* (*Ru-Pejë).*
- ***damit (t')*** *c.p. Ndarje, të ndarë.* ***T'damit*** *e to:ks para gjyqit. (Dru.e Epër-Hot).*
- ***pritunit (t')*** *c.p. Mikpritje, pritje. Kur s'e ke tubën tu dera, s'ka* ***t'pritun*** *aty. (Mart-Plavë).*
- ***pritunit (t')*** *c.p. Pritje, të pritur. Perze, per* ***t'pritun*** *ja kem shku: hu:jn. (Ru-Pejë)* итн.

Кај сите именки од среден род со препозитивен член, препозитивниот член во номинативна членувана форма се пишува без ***-ë*** на апсолутниот крај на зборот, па следствено на ова завршуваат на **„t“,** следејќи ја истата форма како во Речникот на Башкими. Како прости именки од среден род во Речникот на Зимбери се дадени зборовите:

- ***misht*** *c.p. Sëmundje e ndërthonjshme te njerëzit. (Vërm-Prizren),* стр. 180.
- ***rrusht*** *c.p. Rrush. (Din-Grudë),* стр. 289.
- ***pasult*** *c.p. Pasul-i. (Mart-Plavë),* стр. 222.

Од овие три именки, именката *rrusht,* во среден род се среќава само кај Карл Рајнхолд и во Речникот на Баќкими, додека двете други именки не се среќаваат во среден род со значењето што го изразуваат во Речникот на Абдула Зимбери, кај ниеден од авторите испитани претходно.

Единствено како збор од среден род се јавува именката со препозитивен член ***t'ëdunit***, што означува *овошје*; како и именката ***t'ndërkymit***, која означува одредена болест која ја зафаќа главата на овците, која индиректно ја вклучува и именката *глава*, која, пак, кај повеќето други автори припаѓа на граматички среден род, но во Речникот на Абдула Зимбери не се употребува како самостојна.

- ***T'ëdunit*** *c.p. Frut. Si duket* ***t'ëdunit*** *simjet*? *(Grudë),* стр. 73.
- ***T'nërkymit*** *c.p. I kish ka:p* ***t'nerkymit*** *(sëmundje dhensh në krye) dhët. (Ru-Pejë),* стр. 196.

Придавските именки кои имаат значителна честост во Речникот се субстантивирани придавки со кои се образуваат апстрактни именки кои означуваат својство или состојба, такви како *t'amlit,* стр. 8; *t'but,* стр. 29; *t'dushtit,* стр. 66; *t'egerit,* стр. 71; *t'fortit,* стр. 81; *t'ftoftit,* стр. 84; *t'galmit,* стр. 88; *t'gatit,* стр. 89; *t'gja:llt,* стр. 101; *t'gjant,* стр. 101; *t'idhtit / t'idhunit,* стр. 113; *t'jashtit/ t'jashtmit,* стр. 114; *t'lagtit,* стр. 152; *t'madht,* стр. 169; *t'neltit,* стр. 195; *t'pa:rt,* стр. 213; *t'ra:nt / t'rantit,* стр. 276; *t'ri:t,* стр. 277; *t'rra:llt,* стр. 279; *t'sirmit,* стр. 294; *t've:rdht,* стр. 362 итн.

- ***amlit (t')*** *c.p.* l. *Të ëmblit + pjesa e ëmbël e një peme. Jekjo mo:ll e paska* ***t'amlit*** *jektej*; *Ma t'mi:r a* ***t'amlit*** *se t'idhtit,* стр. 8.
- ***but (t')*** *c.p. Të butë e kresë. N'****t'but*** *t'kre:s i ki pa ra: djalit tem Mani. (Ru-Pejë),* стр. 29.
- ***dushtit*** (***t'***) *c.p. Pjesa e ngushtë e diçkaje,* стр. 66.
- ***fortit*** (***t'***) *c.p. Ky dru:* ***t'fortit*** *e paska çeknej. (Ru-Pejë),* стр. 81.
- **gatit** (***t'***) *c.p. Pjesa e gjatë e një druri a ndonjë objekti tjetër. Çeky dru e paska* ***t'gatit*** *çatje nëlt. (Ru-Pejë),* стр. 89.
- ***jashtit*** (***t'***) *c.p. Pjesa e jashtme e ndërtesës. A e keni ly* ***t'jashtit*** *e shpisë. (Ru-Pejë),* стр. 114.
- ***rra:llt*** (***t'***) *c.p. Pjesa e rrallë e diçkaje. Çetu e paska* ***t'rrallt*** *çeky kallamoç,* стр. 279 и др.

Со некои исклучоци што авторот на Речникот ги користил за да даде толкувања за значењето на зборот, за повеќето придавски именки во овој Речник не се дава соодветната апстрактна придавска именка што означува особеност, како можна замена за значењето, факт што покажува дека во свеста на народниот говорител кој не бил под влијание на образованието, препозитивната именка е пожива во употреба. Овој факт, како што ќе биде нагласено во продолжение, е забележан и кај поголемиот дел од глаголските именки од среден род.

Глаголските именки, како што е наведено погоре, се најчести во овој Речник. Тие главно се формираат со додавање на препозитивен член на партиципот на одреден глагол, но има и многу случаи со субстантивизација на одредена глаголска придавка, образувајќи именки што покажуваат дејство или резултат од дејство. Од мноштвото употреби на глаголски именки од среден род во Речникот, како нивни претставителни зборови можеме да ги наведеме следниве примери: *t'afrumit,* стр. 7; *t'ardhunit,* стр. 7; *t'amelcuamit / t'amëlcumit,* стр. 7; *t'ba:mit / t'ba:mt,* стр. 12; *t'bajtit / t'bajtunit,* стр. 13; *t'cacitunit,* стр. 32; *t'canglumit,* стр. 32; *t'çajtit,* стр. 39; *t'ça:mt,* стр. 39; *t'dallumit,* стр. 52; *t'dalunt / t'dalunit,* стр. 52; *t'dalldisunit,* стр. 53; *t'dhanunit,*

стр. 68; *t'dhimtunit,* стр. 68; *t'dhunumit,* стр. 68; *t'ecunit* стр. 71; *t'falnit* / *t'falunit,* стр. 73; *t'fërkumit,* стр. 76; *t'fikunit,* стр. 78; *t'gabumit,* стр. 87; *t'gjatumit,* стр. 101; *t'gjetunit,* стр. 101; *t'habit,unit,* стр. 103; *t'hangrit,* / *t'hangrunit,* стр. 104; *t'idhnumit,* стр. 113; *t'ikunit,* стр. 113; *t'kacavjerrunit,* стр. 117; *t'kafshumit,* стр. 118; *t'kajtunit,* стр. 118; *t'ladrumit,* стр. 152; *t'lagunit,* стр. 152; *t'lamit,* стр. 153; *t'llaptumit,* стр. 167; *t'mamit,* стр. 169; *t'majtunit,* стр. 170; *t'mallkumit,* стр. 171; *t'martumit,* стр. 171; *t'njanumit,/t'njanumit,* стр. 211; *t'njellunit,* стр. 211; *t'pamit,* стр. 218; *t'papjektit,* стр. 220; *t'qinrumit,* стр. 275; *t'qit,unit,* стр. 275; *t'ra:mt* / *t'ramit,* стр. 276; *t'regjtit,* / *t'regjunit,* стр. 277; *t'reshunit,* стр. 277; *t'rrafshu:mt* стр. 280; *t'rrallumit,* стр. 280; *t'sakatu:m* / *t'sakatumit,* стр. 293; *t'sha:mt/t'shamit,* стр. 305; *t'shemunit,* стр. 306; *t'thanunit,* стр. 346; *t'vajtumit,* стр. 360; *t'vardisunit,* стр. 361; *t'xbardhunit,* стр. 373; *t'xhbamit,* стр. 374; *t'zbardhumit,* стр. 378; *t'zbardhunit,* стр. 378; *t'zhagitunit,* стр. 385; *t'zhbirumit,* стр. 385 итн.

Во рамките на групата глаголски именки од среден род, иако помалубројни, може лесно да се разликуваат и именките што се формираат преку препозитивниот член, придобивајќи други именки од среден род со спротивно значење или кои вршат засилување на дејството. Овие именки, како и кај другите случаи и автори, се поврзани со глаголски именки од среден род кои за основа имаат одредена глаголска придавка.

За илустрација ќе наведеме неколку примери, како *t'çthirrunit; t'padjegsit; t'papervjelunim; t'paperzi:mt; t'papjektit; t'paqirumit; t'pa-rrmihunit; t'parrudhtit*; *t'përfolunit*; *t'përfytunit*; *t'përmledhunit*; *t'përqethunit*; *t'për-vjelunit* итн.

Како што рековме претходно, глаголските именки од среден род се дадени во Речникот како такви и нивните синонимни форми формирани преку наставката (главно со ***-im; -je*** и со која друга наставка) или се дадени како објаснување за нивното значење во некои случаи,[269] покрај препозитивните именки од среден род. На пример:

- ***t'amelcuamit*** *c.p.* ***Ëmbëlsimi****. (Ko+Grudë).*
- ***t'ajunit*** c.p. *Të ënjturit,* ***ënjtje-ja****. Valla sivjet m' ka munu: t'aj(u)nit, n' trup.*
- ***t'ardhunit*** c.p. *Të ardhurit,* ***ardhja****. T'ardhnit, e bu:kve po shkon kadale ksaj vere. (Ru-Pejë).*
- ***t'ba:mit*** c.p. *Të bërit,* ***bërje-ja****. 1. Biro, ma t'keç a t'shtimit, se t'bamit,. (Ru-Pejë).*
- ***t'bajtunit*** c.p. *Të barturit,* ***bartje-ja****. Valla na myti t'bajtunit, e ujt me krah.*
- ***t'besumit*** c.p. *Të besuar-it,* ***besim-i****. Ishalla s'e hupi t'besumit, n'ty. (Ru-Pejë).*
- ***t'bimunit*** c.p. *Të bimur-it,* ***mbirje-ja****. Ka vanu t'bimit, e a:rs. (Ru-Pejë).*
- ***t'bjerrunit*** c.p. ***Bjerrje****, të bjerrur. Kem pa:s t' bjerrunn' llçn. (Kojë).*
- ***t'cacitunit*** c.p. ***Cacitje****, të cacit,ur. A po t'cacit,un i kam ba: djalit, sod natje. (Ru-Pejë).*
- ***t'cikrrumit*** c.p. ***Cikërrimë****. A po t'cikrru:m t'u kam ba: vove sod.*
- ***t'damit*** c.p. ***Ndarje****, të ndarë. T'damit, e to:ks para gjyqit. (Dru. e Epër-Hot).*
- ***t'djegunit*** c.p. ***Djegie****, të djegur. Ite ba: tan ata t'djegun. (Kojë).*

Не отсуствуваат и примери кога објаснувањето на глаголските именки од среден род во зборовниот состав на Речникот се дава преку друга именка со препозитивен член, не употребувајќи ја апстрактната именка формирана со наставка како синонимна варијанта. Во некои случаи, не се остава простор во објаснувањето за ниту една од горенаведените именки, земајќи ја како единствена варијанта дадената препозитивна глаголска именка, како на пример:

[269] Примерите се систематизирани во Речникот според соодветните букви.

- ***t'beku:mit*** с.р. *Të bekuem-it, të bekuar-it,.*
- ***t'bërtitunit*** с.р. *Të bërtit,ur-it,. A more bu:rr, po t'bërtit,un m'i ka ba: djalit, Beka. (Ru-Pejë)*
- ***t'blemit*** с.р. *Të blemun-it, të blerit. Na ka munu: t'blemit sivjet. (Ru-Pejë)*
- ***t'çu:mt*** с.р. *Të çuarit. Hiçja t'çu:mt çati drani! 2. Të ngriturit e ndonjë peshe.*
- ***t'dalunit*** с.р. *Të dalët. N't'dalunit t'dri:ts ka të:j dielli. (Kojë)*
- ***t'krypunit*** с.р. *Të kriposurit. T'krypun i kish ba mishit,. (Ru-Pejë)*
- ***t'krymtit*** с.р. *Të krimburit. Hiqja qata t'krymtit e mo:llës, 2. I ka hy t'krymtit shoqni:s to:n. (Ru-Pejë).*
- ***t'pashimit*** с.р. *Të parët. Mi:r kjeke me t'pashimit. (K. e B.-Tuz).*
- ***t'nistit*** с.р. *Po, po, çaty e ka t'nistit çajo pite.*
- ***t'nrydhtit*** с.р. *A nuk mujti me ta shno:sh doktorri çata t'nrydht t'ka:ms, a? Paj ma prishi t'nrydhtit, kamen. (Ru-Pejë).*
- ***t'poshtnumit*** с.р. *T'poshtnumit, nuk durohet, sado i fo:rt me ka:n njeri. (Ru-Pejë).*
- ***t'regjunit*** с.р. *Shum e t'rexhnit, na e ki ba: n'di:tt'sodit,! (Ru-Pejë).*
- ***t'rrafshu:mt*** с.р. *T'rrafshumit do:jm me ja ni:s kah pramja.*
- ***t'rrethumit*** с.р. *T'rrethu:m i kishe ba: aborrit!* и др.

Од друга страна, има и примери кога синонимната варијанта на изведена глаголска именка со наставка не е прифатена за одредена изведена именка со наставка, оставајќи ја како единствена алтернатива препозитивната глаголска именка. Имено, тргнувајќи од контекстот на употребата на именката, е истакнато во Речникот со тоа што авторот ја става во заграда. На пр.:
- ***t'pastrumit*** с.р. *T'pastrumit (не **pastrimi**) e lu:gve e kem kry: moti. (Ru-Pejë).*
- ***t'lazdrumit*** с.р. *T'lazdrumit (не **lazdrimi**) e çet jasht udhe t'riun.*
- ***t'majtunit*** с.р. *A po t'majtun (не **mbajtje**) u kishe ba: kuale. he syni i keç mos i pa:t!*
- ***t'nërzymit*** с.р. *T'nerzymit (не **ndërzimi**) ka ma:rr fun tu dhët e mija. (Ru-Pejë).*
- ***t'nuktit*** с.р. *Të ndukurit (не **ndukje**). Pa xhuma çata t'nukt t'barit, çaty! (Ru-Pejë).*
- ***t't-hollumit*** с.р. *T't-hollumit, e petve e kem kry: para dasmës (не **hollimin**)* итн.

Ова, по сè изгледа, според авторот, укажува дека немаме еквивалентен синоним за двата случаи од семантички аспект. Значи, според оваа определба, се чини дека глаголските именки изведени со наставка се појавуваат со послабо значење или припаѓаат на различно семантичко потполе од глаголските именки изведени со препозитивен член, каде што концептот на субстантивизација кај овие последните е посемантички формиран.

5.5.2. Идентификација и анализа на средниот род во „Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore“ („Речник на народни зборови и изрази“) на Албанолошкиот институт во Приштина

„Речникот на народни зборови и изрази“, составен од група автори (Сулејман Дрини, Ибрахим Гочи, Мехмет Халими), ги претставува народните говори главно на Косово, но и во другите албански говори во поранешна Југославија. Со оглед на тоа што лексичкиот материјал во овој Речник се заснова главно на пишан и објавен материјал, покрај собраниот на терен, тој претставува интересен материјал за споредба со „Народниот речник“ на Абдула Зимбери, кој припаѓа на истата јазична област, но се заснова на лексиката и собраните изрази на терен.

Како што посочуваат самите автори во предговорот, при изработката на Речникот бил земен предвид Правописниот речник на албанскиот јазик, што значи дека пишаниот стандард влијаел на неговото составување и покрај тоа што изворниот материјал кој бил основа, до ова време не бил вклучен во лексикографската литература. [270]

И покрај тоа, Речникот е од интерес за нашиот истражувачки објект, бидејќи опфаќа широк простор од 358 дијалектолошки точки на албанскиот јазик што се зборувале надвор од границите на Албанија, од каде што е собран лексичкиот материјал. Најголем дел од нив се рурални средини, каде што е поголема можноста за пронаоѓање на конзервативни елементи во говорот. Од друга страна, тоа создава можност да се види како оваа граматичка појава (средниот род) се развила во јазикот под влијание на пишуваниот јазик, публикациите итн.

Имајќи ги предвид горенаведените фактори, од истражувањето на средниот род во овој Речник, впечатлив е малиот број на именки од среден род, во споредба со Речникот на Зимбери. Овој низок процент на именките од среден род е значаен и е приближно на границата од **6-7%** од бројот на именките од среден род кај Народниот речник на Абдула Зимбери.

Исто така, се забележува дека бројот на именките од среден род внесени во овој Речник е многу помал во споредба со оние што се користат за директно или парафразирано објаснување на зборот. Значи, повеќето од именките од среден род што се наоѓаат во Речникот се објаснувања на зборови или нивните значења, употребени како синонимни еквиваленти.

Во речникот наоѓаме само 3 именки без препозитивен член: ***krye, tlyen, tolla***, од кои само именките *tlyen* (во еден фразеолошки израз) и *tolla* се наоѓаат во Речникот, додека именката *krye* е употребена за толкување на други зборови.

- ***tlýen*** *i lamë.* gjalpë i shkrirë, стр. 286.
- ***tolla*** *с.р.* të fikët, të hollët, стр. 287.

Како што може да се забележи, во вториот случај толкувањето се прави токму со именка од среден род, но со препозитивен член.

Именката ***krye*** главно се дава како објаснување на сложените зборови што ја имаат оваа именка во нивниот состав или како толкување за значењето на зборовите во случаи како што се:

- *kryelahutë прид.* me **krye** të gjatë, стр. 170.
- *létk/ë,-a ж.р.* -a, -at. *Një mjet që shërben për të dredhur penjtë. I ngjan boshtit, por është me* ***krye*** *të shtuar...*, стр. 182.
- *qéll/ë,-a ж.р. Qyka,* ***kryet****, ana ku përforcohet bishti në...*, стр. 241.

Сите други материјални именки кои кај повеќето автори се употребуваат од среден род, такви како: *ujë/i; grurë/i; drit,h/i; gjalpë/i; dyllë/i; lesh/i; djathë/i; miell/i; qumë-sht/i; brumë/i; mjaltë/i; mish/i,* се интегрирани во именки од машки род, освен именката *dhallë/a* која е од женски род.

Придавските именки од среден род во Речникот се типични именки кои настанале од субстантивизација на придавките, но има и случаи кога тие означуваат други реалности што се засноваат на својството на придавката. Само 9 такви имиња се наведени во Речникот: *të bardhët* стр. 35; *të fikët* стр. 197; *të ftohtit,* стр. 118 / *të ftoftit,* стр. 165; *të gjallt* стр. 124; *të hollët* стр. 135; *të idhtit,* стр. 295; *të kuqtë* стр. 113; *të thatët* стр. 293; *të verdhët* стр. 301.

[270] Sulejman Drini, Ibrahim Goçi & Mehmet Halimi, "Parathënie" во: *Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore,* Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1982, стр. 3-5.

Освен именките *të gjallt* и *të fikët,* кај кои изразената семантика е преплетеност на квалитет со карактеристики на состојба или на битие, сите други примери се придавски именки кои означуваат квалитет, изразени директно или индиректно.

Само 4 од нив се дадени како посебни лексеми во Речникот, додека другите се дадени како објаснувања на зборови или значења и во некои случаи во двете функции.

- ***të bardhët*** *as. bulmetra*, стр. 35.
- *sqabíth,-i м.р. множина* **-ë, -ët. Krem,** ***të bardhë*** **që përdorin femrat për t'u zbardhur e për të mbajtur mirë fytyrën** стр. 262.
- *malekem глагол Më bie* ***të fikët,*** стр. 197.
- ***të hollët*** *именка од с.р. Mesi i trupit, vendi ku ngjit,et brezi; beli. Po më dhëmb n'****t'hollë,*** стр. 135.
- *újth,-i м.р.* ***Të idhtit*** *e pulës, tëmbli, idhëza*, стр. 295.
- ***të thátët*** *1. kreshmë; 2. thatësira, e thata*;...,стр. 293.
- ***të gjállt*** *с.р. Gjallim, pasuri, mall*; *e hupi* ***t'gjallt*** *e tij-humbi pasurinë.*
- *goglúq,*-i *м.р. множина -a, -at. Gogliq*; ***të kuqtë*** e vesë; *a ve me dy* ***të kuqtë,*** стр. 113.
- *vérza,-t ж.р. мед., verdhëz,* ***të verdhët*** *(sëmundje)*, стр. 301.

Имено, доколку се анализира семантиката на некои од дадените придавски именки, се забележува дека имаме отстапување од основното значење што треба да означи одредената именка, преминувајќи во друго семантичко поле или потполе, кое, сепак, го зачувува семантичкото јадро на особеноста. Во оваа насока, за именката од среден род *të bardhët* основното значење во Речникот не е *bardhësia* (белината) туку супстанца со овој квалитет, *bulmeti* или *kremi* (млечни производи или крем); за именката *të hollët* (тенкото) како основно значење се дава *mesi i trupit, ija* (средината на телото, колкот), а не директниот квалитет што го означува зборот; за именката *të verdhët* (жолтото) како значење во Речникот е одреден вид на болест *verdhëza* - жолтицата, а не директниот квалитет поврзан со бојата итн.

Само 6 од именките во овој Речник се наоѓаат и во Речникот на Зимбери, додека останатите, од севкупноста на придавските именки, се заменети со синонимни еквиваленти или со именки кои се интегрирани во еден од другите родови, кои најверојатно дошле под влијание на стандардот, публикациите и обработениот јазик, како што е на пример случајот со именката од среден род ***t'vrantit,*** која во Речникот е заменета со варијантите ***e vranë/a*** (препозитивна глаголска именка) и ***vranësirë*** (изведена именка преку суфиксација). Значи, иако и двата се речници на народни зборови и изрази, впечатлив е фактот дека во говорна форма (Речникот на Абдула Зимбери) средниот род е сè уште жив и во употреба, додека влијанието на писменоста, на изедначување кон пишаниот стандард, го натерало да се стреми кон негово стеснување и замена со нови зборообразувања кои не се од среден род. (Речник на Албанолошкиот институт).

Ова се заснова и врз фактот што кај именките од среден род претставени во глосарот на Речникот, очигледно се помалубројни во споредба со употребите што се дадени како објаснувања во Речникот.

Во однос на глаголските именки од среден род, тие се појавуваат почесто во споредба со другите два вида, но во споредба со Народниот речник на Абдула Зимбери, тие се неколкупати помалку. Ова е како резултат на нивното заменување со глаголски изведени именки со наставка или нивно заменување со синонимни еквиваленти, што, како што беше претходно нагласено, е под влијание на

албанскиот стандарден јазик и на пишувани текстови. Како глаголски именки од среден род се разликуваат истите главни категории: именки изведени со препозитивен член на партиципите на глаголите и субстантивизација на глаголските именки.

За илустрација, пренесуваме дел од глаголските именки претставени во Речникот на народни зборови и изрази на Албанолошкиот институт во Приштина: *të ardhurit,* стр. 301; *të ecurit,* стр. 58; *të çuarit,* стр. 256; *të djegurit,* стр. 154; *të fryrit,* стр. 100; *të kámet / të qarët* стр. 151; *të kulluarit,* стр. 260; *të lodhurit,* стр. 118; *të marrët* стр. 199; *të ndenjurit,* стр. 116; *të pangrënët* стр. 238; *të prashit,urit,* стр. 217; *të prekurit,* стр. 154; *të qënët* стр. 68; *të rënët* стр. 247; *të rregulluarit,* стр. 104; *të sjellët* стр. 247; *të skuqurit,* стр. 175; *të shkuarit,* стр. 301; *të zënët* стр. 276 и др.

Речиси ниту една од глаголските именки од среден род не е претставена во зборовниот состав на Речникот, освен во некој спорадичен случај, како што е именката *të qarët* (*të kámet*).

- ***të kámet*** с.р. ***Të qamet*** *e vajzës, që shkon nuse* (солзите на девојката што ќе стане невеста), стр. 151.

Во Речникот ваквите именки се појавуваат како толкувања на други именки или како синонимни еквиваленти, што покажува дека нивната замена води до намалување на употребата како именки од среден род. На пример:

- *gadén; personi që merret me shërimin dhe me* ***të rregulluarit,*** *e eshtrave...,*стр. 104.
- *i gërzhitshëm прод.; që dërmohet, thërmohet prej* ***të terurit,*** *të tepërt,* стр. 110.
- *kalínë; 1. zagar që ka humbur aftësinë e* ***të nuhaturit,*** стр. 149.
- *kapújë; fshikë që del në lëkurë nga* ***të djegurit,*** *ose nga* ***të prekurit,*** *me hith,* стр. 154.
- *kosimet; koha e* ***të kositurit,*** стр. 166.
- *kullungje;* ***të brejtun****, kancer,* стр. 173.
- *kúqëza;* ***të skuqurit,*** *e syve nga tymi,* стр. 175.
- *marrzë; lloj sëmundjeje që shkakton* ***të marrët*** *e këmbëve...,* стр. 198.
- *órtë; punë huaje që bëhet më së shumti në fshat gjatë* ***të prashiturit,*** *gjatë* ***të kositurit,*** *e të korrave...,* стр. 217 итн.

Нивното намалување се забележува и во тоа што во многу случаи во Речникот овие именки веќе не се користат ниту за толкување, бидејќи се заменети со други изведени апстрактни именки, главно со наставките ***-im***; ***-je***, ***-esë***; ***-imë*** или со некоја друга наставка. Ова колебање се забележува во случаите на истовремена употреба на глаголска именка и на изведена именка со наставка, како и при целосна замена на глаголската именка со апстрактна изведена именка. За илустрација, ќе наведеме неколку примери поврзани со овие наоди во Речникот:

- ***gjiftim,-i*** *m.sh.* ***-e, -t. të gjiftuarit,*** *e dorës apo të këmbës, përkim, ndryshje*, стр. 125.
- *...gruaja që mjekon gratë me fërkime, me ndihmë të* ***të ngjeshurit,*** стр. 213, *por edhe burri që ka profesion* ***ngjeshjen,*** стр. 213.
- *koha e* ***të kulloturit,*** *të bagëtive pasdreke...,*стр. 226, *por edhe ...hu i ngulur me një shtëllungë kashte përsipër që tregon se s'lejohet* ***kullotja*** *e bagëtive...,*стр. 236 итн.

И покрај овие случаи, во Речникот има честа употреба на апстрактни именки формирани со наставки, што означуваат дејство или резултат од дејството, кои ги замениле глаголските именки со препозитивен член, како на пример: *bërtimë* стр. 108; *shtangie* стр. 159; *grindje* стр. 161; *përkëdhelje* стр. 163; *veshje* стр. 167; *thurimë* стр. 168; *dhembje* стр. 169; *fërkim* стр. 172; *rrafshim* стр. 197; *lehtësim* стр. 198; *kallje* стр. 204*; mundim* стр. 206; *thit,hje* стр. 209; *urim* стр. 210; *fillim* стр. 213; *pagesë* стр. 213; *ndërrim* стр. 214; *bartje* стр. 216; *rrethim* стр. 219; *fryrje* стр. 222; *vërshim* стр.

226; *festim* стр. 227*; ndyrësi* стр. 229; *fëlliqësi* стр. 229; *brit,më* стр. 231; *vjeshtim* стр. 247; *stolisje* стр. 252; *ngatërresë* стр. 267; *blerim* стр. 300 и др.

Сепак, тука има простор за дискусија дали замената на именката создава целосна семантичка синонимија. Во некои случаи во Речникот се употребуваат како глаголска именка од среден род и како глаголска изведена именка со препозитивен член интегриран во еден од другите родови, како на пример: *të ftohtit, / i ftohti* или *të tundurit / e tundme, të gërvishturat* итн., колебање што е поврзано со нестабилноста во употребата на изведените именки со препозитивен член.

Во речникот има и употреби на глаголска именка од среден род со препозитивниот член на аблативниот падеж, но тоа се поретки случаи, како: *luhatem prej* ***së lodhuri****, mezi qëndroj në këmbë,* стр. 180 итн.

Ако го споредиме Речникот на народни зборови и изрази со Речникот на Зимбери, забележуваме пресврт во употребата на средниот род. Имено, ако во Речникот на Абдула Зимбери имаме само неколку изведени апстрактни именки и повеќето од нив во народниот говор кои се употребуваат како глаголски именки со препозитивен член, во Речникот на Албанолошкиот институт се случува спротивното: многу помалку има глаголски именки од среден род со препозитивен член во споредба со суфиксирани апстрактни именки што се образуваат од одреден глагол или глаголска придавка. Тенденцијата да се заменат именките од среден род со препозитивен член со именки за апстрактни дејствија, е важен факт, подвлекувајќи дека народните говори сè уште го одржуваат во употреба средниот род, додека стремежот кон стандардизација на јазикот довел до намалување на ова граматичка категорија.

5.6. Состојбата на средниот род во албанските дијалекти на Северна Македонија

Албанскиот јазик што се зборува во Северна Македонија претставува интересно прашање за проучување на особеностите на различни јазични нивоа и испитување на посебни јазични елементи, поради карактеристиките што ги прикажува и дијалектната конфигурација на албанскиот јазик воопшто.

Во Северна Македонија се мешаат неколку поддијалекти и говорни групи албанскиот јазик, каде што можеме да го спомнеме јужниот поддијалект на гегискиот дијалект, кој опфаќа широк простор од Дебар до Скопје и Куманово; централногегиското наречје, кое опфаќа географски простор од левиот брег на Црн Дрим во Струга, до Дебар, Кичево, Тетово, Гостивар, Скопје и Куманово, како и источната варијанта на тоскискиот дијалект, кој го опфаќа десниот брег на Црн Дрим во Струга и се протега до Охрид, Преспа и Битола. [271]

Потпирајќи се на ова дијалектно преплетување на албанскиот јазик во Северна Македонија, ни беше интересно да го истражуваме средниот род и во оваа јазична област, фокусирајќи се на студиите за дијалектните и регионалните монографии, како и врз речниците од овие области, за да можеме да направиме споредба на состојбата на оваа појава со другите албански говори во Албанија и Косово. Овој факт го поткрепува и аргументот на Аслан Хамити и Ајтен Ќамили, кои нагласуваат дека територијалниот континуитет на Албанците на Балканот се поклопува со јазичниот континуитет, и од оваа гледна точка, албанските говори на

[271] Asllan Hamiti & Ajten Qamili, *Dialektologjia e gjuhës shqipe*, Shkup: UIShM, 2014, стр. 77-80.

Северна Македонија постепено се испреплетени со говорите на Албанија и Косово. [272]

5.6.1. Наоди за средниот род во „Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni“ („Речникот на зборови и изрази од областите на албанскиот јазик во Македонија“) од Ќемал Мурати (2015)

Како претставително дело на регионални и дијалектни речници за испитување на состојбата на средниот род во албанските говори на Северна Македонија го сметаме „Речникот на зборови и изрази од регионите на албанскиот јазик во Македонија“ [273] од Ќемал Мурати, објавен од Институтот за културно и материјално наследство на Албанците, Скопје. Речникот содржи лексичко и фразеолошко богатство со над 20 илјади лексеми, фразеолошки изрази и топоними. Како што истакнува авторот на Речникот во воведот, за собирање на лексичкиот материјал било потребно да се оди низ сите населени места на Албанците во Македонија, да се соберат албански народни песни, објавена и ракописна дијалектолошка, фолклорна литература и сл., за да се извлечат оттаму *„застарени и заборавени зборови“,* кои ќе му бидат корисни на јазикот. [274]

Во ова насока, Ѓовалин Шкуртај подвлекува дека содржината на овој Речник докажува дека албанските говори на Северна Македонија зачувале богат и посебен фонд на стари зборови и називи на места (топоними), таму наоѓаме лексички единици и фразеолошки единици кои укажуваат на древно јазично и етнокултурно присуство на Албанците во тие краишта, како и во другите албански предели;[275] додека Шефкије Исламај нагласува дека Речникот на Ќемал Мурати е чист регионален речник, речник на народни зборови и изрази, кој опфаќа богат јазичен материјал, отсликувајќи народни лексички единици, фразеолошки и семантички единици, карактеристични за прилично широк простор на албански говори, малку или воопшто неистражени. [276]

Од нашето истражување на овој Речник, произлегува дека средниот род речиси отсуствува, бидејќи именките се појавуваат интегрирани во другите два рода; машки или женски род. Меѓу именките од среден род кои се смениле во машки род, можеме да ги споменеме следниве: *brumi, dylli, gruri, gjathi, gjalpi, kosi, leshi, mishi, mjalti, vjomi* и др.

- *Basmanik,-u м.р. një lloj pete që bëhet nga* ***brumi*** *me tharm ..., стр. 378.*
- *Tatli,-a ж.р. ëmbëlsirë e përgatit,ur nga* ***brumi*** *i shtrirë në tepsi në formë pete të trashë..., стр. 455.*
- *Lule grénze бот. lule qumështore, lule* ***dylli****, bar tambli, стр. 143.*

---

[272] Asllan Hamiti & Ajten Qamili, *Dialektologjia e gjuhës shqipe*, Shkup: UIShM, 2014, стр. 96.

[273] Qemal Murati, *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015.

[274] Qemal Murati, “Fjalor me pasuri të pamatë të thesarit leksikor e frazeologjik” во *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, стр. 11-14.

[275] Gjovalin Shkurtaj, “Pasuria e shqipes në një fjalor dialektor të trojeve shqiptare në Maqedoni”, në: *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtë-rore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, стр. 807-812.

[276] Shefkije Islamaj, “Pasuria leksikore e Maqedonisë shqiptare” во: *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, стр. 816-819.

- Dybek,-u м.р. enë e drunjtë ku rrahin bungurin a ***grurin,*** *стр. 395.*
- Karita e ***gjathit,*** *ж.р. korit,a ku nxirret* ***djathi,*** *стр. 110.*
- Túndj/e,-a ж.р. множина ***-e, -et****. enë druri e gjatë dhe e ngushtë, në të cilën nxirret* ***gjalpi,*** *стр. 249.*
- Ftallój глаг. tëholloj petën a ***kosin*** *me ujë, стр. 72.*
- Tun преоден глагол tund ***kosin****. «Merre tínin ta tunim* ***kosin****», стр. 248.*
- Fanell/ë,-a ж.р. triko ***leshi*** *a pambuku, стр. 399.*
- Kazin,-a ж.р. ***leshi*** *i dhive, стр. 112.*
- Mërcëin/ë,-a ж.р. ***mishi*** *i kafshës së ngordhur, стр. 156.*
- Voshtink/ë,-a ж.р. Hoje ***mjalti,*** *стр. 529; Ai që e përzien* ***mjaltin****, i lëpin edhe gishtërinjtë, стр. 610 и др.*
- Fërgjohem me ***vjomin*** *tem - jam i pavarur, стр. 298.*
- Vjomnéjsht/e, -ja ж.р. множина -e, -et. copëza të vogla ***dhjami****,* ***dhjami*** *i terur i bagëtisë, стр. 261* итн.

Одредени именки, како ***dhállët*** и сл., сè уште го запазуваат средниот род, како во составот на Речникот и во толкувањата во Речникот, во примери како:
- ***Dhállët*** *c.p. lloj bulmeti që mbetet në tundje si të zihet kosi e të hiqet gjalpi*; ***dhálltë,*** стр. 61.
- *Dhallaník,-u м.р. lakror misri që përgatit,et me* ***dhallë*** *ose me kos,* стр. 61.

Именката ***ujë*** се јавува со колебање во употребата, употребувајќи се во сите три рода: среден, машки и женски род. При преодот во машки род, во членувана форма, именката го зачувала и крајното *„**t**“,* појавувајќи се во формата ***ujti.*** Треба да се напомене дека главно оваа именка ја зачувува својата неутралност во замрзнати употреби, како што е случајот со топонимите или сложените називи на микротопонимите, каде што именката *ujë* го зачувува дамнешниот среден род *(ujëtë).* Ова колебање при употреба кај трите рода е показател за дезинтеграција на средниот род во двата други рода.
- ***Ujt e Vógël*** *c.p. të përshurrët, kryerja e nevojës së vogël. Të dal t'baj* ***ujt*** *e vogël, стр. 252.*
- ***Ujt*** *e Lavanit;* ***Ujt*** *e Llopushës****; Ujt*** *e Mbretit, стр. 773;*
- Ushéz/ë, -a ж.р. множина -a, -at. vadë ***uji****; vendi ku zihet* ***uji*** *për në arë, стр. 254.*
- Vërtilk/ë, -a ж.р. vorbull ***uji*** *стр. 260.*
- Hës, -i м.р. vrull, hov. ***Ujti*** *shkonte shaum hës. Aj vajnte me hës, стр. 407.*
- I shkon ***uja*** *(dëpër shalë) – trembet shumë, tmerrohet, i shpëton shurra (në brekë), стр. 346.*

Средниот род го запазува и именката ***krye***, која најчесто излегува во членувана форма ***kryet.***
- Bash marhámë ж.р. shami për në ***krye*** *që e bajnë gratë, стр. 25.*
- Kryeze, -za м.р dele me ***krye*** *të zi, zog me* ***krye*** *të zi, стр. 129.*
- Peshtírkë çózme ж.р. pëlhurë e bardhë pambuku me topa (breza) jeshil, të verdhë e të kuq për së gjati, të cilën gratë e hedhin në ***krye,*** *стр. 181*
- Morréjtet глагол 1. qëron morrat. E morrejt ***kreyt,*** *стр. 161.*
- Ja ka shkejt ***kreyt*** *- i ngjan shumë për nga pamja apo karakteri, стр. 310.*
- Ja ka këpout ***kreyt*** *- i përngjan shumë, ka të njëjtat tipare me të, стр. 310.*

Од среден род без препозитивен член во Речникот ги наоѓаме и именките:
- ***tëmbël*** *- Kemi përzier* ***tëmbël*** *„kemi pirë nga një nënë", стр. 619.*
- ***gerzhim*** *c.p. fëmijë të imtë, стр. 78*
- ***kërrcásh -t*** *c.p. gërsheta, flokët e një femre të thurur në bisht të gjatë, стр. 115.*

- ***tólla*** с.р. *të fikët, стр. 244.*

Интересни се и некои зборови издвоени од авторот како лексички албанизми во албанскиот дијалектен јазик на овие простори, кои влегле преку албанскиот или од албанскиот јазик и остануваат со среден род, како на пример: *daško* стр. 550; *kapistalo* стр. 558; *nusiče* стр. 565; *spango* стр. 571; *sugare* стр. 571; *teneče* стр. 575; *trengalo* стр. 576, кои се назначени како именки од среден род.

- ***daško*** *с.р.* Збор од сточарството, од алб. *dash*. Балкански албанизам кој е позајмен и во бугарскиот јазик *daško* „јагне, мало јагне“, арум. *daş* „јагне, мало шилеже“, стр. 550.

- ***kapistalo*** *с.р.* узда што се става на главата на животното за да го држи или да го повлече. Балкански грцизам, кој навлегол во македонскиот јазик преку албанскиот, поточно од тоскиските говори на Преспа, *kapistall,* стр. 558 итн.

Исто така, голем број именки означени како среден род во Речникот, се сметаат за семантички дијалектизми, бидејќи во овие говори имаат друго значење за иста фонетска форма од она како се јавуваат во други албански говори, мислење што Шкуртај го забележал во оцената на овој Речник, како што се: *jáshtët* стр. 100; *tbárdhët* стр. 239 и др.

- ***jáshtët*** *с.р.* ***lotët****. Jashtët e sulltanit, i shkojnë me tura*, стр. 100.

- ***tbárdhë*** *с.р.* ***pudër e bardhë,*** стр. 239.

Другиот дел на придавските именки од среден род се претставува интегриран во еден од другите родови, како на пример именките: *t'errat* стр. 343; *t'zezat* стр. 343; *i thati* стр. 72; *i ftohti* стр. 40 и др. и само во мал број случаи се употребува со колебање. На пример:

-*...plaka me gjithë dhentë e saj, nga* ***i ftohti****, bora dhe fërfëllenza u bënë gurë...*, стр. 710.

-*... shtanget nga* ***të ftohtët,*** стр. 272; *mbërdhina, nuk fjeta nga* ***të ftohtët,*** стр. 302.

-*...****të ftohtë*** *i madh,* ***i thati*** *që pret*, стр. 72; *...****i thati*** *në lëkurë, që dhemb shumë dhe lë pasoja*, стр. 121.

- *Ka hek* ***t'errat*** *e* ***t'zezat*** *- ka vuajtur shumë*, стр. 343 и др.

Во оваа смисла, и глаголските именки од среден род, кои кај други автори и говори се јавуваат почесто во споредба со другите типови, во Речникот на Ќемал Мурати се поретки. Ова се случило затоа што во употреба биле воведени именки за апстрактни дејства кои ги замениле глаголските именки. Треба да се има предвид дека глаголските именки не се опфатени во вокабуларот на Речникот, туку се користеле при толкување на значењето на одредени зборови, како што е забележано и во други речници. Како глаголски именки запишани во Речникот на Мурати ги изделивме долунаведениве: *të dalët* стр. 100; *të djegurit,* стр. 73; *të dhënët* стр. 466; *të ecurit,* стр. 18; *të fjeturit,* стр. 258; *të gatuarit,* стр. 246; *të hequrit,* стр. 243; *të jetuarit,* стр. 409; *të larët* стр. 367; *të lidhurit,* стр. 390; *të lodhurit,* стр. 497; *të marrët* стр. 459; *të ngrit,urit,* стр. 92; *të pjekurit,* стр. 356; *të skuqurit,* стр. 144; *të shtypurit,* стр. 234: *të veshurit,* стр. 168; *të zbardhurit,* стр. 451 итн.

- *urata më* ***të lindur****; urata më* ***të pjekur,*** *стр. 356; urata më* ***të ndarë,*** *стр. 357.*

- *jásht/ë,-a ж.р. barkqit,je,* ***të dalët*** *jashtë për të kryer nevojën, bark i keq, стр. 100.*

- *fulltúk,-u м.р. множина -ë, -ët. fshikëza që del në lëkurë nga* ***të djegurit,*** *fllúskë, стр. 73.*

- *kopáçe,-ja ж.р.* ***të dhënët*** *dajak dikujt. I hoqa një kopaçe, стр. 123; Zefk,-u м.р. argëtim,* ***të dhënët*** *pas kënaqësie, стр. 466.*

- *aravan прил. mënyrë e* ***të ecurit,*** *të kuajve, стр. 18.*

- *trajt, -i м.р. множина -a, -at.* ***të gatuarit,*** *e brumit, me tëhollës...,стр. 246.*

- abdes, -i м.р. ***të larët*** *e myslimanëve para se të falin namazin, стр. 367.*
- lyshágj, -i м.р. множина -e, -et: dregëza që dalin në trup nga ***të skuqurit,*** *e lëkurës, стр. 144 и др.*

Но, и при употребата за толкување на зборовите, се среќава двоумење за средниот род, бидејќи во некои случаи толкувањето на зборот се дава со одредена глаголска именка, а во некои други случаи со изведена апстрактна именка и, доста често, ова се применува дури и за ист збор. Ова двоумење или нестабилност, како и во други случаи, забележани и во други речници, е показател за измена на глаголските именки со апстрактни именки што означуваат дејство, формирани главно со суфиксите ***-im***; ***-je*** или со некоја друга наставка.

Но, како што констатиравме и за претходните случаи, отворено е прашањето дали оваа замена создава целосна семантичка синонимија. За илустрација, ќе наведеме неколку примери кога како објаснување се користат двете варијанти на именката: именка од среден род и изведена апстрактна именка:
- klink прил. 1. mënyrë e ***ecjes*** *së kalit, me kërcime të vogla (Kr.). 2. mënyrë e* ***të ecurit,*** *me një këmbë, стр. 118.*
- shefak,-u м.р. agim, ***të zbardhurit,*** *e dritës; shefak,-u м.р. agim,* ***zbardhja*** *e dritës, стр. 451.*
- shegun,-i м.р. ***veshje*** *e sipërme prej shajaku të leshtë, që e mbajnë barinjtë, стр. 451.*
- ndrrájm, -i м.р. ***të veshurit,*** *me tesha të reja, стр. 168.*

Додека, пак, во Речникот при толкувањата на зборовите целосно е застапена употребата на апстрактните именки што именуваат дејства, додека глаголски именки со препозитивен член се изоставени. Во повеќето случаи, оваа замена е дојдена поради тоа што од семантички аспект немаме целосна синонимиска покривност, како *ardhje, besim, bekim, bjerrje, lotim, lërim, falje, fërkim, dukje, fit,im, fluturim, dalldisje, zbukurim, mbushje, tretje, dobësim, sharje* и др. На пример:
- mushtulluk,-u м.р. 2. dhuratë e vogël (plaçka a të holla), që i jepej atij që i sillte lajmin dhëndrit, për ***ardhjen*** *e nuses..., стр. 430.*
- fjam/ë, -a ж.р. qenie mitologjike në ***besimet*** *popullore, стр. 69.*
- allaxhaba извик Me allaxhaba fillonte ***bekimi*** *i mjeshtrit, për atë që sillte peshqeshe, стр. 370.*
- bërloç, -i м.р. sëmundje që manifestohet me ***lotim*** *të madh të syve стр. 27.*
- posok м.р. venerim, vë në ***dukje*** *стр. 192.*
- elemoj, -a ж.р. nyjet për ***mbushjen*** *e cejve, gypave të hollë, стр. 396.*
- faroumi (i) прид. i thuhet dikujt si ***sharje*** *dashamirëse, стр. 67 итн.*

Како заклучок на оваа тема можеме да кажеме дека и во Речникот на зборови и изрази од областите на албанскиот јазик во Македонија се среќава иста состојба на средниот род, со стремеж за интегрирање кон другите родови, склоност што е речиси завршена со простите именки, со ретки исклучоци. Исто така, оваа тенденција се чини силна во замената на придавските именки, додека кај глаголските именки од среден род сè уште имаме запазување на средниот род, иако со дезинтеграциско двоумење.

5.6.2. Наоди и анализа на средниот род во монографијата на Ремзи Несими "E folmja e Dervenit" („Говорот на Дервен")

Истражувањата за албанските говори во одделни региони во Северна Македонија се од интерес бидејќи претставуваат меѓудијалектни типови со посебни карактеристики.

„E folmja e Dervenit" („Говорот на Дервен") од Ремзи Несими, е едно од класичните дијалектни монографии, со значителна вредност за албанската дијалектологија, во која се отсликува компетентноста на остар набљудувач на јазикот на народот, во сите негови полиња.

Во врска со оваа монографија, Ќемал Мурати наведува дека со широчината и длабочината на истражувањето на дервенскиот говор, се надополнува картата на албанската дијалектологија со веродостојни податоци и детални објаснувања за одреден говор со посебни особености на централногегиското наречје. Начинот на кој е опишан овој говор претпоставува дека авторот има широко познавање на албанската дијалектологија, на албанскиот јазик воопшто во неговата денешна состојба и во неговиот историски развој. [277]

Во оваа смисла, Аслан Хамити, во врска со ова дело нагласува дека станува збор за исцрпна монографија, каде детално е опишан говорот на Дервен, низ сите јазични системи: фонетиката, морфологијата, зборообразувањето, лексиката и фразеологијата; дело проткаено со анализа на денешната јазична состојба на говорот, споредбата со другите гегиски говори, особено со оние од централногегиското наречје, како и хронологијата на различните појави што се третираат. [278]

Дервенскиот говор спаѓа во групата на централногегиското наречје. Во однос на средниот род, авторот нагласува дека сè уште е зачуван триродовиот систем, но исчезнуваат и последните траги од средниот род во овој говор. [279]

Како првични именки од среден род во говорот на Дервен, Несими ги забележува следниве зборови: *krye, ujë, dhallë*, кои ги наоѓаме и кај *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni.* Именката ***krye*** (***kraije***) го запазува секогаш средниот род, но во косите падежи се јавува во женски род:

- *M'dhem* ***kraijet****; m'dhem* ***kraija****, por edhe m'i çit,i ment* ***e kres****; i ra* ***kres****; pi* ***kres,*** стр. 245.
- *...kom me ja pre* ***kraijet*** *ene do t'marr taj,* стр. 451.

Именките ***dhallë*** (***dhallt***) и ***ujë*** (***ujt***), во членувана форма преминуваат во машки род, односно во форма ***dhallti***, ***ujti***.

- *Ene ki hini mbrenda ene e lif atë me* ***ujtin****...*, стр. 448.

Другите именки се целосно интегрирани во машки род: *balli, brumi, gjathi, drit,hi, mishi, leshi.*

Придавските именки од среден род се спомнуваат малку и речиси целосно се интегрирани во женски или во машки род. Како такви се спомнуваат именките:

---

[277] Qemal Murati, "Profesor Remzi Nesimi – prijatar i albanologjisë shkencore në Maqedoni" во: *Kontributi i profesor Remzi Nesimit për gjuhën shqipe dhe gjuhësinë shqiptare,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve – Shkup, 2019, стр. 17-24.

[278] Asllan Hamiti, "Profesor Remzi Nesimi – studiues i të folmeve shqipe në Maqedoni" во: *Ndihmesat e disa gjuhëtarëve për shqipen*, Shkup: Stobi Trejd, 2021, стр. 217-227.

[279] Remzi Nesimi, *E folmja e Dervenit*, Tetovë: Universiteti Shtetëror i Tetovës, Seminari i Albanologjisë, 2008, стр. 238-239.

t'zit, t'verdht, t' ftoft, t'kuç (të kuqtë); t'faikt (të fiktët); t'rit, (të ritë); t'mpakt; t'ëmblit; t'keçt; t'xhallt, t'thatët, t'naltët и др., во употреба како подолу:
- *i ra **t'faikt;***
- *i ra **t'mpakt;***
- *n'**trit** e vet;*

Сè повеќе се употребуваат интегрирани во машки род:
- *qasi pi **s'keçi***
- *ra pi **s'nalti;***
- *s'hahet pi **s'embli;***
- *ngraina pi **s'ftofti*** и др.

Што се однесува до глаголските именки од среден род, Ремзи Несими истакнува дека во дервенскиот говор тие се речиси целосно интегрирани во женскиот род. Како такви примери се споменуваат *t'çeshme; t'folme, t'ikme; t'rrehme; t'ndrruome; t'shtaime;t'bome, t'thkaime* и др.

Во дијалектниот речник, како составен дел од монографијата, како и во толкувањата на зборовите од авторот, забележавме одредени употреби на именки од среден род со препозитивен член како: *të thatët; të ecurit; të nxënët; të qenët* и др., но и овде се забележува тенденцијата на авторот да користи изведени апстрактни именки како *furnizim; mbeturinë; dallim; ndryshim; dhembje; pikëllim; mundim; vuajtje; hakmarrje; vërsulje* итн., наместо да се користи средниот род, придржувајќи се до стандардизираните тенденции на јазикот.
- *heka - **mundim**; **vuajtje** shpirtërore e trupore, стр. 433.*
- *homle - hak, **hakmarrje,** стр. 434.*
- *kok'e keçe - **të thatët** në lëkurë që dhemb shumë dhe lë pasoja, стр. 437.*
- *komklinc - **të ecurit,** me një këmbë, стр. 437.*
- *nuft – **këmbëngulje,** стр. 440*
- *spariher - **vajtja** e nuses për herë të parë te prindërit, pas martesës, стр. 444.*
- *zotnaillaik - **të qenët** zotëri; **të jetuarit** si zotëri, стр. 447 и др.*

5.6.3. Наоди и анализа на средниот род во монографијата "E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit" („Говорот на Албанците од Скопска Црна Гора") од Аслан Хамити

„Албанскиот говор на Скопска Црна Гора" чиј автор е Аслан Хамити, е уште една дијалектна монографија, која ја испитавме за наодите и состојбата на средниот род во албанскиот говор на Северна Македонија.

Според јазичните особености што се совпаѓаат со географската пространост, албанскиот говор на Скопска Црна Гора може да се смета за најсевероисточен говор на централногегиските говори. Говорите на овој предел, како по својата пространост, така и според јазичните особености, ја претставуваат најсеверната граница на централногегиското наречје, како „транзитивна изоглоса од централногегиското наречје во североисточно наречје".[280]

Студијата е мошне интересна за нашиот истражувачки објект, бидејќи содржи дијалектален материјал собран на терен со методот на директно набљудување, каде што, како што наведува и нејзиниот автор, најголем дел од

[280] Asllan Hamiti, "Veçoritë fonetike-fonologjike të të folmes së Karadakut të Shkupit" во: *AKTET- Journal of Institute Alb-Shkenca* (*Revistë Shkencore e Institutit Alb-Shkenca*): Tiranë-Prishtinë-Shkup, 2011, стр. 672-676.

дијалектниот материјал е собран од постарата генерација, со малку или без образование, кои ретко се оддалечиле од својот регион, немајќи интензивни контакти со други говори и странски јазици, со што автентично го зачувале својот јазик до денес. [281]

Аслан Хамити истакнува дека именките од среден род, во повеќето случаи се интегрирани во еден од другите родови. Како такви ги дава следниве примери: *brumët (brumi); mjaltët (mjalta); dyllët (dilla/dilli/); dhjamët (vjami); grurët (gruni); leshtë (leshi); mielltë (mâilli / milli / mëilli); mishtë (mâishi / mishi / mêishi); ujt (ujti); dhallt (dhallti); krâiet (krâia).*

Имено, и во објаснувањата дадени во Речникот во последното поглавје од трудот, авторот ја избрал стандардната форма интегрирана во еден од родовите за да го даде толкувањето на зборот и во некои други случаи ја напишал и формата од среден род како двојна:

- ***di:ll/i*** именка м.р. ***dyllë,*** стр. 405.
- ***dhallt/i*** именка м.р. ***dhallë,*** стр. 405.
- ***njalt/a*** именка м.р. ***mjaltë,*** стр. 416 итн.

Во однос на придавските именки од среден род, авторот истакнува дека тие се малку во овој говор и сè уште се користат како такви именки од типот: *t'rit; t'pakt; t'faikt; t'bardht; t'kuqt,* како во речениците:

- *i ra **t'faikt***; m'shkoj ***t'rit***; po m'be ***t'pakt!***, стр. 245.

Аслан Хамити ја забележува истата појава што се среќава и во говорот на Косово, како и во „Речникот на зборови и изрази од албанските говори во Македонија", каде еден ист збор се јавува со повеќе значења. За разлика од Речникот на Мурати, каде што среќаваме таканаречени семантички дијалектизми, во овој случај сме во истиот контекст што се среќава во говорот на Косово, каде што има отстапување од основното значење што би требало да означи одреден збор, туку преминување во друго семантичко поле или потполе, што, сепак, зборот го зачувува семантичкото јадро на својството.

- ***t'ba:rdht**: 1. **t'ba:rdht** e voes; (kuptimi i parë, e bardha e vezës).*
- ***t'ba:rdht**: 2. blema do **t'bardh** (kuptimi tjetër, krem për fytyrën), стр. 245.*
- ***t'kuqt**: 1. **t'kuqt** e voes; (kuptimi i parë, e kuqja/e verdha e vezës).*
- ***t'kuqt:** 2. Ngjite do **t'kuq** (kuptimi tjetër, buzëkuqi për femra), стр. 245.*

Состојбата на глаголските именки од среден род во говорот на Скопска Црна Гора е речиси иста како онаа што ја забележал Ремзи Несими за говорот на Дервен. Глаголските именки кои и во албанскиот стандарден јазик го задржуваат средниот род, во овие два говора се интегрирале во женски род, конкретно: *e hecmja (të ecurit); e këndaumja (të kënduarit); e mcaumja (të mësuarit)* итн.

Во врска со оваа тенденција на преминување на средниот род кај именките кон еден од другите родови, Аслан Хамити признава дека тоа е прилично ран феномен во дијалектниот говор каде што средниот род, кој не се спротивставува ниту на машкиот ниту на женскиот род, речиси исчезнал. Додека стандардниот јазик формира и користи именки од среден род преку субстантивизација на придавки или глаголи во именки, дијалектниот јазик не го следи овој пат.

Од друга страна, Аслан Хамити нагласува дека тенденцијата за исчезнување на средниот род е поизразена во гегискиот дијалект, чиј дел се речиси сите албански говори во Северна Македонија, отколку во тоскискиот дијалект. Како резултат на

[281] Asllan Hamiti, *E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit*, Shkup: Logos-A, 2014, стр. 11-14.

овие фактори, во албанскиот говор на Скопска Црна Гора именките од среден род оставиле само траги, поради што тој е присутен само во ограничен број зборови. [282]

Овој наод на авторот е аргументиран и во прегледот на лексиката во дадените дијалектни текстови како прилог на крајот од трудот, и каде се забележува дезинтегрирачката тенденција.

5.6.4. Наоди и анализа на средниот род во монографијата "E folmja shqipe e Karshiakës" („Говорот на Албанците од Маркова Река") од Хаки Имери

„E folmja shqipe e Karshiakës" („Говорот на Албанците од Маркова Река") од Хаки Имери, е уште една монографија консултирана за оваа докторска дисертација. Описот го опфаќа говорот на Албанците од Маркова Река, релативно широка јазична и географска област со посебни дијалектни особености, регион во кој живее хетерогено население, главно Македонци, Албанци, Македонци муслимани, Турци, Роми и други. Како што самиот автор истакнува во воведот на студијата, овој неистражуван говор, кој е прилично изолиран, е доста интересен за проучување. Од гледна точка на припадноста, овој говор е вклучен во централногегиските говори, по кој се протега говорот на Дервен. [283]

Тргнувајќи од нашиот студиски интерес, состојбата на средниот род во овој говор беше испитана и споредена со другите албански говори анализирани претходно. Во полза на испитувањето на средниот род, го користевме и речникот на монографијата, како и дијалектните текстови дадени во прилог.

Авторот истакнува дека во говорот на Албанците од Маркова Река има голема тенденција за интеграција на именките од среден род во другите два рода. Сепак, според Хаки Имери, сè уште не можеме да зборуваме за систем со два рода, што значи дека сè уште имаме траги од среден род, кои се зачувани и се живи во употреба.

Како што е забележано од други автори кои ги проучувале албанските говори во Северна Македонија, Хаки Имери исто така укажува на фактот дека именките кои порано биле од среден род, во најголем дел денес се појавуваат во машки род и главно тие се именки што укажуваат на материјали и делови од телото, како што се *gjathi - djathët, mishi - misht, brumi - brumët, balli - ballët, malli - mallt* итн.

Од среден род, но не во стабилна форма се употребува и именката ***kryet***, која во други краишта има различни фонетски форми: *krâie - krâiet*; *kraje – kraja* или *kreja*, како во врзан говор: *po m dhem **kraja***; *po m dhem **kreja***; *i ra **kre:s**...*; *mi çit,i ment pi **kre:s***; *hiçmu **kre:s,*** стр. 135.

Именките ***ujt*** и ***dhallt***, освен во среден род, се слушаат и како именки од машки род, со поспозитивна членска наставка во формата ***ujti***, ***dhallti***. Како што е забележано и кај други автори на соседните говори, именката *ujë / uji / ujti* се употребува главно во топонимијата во двете форми:

- ***Ujti Kuç***; ***Ujte Lisit,*** стр. 135.
-...për ***u:j*** *kish pas shku:...,* стр. 260.

Имено, во двете форми - и со среден род и интегриран во двата други рода, употребата на простите именки се јавува при анализа на избраните дијалектни текстови:

[282] Asllan Hamiti, *E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit*, Shkup: Logos-A, 2014, стр. 241-244.
[283] Haki Ymeri, *E folmja shqipe e Karshiakës*, Shkup: Botime Shkupi, 1997, стр. 7-31.

- *Çe o ba:b páret e dáshit, çe dáshi çe ene* ***mëîsh*** *pi dáshit,* стр. 262.
- *e tâi uk do t'bish kazán me* ***mëîsh****...,* стр. 265.
- *Uk gjére* ***mëîshin****, i thon-aj krej koceî// Hajde arâush gjére búkën - aj e ka hángër* ***brúmin****; n'fund përláhen,* стр. 265.
- *Kam bre* ***bac*** *- zármi aty, míshi aty ...*, стр. 266.
- *Ma jep ni shervéte ta lidhi çat* ***kráje****; çiçja kúçe* ***krájen*** *e ka t kúçe...*, стр. 263.

Во врска со придавските именки од среден род, во говорот на Маркова Река се забележува иста интегративна тенденција на именките да се употребуваат во некој од другите родови. Хаки Имери го нагласува овој факт, подвлекувајќи дека именките од типот *të zitë, të verdhët, të bardhët* обично се менувале во женски род во форма të *bardhët - e bardha; të verdhët - e verdha; të zitë - e zeza*; додека именките од типот *të ftohtët, të nxehtët* се интегрирале во машки род во формата: *të ftohtët - të ftohtit,*; *të nxehtët - të nxehtit*; а се запазува средниот род кај придавската именка *të kuqtë* (*tkuçt*); ***t kuçt*** *e na͡uses,* стр. 135.

Во иста состојба се јавуваат и глаголските именки кои имаат интегративен стремеж за премин главно во именки од женски род, како кај зборовите *të folurit - e folmja; të ecurit - e ecmja; të qeshurit - e qeshmja, të ikurit- e ikmja* и др.
- *...e ka pa:s grúen shk:n, e ka ma:rr me* ***t íkme****...*, стр. 260.

Имено, и во толкувањата дадени во речникот на оваа монографија се забележуваат некои податоци со глаголски именки со препозитивен член:
- *përka:llk,-a ж.р.* - ***të bërit*** *e syve xixa* стр. 219.
- *kavo:rn,-a ж.р.* - ***të përguarit,*** стр. 222.
- *qibar прид.* - *zgjedhës në* ***të ngrënë***, стр. 226 итн.

Меѓутоа, не отсуствуваат и случаи кога при толкувањето на зборовите во речникот се употребуваат глаголски именки изведени со наставки, од типот *veshje, shërim, shpëtim, përshëllimë, rregullim, drejtim, jetesë, sigurim, kruarje, rrojtje* итн., што укажува дека пишаната форма на албанскиот стандарден јазик е склон кон овие употреби, а не кон изведени именките од среден род со препозитивен член.

5.6.5. Наоди и анализа на средниот род во делото на Мустафа Ибрахими "E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës" ("Албанскиот говор на околината на Прилеп и Крушево")

Со монографијата „Албанскиот говор на околината на Прилеп и Крушево" на Мустафа Ибрахими, го заокружуваме циклусот на истражување на средниот род во албанските говори на Северна Македонија.

Општо мислење е дека во дијалектната поделба на албанскиот јазик, овој говор припаѓа на централногегиското наречје, [284] иако имало и други мислења за неговата припадност.

Во врска со говорот на околината на Прилеп, Крушево и дел од околината на Велес, Мустафа Ибрахими нагласува дека тие се наоѓаат во изолиран простор од другите говорители Албанци во Северна Македонија и, поради оваа причина, како најпериферни говори имаат свои посебни особености, кои ретко се среќаваат или воопшто не се среќаваат во другите албански говори. Од друга страна, бидејќи Прилеп и Крушево низ векови служеле како поврзувачки мостови со многу региони

[284] Bahri Beci, "Mbi katër inovacione fonetike të të folmeve të Gegnisë së Mesme" në: *Konferenca e parë e studimeve albanologjike*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, стр. 261-269.

познати по саемите што се одржуваат секоја година, се создале услови за живи вкрстувања на различни дијалекти, создавајќи сличности со другите говори од централногегиското наречје, особено со дебарскиот и кичевскиот говор. Овој говор припаѓа на централногегиското наречје и одржувал постојана врска со други слични говори од оваа група. [285]

Во врска со средниот род во овој говор, Ибрахими нагласува дека именките освен од овој род, се употребуваат и во другите два рода. Според него, во помала или поголема мера среќаваме промени и мешања на граматичкиот род не само во овој говор, туку и во сите други говори. Родот е особено колеблив кај именките од среден род, кои почнале да преминуваат во именки од машки и женски род. [286] Ова претставува убедливо тврдење за дезинтегрирачката тенденција на овој род и неговото стеснување, тенденција која е констатирана во сите албански говори во Северна Македонија истражувани во овој труд.

За прости именки од среден род во овој говор се наведуваат именките ***ujë***, ***dhallë***, кои се јавуваат во сите три рода, и тоа во формите *ujti-ujna-ujnët; dhallti-dhalltna-dhalltnët.* Исто така, има и група именки од среден род, како што се *drithët, mishët, brumët, dhjamët* и др., кои во албанскиот говор на Прилеп и Крушево покажуваат иста тенденција како и во албанскиот стандарден јазик, преминувајќи во машки род, во форма *drithi, mishi, brumi, gjathi, viami, l^{i}eshi* итн.

Мустафа Ибрахими посочува уште една важна особеност на одредени првични именки од среден род што изразуваат материјали, кои членуваната форма ја образуваат како именки од машки род, впрочем како и во одредени говори од јужногегиските говори, како именките ***ujti***, ***dhallti***, ***vojti***. И во овие говори се јавува истата појава која се среќава кај одредени автори, поврзана со именката ***ujti*** во микротопонимијата, како: ***Ujti*** *i Diellës,* ***Ujti*** *i Q^{i}elbët ,* ***Ujti*** *i Tharët,* стр. 104.

При испитување на собраниот дијалектолошки материјал се забележува иста нестабилност или колебање на средниот род и негова склоност за премин кон други родови. Тоа се забележува дури и во фразеологијата, каде што шансите за зачувување на конзервативните елементи се поголеми. Како илустративни примери можеме да ги наведеме:

- *si miza ke* ***dhallti,*** стр. 331.
- ***mish*** *dajn s'kan tfrayt;* ***mishin*** *ta an-kocin ta ml^{ii}edh,* стр. 330.
- *mi lujti ment e* ***krayje****s; nauk shtayet mauri me* ***krayje;*** *u rrok për* ***krayje; krayja*** *bon, krayja ^{i}eq* итн., стр. 325.
- *s'aun e daje* ***grunin*** *pi ^{i}egjrit,; ku ke* ***grun*** *pa aunth,* стр. 317.
- ***mijalt*** *i diel pi ke g^{u}oja; pi ke g^{u}oja* ***mialt*** *i dilte,* стр. 317.
- *rr^{u}on si kokla n'****vijam;*** *ka sharku* ***vijam,*** стр. 312.
- ***brum*** *osh buka,* стр. 304.
- ***l^{i}esh*** *koine,* стр. 228.
- *askujt ke* ***balli*** *si shkr*ayn, стр. 301.
- *g ^{u}ojën pluot me* ***tambël,*** стр. 357.
- ***ujti*** *flen – asmi sflen; i jep* ***uj*** *nshosh,* стр. 344.

Во однос на нестабилноста на именките од среден род, Мустафа Ибрахими истакнува дека некои именки од среден род, кога се во нечленувана форма, можат

[285] Mustafa Ibrahimi, *E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Botimi dytë i plotësuar, Biblioteka Dialektologji, 2022, стр. 48-50.
[286] Mustafa Ibrahimi, *E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Botimi dytë i plotësuar, Biblioteka Dialektologji, 2022, стр. 104.

да се сметаат и како именки од машки и од женски род. На пример: *l^{u}oti - l^{u}otna, shneti - shnetna, viami - viamna, vneshti - vneshtna, mialti – mialta* и др. [287]

Придавските именки од среден род се добиваат од субстантивизација на придавките, како *t'ftot-it; d'verdh-it; d'zi-t; t'kuqit; d'bardhit; d'gjatit; t'unxhtit; t'umdhit; t'randt; d'zotnit; t'maviftit* и др., но и кај нив е присутна тенденцијата за интеграција во другите два рода, иако, како што посочува авторот, кај оваа група именки, трагите од запазување на средниот род се позабележливи. На пример:

- ***t'umdhit*** *ma nauk maunden d'zroen; ma mair bredhin* ***t'kuqit; d'gjatit,*** *ma nauk i mer shporja*; *ve:t de b^{u}ojn* ***d'zotnit*** *e dunja:s;* стр. 104.
- *ja shtain* ***t'k^{i}eqen,*** стр. 105.
- ***d'z^{i}ezët*** *e ullajnit,* стр . 345, por edhe: *çish ka ieq* ***t'ziezën*** *e ullainit,* стр. 105.
- *i ayni i ftoti n'****bark,*** стр. 302.
- *cofi pi* ***tftoti,*** стр. 306.
- ***e maurr*** *n'qaf,* стр. 336.
- *sinkur pi qielli* ***i rram,*** стр. 337.
- *i ra* ***trand,*** стр. 338.
- *afër* ***t thatit,*** *en* ***e nj^{u}omta*** *shkon,* стр. 344.
- *gjith d'****z^{i}ezët*** *ni prau,* стр. 347.

Глаголските именки од среден род се главно именки на партиципи на глаголи. Кај оваа група повеќе се забележува тенденцијата за интегрирање кон другите родови, главно кон женскиот род. Оваа група вклучува именки како што се *t'lagmit; t'ardhmit, t'shkumit, t'dalmit, t'mrajmit, t'ikmit, t'f^{u}olmet, t'fl^{i}etmet, t'ecmit, t'mendaumit; të pamurit, të shkuarit, të pirët* итн. Мустафа Ибрахими преминувањето на именките од среден во женски род го споредува со говорот на Корча каде се јавува истата појава, во случаи кога именките: *të pamurit, të shkuarit, të pirët* и др. се употребуваат во женски род, во формата: *e pamja, e shkumja, e paimja* итн. [288]

- *i kan rrallau ma* ***t'shkumet*** *en* ***t'ardhmet,*** стр. 104.
- *auku me* ***tporosajtme*** *nauk vjen,* стр. 345 итн.

Во заклучокот од испитувањето на средниот род во албанските говори во Северна Македонија, можеме да кажеме дека кај нив средниот род има само траги од неговата употреба и толку многу се стесни што речиси исчезна. Материјалните именки од среден род се интегрирале главно во машки род, а поретко во женски род. Придавските именки од среден род се малубројни и се категорија што најмногу ја зачувува средниот род. Глаголските изведени именки од среден род исто така имаат тенденција да се интегрираат во еден од другите родови, главно во женскиот род. Општо земено, дезинтегрирачката тенденција на средниот род кај овие зборови делува исто како и во албанскиот стандарден јазик.

5.7. Наоди и анализа на средниот род во „Fjalor i Gjuhës Shqipe“ (“Речник на албанскиот јазик”), 2006, од Мехмет Елези

Овој Речник содржи околу 41.000 зборови кои не се вклучени во другите речници на Академијата на науките на Албанија, зборови кои, според авторот, се зачувани во неговата меморија уште од детството и припаѓаат на групата која тој ја

[287] Mustafa Ibrahimi, *E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Botimi dytë i plotësuar, Biblioteka Dialektologji, 2022, стр. 105.
[288] Mustafa Ibrahimi, *E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Botimi dytë i plotësuar, Biblioteka Dialektologji, 2022, стр. 105.

нарекува ретки зборови. Во Речникот има и собрани зборови од делата на повеќе или помалку познати албански автори, традиционални и современи, кои, според Елези, не се опфатени во Речникот на денешниот албански јазик, како Ѓерѓ Фишта, Ндре Мједа, Ернест Колиќи, Фаик Коница, Мартин Цамај, Антон Пашку, Исмаил Кадаре итн., како и важни дела на албанскиот јазик, како Канонот на Лека Дукаѓини, Канонот на Скендербег, Епосот на храбрите, Висарет е Комбит, материјал од Речникот на Башкими, на Николе Газули, на Абдула Зимбери итн.; зборови од цела Албанија, зборови што се употребуваат на север и југ на Албанија, а кои не се вклучени во Речникот на современиот албански јазик. [289]

Овој Речник, кој според Валтер Мемиша, не е алтернативно издание или додаток на Речниците на Институтот за јазик и книжевност, Академијата на науките, содржи повеќедимензионален и обемен лексички материјал, ценејќи се високо како најобемен речник со дијалектен материјал изготвен и објавени од поединец, главно со лексичко богатство на северните албански говори, односно гегискиот дијалект. Поради богатството што го содржи овој Речник, може да се нарече и своевидна енциклопедија на албанската народна култура. [290]

При нашата истражувачка работа за идентификација и систематизирање на именките од среден род во овој Речник, забележавме големо присуство на оваа категорија именки во споредба со сите досега разгледани речници за изработка на овој труд. Именките од среден род, над 1.200 од нив, заземаат околу 3% од севкупниот фонд на именки претставени во овој Речник. Добар дел од овие имиња се сè уште во употреба во јазикот, особено во говорна форма, но има и зборови кои се користат малку или воопшто не се користат поради изворот и времето кога се собрани, како и нивната честа употреба.

Секако, и во овој речник може да се забележи една диспропорција во процентот што го заземаат првичните именки од среден род, придавските именки и глаголските именки, кои го сочинуваат најголемиот број. Овој факт го споменува и самиот автор кога вели дека во Речникот е оставен повеќе простор, иако недоволно, на глаголските именки од среден род, кои се употребуваат и во двата дијалекта. [291] Во Речникот именките од среден род ни се претставуваат на следниов начин:

Од вкупниот број именки, само 5 се првични именки од среден род и тоа: *drátë,* стр. 369; *gjítë,* стр. 539; *krýe,* стр. 748 (*edhe qyet,* стр. 1228); *pshéshtë,* стр. 1185; *újët,* стр. 1533. Она што треба да се забележи е фактот дека овие именки во Речникот се појавуваат во нестабилна форма, односно се појавуваат од среден род покрај тоа што се употребуваат во еден од другите родови, но и како запазени именки од среден род во одреден говор, а не во целиот јазик, забележана тенденција кај речиси сите досега разгледани дела.

- dra, - u *м.р. (në Tropojë* ***dra,-të*** *с.р.). Shtresë e rrëshqitshme me ngjyra nëpër gurët e lumit, dhe ujërave të rrjedhshme. Tek asht gur i prronit, se paska* ***dra****., стр. 369.*

- gjí,-ni *м.р. множ.* ***-na, -nat****. Me fëmijë për* ***gjíni*** *- me fëmijë në* ***gji****.*

- gji,-të *с.р. Qumështi i nënës. Hallall* ***gjitë*** *e nënës. стр. 539.*

- krýe,-t *с.р. Kokë. Bën përjashtim duke patur shumës* ***krena****. Dy duer për ni* ***krye****. Ia piftë dreqi mendtë e* ***kresë****.* ***Kryet*** *e vet hangshin., стр. 748. Në mujsh m'u kapë mbë* ***qyet*** *të*

[289]Mehmet Elezi, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Lezhë: Enti Botues "Gjergj Fishta", 2006, стр. 17.

[290]Valter Memisha, "Rreth sistemit emëror në Fjalorin e gjuhës shqipe të Mehmet Elezit" во: *Studime Filologjike, Nr. 1-2,* Tiranë: Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, 2009, стр. 73-84.

[291]Mehmet Elezi, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Lezhë: Enti Botues "Gjergj Fishta", 2006, стр. 17.

majës. стр. 1228.
- ***pshesh,-i*** *м.р. или* ***pshesh,-të*** *с.р. Përshesh. Kenke burrë veç me ngranë* ***pshesh****. Po s'të deshën ta hanë* ***psheshtë*** *përpara., стр. 1185.*
- ***újë,-t****. Ujë.* ***Ujët*** *rrjedh e shkon, gurët rrinë aty., стр. 1533; E mori* ***ujët*** *dikë a diçka, e mori lumi, e hangri dreqi., стр. 1534.*

Од сите наведени примери дадени погоре, само именката ***újë*** (вода) се јавува како единствена првична именка од среден род, додека другите се појавуваат двосмислено при нивната употреба во родот: среден род – машки или женски род, односно најчесто машки род. Оваа појава е во согласност со општата состојба веќе забележана и кај други автори за да се сфати дека топењето на средниот род во ова време не било во зачеток, туку во развиена фаза.

Придавските именки од среден род (околу **70**), иако заземаат мал процент во однос на вкупниот број именки од среден род, сепак тие се побројни во споредба со простите именки и со изведените придавски именки присутни кај други автори. Овие именки ја задржуваат својата карактеристика како субстантивизирани придавки што изразуваат квалитет или состојба, како *të ámbëlta* стр. 149; *të bárdhët* стр. 182; të *brútët* / *të brútit,* стр. 235; *të búkurit,* стр. 245; *të égrit,* стр. 401; *të étshit,* стр. 408; *të fëllíqëtit,* стр. 422; *të fórtët* стр. 446; *të gjállët* стр. 530; *të gjátët* стр. 533; *të gjérët* стр. 538; *të hóllët* стр. 588; *të ídhëtit,* стр. 605; *të jáshtët* стр. 615; *të kéqtë* стр. 682; *të kúqtë* стр. 778; *të lígtë* стр. 826; *të lírët* стр. 829; *të mbárët* стр. 885; *të mbárshëmit,* стр. 886; *të njómët* стр. 1027; *të paktët* стр. 1044; *të rítë* стр. 1241; *të rrállët* стр. 1250; *të shumtit,* стр. 1437; *të trashët* стр. 1483; *të vrántit,* стр. 1590 итн.

Повеќето од изведените придавски именки го изразуваат својството директно или целосно, а нивното образување е мотивирано како зборообразувачка тема со соодветната придавка. За илустрација можеме да наведеме такви примери:
- ***të ambëlta*** *с.р. (emërzim i të ambla). Të ambëltuem (Kërçovë), стр. 149.*
- ***të bardh/ë,-të*** *с.р. (emërzim i të bardhë). 1. Pjesa e bardhë e një sendi.* ***T'bardhët*** *e bjeshkëve krejt e ka mbytë n'det .* ***Të bardhët*** *e pishës., стр. 182.*
- **të búkur,-it,** с.р. (emërzim i të bukur). Bukuri. Asht **të bukurit**... bukuria; - E ku e paska **të bukurit,** ajo?, стр. 245.
- ***të eg/ër,-rit,*** *с.р. (emërzim i të egër). Egërsi. Me* ***të egër*** *me ashpërsi. E Prenkë Pasha, kë me* ***të egër*** *e kë me të butë..., стр. 401.*
- ***të kuq,-të*** *с.р. (emërzim i të kuq). Pjesa e kuqe e një sendi. Të kuqtë e fytyrës. A m'u hoq (fshi)* ***të kuqtë*** *e buzëve?, стр. 778.*

Како и кај другите досега разгледани речници, така и кај Речникот на Мехмет Елези, во рамките на придавските именки од среден род, се разликуваат именките од среден род кои директно не изразуваат квалитет, туку состојба или значење на постоењето, или преплетеност на квалитет со состојба или битие. Како такви примери можеме да ги наведеме следниве:
- ***të brut/ë, -it,*** *с.р. (prej brumë). Të tharmë buke, стр. 235.*
- ***të njom/ë, -ët*** *с.р. (emërzim i të njomë). Njomësi, njomështi. ...ia shterrin* ***të njomët*** *e jetës..., стр. 1027.*
- ***të pakt/ë, -it,*** *с.р. (emërzim i të paktë). Pjesa më e vogël; e kundërta e* ***të shumtit,****. E dau mishin e* ***të paktit,*** *e mbajti për veti,* ***të shumtit*** *ma dha mue., стр. 1044.*
- ***të ri, -të*** *с.р. (emërzim i të ri). Mosha e rinisë. ...* ***t'ritë*** *e jetën i bajnë fli; Punon si në* ***të ri****...; Eja moj dit,ë/ Se më shkoi* ***të ritë****/ Pa ty s'po mundem të vdes; Mos e gëzoftë* ***të ritë*** *e vet! (mallkim), стр. 1241 и др.*

Во групата на придавски именки од среден род има многу случаи каде што со субстантивизација не се добило само именка од среден род, туку и нивна употреба во едниот или двата други рода, која, како што беше речено претходно, покажува склоност кон дезинтеграција на средниот род. Во Речникот на Мехмет Елези можеме да споменеме ред такви случаи:

- ***e mbramja*** *ж.р. (emërzim i e mbrame). Fundi; të mbramtë. ... lutej t'i vinte* ***e mbramja*** *në një dit,ë me diell ; Dihet që askush s'e di* ***të mbramen*** *e vet, стр. 893.*
- ***të mbramtë*** *с.р. (emërzim i të mbramë). E mbramja. S'e di kush të mbramtë e vet. fj. и., стр. 893.*
- **i mbramtë**. Përdorim si emër sipas kuptimit, të mbiemrit,. **I mbramti** s'bahet kurrë rehat., стр. 893.
- ***e mira*** *ж.р. мн.* ***-t (të)*** *чл. фор. (emërzim i e mirë). Të gjettë* ***e mira****! (urim); Me* ***të mira****; përshëndetje kur largohesh., стр. 920.*
- ***i mirë, -i*** *м.р. (emërzim i i mirë) еистр. Zoti; ...s'din kush gja, posë njatij* ***t'Mirit,/*** *qi nuk flenë as kurr nuk kotet..., стр. 921.*
- ***të mirë, -t*** *с.р. Të qenit, i mirë; mirni; të qenët mirë. E ku e ka* ***të mirët*** *ai?! Për* ***të mirë****; për të mirë e në gëzime - thuhet pasi pihet kafja, pasi çohesh prej sofre, pasi largohesh prej një dreke, darke и др., стр. 921.*
- ***e that/ë, -a*** *ж.р. мн.* ***-a, -at (të)*** *(emërzim i e thatë). Prindët u kanë lanë të njoma e* ***të thata****; Ai ka shumë* ***të thata*** *-rren shumë., стр. 1513.*
- ***të thatë, -t*** *с.р. Fjalë (premtime) në të thatë, fjalë të kota, pa u shoqëruar me veprim. Me gri, me blue në* ***të thatë****., стр. 1513 итн.*

Друг елемент што треба да се спомене кај придавските именки од среден род е употребата, покрај нив, на апстрактни именки со наставки што покажуваат квалитет. Овој показател, кој доведе до опаѓање на средниот род во оваа категорија именки, се забележува и во Речникот на Мехмет Елези. На пример:

- ***të ndyt/ë, -it*** *с.р. (emërzim i të ndytë). Fëlliqësirë, ndysi, papastërti., стр. 985.*
- ***ndysi, -a*** *ж.р. мн.* ***-të*** *(prej ndy). Fëlliqësirë; fjalë të pista; nuk la* ***ndysi****...pa vjellun., стр. 985.*
- ***të sëmut/ë, -it*** *с.р. (emërzim i i sëmutë).* ***Sëmundje****.* ***Të sëmutit,*** *hin me okë e del me dehem, стр. 1301.*
- **të shpéjt/ë**, **-it** с.р. (emërzim i të shpejtë). **Shpejtësi**. S'ka randësi **të shpejtit,** boll me mbërri shëndosh., стр. 1403 и др.

Треба да се нагласи дека и во двата случаи е зачувана истата семантичка оска и воопшто, апстракцијата е зачувана како поим за изразување на квалитетот, состојбата или битието.

Во групата на придавските именки од среден род се воочуваат и некои зборови кои се образуваат на посебен начин, при што освен преддодавањето на препозитивниот член се додава и одреден суфикс, создавајќи посебен зборообразувачки тип за придавката, кој потоа се субстантивирал во именка од среден род. Како такви случаи се изделуваат: *të paatíllët,* стр. 1036; *të papúnët,* стр. 1056; *të pazjármët,* стр. 1070 итн. Имено:

- ***të paatíllë, -t*** *с.р. Të fikët; ...të sëmuetit, i bjen si* ***të paatillë*** *(të fikët)..., стр. 1036.*
- ***të papúnë, -t*** *с.р. (emërzim i të papunë). Papunësi. Po pleqnojnë* ***të papunët*** *e tyne., стр. 1056.*
- ***të pazjármë, -t*** *с.р. (emërzim i të pazjarm). Mjaltë që nuk është vënë në zjarr. Merr do* ***së pazjarrmi*** *e ven'ja veshit, të âejun (enjtur) e ka m'u çaêjë , стр. 1070.*

Во последниот пример, придавската именки од среден род се појавуваат во

аблативна форма со препозитивниот член ***së***.

Глаголските именки од среден род се околу **93%** од севкупниот број на именките од среден род пронајдени во овој речник. Оваа висока присутност го утврдува мислењето дека зачувувањето на овој род сè уште е живо во народните говори: *të árdhurit,* стр. 155; *të arríturit,* стр. 158; *të avíturit,* стр. 163; *të avullúarit,* стр. 163; *të baríturit,* стр. 183; *të bárturit,* стр. 187; *të bërtíturit,* стр. 200; *të çélurit,* стр. 306; *të dékunit,* стр. 342; *të dérdhurit,* стр. 345; *të djégurit,* стр. 361; *të dúkurit,* стр. 384; *të éndurit,* стр. 403; *të fillúarit,* стр. 429; *të fjéturit,* стр. 437; *të ftóhurit,* стр. 453; *të gëzúarit,* стр. 488; *të gjéturit,* стр. 537; *të hédhurit,* стр. 574; *të hípurit,* стр. 583; *të íkurit,* стр. 608; *të kalúarit,* стр. 650; *të këndúarit,* стр. 688; *të kërcíturit,* стр. 691 ; *të krísurit,* стр. 746; *të lémit,* стр. 809; *të loçkúarit,* стр. 832; *të mallkúarit,* стр. 872; *të máturit,* стр. 882; *të ndárët* стр. 966; *të ndíemit,* стр. 977; *të ngréhurit,* стр. 1001; *të pámët* стр. 1051; *të pëlqýerit,* стр. 1080; *të përdórurit,* стр. 1090; *të pírët* стр. 1148; *të pjékurit,* стр. 1153; *të prékurit,* стр. 1176; *të qépurit,* стр. 1213; *të rúajturit,* стр. 1244; *të rrásurit,* стр. 1255; *të rrezúarit,* стр. 1267; *të rrójturit,* стр. 1276; *të shartúarit,* стр. 1351; *të shkélurit,* стр. 1375; *të shndríturit,* стр. 1396; *të téshurit,* стр. 1464; *të thínjurit,* стр. 1523; *të ushtúarit,* стр. 1545; *të vadíturit,* стр. 1546; *të vúmit,* стр. 1594; *të zbardhëllúarit,* стр. 1610 и др.

Од разгледувањето на нашиот истражувачки корпус се констатира дека повеќето од именките од среден род се подложни на претставителна форма на албанскиот стандарден јазик, како што има и многу други што се појавуваат во гегиската книжевност, но има и случаи со типично дијалектни форми.

Од класата на глаголски именки од среден род, изведените именки добиени преку преддодавање на препозитивен член на партиципот на глаголите ја сочинуваат најголемата група, во споредба со глаголските именки изведени преку субстантивизација на глаголските придавки.

Друга важна особеност што се забележува кај глаголските именки во Речникот на Мехмет Елези, е тоа што околу **60%** од нив се толкуваат или со апстрактна именка образувана со наставка, со глаголско јадро од кое се образувала именката или се употребуваат двојно покрај апстрактната глаголска именка на еден од другите родови.

- ***të bullnísur, -it,*** *с.р. Veprimi sipas me bullnisë, bullnisje, стр. 247.*
- ***bullnísj/e***, ***-a*** *ж.р. мн.* ***-e, -et****. Veprimi sipas me bullnisë, стр. 247.*
- ***të cokatur, -it,*** *с.р. Veprimi sipas me cokatë, me u cokatë;* ***cokatje****.* ***Të cokatunit****, në derë kaq vonë s'asht pa gja., стр. 281*
- ***cokatj/e***, ***-a*** *ж.р. мн.* ***-e, -et****. Veprimi sipas me cokatë, me u cokatë; cokamë; trokit,je e mprehtë (në një derë, dritare итн.). ... po e dëgjoi atë* ***cokatje*** *në qelq, të zgjohet. стр. 281.*
- ***të çartur, -it,*** *с.р. Veprimi sipas me çartë, me u çartë;* ***çartje****. I druej* ***të çartunit,*** *të djalit., стр. 302.*
- ***çartj/e, -a*** *ж.р. мн.* ***-e, -et****. Veprimi sipas me çartë, me u çartë; vrasje.* ***Çartja*** *e grave e e thmive asht e ndalueme me Kanun., стр. 301.*
- ***të dënësur***, ***-it,*** *с.р. Veprimi sipas me dënesë, me u dënesë;* ***dënesje****, e dënesur. Nuk mujti me folëprej* ***të dënesunit****., стр. 351.*
- ***dënësj/e, -a*** *ж.р. мн. -e, -et. Veprimi sipas me dënesë, me u dënesë....vaji e* ***dënesjet*** *ende përplaseshin prej rrugës në rrugë., стр. 351.*

На ваков начин се образуваат синонимни варијанти, како: ***глаголска именка од среден род / апстрактна именка*** со суфикс, во други зборови, како: *të capurítur / capurítje* стр. 266; *të cazíturit / cazítje* стр. 267; *të cecáturit / cecátje* стр.

267; *të cërrkáturit, / cërrkátje* стр. 270; *të cërrúkurit / cërrúkje* стр. 271; *të cuklávurit / cuklávje* стр. 286; *të currávurit / currávje* стр. 290; *të çafarétavurit / çafaretávje* стр. 292; *të çafaréturit / çafarétje* стр. 293; të *çakallamúturit / çakallamútje* стр. 293; *të çallamíturit / çallamítje* стр. 296; *të çallshíturim / çallshítje* стр. 297; *të çmbúshurit / çmbúshje* стр. 314; *të dashurúarit, / dashurím* стр. 338; *të dënésurit / dënesje* стр. 351; *të drédhurit / dredhje* стр. 371; *të emërúarit / emërim* стр. 403; *të fajísurit / fajisje* стр. 412; *të gogësíturit / gogësitje* стр. 493; *të grimcúarit / grimcim* стр. 507; *të kafshúarit / kafshim* стр. 635; *të kapíturit / kapitje* стр. 663; *të kápurit / kapje* стр. 667; *të koríturit / koritje* стр. 730; *të krahasúarit / krahasim* стр. 736; *të krijúarit,* стр. 744 / *krijim* и др. каде е забележлива суфиксацијата со наставката ***-im***; ***-je***; а поретко ***-esë***.

Во речникот на Мехмет Елези се забележува и група глаголски именки од типот: *të pacaktuemit,* стр. 1037; *të pafjeturit,* стр. 1040; *të pakrruarit,* стр. 1044; *të pamaturit,* стр. 1050; *të pamujtunit,* стр. 1051; *të patrazueshmit,* стр. 1068; *të përligjërúarit,* стр. 1104; *të përsëmbárurit,* стр. 1117 итн., каде глаголската именка од среден род е изведена преку суфиксација, започнувајќи од одредена глаголска придавка или од соединување на глаголска синтагма и препозитивниот член одеднаш, елемент кој може да се смета за важен во образувањето на именките од среден род. На пример:

- ***të pacaktuemit***: ***të caktuemi,*** *(veprimi sipas me caktue, me u caktue)* **+ *pa***
- ***të pafjeturit***: ***të fjeturit*** *(veprimi sipas me fjetë)* **+ *pa***
- ***të pamaturit***: ***të maturit*** *(veprimi sipas me matë, me u matë)* **+ *pa*** *etj.*
- ***të patrazueshmit***: *emërzim i* ***i patrazueshëm*** *(i patrazueshëm = pa + i trazueshëm).*

Во оваа смисла, во овој Речник не отсуствуваат и неколку примери кога глаголската именка од среден род се дава двојно (во пар) при употреба на глаголската именка со препозитивен член во еден од двата други рода, особено во женски род и во двата броја, такви како долунаведениве: *të çúarit* (*e çuara*), стр. 320; *të dàlurit* (*e dalura*) стр. 331; *të grímët* (*e grimja*) стр. 507; *të íkurim* (*e ikura*) стр. 608; *të kórrurit* (*e kórrura*) стр. 731; *të lémit* (*e lemja*) стр. 809; *të lúturit* (*e lutura*) стр. 846; *të ngámët* (*e ngámja*) стр. 992; *të pírët* (*e pira*) стр. 1148; *të prémët* (*e premja*) стр. 1177; *të príshurit* (*e prishura*) стр. 1180; *të príturit* (*e prítura*) стр. 1181; *të prúmët* (*e prúmja*) стр. 1184; *të qërúarit* (*e qëruara*) стр. 1221; *të rrámët* (*e rrámja*) стр. 1251; *të rrethúarit* (*e rrethuara*) стр. 1266; *të rrëzúarit* (*e rrëzuara*) стр. 1271 и др. Како што е забележано и кај други речници разгледани досега, во овој труд ова може да се смета како доказ за нестабилноста на средниот род, особено кога покрај ова двојство имаме и трета форма: изведена апстрактна именка со суфиксација. За илустрација ќе приведеме неколку такви примери:

- ***të dàlurit,*** *с.р. Veprimi sipas me dalë;* ***dalje****. ...****të dalunit*** *e ushtrive greke..., стр. 331.*
- ***e dálura*** *ж.р. мн.* ***-a, -at****. (emërzim i e dalun).* ***Dalje****. ...****të dalunat*** *e Hotit, e Grudës prej vendeve të veta..., стр. 331.*
- ***të íkurit*** *с.р. Veprimi sipas me ikë;* ***ikje****. ...* ***të ikunit*** *e serbëve nëpër Shqipni..., стр. 608.*
- ***e ikura*** *ж.р. мн.* ***-, -t****. (emërzim i e ikur).* ***Ikje****, largim. Si të biej në gjak njeri,* ***të ikmen*** *e të mshefmen e ka për detyrë стр. 608*
- ***të lúturit*** *с.р. Veprimi sipas me lutë, me u lutë;* ***lutje****. Besoje se* ***të luturit*** *e tret njeriun..., стр. 846.*
- ***e lutura*** *ж.р. мн.* ***-a, -at****. (emërzim i e lutun).* ***Lutje****. ... kishën e* ***të lutunat*** *e Zotit,... стр. 846.*
- ***të rrámët*** *с.р. Veprimi sipas me rrâ;* ***rramje****.* ***Të rrâmt****, të vrapuemt, të ngarendunt, të*

turrunit, në degamë..., стр. 1251.
*- **e rrámja** ж.р. мн. **-e, -t**. (emërzim i e rrame). **Rramje**. Veprimi që bâhet prej **së rrames** quhet raxhët, стр. 1251 итн.*

Во заклучокот на оваа тема можеме да кажеме дека во Речникот на Мехмет Елези средниот род е претставен доста богато, освен простите именки од среден род кои се ограничени. Единствената именка од среден род што ја нема кај другите проучувани автори, е именката ***pshéshtë***, стр. 1185, додека сите други именки од среден род воопшто се среќаваат и кај другите досега разгледани речници. Придавските именки од среден род, а особено глаголските именки од среден род имаат доста голема фреквенција во Речникот. Ова се должи на фактот што Речникот содржи зборови од народните говори, каде присуството на овој род е зачувано и продолжува да се зачувува подобро.

Општа одлика на Речникот е тоа што повеќето од придавските и глаголските именки од среден род се употребуваат во дуплирани форми и со апстрактни именки формирани од нив, но во некои случаи со двојна употреба на именката, како во среден род, така и во еден од другите родови, претежно женски. Оваа состојба може да се толкува од два аспекта: прво, ја покажува виталноста на средниот род во народните говори, а освен тоа наоѓаат место и замените со синонимни форми на апстрактни именки.

Исто така, се забележува склоноста корисникот да премине од употребата на именките од среден род кон машки или женски род; и второ, разновидноста на именките од среден род може да се смета како можност за ново вреднување за да се користат како форми кои можат да го збогатат албанскиот стандарден јазик. Ова може да се вреднува кај оние форми каде што апстрактната именка не го зачувала целосно семантичкото јадро на создадениот нов збор и станала дел од денешниот албански стандарден јазик.

5.8. Наоди и анализа на средниот род во делото „Fjalor i gjuhës shqipe“ („Речник на албанскиот јазик“), 2020 од Александер Џувани

„Речник на албанскиот јазик“ од Александер Џувани, е значајно дело на една од најистакнатите личности на албанологијата и албанската национална култура. Овој речник е објавен за првпат како комплетно дело во 2020 година од Академијата на науките на Албанија и Академијата за албански студии. До целосното објавување на делото, речиси над 30% од лексичкото богатство собрано од авторот, не било вклучено во ниту една студија.

„Речникот на албанскиот јазик“ на Александер Џувани зазема посебно место во фондот на албанската лексикографија по богатата лексичка содржина што ја содржи, широката гегографска распространетост каде што е собран, бидејќи содржи големо богатство на илустративни примери, каде животот на зборот се открива во бројни употреби во говорниот жив јазик (особено во дијалектните и регионалните говори, градските и селските) и во пишаниот јазик. [292]

Големото лексичко и фразеолошко богатство што е отсликано во Речникот со околу 18.500 единици (17.000 зборови и 1.500 фразеолошки единици), го прават не само важен и значаен труд во албанската лингвистика, туку и вистински истражувачки терен за проучување на состојбата на средниот род. Тоа најдобро го

[292] Aleksandër Xhuvani, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2020, стр. 3.

покажува материјалот извлечен од тогашните различни речници, на кои се повикува и самиот Александер Џувани, како и материјалот собран од него од делата на старите автори на албанскиот јазик и литература.

Речникот содржи фонетски, лексички, дијалектни варијанти за многу зборови, што создава можност да се направи компаративен пристап со формите на албанскиот стандарден јазик. Поаѓајќи од оваа гледна точка, Речникот на Александер Џувани е важен материјал за проучување од лингвистичка гледна точка. Проучувањето и анализата на именскиот систем, особено на средниот род во ова дело, е претставено како предизвик за понатамошно заокружување на истражувачката рамка од оваа област.

Вреди во оваа пригода да се истакне дека Александер Џувани дал голем придонес и за составување на „Речникот на албанскиот јазик“ (1954) како собирач на лексички материјал од различни албански предели, како јазичен стилист, како еден од главните основоположници на албанскиот стандарден јазик, со голем придонес за терминологијата, историјата на јазикот и др., па затоа се смета како еден од првите истражувачи на зборообразувањето, морфологијата и синтаксата во албанскиот јазик.

Од нашето разгледување и исцрпното извлекување на именките од среден род претставени во Речникот на Џувани, се забележува виталноста на именките од среден род во народните говори, што го засилува општоприфатливото мислење дека овој род е зачуван и сè уште е жив во дијалектниот јазик. Во Речникот, именките од среден род опфаќаат околу **1,5%** од вкупниот број на зборови. Имено, од Речникот извлековме и скедиравме **273** именки од среден род, од кои **10** прости именки, **47** придавски именки од среден род и **216** глаголски именки од среден род.

Простите именки пронајдени во Речникот, во најголем дел припаѓаат на тој фонд на зборови што се наоѓа и кај другите разгледани автори. Како такви се именките ***drithët*** стр. 110; ***dhiamët*** стр. 119; ***kryet*** стр. 259; ***lesht*** стр. 286; ***misht*** стр. 349; ***ujët*** стр. 656. Од групата на простите именки од среден род, само именката ***drithë*** се употребува само како именка од среден род, додека другите именки во речникот се среќаваат и од среден и од машки род, рефлектирајќи нестабилност на средниот род. Во некои случаи, средниот род се јавува како втора употреба, покрај употребата на именката од машки род. За илустрација ги пренесуваме следниве примери:

- **drithë,-t** c.p. Gjithë të lashtat, edhe misri, стр. 110.
- **dhiam/ë,-i,-ët** [edhe **dhjam/ë,-i**] м.р., с.р. множ. **dhiamra,-t** [**dhjamra,-t**]. фиг. Ka fillue me vû **dhiamë** është bërë i ngjallur; i kanë vû sytë **dhiamë** (prej fitimit, të madh); i duel **dhiami** nga sytë; më hangër **dhiamët** e syut; të ha **dhiamët** e syvet; gënjeshtrat e tij venë për **dhiamë** qeni u del boja; nuk del **dhjamë** nga pleshti nuk mund të marrësh gjë nga ai që s'ka..., стр. 119.
- **krye,-t** c.p. **kreu**, **krei** em., shm. **krerë**, **krenë**, **krena**. 1. Çdo njeri që ka **kryet** (ment) në vend; më dhemb **kryet**; vena e ambël më bie në **krye** përnjëherë; t'i vini **kryet** (menttë) me gjit,hë zemërë këtij; ja pres **kryet**, ja shkurtoj **kryet**; kjo sëmundje do të ma hajë **kryet**, ..., стр. 259.
- **lesh,-i** m. [**lesh,-t** c.p.] 1. M'u ngrit, **lesht** e kokës nga inati; la **lesht** aty (si dhia, delja и др. nëpër ferrat) derdhi mund e djersë shumë; i kanë ra **lesht** (prej sëmundjes)..., стр. 286.
- **mish,-i** m. **mish,-t** c.p. 1.: Të lidhurat e **mishit**, të lidhmet e **mishit**; i ka kputë **misht** është ndrydhur, përdredhur; nuk ka **mish** pa asht çdo gjë ka edhe anën e saj të dobët, ..., стр. 349.

- uj/ë,-i m. **ujë,-t** c.p. 1. **Ujë** i lehtë, **ujë** i randë, **ujë** i kthjellët si lodja; m'ep nji herë **ujë** më jep një gotë ujë, më jep njëherë të pij; u ndeza për **ujë**, gajasa për **ujë**; **ujë** të piri a **ujë** për të pimë...., стр. 656.

Во овој Речник имаме 4 прости именки од среден род што не се присутни кај други досега разгледани речници: ***gujt*** стр. 176; ***thirrmët*** *c.p.,* стр. 651; ***thumast*** стр. 652; ***zgjuathit,*** стр. 719. Кај дел од нив (кај две именки) се забележува нестабилноста на средниот род, давајќи покрај него двојна форма и именката од машки или од женски род, односно:

- guj/ë,-a *ж.р.* ***guj,-t*** *c.p. zhubletë e leshtë me vija të bardha e me kapole që e veshin vetëm vajzat e pamartueme стр. 176.*

- thirrmë,-t *c.p.: Vû* ***thirrmët*** *(arbër. e Greqisë), zuri brit,mën, vuri ulërimën, gjerm. stiess Schreie aus. стр. 651.*

- thumas,-t *c.p. kunj druje që lidh shtizën me parmendën, edhe thumrizë (Peqin) стр. 652.*

- zgjuath,-i *m.* ***zgjuathë,-t*** *c.p. Thuath (Myzeqe); edhe FGjSh, стр. 635. стр. 719.*

- të bardhët *c.p.:* ***Të bardhët*** *e syrit,* ***të bardhët*** *e vesë, стр. 18.*

- t'idhunit *c.p.: Tjetër s'ka me qenë veçë vaj e gjama e* ***t'idhunit*** *e madh (Budi, Pas-qyra..., стр. 71); aqë nc'****idhuni*** *e ncë paduruomi (ibid., стр. 73)., стр. 214.*

- të kaptët *c.p.: Më* ***të kaptë*** *në të dredhur, më të prapë; p.sh. më* ***të kaptë*** *e zuri atë që përgjonte (në të dredhur, në të kthyer, më të prapë e zuri) (Tomorr), стр. 225.*

- të kumtë *c.p.: Erdhi e s'na lâ* ***të kumtë*** *na i mori e na i hëngri të gjitha., стр. 268.*

- të mirët *c.p. 1. I flas me* ***të mirë****, e prit,i me* ***të mirë****. U mundua shumë për* ***të mirët*** *të vendit,; Pisistrati u përpoq për* ***të mirët*** *të mëmëdheut…, стр. 348*

- të randët *[ose* ***randit, (të)****] c.p. 1. Pesha e rëndë: barkat prej* ***së randit*** *ishin gadi kah bijshin mrendë në liqe me u mbytë. 2. Dergje, sëmundje: pa ndonjë* ***të randë*** *e lëngim mbi vetëve., стр. 502.*

- të trashët *c.p.: Ka hyrë në* ***të trashë*** *thika, sëpata, duhet kalit,ur nuk pret., стр. 635.*

Во оваа насока, кај субстантивираните придавките се забележува дека изведените именки од среден род го запазуваат семантичкото јадро на придавката, иако во одредени случаи ова јадро е побледо, односно изведениот збор добил фигуративно значење, појава забележана и кај други автори, како на пример:

- të hollët *c.p. Të fikët, vilani: më ra* ***të hollët*** *(Tiranë), стр. 206.*

- të pakët *c.p. Të fikët, të hollët, alivan: i ra* ***të pakët****; e ta dini se shqyptarit, në dhe t'huej s'i bjen* ***të pakë****; Hafiz Pashës i ra* ***të paktë*** *..., стр. 410 итн.*

Многу од придавските именки од среден род во Речникот се толкуваат или парафразираат со апстрактна именка образувана од соодветна придавка, дуплификација во образување на зборовите, која го задржува истото значење како и именката од среден род и која подоцна служела како замена за средниот род во албанскиот стандарден јазик. Такви случаи се:

- të errëtit, *c.p. Errësirë: punoj në t'****errët****, pa ndonjë dritë në dorë; punoj në t'****errët****, pa ndonjë njohuri a dije të mirë; стр. 125;*

- të gjanët *c.p. Gjerësia, стр. 184*

- të mugëtit, *c.p. Muzgu: sa po ra* ***të mugëtit,*** *e natës (види FGjSh, стр. 326);*

- mugëtir/ë *ж.р. Të mugëtit, mugësira: u ngrit,a në* ***mugëtirë*** *pa dalë drita., стр. 361.*

- të naltët *c.p. Lartësia, стр. 368.*

- të rijtë *c.p. Gëzofsh* ***të rijt****; në* ***të rijt*** *tem; FGjSh, стр. 464 të ri-të: mosha e re, mosha e Rinisë, стр. 509.*

- të shpejtët *c.p. Shpejtësi:* ***të shpejtët*** *në punë, стр. 596.*

- ***të thatët*** *c.p. Toka, tera: e qit,i në* ***të thatë****; thatësirë, kur s'ka rënë shi a bore; gjendje e diçkaje që s'është njomur: gurët e mullirit, do t'jesin në* ***të that*** *(Kanuni i L. Dukagjinit, cmp. 45).*

Во групата на придавски именки од среден род наоѓаме само мал број изведени именки образувани главно со препозитивен или постпозитивен член и препозитивен член одеднаш. Како на пример:

- ***të paanzyyrunë*** *c.p. Pakujdesi, plogështi: me përtesë e* ***të paanzyyrunë,*** стр. 406, кој Александар Џувани го воочил кај Пјетер Буди, среден род што го забележавме и ние при разгледување на лексиката на овој автор.
- ***të pabesë*** *c.p.* 1. *Ma ka, ia ka me* ***të pabesë*** *jo me të drejtë.* 2. *Vrasje që u bë me* **të** ***pabesë*** *me trathti (Istor. Përgj.*, стр. 85), *i dubluar edhe me emrin abstrakt pabesi.*, стр. 406.
- ***të pakujdest*** *[edhe* ***të pakujdesunit****] c.p. Pakujdesi; mund të thuhet: kjo ndodhi për* ***të pakujdes*** *të tij* ose *për* ***të pakujdest*** *e tij (Budi)*; *edhe* ***t'pakujdesunit,*** *e pritesa jonë na ka lanë në këtë gjindje,* стр. 410, што, како што се гледа во толкувањето, е дуплирана со друга апстрактна именка што има исто значење.

Со почеста употреба во Речникот се појавуваат глаголските именки од среден род. Како што е истакнато и за други автори, во Речникот на Александер Џувани, во оваа категорија најбројни се именките од среден род образувани преку преддодавање препозитивен член на партиципот на глаголот, од кој се изразува концептот на дејството, како на пр.: *t'ambëltuemit,* стр. 3; *të ardhurit,* стр. 8; *të folurit,* стр. 141; *të briturit,* стр. 47; *të çapurit,* стр. 76; *të dalët* стр. 90; *të dëftuarit,* стр. 96; *të ecurit,* стр. 122; *të fjeturit,* стр. 137; *të gjalluarët* стр. 182; *të hyrët* стр. 211; *të kujtuomit,* стр. 265; *të lyerit,* стр. 304; *të mbajturit,* стр. 325; *të menduarit,* стр. 338; *të fjeturit,* стр. 137; *të gjalluarët,* стр. 182; *të hyrët,* стр. 211; *të kujtuomit,* стр. 265; *të lyerit,* стр. 304; *të mbajturit,* стр. 325; *të menduarit,* стр. 338; *të ndenjurit,* стр. 370; *të ngrënët,* стр. 388; *të pirët,* стр. 452; *të pjekurit,* стр. 456; *të priturit,* стр. 475; *të rendurit,* стр. 505; *të rrahurit,* стр. 516; *të sharët,* стр. 571; *të thënët,* стр. 650; *të thyerit,* стр. 653; *të ushtuarit,* стр. 664; *të vështruarit,* стр. 684; *të yshturit,* стр. 706; *të zgjedhurit,* стр. 719 и др. како подолу:

- ***të ardhurit*** *c.p. E ardhmja, veprimi i të ardhurit, cmp. 8.*
- ***të armatosurët*** *c.p. (K. Negovani, Dhonat..., cmp. 41) Veprimi i pajisjes me armë, cmp.8.*
- ***të bishtosurit*** *c.p. Të qethurit e dhenvet pak tek bishti (Labëri)., cmp. 37.*
- ***të brêtit*** *c.p. Të brejturit: desh me ua mshehë prindëre të vet të* ***brêtit,*** *e zemrës., cmp.45.*
- ***të çapurit*** *c.p. Hap, të ecur: do të vete pas* ***të çapurit*** *tënt, fr. j'irai selon ton pas., cmp.76.*
- ***të ecurit*** *c.p.* ***Të ecur*** *të rëndë,* ***të ecur*** *të ngadalshëm ..., cmp. 122.*
- ***të fashitunit*** *as.* ***Të fashitunit,*** *e zjarrmit, shkrumues., cmp. 130.*
- ***të fjeturit*** *c.p. Fjetje: erdhi koha e* ***të fjeturit****., cmp. 138.*
- ***të folurit*** *c.p. Ka një* ***të folur*** *të kollajtë., cmp. 142.*
- ***të kallzuarit*** *c.p. Të treguarit: atëhere kupëtoi mbreti që nga* ***të kallëzuarët*** *e motravet tjera e kish hedhur në shkallë., cmp. 222.*
- ***të lyerit*** *c.p. Lyerje:* ***të lyerit*** *e gëlqeres; ajo shtëpi do nji* ***të lyer****, s'kish parë* ***të lyer*** *ajo shtëpi. cmp. 304.*
- ***të mbuluarit*** *c.p. Veprimi a puna që bëhet me mbulesat në vegje:* ***të mbuluarit,*** *ka më pak mundim se të endurit, (Myzeqe)., cmp. 332.*
- ***të punuarit*** *c.p. Të mirat, jetesën e fiton njeriu me* ***të punuarë,*** *cmp. 482.*
- ***të sharët*** *c.p. E sharë: i hoqi një* ***të sharë****; kjo punë s'ka* ***të sharë****; u vuri* ***të sharët*** *(H. Pedersen, Texte, cmp. 42)., cmp. 571.*

- ***të toniturit*** *c.p. Të thit,hurit, e ujit, prej tokës ngadalë duke u bymyer; poliku thit,het, gjërbitet më ngojaz prej dheut dhe athere thuhet: ia kam lëshuar ujët arës në* ***të tonitur****; polikat u lëshuan në* ***të tonitur****, nuk duan ruajtur më; ku ma gjen atë arë që e merr ujët me* ***të tonitur*** *(Tomorr, Myzeqe)., стр. 631.*
- ***të ulëriturit*** *c.p. Ulërimë; zuri, vuri një* ***të ulëritur****., стр. 658.*
- ***të yshturit*** *c.p. 1. Veprimi i atij që ysht;..., стр. 706 итн.*

Во втората група спаѓаат среден број именки изведени од придавки од глаголско потекло, како што се:

- ***të ftohët*** *[edhe:* ***të ftofët****] c.p.* ***Të ftohët*** *i madh, i egër, që të pret, që të ther; shiko mos marrish ndonjë* ***të ftohët****; fig. e ke marrë me* ***të ftohët****; më (f)shiku* ***të ftoftit*** *(Shkodër)., стр. 146.*
- ***të grirë*** *c.p. Të grisur: kjo rrobe s'ka* ***të grirë****., стр. 173.*
- ***të hapët*** *c.p. Mirrte* ***të hapët*** *e lulëzim zejtaria; n'Malcii t'vogël merr* ***t'hapët*** *toka e butë., стр. 197.*
- ***të këputurit,*** *c.p. Kam a ndjej një* ***të këputur*** *dobësi trupi; fr. faiblesse., стр. 236.*
- ***të kthiellët*** *c.p.* ***Të kthiellët*** *e natës, si stolit,ë e plakës; të raftë për* ***së kthjellti*** *të raftë Zoti pa re në qiell., стр. 263.*
- ***të lanat*** *c.p. Ujët si të lahen enët me të.* ***Të lanat*** *e enëve që ua japin qenvet итн., fr. rincure ou eau, ou lavure de vaisselle, gjerm. Püslicht, serb. splačine., стр. 278.*
- ***të ndrojturit,*** *[****ndruajtur,-it,****] c.p. Druajtje, pikë; u fshi me* ***të ndrojtur****; kur duam të vemi për të parë, të qëndrojmë e të shkojmë me nder e me* ***të ndruajtur****., стр. 377.*
- ***të ngritë*** *c.p. Ngricë: marsin e kaluar ka bërë shumë* ***të ngritë*** *(Zagori), kanë qenë shumë* ***të ngrita****., стр. 389.*
- ***të njomësit*** *c.p. Njomësia., стр. 402 и др.*

Во Речникот се забележува присуството на релативно мал број именки од среден род образувани со префиксација на друга изведена глаголска именка, семантичко изразувајќи антоним или зголемување и засилување на дејството, како што се: *të pakujtuom* стр. 410; *të palamët* стр. 410; *të pamenduarit,* стр. 413; *të përbluemit,* стр. 426; *të përfolët* стр. 430; *të përvjelët* стр. 444 и др.

Кај глаголските именки од среден род се забележува уште поголема склоност за размена или на нивна двојна употреба со апстракни изведени именки со суфиксација: *të dalët – dalje* стр. 90; *të dashurit – dashuri* стр. 92; *të dëftuarit – dëftim* стр. 96; *të dhëmburit – dhimbje* стр. 118; *të falët – falje* стр. 127; *të fjeturit – fjetje* стр. 138; *të gërvishturit – gërvishtje* стр. 161; *të gjalluarët – gjëllim, jetesë* стр. 183; *të gjyftyem – gjyftim* стр. 192; *të ishturat – yshtje* стр. 215; *të lodhëtit – lodhje* стр. 298; *të lyerit – lyerje* стр. 304; *të ngrirët – ngricë* стр. 389; *të njomëtit – njomësi* стр. 402; *të prerët – prerje* стр. 471; *të qethmet – qethje* стр. 493; *të qërtuarit – qortim* стр. 494; *të rritunit – rritje* стр. 531; *të ulëriturit – ulërimë* стр. 658; *të ushtuarit – ushtimë* стр. 664; *të vjedhurit – vjedhje* стр. 689; *të vonuemit – vonesë,* стр. 692.

Ваквите зборови со толување на соодветен дублет изгледаат вака:

- ***të dëftuarit*** *c.p.* ***Dëftim****: s'mësoi gjë përveç se* ***të dëftuar*** *dashuri për mëmëdhenë. стр. 96.*
- ***të fjeturit*** *c.p.* ***fjetje****: erdhi koha e* ***të fjeturit****..., стр. 138.*
- ***të gjalluarët*** *c.p.* ***gjëllimi, jetesa****; gr. το ζήν., стр. 183*
- ***të lodh/ëtit*** *c.p.* ***lodhje****, të lodhur: zemërzest s'kanë* ***të lodhët*** *pse rrâjnë. стр. 298.*
- ***të lyerit*** *c.p.* ***lyerje****:* ***të lyerit*** *e gëlqeres; ajo shtëpi do nji* ***të lyer****, s'kish parë* ***të lyer*** *ajo shtëpi. стр. 304.*
- ***të njomëtit*** *c.p.* ***njomësia****. стр. 402.*

- ***të qërtuarit*** *c.p.* ***qortimi: të qërtuarit,*** *e çunit, i ra në kokët..., стр. 494.*
- ***të vonuemit*** *c.p.* ***vonesë****: pa ndonji tjetër* ***të vonuom****. стр. 692 итн.*

Сепак, може да се забележи дека оваа тенденција не е иста кај сите глаголски именки од среден род, дури и кога можноста за замена со апстрактна именка е сосема редовна. Од друга страна, замената на именките од среден род со апстрактни именки со наставките ***-im***; ***-je***; ***-esë*** кај Александер Џувани не се јавува со иста фреквенција како што е забележано кај другите автори, при што е забележлива тенденцијата за употреба на изведени именки со препозитивен член. На ист начин, преминувањето на именките од среден род со препозитивен член на еден од другите родови е многу ретка кај Џувани.

Можеби ова е поврзано и со сопствената тенденција на Џувани да не претерува со употребата на апстрактни именки наместо именките од среден род, за кои наведува дека прекумерната употреба на апстрактни именки со наставки, а особено со наставката ***-je***, ги исфрлила од употреба партиципните именки од среден род, појава која се развила не со внатрешен сопствен развој на јазикот, туку под влијание на новолатинските и словенските јазици врз писмената форма на албанскиот јазик, а особено во дневниот печат. [293]

Ако направиме статистичка пресметка на местото што го зазема секоја од категориите на именките од среден род кај секој од разгледаните автори во овој труд по втората половина на XX и наваму, ќе дојдеме до заклучок дека речниците на народните говори на Косово и Северна Македонија имаат најмала употреба на сите класи од именките од среден род. Тука треба да се земе предвид и фактот за влијанието на стандардниот јазик врз собирањето на материјалот и изработката на речниците. Сосема поинаква е ситуацијата во другите речници засновани на собирање материјал од народните говори, каде што е забележлива поголема фреквенција на именки од среден род и нивна секојдневна употреба. Имено, надвор од компаративниот аргумент за честата употреба, ако направиме споредба за пропорционалната распределба на именките од среден род посебно кај секој автор, би ја имале истата констатација како и за другите автори.

Простите именки од среден род заземаат најмал процент кај секој автор, бидејќи тие се речиси интегрирани во еден од другите родови. Придавските именки продолжуваат да живеат во јазикот, но со тенденција да бидат заменети со именки со препозитивен член во еден од другите родови и/или помалку со апстрактни именки. Глаголските именки од среден род ја сочинуваат онаа категорија на именки кои се побројни и почести во употреба, но со поизразена тенденција да се заменат со апстрактни именки формирани со суфикси (***-im***; ***-je***; ***-esë*** и поретко со некои други наставки) кои означуваат дејство, резултат на дејство или состојба.

За да создадеме појасна претстава за распределбата на категориите на именките од среден род во речниците во периодот на нашето проучување, истата ќе ја прикажаме низ следната графика:

[293] Aleksandër Xhuvani, *Vepra I,* Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, 1980, стр. 173

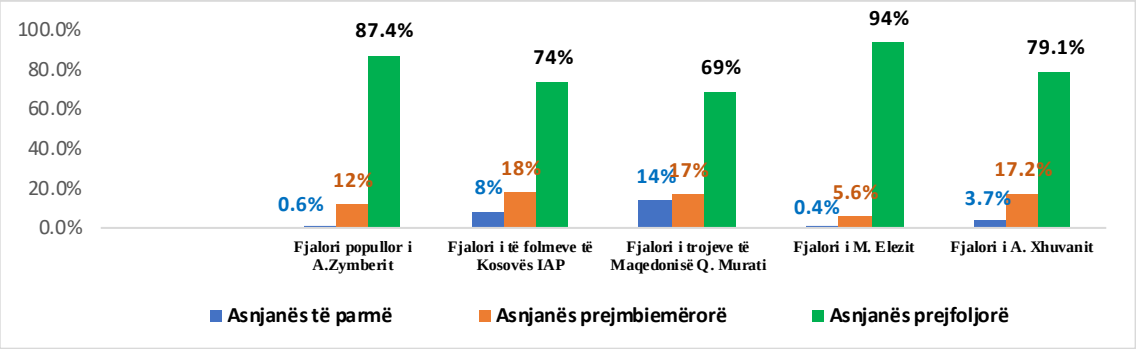

Графикон 4. Распределба на именките од среден род според типови во речниците по втората половина на XX век и во продолжение

5.9. Наоѓање и анализа на среден род во регионални и фразеолошки речници на албанскиот јазик

Како што спомнавме од самиот почеток на овој труд, планиравме дел од нашето истражување да бидат и некои речници чисто регионални или лексичко-фразеолошки од различни предели, со цел јасно да се испитаат конзервативните елементи на граматичката категорија среден род во изворна форма од устата на народот. Изборот на овие речници, како и на другите досега разгледани, е свесен и со одредена цел, засновајќи се врз временски и географски критериуми, со цел материјалот што се разгледува да биде што поцелосен и поопширен.

5.9.1. "Лексичко-фразеолошкиот речник на Девол" од Али Јашари

„Fjalori leksiko-frazeologjik i Devollit" („Лексичко-фразеолошкиот речник на Девол") од Али Јашари, содржи околу 13 илјади зборови и фразеолошки единици, поговорки и пословици, поздрави и клетви, стари имиња на луѓе, топоними и сл., толкувани и дадени со примери од говорниот јазик, од објавен материјал за фолклорот на Девол, како и од делата на над 25 автори со потекло од регионот на Девол, со над 6 илјади примери. Според Ѓовалин Шкуртај, овој Речник, поради своите вредности и новиот придонес, особено за големото богатство на зборови и фразеологија на Девол, го надопонува албанскиот јазик со лексичко и фразеолошко богатство со едно од најтипичните краишта на Јужна Албанија.

Во врска со нашиот предмет на истражување, употребата на именките од среден род, овој Речник е од голем интерес, особено за прибирањето од авторот на фолклорот од овие краишта или од објавениот материјал од други автори, а пред сè, за богатата фразеологија.

Од простите именки од среден род во целиот Речник само именката ***míshtë*** стр. 370 е таква, дури и оваа именка се јавува во два граматички рода: во среден и во машки род, односно во формата ***mísh,-i*** *м.р.* и ***mísh-të*** *с.р.*, употребен со среден род главно во фразеологијата, поговорки и со фигуративни значења, во значителна разновидност на примери и употреби во примери како што се:

- *ta bëj* ***mishin*** *sterrë të zi - i thuhet me kërcënim dikujt., стр. 370.*
- *e bëri* ***mish*** *për poçe dikë-e rrahu shumë., стр. 370.*
- *iu bë* ***mishtë*** *si të pulës dikujt - është shumë ftohtë; i dolën mornica në trup., стр. 370.*
- *më ka rënë* ***mishtë*** *(në punë) - kam punuar shumë, më kanë rënë thonjtë., стр. 371.*
- *gjeti* ***mish*** *të ngordhur - merret me një njeri të dobët fizikisht., стр. 371.*

- *ta jep* ***mishtë*** *dë dorët - të rreh, të bën copë copë., cmp. 371.*
- *këputi* ***mish*** *dë thembrët dikush - iron. gjoja lodhet shumë; hiqet sikur raskapitet., cmp. 371.*
- *ka këptur* ***mish*** *dë vënt të lig dikush - iron. nuk punon, është dembel,. cmp. 371.*
- ***mish*** *pa koska s'ka - поговорка çdo punë ka vështirësi., cmp. 371.*
- ***mish*** *dë mashët - i zhveshur, copë-copë, i varfër., cmp. 371 и др.*

Имено, други првични именки од среден род кои не се среќаваат во зборовите на Речникот, се појавуваат во голем број фразеолошки изрази или во книжевноста како во долунаведениве примери:

- *...po lendet ç"i do?/ T"ua shtje doskave / - Doskat ç'i do?/ - T"u marr* ***dhjamët****...*, стр. 120.
- *sikur i ka dalë* ***dhjamët*** *bë kurrizt dikujt* - ирон.-është shumë i dobët fizikisht., стр. 133.
- *nuk nxirret* ***dhjamë*** *nga pleshti* - nuk mund të kursehet aty ku s"mund të kursehet. стр. 133.
- *...****dhjamët*** *ç"e do?/ - T"u lyej papuçkat çupkave*., стр. 413 итн.

На сличен начин, и именката ***grurët*** во Речникот ја сретнуваме не само во фразеолошки изрази, туку и во други конструкции од секојдневниот говор. На пример:

- *të na bëhet* ***grurët*** / *të mbushen misurët*., стр. 370.
- *qëroj* ***grurët*** *- pastroj*., стр. 460.
- *ia ha* ***grurët*** *dikujt - i kërkoj llogari deri në një; nuk e lë të bëjë si të dojë*., стр. 178.
- *të hëngsha* ***grurët****! mallk. - vdeksh!,* стр. 178.

Именката ***brumë(t)*** од среден род, којашто означува материјал, во Речникот се среќава во фразеолошки израз со значење (тажен), коешто е дадено во две-три различни форми:

- *sikur i ka ngrënë ballabani* ***brumët*** *dikujt - i mërzitur.,* стр. 26.
- *sikur ia ka ngrënë derri* ***brumët*** *- është shumë i mërzitur; nuk i qesh buza...* стр. 106.
- *është (u bë) si bukë me* ***brumë*** *- është i mërzitur, i nevrikosur*., стр. 57.

Простата именка од среден род ***ujët*** во Речникот се употребува доста често во фразеолошки изрази од типот:

- *s'i ka rënë bytha dë* ***ujët*** *dikujt* – разговорен јазик, *nuk ka parë vështirësi, nuk ka hequr keq asnjëherë.,* стр. 64.
- *pordhi dë* ***ujët*** *dikush* - разговорен јазик, *e pësoi keq*., стр. 440.
- *t'ia lash këmbët e t'i pish* ***ujët*** *- duhet t"i jesh shumë mirënjohës dikujt për nderin që të ka bërë; meriton nderimin më të madh*., стр. 256.
- *s'ra sheqeri dë* ***ujët*** *- nuk është punë e ngutshme., cmp. 521.*
- *u tret si sheqeri dë* ***ujët*** *- nuk i mbeti gjurmë., cmp. 521.*
- *u bë* ***ujët*** *narden - iron. u zgjat shumë një punë., cmp. 566.*
- *i ra* ***ujët*** *(për zjarrin) - nuk u ndez, nuk u bë fare., cmp. 566.*
- *as bi ujët, as dënë* ***ujët*** *- në gjendje shumë të vështirë; nuk di nga t'ia mbajë., cmp. 566.*
- *del si* ***ujët*** *dë armet dikush - fig. do të duket mbi të tjerët., cmp. 566.*
- *ta lëshon* ***ujët*** *dënë rrogozt dikush - është i zgjuar, finok., cmp. 566.*
- *i nëmbërohet* ***ujët*** *dë gurmazt dikujt - është shumë i dobët., cmp. 566.*
- *t'i pish edhe* ***ujët*** *e këmbëve dikujt - duhet t'i jesh shumë mirënjohës për atë që të ka bërë., cmp. 566.*
- *s'ke pjerdhur dë* ***ujët*** *- i thuhet dikujt që s'ka patur asnjë vështirësi në jetë., cmp. 566.*
- *s'e vë* ***ujët*** *bë zjarrt dikush - nuk përpiqet që të bëjë diçka; e nënvleftëson një punë., cmp. 566.*

Оваа именка се јавува во среден род и во секојдневниот разговорен јазик, собран од белетристиката, во врзан текст како:
- *ula **ujët** e cfratit, dhe guri i mullirit, filloi të rënkojë, gjersa erdhi dhe u nda*...,стр. 70.
- ***ujët** po më duket/ kur zbret ne gurmazi*., стр. 182.
- *...dhe doli për të bërë gati **ujët** në hamamçe*., стр. 201.
- *atëherë teptisi **ujët** përjashta*. стр. 544 итн., како и во еуфемизмите: *bëj **ujët** e hollë në rroba* – lágem, стр. 311; *e bën me shumë zor **ujët** e trashë* - kaps *прилог* pa dalë jashtë., стр. 245.

Именката ***mjaltët*** во речникот е бележена од машки род, но се забележува во овој Речник како именка од среден род во два фразеолошки израза, како подолу:
- *ra si ariu bë **mjaltët** dikush - shak. nuk ka të ngopur; është shtruar për të ngrënë dhe nuk ka të sosur.*, стр. 12.
- *ra dë **mjaltët** dikush-gjeti gjit, hë të mirat.,* стр. 372.

Во оваа насока, именката ***plehët*** во Речникот се јавува само еднаш во фразеолошка единица; додека како одделен збор во глосарот на Речникот, како и во албанскиот стандарден јазик, се употребува како именка од машки род, како на пример:
- *rri si gjeli bë **plehët** (majë plehut) dikush - mburret, krekoset*., стр. 433.

Во оваа смисла, именката ***lesh,*** која во овој речник се дава од машки род ***lesh-i***, како именка од среден род се употребува само во фразеолошки изрази како долунаведениве:
- *i ra **leshtë** e bythës dikujt - thjeshtligj. u plak, nuk ka më fuqi., стр. 320.*
- *i ka rënë **leshtë** e kokës dikujt - iron. ka studiuar shumë., стр. 320.*
- *kur ta dërstilëm **leshtë** - keq. kurrë, asnjëherë; kur të qethen viçat., стр. 320.*
- *po dredh **leshtë** dikush - keq. rri kot, nuk bën asnjë punë., стр. 320.*
- *la **leshtë** e barkut (e bythës) dikush - harxhoi a pagoi shumë për diçka., стр. 320.*
- *mori **leshtë** e balikut (e balos, e barkut, Curres, e Marikës) dikush - keq. nuk mori asgjë, mbeti me gisht në gojë., стр. 321.*

Што се однесува до изведените придавски именки во „Лексичко-фразеолошкиот речник на Девол“, тие претставуваат субстантивирани придавки, како следниве: *të bárdhët* стр. 28; *të dhjétat* стр. 133; *të (h)óllturat* стр. 212; *të kuqtë* стр. 305; *të lartët* стр. 315; *të lýrkat* стр. 334; *të mírët* стр. 369; *të mírit,* стр. 369; *të mírtë* стр. 369; *të nëntëdhjétat* стр. 391; *të ntóllturat* стр. 397; *të párit,* стр. 414; *të përbréndshmet* стр. 424; *të prápit,* стр. 442; *të rëndit,* стр. 475; *të rítë* стр. 476; *të shpéjtët* стр. 529; *të shtátat* стр. 531; *të shúmtit,* стр. 534; *t'ëmblit,* стр. 547; *të várfërat* стр. 573; *të vérdhët* стр. 577; *të vërthtat* стр. 584. Овие именки од среден род се употребуваат во разговорниот јазик, но и во фразеолошки изрази, каде се јавуваат со поконзервативна форма, покрај стремежот за премин во еден од другите родови или да се заменат со одредена апстрактна именка со слично значење. На пример:
- ***të bárdhët** с.р. lloj kremi popullor që përdorej për të lyer fytytën: Me **të bardhëtë** pe kthisi/ me **të kuqtë** pe dyqani/ me vetulla pe tigani!, стр. 28, но и:*
- ***e bárdha** ж.р. nuk thotë as **të bardhën** as të zezën dikush nuk flet fare, nuk thotë asgjë. *të qëron **të bardhën** e syrit, dikush - është i zgjuar dhe i shkathët., стр. 28.*
- ***të mírët** с.р. e mira, paqja: Në mes të Janinës vrave mylazimnë / Falu, more Zyko, falu me **të mirë**. *i foli me **të mirë** dikujt - i thotë fjalë të mira për ta bindur. * e mori me **të mirë** dikë - e bindi duke mos i folur egër a me dhunë., стр. 369.*
- ***të mírtë** с.р. fati, kësmeti. *pa **të mirtë** e tij dikush - shikoi punën e vet., стр. 369, но и:*
- ***e míra** ж.р. diçka e mirë, mirësi. ❖ s'bëhen dy **të mira** bashkë - nuk ka fat. ❖ bëje **të***

mirën *dhe hidhe dë det - fj. u. mjafton që të bësh mirë, edhe kur ajo nuk vlerësohet.* ❖ *i ra* ***së mirës*** *me këmbë dikush - nuk e vlerësoi nderin që i bënë., стр. 369.*
- ***të kuqtë*** *с.р. buzëkuq: Todeja shiti gomarë / për* ***të kuq*** *e për* ***të bardhë****. *për* ***të kuq*** *e për* ***të bardhë*** *- për gjëra të tepërta, të panevojshme., стр. 305.*
- ***të lartët*** *с.р.* ***lartësi****, qëndrim drejt: O moj fleta e plepit,/ që rri bë* ***të lartë****. *mbahet bë* ***të lartë*** *dikush - shet mend; hiqet ndryshe para të tjerëve., стр. 315.*
- ***të párit*** *с.р. të parët, paraardhësit., стр. 414.*
- ***të rëndit*** *с.р. pesha e madhe, ana e vështirë. *ia heq* ***të rëndit*** *- mban diçka në kurriz, por pa ndonjë vlerë., стр. 475.*
- ***të shúmtit*** *с.р. еуф. të vdekurit,. *shkoi me* ***të shumtit,*** *dikush – еуф. vdiq., стр. 534.*
- ***të vérdhët*** *с.р. Sëmundje e mëlçisë së zezë. *i ra* ***të verdhët*** *dikujt - u tremb shumë, стр. 577.*

Глаголските именки од среден род во речникот се субстантивирани партиципи на глаголите и на глаголските придавки. И кај ова категорија именки се забележува склоноста кон премин во други родови, најчесто во женски род, иако во одреден контекст се наоѓаат во среден род. Од друга страна, не се забележува стремежот за нивна измена со апстрактни именки, што покажува дека во народните говори средниот род сè уште се запазува. За илустрација ќе наведеме неколку такви употреби: *të arríturit,* стр. 14; *të baríturit,* стр. 29; *të bitísurit,* стр. 45; *të gjéturit, / të gjéturat* стр. 188; *të (h)ýrët / të (h)ýrat* стр. 216; *të fálët* стр. 143; *të lënat* стр. 322; *të llafósurit,* стр. 336; *të mbéturit,* стр. 354; *të ndárët / të ndárat* стр. 386; *të ngjéshurit,* стр. 393; *të nísurit,* стр. 395; *të parët* стр. 414; *të pjékurit,* стр. 432; *të pjéllët,* стр. 433; *të prérët / të prérat,* стр. 443; *të qárët,* стр. 453; *të shárët,* стр. 519; *të thënët,* стр. 563 и др.
- ***të arrítur*** *as. në të arritur, në të ardhur e sipër: është bë* ***të arritur****., стр. 14.*
- ***të bariturit*** *с.р. të ecur: Me shpatulla të gjera prej druvari e me një* ***të baritur*** *të shpejtë me këmbë të hapura., стр. 29.*
- ***të bitísurit*** *с.р. mbarim, sosje: Ç"u bëre djalo, more i shastisur/ Kurbeti yt, more, s'paska të bitisur., стр. 45.*
- ***të fálët*** *с.р. dhuratë: Pa na zbraz dhe një dyfek/ të dëgjojë far e fis/ të na vijë me* ***të falë****/ me* ***të falë*** *me një lopë/ që s"e nxë as der" as portë!, стр. 143.*
- ***të llafósurit*** *as. mënyra se si i thotë fjalët dikush: Me dy dit,ë, o të parë/ me një natë* ***të llafosur****. *****të llafosurit,*** *e tij u rrëfeftë - thuhet për dikë që flet shumë., стр. 336.*
- ***të mbéturit*** *с.р. *ca me* ***të mbetur****, ca me* ***të gjetur****, ca me* ***të vjedhur*** *- thuhet për dikë që ka vënë pasuri, por jo me punën e vet., стр. 354.*
- ***të parët*** *с.р. shkuarja e nuses te prindërit, pas martesës: Mblidhi gjith miqtë nga jan" e s'janë / të vesh prëmë ne jot ëmë / me trapezë, më* ***të parë****., стр. 414.*
- ***të prérat*** *с.р. еуф. Dhembjet e lindjes. * e zunë* ***të prerat*** *- po bëhet gati të lindë; është duke lindur., стр. 443.*
- ***të ndárat*** *с.р. етнограф. dreka që shtrohet për të vdekurin pas 7, 9, 40 ditëve: sot i kanë* ***të ndarat*** *e babajt, стр. 386.*
- ***të ndénjurat*** *с.р. еистр. prapanica, bytha, tulet., стр. 387, но и:*
- ***e ndénjur*** *ж.р. dhomë, odë, banesë: shtëpi me tri* ***të ndenjura****., стр. 387 итн.*

Значи, именките од среден род во фразеолошки изрази и тврди синтагми, се јавуваат позапазени отколку во слободна употреба во врзан говор. Оваа појава е поизразена кај простите именки и нешто поретка кај придавските и глаголските именки.

5.9.2. „Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës“ („Речник на зборови и народни изрази од говорот на Ујемуја“) од Хајри Шеху

„Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës“ („Речникот на народни зборови и изрази од говорот на Ујемуја“) на Хајри Шеху, е регионален речник кој содржи 8.000 зборови, фразеолошки единици и изворни поговорки, а неговата вредност дополнително се зголемува со други семантички податоци за многу зборови и фразеолошки единици, кои заедно со зборовите и фразеолошките единици, сочинуваат големо богатство во албанската лексика.

Како што забележал Јани Томаи, овој Речник содржи лексичко, фразеолошко и семантичко богатство дотогаш необјавено, со многу вредности за бележење на јазичното богатство на албанскиот јазик, за збогатување на неговата лексика, а особено на стандардот. Речникот е посебен, односно главно содржи зборови и изрази кои се карактеристични за говорот, присутни во фолклорот, месни синоними кои се употребуваат наместо општораспространетите зборови во албанскиот јазик.

Во овој Речник забележливи се три вида именки од среден род. Вреди да се спомне дека кај сите три вида е присутен стремежот за дезинтадрација на средниот род. Имено, во Речникот на Ујемуја има 3 прости именки од среден род: ***krýet*** стр. 192; ***leshtë*** стр. 208 и ***ujët*** стр. 384. Именката ***ujët*** се јавува и од машки род. Зборот ***krye*** во фонетска варијанта ***kraie*** се среќава како именка од среден род во обичниот говор, во фразеологија, поговорки, заклетви, клетви и др., со различни употреби:
- ***krýe, -t*** *c.p. m'dhem* ***kraiet****;* ***kraiet*** *e rrugs (zabelit,);*
- *s'e ka vu* ***kraiet*** *n'jastaik pram - s'ka fjetur fare;*
- *n'****kraie*** *t'javs; n'****kraie*** *t'hers - në fillim;*
- *për* ***kraie****! / bet. (kur e vëmë në be dikë / përdoret nga femrat);*
- *njeri pa* ***kraie*** *- njeri që vepron pa mend;*
- *rauj* ***kraiet (kraiet*** *shnosh), se ksula xhe (= gjen) n'pazar.* / поговорка*;*
- *thkee (= ktheje)* ***kraiet*** *ka veftja jote! /* поговорка;
- *mos i koft* ***kraiet*** *dikujt! /* клетва. **vdektë!;**
- *i raftë mbas* ***kresë (kreje)****!* клетва. *vdektë!...* стр. 192.
-*s'e çan* ***kryet*** *dikush për dikë a për diçka - nuk shqetësohet aspak, nuk do t'ia dijë;*
- *hangri* ***kryet*** *e vet. keq. - ia bëri të keqen vetes;*
- *ia hangri* ***kryet*** *dikujt - e mbaroi, e vdiq;*
- *ia hupi* ***kryet*** *dikujt - e zhduku;*
- *asht me* ***krye*** *në torbë dikush - është në rrezik të madh;*
- *asht me* ***krye*** *në tra (tavan) dikush - është shumë i gjatë., стр. 193 итн.*

Зборот ***leshtë*** се употребува како именка од среден род, особено во фразеолошки изрази и во закоравени форми во поговорки, како на пример:
- ***t'marre leshtë*** *dikush / nejop.- nuk do të marrë asgjë;*
- *muer* ***leshtë*** *e Currës ирон.- s'mori asgjë,* стр. 208.

Именката ***ujët*** главно се употребува во среден род во фразеолошки изрази или во еуфемистички употреби, како:
- ***uj/ë(t)*** *c.p.* ***ujët*** *e hollë / еиф. urinë;* ***ujët*** *e trashë / еуф. jashtëqitje, feçe; boj* ***ujt*** *- urinoj; m'zihet* ***ujt*** *- kam vështirësi në urinim, urinoj me zor; derdh* ***ujë*** *(nji* ***ujë*** *të hollë) еуф. – urinoj;*
- *hiki (shkoi) si* ***ujët*** *(nër urë) diçka - iku shumë shpejt e pa lënë gjurmë;*
- *kam* ***ujt*** *në arë jam shumë i zënë - s'kam nge të marr frymë;*
- *i shihet (i duket)* ***ujt*** *për fyti dikujt- është shumë i dobët;*

*- i ka ardhë **ujët** në lug dikujt - i ecin punët mbarë, стр. 384.*
*-... e kam si **ujët** e paktë - e kam me kimet dikë, стр. 183.*

Зборот ***ujë*** (вода) во Речникот се појавува и како именка од машки род, покрај тоа што се користи како среден род. Како машки род оваа именка се употребува во обичниот секојдневен говор, во фразеолошки изрази, станувајќи показател за нестабилноста на средниот род дури и во фразеологијата. На пример:
*- **új/ë, -i** м.мн. **-ëna (t)***
*- **uj** si t'bie ballit, - ujë shumë i ftohtë;*
*- **uj** si (çi = që) fje (= fle);*
*- shkojn ditt si **uj** - ikin ditët shumë shpejt;*
*- ni **uj** si hecën, paihet. / fj. urtë;*
*- **uji** thkell nuk trubllohet kollaj. / fj. urtë;*
*- **uji** cekt trubllohet me nji krande. / fj. urtë;*
*- **uji** trubëllt (= turbullt) t'merr pa exhel. / fj. urtë; стр. 383.*
*- hikën si **uji** (koha) - ikën shumë shpjejt*
*- s'ka ku merr **ujë** zogi - është shumë i dobët (për dikë)*
*- s'i mban **ujë** lugi dikujt - nuk i ecën puna, s'i ka punët në vijë, стр. 384.*
*- i shihet (i duket) **uji** (ujt) për fyti dikujt - është shumë i dobët, стр. 384.*

Придавските именки од среден род се појавуваат доста разновидно во овој речник. Речиси сите се субстантивирани именки од придавки што означуваат квалитет, а повеќето од нив се толкуваат преку апстрактна именка со наставка или се удвоени во употреба со нив. Како изведени придавски именки од среден род во речникот се: *të bútët* стр. 64; *të égrit,* стр. 97; *të fíktit,* стр. 105; *të fkélltët* стр. 109; *të fórtët* стр. 110; *të ftóftit,* стр. 111; *të keqtë* стр. 178; *të kuqtë* стр. 201; *të lígshtët* стр. 211; *të mírët* стр. 238 ; *të ngróftit,* стр. 256; *të pabésët* стр. 264 ; *të páktit,* стр. 267; *të rráfshtët* стр. 311; *të thátët* стр. 378; *të úntët* стр. 385; *të úrtët* стр. 386; *të vérdhët* стр. 392.
*- **të fíktit** с.р. të fikët: i ra **t'faikt**. стр. 105.*
*- **të fórtët** с.р. e majti me **t'fort**. стр. 110.*
*- **të ftóftit** с.р. të ftohtë: sharrova **t'ftofti** (pri **t'ftofti**), стр. 111.*
*- **të keqtë** с.р. 1.nuk mirret me **t'keç** caulla; 2.qelb (i plagës): m'ka mledh **t'keç** qaigja; shpoe me xhëlpon t'i dale t'keçi qaigjës; 3. dhembje shpirtërore, hidhërim: **t'keç** t'madh ka; vdiç pri **s'keçi**, стр. 178.*
*- **të ngróftit** с.р. të ngrohtë; pranverë: duel **t'groftit**, стр. 256.*
*- **të páktit** с.р. të mpakët, të pakët, të fikët: m'ra **t'paktë**, стр. 267.*

Во оваа смисла голем дел од придавските именки од среден род се толкуваат или се заменуваат со одредена апстрактна именка образувана со суфикс, показател кој, како што рековме и порано, се должи на нестабилноста на средниот род:
*- **të bútët** с.р. **butësi** në sjellje e në veprime: merre me **t'but** caullën (= cullën, fëmijën). стр. 64.*
*- **të fkélltët** с.р. **kthjelltësi**: mumron për **s'fkellti**., стр. 109.- **të lígshtët** с.р. **ligështi**: jon tu i cof dhent pri **s'lishti**., стр. 211.*
*- **të rráfshtë** с.р. **rrafshim**: e lëshoj për **s'rrafshti** - nuk shqetësohem për një problem, e pres me qetësi diçka; merre për **së rrafshti!** - mos u ngut; qetësohu!, стр. 311.*
*- **të thátët** с.р. **thatësirë**: e ka kap **t'thatit,** po bën thatësirë., стр. 378.*
*- **të úrtët** с.р. **urtësi** në sjellje e në veprime, sjellje e butë: me **të urtë** me **urtësi**, me të mirë: merre me **t'urt** caullën., стр. 386.*
*- **të vérdhët** с.р. **verdhësí**, gjendje kur bëhemi të verdhë nga një vakje në trup итн.: i ra*

***t'verdh**., стр. 392.*

Од друга страна, придавската именка ***të mírët***, освен во среден род, се појавува и како апстрактна именка со наставка ***mirësí***, дури и како именка од машки и женски род со препозитивен член, односно во формата ***i míri*** и ***e míra***.

- e mír/ë,-a *ж.р. мн.* ***-a(t)(të)*** 1. *osht si ma* ***e maira*** *dikush* - është në gjendje shumë të mirë familjare, ekonomike и др.; *të raftë* ***e maira****! / urim;* ***e maira*** *t'xhett! / urim; i dafsh* ***t'mai-rat*** *me krahë! / urim; bone* ***t'mairën*** *e fuge n'det! / fj. urtë*; ***e maira*** *sell* ***t'mairën****; e keçja sell t'keçen. / fj. urtë.,* стр. 237.

- i mír/ë,-i *м.р. еуф. mish i huaj: i pat dal* ***i mairi*** *n'gisht e ia pat gjeg Ahmet Xhoka.,* стр. 237.

- të mírët *с.р. si FGJSSH*: *pri* ***s'smair*** *e ka.,* стр. 237.

Глаголските именки кои се наоѓаат во Речникот, се појавуваатречиси исто често како придавските именки, но за разлика од другите автори што се предмет на нашето разгледување, каде глаголските именки од среден род се со најголема застапеност, тие главно се субстантивирани глаголски партиципи и не се забележуваат зборови образувани со препозитивен член од други именки од среден род, како што се среќаваат кај други автори.

Имено, и кај оваа група именки од среден род се забележува тенденција за нивна замена или толкување и објаснување со апстрактни именки образувани со заднинско собирање, како и тенденција за препозитивно членување во некој од другите родови. Како употреба на глаголски именки од среден род во Речникот ги среќаваме зборовите: *të balldístë* стр. 48*; të çámët* стр. 71; *të gríshmit,* стр. 122*; të këthýemit,* стр. 182*; të krísmit,* стр. 191; *të llámët* стр. 217; *të ndërrúeshëmit,* стр. 250*; të ngjallët* стр. 257; *të pámët* стр. 269*; të përrëshqítmit,* стр. 283; *të përzíemit,* стр. 286; *të sósmi* стр. 328; *të shkúemit,* стр. 345; *të thkỳemit,* стр. 380.

- të balldístë *с.р. një si të fikët; bajalldi: m'ra* ***t'balldist****; nga folja* ***balldís*** *kal.,-a,* ***-ë*** *bajalldis, bëj që t'i vijë si të fikët., стр. 48.*

- të gríshmit *с.р. gostí, drekë a darkë me ftesë: ka shkue n'****t'grishëm*** *n'Radamair; nga folja* ***grish*** *kal.,* ***-a, -ë*** *si FGJSSH., стр. 122.*

- të këthýemit, *с.р. të pamë, shkuarja e parë pas martesës e vajzës te prindërit: ka shkuen'****thkaiem*** *nausja., стр. 182.*

- të pámët *с.р. shkuarja në gjini, te prindërit, a tek të afërmit, për pak dit,ë (zakonisht për vajzën e sapomartuar, por edhe për një mbesë nga motra итн.), ka shkue n'****t'pam*** *nausja., стр. 269.*

- të thkỳemit, *с.р. етнограф. të kthyem, të pamë: ka shkue* ***n'thkaiem*** *nausja., стр. 380.*

Од друга страна, има и случаи кога глаголската именка во Речникот се толкува со апстрактна именка со наставка образувана од неа, како:

- të çámët *с.р.* ***çarje***: *ka marr* ***t'çam*** *muri avlis.,* стр. 71.

- të krísmit *с.р.* ***krisje***: *ka marr si n'****t'kraisëm*** *travi.,* стр. 191.

- të ndërrúeshëmit *с.р.* ***ndërrueshmëri****, variacion*: *grosh tai, grosh un, po, ani, hajde ka un se vain si n'****t'nrraushëm*** *buka.,* стр. 250.

- të ngjallët *с.р.* ***ngjallje****, të qenët gjallë; jetë: s'ka* ***t'nxhall*** *me to.,* стр. 257.

Во некои случаи, во Речникот, покрај толкувањето на глаголската именка од среден род со апстрактна именка, оваа последнава, се употребува посебно во глосарот на Речникот, покажува дека заземала место во употребата како посебен збор и појасна е тенденцијата за замена на глаголската именка, како:

- të sósmit, *с.р.* ***sosje***: *vrraini osht n'****t'sosmi****; hona osht n'****t'sosmit,****; s'kishte* ***t'sosëm*** *rruga.,* стр. 328.

- **sósj/e, -a** *ж.р. si FGJSSH*., стр. 328.

Додека како некои глаголски именки, апстрактната именка образувана од неа го ослабнува основното значење, преминувајќи во секундарни значења, како на пример:

- të përzíemit, *c.p. 1. si FGJSSH:* ***të përzier****, gjendje kur na trazohet ushqimi në stomak dhe na vjen për të vjellë: kam si* ***t'përziem*** *sot; 2.* ***përzierje****, njerëz të tjerë përveç familjes së vogël: A. osht tehna, s'ka* ***t'përziem****, osht veç me gruen e caullt e vet., cmp. 286.*

Една појава која се среќава и кај други автори е поврзана со тенденцијата кај некои глаголски именки да се интегрираат како именки со препозитивен член, но во некој од другите родови. За илустрација ги даваме следниве примери:

- të llámë *c.p. të ngopur (edhe fig.): s'ka* ***t'llom*** *ai s'ngopet., cmp. 217*

-i llámi *м.мн.* ***-i(t) (të)*** *i ngopur:* ***i llomi*** *të untin nuk e di. / fj. urtë., cmp. 217.*

- të shkúemit, *as. rrufë; epidemi: osht* ***t'shkuem*** *çkjo smunie., cmp. 345.*

- e shkúemja *ж. мн.****-e(t) (të)*** *1.* ***shkuarje****: e lash t'shkumen n'Kalis;* ***e shkumja*** *e e arthmja e afron njerin; 2. rrufë; epidemi: osht* ***e shkume****., cmp. 345.*

Во овој случај именката преминала во машки род, но целосно го зачувала семантичкото јадро на средниот род, додека во вториот случај името е сменето во женски род како именка со препозитивен член, но ресемантизирајќи се во своето основно значење и зачувувајќи го семантичкото јадро на второто значење што го зазема.

5.9.3. „Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe" („Лексичко-фразеолошки и етнолингвистички речник на Голема Малесија") од Ѓовалин Шкуртај

„Fjalori leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe" („Лексичко -фразеолошки и етнолингвистички речник на Голема Малесија") од Ѓовалин Шкуртај, ни дава целосен преглед на народниот јазик на еден од карактеристичните говори, како што е оној на Голема Малесија, каде покрај зборовите, значењата и фразеолошките изрази и начини на нивно искажување, толку убави, внесе и многу нешта од етнонимското и етнојазичното богатство на овој предел.

Во однос на нашиот предмет на истражување, разгледувањето на именките од среден род во овој Речник и од овој аспект, се издвојуваат посебни елементи собрани од устата на говорителите од овој крај.

Се забележува дека доста добро се запазуваат одредени прости именки од среден род, типични за албанскиот јазик. Овие именки кај другите регионални и дијалектни речници од нашиот корпус или целосно се интегрирани во другите два рода, или покажуваат нестабилност и изразена тенденција на дезинтеграција. Како прости именки од среден род во Речникот на Голема Малесија се: *flo:kèt,* стр. 316; *kryet,* стр. 496; *trû:t,* стр. 894; *u:jt,* стр. 917; *tsty:mit,* стр. 896, *misht,* стр. 600.

*- **flo:k(ë), -t** c.p. Flokët e njeriut, leshi i kresë. Fjalë me përdorim të gjerë në ligjërimin e të tre brezave të Malësisë. I kan ra **flo:kt** e âsht bâ: krejt to:ll.*

*- e kapi për **flo:ksh** (dikë) - e mbërthen fort, nuk e lë t'i dalë sit,uata nga dora. Aj çi asht i zoti e ka:p fatin e vet për floksh e nuk e lshon.*

*-marr **flo:kt** (dikujt) - kumbara i pret simbolikisht flokët një fëmije për t'u bërë nuni i tij. Kumar i tho:n edhe ati çi i **merr flo:kt** thmî:s, para krezmîmit., cmp. 316-317.*

*- Syt i ka bojqielle e **flo:kt** e ve:rll, si me kên gjerman., cmp. 135.*

*-Nieri plaket kur t'i zihet zêmra e jo kur t'i zbarllen **flo:kt**. fj. u. - jep idenë se njeriun e*

plakin më shumë mundimet e vuajtjet sesa mosha si e tillë., cmp. 971.
*- **kryet** с.р. мн. **krenat.** Fjalë me përdorim shumë të gjerë në ligjërimin e të tre brezave. E ka **kryet** e math; Po m llêp kryet.*
*- **kryet** e vênit,/vêtit, - vendi më i rëndësishëm, në krye të të sofrës ose në krye të odës (dhomës) së burrave.*
*- **kryet** e xierr me fja:l, por fjalën veç me **krye**. fj. urtë - fjala ka shumë rëndësi, me fjalë mund ta shpëtosh kokën, porsefjalën e keqe e paguan me kokë.*
*- Çon **kryet** (dikush) - i rritet mendja, i hyn vetja në qejf dikujt.*
*- Nuk lên kân me çua me **krye** (dikush) - qëndron mbi të gjit,hë, i mund të gjit,hë me fjalë dhe me autoritetin e vet.*
*- Zej **kryet** (dikujt) - mërzis, shqetësoj. Boll tash, mos mâ e ze:j **kryet**!.*
*- Për **krye** t' (dikujt) - betim., cmp. 496.*

Како што подвлекува и самиот автор на Речникот, Голема Малесија има и многу зборови, непроменети синтагми и фразеолошки изрази, кои отсуствуваат во другите албански говори, или кои се појавуваат со различни значења од нив, како што се дуплираните синтагми (во суштина тавтолошки). [294]

Меѓу мноштвото дадени синтагми, интересни ни изгледаат примерите со зборовите: ***flo:kt, kryet, trût***, во постојаните синтагми: ***flo:kt e kre:s***; ***mêt e kre:s***; ***trût e kre:s***.

Именките ***mish*** и ***lesh***, кои во овој речник се бележени во машки род, се употребуваат и како именки од среден род во неколку постојани синтагми, во примери како:
*- **mish t'ba:rll(ë)** с.р. Pjesa e mishit të derrit, që është krejt dhjamë dhe në Malësi, e kriposnin dhe e varnin në trarët e kuzhinës për ta ngrënë gjatë dimrit. Zakonisht e ziejnë me lakra, ose e skuqin, ndonjëherë edhe me vezë., cmp. 600.*
*- **mish t'kuq** с.р. Pjesa e mishit, të derrit, që është muskul dhe nuk ka dhjamë., cmp. 601.*
*- **lesh t'llî:n(ë)** с.р. Lesh dhie, lesh i dhirtë. Tha:st e fo:rt bâhen me **lesh t'llî:n**., cmp. 534.*

Во Речникот на Голема Малесија именката ***trutë*** која не се сретнува ниту кај старите автори на албанскиот јазик и за првпат се појавува во овој Речник, како во секојдневен разговорен јазик, така и во фразеолошки изрази:
*- **trû:t** с.р. (vet. sh.) Truri i njeriut dhe i kafshës.*
*- I ka:n da:l **trû:t** ja:sht - i është çarë koka, i kanë dalë trutë në shesh., cmp. 894.*
*- I bien **trû:t** ën qa:f (dikujt) - e lë mendja, fillon të rrjedhë nga pleqëria, matufepset., cmp. 741.*

Именката ***ujët*** (вода) во овој Речник се јавува во среден род, исто како што ја сретнуваме речиси во сите речници испитани во оваа студија во различни фази од развојот на јазикот. Особеноста на оваа именка во овој говор е поврзана со тоа што сè уште живее како именка од среден род и не покажува речиси никаква тенденција да се интегрира во другите родови. Овој факт го нагласува и самиот автор на Речникот, во објаснувањето што го дава за односната именка.
*- **u:jèt** с.р. Kjo fjalë në të folmet e Malësisë ka qenë (dhe vijon të jetë) në gjininë asnjanëse. Kta **u:j** â t' mi:r., cmp. 917.*

Оваа именка го запазува средниот род при секојдневна употреба со директно значење, во фразеолошки изрази, во поговорки, во еуфемизми и др., како на пример:
*- aty gjithmo:n **u:jt** âsht kê:n amull.*, стр. 58.

[294] Gjovalin Shkurtaj, *Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2021.

*-mos ja çto **u:jt**, jâq âsht boll.*, стр. 63.
*- ... hî: **u:jt** e sâna lagshtitet e myket.,* стр. 519.
*- kûgull **u:jt** (Lagenaria vulgaris Ser.) - një lloj kungulli në formë të një katruveje, që përdorej për të mbajtur ujë, mbasi i hiqeshin bërthamat dhe lihej të thahet., cmp. 505.*
*- i lidhet **u:jt** (dikujt) - nuk urinon dot., cmp. 536.*
*- nuk bâhet gjaku **u:j** - lidhjet farefisnore mbeten përgjit,hmonë, nuk mund të mohohen lidhjet e gjakut., cmp. 917.*
*- m'u bâ:n sy:t **u:j** - më lodhen sytë nga të lexuarit, ose nga të qarët. cmp. 917.*
*- nuk i bihet **u:jt** va:-e-pa:-va:. fj. urtë - duhet gjetur çasti i duhur, nuk mund të bëhet gjithçka në çfarëdo kohe. cmp. 927.*
*- Ruoju prej **u:jt**, zjarmit e hyqymetit. fj. urtë - Në mendësinë dhe urtësinë e Malësisë këto janë tri rreziqet e përhershme prej të cilave duhet ruajtur gjit,hmonë. cmp. 415.*
*- I mytuni kapet elle për shkû:m **t'u:jt**. fj. urtë - Ai që ka nevojë përpiqet të kapet kudo që mendon se mund të gjejë ndihmë., cmp. 838.*
*- E ka kap ajo çi laftae **u:jt**! - еуфемизам për të mos përmendur tuberkulozin, cmp. 519.*
*- Gjithkush ka dertin e vet e mullisi **t'u:jt**. ирон. - secili ka problemet e veta, mullisi ka problemin e ujit., cmp. 246.*

Средниот род именката ***ujë*** го запазува и во трајни синтагми од типот: ***u:j(ë)t bekuom; u:j(ë) t'gja:ll(ë); u:j(ë)t e mytun; u:jt e pytun,*** стр. 917, освен во топоними како во долунаведениве примери:

- Buza e U:jt. Село на крајбрежјето на Скадарското Езеро. Дел од надскадарскиот регион, кој се протега како тесен простор покрај Скадарското Езеро, од делот на Вир или на Кастрат до близината на излегувањето на Буна, во должина од околу 25 км, стр. 166 итн.

Кај простите именки од среден род за прв пат е бележена именката ***tsty:mit,*** стр. 896, која не се сраќава во ниту еден друг разгледан речник досега.

- tsty:mit *c.p. Mot i ftohtë, ngricë e mot me borë e akull. Kan de:k **tstymit,** dy çobana me berre. Fjalë e hershme dhe, në fakt, tashmë në harrim e sipër, por që lidhet me dysorët e ngjashëm të labërishtes dhe me **tëtim / thtimë** të arbërishtes së Italisë. Në Malësi thoshin sidomos të moçmit: Na e llezni i zjarm e t'zehena se diqme **tsty:mit**.,* стр. 896.

Забележливо е дека во Речникот на Ґовалин Шкуртај не се дадени како именки од среден род оние кои се среќаваат како такви во речникот на Николе Газули, кој во неговиот Речник се засновал исто така врз говорите на Голема Малесија (Скадар). Другите именки се среќаваат речиси исто во двата речника.

Придавските именки од среден род во Речникот на Голема Малесија се разновидни и воопшто се изведени именки од субстантивизација на соодветни придавки. Како придавски именки од среден род во овој Речник ги забележуваме следниве: *t'bu:tèt* стр. 165; *t'fi:ktët* стр. 310; *t'gja:tèt* стр. 345; *t'ho:llët* стр. 409; *t'kuqit,* стр. 512; *t'lagtit,* стр. 519; *t'matht* стр. 566; *t'paktit,* стр. 671; *t'shumtit,* стр. 862; *t'ho:ll(ë)t* стр. 881; *t'tra:sht* стр. 890; *t'nu:kt(ë)* стр. 899; *t'z:it,* стр. 977 итн.

*- **t'bu:t(ë)** c.p. Me mënyra të buta, me sjellje të mirë. Marr me **t'bu:t** (dikë) - e afroj, i flas fjalë të mira, e lëvdoj. Nusen e djalit, n'e marrsh me **t'bu:t** e ke si vajzën. ...po n'mujsh me thye me **t'bu:t**, me fjal t' mira. cmp. 165.*
*- **t'fi:kt(ë)** c.p. Të fikët, humbje e vetëdijes për një çast. **I bjen t' fi:kt** (dikujt) - humbet ndjenjat, rrëzohet. I ka **ra t'fi:kt** sa ka marr vesh se çka j ka nodh t'birit,. cmp. 310.*
*- **t'gja:t(ë)t** c.p. Filli i gjatë prej leshi që duhet për të bërë zhgunat., cmp. 340.*
*- **t'ho:ll(ë)** c.p. Ijet, të hollët e trupit, të njeriut; bel. Ka jâ dy: dit, çi â ka m'llêp ën **t'ho:ll** t'kryqit., cmp. 409.*

- ***t'madh*** *c.p. Rrin n'**t'math** (dikush) - merr poza madhështie, qëndron rëndë-rëndë se i duket vetja se është i rëndësishëm. Kot po **rrin n't' math**, se nuk t'bân kush brigadier ty:,pa asidi:t shko:ll! cmp. 566.*
- ***t'pa:k(ë)t*** *c.p. Sasia më e paktë e një malli të ndarë në pjesë. Mua m' nep **t' paktit,** ti merr t'shumtit, se jie lo:ll mâ: shû:m. cmp. 671.*
- ***t'ho:ll(ë)t*** *(c.p.) Ija, pjesa e mesit, ku është beli i hollë. cmp. 881.*
- ***t'tra:sh(ë)t*** *c.p. Pjesa e trashë e një sendi.* **Tra:sht(t)** *e ko:shs - pjesa e sipërme e kofshës së njeriut. I ka ra plûmi **n' t' tra:sh** t' ko:shs e j ka da:l tejpërtej., cmp. 890.*

Во овој Речник за прв пат среќаваме именки кои не се дадени кај други автори, како: *t'qędèn* стр. 744; *t'stymit,* стр. 810; *t'shnjo:tt* стр. 843; *t'nu:kt(ë)* стр. 899 и др.

- ***t'qędèn*** *c.p. Lesh i shtjerrave, i shkurtër dhe jo i mirë për t'u përpunuar. cmp. 744.*
- ***t'stymit*** *c.p. Të ftohtë i madh, thëllim. Ka dek* **stymit,** *diku n bieshk, ku e ka blua bora., cmp. 810.*
- ***t'shnjo:t(ë)t*** *as. Kumbari, marrje flokësh. I qet **t'shnjott** (dikush, dikujt) - i nxjerr përpara djepin me një fëmijë të vogël për ta pagëzuar, si simbol i lutjes dhe i përgjërimit, për t'u pajtuar, për të falur gjakun. Ju luta e ju stërluta, nuk dit,a ç'mej thâ:n tietër, veç me j qi:t **t'shnjo:tt**. cmp. 843.*
- ***t'tu:kt(ë) / t'nu:kt(ë)*** *c.p. Lesh i ndukur nga lëkura e deleve që ngordhin dhe nuk janë therur për mish; u merret vetëm leshi, pa lëkurë., cmp. 899.*

Во Речникот на Голема Малесија се забележуваат и неколку примери кога придавската именка од среден род е дадена заедно со именката како посебна единица на Речникот, како што е случајот со именките *mish* и *lesh*, во скаменета форма, што не е забележано кај ниту еден друг речник од нашиот корпус разгледан досега за овој труд. За илустрација ќе го наведеме примерот: *t'ku:jt e math,* стр. 505.

- ***t'ku:jt e math*** *c.p.* ***Të kuqtë e madh****. Një lloj sëmundjeje që shfaqet me skuqje e fryrje të trupit,. 2.* ***T'ku:jt*** *zjarri.* ***T'ku:jt*** *e mlo:jm, shtra:n e shtroj:jm, teshat i xhveshim, lesh për lesh neshim. Gjëegjëzë:* ***T'ku:jt*** *(= të kuqtë - zjarrin) e mbulojmë, shtra:n (shtratin) e shtrojmë, teshat (veshjet) i zhveshim**,** lesh për lesh **(**qerpik për qerpik) e takojmë., cmp. 505.*

Од интерес за овој труд го сметаме случајот со две именки, идентификувани како придавски именки врз нивната семантика и начинот на образување: *t'pa:kuq* стр. 671; *t'postavitunit,* стр. 718.

- ***t'postavitunit,*** *c.p. Fundi i xhubletës, i bërë prej shajaku të bardhë, që rrjedh nga postavë - pjesë e veshjes me xhubletë, brezi i gjerë që ngjeshin malësoret në brez, kur veshin xhubletën; dhe më pas postavi - fundi i xhubletës, i bërë prej shajaku të bardhë, prej nga formohet t'postavitunit, me të njëjtin kuptim., cmp. 718 (të poshtmit, pjesa e poshtme e xhubletës – shënim i yni).*
- ***t'pa:kuqt*** *c.p. Zbeh, papritur. I bjen n'**e pa:kuq** (dikujt) në zbeh, pa pritur, pa e paramenduar. Nuk i ka shkua mênja se i del kush përparan, i ka ra: n'**e pakuq** t'shkretit, as me xierr livoren nuk i ka shkua n'mêt. Po t' kallxoj, çi mos t'bien n'**e pakuq**, no m' nep paret, no ma sheh sherrin., cmp. 671.*

Среќаваме и случаи кога придавската именка од среден род двојно се употребува со апстрактна именка изведена со суфиксација или се толкува преку него, како на пример:

- ***t'la:gsht*** *c.p.* ***Lagështirë****. Kêka ka:lb llashtra prej **t'lagshtit**, nuk e pame blua mi:r simjet.,* стр. 519.
- ***t'xe:t(ë),-it*** *c.p. Të nxehtët, ngrohtësi e madhe. Plasme **t' xetit** sot.,* стр. 957.

- ***xetsi:,-ja*** *ж.р.* ***Nxehtësi***, стр. 957, што претставува колебање во употребата на средниот род, констатација што се поткрепува и со целосниот премин на одредени придавски именки од среден во друг род, како на пример:
- ***e li:g(ë),-a*** *Sëmundje, e keqe. Na marrsh* ***t' ligat****! mallk.* Главно во разговорниот јазик на жените. *I raft e liga,* ***ishalla****! mallk. Ta marrsha* ***t'ligën****! pasth.* Особено во изразната форма на жените за да ја изразат љубовта кон најблиските членови на семејството. Во скратена форма се среќава зборот: ***Ta marrsha****!,* стр. 537.

Во врска со глаголските изведени именки од среден род, како кај сите други досега разгледани речници, и во овој Речник се најбројно употребени и воопшто се изведени од субстантивизација на партиципи на глаголи или субстантивирани глаголски придавки. Некои од нив се јавуваат со две фонетски форми во зависност од зоната каде се собрани. Како такви во речникот се: *t'âmèltuomit,* стр. 58; *t'ardhun / t'arllunit,* стр. 65; *t'bathmet* стр. 104; *s'dekunit,* стр. 242; *t'dridhmet / t'drillmet* стр. 270; *t'dvetun* стр. 277; *t'dhê-mtunit, / t'llêmtunit,* стр. 284; *t'ecunit,* стр. 287; *t'fto:ftit,* стр. 323; *t'gërrhatunit,* стр. 342; *t'gja:llët* стр. 371; *t'hasunit,* стр. 399; *t'kapunit,* стр. 452; *t'lemit,* II стр. 531; *t'lguomit,* стр. 535; *t'mâ:rrt* стр. 582; *t'dhâ:nt* стр. 582; *t'mâthmet* стр. 586; *t'mihunit,* стр. 596; *t'narthtun* стр. 634; *t'nêjmit, / t'têjmit,* стр. 637; *t'njoftunit,* стр. 657; *t'paatillun* стр. 666; *t'pa:mit,* стр. 673; *t'pa:mujtun* стр. 674; *t'pvetun* стр. 739; *t'qi:mit,* стр. 751; *t'paqimit,* стр. 751; *t'qit,unit,* стр. 752; *t'rrfyemit,* стр. 779; *t'shkruomit,* стр. 837; *t'shkuomit,* стр. 838; *t'shtruomit,* стр. 859; *t'tharmit,* стр. 906: *t'brumit,* стр. 906; *t'varruomit,* стр. 932; *t'vjellat* стр. 947; *t'zagjit,un* стр. 968; *t'zhytun* стр. 987.
- ***t'âmèltuomit*** *c.p. Dhembje gjoksi shumë e fortë, që pengon edhe frymëmarrjen. Besojmë të jetë një eufemizëm, sipas idesë ajo e ëmbla. cmp. 58.*
- ***t'bathmet / t'mathmet*** *a c.p s. Këpucë në përgjithësi (ato që mbatheshin dikur dhe sot). U kam ble: thmive* ***t'bathme*** *t' reja për Pa:shk., cmp. 104.*
- ***t'ecunt*** *c.p. Të ecurit,. Djali i gjet t'et n'* ***t' ecun****, ec kada:l., cmp. 287.*
- ***t'fto:ft(ë), -i(t)*** *c.p. Të ftohtë, mot i ftohtë. Ktû vjen* ***t'ftoftit,*** *heret e rrushi gati kurr nuk piqet., cmp. 323.*
- ***t'gja:ll(ë)t*** *c.p. Të qenët gjallë, të jetuarit. Kur je i tyrpnuom nuk t'duhet gjâ* ***t'gja:llt.,*** *cmp. 371.*
- ***t'mâ:rr e t' dhâ:n*** *c.p. marrëdhënie. Me Shkrelin shko:jm mi:r, kena pas* ***t'ma:rr e t'dhâ:n*** *gjithmo:n., cmp. 582.*
- ***t'pa:m(ë),-it*** *c.p. Kthimi i nuses për herë të parë mbas martesës ne shtëpinë e prindërve. Shkon ën* ***t' pa:m*** *(bija e martuar). Mas tri: ja:vsh nusja shkote n'****t'pa:m*** *te baba e nâna e vet.* ***Kthehet prej t' pamit*** *(nusja). Pas dy ja:vsh nusja kthehet pej* ***t' pamit*** *e ate:r e mrapan nuk ka mâ dety:r me e përciell kush., cmp. 673.*
- ***t'shkruomit*** *c.p. Prodhimtaria e të shkruarit, vepër e shkruar; zbukurim, ornamentikë. cmp. 837.*
- ***t' tharmit*** *c.p. Farë kosi. Mos e maro tetâ:n kosin, lêne pak se ma marua* ***t' tharmit****.* Од морфолошки аспект оваа форма на глаголската именка од среден род ***t'tharmit*** во Малесија се употребува заедно со друг доста чест збор од сферата на кулинарството: ***t'brumit,*** *fara e bukës,* тесто што се чува во кујна, кое служело како квасец., стр. 906 итн.

Имено, бројни глаголски именки од среден род во Речникот се толкуваат со одредена апстрактна именка изведена со наставка, која може да се смета како синонимна варијанта. Ова може да се аргументира и како можност или начин на нивна замена во употреба, што со текот на времето довело до редукција на средниот

род. Како такви примери можеме да ги наведеме следниве:
- ***t'ardhun / t'arllun-it*** *c.p.* ***Të ardhurit, ardhje****. Ma t'shkuom e* ***t'ardhun*** *kem pa:s te jâni-tjetri kur jiem kê:n ma fukara, se tash., стр. 65.*
- ***t'dhêmtuni / t'llêmtunit*** *c.p.* ***Dhimbje****. Ma mi:r jam, po ëm ka me:t do* ***t'dhêmtun*** *jetû ën luk t'shpî:ns., стр. 284.*
- ***t'têjmit*** *c.p.* ***Të ndenjurit,*** *të qëndruarit, të perënduarit, e diellit,. Kem luojt bajrak dej n'* ***t' têjmit,*** *t' diellit,. Abël â me hâgër e me pi:, por mâ mi:r â me* ***tê:j*** *me daji. fj. u., стр. 873, но и:*
- ***tê:j(ë) -a / nê:j(ë), -a*** *ж.р. Ndenjë, të ndenjurit, të ulurit., стр. 873.*
- ***t'djegsitun*** *c.p. Shije e athët ose djegëse, që ndiejmë ndonjëherë në fyt, sidomos pasi hamë ndonjë gjë të thartë, të hidhët и др., стр. 259, но и:****djegsî:m(ë),-a*** *ж.р. Shije e athët ose djegëse, që ndjejmë ndonjëherë në fyt, sidomos pasi hamë ndonjë gjë të thartë., стр. 259.*

Недоследноста во запазувањето на средниот род се забележува и од друг аспект, каде глаголската именка од среден род се употребува како таква, освен интегрираната форма во еден од другите два рода, како на пример:
- ***e falmja / t'falunit*** *c.p. Dhurata apo të dhuruarit.Po i thae kuej, se don me ia falë ket a at send, e mbrapa e hangre fjalën tande, me* ***fala, s'ta fala, kanuja nuk të nget me peng e mplak****. стр. 299.*

Во неколку случаи интеграцијата во друг род е завршена во целост, така што именката од среден род со препозитивен член се претворила во именка со препозитивен член со друг род, главно во женски род, појава која се случува и кај придавските именки од среден род, како кај подолу дадените примери:
- ***t'lidhunat.*** *Festë fetare që shënon fillimin e kreshmëve (agjërimit,) të katolikëve, bie shtatë javë para Pashkëve dhe, gjatë asaj periudhe, besimtarët katolikë që mbajnë kreshmën nuk duhet të hanë as mish, as gjellë me bulmet; vetëm peshk dhe gjellë me vaj ulliri. Nata e parë e* ***të Lidhunave*** *(E Mkurra e përhime) dhe festa që bëhet me atë rast shënon fillimin e agjërimit, të besimtarëve, që lidhin për të mos ngrënë mish as bulmet për shtatë javë kreshmë., стр. 536.*
- ***kre:zh(ë)m -t*** *(vet. sh.) Kreshmë. Periudha prej shtatë javësh, midis* ***të Lidhunave*** *dhe Pashkëve, gjatë së cilës agjërohet, nga besimtarët katolikë, nuk hahet mish ose gjellë me bulmet., стр. 493.*

Во заклучокот на оваа тема можеме да кажеме дека „Лексичко-фразеолошкиот и етнолингвистичкиот речник на Голема Малесија“ од Ѓовалин Шкуртај, претставува доста важен извор за истражување на именките од среден род во овој говор, кои се разновидни и со голема фреквенција на употреба. Простите именки од среден род се малубројни и одреден дел од нив се наоѓаат во среден род само во сложените називи. Кај овој Речник и кај ниту еден друг речник за прв пат се забележува именката *trutë*.

Придавските именки од среден род се јавуваат како чисто изведени субстантивирани придавки. Тие се јавуваат со позапазен среден род, со одредени исклучоци, каде дел од овие именки се заменети со изведени именки со суфиксација, зачувувајќи го семантичкото јадро.

Глаголските именки од среден род се доста почести во Речникот и главно се субстантивирани глаголски партиципи или глаголски придавки. Во одредени случаи тие се бележени во Речникот со повеќе од една фонетска форма. Добар дел од нив се толкуваат со одредена апстрактна именка со суфикс што го зачувува истото значење, додека во одредени други случаи овие апстрактни именки се

користеле како синонимни зборови. Кај глаголските именки од среден род се забележува недоследност во задржувањето на неутралноста и во такви случаи кога глаголската именка од среден род целосно интегрирала во друг граматички род, главно женски род.

5.9.4. „Fjalë popullore nga Myzeqeja“ („Народни зборови од Мизеќеја“) од Јани Нуши

„Fjalë popullore nga Myzeqeja“ („Народни зборови на Музеќе“) од Јани Нуши, е регионален речник со богат лексички фонд од пределот на Музеќе, кој го надополнува и географската распространетост на корпусот на нашето истражување, изготвен од изворен говорител на ова поднебје. Овој речник, како што истакнува Јани Томаи, [295] е типично регионален или поточно со зборови и изрази од одредени краишта, каде главен извор е говорниот јазик, собран од добри познавачи на својот говор, при што самиот автор е роден говорител од ова поднебје, предуслов за автентична проверка на материјалот.

Од истражувањето на овој лексички корпус произлегува дека именките од среден род се малубројни. Регистрирани се само 4 именки од среден род, од кои 2 се придавски именки и 2 глаголски именки. Веруваме дека ова се должи на авторот за да ги претстави овие именки во Речникот според стандардната форма на употреба, во согласност и со критериумите и правилата за составување на овој Речник. Како што е наведено во воведот на Речникот, зборовите што се јавуваат со фонетски промени, најпрвин се даваат во стандардната форма, а потоа нивната регионална употреба со автентична форма и значење. [296]

Поаѓајќи од ова, посебно внимение им е посветено на толкувањето на дадените примери во Речникот, каде наоѓаме доста честа употреба на именките од среден род.

Како прости именки од среден род сретнавме две употреби, конкретно:

Именката ***ujët*** се употребува од среден род во народните говори, како и при толкување на одредени зборови.

- galisha,-ja ж.р. мн.-, -të. Zbaticë. Kur ka galisha, ***ujët*** *e këmetës shkon në det., стр. 71.*
- mullëz,-a ж.р. мн. -a, -t. 2. Kore e formuar mbi ***ujët*** *e këmetave nga kashturinat., стр. 166.*

Именката ***gjinjtë*** исто така се користи од среден род во контексти на употреба при дадениве толкувања на зборови:

- gurgúckë прид. 2. Që i ka ***gjinjtë*** *të fortë e s'jep shumë qumësht. Lopë gurgúckë., стр. 83.*

Како придавски именки се евидентирани само 8 зборови, од кои 2 ги наоѓаме во редот на дадените зборови и останатите при толкување и илустративни примери. Сите овие зборови се субстантивирани соодветни придавки.

Зборот ***të thatët*** е како именка од среден род со две значења. Имено, со првото значење се запазува семантичкото јадро на соодветната придавка и се совпаѓа со даденото значење на Толковниот речник на албанскиот современ јазик, што се пишува и во толкувањето на зборот. Второто значење се оддалечува од семантичкото јадро на придавката, добивајќи друго значење:

---

[295] Jani Thomai, *Leksiku krahinor e dialektor në shqipen e sotme*, Tiranë: ASHSH & IGJL, 2001, стр. 219.
[296] Jani Nushi, Fjalë popullore nga Myzeqeja, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1991, стр. XII-XIX.

- ***të thatët*** *c.p.* 1. *si në Fjalorin e Gjuhës së Sotme Shqipe*. 2. *Të qenët i pangrënë. I dhimbte koka nga* ***të thatët****.,* стр. 257.

Во други контексти придавските именки од среден род се користени при толкување на зборови во Речникот или како примери за нивна употреба во одредени говори во опфатената јазична област.

- ***të ftohtët*** *- cérm/ë,-a ж.р. 1. mjek. si në Fjalorin e Gjuhës së Sotme Shqipe. 3.* ***të ftohtët*** *e madh që ndjen njeriu kur mbërdhin shumë..., стр. 31. - nxihem nga të ftohtët. I nxirë nga të ftohtët., стр. 168. - dridhma të forta që i shkojnë njeriut në trup nga* ***të ftohtët****., стр. 241.*
- ***të kuqtë*** *- ísk/ë,-a ж.р. мн.-a, -at.* ***Të kuqtë*** *dhe të bardhët që nuset e përdorin për të zbukuruar fytyrën. стр. 99. - përkuq/e,-ja ж.р.* ***Të kuqtë*** *që i bie në fytyrë njeriut nga turpi etj. стр. 187. - rrozhopíl,-i m. mjek. Foka,* ***të kuqtë*** *e madh., стр. 214.*
- ***të bardhët.*** *-Të kuqtë dhe* ***të bardhët*** *që nuset e përdorin për të zbukuruar fytyrën. стр. 99.*

Овој збор се јавува како препозитивна придавска именка интегрирана и во женски род, покрај неговата употреба во среден род, како во примерите: ***E bardha*** *e syrit,.* Стр. 200.

- ***të mirët.***

Во ова насока, и именката *të mirët* се јавува со нестабилен граматички род: и во среден род и во женски род со препозитивен член во толкувачкиот текст на Речникот, како на пример:

- *krehít (krehís) преод., -a, -ur. E marr me* ***të mirë*** *dikë dhe i bëj lajka., стр. 129.*
- *múllas прилог Plot, me të gjitha* ***të mirat*** *llonxhë., стр. 166.*
- ***të butët.***

Оваа именка се употребува во среден род со фигуративно значење, запазувајќи ја семантичката врска со соодветната придавка.

- *lézmi (së) прилог. 2. fig. Shtruar; me* ***të butë****., стр. 142.*
- *këshilloj me* ***të butë.,*** *стр. 174.*
- ***të zitë***

Именката ***të zitë*** се јавува како објаснување на зборот во фразеолошки израз, што веќе е општоприфатено во албанскиот стандарден јазик: - picír,-i *м.р. мн.*-e,-et. *Mundim i madh,* ***të zitë*** *e ullirit; tmerr,* стр. 189.

Глаголските именки, без разлика што се побројни од другите, се употребуваат со исти карактеристики како и придавските именки од среден род. Во редените зборови во речникот забележуваме само 2 збора како именки од среден род, додека другите се користеле при толкување на одредени зборови или како примери за нивна употреба во реченица, фразеолошки израз и поговорки. Општо земено, тие се именки образувани со преддодавање на препозитивен член на партиципот на глаголите, но и субстантивизација на придавските именки изведени од глаголи. Такви именки се: *të avosurit,* стр. 6; *të gërhiturit,* стр. 64; *të qartët* стр. 88; *të folurit,* стр. 91; *të hedhurit,* стр. 94; *të shpuarit,* стр. 116; *të therurit,* стр. 116; *të shkarkuarit,* стр. 162; *të ndenjurit,* стр. 166; *të gdhitë* (të gdhirët) стр. 176; *të përfolurit,* стр. 186; *të përtuarit,* стр. 203; *të punuarit,* стр. 216; *të qeshurit,* стр. 234; *të qenët,* стр. 257.

- ***të avosurit*** *c.p. Nxehje, inat, zemërim. Mos e merr me* ***të avosur****!, стр. 6.*
- ***të përfolurit*** *c.p. Sipas besimeve të kota; mallkim a truajtje pazë, që i bëhet zakonisht një fëmije që të mos i ecë shëndeti и др. Është njëfarë magjie e lehtë* ***të përfolurit****., стр. 186.*

Другите пронајдени глаголски именки од среден род се дадени во толкувањето на одредени зборови или нивни фигуративни значења. На пример:
- ***të folurit*** *- hallallátj/e,-a ж.р.* ***të folurit*** *në gjumë., стр. 91.*
- ***të hedhurit*** *- hedhëpritj/e,-a ж.р. -e, -t.* ***të hedhurit*** *e fajit, një tjetri., стр. 94.*
- ***të shpuarit, të therurit*** *- kësím,-i м.р. мн. -e, -t.* ***të shpuarit, të therurit****. стр. 116.*
- ***të shkarkuarit*** *- mitromár/ë,-a ж.р. мн. -a, -t. Tokë pjellore. S'kanë* ***të shkarkuar*** *nga misri mitromarat., стр. 162.*
- ***të ndenjurit*** *- mullós kal., -a, -ur. 1. si në Fjalorin e Gjuhës së Sotme Shqipe. 2. më bën me bark, më shëndosh.* ***Të ndenjurit,*** *e mullós njerinë., стр. 166.*
- ***të gdhitë (të gdhirët)*** *- një прилог. Gjer, deri. Një më* ***të gdhitë****., стр. 176.*
- ***të përtuarit*** *- i, e qingjúar прид. Që i është vënë nënbarkëza a qingla. (Nga qingjoj – i vë nënbarkëzën kafshës). Kali i qingjuar nuk ka* ***të përtuar****., стр. 203.*
- ***të punuarit*** *- samatís непр. гл., -i, -ur. Pushon* ***së punuari****, ndalon. стр. 216.*
- ***të qeshurit*** *- shkëndítem лично повр. Mekem së qeshuri, gajasem., стр. 234.*
- ***të qenët*** *- të thatët. 2.* ***të qenët*** *i pangrënë., стр. 257.*

Како што може да се забележи од горенаведените примери, во сите случаи глаголската именка од среден род не се употребува во непосредна функција, туку посредно при толкување на други зборови во Речникот. Во изолирани случаи таа се употребува за толкување на одреден збор, покрај некоја друга апстрактна глаголска именка изведена со суфиксација, како на пример:
të gërhiturit *- fërrez,-a*$_{II}$ ***ж.р. мн. -, -t. gërhimë, të gërhiturit,***. стр. 64.

Општа констатација од прегледот на зборовите во овој Речник е дека средниот род кај глаголските именки е нестабилен, односно тие се доста колебливи по род: како именки од среден род и интегрирани во друг род. На пример:
- ***të qarët*** *с.р. U gjyfqye nga* ***të qarët****. (lodhem, raskapitem)., стр. 88.*
- ***të qarat*** *ж.р.* ***Të qarat*** *e fëmijëve., стр. 96.*

Од друга страна, има доста примери кога глаголските именки од среден род во овој Речник се јавуваат при толкување на други зборови преминати во машки или женски род, главно во женски род, во долудадениве примери како: *e plasura* стр. 117 (*ж.р.*); *e lara / të larat* 139 (*ж.р.*); *të vjellat* 162 (*ж.р.*); *të dalurat* стр. 165 (*ж.р.*); *të futurat* стр. 165 (*ж.р.*); *të ënjturat* стр. 174 (*ж.р.*); *e padukura* стр. 179 (*ж.р.*); *e trasha* стр. 180 (*ж.р.*); *i pjelli* стр. 192 (*м.р.*) и др.
- ***e lara / të larat*** *ж.р. Dorëz liri e regjur që merret për t'u rrahur.* ***Të larat*** *i ndejnë në diell para se t'i rrahin. (nga i, e larë)., стр. 139.*
- ***e plasura. E plasura*** *e tokës nga thatësira., стр. 117.*
- ***të vjellat****, mitriq,-i. м.р. мед. Sëmundje tek fëmijët, që shfaqet me heqje barku dhe me* ***të vjella****., стр. 162.*
- *mulla – mulla прилог Me* ***të dalura*** *e me* ***të futura****. Muri është mulla-mulla., стр. 165.*
- *nuzllá,-ja. ж.р. мн.-,të. 2. мед. Sëmundje që shfaqet me* ***të ënjtura*** *në mishin e dhëmbëve., стр. 174.*
- ***e padukura*** *– ж.р. еуфем. I ka dalë* ***e padukura****., стр. 179.*
- *palluq/e,-ja. ж.р. мн. -e, -t.* ***E trasha*** *e kofshës, trashëkofsha., стр. 180.*
- ***i pjell/ë-i*** *м.р. мн. -ët (të). Pjellë., стр. 192.*

Покрај овие, во овој Речник се присутни и апстракните именки од среден род со наставка кои замениле глаголски именки од среден род, како *si pashkulisje* стр. 182, *pethitje* стр. 185; *rehmatje* стр. 205; *shajtim* стр. 228; *thyerje* стр. 259 итн., кои изразуваат дејство или состојба врз основа на значењето на соодветниот глагол.

Од сите наоди и систематизирани зборови во овој Речник, се доаѓа до заклучок дека употребата на именките од среден род во овој говор е доста стесната, ограничувајќи се само на нивна посебна употреба при толкување на зборовниот состав на Речникот.

******

Ако направиме една статистичка споредба во врска со фреквенцијата на именките од среден род според нивниот тип, во регионалните и дијалектните речници, ќе забележиме дека воопшто се забележува сличен процент, со мали варијации, на употребата на сите типови именки од среден род во досега испитаните речници. Имајќи ја предвид и географијата на речниците во кои е истражена појавата на средниот род, ова претставува и важно сознание во врска со состојбата на средниот род, конзервативните и редуцираните склоности на овој граматички род во албанскиот дијалектен јазик. Оваа состојба на средниот род се прикажува графички според типовите во одредени регионални речници како подолу:

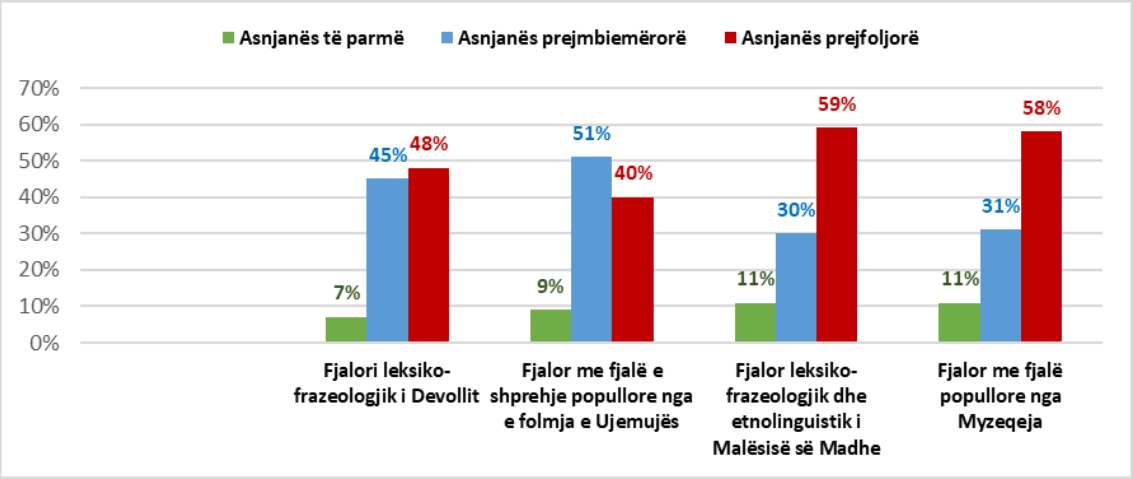

Графиконот 5. Распределба на именките од среден род според типот кај одредени регионални и фразеолошки речници

5.10. Споредбена анализа за средниот род во нормативни речници и во албанскиот стандарден јазик

За да се создаде една општа завршна претстава во врска со употребата на средниот род во албанскиот јазик, направивме и една компаративна анализа меѓу наодите на дијалектните и регионалните речници со албанскиот стандарден јазик. За оваа цел, обработивме три нормативни речници на албанскиот јазик:

- *Fjalor i Gjuhës së Sotme Shqipe* (1980)[297] – Речник на албанскиот современ јазик;
- *Fjalor i gjuhës shqipe* (2006)[298] – Речник на албанскиот јазик;
- *Fjalor i gjuhës shqipe* (2020)[299] - Речник на албанскиот јазик.

[297] Група автори, *Fjalor i Gjuhës së Sotme Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1981.
[298] Група автори, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2006.
[299] Група автори, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2020.

Во оваа споредба се испитуваше и одразот на именките од среден род, местото и нивната честа употреба во овие речници, споредувајќи ги и меѓу себе.

Во ваквото разгледување ги забележавме истите критериуми за класификација; односно нивна поделба во три групи: прости (првични) именки од среден род, придавски именки од среден род и глаголски именки од среден род (тука се опфатени и придавските именки со глаголска основа) или во две големи групи: именки од среден род без препозитивен член (прости именки) и именки од среден род со препозитивен член (придавските именки од среден род и глаголските именки од среден род).

Она што треба да се нагласи е прашањето какво место заземаат овие именки од среден род во вокабуларот на соодветните речници. Забележано е дека многу малку именки од среден род се означени како такви во зборовното редење на речниците. Повеќето од овие именки во своите основни (претставителни) форми не се бележени во среден род, туку како дополнителни форми, синонимни варијанти за истакнување или разликување помеѓу концептот на дејството или означувачот на дејството (кај глаголските именки од среден род) или примери за дополнување и објаснување на значењето, односно употребата како синонимни еквиваленти (кај придавските именки од среден род).

Имено, во мноштвото именки од среден род што ги анлизиравме во овие речници не се опфатени само оние што се вклучени во вокабуларот на секој речник, туку сите нивни употреби низ речниците при толкување на посебните зборови. Прашањето за употребата на именките од среден род во фразеолошките изрази, е уште еден елемент што не е разгледан како одделен, туку во рамките на употребите на средниот род.

Простите именки од среден род (без препозитивен член) кои се употребуваат во непроменета форма кај трите горенаведени речници, се шест именки, и тоа ***dhjámët, krýet, leshtë, mishtë, ujët, mbaskrýet / paskrýet***.

Освен именката ***kryet*** која се појавува во среден род во сите три речници, другите именки не се појавуваат во среден род, туку како употреби или соединувања во еден лексикографски глас според системот, придржувајќи се до принципот на формата и семантичката структура на суштински истите единици и нарекувајќи се единици на гнездото на основниот збор. Ова правило и законитост се почитувало за сите единици во речниците.

Именката ***mbaskrýet / paskrýet*** се јавува со посебна карактеристика, бидејќи по начинот на образувањето не е проста (произлегла од првичната именка *krye*), но бидејќи се изведува преку препозитивнен член, се класифицира во оваа група. Оваа именка се наоѓа во сите разгледани нормативни речници.

Кога во речникот е дадена одредена именка од среден род, како основна (претставителна) форма, таа се појавува во речникот според примерот подолу:

- ***krýe,~t*** *c.p. Koka e njeriut a e kafshës. Me* ***kryet*** *lart. Mbi* ***kryet*** *e mi – sipër meje. Ul (ngre, përkul, kthej)* ***kryet****. Ia bëri me* ***krye*** *e përshëndeti; i bëri shenjë me kokë. I dhembin* ***kryet****. Na fluturoi mbi* ***krye****. I ra mbi* ***krye****. (1980: стр. 893).*
- ***krýe,-t*** *c.p. 1. kokë (edhe në disa njësi frazeologjike): me kryet lart; i zien kryet - i zien koka; na çau kryet - na mërzit,i shumë; i ftohu* ***kryet*** *(kokën) (dikujt) e nxori nga një hall i madh; ia hëngri* ***kryet*** *(kokën*) me të mirë; uli* ***kryet*** *(kokën*); vari* ***kryet*** *(kokën*) (2006: стр. 497).*
- ***krýe,-t*** *c.p. 1. kokë (edhe në disa njësi frazeologjike): me* ***kryet*** *lart; i zien* ***kryet****; na çau* ***kryet*** *- na mërzit,i shumë. 2. parësia; udhëheqësia:* ***kryet*** *e kuvendit, të burrave (etnogr.).*

★*ia hëngri* ***kryet*** *(kokën*) me të mirë; i ka marrë* ***kryet*** *(koka*, mendja) erë; (sa) t'i marrësh* ***kryet*** *(kokën*) и др. (2020: стр. 301).*

Во други случаи, кога именката од среден род не се дава како претставителна (основна) форма, но е употребена во зборовното гнездо, во речникот се дава во оваа форма:

- ***uj/ë, -i*** *м.р. мн.* ***-ëra, -ërat****. Lëng pa ngjyrë, pa erë, i përbërë nga oksigjeni dhe hidrogjeni, që bie si reshje, që mbush përrenjtë, lumenjtë, liqenet, detet dhe përdoret për t'u pirë, për të larë и др.* ***Ujë*** *i pastër.* ***Ujë*** *i mirë. Avull* ***uji****. Enë* ***uji*** *...(1980: стр. 2080).*

ujë,-t *с.р. shih.* ***uj/ë,-i****.* ***1. Ujët*** *fle, hasmi s'fle.* ***2.*** *еуф.* ***Ujët*** *e hollë. Bën* ***ujët.*** *I mbahet* ***ujët.*** *3. I dha* ***ujë****. I doli* ***ujët****. I nxorri* ***ujët*** *dikujt – e shfrytëzoi deri në pikën e fundit,...итн. (1980: стр. 2082).*

Во речникот од 2006 година е дадена од среден род и именката ***qállë-(t)*** *с.р.* со значење на очила. (2006: стр. 867).

Со исклучок на овој случај, другите прости именки од среден род дадени во нормативните речници на албанскиот јазик, како што спомна Шабан Демирај, главно именуваат неопределено количество материја или „неделива материја на примероци",[300] како на пр. *dhjámët, leshtë, mishtë, újët,* ose pjesë të trupit, si: *kryet, paskryet / mbaskryet.*

Од друга страна, во ниту еден од нормативните речници не е зачуван средниот род, ниту како посебен случај на употреба, за именки кои порано биле именки од среден род, како што се *diathët; drit,hët; dyllët; grurët; mjaltët, ballët; veshët, sytë, krahtë* итн., кои денес се целосно интегрирани во некој од другите родови.

Ако се прави слична споредба за придавските именки, излегува дека нивниот број е речиси ист во сите три речници, задржувајќи ја истата карактеристика, онаа на субстантивизација на придавките. Како примери на придавски именки од среден род кои се наоѓаат во сите три речници, можеме да ги наведеме следниве: *të áshpërit, të áthëtit, të bárdhët, të ëmblit, të fíkëtit, të gjállët, të hóllët, të keqtë, të kuqtë, të léhtët, të ligtë, të madhtë, të mírët, të múgëtit, të pabésët, të pákëtit, të pështírët, të pështjéllët, të rëndët, të ritë, të tépërtit, të thátët, të vérdhët, të vështírët, të zitë.*

Се разликуваат неколку придавски именки од среден род, кои не се претставени кај сите три гореспомнати нормативни речници, туку само во два од нив, а во третиот речник се заменети или со апстрактна именка или со придавска именка со препозитивен член интегрирани во некој од другите родови (машки или женски род). Такви примери се *të butët, të fortët, të lartët, të mbarët, të papúnët.*

- ***të bútët*** не е бележан во Речникот од 2006 година ниту како именка од среден род, ниту како именка со препозитивен член, туку само како апстрактна именка што означува својство:

- ***butësia*** *ж.р., të qenët i butë: sillet me* ***butësi,*** стр. 121.

Во двата Речника од 1980 година и 2020 година се одразува во две форми: и во среден род и апстрактна именка што означува својство.

- ***të butët*** *с.р. Të qenët i butë nga sjelljet, nga karakteri и др.,* ***butësi****. E qortoj me* ***të butë*** *(1980: стр. 203).*

- ***butësi,-a*** *ж.р. Të qenët i butë, vetia e diçkaje që është e butë (për sende, për kohën etj.)* ***Butësia*** *e klimës. Shkel me* ***butësi*** *(1980: стр. 204).*

- ***të butët*** *с.р. e kundërta e të egërit. (2020: стр. 134).*

[300] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Prishtinë: "Rilindja", 1988, стр. 184.

- ***butësi,-a*** *ж.р. Të qenët i butë: Sillet me* ***butësi*** *(2020: стр. 66).*

Именката ***të fortët*** не се отсликува како именка од среден род во Речникот од 1980 година и се јавува само во формата ***fortësi*** во овој речник (ж.р.).

- ***fortësi,-a*** *ж.р. Të qenët i fortë, vetia e diçkaje që është e fortë:* ***Fortësia*** *e metalit (e drurit, e betonit). Shkalla e* ***fortësisë*** *(1980: стр. 498).*

Во речниците објавени во 2006 година и 2020 е забележана и како именка од среден род и како апстрактна именка што означува квалитет, поконкретно како долунаведениве форми и толкувања:

- ***të fortët*** *с.р. shtrëngim, zor: u fut (e mori) me* ***të fortë*** *(2006: стр. 288).*
- ***fortësi,-a*** *ж.р.. të qenët i fortë: shkalla* ***e fortësisë*** *(2006: стр. 288).*
- ***të fortët*** *с.р. shtrëngim, zor: u fut me* ***të fortë*** *(2020: стр. 166).*
- ***fortësi,-a*** *ж.р. të qenët i fortë: shkalla* ***e fortësisë*** *(2020: стр. 166).*

Под исти услови се прикажува придавската именка од среден род ***të lártët***, која во Речникот од 1980 и 2006 година се јавува и како именка од среден рок и како апстрактна именка што укажува на квалитет, но недостасува како придавска именка од среден род во Речникот од 2020 година.

Именката од среден род ***të mbárët*** во Речникот од 1980 и 2006 година е бележана и како именка од среден род и како апстрактна именка што укажува на квалитет, додека во Речникот од 2020 година се јавува само како именка од женски род со препозитивен член интегриран во женски род и како апстрактна именка од женски род. Имено, можеме да читаме:

- ***e mbára*** *ж.р. ana e mbarë e diçkaje; e mira,* ***mbarësia****: të priftë* ***e mbara*** *(2020: стр. 358).*
- ***mbarësi,-a*** *ж.р. të qenët i mbarë; zhvillim i mbarë; mirësi, fatmirësi: i solli* ***mbarësi*** *(2020: стр. 358).*

Именката ***të papúnët*** се среќава во среден род само во Речникот објавен во 2006 година, додека во другите два речника се бележи како интегрирана именка во машки род, каде нејзиното значење не е поврзано со квалитетот, туку со личноста што го поседува ова својство, а се наоѓа и како апстракта именка, т.е. во формата ***papunësi***.

- ***të papúnët*** *с.р. papunësi (2006: 747).*
- ***i papún/ë,-i*** *м.р. мн.* ***-ë, - ët.*** *njeri që endet kot pa bërë ndonjë punë. Ndalohet hyrja për* ***të papunët*** *(1980: 1355).*
- ***papunësi,-a*** *ж.р. të ndenjurit kot, pa bërë asnjë punë.* ***Papunësia*** *është nëna e gjithë të ligave, поговорка (1980: 1355).*
- ***i papúnë*** *м.р. njeri që nuk ka hyrë në punë; i papunësuar (2020: 441).*
- ***papunësi,-a*** *f. të qenët i papunë; mungesa e punës. Ulja e papunësisë (2020: 441).*

Глаголските именки од среден род, исто како во дијалектните речници, така и во нормативните речници на албанскиот јазик, се најбројни. Овие именки се претежно субстантивирани именки на партиципи на глаголи, но добар дел од нив се и субстантивирани глаголски именки. Споредувајќи ги со придавските именки од среден род, се забележува дека немаме исто совпаѓање со честоста на глаголските именки од среден род. Речиси половина од зборовите се јавуваат во сите три речници, како зборовите: *të bërët, të dëgjúarit, të dhënët, të écurit, të fálurit, të fólurit, të ftóhurit, të gdhírët, të hýrët, të jetúarit, të lágëtit, të léhurit, të májmët, të mendúarit, të ndénjurit, të ndótët, të ngrënët, të ngróhtët, të ngrýsurit, të ngjárët, të ngjeshúrit, të nuháturit, të njóhurit, të pagúarit, të pangrënët, të párët, të pëgërët, të përzierët, të prékurit, të qárët, të qénët, të qëllúarit, të rrúarit, të sósurit, të shárët, të*

shijúarit, të shkrépurit, të shkrúarit, të shkúarit, të vdékurit, të vjélët, të zbéhtët.

Треба да се напомене дека покрај употребата на именките од среден род со препозитивен член, во речниците што се разгледуваат наоѓаме и апстрактни именки за изразување на истото значење. За илустрација ги наведовме следните примери.

- ***të bërët*** *c.p. bërje. Në* ***të bërë*** *e sipër. Me të parë e me* ***të bërë*** *(1980: стр. 136).*

-***bërj/e,-a*** *ж.р. veprimi sipas kuptimeve të foljeve bëj, bëhem (1980: стр. 136)*

- ***të bërët*** *c.p. bërje. Nga e thëna në* ***të bërë*** *është në mes një det i tërë (2006: стр. 88).*

-***bërj/e,-a*** *ж.р. veprimi sipas foljeve (2006: стр. 88).*

-***e bër/ë,-a*** *ж.р. diçka që është bërë ose ka ndodhur, vepër, bëmë. Ndryshe e thëna, ndryshe* ***e bëra,*** *поговорка (2006: стр. 88).*

- ***të bërët*** *c.p. bërje (2020: стр. 43).*

-***bërj/e,-a*** *ж.р. (2020: стр. 43).*

- ***e bër/ë,-a*** *ж.р. diçka që është bërë ose ka ndodhur, vepër, bëmë. Nga e thëna në* ***të bërë*** *është në mes një det i tërë (2020: стр. 43).*

- ***të dëgjuarit*** *c.p. njëra nga të pesë shqisat; mundësia dhe aftësia për të kapur tingujt me anë të veshit; dëgjim. Organet e* ***të dëgjuarit*** *(1980: стр. 322).*

- ***dëgjim,-i*** *м.р. veprimi sipas kuptimit, të foljeve dëgjoj, dëgjohem.* ***Dëgjimi*** *i radios (i lajmeve).* ***Dëgjimi*** *i dëshmitarëve (1980: стр. 321).*

- ***të dëgjuarit*** *c.p. dëgjim. Mundësia dhe aftësia për të kapur tingujt me anë të veshit (si një nga pesë shqisat). Organet e* ***të dëgjuarit*** *(2006: стр. 187).*

- ***dëgjim,-i*** *м.р. veprimi sipas kuptimit, të foljeve; aftësia e njeriut a e kafshës për të dëgjuar;* ***të dëgjuarit****: organi* ***i dëgjimit****, veshi (2006: стр. 187).*

- ***të dëgjuarit*** *c.p.* ***dëgjim****: organet* ***e të dëgjuarit*** *(2020: стр. 105).*

- ***dëgjim,-i*** *м.р. veprimi sipas kuptimit, të foljeve. aftësia për të dëgjuar;* ***të dëgjuarit****: organi i* ***dëgjimit****, veshi; humbi* ***dëgjimin*** *(2020: стр. 105).*

Именката ***të pangrënët*** се разликува од групата на глаголските именки од среден род, бидејќи кај трите речници се среќава само од среден род. Ова зависи и од тоа како е формирана, бидејќи е изведена од субстантивизација на одредена глаголска придавка со препозитивен член.

- ***të pangrënët*** *c.p. të qenët i pangrënë, gjendja e atij që nuk ka ngrënë fare ose nuk ka ngrënë sa duhet; i dobësuar nga të pangrënët. I erdhi nga* ***të pangrënët*** *(1980: 1347).*

- ***të pangrënët*** *c.p. të qenët i pangrënë, uri; është dobësuar nga* ***të pangrënët*** *(2006: стр. 743).*

- ***të pangrënët*** *c.p. të qenët i pangrënë, uri; është dobësuar nga* ***të pangrënët*** *(2020: стр. 438).*

Освен глаголските именки од среден род што се претставени во трите нормативни речници на албанскиот јазик, одредени именки се претставени во еден или два речници, но не се запишани кај третиот. Оваа тенденција за бележење на глаголски именки од среден род се забележува во речниците од 2006 и 2020 година, но не и во Речникот од 1980 година. Освен ова, во Речникот од 2020 година се истакнува стремежот за двојна употреба на глаголска именка и апстрактна именка изведена од неа за изразување на истата семантика.

Глаголски именки од среден род бележени во речниците од 2006 и 2020 година, кои отсуствуваат во Речникот од 1980 година се следниве зборови: *të bërtíturit, të çalúarit, të çúarit, të dalët, të díturit, të érrurit, të gdhéndurit, të gogësíturit, të íkurit, të kálburit, të kalíturit, të kënaqurit, të kërrúsurit, të kopjúarit, të lárët, të llafósurit, të mahísurit, të májmurit, të mbájturit, të meshúarit, të mërdhírët, të mësúarit, të mpírët, të notúarit, të njómurit, të palárët, të paraqíturit, të perëndúarit, të përkíturit,*

të përkúlurit, të përmbúshurit, të pírët, të qépurit, të qéshurit, të qéthurit, të qëndísurit, të qërúarit, të qúajturit, të rastísurit, të réndurit, të shíkuarit, të shkëlqýerit, të shkréhurit, të shkrírët, të shkúmtët, të shmángurit, të shndërrúarit, të shoqërúarit, të shoshíturit, të shpënët, të shpúarit, të shpëtúarit, të shpíkurit, të shpjegúarit, të shpréhurit, të shpresúarit, të shqúarit, të shqýerit, të shtënët, të shtrëngúarit, të shtrúarit, të shtrýdhurit, të shthúrurit, të tradhtúarit, të ushqýerit, të vizatúarit, të zbardhëllúarit, të zbatúarit, të zbavíturit, të zbéhurit, të zbërthýerit, të zbrázurit, të zbúturit, të zbýthurit, të zhagíturit,.
*- **të bërtiturit** c.p. **bërtitje**; u ngrita nga **të bërtiturit** (2006: cmp. 89).*
*- **bërtitj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve: dëgjoheshin **bërtitje** (2006: cmp. 89).*
*- **të bërtiturit** c.p. **bërtitje**; u ngjira nga **të bërtit,urit,** (2020: cmp. 44).*
*- **bërtitj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve (2020: cmp. 44).*
*- **e bërtitura** ж.р. fjalë a thirrje me zë shumë të lartë, brit,më: dëgjoheshin **të bërtitura** (2020: cmp. 44).*
*- **të érrurit** c.p. koha kur nis të erret; mbrëmja e vonë: erdhi ndaj **të érrur** (2006: cmp. 250).*
*- **të érrurit** c.p. koha kur nis të erret; mbrëmja e vonë: erdhi ndaj **të érrur** (2020: cmp. 142).*
*- **érrje,-a** ж.р. errësim: **errje** e plotë (2020: cmp. 142).*
*- **të lárët** c.p. **larje**: s'kam **të larë** me të (2006: cmp. 519).*
*- **larj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve (2006: cmp. 519).*
*- **e lara** ж.р. larja e trupit, e një rrobe ose e diçkaje tjetër, zakonisht duke e fërkuar: një **e larë** vlen sa një e ngrënë fj. u. (2006: cmp. 519).*
*- **të lárët** c.p. **larje**: s'kam **të larë** (me dikë) (2020: cmp. 315).*
*- **larj/e,-a** ж.р. мн. **-e(t)** (2020: cmp. 315).*
*- **e lara** ж.р. **larja** e trupit, etj. zakonisht duke e fërkuar (2020: cmp. 315).*
*- **të qéshurit** c.p. **qeshje**: e tha (e ka) me **të qeshur** (2006: cmp. 875).*
*- **qéshj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve (2006: cmp. 874).*
*- **e qéshur,-a** ж.р. zëri i dikujt që qesh: **të qeshurat** e fëmijëve; nisën nga **të qeshurat** (2006: cmp. 875).*
*- **të qéshurit** c.p. **qeshje**: e tha (e ka) me **të qeshur** (2020: cmp. 527).*
*- **qéshj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve (2020: cmp. 527).*
*- **e qéshur,-a** ж.р.. zëri që del kur qeshim: të qeshurat e fëmijëve (2020: cmp. 527).*

Во рамките на класата на глаголските именки ги разликуваме и оние именки кои се наоѓаат само во еден од разгледуваните речници, а ги нема во другите речници.

Имено, само во Речникот објавен во 1980 година се бележани одредени глаголски именки од среден род, како *si të árdhurit,* стр. 46, *të arsyetúarit,* стр. 55, *të ngjýerit,* стр. 1264, *të pështjéllët* стр. 1476, *të prérët* стр. 1540, *të régjurit,* стр. 1642, *të thënët* стр. 2063 во долудадениве контексти:

*- **të árdhurit** c.p. veprimi sipas kuptimeve të foljes vij. Në **të ardhur** e sipër. Është në **të ardhur** (1980: cmp. 46), krahas përdorimit të emrit abstrakt **ardhje**.*
*- **të arsyetúarit** ж.р.. **arsyetim**: Të arsyetuarit, logjik. Mënyrë të arsyetuari (1980: cmp. 55), krahas përdorimit të emrit abstrakt **arsyetim**.*
*- **të ngjýerit** ж.р. gjizë e thërrmija djathi, të holluara me qumësht ose me shëllirë; gjellë e lëngët që mund të hahët duke ngjyer kafshatën në të. I nxorri ca **të ngjyer** (1980: cmp. 1264). Ky përdorim pasqyrohet në Fjalor krahas emrit, abstrakt **ngjyerje**, me të cilin nuk kanë të njëjtën kuptim, pavarësisht se bërthama semantike është e njëjtë.*
*- **ngjýerj/e,-a** ж.р. veprimi sipas foljeve ngjyej, ngjyhem. Ngjyerja e rrobave (e leshit)*

(1980: стр. 1264).
- ***të pështjéllët*** *с.р. të vjellët, të përzier; neveri, krupë: i çohet* ***të pështjellët*** *– i vjen për të vjellë; më çon* ***të pështjellët*** *- më ngjall neveri (1980: стр. 1476).*
- ***të prérët*** *ж.р. kalim drejpërdrejt përmes, kalim mes për mes një hapësire, në rrugën më të shkurtër. I ranë fushës (pyllit) më* ***të prerë*** *– i ranë mes për mes, trup (1980: стр. 1540).*
- ***të régjurit*** *ж.р.* ***regjje****: mori* ***të regjur*** *liri (1980: стр. 1642), krahas përdorimit të emrit, abstrakt* ***regjje****, me po të njëjtin kuptim.*
- ***të thënët*** *ж.р. veprimi sipas foljeve* ***them****,* ***thuhet****. Me* ***të thënë*** *e me të bërë; s'është me* ***të thënë****, por me të dhënë (1980: стр. 2063), krahas përdorimit të emrit me nyjë* ***e thëna****, i përdorur si femëror, me të njëjtin kuptim: Më mirë puna se* ***e thëna*** *(1980: стр. 2063).*

Во Речникот од 2006 година се претставуваат поголем број на глаголски именки од среден род, кои не се среќаваат кај другите два речника, како зборовите *të këmbýerit,* стр. 452, *të konceptúarit,* стр. 479, *të korrigjúarit,* стр. 487, *të kosíturit,* стр. 488, *të krahasúarit,* стр. 490, *të krasíturit,* стр. 491, *të kréhurit,* стр. 491, *të krúarit,* стр. 496, *të kurdísurit,* стр. 512, *të magjépsurit,* стр. 588, *të mëkëmburit,* стр. 621, *të njómët* стр. 714, *të përgjákurit,* стр. 788, *të qerthullúarit,* стр. 874, *të qesë-ndísurit,* стр. 874, *të qetësúarit,* стр. 875, *të qetúarit,* стр. 875, *të qeverísurit,* стр. 876, *të qëmtúarit,* стр. 877, *të qíturit,* стр. 881, *të qókurit,* стр. 882, *të qorrollísurit,* стр. 883, *të qorrúarit,* стр. 882, *të qúkurit,* стр. 883, *të qullósurit,* стр. 884, *të qullúarit,* стр. 884, *të qúllurit,* стр. 884, *të zbáthurit,* стр. 1217, *të zbúarit,* стр. 1218, *të zdrýpurit,* стр. 1222.

Треба да се напомене дека не сите овие именки се напишани во зборoредот на речниците. Речиси во сите случаи се појавуваат како значења на зборовите дадени во речникот или нивни синоними, кои се користат покрај апстрактните именки формирани со наставка, најчесто со наставките ***-im***, ***-je*** итн. За илустрација ќе ги дадеме следниве примери:
- ***të këmbýerit*** *с.р.* ***këmbim*** *(2006: стр. 452), krahas emrit,* ***këmbim****.*
-***këmbim,-i*** *м.р. мн.* ***-e(t)****. veprimi dhe gjendja sipas foljeve:* ***këmbimi*** *i valutës;* ***këmbimi*** *i lëndëve organike etj. (2006: стр. 452).*
- ***të kosíturit*** *с.р.* ***kositje*** *(2006: стр. 488).*
- ***kositje,-a*** *ж.р. veprimi sipas foljes; bari i kosit,ur njëherësh me kosë: ka marrë dy* ***kositje*** *(2006: стр. 488).*
- ***të qetësúarit*** *с.р.* ***qetësim*** *(2006: стр. 875).*
- ***qetësim,-i*** *м.р. мн.* ***-e(t)*** *veprimi dhe gjendja sipas foljeve:* ***qetësimi*** *i situatës (2006: стр. 875).*

На овој начин се дава толкувањето на сите глаголски именки од среден род и нивната употреба покрај апстрактните именки со наставки кои обезбедуваат синонимни значења во речникот.

Во Речникот од 2020 година, бројот на глаголските именки од среден род прикажани само во овој Речник е многу мал, во споредба со другите речници. Како такви се споменуваат само пет именки, кои се во двојна употреба со синонимните форми на именките со наставките ***-im*** и ***-je***, за ист збор во реченицата, како на пр.: të *çmúarit / çmúarje* стр. 89, *të gërthíturit / gërthítje* стр. 183, *të hárrurit / harrje* стр. 222, *të kthyerit / kthim* стр. 303, *të zhgënjýerit / zhgënjím* стр. 740.
- ***çmúarj/e,-a*** *ж.р. (2020: стр. 89).*
- ***të çmuarit*** *с.р. (2020: стр. 89).*
- ***të gërthíturit*** *с.р. bërtitje (2020: стр. 183).*
- ***gërthítj/e,-a*** *ж.р. мн.* ***-e(t)*** *bërtitje, britmë: dëgjova* ***gërthítje*** *(2020: стр. 183).*
- ***e gërthítura*** *ж.р. мн..* ***-a(t)*** *të bërtiturit, britmë (2020: стр. 183).*

- ***të hárrurit*** *с.р. harrje (2020: стр. 222).*
- ***harrj/e*** *ж.р. мн.* ***-e(t)*** *veprimi sipas foljes:* ***harrja*** *e pemëve; hoqi* ***harrjet*** *(2020: стр. 222).*
-***kthim,-i*** *м.р. мн.* ***-e(t)****. veprimi sipas foljeve: kthimi në atdhe; ndeshja e kthimit, (2020: стр. 303).*
- ***të kthyerit*** *с.р. (2020: стр. 303).*
- ***zhgënjím,-i*** *м.р. мн.* ***-e(t)****. veprimi dhe gjendja sipas foljeve (2020: стр. 740).*
- ***të zhgënjýerit*** *с.р. (2020: стр. 740).*

Ако направиме резиме за состојбата на средниот род во нормативните речници на албанскиот јазик, забележуваме дека во трите речници се претставени истите прости именки од среден род и во исти услови. Сите овие именки, со исклучок на именката ***krye***, се интегрирани во еден од другите родови и нивната употреба како среден род се среќава само во скаменети конструкти или како двојна форма на интегрирана именката во друг род, за да се дознае дека некогаш одредена именка припаѓала на среден род.

Оваа група именки од среден род ја образува и основата на простите (првичните) именки од среден род рефлектирани во сите дијалектни речници од нашиот корпус разгледани во овој труд. Тие се главно именки на материјали или именки што означуваат делови од човечкото тело. Како нов развој, можеме да ја земеме именката *paskryet / mbaskryet,* која се среќава во употреба во сите три нормативни речници, но ја нема во дијалектните речници. Ова веројатно е поврзано со зборообразувачката тенденција на албанскиот стандарден јазик.

Фактот што и во нормативните речници овие именки продолжуваат да се одразуваат како форми со ограничена употреба, покажува дека нивната припадност на средниот род била подоцнежна од другите прости именки, кои дури и во посебни употреби го изгубиле остатокот од среден род.

Придавските именки од среден род се појавуваат речиси пропорционално во сите три нормативни речници со неколку исклучоци во Речникот од 1980 година, каде што овие именки или воопшто не се појавуваат или се појавуваат како интегрирани во еден од другите родови. Дури и оваа категорија претставена во нормативните речници сочинува карактеристична група зборови што содржи субстантивирани придавки во иста состојба во која се наоѓаат во дијалектните речници што беа разгледувани.

Повеќето од нив се напишани во речниците заедно со синонимните форми дадени со апстрактни именки изведени со наставки, тенденција поизразена во Речникот од 2020 година. Меѓутоа, не треба да се заборави вистината дека понекогаш синонимијата не е потполна, односно синонимните парови не се еквивалентни во сите случаи за изразување на сосема истата семантика.

Глаголските именки од среден род, како и во дијалектните речници, се побројни и претставуваат субстантивирани именки на глаголски партиципи или на глаголски придавки. Од статистичка анализа на нивниот број во трите нормативни речници, се забележува дека речиси половина од нив се претставуваат пропорционално во нивната употреба.

Добар дел од нив се дадени во употреба како именки од среден род само во два речника, главно во Речникот од 2006 и 2020 година, спротивно на Речникот од 1980 година, кој го избегнал овој тип именки од среден род, заменувајќи ги со апстрактни именки што укажуваат на дејство или состојба. И во овој случај треба

да се истакне дека глаголските именки од среден род се одразуваат во лексемите на соодветните речници, а се дадени како синонимни форми на одредени зборови.

Ова покажува дека нивната употреба како чисти именки од среден род е преместена на поограничено ниво, бидејќи главната улога во употреба ја имаат соодветните апстрактни именки формирани со нивно суфиксирање. И во овој случај, горенаведената забелешка во врска со семантичката синонимија треба внимателно да се анализира, бидејќи оваа замена на глаголските именки од среден род со соодветната апстрактна именка не го покрива целосно семантичкото поле на зборот, туку неговото потполе, истакнувајќи ја во некои случаи, неопходната употреба на глаголската именка од среден род за да се даде целосното значење на зборот.

Во Речникот од 2006 година и помалку во оној од 2020 година, се изделуваат случаи на употреба на именките од среден род, кои не се пропорционално претставени во трите речници, туку се одразуваат само во еден од нив. Најголем број вакви случаи има во Речникот од 2006 година, потоа во оној од 2020 година и само неколку случаи во тој од 1980 година. Повторното воведување на именките од среден род, покрај апстрактните именки, во текстот на толкувањето на зборовите, можеби е врзано со неопходноста да се претстави поцелосна семантика на опфатениот збор во вокабуларот на соодветните речници.

Доколку статистички ја прикажеме распределбата на именките од среден род по типови во нормативните речници на албанскиот јазик, би ја имале оваа слика:

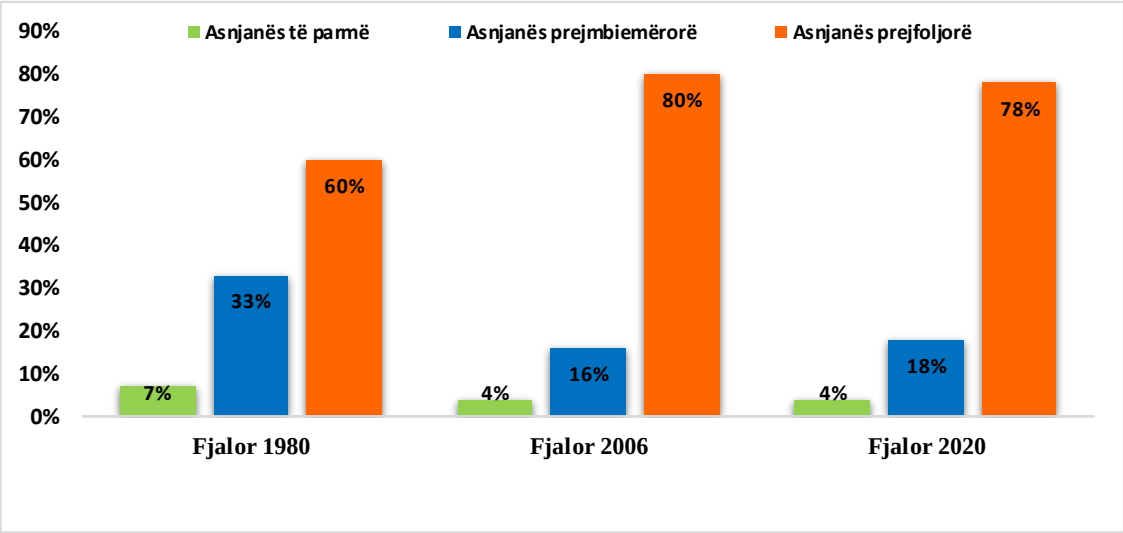

Графикон 6. Распределба на именките од среден род по типови во нормативните речници на албанскиот јазик

ПОГЛАВЈЕ VI

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Нашата докторска дисертација посветена на истражувањето на некои од речниците на албански јазик, главно дијалектни и регионални речници, е фокусирана на посебен аспект на граматиката, како што се состојбата и карактеристиките на средниот род кај именките. Се фокусиравме токму на овие речници за да ги истакнеме конзервативните елементи на оваа категорија, нејзините запазени елементи во дијалектниот говор и развојот што го претрпел средниот род.

Во албанскиот јазик, средниот род е „редуциран“ чекор по чекор, што доведува до постепен процес на негово „смалување“. Постоењето на оваа категорија и нејзините карактеристики во сегашната состојба на јазикот може да се испита само во регионални, периферни говори или изолирани области, како и во фразеолошки изрази и поговорки, кои, воопшто, повеќе ги зачувуваат архаичните форми отколку во другите дискурси.

Трудот *„Именките од среден род во дијалектните речници на албанскиот јазик“* е општ истражувачки труд за оваа појава. Давајќи дијахрониска перспектива на истражувањето, со цел да се согледаат промените што настанале, оваа појава е разгледана со сите свои конзервативни елементи, осцилации и целосни промени, кои довеле до интеграција на именките во другите два рода во албански јазик.

Новитетот на истражувањето лежи токму во тоа што при анализата на оваа појава беа испитани голем број речници со регионална и дијалектна основа, во кои се опфатени сите географски подрачја на албански јазик. Од хронолошка гледна точка, овие речници припаѓаат на временски период од повеќе од еден век, каде што се испреплетуваат важни фази од развојот на албанскиот јазик. На овој начин, сметаме дека појавата е целосно разгледана и обработена, создавајќи можност за споредба со сегашниот албански стандарден јазик.

Докторскиот труд, од овој аспект, го разјасни фактот дека регионалните и дијалектните речници се одлична можност и богатство на неисцрпен корпус за истражувања од различни јазични аспекти на сите нивоа на јазикот. Евиденцијата и класификацијата на зборовите од дијалектниот речник според одредени области ни донесе податоци од интерес за нашиот труд.

Структуриран во пет поглавја, покрај заклучоците, трудот ги опишува главните аспекти на средниот род, карактеристиките на овој род во албанскиот јазик, ставовите на различни домашни и странски автори за оваа појава, развојот и трендовите кои настанале низ историскиот развој на јазикот, неговото хронолошко испитување во албанските дела и автори, како и состојбата, анализата и разновидноста на формите на именките од среден род во дијалектните и регионалните речници на албанскиот јазик, како и во неговите нормативни речници. Анализата во дијалектните или регионалните речници, како и споредбата со нормативните речници, ги истакна посебните или карактеристичните обележја кои не се одразуваат на моменталната состојба на јазикот или на неговиот стандард, но и карактеристики што останале наследени во јазикот во замрзнати форми. Исто така, дефинирани се и оние елементи или аспекти кои најмногу се промениле. Следењето на оваа логична линија на анализа и наоди била во функција на одговорите на истражувачките прашања поставени на почетокот на трудот.

Прегледот на целосната теоретска литература ни даде можност да ги анализираме ставовите на различни автори и граматичари за дефинирањето на триродовиот систем во јазикот, улогата и местото на средниот род во јазиците на индоевропското семејство и, особено, развојот на оваа појава во албанскиот јазик. Системот со три родови поделен на машки, женски и среден, при раниот развој на оваа категорија, е истакнат како една од граматичките карактеристики што ги разликува индоевропските јазици од другите јазични семејства.

Поедноставувањето на триродовиот систем не е постигнато во иста мера и во исто време и со ист ритам во одделните јазици од индоевропското јазично семејство. Несомнено дека и албанскиот јазик од рана фаза го наследил системот на три рода. Употребата на средниот род била многу распространета кај дамнешниот албански јазик, но, со текот на времето, именките од среден род, во повеќето случаи, се претвориле во машки или женски род. Избегнувањето на средниот род се среќава како релативно ран и постепен феномен. Особено се шири во последните векови, поради што во денешно време е многу редуциран и од остаточен карактер. Секако, средниот род во албанскиот јазик пред 3-4 века бил пожив и постабилен. Ова е поврзано со општата тенденција на индоевропските јазици да ја поедностават нивната граматичка структура со некои видови опозиции кои станале непотребни.

Прегледот на литературата ни овозможи да дојдеме до заклучок дека редуцирањето на средниот род во албанскиот јазик се забележува и во дијалектните говори, каде што именките од среден род имаат тенденција на намалување при нивна употреба. Денес, овие именки се појавуваат во поголемиот дел од северниот дијалект - гегискиот, со некои исклучоци; додека во јужниот дијалект ситуацијата е нешто поинаква; но, во секој случај, дури и таму средниот род оди кон стеснување на неговата употреба. Имено, во тоскикските говори средниот род е нешто подобро зачуван, особено во некои најјужни говори.

Од сите групи именки од среден род, именките што означуваат предмети речиси целосно исчезнале, додека именките што произлегуваат од супстантивизација на партиципите како и неколку препозитивни именки што произлегуваат од супстантивизација на придавките, продолжуваат да го зачувуваат средниот род. Присуството на средниот род во денешниот албански јазик се среќава во замрзнати форми, главно во фразеолошки изрази, како на пр.: *me* ***ballët*** *lart*; *iu ngjeth* ***mishtë****, si këndezi në* ***plehët****, nuk e vë* ***ujët*** *në zjarr, ia dha* ***leshtë*** *në dorë* итн.

Општо земено, сите автори што ги разгледавме се повикуваат на поделбата на именките од среден род во три групи: првични (прости) именки, изведени придавски именки од среден род и глаголски именки од среден род, поделба што ја прифативме и при анализата на речниците што ги испитувавме. Во рамките на секоја група направени се и други поткласификации поврзани со припадноста или семантичко-граматичкото поле на именките, кои исто така беа земени предвид при анализата, бидејќи врз основа на нив ја утврдивме разновидноста на формите на средниот род, елементите од оваа категорија што се претставуваат со различни карактеристики, за да се одговори на истражувачките прашања поставени во трудот. Од друга страна, ова се користеше и како начин да се види каде се повидливи стремежите на распаѓање или зачувување на оваа појава. Имено, простите именки од среден род кои означуваат предмет или делови од телото, наследени или позајмени, генерално се интегрирале во еден од другите родови,

како што се ***balli, gruri, dylli, mjalti, brumi, gjalpi, leshi, plehu*** итн.. Мал број именки од среден род изведени од придавки, кои не се интегрирани во другите два рода, продолжуваат да се користат само во оваа форма, главно во синтагми, како што се ***të zitë e ullirit, të kuqtë e buzëve, e ka zënë të verdhët***, како и друга група именки, од кои не се образувале други придавски именки со наставка, како што се ***të fikëtit, të rëndët, të paktit*** и сл.

Но, глаголските именки од среден род, и покрај тоа што ја сочинуваат најголемата група на именки од среден род, имаат тенденција да се намалуваат, главно поради нивната замена со други именки, обично со изведени глаголски именки со наставки, како на пр. *të afruarit* и *afrim, të aguarit* и *agim, të vjelët* dhe *vjelje, të pyeturit* dhe *pyetje, të maturit - matje, të përkulurit - përkulje, të qarët – qarje* итн. Сепак, треба да се забележи дека во многу случаи, замената на една именка од среден род со апстрактна именка со суфикс, не е можна, бидејќи замената не го зачувува целосно семантичкото јадро со она на глаголската именка од среден род или значењата не се во тесна врска или може да се разликува од значењето што го има именката од среден род. Тоа го засилува и фактот што присуството на глаголската именка од среден род не е целосно исчезнато ниту од нормативните речници на албанскиот стандарден јазик. Овие именки во овие речници, иако во најголем дел не се дел од зборовите на речниците, често се користат како единствени извори за да се објасни апстрактната именка што се става во зборот или да се даде поцелосна семантичка синонимија при толкување на зборот.

Друг аспект што го споменуваат сите разгледани автори во нашиот труд, е поврзан со зачувувањето на средниот род во фразеологијата, каде што именката, без оглед на групата на која ѝ припаѓа, ја задржува својата неутралност, бидејќи употребата на среден род е поврзана со идентификација на фразеолошката единица со други појави на фразеолошкиот систем, како што се единиците на фразеолошкото „гнездо“, кои се создаваат според нивниот зборообразувачки систем. Ваквото присуство на среден род во фразеологијата го зазеде своето место како такво во нормативните речници, и покрај тоа што кај предметните именки од среден род се забележува склоноста на замена и во фразеологијата, како што се: ***ujët*** *fle hasmi nuk fle* - ***uji*** *fle hasmi nuk fle; ta fut* ***ujët*** *nën rrogoz - ta fut* ***ujin*** *nën rrogoz, nuk nxirret* ***dhjamë*** *nga pleshti - nuk nxirret* ***dhjami*** *nga pleshti* и др. како и замените во формите ***të vënët*** dorë < ***vë*** *dorë,* ***të dhënët*** *llogari < jap llogari,* ***të hequrit*** *dorë < heq dorë,* ***të zënët*** *fill < zë fill* и др.

Анализата на оваа појава е направена хронолошки, почнувајќи од старите автори на албанската литература и непрекинато испитувајќи ја до последните дијалектни речници во сите албански говорни области.

Имено, од анализата според авторите и речниците, дојдовме до овие заклучоци:

1. Кај „Мешари“ на Ѓон Бузуку (1555) јасно се забележува присуството на именките од среден род во сите негови типови: првични (кои покажуваат подмет или не), придавски именки и глаголски именки од среден род. Најголемо присуство имаат глаголските именки од среден род, кои успеале да го утврдат постоењето на среден род во денешниот албански јазик, иако во помал број, се заменети со соодветни именки кои означуваат дејство или дејствител, кои припаѓаат на другите два рода. Придавските именки се релативно ограничени по број во Речникот и речиси спаѓаат во категоријата што постои и денес во албанскиот стандарден јазик, иако и во овој случај со помал број, факт што се забележува и во нивната

нестабилност во среден род. Простите именки од среден род кај Бузуку во денешниот албански јазик се интегрирани во машки род со некои одвоени исклучителни случаи и во одреден контекст. Од анализата на примерите во реченицата се забележува нестабилност во родот на простите именки од среден род, што нè доведува до заклучок дека губењето на живата употреба на именките од среден род започнало пред Ѓон Бузуку да го напише ова дело, т.е. пред 16. век. Тоа го докажува фактот што во денешниот албански јазик ниту една од првичните именки од среден род не останала таква.

2. Во лексиката на Пјетер Буди, постоењето на именките од среден род во сите три класични форми продолжува да се зачувува. Простите именки од среден род продолжуваат значително да се користат, почесто проследени од придавските именки, кои се јавуваат и како придавки и како именки од среден род, а потоа од глаголските именки од среден род, кои се побројни и со очигледна тенденција да образуваат апстрактни именки, покрај глаголските именки од среден род, изведени најчесто преку наставките ***-im*** dhe ***-esë,*** како *të agjënuomitë / angjënim / angjënesë; të dëspëryemit / dëspërim*; *të pēnduomitë / pēndesë* и др.

3. И во Речникот на Франг Барди, ситуацијата со именките од среден род е претставена побогата и разновидна, со сите три групи именки од овој род, каде што, се разбира, глаголските именки се почести, со тенденција да се заменат со други глаголски именки од машки или женски род. Во Речникот на Франг Барди има именки кои во различни контексти не може да опстојуваат како именки од среден род, бидејќи се јавуваат и како машки или женски род. Исто така, забележливо е дека во овој Речник има редуцирање на именките од среден род, во споредба со лексиката на неговите двајца претходници. Придавските именки од среден род се многубројни и воопшто го зачувуваат основното значење, но отстапувања од ова значење има и во контекстите каде и како се употребува одредена именка.

4. Средниот род во делото на Пјетер Богдани се јавува разновиден и целосен. Лексиката има посебни карактеристики поврзани со именките од среден род. Првичните именки се разнишани во зачувувањето на средниот род. Придавските именки ги задржуваат карактеристиките на супстантивизација на соодветните придавки, додека глаголските именки, и покрај тоа што се многубројни, се јавуваат со изразена тенденција да се образуваат како такви преку суфиксација и во другите два рода.

Ова е многу распространет начин кај Пјетер Богдани за збогатување на лексиката и, од друга страна, фактор што ја означува можноста за редуцирање на именките од среден род. Такви се случаите *durim, gatim, gëzim, ndëshkim, harresë, ndivënesë, reshëtimë, tingëllimë, ndenjë, dridhme, këlthitme* итн.

5. Посебно место во нашата анализа заземаат старите говори, главно од фолклорна природа, со цел да се испитаат конзервативните елементи на оваа категорија. Конкретно, во *„Пелазгиските ноќи на Карл Рајнхолд“* со текстови од говорот на Арванитите од Грција, во контекст на оваа студија, лексиката покажува голем интерес во однос на големото присуство на именки од среден род и нивните типови, имајќи го предвид фактот дека му припаѓа на народен говор кој ги зачувува конзервативните елементи кои се постабилни. За разлика од текстовите на старата албанска книжевност, кај Рајнхолд простите именки од среден род се поразновидни и побројни, вклучувајќи ги и случаите кои порано не се среќаваат како именки од среден род, како и типични именки од среден род на постарите автори кои не се појавуваат како такви кај Карл Рајнхолд, туку преминале во еден од другите

родови. Придавските именки од среден род се појавуваат најмалку по број и само во ретки случаи од нив се формираат апстрактни именки, додека глаголските именки од среден род заземаат над ¾ од бројот на именки од среден род. Тенденцијата да се заменат глаголските именки од среден род со други глаголски именки со суфикс се забележува и кај Карл Рајнхолд, но доста поретко во споредба со старите автори. Причината за тоа се суштински конзервативните карактеристики на овој говор, додавајќи ги тука влијанијата на другите јазици врз овој говор, пред сè на грчкиот поради географската блискост, како и турскиот поради историските околности.

6. Делата на Тими Митко *„Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike“* содржат фолклорен или јазичен материјал од говорен и од книжен стил, каде присуството на именките од среден род е доста видливо, но, за разлика од претходните автори, се забележува и стабилноста на именките од среден род. Првичните именки од среден род се малубројни и речиси сите покажуваат колебање во зачувувањето на средниот род. Нивниот број е многу мал во споредба со другите автори, што покажува дека во овој временски период и во овие краишта, намалувањето на именките од среден род било реалност. Дури и кај придавските именки од среден род, кои се повеќе на број, се забележуваат колебања во нивната употреба по број, што се докажува со тоа што за повеќето од овие именки авторот дава и други алтернативни форми, главно имиња на еден од другите два рода или замени со други апстрактни именки формирани со наставка. Тими Митко ја користи и машката или женската варијанта на именката (при толкување и/или во прилог на употребата на средниот род), истакнувајќи ја со ова колебање растечката тенденција кон распаѓање на средниот род кај именките. Глаголските именки од среден род во овој Речник се претставени побројни и поразновидни во начинот на зборообразување, во споредба со другите две групи. Разликата е во тоа што и кај овие именки е изразена склоноста да се заменат со одредени глаголски именки (од машки или од женски род) образувани со наставки. Исто така, има многу случаи кога именката од среден род како втора форма има друга именка од машки или од женски род, која го зачувува лексичкото значење, но не и фонетската форма, што може да се нарече продуктивен начин за збогатување на лексиката на албанскиот јазик. Значи, склоноста за намалување на именките од среден род во Речникот на Тими Митко е многу појасна, изразена како кај простите именки, така и кај глаголските именки од среден род. Употребата на удвоена форма во машки или женски род покрај придавската или глаголската именка од среден род, како и употребата на посебна зборовна форма со исто лексичко значење со глаголската именка, е показател што го потврдува ова.

7. Во однос на состојбата и анализата на именките од среден род во етимолошките студии од областа на албанскиот јазик кои ги испитавме, може да дојдеме до заклучок дека Колец Топали и Еќрем Чабеј имаат речиси исти прости именки од среден род во нивните речници, додека кај Колец Топали имаме намалување на бројот на придавските и на глаголските именки од среден род. Тоа се случува затоа што во дадениве толкувања за зборовите во Речникот, авторот користел апстрактни именки образувани со суфикс, кои ги заменуваат соодветните именки од среден род кои се наоѓаат кај Еќрем Чабеј. Бројот на придавските именки од среден род во Етимолошкиот речник на Колец Топали е помал отколку кај Еќрем Чабеј, било кога тие се дадени како директно објаснување или како референци од други автори, факт што можеби уште еднаш ја покажува тенденцијата дека

именките од среден род во стандардниот јазик употребени во етимолошките објаснувања во Речникот им отстапиле место на други придавски форми и образувања кои не се од среден род. Оваа споредба не може да се направи со Густав Мајер, бидејќи лексичкиот материјал собран во негово време бил бројно ограничен.

8. Серијата збирки на дијалектолошките студии „Албанска дијалектологија“, објавени од Институтот за духовно и културно наследство на Албанците во С. Македонија, опфатени во корпусот на нашето истражување, послужи не само како дополнување на изворниот материјал на трудот, туку и како можност да создадеме поцелосна претстава за состојбата на именките од среден род во албанските говори во Северна Македонија и ни беше во полза да создадеме поопширен преглед на дијалектното и регионалното богатство на албанскиот јазик. Имено, во трудот опфативме анализа и испитување на средниот род во одредени монографии, како и на регионални речници од ова поднебје.

Во петтата глава, во која е опфатена и детална анализа на оваа појава, истражувањето на средниот род во одредени речници на албанскиот јазик каде што истражувачкиот корпус беше извлечен од не мал број речници, главно речници составени од зборови на народни говори, со цел да се истражи оваа категорија во конзервативна состојба. Изборот на речниците е намерен, бидејќи тие беа најрепрезентативните речници во однос на испитувањето на предметната проблематика и во нив е вклучен важен временски период на развојот на албанскиот јазик. Иако повеќето од речниците се засновани на регионален или дијалектен материјал, повеќето од нив се нарекуваат речници на албанскиот јазик, бидејќи тука започнуваат првите обиди да се вклучи лексички материјал од целиот албански јазик. Истражувачкиот корпус е дополнет со чисти дијалектни речници за да се создаде поширок опфат на именките од среден род во албанскиот јазик.

9. Речникот на Костандин Кристофориди се одликува по бројноста и разновидноста на именките од среден род. Зачувана е истата категорија на простите именки од среден род, но со една важна разлика, каде што ниту една од нив не излегува „чиста“ во употребата како среден род, туку се удвојува и како машки или како среден род. Ова е важен факт за да се разбере дека намалувањето на именките од среден род во ова време било во развиена фаза. Како вакви зборови со граматичка припадност среден – машки род се изделуваат: *brumëtë – brumi; djathëtë - djathi; drithëtë – drithi; grurëtë - gruri; gjalpëtë - gjalpi; dhiamëtë – dhjami* итн. Придавската именка од среден род во Речникот на Костандин Кристофориди, го зачувува семантичкото јадро на зборот од кој доаѓа и покрај тоа што овој вид на синонимија, ако така ја наречеме, не е целосен во сите семантички компоненти. Вреди да се напомене дека апстрактните именки воопшто се зачувани како поим за изразување на својство, состојба или битие, иако не во сите случаи оваа апстракција е целосна, особено кога именката преминува во еден од другите два рода, како што е на пример случајот со именката *të bardhë* и формите на другите два рода *i bardhi* (м.р.); *e bardha* (ж.р.) и *bardhësi* како синтетичко образување со наставка, може да се забележи дека токму семантичкото јадро го изразува својството *(e bardhë)* што е зачувано, додека другите семантички полиња почнуваат и изчезнуваат во зборообразувањата *të bardhët* и *bardhësi*, што значи дека не во сите случаи замената е оправдана, бидејќи има и други карактеристики. Ова слабеење на показателите, од една страна, може да се земе како елемент што довел до колебање на средниот род, а, од друга страна, може да ја оправда и причината за присуството на средниот род во нормативните речници на албанскиот современ јазик, дури и за објаснување

или за толкување на значењето. Употребата на глаголските именки од среден род е исто така целосна и разновидна, но со карактеристика што повеќе се изразува кај Костандин Кристофориди и е поврзана со нивниот зборообразувачки аспект. Покрај супстантивизација на партиципите, постојат образувања со препозитивен член на глаголски именки од среден род за давање спротивни или зајакнувачки значења или премини кон други родови, како што се глаголските именки со препозитивен член, кај кои распознавањето на родот се прави врз основа на препозитивниот член, наставките и синтаксичката врска во речениците.

10. Речникот на Башкими се одликува по неколкукратно поголемиот број на именки од среден род. Разгледани се трите типа именки од среден род: првични, придавски и глаголски именки, каде што првичните именки одржуваат одреден континуитет или типипизација на оние именки што ги користеле старите албански автори, но, се разбира, стануваат се поретки. Дури и придавските именки од среден род се претставени со различни особености. Во денешниот албански јазик тие се заменети со апстрактни придавски именки кои покажуваат својство и припаѓаат на два други рода, главно на женскиот род. Во Речникот, во добар дел од случаите, истото значење на зборот, покрај со препозитивните придавските именки, се дава и со помош на апстрактна именка формирана од него. Но, има и случаи кога семантиката на зборот се добива само преку именка со препозитивен член и нема објаснување преку друга апстрактна именка, карактеристика што може да послужи за доказ дека нестабилноста може да се поврзе со преодна фаза од преминот на именките од среден во други родови. Глаголките именки од среден род во овој Речник се многу чести во споредба со делата на другите разгледани автори. Ова е поврзано и со тоа што добар дел од лексичкиот материјал на Речникот е собран од говорниот јазик, покрај пишаниот, со што е зголемен и инвентарот на зборовите. Тоа може да се поткрепи со друг аргумент, кој е поврзан со тоа што добар дел од зборовите денес поминале како архаизми и веќе не се користат не само во пишаниот, туку можеби ниту во говорниот јазик, што нè води кон друг заклучок дека именките од среден род во ова време, и покрај колебањата што се забележуваат, сè уште биле живи во јазикот. Големото богатство на гнездото на зборови, а особено на апстрактните именки за својство, како и апстрактните глаголски именки кои покажуваат дејство, кои се образувани со наставка или случаите каде што наместо апстрактна именка на дејството или покрај него се употребува глаголска именка со препозитивен член, главно од женски род, тоа е показател поврзан со дезинтегрирачката тенденција на средниот род. Како такви случаи ги споменуваме:

- *ag, agim, agon, aguemit (t'), agullim;*
- *arne, arnim, arnoj, arnue / arnuem (i, e), arnuemit (t');*
- *âmel, âmelt, âmelsii, âmeltoj, âmeltuem (i, e), âmeltuemit (t'), âmeltueshëm, âmeltueshëm (i,e), âmeltsim, âmeltsinë* итн.

11. Речникот на Николе Газули и оној на Пано Тасе, освен што меѓусебно се надополнуваат, на некој начин го отсликуваат богатството на народните говори на двата албански дијалекта, создаваат појасна претстава за именките од среден род во средината на 20. век. И во двата речника е забележливо намалувањето на бројот на именките од среден род и нивната нестабилна состојба во употреба, особено кај простите именки од среден род. Придавските именки од среден род се исто така значително помалубројни, што се објаснува со нивната замена со апстрактни именки со наставки што означуваат својство. Овој тренд е поизразен во Речникот

на Пано Тасе, што е поврзано со тоа што во јужните говори е поизразено јазичното чувство на говорителите за редукција на средниот род и употребата на другите два рода. Податоци од интерес произлегуваат и од анализата на глаголските именки од среден род во двата речника, каде што се истакнува создавањето нови зборови со иста семантика, кои за периодот за кој зборуваме имале јасна тенденција да се формираат како такви, тренд поврзан со причините за намалување на средниот род. Сите овие елементи се сериозни показатели поврзани со колебањата на средниот род и доведувањето во прашање на неговата стабилност во свеста на корисниците на албанскиот јазик во средината на 20. век. И покрај намалената употреба на глаголските именки од среден род и нивната улога во толкувањето на другите изведени глаголски образувања, забележани се колебања во нивната стабилност. Многу глаголски именки од среден род со препозитивен член се употребуваат и во другите два рода, со што се покажува уште една дезинтегративна тенденција.

Во однос на состојбата на средниот род во говорот на Косово, доаѓаме до два важни заклучоци.

12. Прво, во лексиката на *Народниот речник* на Абдула Зимбери, кој содржи материјали собрани на терен, именките од среден род заземаат значаен дел, што ни дава за основа да мислиме дека во народните говори средниот род е сѐ уште жив и во широка употреба во оваа јазична област. Ова го потврдува и фактот што во многу случаи објаснувањето на зборот не е дадено со апстрактна супстантивирана именка од среден род, како можна замена за значењето, како што се случило во други речници, што покажува дека во свеста на народниот говорител, кај кој не влијаело школувањето, средниот род со член е пожив во употреба. Тенденцијата за замена со суфиксирани апстрактни именки овде е помала и главно се среќава кај глаголските именки од среден род. Од друга страна, има и примери кога синонимната варијанта со изведена именка со наставка не е прифатена за глаголска именка од среден род, оставајќи го препозитивниот член како единствена алтернатива, во случаи како *t'beku:mit, t'bërtitunit, t'blemit, t'dalunit, t'nistit* итн.

Второ, во лексиката на Речникот со народни зборови и изрази на Албанолошкиот институт на Приштина се забележува спротивен тренд кој е поврзан со намалувањето на бројот на именките од среден род. Ова се објаснува со тоа што критериумите на составување на Речникот се засноваат на Правописниот речник на албанскиот јазик, факт што покажува дека влијанието на пишувањето, пристапот кон пишаниот стандарден јазик и сл. довело до тенденција кон опаѓање на средниот род и замена со нови образувања на именки од среден род. Нивното редуцирање во употреба се гледа и во тоа што во многу случаи во Речникот овие именки веќе не се користат ниту за толкување на даден збор, бидејќи се заменети со други изведени апстрактни именки, главно со наставки, што довело до колебање како во случаи на истовремена употреба на глаголска именка од среден род и на изведена именка со наставка, како и при целосна замена на глаголска именка со апстрактна изведена именка, како на пр.: *bërtimë; shtangie; grindje; përkëdhelje; thurimë; dhembje; fërkim; rrafshim; lehtësim; kallje; mundim; thithje; urim; fillim; pagesë; ndërrim; bartje; rrethim* итн.

Ако го споредиме *Речникот на народни зборови и изрази* (*Fjalorin e fjalëve dhe shprehjeve popullore)* со *Народниот речник (Fjalorin popullor),* забележуваме пресврт во употребата на именките од среден род. Така, ако во Народниот речник имаме само неколку изведени апстрактни именки и повеќето од нив во народниот говор како глаголски именки од среден род, во Речникот на Албанолошкиот

институт се случува спротивното: има многу помалку глаголски именки од среден род со наставки во споредба со суфиксирани апстрактни именки кои се образуваат од глагол или глаголска придавка. Тенденцијата да се заменат препозитивните именки од среден род со апстрактни именки е важен факт, подвлекувајќи дека народните говори сè уште го запазуваат средниот род во употреба, додека тенденцијата кон стандардизација на јазикот довела до опаѓање на оваа граматичка категорија.

13. Што се однесува до албанските говори во Северна Македонија, се среќава иста ситуација кај средниот род, со тенденција за интегрирање кон други родови, процес кој е речиси завршен кај простите именки, со ретки исклучоци. Исто така, овој стремеж се чини силен во замената на придавските именки, додека кај глаголските именки од среден род сè уште се забележува зачувување на средниот род, иако со опаѓање. Во овие говори има само траги од именки од среден род, односно толку многу е стеснет што речиси е исчезнат. Именките од среден род на предметите се интегрирани главно во машки род, а во некои случаи и во женски род. Тие обично се чуваат како именки од среден род само во топонимски употреби, како што се *Ujt e Vógël, Ujt e Lavanit; Ujt e Llopushës; Ujt e Mbretit* итн., иако и овде со колебање *Ujti Kuç, Ujti i Qielbët, Ujti i Tharët* итн.

Состојбата на средниот род во речниците објавени во подоцнежен период е испитувана и анализирана во два репрезентативни речници: *Речникот на албанскиот јазик* (2006) од Мехмет Елези и *Речникот на албанскиот јазик* (2020) од Александер Цувани.

14. Во Речникот на Мехмет Елези именките од среден род се јавуваат доста често, освен простите именки од среден род кои се поограничени, додека другите типови именки од среден род воопшто се среќаваат кај сите разгледувани автори. Придавските именки од среден род, а особено глаголските именки се многу почести во Речникот. Ова се должи на фактот што собраниот материјал содржи примери од народните говори, каде присуството на овој род е зачувано и продолжува да се зачувува подобро. Посебноста на Речникот е во тоа што повеќето од придавските и глаголските именки од среден род се употребуваат во двојни форми со апстрактни именки формирани од нив, но во некои случаи и со двојна употреба на именката како во среден род, така и кај еден од другите родови, претежно женски. Такви случаи можеме да споменеме: *të ndytit* и *ndysia, të shpejtit* и *shpejtësia, të bullnísurit* и *bullnisje, të çarturit* и *çartje, të çúarit* и *e çuara, të príturit* и *e prítura* итн. Оваа состојба може да се разгледа од два аспекта: прво, ја покажува живоста на овој род со овие форми на именките од среден род во народните говори, покрај кои почнале да наоѓаат место замените со синонимни форми на апстрактни именки. Исто така, се забележува и тенденцијата на корисникот кон преминот на именките од среден род кон некој од другите родови; второ, разновидноста на именките од среден род може да се гледа и како можност за повторно оценување да се користат како форми кои можат да го збогатат албанскиот стандарден јазик. Ова може да се забележи кај оние форми каде што апстрактната именка не го зачувува целосно семантичкото јадро на новиот создаден збор и станува дел од денешниот албански стандарден јазик.

15. Од испитувањето и анализата направени во Речникот на Александер Цувани, впечатлива е живоста на именките од среден род во народниот говор, што го засилува мислењето дека овој род е зачуван и сè уште е жив во овие говори. Простите именки од среден род кои се наоѓаат во Речникот, во најголем дел,

припаѓаат на фондот на зборови што се наоѓа и кај другите проучувани автори. За разлика од Мехмет Елези, во речникот на Александер Џувани забележливо е дека повеќето именки од среден род се среќаваат и како именки од среден род и како именки од машки род, што покажува нестабилност на средниот род. Во некои случаи, именките од среден род се појавува како втора употреба, заедно со употребата на соодветната именка од машки род. Оваа нестабилност се јавува и кај оние првични именки што ги има само во Речникот на Александер Џувани и кај ниту еден друг автор. Придавските именки од среден род се појавуваат разновидни. Она што е забележливо во супстантивизацијата на придавките е фактот дека, воопшто, образуваните именки од среден род го зачувале семантичкото јадро на соодветната придавка, иако во некои случаи ова јадро избледело, добивајќи фигуративно значење, што се забележува и кај другите автори. Многу од придавските именки од среден род во Речникот се толкуваат или парафразираат со апстрактна именка изведена од самата придавка, која го задржува истото значење и подоцна служела како стандардна замена за именката од среден род. Глаголските именки од среден род се побројни, каде поголемиот дел го заземаат именките кои се образуваат со додавање на препозитивен член на партиципот, со кој се изразува концептот на дејство, како и глаголските именки изведени од глаголските придавки. Кај глаголските именки од среден род, исто така, постои поголема тенденција за замена или да се користат покрај нив апстрактните именки со суфикс: *si të dalët – dalje*; *të dashurit – dashuri*; *të dëftuarit – dëftim*; *të dhëmburit – dhimbje*; *të falët – falje*; *të fjeturit – fjetje*; *të gërvishturit – gërvishtje; të vjedhurit – vjedhje*; *të vonuemit – vonesë* итн. Оваа склоност не е иста кај сите глаголски именки од среден род, дури и кога можноста за замена со апстрактна именка е целосно можна. Од друга страна, замената на именките од среден род со апстрактни именки со наставките ***-im; -je; -esë*** кај Александер Џувани не се јавува со иста честост како што е забележано кај другите автори, при што е забележлива тенденцијата за употреба на препозитивни именки од среден род.

Преку споредбата на местото што го зазема секоја од категориите на именки од среден род кај секој од авторите, по втората половина на 20 век па наваму, доаѓаме до заклучок дека во Речникот на народните говори во Косово и во Северна Македонија простите именки се најретки од сите групи именки од среден род. Тука треба да се земе предвид и фактот за влијанието на стандардниот јазик врз собирањето на материјалот и изработката на речниците. Сосема поинаква е ситуацијата во другите речници засновани на народните говори, каде што се истакнува поголемата употреба на именките од среден род. Ако се направи споредба за процентуалната распределба на именките од среден род за секој автор, простите именки заземаат најмал процент кај секој автор, бидејќи тие се речиси интегрирани во еден од другите родови. Придавските именки од среден род продолжуваат да опстојуваат во јазикот, но со тенденција да бидат заменети како именки со претпозитивен член во еден од другите родови и/или помалку со апстрактни именки. Глаголските именки ја сочинуваат онаа категорија на именки од среден род кои се побројни и по употреба, но со поизразена тенденција да се заменат со апстрактни именки формирани со наставки што укажуваат на дејство, резултат на дејство или состојба.

16. Во согласност со целите и истражувачките прашања на овој труд, со цел конзервативните елементи на категоријата среден род да бидат прегледани јасно и потесно во нивната состојба, како што се користеле во народниот говор, дел од

истражувањето беа одредени лексико-фразеолошки речници на одделни региони, избрани од нас за истражување според хронолошки и географски критериуми, со цел материјалот што се разгледува да биде што поцелосен и поопширен. Распределбата на именките од среден род во сите овие речници изгледа пропорционално речиси иста, со некои мали колебања. Употребата на именките од среден род во фразеологијата и замрзнатите форми на синтагми изгледа поконзервативна во споредба со слободните употреби на именките од среден род. Тоа е најочигледно кај простите именки од среден род, а поретко кај придавските и глаголските именки. Во други случаи, тие се претставени со колебање или нејаснотии во употреба. Исклучок се одредени типични првични именки од среден род, кои се сочувани доста добро во Речникот на Голема Гора *(Fjalori i Malësisë së Madhe)* од Ѓовалин Шкуртај, за разлика од другите речници, како на пр. *flo:kèt*; *kryet*; *trû:t*; *u:jt*; *tsty:mit*; *misht* итн. Придавските именки од среден род се појавуваат разновидни и главно се добиваат од супстантивизација на придавките. Повеќето од нив во Речникот се толкуваат со апстрактна именка со наставка или се употребуваат заедно со нив, показател, кој, како што истакнавме, е поврзан со нестабилноста на средниот род. Почесто се користат и глаголските именки од среден род, кои воопшто се образуваат преку супстантивизација на партиципи на глаголи или супстантивизација на глаголски придавки. Повеќето од нив се објаснуваат со апстрактна именка со наставка, што е и нејзина синонимна варијанта. Ова може да се аргументира и како можност или пат за замена во употребата, што со текот на времето довело до намалување на средниот род. Кај глаголските именки се забележува нестабилност во одржувањето на средниот род и во оние случаи кога глаголската именка е целосно интегрирана во некој од другите родови, главно во женскиот род. Исклучоци се забележани во *Лексико-фразеолошкиот речник на Деволи (Fjalorin leksiko- frazeologjik të Devollit)* на Али Јашари, каде што тенденцијата за замена со апстрактни именки е помалку видлива и речиси отсутна, што покажува дека народните говори се тло каде средниот род сè уште е зачуван во употреба. Како такви примери можеме да ги споменеме: *të arríturit*; *të baríturit*; *të bitísurit*; *të gjéturit*; *të llafósurit*; *të mbéturit*; *të ndárët*; *të ngjéshurit*; *të nísurit*; *të shárët*; *të thënët* итн.

17. Состојбата на средниот род и анализите за него се направени и врз нормативните речници на албанскиот јазик за да се види како е претставена оваа појава под влијание и на стандардната форма на јазикот. Од наша анализа направена на трите нормативни речници на албанскиот јазик (1981; 2006; 2020), доаѓаме до заклучок дека со исклучок на именката ***krye***, сите други именки од среден род се интегрирани во еден од другите родови и нивната употреба како среден род се среќава само во замрзнати употреби или како двојна форма на интегрираната именка, употреби од кои може да се разбере дека некогаш оваа именка припаѓала на среден род. Придавските именки од среден род, во најголем дел, се отсликуваат во речниците заедно со синонимните форми дадени со апстрактни именки образувани со наставка. Оваа тенденција е поизразена во *Речникот од 2020 година*, додека во *Речникот од 1980* година речиси и не се појавува како таква. Истата ситуација е и со глаголските именки од среден род кои се употребуваат главно како синонимни форми или толкување на зборови во речниците од 2006 и 2020 година, додека во *Речникот од 1980* година тие речиси се избегнуваат, дури и како синонимни употреби или толкувања. Во сите случаи, нивното место во зборовите на речниците го заземале апстрактните именки

формирани од нив, а нивната употреба како соодветни именки од среден род е ограничена.

Тргнувајќи од горенаведените заклучоци, можеме да кажеме дека простите именки од среден род, наследени или позајмени во албанскиот јазик, претрпеле намалување или целосно распаѓање на средниот род, преминувајќи во другите два рода, главно во еднина од машки род. Единствена именка од среден род што се појавува како таква дури и во албанскиот стандарден јазик е именката ***krye*** (глава), што значи дел од човечкото тело. Другите групи на именките од среден род, како што се придавските и глаголските именки, и покрај нивната тенденција да се намалуваат во употреба, продолжуваат да се користат како такви, не само во фразеологијата каде што нивната стабилност е поголема, туку и во некои случаи и во слободните употреби, бидејќи нивната замена со апстрактни именки не ја исполнува потполно синонимијата на зборот и нивното семантичко поле, односно не ги вклучува сите семантички компоненти. Фактот што во нормативните речници овие именки од среден род се користат за објаснување или парафраза при толкување на зборовите, покажува дека нивното присуство во употреба во овие случаи и покрај нив е неопходно и може да се смета како можност за збогатување на изразната можност на јазикот.

18. Врз основа на сите наоди, тргнувајќи од генерализациите и резултатите постигнати во оваа студија, можеме да дојдеме до конечен заклучок дека и покрај фактот што средниот род во денешната состојба на јазикот се појавува во редуцирана форма и се смета за остаточна категорија,[301] тој сепак се одвива и живее во граматички, семантички и прагматички процеси во јазикот. Категоријата на среден род постоела во јазиците на индоевропското семејство, од кои многу го имале или сè уште е присутен. Фактот што оваа категорија во албанскиот јазик е наследена од праиндоевропскиот јазик, при сопствен историски развој именките од среден род се намалиле и интегрирале во еден од другите два рода, така што во денешна состојба во албанскиот јазик имаат ограничена употреба.

Од граматичка гледна точка, присуството на средниот род во албанскиот јазик со членот или наставката ***-t*** или ***-të***, претставува важен показател како разликувачки елемент од другите два рода. Од друга гледна точка, дел од именките од среден род, со посебна граматичка форма на аблативниот падеж, се дел од сложениот прирок или земаат функција на прилошки изрази, во случаи како *pushoi* ***së qari***, *mbaroi* ***së punuari*** и сл.

Од прагматична гледна точка, некои именки од среден род треба да се користат во таква форма, ако се земат предвид регистрите и функционалните стилови каде што се употребуваат. Така, на пример, во областа на логиката или филозофијата, би било поправилно да се користи именката *të menduarit* отколку *mendimi; të arsyetuarit* отколу *arsyetimi* итн.

Од семантички аспект, именките од среден род во албанскиот јазик разликуваат различни концептуални полиња поврзани со конкретни поими за предметот или делови од телото, со апстрактни поими за квалитет или состојба, со апстрактни поими кои изразуваат дејствија или резултат од дејство итн. Тргнувајќи од ова, треба да се забележи дека присуството на именките од среден род во албанскиот јазик е поврзано и со важен елемент како што е целосното покривање на концептуалното поле од апстрактната именка со наставка што ги заменила

[301] Për më tepër shih: AShSh & IGjL, *Gramatika e gjuhës shqipe I*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002, стр. 93.

придавските и глаголските именки од среден род. Како што истакна и Шабан Демирај, слабеењето на граматичките показатели кај именките од среден род се смета за елемент што довел до редуцирање на средниот род, бидејќи, како што истакнува, во албанскиот јазик тенденцијата за замена на средства на синтетичките зборообразувања преку препозитивни изведени именки, наспроти аналитичките, била поприфатлива и кога во народната свест ослабнал средниот род, тогаш препозитивните именки од среден род биле заменети постепено или со соодветни форми од женски род или со изведени именки со суфикс, исто како што истакнува дека во одредена фаза супстантивизацијата на препозитивните членувани придавки станала едно од главните средства за збогатување на именките.[302]

Оваа замена предизвикала апстрактните именки што ги замениле препозитивните именки од среден род да не се создаваат целосни семантички синоними, кои не ги опфаќаат сите семантички показатели.

Како такви случаи можеме да ги споменеме придавските именки од среден род од типот ***të zitë*** *(e ullirit),* ***të kuqtë*** *(e buzëve), (e ka zënë)* ***të verdhët***, ***të fikëtit***, ***të rëndët, të paktit***, ***të lehtët***, ***të hollët***, ***të pangrënët*** и некои други, кои формално и значајно не може да се заменат со апстрактни именки со наставка. Има и глаголски именки од среден род, како што се: ***të punuarit, të mësuarit, të menduarit, të ftuarit, të diturit, të shkruarit*** и др., кои не може да создадат целосна семантичка синонимија. Така, ако во првиот случај глаголската именка значајно го означува *дејството како процес*, во случајот на апстрактната именка дејството е означено како *апстрактен поим*, па дури и *резултат на дејството,* што ако се гледа од концептуален аспект, не го означува истото нешто и тука се работи за потполиња кои се испреплетуваат или редуцираат на главното концептуално поле.

Фактот дека дури и во стандардните речници, апстрактните именки со наставки се објаснуваат со среден род, најчесто со глаголски именки, е важен показател што говори за неговата неопходност за целосно изразување на концептот што именката ја означува во речничкиот збор.

Во оваа насока, вреди да се спомне и определбата на Александеар Џувани дека прекумерната употреба на апстрактни именки со наставки, а особено со наставката ***-je***, ги исфрлила од употреба партиципните именки од среден род. Оваа појава не е резултат на сопствената еволуција при историскиот развој на јазикот, туку под влијание на новолатинските и словенските јазици врз пишаниот јазик и особено врз дневниот печат.[303]

Невозможна е дури и замена на среден род со именки од други родови на неменливи аналитички глаголски форми, бидејќи тие се кристализирани како граматичка единица и невозможна е замената. Така на пр. не може да се замени формата: *për të punuar*, *një të punuar* или *me të punuar* со апстрактна именка, факт што го истакнал и Колец Топали.[304]

Неопходната употреба на простите именки од среден род се гледа во конструкцијата на фразеолошките изрази и дадените синтагми, каде што и покрај тенденцијата за промена на родот, донекаде тоа е невозможно, бидејќи се нарушува семантичката структура на синтагмата, што, исто така, се потврдува со нејзината

[302] Shaban Demiraj, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1985, стр. 203-205.
[303] Aleksandër Xhuvani, *Vepra I*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, 1980, стр. 173
[304] За повеќе види: Kolec Topalli, *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2011.

замрзната форма, како во случаите *iu ngjeth* ***mishtë*** dhe jo *iu ngjeth* ***mishi***; *më ka bërë* ***kryet*** (më ka lindur, më ka sjellë në jetë) a ne *më ka bërë* ***kryen*** и др.

Значи, и покрај колебањата и редуцирањето, именките од среден род не може априори да се сметаат како остаточна појава во албанскиот јазик.

SUMMARY

The study " *Neuter nouns gender in dialect dictionaries of the Albanian language*" is a complete study of this phenomenon. Giving a diachronic perspective to the examination, in order to see the changes that have occurred, this phenomenon has been looked at with all its conservative elements, oscillations and complete transitions, which have led to the integration of names in the other two genders in the Albanian language .

The object of this research is the analysis of the state of the neuter gender in dialectal and regional dictionaries of the Albanian language.

The study is preceded by a chronological description about the contribution and evidence of the neuter gender in the Albanian language from the old authors of the Albanian language to the analysis of the today dictionaries taken in the study.

The analyzed corpus was extracted from the entire collection of neuter gender nouns in some dictionaries and handbooks, drawn up mainly on the basis of Albanian dialects, with the aim of investigating this category in a conservative state. The choice of dictionaries is not random, but with a specific purpose. It is thought that these dictionaries are more representative in terms of researching the issue in question and include an important period of time in the development of the Albanian language.

The novelty of the research lies precisely in the fact that in the analysis of this phenomenon, a number of dictionaries with regional and dialect subjects were examined, which includes all Albanian-speaking geographical areas. From a chronological point of view, these dictionaries belong to a time period of more than a century, where important stages of the development of the Albanian language are combined. In this way, it is thought that the phenomenon has been looked at completely, creating the possibility of approaching the current standard of Albanian.

The study, in this aspect, clarifies the fact that regional and dialect dictionaries are a great opportunity and wealth of an inexhaustible corpus to undertake studies of different linguistic aspects in all study levels of the language. The identification and classification of dialect dictionary words according to specific fields, brings data of interest to the paper.

Structured in five chapters, in addition to the conclusions, the paper describes the main aspects of the neuter gender, the characteristics of this gender in the Albanian language, the views of various local and foreign authors on this phenomenon, the development and trends that have occurred throughout the historical development of the language, its deliberation in Albanian works and authors chronologically, as well as the condition, analysis and variety of forms of the neuter gender in dialectal and regional dictionaries of Albanian, as well as in its normative dictionaries.

The analysis in dialectal or regional dictionaries as well as the approach to normative dictionaries has highlighted distinct or characteristic features that are not reflected in the current state of the language or in its standard, but also features that have remained inherited in the language in rigid form. Those elements or aspects that have changed the most are also defined. Following this logical line of analysis and findings has all been in function of the answers to the research questions raised at the beginning of the paper.

The review of the complete theoretical literature has created opportunities to analyze the views of different authors and grammarians on the definition of the three-gender system in the language, the role and place of the neuter gender in the languages of the Indo-European family and, in particular, the development of this phenomenon in the Albanian language.

The review of the literature also allows us to come to the conclusion that the decrease of the neuter gender in the Albanian language is also observed in dialectal aspects of use, where nouns of the neuter gender have a tendency to decrease their use. Today, these names do not appear in most of the northern Geg dialect, with some exceptions, while in the southern dialect the situation is somewhat different, but, in any case, even there the neuter gender is narrowing its use. There is a difference in the Tosk dialect, where the neuter gender is preserved somewhat better, especially in some dialects of the South, the situation is more conservative.

Of all the neuter groups, the nouns denoting substance have almost completely disappeared, while the nouns deriving from the substantiving of the participles as well as a few nouns deriving from the substantiving of the neuter adjective. The presence of the neuter in today's Albanian language can also be found in ingrained form, mainly in phraseological expressions.

In general, all reviewed authors refer to the division of neuter nouns into three classes: simple neuter, neuter derived from adjectives and neuter derived from verbs, a division that was also taken into account in the analysis of the dictionaries under review. Within each grouping, other subclassifications related to affiliation or the semantic-grammatical field were made, which were also taken into account during the analysis, because based on them, the variety of forms of the neuter gender and the elements of this category that present features were determined distinct.

On the other hand, this is also used as a way to see where the disintegrating or conserving tendencies of this phenomenon are more visible. Thus, if first neuter nouns denoting substances or parts of the body, inherited or borrowed, are generally integrated into one of the other genders, such as ***balli, gruri, dylli, mjalti, brumi, gjalpi, leshi, plehu*** *(forehead, wheat, wax, honey, dough, butter, wool, manure*), etc. , there is only a narrow category of neuter nouns derived from adjectives, which have not been integrated into the other two genders, but continue to be used only in this form, mainly in stable phrases, such as ***të zitë e ullirit, të kuqtë e buzëve, e ka zënë të verdhët***, as well as another group of nouns, which could not even create other neuter nouns derived from adjectives with a suffix, such as ***të fikëtit***, ***të rëndët***, ***të paktit***, etc.

Neuter nouns derived from verbs, despite being the largest number in the neuter group, tend to decline, mainly due to their replacement by other nouns, usually suffixed verb nouns.

In many cases, the replacement of a neuter noun with an abstract noun with a suffix is not possible, because the replacement does not fully preserve the semantic core with that of the verbal neuter or the meanings are not related at all or may be different from those of the neuter noun .

This is reinforced by the fact that the presence of the prepositional neuter derived from verbs has not completely disappeared even from the normative dictionaries of standard Albanian. These nounss, in these dictionaries, although for the most part they are not part of the words of the dictionaries, are often used as single sources to explain the abstract nouns that is placed in the word, or to give more complete semantic synonymy in word explanations.

Another aspect mentioned by all the reviewed authors is related to the preservation of the neuter gender in phraseology, where the noun, regardless of the group to which it belongs, preserves the neuter gender, because the use of the neuter noun is related to the identity of the phraseological unit with other phenomena of the system phraseology such

as the units of “phraseological family", which are created according to their word-forming system.

This presence of the neuter in phraseology has taken its place as such in the normative dictionaries, despite the fact that for neuter nouns denoting substance, a substitution trend is observed in phraseology as well.

The analysis of this phenomenon has been done chronologically, starting with the old authors of Albanian literature and examining it continuously up to the last dialect dictionaries in all Albanian-speaking areas.

Starting from the generalizations made above, it can be concluded that the simple neuters, inherited or borrowed in the Albanian language, are those that have undergone shrinkage or complete disintegration from the neuter gender, passing to the other two genders, mainly in the singular of male gender. The only first neuter that appears as such even in standard Albanian is the noun head, meaning part of the human body.

Other classes of neuter nouns, such as neuter derived from verbs and neuter derived from adjective, despite their tendency to reduction in use and oscillation as neuter, continue to be used as such, not only in phraseology where their stability is greater , but also in some cases also in free uses, because their replacement with abstract nouns does not necessarily fulfill the synonymy of the word and their semantic field does not include all the semantic components. The fact that in the normative dictionaries these neuter are used to explain or paraphrase the explanation of words, shows that their presence in use in these cases and alongside them is necessary and can be seen as an opportunity for life in the language.

Based on all the findings, starting from the generalizations and results achieved in this study, we can reach the final conclusion that despite the fact that the neuter gender in today's state of the language appears reduced and is considered a category that is left in the language, it still takes place and lives in grammatical, semantic and pragmatic processes in language. The category of neuter gender existed in the languages of the Indo-European family, many of which had or still have such a gender. The fact that this category in the Albanian language is inherited from the Indo-European language and has undergone internal historical developments is also related to the presence of three types of neuter that were once more useful and today have limited use.

In terms of grammar, the presence of the neuter in the Albanian language shows interest in relation to the article or ending ***-t*** or ***-të***, as a distinguishing element from the other two genders. In another perspective, a part of the neuter, with a special grammatical form of the derivative case, are part of the compound predicate or take the function of adverbial expressions, in cases like: ***pushoi së qari***, ***mbaroi së punuari (*** he stopped crying, he finished working), etc.

From a pragmatic point of view, some neuter words need to be used in such a form, if the registers and fields of discourse where they are used are taken into account.

Thus, for example, if one considers discourse in the field of logic or philosophy, it would be more correct to use the name *thinking* rather than *thought*; *the reasoned* than the reasoning etc.

In terms of semantics, the neuter in the Albanian language distinguishes different conceptual fields related to concrete notions of the subject or parts of the body, to abstract notions of quality or condition, to abstract notions that express actions or the result of action, etc. Starting from this, it should be noted that the presence of the neuter in the Albanian language is also related to an important element such as the complete coverage

of the conceptual field by the abstract noun with a suffix that has replaced the pronominal neuter nouns derived from verbs.

The weakening of grammatical indicators in neuter nouns has been seen as an element that has led to the disintegration of the neuter gender, because, as he points out, in the Albanian language the tendency to replace by means of synthetic derivation with suffixed derived nouns, compared to the analytical one, was more pleasant and when the neuter gender weakened in the popular consciousness, then the prefixed neuter nouns came and were replaced little by little either with the corresponding forms of the feminine gender or with suffixed derived nouns, as it indicates that at a certain stage the naming of the nominative adjectives became one of the main means of enriching the noun class.

The fact that even in standard dictionaries, abstract nouns with a suffix are explained by means of a neuter noun mainly derived from the verb, is an important indicator that speaks of its necessity in order to fully express the concept that the noun marks in the word of the dictionary.

Even the replacement of the neuter form with nouns of other genders of non-elaborated analytical verb forms is impossible, since they are crystallized as a grammatical unit and it is impossible as a replacement. So e.g. the form: ***për të punuar, një të punuar*** or ***me të punuar*** cannot be substituted with an abstract noun.

For the simple neuters, their necessity is seen in the construction of phraseological expressions and stable phrases, where despite the tendency to change gender, to some extent this is impossible because the semantic structure of the phrase is broken, which also agrees with its ingrained form.

So, despite the "fluctuations" and "reduction",(lingual folds) the neuter gender cannot be taken a priori as a worthless phenomenon left in the language.

Користена литература

Aikhenvald, Alexandra Y. *How Gender Shapes the World*, Oxford: Oxford University Press, 2016, f. 1-3.

Ajeti, Idriz. *Studime për gjuhën shqipe - Vepra të zgjedhura*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2017.

Ajeti, Idriz. *Studime për gjuhën shqipe-Vepra të zgjedhura*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2017.

Arnauld, Antoine & Lancelot, Claude. *General and Rational Grammar: The Port-Royal Grammar*. 2nd ed. Ed. and transl. by Jacques Rieux & Bernard E. Rollin, The Hague - Paris: Mouton, [1660], 1975, f. 75-78.

AShSh & IGjL, *Fonetika dhe gramatika e gjuhës së sotmë letare shqipe, II*, Tiranë Akademia e Shkencave, 1976.

AShSh & IGjL, *Gramatika e gjuhës shqipe I*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002.

AShSh. *Fjalori Enciklopedik Shqiptar*, Vëllimi I, Tiranë: ASHSH, 2008.

Ashta, Kolë. "Neologjizmat e Kostandin Kristoforidhit" në: *Studime filologjike 2*, XLIV (XXVII),Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1990, fq. 113-142.

Ashta, Kolë. *Leksiku historik i gjuhës shqipe IV*, Shkodër: Camaj-Pipa, 2002.

Ashta, Kolë. *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi I.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 1996.

Ashta, Kolë. *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi II.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 1998.

Ashta, Kolë. *Leksiku historik i gjuhës shqipe, Vëllimi III.* Shkodër: Universiteti i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Sektori Shkencor i Albanologjisë, 2000.

Bassetti, Benedetta. "Is grammatical gender considered arbitrary or semantically motivated? Evidence from monolinguals, second language learners and early bilinguals" in: *British journal of psychology*, 2013, ISSN: 0007-1269. DOI:10.1111/bjop.12037.

Beci, Bahri. "E folmja e Luznisë së Dibrës" në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, f. 223-281.

Beci, Bahri. "E folmja e Mirditës", në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, f. 26-139.

Beci, Bahri. "E folmja e Shkrelit", në: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, f. 268-330.

Beci, Bahri. "Mbi katër inovacione fonetike të të folmeve të Gegnisë së Mesme" në: *Konferenca e parë e studimeve albanologjike*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, fq. 261-269.

Beci, Bahri. "Të folmet qendrore të gegërishtes", në: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, f. 3-92.

Bulo, Jorgo. "Vepra e Thimit Mitkos për rindërtimin e identitetit kombëtar" në: *Konferencë Shkencore Ndërkombëtare kushtuar jetës dhe veprës së Thimi Mitkos në 195-vjetorin e lindjes*. Korçë: Universiteti "Fan S. Noli" Korçë, Fakulteti i Edukimit dhe Filologjisë, Bashkia e Korçës, 2015, f. 9-14.

Byron, Janet. *Përzgjedhje midis alternativash në standardizimin e gjuhës. Rasti i gjuhës shqipe*, Tiranë: Dituria, 2012.

Cimochowski, Waclaw. *Le dialecte de Dushmani: description de l'un des de l'Albanie du Nord*, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1951.

Cipo, Kostaq. E. Çabej, M. Domi, A. Krajni, O. Myderrizi, *Fjalor i gjuhës shqipe*, Tiranë: Instituti i Shkencave, 1954.

Cipo, Kostaq. *Gramatika shqipe*, Tiranë: Instituti i Shkencave, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve dhe Shpërndarjes, 1949.

Corbett, Greville G. "Gender Grammatical", in: *International Encyclopedia of the Social of the Social & Behavioral Sciences*, Second Edition, Elsevier, 2015, f. 759-799.

Çabej, Eqrem. "Pjetër Budi dhe gjuha e tij" në: *Studime Filologjike Nr. 4*, Viti XX (III). Tiranë: Universiteti i Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1966, f. 139-150.

Çabej, Eqrem. *Gjon Buzuku*. Në BSHSH, 3, Tiranë,1955, f.39-50; Shaban Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1972, f. 176.

Çabej, Eqrem. *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe. Pjesa e parë*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 15, 2008.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu I*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1982.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu II*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1976.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu III*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1987.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu IV*.Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1996.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu V*. Tiranë: Botime Çabej, 2014.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu VI*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2002.

Çabej, Eqrem. *Studime etimologjike në fushë të shqipes, Bleu VII*.Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2006.

Çabej, Eqrem. *Studime gjuhësore VII*, Prishtinë: Rilindja, 1986.

Çabej, Eqrem. *Studime Gjuhësore, VI*. Prishtinë: Rilindja, 1976.

Çabej, Eqrem. *Shumësi i singularizuar në gjuhën shqipe*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 24, 2012.

Çeliku, Mehmet. "E folmja e qytetit të Durrësit dhe rrethinave të tij" [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 285 -325.

Çeliku, Mehmet. "E folmja kalimtare e Shpatit", në: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, f. 194-265.

Çeliku, Mehmet. "Të folmet e Kavajës" në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, f. 133-222.

Demiraj, Bardhyl. *Dictionarium Latino-Epiroticum* (Romae 1635) per R. D. Franciscum Blanchum (botim

kritik). Shkodër: Botime Françeskane, 2008.

Demiraj, Shaban. "Çintegrimi i gjinisë asnjanëse në gjuhën shqipe", në: *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, 1972, f. 171-216.

Demiraj, Shaban. "Çintegrimi i gjinisë asnjanëse" në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1973, f. 272-318.

Demiraj, Shaban. "Emrat prejfoljorë asnjanës dhe togjet me vlerë foljore të formuara me pjesëmarrjen e tyre", në: *Studime filologjike, Nr. 2*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Viti XXIII (VI), 1969, f. 39-74.

Demiraj, Shaban. "Rreth ndërrimit të gjinisë së emrave në shumës në shqipe vështruar edhe në përqasje me rumanishten", në: *Studime filologjike, Nr. 4*, Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Viti XX (III), 1966, f. 83-92.

Demiraj, Shaban. *Çështje të sistemit emëror në gjuhën shqipe*. Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, 1972.

Demiraj, Shaban. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Prishtinë: "Rilindja", 1988, f. 184.

Demiraj, Shaban. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Universiteti i Tiranës, 1985.

Demiraj, Shaban. *Gjuha shqipe dhe historia e saj*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 1988.

Demiraj, Shaban. *Gjuhësi Ballkanike*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2004, f. 70.

Desnickaja, Ana. "Mbi strukturën morfologjike të gjuhës shqipe, 1958", cit. në Sh. Demiraj, *Çështje të sistemit emëror të gjuhës shqipe*", Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, 1972, f. 92-93.

Desnickaja, Ana. "Srednij rod "ili kategorija "opredeljennoj massy"?" në: *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë. Universiteti i Tiranës, (1977), 1985, f. 187-190.

Domi, Mahir. "Probleme të historisë së formimit të gjuhës shqipe, arritje dhe detyra", në *Iliria*, Vëllimi 13, Nr.1, Tiranë: Instituti i Arkeologjisë, 1983, f. 5-38.

Domi, Mahir. *Morfologjia historike e shqipes*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, 1961.

Dozon, Auguste. *Manuel de la langue chkipe, ou Albanaise: grammaire, chrestomathie, vocabulaire*. Paris: 1879.

Dressler, Wolfgang U. & Doleschal, Ursula. "Gender Agreement via Derivational Morphology", in: *Acta Linguistica Hungarica*, Vol. 40, No. 1/2, 1991, f. 115-137.

Drini, Sulejman; Goçi, Ibrahim & Halimi, Mehmet. "Parathënie" në: *Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1982, fq. 3-5.

Dhrimo, Ali. "Probleme teorike dhe praktike për hartimin e fjalorëve dygjuhësh", në: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Kosovës, *Leksikografia shqipe-trashëgimi dhe perspektivë*, Tiranë: "Mësonjëtorja", 2005, fq. 223-228.

Elezi, Mehmet. *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Lezhë: Enti Botues "Gjergj Fishta", 2006.

Elezi, Petër. "Kontribute për fjalorin dialektor", në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, f. 345-370.

Elsie, Robert. *Histori e letërsisë shqiptare*, Botim i dytë, Përktheu nga anglishtja Abdurrahim Myftiu. Pejë: Dukagjini, 2001.

Feka, Thanas. "Rreth fjalorëve dialektorë të shqipes", në: *Leksikografi shqipe - trashëgim dhe perspektivë*, Tiranë: 2005, f. 204.

Frashëri, Sami. *Vepra 5. Shkronjëtorja e gjuhës shqipe - Gramatika e parë e shkruar në gjuhën shqipe*, Shkup: LogosA, 2004.

Gazulli, Nikollë. "Syzim mbí para – e mbrapashtesa të gjuhës shqipe" në: *Fjalori i Gazullit. Fjalorth i Ri-Fjalë të rralla të përdoruna në Veri të Shqipnis. Botim anastatik*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 2, 2005.

Gecaj, Murat. "Vështrim rreth morfologjisë të së folmes së Krasniqes", në: *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, f. 221-256.

Gosturani, Xheladin. "E folmja e Çeremit dhe e Valbonës (Rrethi i Tropojës)", në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, f. 279-341.

Gosturani, Xheladin. "E folmja e Hasit", në: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, f. 211-269.

Gosturani, Xheladin. "E folmja e Ragamit" [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 230-282.

Gosturani. Xheladin. "Struktura gramatikore e së folmes së qytetit të Elbasanit dhe leksiku i saj" në: *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, f. 3-155.

Grup autorësh, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2020.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990.

Grup autorësh, *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005.

Grup autorësh, *Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1982.

Grup autorësh, *Fjalor i Gjuhës së Sotme Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1981.

Grup autorësh, *Fjalor i Gjuhës Shqipe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2006.

Gjinari, Jorgji et al. (AShSh, IGjL), *Atlasi Dialektologjik i Gjuhës Shqipe*, Vëllimi II, Napoli: Universita degli studi di Napoli L'Orientale, Dipartimento di studi dell'Europa orientale, 2008.

Gjinari, Jorgji & Shkurtaj, Gjovalin. *Dialektologji*, Tiranë: SHBLU, 2009.

Gjinari, Jorgji et al. (AShSh, IGjL), *Atlasi Dialektologjik i Gjuhës Shqipe*, Vëllimi I, Napoli: Universita degli studi di Napoli L'Orientale, Dipartimento di studi dell'Europa orientale, 2007.

Gjinari, Jorgji. "Marrëdhëniet e sotme të gjuhës letrare me dialektet" në: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, f. 369-376.

Gjinari, Jorgji. "Vëzhgime mbi të folmen e Bregut të Bunës", në: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, f. 331-370.

Hahn, Johann Georg von. *Albanesische studien II*, Jena: 1854.

Hamiti, Asllan & Qamili, Ajten. *Dialektologjia e gjuhës shqipe*, Shkup: UIShM, 2014.

Hamiti, Asllan *E folmja shqipe e Karadakut të Shkupit*, Shkup: Logos-A, 2014

Hamiti, Asllan. "Atlasët krahinorë çojnë përpara gjeografinë gjuhësore të shqipes", në: *AKTET* - Journal of Institute AlbShkenca,Revistë Shkencore e Institutit AlbShkenca, Vol. III, Tiranë-Prishtinë-Shkup: Institute AlbShkenca, 2010, f. 519-521.

Hamiti, Asllan. "Ndihmesa e studiuesve të Maqedonisë në fushën e dialektologjisë shqiptare", në: *Aktet e Takimit Ndërkombëtar Vjetor*, Vëll. II, Nr. 1, Tiranë: IASH, 2008, f. 53-57.

Hamiti, Asllan. "Profesor Remzi Nesimi – studiues i të folmeve shqipe në Maqedoni" në: *Ndihmesat e disa gjuhëtarëve për shqipen*, Shkup: Stobi Trejd, 2021, fq. 217- 227.

Hamiti, Asllan. "Veçoritë fonetike-fonologjike të të folmes së Karadakut të Shkupit" në: *AKTET- Journal of Institute Alb-Shkenca* (*Revistë Shkencore e Institutit Alb-Shkenca*): Tiranë-Prishtinë-Shkup, 2011, fq. 672-676.

Hamiti, Asllan; Neziri, Zeqirja & Leka, Agim. *Gjuhë shqipe dhe letërsi për vitin IV të gjimnazit të reformuar*, Shkup: Prosvetno Dello ShA, 2005.

Haxhihasani, Qemal. "Fjalor nga e folmja e Tiranës (qytet dhe fshat)", në: *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, f. 258-425.

Haxhihasani, Qemal. "Vështrim i përgjithshëm mbi të folmen e banorëve të Çamërisë", në: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, f. 118-193.

Haxhihasani, Qemal. "Vështrim i përgjithshëm mbi të folmen e banorëve të Çamërisë", në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, f. 3-131.

Haxhihasani, Qemal. "Vëzhgime rreth të folmes së Polisit", [në]: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, f. 93-152.

Haxhihasani, Qemal. *Thimi Mitko, Vepra*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981.

Hockett, Charles F. *A course im modern linguistics*, New York: The Macmillan Company, 1958, f. 230-234.

Hoxha, Shefqet. "E folmja Arrnit" [нë]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 57-188.

Hoxha, Shefqet. "Vëzhgime mbi të folmen e Vilë-e-Kalisit të Lumës", në: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, f. 130-210.

Hysa, Enver. "Dukuri e prirje të formimit të fjalëve në shqipen e sotme letrare", në: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, f. 299-321.

Hysa, Enver. "Larmia e mjeteve dhe tipave fjalëformues te Fjalori i shoqërisë "Bashkimi"", në: *Fjalori i shoqërisë "Bashkimi" në 100-vjetorin e tij*, Shkodër: Universitetim i Shkodrës "Luigj Gurakuqi", Instituti i Studimeve Albanologjike, 2011, fq. 30-36.

Ibrahimi, Mustafa. *E folmja shqipe e rrethit të Prilepit dhe Krushevës,* Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Botimi dytë i plotësuar, Biblioteka Dialektologji, 2022.

Islamaj, Shefkije. "Fjalori latinisht -shqip i Frang Bardhit*",* në *Gjurmime Albanologjike-Seria e shkencave filologjike 36*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2006, f. 68.

Islamaj, Shefkije. "Pasuria leksikore e Maqedonisë shqiptare" në: *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni*, Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, fq. 816-819.

Islamaj, Shefkije. "U ribotua Fjalori i shoqërisë "Bashkimi"" në: *Gjurmime albanologjike-Seria e shkencave filologjike IX*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1980, f. 313.

Islamaj, Shefkije. "Gjuha standarde shqipe, dialektet dhe letërsia" në: *Gazeta "Dita"*, dt. 15 dhjetor 2017.

Jashari, Ali. "Fjalori leksiko-frazeologjik i Devollit si dëshmi historike dhe etnosociolinguistike*",* në: *Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, Nr. 47*, Prishtinë: IAP, 2017, f. 177-200.

Jespersen, Otto. *Language - its nature, development and origin*. Great Britain: Unwin Brothers Ltd. Woking and London, 1954.

Jespersen, Otto. *The Philosophy of Grammar,* London: George Allen & Unwin Ltd, 1951.

Keshi, Skënder. "Disa dukuri për të folmen e Mbiudhës së Maqellarës në Dibër", në: *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, f.159-219.

Klosi, Ardian. *Netët Pellazgjike të Kral Reinholdit: tekste të vjetra të Greqisë*, mbledhur nga Karl Reinhold 1850-1860. Tiranë: Botime K&B, 2005.

Kostallari, Androkli. "Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë", në: *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe* III, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 1989, f. 5-40.

Kostallari, Androkli. "Parimet themelore për hartimin e "Fjalorit të gjuhës së sotme shqipe"", në: *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe, II*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1972, f. 3-80.

Kostallari, Androkli. "Vëzhgime mbi disa grupe fjalësh popullore të trojeve verilindore të shqipes*",* në: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe III*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1989, f. 77-92.

Kūriákī, Kárlos. *A grammar of modern indo-european,* European Union: Indo-European Language Association (Dnghu Adsoqiation), 2007, f.112-115.

Lafe, Emil. "Lufta për pastërtinë e gjuhës në kohën tonë", në: *Gjuha letrare kombëtare shqipe dhe epoka jonë*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1988, f. 97-122.

Likaj, Ethem & Çabej, Maklena. *Morfologji e shqipes standarde*, Tiranë: Shtëpia Botuese Julvin, 2013.

Likaj, Ethem. *Zhvillimi i eptimit në gjuhën shqipe*, Tiranë: Shtypshkronja JULVIN, 2006.

Luraghi, Silvia. "The origin of the Proto-Indo-European gender system: Typological considerations", in *Folia Linguistica*, 45/2, Published by De Gryter Mouton, 2011, f. 435-464.

Lyons, John. *Hyrje në gjuhësinë teorike*, Tiranë: Shtëpia Botuese Dituria, 2010.

Lloshi, Xhevat. "Vlerat e pashtershme të një fjalori- Parathënie e botimit anastatik" në: *"Fjalori i Bashkimit": botim anastatik i "Fialuer i Rii i Shcypes" (1908) të Shoqërisë "Bashkimi"*, Lezhë: Botimet Fishta, 2018, fq. V-XI.

Mansaku, Seit. "Disa veçori morfosintaksore të librit të parë në gjuhën shqipe" në: *Studime Filologjike 1-2*. Tiranë: Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2001, f. 15-36.

Mansaku, Seit. "Parathënie e botimit shqip" në: *Gustav Meyer-Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, përktheu Anila Omari. Tiranë: Botime Çabej, 2007, f. 5-14.

Marano, Giorgio. "Tekste dialektore nga e folmja e Vakaricos", në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, f. 371-408.

Matasović, Ranko. "Proto-indo-european and language typology", in: *The Indo-European Languages*, second edition, edited by Mate Kapović. New York: Routledge-Taylor & Francis Group, 2017, f. 153-170.

Mathews, Peter H. *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

Meillet, Antoine. *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris: Champion, 1982.

Memisha, Valter. "Fjalë përcjellëse-Aleksandër Xhuvani, Fjalor i Gjuhës shqipe", në: *Aleksandër Xhuvani-Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: ASHSH-ASA, IGJL, 2020, f. I-V.

Memisha, Valter. "Poezia e Agollit si laborator gjuhësor metaforik", në *Dritëro Agolli- Personalitet i shquar i letërsisë dhe kulturës shqiptare*, Gjirokastër: Universiteti "Eqrem Çabej", 2013, f. 341-349.

Memisha, Valter. "Rreth sistemit emëror në Fjalorin e Gjuhës Shqipe të Mehmet Elezit", në: *Studime filologjike 1-2*, Tiranë: QSA-IGJL, 2009, f. 73-84.

Memisha, Valter. *Dukuri semantike gjatë formimit të mbiemrave prejpjesorë në gjuhën shqipe*. (monografi)", Gjirokastër: 1999, f. 70-71.

Mitko, Thimi. *Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike*, (Përgatitur për botim dhe studimi hyrës nga Dhori Q, Qirjazi). Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2012.

Muça, Fatmir. "E folmja e krahinës së Konispolit" [në]: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, f. 281-360.

Mulaku, Latif. "E folmja shqipe e Shalës së Bajgorës" [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 189-227.

Murati, Qemal. "Fjalor me pasuri të pamatë të thesarit leksikor e frazeologjik" në *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni*, Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, fq. 11-14.

Murati, Qemal. "Për traditën dhe prurjet e leksikologjisë sonë shqiptare", në: *Albanologji 6*, Vëllimi I, Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2015, f. 23-30.

Murati, Qemal. "Profesor Remzi Nesimi–prijatar i albanologjisë shkencore në Maqedoni" në: *Kontributi i profesor Remzi Nesimit për gjuhën shqipe dhe gjuhësinë shqiptare*, Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve – Shkup, 2019, fq.17-24.

Murati, Qemal. *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni*, Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015.

Murati, Qemal. *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve të Kosovës*, Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2018.

Nesimi, Remzi. *E folmja e Dervenit*, Tetovë: Universiteti Shtetëror i Tetovës, Seminari i Albanologjisë, 2008.

Nushi, Jani. Fjalë popullore nga Myzeqeja, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 1991.

Omari, Anila. *Leksiku i veprës së Pjetër Bogdanit*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë i dhe Letërsisë, 2016.

Omari, Anila. "Fjalori etimologjik i Kolec Topallit - kurorëzim i studimeve të një jete kushtuar historisë së shqipes" në: *Seminari XII Ndërkombëtar i Albanologjisë*. Tetovë: Universiteti i Tetovës, 2018, f. 44-49.

Omari, Anila. "Shënime të përkthyesit" në: *Gustav Meyer-Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*, përktheu Anila Omari. Tiranë: Botime Çabej, 2007, f. 15-21.

Osmani, Tomor. "Leksiku i autorëve të vjetër-mbështetje për fjalorin historik të gjuhës shqipe" në: *Leksikografia shqipe - Trashëgimi dhe perspektivë*. Tiranë: AShSh, IGjL, AshAK, 2005, f. 282-288.

Paci, Evalda. "Rreth disa veçorive leksikore e frazeologjike në veprat e letërsisë së vjetër shqipe (Vështrim analitik dhe retrospektiv)" në: *Studime Filologjike 1-2, LXXIII (LVI)*. Tiranë: Akademia e Studimeve Albanologjike & Institutit i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2019, f. 169-182.

Pasho, Hëna. "Vështrim mbi leksikun krahinor të "Fjalorthit të ri" të Pano Tases", në: *Studime filologji-ke 3-4*, Tiranë: QSA-IGJL, 2001, f. 121.

Pedersen, Holger. *Albanesische Texte mit Glossar*. Leipzig: 1895.

Pedersen, Holger. "Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)", në: *Studime rreth historisë së gjuhës shqipe*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, 1973, f. 264-271 .

Pedersen, Holger. "*Gjinia asnjanëse në gjuhën shqipe (1894)*", në: *Studime për gjuhën shqipe*, Botime të veçanta XLVIII, Libri 20, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2003, f. 47-54.

Pedersen, Holger. *Studime për gjuhën shqipe*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2003, f. 47-49.

Perone, Lluka. "Fjalor i së folmes arbëreshe të Ejaninës" [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq.371-450.

Perone, Lluka. “Fjalori së folmes arbëreshe të Ejaninës”, në: *Dialektologjia shqiptare VII*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 2005, f. 428-575.

Petriti, Çelik. “Vëzhgime mbi të folmen e Strelcës (krahina e Gorës, rrethi i Korçës)” [në]: *Dialektologjia shqiptare V*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1987, f. 206-278.

Qendro, Thoma. *Fjalor i shqipes së Gjon Buzukut*. Tiranë: Shoqëria Biblike Ndërkonfesionale e Shqipërisë, Vernon Publishing, 2014.

Qirjazi, Dhori Q. “Netët pellazgjike të Karl Reinholdit: tekste të vjetra shqipe të Greqisë: 1850-1860 mbledhur nga Karl Reinhold”; transkriptuar e shpjeguar nga Ardian Klosi, në: *ALBANOHELLENIKA*, Revistë e studimeve filologjike /A journal of philological studies: Athinë, Tiranë, 2008, Years (IV-X), Number 3, f. 185-188.

Qirjazi, Dhori Q. “Studim hyrës-Rrugëtimi dhe vlera e veprës leksikografike të Th. Mitkos” në: *Thimi Mitko, Fjalëtore Shqip-Gërqisht, Gërqisht-Shqip & Ndihmesa të tjera leksikografike*, (Përgatitur për botim dhe studimi hyrës nga Dhori Q, Qirjazi). Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2012, f. 7-27.

Reinhold, Karl Heinrich Theodor. *Noctes Pelasgicae vel symbolae ad cognoscendas dialectos graeciae pelasgicas* by Karl Reinold -Athens: Typis Sophoclis Garbola, 1855.

Remler, Dahlia K. & Van Ryzin, Gregg G. *Research methods in practice: strategies for description and causation* (Second Ed.), Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2015, f. 126-129.

Riza, Selman. *Emrat në shqipe: Sistemi i rasave dhe tipat e lakimit*, Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, f. 98-111.

Riza, Selman. *Vepra III*, Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe Arteve e Kosovës, 2002.

Romaine, Suzanne. “Gender, grammar, and the space in between”, in: *Communicating Gender in Context*, edited by Helga Kotthoff and Ruth Wodak, Volume 42. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1997, f. 51-76.

Rrokaj, Shezai. “Disa parime të zbatuara në Fjalorin e “Bashkimit”, në: *Fjalori i shoqërisë “Bashkimi” në 100-vjetorin e tij*, Shkodër: Universiteti i Shkodrës, Instituti i Studi-meve Albanologjike, 2011, f. 106-107.

Samara, Miço. “Rreth vlerave leksikografike të Fjalorit të shoqërisë “Bashkimi””, në: *Shqyrtime albanologjike*, Shkup: 2000, f. 29-31.

Samara, Miço. *Hulumtime në leksikografi*, Tiranë: Panteon, 2000.

Siciliano, Pino. “Fjalorth i së folmes arbëreshe të Qanës” [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 453-509.

Shamku-Shkreli, Ledi. “Parashtresë - Rojë e Continuumit tonë kombëtar” në: Franciscus Blanchus (Frang Bardhi), *Dictionarium Latino-Epiroticum*. Tiranë: Botime Çabej, 2006, f. 7.

Shamku-Shkreli, Ledi. “Parathënie e botimit anastatik. Fjalori i Gazullit dhe Gegënishtja e Papërmbu-shur”, në: *Nikollë Gazulli, Fjalori i Gazullit. Fjalorth i Ri-Fjalë të rralla të përdorura në Veri të Shqipnis. Botim anastatik*, Tiranë: Botime Çabej, Excipere 2, 2005, fq. V-XVI.

Shamku-Shkreli, Ledi. “Parathënie-Fjalori që këndon” në: *Pano Tase, Fjalor dialektor me fjalë e shprehje nga Jugu i Shqipërisë*, Tiranë: Botime Çabej, 2006, fq.7-40.

Shehu, Hajri. “Rreth vlerave potenciale të leksikut popullor për gjuhën e sotme letrare shqipe”, në: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe III*, Tiranë: ASHSH - IGJL, 1989, f. 339-355.

Shkurtaj, Gjovalin. *Dialektologjia shqiptare*, Tiranë: SHBLU, 2003.

Shkurtaj, Gjovalin. "E folmja e Hotit", në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, f. 344-428.

Shkurtaj, Gjovalin. "E folmja e Kelmendit" në: *Dialektologjia shqiptare III*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1975, f. 5-129.

Shkurtaj, Gjovalin. "E folmja e Rranxave të Mbishkodrës", në: *Dialektologjia shqiptare IV*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1982, f. 144-278.

Shkurtaj, Gjovalin. "Pasqyrë madhështore e leksikut dhe frazeologjisë shqipe të krahinës së Devollit", në: *Parathënie-Fjalori leksiko-fraeologjik i Devollit*, Korçë: Botime PromoPrint, 2016, f. vii-xii.

Shkurtaj, Gjovalin. "Pasuria e shqipes në një fjalor dialektor të trojeve shqiptare në Maqedoni", në: *Fjalor i fjalëve dhe shprehjeve nga trojet e shqipes në Maqedoni*, Shkup: Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, 2015, fq. 807-812.

Shkurtaj, Gjovalin. *Fjalor leksiko-frazeologjik dhe etnolinguistik i Malësisë së Madhe*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2021..

Shkurtaj, Gjovalin. *Pesha e fjalës shqipe*, Tiranë: UFO Press, 2009.

Tagliavini, Carlo. *Le parlate albanesi di tipo Ghego orientale (Dardania e Macedonia nord-ocidentale)*, Roma: Reale Accademia d'Italia, 1942

Topalli, Kolec. "Dialektet e shqipes dhe standardi në kushtet e globalizmit" në: *Workshop: "Mbrojtja e dialekteve të gjuhës shqipe në kushtet e globalizmit*, Tiranë: RIAS & Ministria e Kulturës, 2014.

Topalli, Kolec. *Bazat e gramatikës historike të gjuhës shqipe*, Tiranë: SHBLU, 2011.

Topalli, Kolec. *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: Qendra e Studimeve Albanolo-gjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botime Albanologjike, 2017.

Topalli, Kolec. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*, Tiranë: Qendra e Studimeve Albanolo-gjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Botimet Albanologjike, 2011.

Topalli, Tefë. & Anisa Kosteri, "Atlasi Dialektologjik - Vepër Madhore e Gjuhësisë Shqiptare" në: *Milosao*, Tiranë: 25 janar 2009, f. X-XI.

Topalli, Xhabir. "Disa vërejtje për të folmen e krahinës së Pukës", në: *Dialektologjia shqiptare II*, Tiranë: Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Dialektologjisë, 1974, f. 282-341.

Totoni, Menella. "Vëzhgime rreth të folmeve të Kurveleshit", në: *Dialektologjia shqiptare I*, Tiranë: Universiteti i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1971, f. 31-117.

Thomai, Jani & Hysa, Enver. "Recension për "Fjalorin me fjalë e shprehje popullore nga Ujemuja" me autor Hajri Shehu", në: *Fjalor me fjalë e shprehje popullore nga e folmja e Ujemujës*, Tiranë: QSA & IGJL, 2016.

Thomai, Jani et al. *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, 2006.

Thomai, Jani. "Fjalorët dialektorë të Abdullah Zymberit - dëshmi shkencore fjalësh e shprehjesh popullore" në: *Gjurmime Albanologjike-Seria e shkencave filologjike*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2019, Nr. 49, fq. 11-32.

Thomai, Jani. “Leksikografia shqipe - trashëgim dhe perspektivë”, në: *Leksikografia shqipe - trashëgim dhe perspektivë*, Tiranë: 2005, f. 23-24.

Thomai, Jani. “Lëvizje prapavajtëse në leksikun e gjuhës së sotme shqipe” në: *Albanologji 6*, Vëllimi I. Prishtinë: Instituti Albanologjik, 2015, f. 9-21.

Thomai, Jani. “Zhvillimi i teorisë dhe praktikës leksikografike shqiptare pas çlirimit” në: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*, Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, f. 367.

Thomai, Jani. *Fjalor Frazeologjik i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Botime EDFA, 2010.

Thomai, Jani. *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Tiranë: Shtëpia Botuese QTAL, 2020.

Thomai, Jani. *Leksikologjia e gjuhës shqipe*. Tiranë: Botime Toena, 2006.

Thomai, Jani. *Leksiku dialektor e krahinor në shqipen e sotme*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2001.

Thomai, Jani. *Ligjërata pasuniversitare*, Korçë: Universiteti i Korçës, Fakulteti i Edukimit dhe Filologjisë, 2015.

Universiteti Shtetëror i Tiranës. *Fjalor shqip-greqisht prej Kostandin Kristoforidhit* (hartuar së pari me alfabet greqisht dhe botuar në Athinë më 1904-transkriptuar tani me alfabet shqip dhe përpunuar prej Aleksandër Xhuvanit), Tiranë: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë e Filologjisë, Printed in Czechoslovakia, 1961.

Veselaj, Nuhi. *Rreth identitetit të gjinisë asnjanëse në shqipen e sotme*, Prishtinë: ERA, 2015.

Weigand, Gustav. *Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt (Durazzo, Elbassan, Tirana*), Leipzig: 1913.

Xhaferri, Haredin. “E folmja e Tomoricës” [në]: *Dialektologjia shqiptare VI*, Tiranë: Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Sektori i Gramatikës dhe i Dialektologjisë, 1990, fq. 329 -368.

Xhuvani, Aleksandër. “Çështja e Fjalorit të Gjuhës shqipe” në: *Studime mbi leksikun dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe II*. Tiranë: ASHSH-IGJL, 1972, f. 115.

Xhuvani, Aleksandër. “Nji Fjalorth i ri” në: *Vepra 2*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 1990, fq. 86-87.

Xhuvani, Aleksandër. “Parathanie” në: *Fjalor shqip-greqisht prej Kostandin Kristoforidhit* (hartuar së pari me alfabet greqisht dhe botuar në Athinë më 1904-transkriptuar tani me alfabet shqip dhe përpunuar prej Aleksandër Xhuvanit), Printed in Czechoslovakia: Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë e Filologjisë, 1961, fq. 5-12.

Xhuvani, Aleksandër. *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, 2020.

Xhuvani, Aleksandër. *Vepra 1*, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, 1980.

Xhuvani, Aleksandër. *Vepra 2*, Tiranë: Akademia e Shkencave, 1990.

Ymeri, Haki. *E folmja shqipe e Karshiakës*, Shkup: Botime Shkupi, 1997.

Zymberi, Abdulla. “Asnjanësit te fjalori i Bardhit”, në: *Frang Bardhi 400-vjetori i lindjes*, Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007, f. 97-105.

Zymberi, Abdullah. *Fjalor popullor-me rreth 20 000 fjalë*, Prishtinë: MASHT, GrafBen, 2014.

Прилози

A
anë (Çabej)
ánë (Topalli)
anëtë (Bogdani)
anëtë (Budi)
annëtë (Buzuku)
ar (Topalli)
argt (Gazulli)
ārt (Çabej)
ashtë (Çabej)
ashtë (Topalli)

B
baart (Bashkimi)
báll (Gazulli)
ballë (Reinhold)
bállë (Topalli)
ballet (Bashkimi)
ballët (Çabej)
ballët (Tase)
ballëtë (Bardhi)
ballëtë (Bogdani)
ballëtë (Budi)
ballëtë (Mitko)
baltimët (Gazulli)
bar (Topalli)
bark (Reinhold)
bark (Topalli)
barkëtë (Buzuku)
barktë (Bardhi)
barktë (Bogdani)
barktë (Budi)
barktë (Çabej)
bartë (Çabej)
bri (Topalli)
brumë (Mitko)
brumë (Topalli)
brumët (Çabej)
brúmëtë (Bogdani)
brumëtë (Kristoforidhi)

D
d'betunit (Buzuku)
damt (Bogdani)
damtë (Budi)
darsmëtë (Buzuku)
dëm (Topalli)
dialë (Bardhi)
diathet (Bashkimi)
diathëtë (Bardhi)
diathëtë (Reinhold)
dillëtë (Çabej)
dillëtë (Reinhold)
djalëtë (Buzuku)
djathë (Meyer)
djáthë (Topalli)
djathët (Çabej)
djathëtë (Kristoforidhi)
dra (Topalli)
dráhët (Tase)
drāt (Çabej)
drátë (Elezi)
dratë (Reinhold)
drithë (Meyer)
drithet (Bashkimi)
drithët (Çabej)
drithët (Xhuvani)
dríthëtë (Bogdani)
drithëtë (Buzuku)
drithëtë (Kristoforidhi)
drithëtë (Reinhold)
drithëtë (Topalli)
drithtë (Budi)
drut (Çabej)
drutë (Buzuku)
drutë (Topalli)
dry (Topalli)
dryt (Çabej)
drytë (Buzuku)
dyllë (Bardhi)
dyllë (Tase)
dýllë (Topalli)
dyllet (Bashkimi)
dyllëtë (Bogdani)
dyllëtë (Budi)

Dh
dhallët (Çabej)
dhállët (Murati)
dhallët (Topalli)
dhe (Topalli)
dheet (Bashkimi)
dhēt (Çabej)
dhiame (Bashkimi)
dhiamët (Xhuvani)
dhiamëtë (Kristoforidhi)
dhjamë (Meyer)
dhjámë (Topalli)
dhjámët (1980)
dhjámët (2006)
dhjámët (2020)
dhjamët (Çabej)
dhjamët (Jashari)
dhjamët (Nushi)
dhjamët (Tase)
dhjamtë (Reinhold)

E
élpë (Reinhold)
emënatë (Bardhi)
emënitë (Bogdani)
emënitë (Budi)
emënitë (Buzuku)
émër (Topalli)
emërë (Çabej)
enëtë (Bogdani)
eshtënavet (Bardhi)

F
faj (Topalli)
fajtë (Bogdani)
fajtë (Budi)
fajtë (Buzuku)
fajtë (Çabej)
fillë (Tase)
flo:kèt (Shkurtaj)
frētë (Bardhi)
fretë (Buzuku)
frujtitë (Buzuku)

G
gardhë (Tase)
gazë (Reinhold)
gerzhimt (Murati)
ghalpet (Bashkimi)
gramë (Reinhold)
grunet (Bashkimi)
grunëtë (Bardhi)
grúnëtë (Bogdani)
grunëtë (Budi)
grunëtë (Buzuku)
grunëtë (Kristoforidhi)
grurët (Tase)
grurëtë (Reinhold)
gujt (Xhuvani)
gunëtë (Reinhold)

Gj
gjallpë (Meyer)
gjalmë (Tase)
gjálmë (Topalli)
gjalpë (Topalli)
gjalpët (Çabej)
gjalpëtë (Kristoforidhi)
gji (Topalli)
gjinjtë (Nushi)
gjītë (Bogdani)
gjítë (Elezi)
gjitë (Çabej)
gjyqitë (Bardhi)
gjyqitë (Bogdani)
gjyqitë (Budi)
gjyqitë (Buzuku)

H
hékuritë (Bogdani)
hi(t) (Topalli)
hitë (Çabej)
hut (Gazulli)

J
jalpëtë (Reinhold)
jáshtët (Murati)

K
karë (Reinhold)
karëtë (Çabej)
karëtë (Topalli)
kërrcásht (Murati)
klumështitë (Buzuku)
klumështitë (Reinhold)
kófshtë (Mitko)
kopështë (Bardhi)
kópështë (Mitko)
kopështitë (Buzuku)
kopshtë (Çabej)
kopshtë (Topalli)
kostë (Reinhold)
krah (Topalli)
krahët (Çabej)
krietë (Reinhold)
kripëë (Mitko)
kript (Topalli)
kriptë (Çabej)
kruetë (Bogdani)
krýet (1980)
krýet (2006)
krýet (2020)
krýet (Shehu)
kryé (Bashkimi)
krye (Çabej)
krye (Elezi)
krye (IAP)
krye (Kristoforidhi)
krye (Murati)
krye (Topalli)
kryet (Bogdani)
kryet (Shkurtaj)
kryet (Xhuvani)
kryetë (Bardhi)
kryetë (Budi)
kryetë (Buzuku)
kujsht (Murati)

L
lájmitë (Bogdani)
ledht (Gazulli)
lesh (Bashkimi)
lesht (Kristoforidhi)
lesht' (Reinhold)
lesht (Shkurtaj)
lesht (Tase)
lesht (Xhuvani)
leshtë (1980)
leshtë (2006)
leshtë (2020)
leshtë (Çabej)
leshtë (Mitko)
leshtë (Shehu)
li (Çabej)
li (Topalli)

M
maltë (Çabej)
mbaskrýet (1980)
melltë (Reinhold)
ménт (Reinhold)
mëntë (Reinhold)
mëntë (Tase)
mialtet (Bashkimi)
mialtët (Reinhold)
mielltë (Buzuku)
mielltë (Kristoforidhi)
mielltë (Mitko)
miill (Bashkimi)
mill (Topalli)
milltë (Çabej)
milltë (Kristoforidhi)
mishet (Bashkimi)
misht (Gazulli)
misht (Shkurtaj)
misht (Xhuvani)
misht (Zymberi)
mishtë (1980)
mishtë (2006)
mishtë (2020)
mishtë (Bogdani)
mishtë (Budi)
mishtë (Buzuku)
míshtë (Jashari)
mishtë (Kristoforidhi)
mishtë (Meyer)
mishtë (Reinhold)
mishtë (Tase)
mjaltë (Bardhi)
mjaltë (Topalli)
mjaltët (Çabej)
mjaltëtë (Bogdani)
mjaltëtë (Budi)
mnjékrëtë (Reinhold)
múaj (Topalli)
muojtë (Buzuku)

P
paskrýet (2006)
pasult (Zymberi)
penktë (Buzuku)
petëkatë (Bardhi)
petëkutë (Buzuku)
petk (Çabej)
petk (Topalli)
plehëtë (Bardhi)
plehëtë (Buzuku)
prehënitë (Buzuku)
préhër (Çabej)
préhër (Topalli)
prushtë (Kristoforidhi)
pshéshtë *(Elezi)*

Q
qállët (2006)
qelltë (Meyer)
qielltë (Bogdani)
qyet (Gazulli)

R-RR
rusht (Reinhold)
rrât f. 350 (Gazulli)
rrusht (Bashkimi)
rrusht (Zymberi)
rrushtë (Buzuku)

S -Sh

s’dekunit (Shkurtaj)
së prápi (Jashari)
shenjtë (Buzuku)
shtrat (Topalli)
sy (Topalli)
sytë (Buzuku)
sytë (Çabej)

T’

t afëritë (Bardhi)
t afritë (Bardhi)
t ambëltë (Budi)
t ambëlthitë (Bardhi)
t apsolvuomitë (Budi)
t ardhunitë (Bardhi)
t écuritë (Reinhold)
t errëtitë (Bardhi)
t ferfllu:mit (Zymberi)
t hershimitë (Bardhi)
t hershimitë (Bardhi)
t pādevotshimet (Budi)
t urdhënuemitë (Bardhi)
t’ urdhëruarit’ (Reinhold)
t’adhuruemit (Bashkimi)
t’afruemit (Bashkimi)
t’afrumit (Zymberi)
t’aguemit (Bashkimi)
t’ajmit (Bashkimi)
t’ajunit (Zymberi)
t’akulluemit (Bashkimi)
t’ambëlëtë (Kristoforidhi)
t’ambëltuemit (Çabej)
t’ambëltuemit (Xhuvani)
t’amelcuamit (Zymberi)
t’âmeltuemit (Bashkimi)
t’âmèltuomit (Shkurtaj)
t’amëlcumit (Zymberi)
t’amlit (Zymberi)
t’ânkuemit (Bashkimi)
t’ankumit (Zymberi)
t’ânmiksuemit (Bashkimi)
t’ârdhmit (Bashkimi)
t’ardhunit (Shkurtaj)
t’ardhunit (Zymberi)
t’armatismit (Bashkimi)
t’arnuemit (Bashkimi)
t’arnuemit (Zymberi)
t’ashpruemit (Bashkimi)
t’avitmit (Bashkimi)
t’avullu:mt (Zymberi)
t’avulluemit (Bashkimi)
t’avulluemit (Gazulli)
t’avullumit (Zymberi)
t’ba:mit (Zymberi)
t’baglumit (Zymberi)
t’bajtit (Zymberi)
t’bajtunit (Zymberi)
t’ballaisun (Bashkimi)
t’barazumit (Zymberi)
t’barisunit (Zymberi)
t’baruamit (Zymberi)
t’bashkumit (Zymberi)
t’bathmet (Shkurtaj)
t’begenisunit (Zymberi)
t’beku:mit (Zymberi)
t’belbxuem (Bashkimi)
t’bertitun (Bashkimi)
t’besumit
t’bërtitunit (Zymberi)
t’bi:mt (Zymberi)
t’bimunit (Zymberi)
t’birkuem (Bashkimi)
t’bishtnuem (Bashkimi)
t’bishtnumit (Zymberi)
t’bjerrunit (Zymberi)
t’bjeshkumit (Zymberi)
t’ble:mt (Zymberi)
t’blégruem (Bashkimi)
t’blegrumit (Zymberi)
t’blemit (Zymberi)
t’bleruem (Bashkimi)
t’bliruem (Bashkimi)
t’bojatisunit (Zymberi)
t’brejtit (Zymberi)
t’brejtunit (Zymberi)
t’britun (Bashkimi)
t’brumit (Shkurtaj)
t’brumit (Zymberi)
t’brydhtit (Zymberi)
t’brydhunit (Zymberi)
t’bu:tèt (Shkurtaj)
t’bubulluemit (Bashkimi)
t’buluemit (Bashkimi)
t’bulxuemit (Bashkimi)
t’bumit (Zymberi)
t’bunuemit (Bashkimi)
t’burgumit (Zymberi)
t’but (Zymberi)
t’buzkeshunit (Zymberi)
t’bylmy:mt (Zymberi)
t’bylmymit (Zymberi)
t’byrykatunit (Zymberi)
t’bythprapt (Zymberi)
t’cacitunit (Zymberi)
t’canglumit (Zymberi)
t’casunit (Bashkimi)
t’cékunit (Bashkimi)
t’célbsuemit (Bashkimi)
t’célbunit (Bashkimi)
t’cépunit (Bashkimi)
t’cérthulluemit (Bashkimi)
t’césatunit (Bashkimi)
t’céstisunit (Bashkimi)
t’cétuemit (Bashkimi)
t’céthunit (Bashkimi)
t’chaamit (Bashkimi)
t’chaamunit (Bashkimi)
t’chaluemit (Bashkimi)
t’chaluemit (Bashkimi)
t’charkuemit (Bashkimi)
t’chartunit (Bashkimi)
t’chilunit (Bashkimi)
t’chmênnunit (Bashkimi)
t’chmuemit (Bashkimi)
t’chnuemit (Bashkimi)
t’chuditunit (Bashkimi)
t’chudnuemit (Bashkimi)
t’chukunit (Bashkimi)
t’cikrrumit (Zymberi)
t’cinglu:mt (Zymberi)
t’cinnisunit (Bashkimi)
t’cirihollunit (Zymberi)
t’ciruemit (Bashkimi)
t’citunit (Bashkimi)
t’cofunit (Zymberi)
t’cokatunit (Zymberi)
t’cokunit (Zymberi)
t’coptuamit (Zymberi)
t’coptumit (Zymberi)
t’cortuemit (Bashkimi)
t’cpirrumit (Zymberi)
t’cuejtunit (Bashkimi)
t’cuklumit (Zymberi)
t’cullaku:mt (Zymberi)
t’cungumit (Zymberi)
t’curulatunit (Zymberi)
t’currumit (Zymberi)
t’ça:mt (Zymberi)
t’çajtit (Zymberi)
t’çaraveshunit (Zymberi)
t’çartit (Zymberi)
t’çelunit (Zymberi)
t’çepumit (Zymberi)
t’çethunit (Zymberi)
t’çfryjzuemit (Zymberi)
t’çfrymit (Zymberi)
t’çirumit (Zymberi)

t’çkalshitunit (Zymberi)
t’çkapunit (Zymberi)
t’çkolisunit (Zymberi)
t’çkrinit (Zymberi)
t’çkrrymit (Zymberi)
t’çmushunit (Zymberi)
t’çobanuemit (Zymberi)
t’çpikunit (Zymberi)
t’çrrastit (Zymberi)
t’çtermuamit (Zymberi)
t’çthirrunit (Zymberi)
t’çu:mt (Zymberi)
t’çuemit (Zymberi)
t’çukatunit (Zymberi)
t’çumit (Zymberi)
t’da:mt (Zymberi)
t’daamit (Bashkimi)
t’daamunit (Bashkimi)
t’dalunit (Bashkimi)
t’dalunit (Zymberi)
t’dalldisunit (Bashkimi)
t’dalldisunit (Zymberi)
t’dallumit (Zymberi)
t’damit (Zymberi)
t’damit (Zymberi)
t’damnuemit (Bashkimi)
t’dâmtuemit (Bashkimi)
t’damtumit (Zymberi)
t’daritunit (Bashkimi)
t’darkuemit (Bashkimi)
t’darkumit (Zymberi)
t’dashtunit (Zymberi)
t’dathunit (Zymberi)
t’déiunit (Bashkimi)
t’dejunit (Zymberi)
t’delenrisunit (Zymberi)
t’delunit (Zymberi)
t’derdhunit (Zymberi)
t’dermumit (Zymberi)
t’dértuemit (Bashkimi)
t’dervoshunit (Zymberi)
t’deshunit (Zymberi)
t’dërmumit (Zymberi)
t’dërrhatunit (Zymberi)
t’dgerdhuzun (Zymberi)
t’diftumit (Zymberi)
t’dihatunit (Zymberi)
t’diktumit (Zymberi)
t’dimit (Zymberi)
t’dimnumit (Zymberi)
t’dishmumit (Zymberi)
t’ditunit (Zymberi)
t’djegtit (Zymberi)
t’djegunit (Zymberi)
t’dnesunit (Zymberi)
t’dnurmt (Zymberi)
t’doktorrisunit (Zymberi)
t’drapnuamit (Zymberi)
t’drédhuemit (Bashkimi)
t’dredhunit (Zymberi)
t’dregzumit (Zymberi)
t’drehtit (Zymberi)
t’drehunit (Zymberi)
t’dreqnumit (Zymberi)
t’dri:mt (Zymberi)
t’dridhmet (Shkurtaj)
t’dridhtit (Zymberi)
t’dridhunit (Zymberi)
t’drimit (Zymberi)
t’dripunit (Zymberi)
t’dromcuamit (Zymberi)
t’drynumit (Zymberi)
t’ducunit (Zymberi)
t’duçumit (Zymberi)
t’dugtit (Zymberi)
t’dugunit (Zymberi)
t’dujumit (Zymberi)
t’dukunit (Bashkimi)
t’dulfatunit (Zymberi)
t’dultit (Zymberi)
t’dulunit (Zymberi)
t’duru :mt (Zymberi)
t’duruemit (Bashkimi)
t’duruemit (Zymberi)
t’dushkumit (Zymberi)
t’dushtit (Zymberi)
t’dushtumit (Zymberi)
t’dutunit (Zymberi)
t’dvetunit (Shkurtaj)
t’dvetunit (Zymberi)
t’dyfishumit (Zymberi)
t’dhâ:nt (Shkurtaj)
t’dhanunit (Zymberi)
t’dhêmtunit (Shkurtaj)
t’dhentit (Zymberi)
t’dhezunit (Zymberi)
t’dhënunit (Zymberi)
t’dhimtunit (Bashkimi)
t’dhimtunit (Zymberi)
t’dhunumit (Zymberi)
t’ecunit (Zymberi)
t’ecunt (Shkurtaj)
t’eçtumit (Zymberi)
t’eeruemit (Bashkimi)
t’egerit (Zymberi)
t’egër (Xhuvani)
t’enunit (Zymberi)
t’errëtit (Çabej)
t’errëtitë (Xhuvani)
t’etsunit (Bashkimi)
t’ethunit (Gazulli)
t’ethunit (Zymberi)
t’ëdunit (Zymberi)
t’fajistit (Zymberi)
t’falisunit (Bashkimi)
t’falnit (Zymberi)
t’falunit (Shkurtaj)
t’falunit (Zymberi)
t’farumit (Zymberi)
t’fatumit (Zymberi)
t’felemisunit (Zymberi)
t’fellumit (Zymberi)
t’fenunit (Zymberi)
t’festumit (Zymberi)
t’fërkumit (Zymberi)
t’fi:ktët (Shkurtaj)
t’fialuemit (Bashkimi)
t’fiétunit (Bashkimi)
t’fikunit (Zymberi)
t’fillakumit (Zymberi)
t’fillu:m (Zymberi)
t’firuemit (Bashkimi)
t’fishklluemit (Bashkimi)
t’fitumit (Zymberi)
t’fizllumit (Zymberi)
t’fje:tunit (Zymberi)
t’flakru:mt (Zymberi)
t’flakruemit (Bashkimi)
t’flakuemit (Bashkimi)
t’flegrumit (Zymberi)
t’flugunit (Zymberi)
t’flutruemit (Bashkimi)
t’flutrumit (Zymberi)
t’flladitunit (Zymberi)
t’flli:çt (Zymberi)
t’flliqt (Zymberi)
t’forcumit (Zymberi)
t’fortit (Zymberi)
t’frenumit (Zymberi)
t’frymit (Zymberi)
t’fryymit (Bashkimi)
t’fsha:mt (Zymberi)
t’fshâamit (Bashkimi)
t’fshamit (Zymberi)
t’fshimit (Zymberi)
t’fto:ftit (Shkurtaj)
t’ftoftit (Zymberi)
t’ftofunit (Zymberi)
t’ga:mt (Zymberi)

t’gabumit (Zymberi)
t’gacumit (Zymberi)
t’galmit (Zymberi)
t’gardhnumit (Zymberi)
t’gatit (Zymberi)
t’gatumit (Zymberi)
t’gavrumit (Zymberi)
t’ge:mt (Zymberi)
t’germushunit (Bashkimi)
t’gërrhatunit (Shkurtaj)
t’ghaallunit (Bashkimi)
t’ghânet (Bashkimi)
t’ghéghunit (Bashkimi)
t’ghélbet (Bashkimi)
t’ghétunit (Bashkimi)
t’ghikuemit (Bashkimi)
t’ghimtuemit (Bashkimi)
t’ghiniuemit (Bashkimi)
t’ghitunitit (Bashkimi)
t’ghueitunit (Bashkimi)
t’ghyghuemit (Bashkimi)
t’ghytétnuemit (Bashkimi)
t’giatet (Bashkimi)
t’glacumit (Zymberi)
t’glirtit (Zymberi)
t’glirunit (Zymberi)
t’gnèhunit (Bashkimi)
t’gnélmet (Bashkimi)
t’gnéshunit (Bashkimi)
t’gnéthunit (Bashkimi)
t’gniménnunit (Bashkimi)
t’gninuemit (Bashkimi)
t’gnitunit (Bashkimi)
t’gnoftunit (Bashkimi)
t’gnomet (Bashkimi)
t’gnomunit (Bashkimi)
t’gnyemit (Bashkimi)
t’goju:mt (Zymberi)
t’gozhdumit (Zymberi)
t’grahunit (Bashkimi)
t’grahunit (Zymberi)
t’grimcumit (Zymberi)
t’grimit (Zymberi)
t’gropumit (Zymberi)
t’grushtumit (Zymberi)
t’grrithtit (Zymberi)
t’grrithunit (Zymberi)
t’grrymit (Zymberi)
t’gufumit (Zymberi)
t’gulshuemit (Bashkimi)
t’guruemit (Bashkimi)
t’gushunit (Zymberi)
t’guzuemit (Bashkimi)
t’gzumit (Zymberi)
t’gja:llët (Shkurtaj)
t’gja:llt (Zymberi)
t’gja:tët (Shkurtaj)
t’gjallnumit (Zymberi)
t’gjant (Zymberi)
t’gjatllt (Zymberi)
t’gjatumit (Zymberi)
t’gjatunit (Zymberi)
t’gjelbtit (Zymberi)
t’gjetunit (Zymberi)
t’gjimumit (Zymberi)
t’gjygjumit (Zymberi)
t’habitunit (Bashkimi)
t’habitunit (Zymberi)
t’hallallshitunit (Zymberi)
t’hangrunit (Zymberi)
t’hangurnit (Bashkimi)
t’haparetunit (Zymberi)
t’hapet (Bashkimi)
t’hapunit (Zymberi)
t’harlisunit (Bashkimi)
t’harrnumit (Zymberi)
t’harruemit (Bashkimi)
t’hastretumit (Zymberi)
t’hasunit (Shkurtaj)
t’hatruemit (Bashkimi)
t’hecimuemit (Bashkimi)
t’hedhtit (Zymberi)
t’hekurosunit (Zymberi)
t’hélmatisunit (Bashkimi)
t’hélmuemit (Bashkimi)
t’helmumt (Zymberi)
t’herrpatunit (Zymberi)
t’herrpumit (Zymberi)
t’herrunit (Zymberi)
t’héshtunit (Bashkimi)
t’hétuemit (Bashkimi)
t’hiédhunit (Bashkimi)
t’hiékunit (Bashkimi)
t’hîimit (Bashkimi)
t’hijéshuemit (Bashkimi)
t’hijeshumit (Zymberi)
t’hingerzunit (Zymberi)
t’hinglluemit (Bashkimi)
t’hingllumit (Zymberi)
t’hinit (Zymberi)
t’hipunit (Zymberi)
t’hjekunit (Zymberi)
t’ho:ll(ë)t (Shkurtaj)
t’ho:llët (Shkurtaj)
t’hokuemit (Bashkimi)
t’hollet (Bashkimi)
t’holluemit (Bashkimi)
t’hujdisunit (Zymberi)
t’huka:t (Zymberi)
t’hukatunit (Zymberi)
t’hulumtumit (Zymberi)
t’hullunit (Bashkimi)
t’humunit (Bashkimi)
t’hupetit (Bashkimi)
t’hupunit (Bashkimi)
t’hupunit (Zymberi)
t’hutumit (Zymberi)
t’hymit (Zymberi)
t’hypunit (Bashkimi)
t’idhcumit (Zymberi)
t’idhet (Bashkimi)
t’idhnuemit (Bashkimi)
t’idhnumit (Zymberi)
t’idhtit (Zymberi)
t’idhunit (Xhuvani)
t’idhunit (Zymberi)
t’ietuemit (Bashkimi)
t’ikunit (Bashkimi)
t’ikunit (Zymberi)
t’ioshunit (Bashkimi)
t’irnuemit (Bashkimi)
t’jashtit (Zymberi)
t’jashtmit. (Zymberi)
t’jermuemit (Bashkimi)
t’jetumit (Zymberi)
t’kacavjerrunit (Zymberi)
t’kaditunit (Bashkimi)
t’kafshumit (Zymberi)
t’kaitunit (Bashkimi)
t’kajtunit (Zymberi)
t’kaladredhunit (Zymberi)
t’kalakryqumit (Zymberi)
t’kalamendunit (Zymberi)
t’kalaruemit (Bashkimi)
t’kalaveshunit (Zymberi)
t’kalbetit (Bashkimi)
t’kalbtit (Zymberi)
t’kalbunit (Bashkimi)
t’kalirumit (Zymberi)
t’kaluemit (Bashkimi)
t’kallaitisunit (Bashkimi)
t’kallansuemit (Bashkimi)
t’kallunit (Bashkimi)
t’kallxumit (Zymberi)
t’kallzuemit (Bashkimi)
t’kamatisunit (Bashkimi)
t’kamcumit (Zymberi)
t’kamkryqunit (Zymberi)
t’kamngulunit (Zymberi)

t’kaparuemit (Bashkimi)
t’kaperdimit (Bashkimi)
t’kaperthyemit (Bashkimi)
t’kapërcymit (Zymberi)
t’kapërthurunit (Zymberi)
t’kapunit (Bashkimi)
t’kapunit (Shkurtaj)
t’karmuemit (Bashkimi)
t’kastiguemit (Bashkimi)
t’kashagitunit (Zymberi)
t’kashatuemit (Bashkimi)
t’katsafytunit (Bashkimi)
t’katsaviirunit (Bashkimi)
t’katsyemit (Bashkimi)
t’katulluemit (Bashkimi)
t’kcy:mt (Zymberi)
t’kcyrunit (Bashkimi)
t’kelbaxunit (Bashkimi)
t’kènet (Bashkimi)
t’kepunit (Zymberi)
t’kercitunit (Bashkimi)
t’kerditunit (Bashkimi)
t’kerkuemit (Bashkimi)
t’kerleshunit (Bashkimi)
t’kerleshunit (Zymberi)
t’kermisunit (Bashkimi)
t’kerpitunit (Bashkimi)
t’kersitunit (Bashkimi)
t’kertsnuemit (Bashkimi)
t’kertyslluemit (Bashkimi)
t’keshilluemit (Bashkimi)
t’keshunit (Zymberi)
t’kërkumit (Zymberi)
t’kërqethunit (Zymberi)
t’kiaamit (Bashkimi)
t’kiasuemit (Bashkimi)
t’kiiemit (Bashkimi)
t’kmymit (Zymberi)
t’knaennit (Bashkimi)
t’knaqunit (Zymberi)
t’knnélletit (Bashkimi)
t’knnuemit (Bashkimi)
t’kobitunit (Bashkimi)
t’kohditunit (Bashkimi)
t’kokorizunit (Zymberi)
t’kokrrixunit (Bashkimi)
t’kokrrumit (Zymberi)
t’koptisunit (Bashkimi)
t’koritunit (Bashkimi)
t’korrunit (Zymberi)
t’kositunit (Bashkimi)
t’kotet (Bashkimi)
t’kotunit (Bashkimi)
t’krahaxuemit (Bashkimi)
t’krasitunit (Bashkimi)
t’krefunit (Bashkimi)
t’krenuemit (Bashkimi)
t’krijuemit (Bashkimi)
t’krisunit (Bashkimi)
t’kritit (Zymberi)
t’kruemit (Bashkimi)
t’kruemit (Zymberi)
t’krupt (Zymberi)
t’kryemit (Bashkimi)
t’kryesuemit (Bashkimi)
t’krymtit (Zymberi)
t’krypunit (Bashkimi)
t’krypunit (Zymberi)
t’kryquemit (Zymberi)
t’ktsyemit (Bashkimi)
t’kthéllet (Bashkimi)
t’kthiellet (Bashkimi)
t’kthiélluemit (Bashkimi)
t’ku:jt (Shkurtaj)
t’kuct (Bashkimi)
t’kucunit (Bashkimi)
t’kudunit (Zymberi)
t’kuemit (Bashkimi)
t’kuituemit (Bashkimi)
t’kulmisunit (Zymberi)
t’kullotunit (Zymberi)
t’kulluemit (Bashkimi)
t’kullumit (Zymberi)
t’kullumt (Zymberi)
t’kumarumit (Zymberi)
t’kumtisunit (Bashkimi)
t’kundrështisunit (Xhuvani)
t’kunguemit (Bashkimi)
t’kungjumit (Zymberi)
t’kunnershtisunit (Bashkimi)
t’kunnershtuenit (Bashkimi)
t’kunnruemit (Bashkimi)
t’kunoruemit (Bashkimi)
t’kuptisunit (Bashkimi)
t’kuqit (Shkurtaj)
t’kuqunit (Zymberi)
t’kursyemit (Bashkimi)
t’kurtarisunit (Bashkimi)
t’kurthuemit (Bashkimi)
t’kurthumit (Zymberi)
t’kurvnuemit (Bashkimi)
t’kushtuemit (Bashkimi)
t’kuullunit (Bashkimi)
t’kuvenunit (Zymberi)
t’la:gsht (Shkurtaj)
t’laamit (Bashkimi)
t’ladrumit (Zymberi)
t’lafitunit (Bashkimi)
t’lagetit (Bashkimi)
t’lagtit (Shkurtaj)
t’lagtit (Zymberi)
t’lagunit (Zymberi)
t’lakmuemit (Bashkimi)
t’lakmumit (Zymberi)
t’laku:mt (Zymberi)
t’lakuemit (Bashkimi)
t’lakumit (Zymberi)
t’lakuricuemit (Bashkimi)
t’lamit (Zymberi)
t’lànet (Bashkimi)
t’langarosunit (Bashkimi)
t’languemit (Bashkimi)
t’lànunit (Bashkimi)
t’laratsuemit (Bashkimi)
t’larget (Bashkimi)
t’larguemit (Bashkimi)
t’larunit (Bashkimi)
t’laskaruemit (Bashkimi)
t’latuemit (Bashkimi)
t’latumit (Zymberi)
t’lazdrumit (Zymberi)
t’le:mit (Shkurtaj)
t’léchitunit (Bashkimi)
t’leemit (Bashkimi)
t’leet (Bashkimi)
t’leetsuemit (Bashkimi)
t’lefunit (Bashkimi)
t’lehtit (Zymberi)
t’lehunit (Bashkimi)
t’lehunit (Zymberi)
t’lemit (Shkurtaj)
t’lemit (Zymberi)
t’lengumit (Zymberi)
t’lennuemit (Bashkimi)
t’lénuemit (Bashkimi)
t’lenumit (Zymberi)
t’letit (Zymberi)
t’lévduemit (Bashkimi)
t’lèxétuemit (Bashkimi)
t’lguomit (Shkurtaj)
t’lidhtit (Zymberi)
t’lidhunit (Bashkimi)
t’lidhunit (Zymberi)
t’lighéruemit (Bashkimi)
t’ligshtit (Zymberi)
t’ligshtuemit (Bashkimi)

t’ligtit (Zymberi)
t’liir (Bashkimi)
t’limuemit (Bashkimi)
t’liruemit (Bashkimi)
t’lishuemit (Bashkimi)
t’litit (Zymberi)
t’livdumit (Zymberi)
t’livorumit (Zymberi)
t’livritunit (Zymberi)
t’livruemit (Bashkimi)
t’livrumit (Zymberi)
t’lkununit (Zymberi)
t’lmerumit (Zymberi)
t’lmuemit (Zymberi)
t’lmyemit (Bashkimi)
t’lnu:mt (Zymberi)
t’lnumit (Zymberi)
t’lnurunit (Zymberi)
t’lodruemit (Bashkimi)
t’lodheit (Bashkimi)
t’lodhunit (Zymberi)
t’lokomènnunit (Bashkimi)
t’lotuemit (Bashkimi)
t’lpimit (Zymberi)
t’lshumit (Zymberi)
t’luéitunit (Bashkimi)
t’luftuemit (Bashkimi)
t’luftumit (Zymberi)
t’lugosunit (Bashkimi)
t’lugumit (Zymberi)
t’luhatunit (Bashkimi)
t’luhatunit (Zymberi)
t’lujtunit (Zymberi)
t’lukatunit (Zymberi)
t’lulatunit (Zymberi)
t’lulsit (Zymberi)
t’lulst (Zymberi)
t’lulumit (Zymberi)
t’lulxuemit (Bashkimi)
t’lumnuemit (Bashkimi)
t’lunruemit (Bashkimi)
t’lutunit (Bashkimi)
t’lutunit (Zymberi)
t’lutunit (Zymberi)
t’lvoshkunit (Bashkimi)
t’lvoshkunit (Bashkimi)
t’lvyrunit (Bashkimi)
t’ly:mt (Zymberi)
t’lyemit (Bashkimi)
t’lypunit (Zymberi)
t’lyrthumit (Zymberi)
t’llafosunit (Bashkimi)
t’llafuemit (Bashkimi)
t’llakerchuemit (Bashkimi)
t’llapangjeshunit (Zymberi)
t’llaptuemit (Bashkimi)
t’llaptumit (Zymberi)
t’llêmtunit (Shkurtaj)
t’lloçitunit (Zymberi)
t’llokochitunit (Bashkimi)
t’llomitunit (Bashkimi)
t’llongatunit (Zymberi)
t’ma:rt (Zymberi)
t’mâ:rrt (Shkurtaj)
t’madhnuemit (Bashkimi)
t’madht (Zymberi)
t’madhte (Bashkimi)
t’mahitunit (Zymberi)
t’màimet (Bashkimi)
t’maitunit (Bashkimi)
t’majmit (Zymberi)
t’majtunit (Zymberi)
t’majumit (Zymberi)
t’mallkuemit (Bashkimi)
t’mallkumit (Zymberi)
t’mallsuemit (Bashkimi)
t’mamit (Zymberi)
t’mamitunit (Bashkimi)
t’maraxuemit (Bashkimi)
t’marshtuemit (Bashkimi)
t’martumit (Zymberi)
t’maru:mt (Zymberi)
t’marruamit (Zymberi)
t’marrunit (Bashkimi)
t’marrunit (Zymberi)
t’mashtruemit (Bashkimi)
t’mashtrumit (Zymberi)
t’matunit (Bashkimi)
t’matunit (Zymberi)
t’math (Shkurtaj)
t’mâthmet (Shkurtaj)
t’mathunit (Bashkimi)
t’mathunit (Zymberi)
t’mbledhunit (Bashkimi)
t’méemit (Bashkimi)
t’meexyemit (Bashkimi)
t’mekunit (Bashkimi)
t’melyemit (Bashkimi)
t’mênnuemit (Bashkimi)
t’merdhifunit (Bashkimi)
t’merdhimit (Zymberi)
t’mérémétuemit (Bashkimi)
t’meremetumit (Zymberi)
t’merguemit (Bashkimi)
t’merituemit (Bashkimi)
t’merthyemit (Bashkimi)
t’merxitunit (Bashkimi)
t’méshnuemit (Bashkimi)
t’métunit (Bashkimi)
t’mëjtunit (Zymberi)
t’mërdheztit (Zymberi)
t’mërdhimit (Zymberi)
t’mërtyptit (Zymberi)
t’mërthymit (Zymberi)
t’mërzitunit (Zymberi)
t’mgnânunit (Bashkimi)
t’mi:rt (Zymberi)
t’mialluemit (Bashkimi)
t’micsuemit (Bashkimi)
t’miékuemit (Bashkimi)
t’miélunit (Bashkimi)
t’miéllunit (Bashkimi)
t’miéshtruemit (Bashkimi)
t’mihunit (Shkurtaj)
t’mihunit (Zymberi)
t’miqasumit (Zymberi)
t’miratuemit (Bashkimi)
t’miret (Bashkimi)
t’mjegullumit (Zymberi)
t’mjelunit (Zymberi)
t’mjellunit (Zymberi)
t’mjeshtrumit (Zymberi)
t’mkatuemit (Bashkimi)
t’mkécunit (Bashkimi)
t’mledhunit (Zymberi)
t’mlumit (Zymberi)
t’mohuemit (Bashkimi)
t’molisunit (Bashkimi)
t’molitunit (Bashkimi)
t’moritunit (Bashkimi)
t’morrisunit (Zymberi)
t’motnuemit (Bashkimi)
t’mproietumit (Bashkimi)
t’mramt (Zymberi)
t’mrehtit (Zymberi)
t’mrehunit (Zymberi)
t’mrétnuemit (Bashkimi)
t’mrënshmit (Zymberi)
t’mrëntit (Zymberi)
t’mrizumit (Zymberi)
t’mrúuitit (Bashkimi)
t’mrroltit (Zymberi)
t’mrrolunit (Zymberi)
t’mrrudhunit (Bashkimi)
t’msuemit (Bashkimi)

t’msumit (Zymberi)
t’msymit (Zymberi)
t’msyymit (Bashkimi)
t’mshamit (Zymberi)
t’mshefunit (Zymberi)
t’mshéhunit (Bashkimi)
t’msheltit (Zymberi)
t’mshelunit (Zymberi)
t’muget (Bashkimi)
t’mugullumit (Zymberi)
t’mujtunit (Zymberi)
t’muluemit (Bashkimi)
t’munguemit (Bashkimi)
t’munuemit (Bashkimi)
t’munumit (Zymberi)
t’mununit (Bashkimi)
t’murmuruemit (Bashkimi)
t’murmurumit (Zymberi)
t’murtaisunit (Bashkimi)
t’murrm (Bashkimi)
t’murrmit (Zymberi)
t’murrtéemit (Bashkimi)
t’murrtit (Zymberi)
t’mushtit (Zymberi)
t’mushunit (Bashkimi)
t’mushunit (Zymberi)
t’myktit (Zymberi)
t’mykunit (Zymberi)
t’myllunit (Bashkimi)
t’myshktit (Zymberi)
t’naltet (Bashkimi)
t’námunit (Bashkimi)
t’narthtun (Shkurtaj)
t’nehuemit (Bashkimi)
t’nêjmit (Shkurtaj)
t’neltit (Zymberi)
t’nemtit (Zymberi)
t’nersyemit (Bashkimi)
t’nerthunit (Bashkimi)
t’nerumit (Zymberi)
t’nervozumit (Zymberi)
t’névéritunit (Bashkimi)
t’nëjtunit (Zymberi)
t’nëmunit (Zymberi)
t’nërkymit (Zymberi)
t’nërsymit (Zymberi)
t’ngaamit (Bashkimi)
t’ngadhegnyemit (Bashkimi)
t’ngarkuemit (Bashkimi)
t’ngasuemit
t’ngatrruemit (Bashkimi)
t’ngatsunit (Bashkimi)
t’ngathet (Bashkimi)
t’ngelunit (Bashkimi)
t’ngermuemit (Bashkimi)
t’ngerthyemit (Bashkimi)
t’nghèruemit (Bashkimi)
t’nghyemit (Bashkimi)
t’ngiatunit (Bashkimi)
t’ngíimit (Bashkimi)
t’ngránunit (Bashkimi)
t’ngreitunit (Bashkimi)
t’ngrohet (Bashkimi)
t’ngrysunit (Bashkimi)
t’ngulisunit (Bashkimi)
t’ngurrte (Bashkimi)
t’ngurruemit (Bashkimi)
t’ngushtuemit (Bashkimi)
t’ngutsunit (Bashkimi)
t’ngutunit (Bashkimi)
t’ngjallunit (Zymberi)
t’ngjehunit (Zymberi)
t’ngjitunit (Zymberi)
t’ngjy:mt (Zymberi)
t’nimumit (Zymberi)
t’nirthtunit (Zymberi)
t’nistit (Zymberi)
t’nisuuit (Bashkimi)
t’nnalunit (Bashkimi)
t’nnèitunit (Bashkimi)
t’nnertuemit (Bashkimi)
t’nneruemit (Bashkimi)
t’nnéshkuemit (Bashkimi)
t’nnéshunit (Bashkimi)
t’nnéxunit (Bashkimi)
t’nniékunit (Bashkimi)
t’nniemit (Bashkimi)
t’nnigiuemit (Bashkimi)
t’nnimuemit (Bashkimi)
t’nnodhunit (Bashkimi)
t’nnrécunit (Bashkimi)
t’nnréituemit (Bashkimi)
t’nnritunit (Bashkimi)
t’nnrydhunit (Bashkimi)
t’nnryshkunit (Bashkimi)
t’nnyytit (Bashkimi)
t’nrejtit (Zymberi)
t’nrequnit (Zymberi)
t’nrydhtit (Zymberi)
t’nryshkunit (Zymberi)
t’nrrumit (Zymberi)
t’nuhatunit (Bashkimi)
t’nuklumit (Zymberi)
t’nuktit (Zymberi)
t’nukunit (Zymberi)
t’numruemit (Bashkimi)
t’nxi:mt (Zymberi)
t’nximit (Zymberi)
t’nxheshunit (Zymberi)
t’nxhethunit (Zymberi)
t’nxhymit (Zymberi)
t’nzeet (Bashkimi)
t’njanumit (Zymberi)
t’njehunit (Zymberi)
t’njekunit (Zymberi)
t’njellunit (Zymberi)
t’njoftun (Shkurtaj)
t’pa:kuq (Shkurtaj)
t’pa:mit (Shkurtaj)
t’pa:mujtun (Shkurtaj)
t’pa:rt (Zymberi)
t’paatillun (Shkurtaj)
t’pabéset (Bashkimi)
t’pacokatunit (Zymberi)
t’padaamit (Bashkimi)
t’padiitunit (Bashkimi)
t’padjegsit (Zymberi)
t’paguemit (Bashkimi)
t’paituemit (Bashkimi)
t’pakajshmit (Zymberi)
t’pakoret (Bashkimi)
t’paktet (Bashkimi)
t’paktit (Shkurtaj)
t’paktit (Zymberi)
t’palaamit (Bashkimi)
t’paluemit (Bashkimi)
t’palumit (Zymberi)
t’pallmit (Bashkimi)
t’pallunit (Zymberi)
t’pamaruemit (Bashkimi)
t’pamit (Zymberi)
t’pamsuemit (Bashkimi)
t’pamujshimit (Zymberi)
t’pamujtunit (Zymberi)
t’panlumtit (Zymberi)
t’pannigiuemit (Bashkimi)
t’papasunit (Bashkimi)
t’paperkuermit (Bashkimi)
t’paperkulunit (Bashkimi)
t’paperulunit (Bashkimi)
t’papervjelunit (Zymberi)
t’paperzi:mt (Zymberi)
t’papjektit (Zymberi)
t’paqefunit (Zymberi)
t’paqimit (Shkurtaj)
t’paqirumit (Zymberi)
t’paraqitunit (Zymberi)

t’parasuemit (Bashkimi)
t’parrfyemit (Bashkimi)
t’parrmihunit (Zymberi)
t’parrudhtit (Zymberi)
t’pasosunit (Bashkimi)
t’pastruemit (Bashkimi)
t’pastrumit (Zymberi)
t’pasunit (Bashkimi)
t’pashimit (Zymberi)
t’pedatunit (Zymberi)
t’pegâamit (Bashkimi)
t’pehatunit (Zymberi)
t’pelcyemit (Bashkimi)
t’penguemit (Bashkimi)
t’pengumit (Zymberi)
t’peraruemit (Bashkimi)
t’perbaltunit (Bashkimi)
t’perbuxunit (Bashkimi)
t’percéshunit (Bashkimi)
t’percéthunit (Bashkimi)
t’perchudnuemit (Bashkimi)
t’perciéllunit (Bashkimi)
t’perclumit (Zymberi)
t’perdaamit (Bashkimi)
t’perdìimit (Bashkimi)
t’perdrédhunit (Bashkimi)
t’perdhosteit (Bashkimi)
t’perfacunit (Bashkimi)
t’perfënunit (Zymberi)
t’perftuemit (Bashkimi)
t’perghéghunit (Bashkimi)
t’perghysuemit (Bashkimi)
t’pergiaamit (Bashkimi)
t’pergiuemit (Bashkimi)
t’pergiuiunit (Bashkimi)
t’perhapunit (Bashkimi)
t’perhjekunit (Zymberi)
t’perhoshunit (Bashkimi)
t’perkitunit (Bashkimi)
t’perkrahunit (Zymberi)
t’perkthyemit (Bashkimi)
t’perkulteit (Bashkimi)
t’perkulunit (Bashkimi)
t’perkunnunit (Bashkimi)
t’perloshunit (Zymberi)
t’perlyemit (Bashkimi)
t’perlloçunit (Zymberi)
t’permysunit (Bashkimi)
t’permysunit (Zymberi)
t’permytunit (Bashkimi)
t’perpainuemit (Bashkimi)
t’perpallunit (Bashkimi)
t’perpiékunit (Bashkimi)
t’perplasunit (Bashkimi)
t’perpushunit (Bashkimi)
t’pershcuemit (Bashkimi)
t’pershiimit (Bashkimi)
t’pershkuemit (Bashkimi)
t’pershnnétunit (Bashkimi)
t’pershpiirt (Bashkimi)
t’pershpirtunit (Zymberi)
t’pershtuemit (Bashkimi)
t’pershtuemit (Zymberi)
t’perterunit (Bashkimi)
t’pertrimit (Zymberi)
t’pertslluemit (Bashkimi)
t’pertypunit (Bashkimi)
t’perulunit (Bashkimi)
t’perviélunit (Bashkimi)
t’pervnérunit (Bashkimi)
t’pervuiteit (Bashkimi)
t’perxaneit (Bashkimi)
t’perxiiemit (Bashkimi)
t’perxhitunit (Bashkimi)
t’perzi:mt (Zymberi)
t’perrqit (Zymberi)
t’peshtyymit (Bashkimi)
t’peshumit (Zymberi)
t’petullumit (Zymberi)
t’pexulluemit (Bashkimi)
t’pezmatumit (Zymberi)
t’pëlqymit (Zymberi)
t’përbemit (Zymberi)
t’përbimit (Zymberi)
t’përbirumit (Zymberi)
t’përbuztit (Zymberi)
t’përbuzunit (Zymberi)
t’përcallunit (Zymberi)
t’përcjellunit (Zymberi)
t’përdrequmit (Zymberi)
t’përfenunit (Zymberi)
t’përfiskunit (Zymberi)
t’përfolunit (Zymberi)
t’përfytunit (Zymberi)
t’përga:mt (Zymberi)
t’përgojumit (Zymberi)
t’përgujunit (Zymberi)
t’përgjakunit (Zymberi)
t’përhimt (Zymberi)
t’përhjekunit (Zymberi)
t’përjargunit (Zymberi)
t’përkeshunit (Zymberi)
t’përkrahunit (Zymberi)
t’përkununit (Zymberi)
t’përloshunit (Zymberi)
t’përlulumit (Zymberi)
t’përlloçunit (Zymberi)
t’përmallumit (Zymberi)
t’përmënunit (Zymberi)
t’përmledhunit (Zymberi)
t’përmysunit (Zymberi)
t’përparumit (Zymberi)
t’përpjektit (Zymberi)
t’përpjekunit (Zymberi)
t’përplasunit (Zymberi)
t’përqafunit (Zymberi)
t’përqethunit (Zymberi)
t’përsdytunit (Zymberi)
t’përshpirtunit (Zymberi)
t’përtkequnit (Zymberi)
t’përtrimit (Zymberi)
t’përtufunit (Zymberi)
t’përvjedhunit (Zymberi)
t’përvjelunit (Zymberi)
t’përvlumit (Zymberi)
t’përzimit (Zymberi)
t’përrçitunit (Zymberi)
t’përrotisunit (Zymberi)
t’pi:mt (Zymberi)
t’piasaritunit (Zymberi)
t’pickumit (Zymberi)
t’pidahunit (Zymberi)
t’piékuemit (Bashkimi)
t’piékunit (Bashkimi)
t’piellunit (Bashkimi)
t’piimit (Bashkimi)
t’piklumit (Zymberi)
t’pikllumit (Zymberi)
t’pikuemit (Bashkimi)
t’pikumit (Zymberi)
t’pikunit (Bashkimi)
t’pikunit (Zymberi)
t’pipruemit (Bashkimi)
t’pipumit (Zymberi)
t’piskatunit (Bashkimi)
t’piskatunit (Zymberi)
t’pituruemit (Bashkimi)
t’pjektit (Zymberi)
t’pjekunit (Zymberi)
t’pjellunit (Zymberi)
t’pjerdhunit (Zymberi)
t’plachkitunit (Bashkimi)
t’plaguemit (Bashkimi)
t’plarmisunit (Zymberi)
t’plasaritunit (Zymberi)
t’plasunit (Bashkimi)

t’plasunit (Zymberi)
t’platosunit (Bashkimi)
t’plecnuemit (Bashkimi)
t’plehnuemit (Bashkimi)
t’pleqnumit (Zymberi)
t’plimnuemit (Bashkimi)
t’plogshtit (Zymberi)
t’plotet (Bashkimi)
t’pluhnumit (Zymberi)
t’poménnunit (Bashkimi)
t’populluemit (Bashkimi)
t’porositunit (Zymberi)
t’postavitunit (Shkurtaj)
t’poshtmit (Zymberi)
t’poshtnuemit (Bashkimi)
t’poshtnumit (Zymberi)
t’poshtrit (Zymberi)
t’praitunit (Bashkimi)
t’praksumit (Zymberi)
t’pramit (Zymberi)
t’prapsumit (Zymberi)
t’praptumit (Zymberi)
t’praptumit (Zymberi)
t’praruemit (Bashkimi)
t’prarumit (Zymberi)
t’prashitunit (Zymberi)
t’predikuemit (Bashkimi)
t’preemit (Bashkimi)
t’prehmit (Zymberi)
t’préhunit (Bashkimi)
t’prekunit (Bashkimi)
t’prekunit (Zymberi)
t’premtuemit (Bashkimi)
t’prénnuemit (Bashkimi)
t’primit (Zymberi)
t’prirunit (Bashkimi)
t’prishunit (Zymberi)
t’pritumit (Zymberi)
t’pritunit (Bashkimi)
t’pritunit (Zymberi)
t’proshmuemit (Bashkimi)
t’provumit (Zymberi)
t’pruemit (Bashkimi)
t’pruemit (Zymberi)
t’prúumit (Bashkimi)
t’prrekunit (Zymberi)
t’prriellunit (Zymberi)
t’psuemit (Bashkimi)
t’psheshunit (Zymberi)
t’pshtetunit (Bashkimi)
t’pshtetunit (Zymberi)
t’pshtielleit (Bashkimi)
t’pshtielluemit (Bashkimi)
t’pshtjellumit (Zymberi)
t’pshtuemit (Bashkimi)
t’pshtymit (Zymberi)
t’pshurrunit (Zymberi)
t’puçrrumit (Zymberi)
t’punuemit (Bashkimi)
t’punumit (Zymberi)
t’pupzumit (Zymberi)
t’pushtuemit (Bashkimi)
t’pushumit (Zymberi)
t’puthinit (Bashkimi)
t’puthunit (Zymberi)
t’pvetun (Shkurtaj)
t’pyetunit (Bashkimi)
t’pykumit (Zymberi)
t’qędën (Shkurtaj)
t’qefleisunit (Zymberi)
t’qi:mit (Shkurtaj)
t’qinrumit (Zymberi)
t’qitunit (Shkurtaj)
t’qitunit (Zymberi)
t’ra:mt (Zymberi)
t’ra:nt (Zymberi)
t’radhitunit (Bashkimi)
t’ramit (Zymberi)
t’ránnet (Bashkimi)
t’ránnuemit (Bashkimi)
t’rantit (Zymberi)
t’ranumit (Zymberi)
t’raqumit (Zymberi)
t’raxmuemit (Bashkimi)
t’réghunit (Bashkimi)
t’regjunit (Zymberi)
t’réshtunit (Bashkimi)
t’reshunit (Zymberi)
t’ri:t (Zymberi)
t’riépetit (Bashkimi)
t’rigumit (Zymberi)
t’riit (Bashkimi)
t’rimte (Bashkimi)
t’ritumit (Zymberi)
t’rmuemit (Bashkimi)
t’rueitunit (Bashkimi)
t’rujtunit (Zymberi)
t’rra:llt (Zymberi)
t’rrafshu:mt (Zymberi)
t’rrafunit (Bashkimi)
t’rragatunit (Bashkimi)
t’rrahunit (Bashkimi)
t’rralluemit (Bashkimi)
t’rrallumit (Zymberi)
t’rrapaplasunit (Zymberi)
t’rraptumit (Zymberi)
t’rrasunit (Zymberi)
t’rrâthuemit (Bashkimi)
t’rrebumit (Zymberi)
t’rregulluemit (Bashkimi)
t’rregullumit (Zymberi)
t’rrehunit (Zymberi)
t’rreitunit (Bashkimi)
t’rrejtunit (Zymberi)
t’rrénuemit (Bashkimi)
t’rreshkunit (Bashkimi)
t’rreshkunit (Zymberi)
t’rrethpreemit (Bashkimi)
t’rrethumit (Zymberi)
t’rréxikuemit (Bashkimi)
t’rrezbitunit (Zymberi)
t’rrezitunit (Zymberi)
t’rrfyemit (Bashkimi)
t’rrfyemit (Shkurtaj)
t’rritunit (Zymberi)
t’rrmihunit (Zymberi)
t’rrmyemit (Bashkimi)
t’rrnuemit (Bashkimi)
t’rrnumit (Zymberi)
t’rrogumit (Zymberi)
t’rrokatunit (Zymberi)
t’rrokotelunit (Zymberi)
t’rrokunit (Zymberi)
t’rrotisunit (Zymberi)
t’rrotullumit (Zymberi)
t’rrqethunit (Zymberi)
t’rrshitunit (Bashkimi)
t’rrshitunit (Zymberi)
t’rrudhtit (Zymberi)
t’rrudhtit (Zymberi)
t’rrudhunit (Bashkimi)
t’rrudhunit (Zymberi)
t’rruemit (Bashkimi)
t’rrugumit (Zymberi)
t’rrumcallunit (Zymberi)
t’rrumit (Zymberi)
t’rrxumit (Zymberi)
t’rrymit (Zymberi)
t’rrypumit (Zymberi)
t’rrzuemit (Bashkimi)
t’sakatumit (Zymberi)
t’sbardhunit (Bashkimi)
t’sbathunit (Bashkimi)
t’sbeet (Bashkimi)
t’sbukuruemit (Bashkimi)
t’sbuluemit (Bashkimi)
t’sbutunit (Bashkimi)
t’sdramunit (Bashkimi)
t’sggiatunit (Bashkimi)

t’sghaamit (Bashkimi)
t’sghânuemit (Bashkimi)
t’sghiedhuemit (Bashkimi)
t’sgidhunit (Bashkimi)
t’siellunit (Bashkimi)
t’siguruemit (Bashkimi)
t’sirmit (Zymberi)
t’situnit (Bashkimi)
t’situnit (Zymberi)
t’sjellunit (Zymberi)
t’skajumit (Zymberi)
t’skejumit (Zymberi)
t’skjarumit (Zymberi)
t’skllukunit (Bashkimi)
t’skopatunit (Bashkimi)
t’skurrumit (Zymberi)
t’smadhuemit (Bashkimi)
t’smûetit (Bashkimi)
t’smutit (Zymberi)
t’soditunit (Bashkimi)
t’sorrollatunit (Bashkimi)
t’sostit (Zymberi)
t’sosunit (Bashkimi)
t’sosunit (Zymberi)
t’spenzuemit (Bashkimi)
t’sterholluemit (Bashkimi)
t’sterpikunit (Bashkimi)
t’sterpikunit (Zymberi)
t’stërpilagunit (Zymberi)
t’stërqethunit (Zymberi)
t’stolisunit (Bashkimi)
t’stopitunit (Bashkimi)
t’strapacuemit (Zymberi)
t’strukunit (Bashkimi)
t’stymit (Shkurtaj)
t’sulmumit (Zymberi)
t’sulunit (Zymberi)
t’sunnuemit (Bashkimi)
t’sunumit (Zymberi)
t’surfulluemit (Bashkimi)
t’svéchunit (Bashkimi)
t’shaamit (Bashkimi)
t’shaamitit (Bashkimi)
t’shafitunit (Bashkimi)
t’shamatuemit (Bashkimi)
t’shamit (Zymberi)
t’sharritunit (Zymberi)
t’sharruemit (Bashkimi)
t’shbamunit (Bashkimi)
t’shcérrunit (Bashkimi)
t’shcyptuemit (Bashkimi)
t’shdukunit (Bashkimi)
t’shecerlisunit (Bashkimi)
t’shêfgnuemit (Bashkimi)
t’shegarunit (Zymberi)
t’shejumit (Zymberi)
t’shelbuemit (Bashkimi)
t’shêmllyemit (Bashkimi)
t’shemtuemit (Bashkimi)
t’shêmunit (Bashkimi)
t’shemunit (Zymberi)
t’shêsttuemit (Bashkimi)
t’shêtitunit (Bashkimi)
t’shfletumit (Zymberi)
t’shfryymit (Bashkimi)
t’shgarkuemit (Bashkimi)
t’shghétuemit (Bashkimi)
t’shgnérxuemit (Bashkimi)
t’shgulunit (Bashkimi)
t’shiimit (Bashkimi)
t’shikuemit (Bashkimi)
t’shiluemit (Bashkimi)
t’shilluaritë (Reinhold)
t’shinuemit (Bashkimi)
t’shituemit (Bashkimi)
t’shitunit (Bashkimi)
t’shitunit (Zymberi)
t’shkalaveshunit (Bashkimi)
t’shkallmuemit (Bashkimi)
t’shkannulluemit (Bashkimi)
t’shkaperdredhunit (Bashkimi)
t’shkapertsyemit (Bashkimi)
t’shkapunit (Zymberi)
t’shkapurdhunit (Zymberi)
t’shkarkuemit (Bashkimi)
t’shkarthet (Bashkimi)
t’shkarravitunit (Bashkimi)
t’shkarravitunit (Zymberi)
t’shkaterruemit (Bashkimi)
t’shkathtet (Bashkimi)
t’shkelmumit (Zymberi)
t’shkeltit (Zymberi)
t’shkelunit (Bashkimi)
t’shkelunit (Zymberi)
t’shkelzyemit (Bashkimi)
t’shkepunit (Bashkimi)
t’shkepunit (Zymberi)
t’shkërdhymit (Zymberi)
t’shkiépuemit (Bashkimi)
t’shkimunit (Zymberi)
t’shkjepuemit (Zymberi)
t’shkmyemit (Bashkimi)
t’shkoklumit (Zymberi)
t’shkokordhumit (Zymberi)
t’shkokrruemit (Bashkimi)
t’shkolisunit (Zymberi)
t’shkopitunit (Bashkimi)
t’shkoqunit (Zymberi)
t’shkréfunit (Bashkimi)
t’shkrepunit (Zymberi)
t’shkrétet (Bashkimi)
t’shkrétnuemit (Bashkimi)
t’shkretuamit (Zymberi)
t’shkretumit (Zymberi)
t’shkriftuemit (Bashkimi)
t’shkriimit (Bashkimi)
t’shkrimit (Zymberi)
t’shkrolumit (Zymberi)
t’shkruemit (Bashkimi)
t’shkrumit (Zymberi)
t’shkrumuemit (Bashkimi)
t’shkruomit (Shkurtaj)
t’shkryemit (Bashkimi)
t’shkrrymit (Zymberi)
t’shku:mt (Zymberi)
t’shkuemit (Bashkimi)
t’shkulunit (Bashkimi)
t’shkulunit (Zymberi)
t’shkumit (Zymberi)
t’shkumumit (Zymberi)
t’shkunnunit (Bashkimi)
t’shkununit (Zymberi)
t’shkuomit (Shkurtaj)
t’shkurtet (Bashkimi)
t’shkurtit (Zymberi)
t’shkurtumit (Zymberi)
t’shkyemit (Bashkimi)
t’shkymit (Zymberi)
t’shleshunit (Zymberi)
t’shliruemit (Bashkimi)
t’shlirumit (Zymberi)
t’shlliitit (Bashkimi)
t’shmangunit (Bashkimi)
t’shnetumit (Zymberi)
t’shniérxuemit (Bashkimi)
t’shnnoshet (Bashkimi)
t’shnnritunit (Bashkimi)
t’shnnrruemit (Bashkimi)
t’shnoshtit (Zymberi)

t’shnoshunit (Zymberi)
t’shnjo:tt (Shkurtaj)
t’shocnuemit (Bashkimi)
t’shoqnumit (Zymberi)
t’shortuemit (Bashkimi)
t’shortumit (Zymberi)
t’shoshitunit (Bashkimi)
t’shpalumit (Zymberi)
t’shpankumit (Zymberi)
t’shpartalluemit (Bashkimi)
t’shpéitet (Bashkimi)
t’shpéituemit (Bashkimi)
t’shpênguemit (Bashkimi)
t’shperblyemit (Bashkimi)
t’shperdredhunit (Bashkimi)
t’shperlaamit (Bashkimi)
t’shperlamit (Zymberi)
t’shperthyemit (Bashkimi)
t’shpervielunit (Bashkimi)
t’shpeshtumit (Zymberi)
t’shpërdredhunit (Zymberi)
t’shpërlamit (Zymberi)
t’shpërthekumit (Zymberi)
t’shpërthymit (Zymberi)
t’shpifunit (Bashkimi)
t’shpikunit (Bashkimi)
t’shpikunit (Zymberi)
t’shplakuemit (Bashkimi)
t’shporrunit (Bashkimi)
t’shpotitunit (Bashkimi)
t’shprazunit (Bashkimi)
t’shpresuemit (Bashkimi)
t’shprishunit (Bashkimi)
t’shprishunit (Zymberi)
t’shprushunit (Bashkimi)
t’shprushunit (Zymberi)
t’shprrallumit (Zymberi)
t’shpumit (Zymberi)
t’shpupluemit (Bashkimi)
t’shpurdhunit (Zymberi)
t’shputuemit (Bashkimi)
t’shternguemit (Bashkimi)
t’shterrunit (Zymberi)
t’shtiellunit (Bashkimi)
t’shtierrunit (Bashkimi)
t’shtihumit (Zymberi)
t’shtiirunit (Bashkimi)
t’shtimit (Zymberi)
t’shtramumit (Zymberi)
t’shtreitet (Bashkimi)
t’shtremnuemit (Bashkimi)
t’shtremtit (Zymberi)
t’shtrëmit (Zymberi)
t’shtriimit (Bashkimi)
t’shtrudhunit (Bashkimi)
t’shtruemit (Bashkimi)
t’shtrukunit (Bashkimi)
t’shtrumit (Zymberi)
t’shtruomit (Shkurtaj)
t’shtrydhunit (Zymberi)
t’shtu:mt (Zymberi)
t’shtuemit (Bashkimi)
t’shtupuamit (Zymberi)
t’shturunit (Bashkimi)
t’shtypunit (Bashkimi)
t’shtypunit (Zymberi)
t’shtyymit (Bashkimi)
t’shuemit (Bashkimi)
t’shuguruemit (Bashkimi)
t’shûituemit (Bashkimi)
t’shujtunit (Zymberi)
t’shukatunit (Zymberi)
t’shukunit (Bashkimi)
t’shumtit (Shkurtaj)
t’shumuemit (Bashkimi)
t’shungulluemit (Bashkimi)
t’shurdhet (Bashkimi)
t’shurdhumit (Zymberi)
t’shytumit (Zymberi)
t’t’ba:mt (Zymberi)
t’tajisunit (Bashkimi)
t’takamisunit (Bashkimi)
t’tamirunit (Zymberi)
t’tânuemit (Bashkimi)
t’taxhisun (Zymberi)
t’tçjunit (Zymberi)
t’teertit (Bashkimi)
t’teerunit (Bashkimi)
t’tehíekunit (Bashkimi)
t’teholluemit (Bashkimi)
t’têjmit (Shkurtaj)
t’têjmit (Shkurtaj)
t’teleisunit (Zymberi)
t’temeluemit (Bashkimi)
t’tepruemit (Zymberi)
t’teptisunit (Zymberi)
t’terbuemit (Bashkimi)
t’téréxitunit (Bashkimi)
t’terhoxetit (Bashkimi)
t’terunit (Zymberi)
t’térratisunit (Bashkimi)
t’terrfatunit (Zymberi)
t’térrtet (Bashkimi)
t’teshunit (Bashkimi)
t’teshunit (Zymberi)
t’tërbumit (Zymberi)
t’tërthorumit (Zymberi)
t’tërrfatunit (Zymberi)
t’tfillumit (Zymberi)
t’tiérrunit (Bashkimi)
t’timumit (Zymberi)
t’tinglluemit (Bashkimi)
t’tingllumit (Zymberi)
t’tjerrunit (Zymberi)
t’tmérruemit (Bashkimi)
t’tnyemit (Bashkimi)
t’tochitunit (Bashkimi)
t’topitunit (Bashkimi)
t’tra:sht (Shkurtaj)
t’tra:sht (Zymberi)
t’tradhtuemit (Bashkimi)
t’traituemit (Bashkimi)
t’trakulluemit (Bashkimi)
t’trannunit (Bashkimi)
t’trashiguemit (Bashkimi)
t’trashtit (Zymberi)
t’trashuemit (Bashkimi)
t’traxuemit (Bashkimi)
t’tredhunit (Zymberi)
t’treguemit (Bashkimi)
t’trémunit (Bashkimi)
t’trénuemit (Bashkimi)
t’tretunit (Zymberi)
t’trëmunit (Zymberi)
t’trimnuemit (Bashkimi)
t’trimnumit (Zymberi)
t’tringluemit (Bashkimi)
t’trishtuemit (Bashkimi)
t’trishtumit (Zymberi)
t’trokellitunit (Bashkimi)
t’trozumit (Zymberi)
t’truemit (Bashkimi)
t’trulluemit (Bashkimi)
t’trumit (Zymberi)
t’trunguemit (Bashkimi)
t’trupumit (Zymberi)
t’trutsuemit (Bashkimi)
t’trrilluemit (Bashkimi)
t’tsikatunit (Bashkimi)
t’tsikluemit (Bashkimi)
t’tsnuemit (Bashkimi)
t’tsofunit (Bashkimi)
t’tsokatunit (Bashkimi)
t’tsopexuemit (Bashkimi)

t’tsoptuemit (Bashkimi)
t’tsrogunit (Bashkimi)
t’tsungulluemit (Bashkimi)
t’tu:kt(ë) (Shkurtaj)
t’tufumit (Zymberi)
t’tunguemit (Bashkimi)
t’tunnuemit (Bashkimi)
t’tununit (Zymberi)
t’turbulluemit (Bashkimi)
t’turbullumit (Zymberi)
t’turpnuemit (Bashkimi)
t’turrunit (Bashkimi)
t’turrunit (Zymberi)
t’tutunit (Bashkimi)
t’tutunit (Zymberi)
t’tymuemit (Bashkimi)
t’tha:tit (Zymberi)
t’thaamt (Bashkimi)
t’thaat (Bashkimi)
t’thanunit (Zymberi)
t’tharbtit (Zymberi)
t’tharbtumit (Zymberi)
t’tharmit (Shkurtaj)
t’tharmit (Zymberi)
t’tharptet (Bashkimi)
t’tharptuem (Bashkimi)
t’thartuemit (Bashkimi)
t’théimit (Bashkimi)
t’thékemit (Bashkimi)
t’théksuemit (Bashkimi)
t’thekunit (Zymberi)
t’thelluemit (Bashkimi)
t’themeluemit (Bashkimi)
t’thepisunit (Zymberi)
t’thermuemit (Bashkimi)
t’therunit (Zymberi)
t’therritunit (Bashkimi)
t’thijunit (Bashkimi)
t’thimit (Zymberi)
t’thincumit (Zymberi)
t’thirrunit (Bashkimi)
t’thirrunit (Zymberi)
t’thithunit (Zymberi)
t’thkolletit (Bashkimi)
t’thopchnuemit (Bashkimi)
t’thumumit (Zymberi)
t’thuprumit (Zymberi)
t’thurunit (Bashkimi)
t’thyemit (Bashkimi)
t’thymit (Zymberi)
t’ufulluemit (Bashkimi)
t’ukatunit (Bashkimi)
t’ulunit (Bashkimi)
t’ulunit (Zymberi)
t’uluruemit (Bashkimi)
t’ulurumit (Zymberi)
t’ungruemit (Bashkimi)
t’unshuemit (Bashkimi)
t’unxhunit (Zymberi)
t’urdhenuemit (Bashkimi)
t’urtuemit (Bashkimi)
t’urtumit (Zymberi)
t’uruemit (Bashkimi)
t’ushtruemit (Bashkimi)
t’ushtuemit (Bashkimi)
t’ushtuemit (Gazulli)
t’vaditunit (Bashkimi)
t’vajtuemit (Bashkimi)
t’vajtumit (Zymberi)
t’vakarrumit (Zymberi)
t’valluemit (Bashkimi)
t’vallxuemit (Bashkimi)
t’vannuemit (Bashkimi)
t’vapulluemit (Bashkimi)
t’vardisunit (Zymberi)
t’varrakatunit (Bashkimi)
t’varrumit (Zymberi)
t’varruomit (Shkurtaj)
t’vathuemit (Bashkimi)
t’vduemit (Bashkimi)
t’ve:rdht (Zymberi)
t’véchuemit (Bashkimi)
t’veeruemit (Bashkimi)
t’vekrrumit (Zymberi)
t’vekumit (Zymberi)
t’véltëit (Bashkimi)
t’veltumit (Zymberi)
t’vepruemit (Bashkimi)
t’verbuemit (Bashkimi)
t’vérdhet (Bashkimi)
t’verdhumit (Zymberi)
t’vertùtuemit (Bashkimi)
t’verumit (Zymberi)
t’veshtiret (Bashkimi)
t’veshtruemit (Bashkimi)
t’veshunit (Bashkimi)
t’veshunit (Zymberi)
t’vétmuemit (Bashkimi)
t’vetuemitit (Bashkimi)
t’vetumit (Zymberi)
t’vétunit (Bashkimi)
t’vetunit (Zymberi)
t’viédhunit (Bashkimi)
t’viéftunit (Bashkimi)
t’viéketit (Bashkimi)
t’viéllunit (Bashkimi)
t’viétruemit (Bashkimi)
t’vishkulluemit (Bashkimi)
t’vixlluemit (Bashkimi)
t’vizllumit (Zymberi)
t’vjellat (Shkurtaj)
t’vjellunit (Zymberi)
t’vjerrunit (Zymberi)
t’vjeshtumit (Zymberi)
t’vjetrumit (Zymberi)
t’vlumit (Zymberi)
t’vllaxnuemit (Bashkimi)
t’vnumit (Zymberi)
t’vnunit (Zymberi)
t’vogluemit (Bashkimi)
t’voglumit (Zymberi)
t’vojuemit (Bashkimi)
t’voketit (Bashkimi)
t’voktit (Zymberi)
t’vokunit (Zymberi)
t’vonumit (Zymberi)
t’vorfnuemit (Bashkimi)
t’vorruemit (Bashkimi)
t’vorrumit (Zymberi)
t’vrâamit (Bashkimi)
t’vramit (Zymberi)
t’vrânet (Bashkimi)
t’vrantit (Zymberi)
t’vréitunit (Bashkimi)
t’vroitunit (Bashkimi)
t’vrugtit (Zymberi)
t’vruguemit (Bashkimi)
t’vuemit (Bashkimi)
t’vujtunit (Zymberi)
t’vulosunit (Bashkimi)
t’vùumit (Bashkimi)
t’vymit (Zymberi)
t’xaditunit (Bashkimi)
t’xaghitunit (Bashkimi)
t’xamaritunit (Bashkimi)
t’xánet (Bashkimi)
t’xaptuemit (Bashkimi)
t’xbardhuemit (Bashkimi)
t’xbardhunit (Zymberi)
t’xbatuemit (Bashkimi)
t’xbathunit (Bashkimi)
t’xbeet (Bashkimi)
t’xbluemit (Bashkimi)
t’xbutunit (Bashkimi)
t’xdathunit (Bashkimi)
t’xderhallunit (Bashkimi)

t’xdeshunit (Bashkimi)
t’xdrâmunit (Bashkimi)
t’xdrukthuemit (Bashkimi)
t’xdrypunit (Bashkimi)
t’xe:tit (Shkurtaj)
t’xeherlisunit (Zymberi)
t’xêmruemit (Bashkimi)
t’xgaféllueit (Bashkimi)
t’xgerdhiimit (Bashkimi)
t’xgrapunit (Bashkimi)
t’xgjedhunit (Bashkimi)
t’xiglumit (Zymberi)
t’xiit (Bashkimi)
t’xymtet (Bashkimi)
t’xha:llt (Zymberi)
t’xhagamitunit (Bashkimi)
t’xhbamit (Zymberi)
t’xhderviélteit (Bashkimi)
t’xhdrivlluemit (Bashkimi)
t’xhdryymit (Bashkimi)
t’xhégitunit (Bashkimi)
t’xhgojumit (Zymberi)
t’xhmalluemit (Bashkimi)
t’xhujtunit (Zymberi)
t’xhvilluemit (Bashkimi)
t’xhyemit (Bashkimi)
t’xhytunit (Bashkimi)
t’z:it (Shkurtaj)
t’zagjitunit (Shkurtaj)
t’zanunit (Bashkimi)
t’zbardhumit (Zymberi)
t’zbardhunit (Zymberi)
t’zbetit (Zymberi)
t’zbrumunit (Zymberi)
t’zbutit (Zymberi)
t’zbutunit (Zymberi)
t’zbythunit (Zymberi)
t’zdritunit (Zymberi)
t’zdugtit (Zymberi)
t’zdugunit (Zymberi)
t’zeet (Bashkimi)
t’zemrumit (Zymberi)
t’zeshktit (Zymberi)
t’zezu:mit (Zymberi)
t’zgabërdhuemit (Zymberi)
t’zgatunit (Zymberi)
t’zgedhunit (Zymberi)
t’zgërdhimt (Zymberi)
t’zgidhunit (Zymberi)
t’zgortumit (Zymberi)
t’zvarunit (Zymberi)
t’zverdhtit (Zymberi)
t’zhagitunit (Zymberi)
t’zhbirumit (Zymberi)
t’zhdjergunit (Zymberi)
t’zhdripunit (Zymberi)
t’zhgarkumit (Zymberi)
t’zhgropumit (Zymberi)
t’zhuvatunit (Zymberi)
t’zhvillumit (Zymberi)
t’zhytit (Zymberi)
t’zhytunit (Shkurtaj)
t’zhytunit (Zymberi)
ta láshka (Jashari)
tamblëthitë (Buzuku)
tamlë (Meyer)
tbárdhët (Murati)
t'djegsitunit (Shkurtaj)

T

tëlyenëtë (Buzuku)
t’ëmblë (Reinhold)
tëmblit (Jashari)
tëmblit (Murati)
tlyen (Bashkimi)
tlyen (Gazulli)
tlyen (IAP)
tolla (IAP)
tólla (Murati)
trû:t (Shkurtaj)
tsty:mit (Shkurtaj)

TË

të (h)óllturat (Jashari)
të (h)ýrat (Jashari)
të abituomitë (Buzuku)
të absolvuomitë (Buzuku)
të afëritë (Bogdani)
të afëritë (Budi)
të afëruomitë (Buzuku)
të agúarit (Elezi)
të aguemitë (Kristoforidhi)
të ájunit (Elezi)
të allmuemit (Xhuvani)
të ambëlitë (Bogdani)
të ámbëlta (Elezi)
të ambëltit (Topalli)
të ambëltúemit (Elezi)
të amblitë (Buzuku)
të ámshtët (Elezi)
të anëkuomitë (Buzuku)
të angjënuomitë (Budi)
të anuarët (Mitko)
të ardhunë (Budi)
të ardhunitë (Buzuku)
të árdhurit (1980)
të árdhurit (Elezi)
të ardhurit (IAP)
të ardhurit (Xhuvani)
të argalisurë (Mitko)
të armatosurë (Xhuvani)
të armenisurët (Mitko)
të arsyetúarit (1980)
të ārtitë (Mitko)
të arríturit (Elezi)
të arríturit (Jashari)
të áshpërit (1980)
të áshpërit (2006)
të áshpërit (2020)
të áthëtit (1980)
të áthëtit (2006)
të áthëtit (2020)
të avíturit (Elezi)
të avlëmëndurit (Xhuvani)
të avosurit (Nushi)
të avullúarit (Elezi)
të baamitë (Buzuku)
të baglúarit (Elezi)
të bájturit (Elezi)
të baltîmët (Gazulli)
të balldístë (Shehu)
të bamet (Topalli)
të bāmët (Budi)
të bâmët (Gazulli)
të bāmëtë (Bardhi)
të bamëtë (Buzuku)
të bárdhët (1980)
të bárdhët (2006)
të bárdhët (2020)
të bárdhët (Elezi)
të bardhët (Gazulli)
të bardhët (IAP)
të bárdhët (Jashari)
të bardhët (Nushi)
të bardhët (Tase)
të bardhët (Xhuvani)
të bardhëtë (Çabej)
të bardhëtë (Kristoforidhi)
të bardhtë (Buzuku)
të baríturit (Elezi)
të baríturit (Jashari)
të bariturit (Mitko)
të barkúarit (Elezi)
të barnatúarit (Elezi)

të bartunitë (Buzuku)
të bárturit (Elezi)
të barturitë (Reinhold)
të bashkëjetúarit (Elezi)
të bashkúarit (Elezi)
të bazíturit (Elezi)
të bdjerëtë (Buzuku)
të bduomitë (Buzuku)
të begatët (Çabej)
të béhurit (Elezi)
të bekuemitë (Bardhi)
të bēkuomit (Çabej)
të bekuomitë (Budi)
të bekuomitë (Buzuku)
të besuomit (Buzuku)
të bërët (1980)
të bërët (2006)
të bërët (2020)
të bërláturit (Elezi)
të bërtíturit (2006)
të bërtíturit (2020)
të bërtíturit (Elezi)
të bërrylúarit (Elezi)
të bëzhigúarit (Elezi)
të bigëzuemit (Gazulli)
të bimitë (Buzuku)
të bindúarit (Elezi)
të bíndurit (Elezi)
të bishtosurit (Xhuvani)
të bitísurit (Jashari)
të bjérrurit (Elezi)
të bjeshkávurit (Elezi)
të bjeshkúarit (Elezi)
të blemit (Gazulli)
të blérët (Elezi)
të blérëtë (Bogdani)
të borrohiturit (Xhuvani)
të branovitur (Xhuvani)
të bredhurit (Çabej)
të bredhurit (Mitko)
të brejtunit (IAP)
të bréjturit (Elezi)
të bremët (Xhuvani)
të brengúarit (Elezi)
të breruarit (Xhuvani)
të brêtit (Xhuvani)
të bricúarit (Elezi)
të brietë (Topalli)
të brietët (Gazulli)
të briskúarit (Elezi)
të bríshturit (Elezi)
të brishúarit (Elezi)
të briturët (Mitko)
të bríturit (Elezi)
të briturit (Tase)
të briturit (Xhuvani)
të brútët (Elezi)
të brymúarit (Elezi)
të buaviturit (Tase)
të bubërruemit (Gazulli)
të bukëzúarit (Elezi)
të búkurit (Elezi)
të bukuriť (Reinhold)
të bukuritë (Bardhi)
të bulkúarit (Elezi)
të bulmýerit (Elezi)
të bullnísurit (Elezi)
të burrëzúarit (Elezi)
të burrnúemit (Elezi)
të bútët (1980)
të butët (2020)
të butët (Mitko)
të butët (Nushi)
të butët (Reinhold)
të bútët (Shehu)
të butëtë (Bardhi)
të bútëtë (Bogdani)
të cácurit (Elezi)
të caktúarit (Elezi)
të camruúkurit (Elezi)
të cangllúarit (Elezi)
të capuríturit (Elezi)
të cazíturit (Elezi)
të cecáturit (Elezi)
të cégëmt (Elezi)
të cekrrúarit (Elezi)
të cémtët (Elezi)
të cërrkáturit (Elezi)
të cërrkúarit (Elezi)
të cërrúkurit (Elezi)
të cgjidhunët (Budi)
të cijáturit (Elezi)
të ciklúarit (Elezi)
të cikrrúarit (Elezi)
të cingërúarit (Elezi)
të církunit (Elezi)
të cófurit (Elezi)
të cokáturit (Elezi)
të cokmit (Çabej)
të cokrrúarit (Elezi)
të crjépurit (Elezi)
të cuklávurit (Elezi)
të cuklúarit (Elezi)
të cumrakúarit (Elezi)
të cupiturit (Elezi)
të currávurit (Elezi)
të currúarit (Elezi)
të çafarétavurit (Elezi)
të çafaréturit (Elezi)
të çájurit (Elezi)
të çakallamúturit (Elezi)
të çalët (Mitko)
të çalúarit (2006)
të çalúarit (2020)
të çallamíturit (Elezi)
të çallshíturit (Elezi)
të çámët (Shehu)
të çapëluait (Xhuvani)
të çapurit (Xhuvani)
të çárët (Elezi)
të çartunit (Gazulli)
të çartunitë (Budi)
të çárturit (Elezi)
të çatallúarit (Elezi)
të çatmúarit (Elezi)
të çejzíturit (Elezi)
të çejzúarit (Elezi)
të çekerúarit (Elezi)
të çelëshimë (Mitko)
të çelurët (Mitko)
të çélurit (Elezi)
të çepúarit (Elezi)
të çermúarit (Elezi)
të çethtit (Murati)
të çférrurit (Elezi)
të çfrurit (Mitko)
të çhállurit (Elezi)
të çikmúarit (Elezi)
të çilët (Mitko)
të çílunit (Elezi)
të çilunit (Gazulli)
të çkushulluomitë (Buzuku)
të çmbúshurit (Elezi)
të çméndurit (Elezi)
të çmëlléhurit (Elezi)
të çmërzíturit (Elezi)
të çmistúarit (Elezi)
të çmúarit (2020)
të çpejtët (Budi)
të çpéjtëtë (Bogdani)
të çpejuemitë (Bardhi)
të çpëlēmit (Budi)
të çprishunit (Kristofor.)
të çprishunitë (Budi)
të çquarëtë (Kristoforidhi)
të çrúkëtit (Elezi)
të çtruomitë (Budi)
të çúarit (2006)

të çúarit (2020)
të çúarit (Elezi)
të çuarit (IAP)
të çubúarit (Elezi)
të çuçllàturit (Elezi)
të çuemit (Gazulli)
të çufrrúarit (Elezi)
të çumërzúarit (Elezi)
të çupllúarit (Elezi)
të çupurítur (Elezi)
të daatë (Buzuku)
të dalët (2006)
të dálët (2020)
të dalët (Gazulli)
të dalët (Murati)
të dalët (Murati)
të dalët (Xhuvani)
të dalëtë (Bardhi)
të dalëtë (Buzuku)
të dalëtë (Kristoforidhi)
të dalunat (Kristoforidhi)
të dalunit (Gazulli)
të dàlurit (Elezi)
të dallashúarit (Elezi)
të dalluarit (Çabej)
të dām (Budi)
të dàmët (Elezi)
të damët (Gazulli)
të damt (Gazulli)
të danë (Buzuku)
të dangllúarit (Elezi)
të danúarit (Elezi)
të dashunë (Bardhi)
të dáshunë (Çabej)
të dashunët (Budi)
të dashunit (Xhuvani)
të dashunitë (Buzuku)
të dashurúarit (Elezi)
të dbaltíshmet (Elezi)
të debërtuomit (Budi)
të deglúarit (Elezi)
të déitunit (Elezi)
të déituritë (Reinhold)
të dejmit (Çabej)
të déjtur (Mitko)
të dejunët (Buzuku)
të déjunit (Elezi)
të déjurit (Elezi)
të dékunit (Elezi)
të dekunit (Xhuvani)
të dekunitë (Bardhi)
të delektuomit (Buzuku)
të denjët (Budi)
të dénjëtë (Bogdani)
të denjëtë (Buzuku)
të derdhunit (Budi)
të derdhunit (Gazulli)
të dérdhurit (Elezi)
të dérgjurit (Elezi)
të deshpëlqyemit(Buzuku)
të devotë (Bardhi)
të dëftuarit (Xhuvani)
të dëftuomit (Buzuku)
të dëguemitë (Bardhi)
tëdëgjuarëtë (Kristofor.)
të dëgjúarit (1980)
të dëgjúarit (2006)
të dëgjúarit (2020)
të dëgjuarit (Çabej)
të dëkuemit (Çabej)
të dëlirët (Çabej)
të dëlirëtë (Bardhi)
të dëlírëtë (Bogdani)
të dëlirëtë (Kristoforidhi)
të dëlīrmit (Budi)
të dëlirunë (Buzuku)
të dënésurit (Elezi)
të dënuomitë (Buzuku)
të dërejtëtë (Mitko)
të dërgúarit (Elezi)
të dërguemitë (Bardhi)
të dërkújurit (Elezi)
të dërzllúarit (Elezi)
të dëspëryemit (Budi)
të dëshëruemitë (Bardhi)
të dëshëruomitë (Buzuku)
të dëshmuomitë (Buzuku)
të dëvënyemit (Budi)
të dihàturit (Elezi)
të dijtunët (Budi)
të dingúarit (Elezi)
të dishkuemitë (Bardhi)
të dishqaruomitë (Budi)
të ditunitë (Bardhi)
të ditunitë (Buzuku)
të díturit (2006)
të díturit (2020)
të díturit (Elezi)
të dituritë (Reinhold)
të djegunitë (Buzuku)
të djégurit (Elezi)
të djegurit (IAP)
të djegurit (Murati)
të djegurit (Tase)
të djérgët (Elezi)
të djérrëtë (Çabej)
të dlirunit (Gazulli)
të dóbëtë (Mitko)
të dollàturit (Elezi)
të drakúarit (Elezi)
të drangúarit (Elezi)
të drédhur' (Mitko)
të drédhurit (Elezi)
të dridhtunitë (Buzuku)
të dridhunt (Gazulli)
të dridhurat (IAP)
të drinúemit (Elezi)
të drithtunë (Bardhi)
të drithtunët (Budi)
të droçkúarit (Elezi)
të drueitunitë (Bardhi)
të druejtunitë (Çabej)
të drumíturit (Elezi)
të drunúarit (Elezi)
të drynúarit (Elezi)
të duglàvurit (Elezi)
të dúgurit (Elezi)
të dukë (Kristoforidhi)
të dukt (Çabej)
të dukunë (Kristoforidhi)
të dukunit (Gazulli)
të dukunitë (Buzuku)
të dukurë (Reinhold)
të dúkurit (Elezi)
të dúkurit (Mitko)
të dukurit (Reinhold)
të dukurit (Xhuvani)
të dúndmet (Elezi)
të dúngurit (Elezi)
të dunmet (Xhuvani)
të duqàturit (Elezi)
të duruomitë (Budi)
të dushkúarit (Elezi)
të dvéturit (Elezi)
të dýndurit (Elezi)
të dhanëtë (Budi)
të dhanëtë (Buzuku)
të dhanëtë (Kristoforidhi)
të dhanme (Xhuvani)
të dhânunt (Gazulli)
të dhénurit (Elezi)
të dhézurit (Elezi)
të dhëmbura (Xhuvani)
të dhëmburitë (Reinhold)
të dhëmshurë (Mitko)
të dhënët (1980)
të dhënët (2006)
të dhënët (2020)
të dhënët (Murati)

të dhiémit (Elezi)
të dhímbtët (Elezi)
të dhímbtit (Elezi)
të dhimbtunë (Bardhi)
të dhimbtunët (Budi)
të dhímbturit (Elezi)
të dhimbunë (Kristofor.)
të dhimtun (Xhuvani)
të dhimtunët (Çabej)
të dhimtunët (Topalli)
të dhimtunītë (Bardhi)
të dhimtunitë (Buzuku)
të dhishtat (Xhuvani)
të dhjétat (Jashari)
të dhjetuomitë (Budi)
të dhunúarit (Elezi)
të dhymptëshim (Bogdani)
të ecàturit (Elezi)
të ecunit (Buzuku)
të ecunitë (Budi)
të écurë (Mitko)
të écurit (1980)
të écurit (2006)
të écurit (2020)
të écurit (Elezi)
të ecurit (IAP)
të ecurit (Murati)
të ecurit (Xhuvani)
të égërit (2006)
të egërit (2020)
të egërsúarit (Mitko)
të égrit (Elezi)
të égrit (Shehu)
të ejkàturit (Elezi)
të emërúarit (Elezi)
të emnúemit (Elezi)
të éndurit (Elezi)
të enjturit (Tase)
të erdhëngurit (Xhuvani)
të ergjandëtë (Buzuku)
të erúarit (Elezi)
të errëtit (Topalli)
të errëtitë (Buzuku)
të érrurit (1980)
të érrurit (2006)
të érrurit (2006)
të érrurit (2020)
të errurit (Tase)
të étshit (Elezi)
të ëmblat (Xhuvani)
të ëmblit (1980)
të ëmblit (2006)
të ëmblit (2020)
të fabrikuomitë (Buzuku)
të fajísurit (Elezi)
të fajsúarit (Elezi)
të fálët (Jashari)
të falët (Xhuvani)
të falëtë (Bardhi)
të falëtë (Budi)
të falëtë (Buzuku)
të falëtë (Çabej)
të falísurit (Elezi)
të falunazë (Xhuvani)
të fálurët (Mitko)
të fálurit (1980)
të fálurit (2006)
të fálurit (2020)
të faluritë (Reinhold)
të fámët (Elezi)
të faniturit (Mitko)
të faniturit (Kristoforidhi)
të faruomitë (Buzuku)
të fashitunit (Xhuvani)
të fashíturit (Elezi)
të fashkúarit (Elezi)
të fektúarit (Elezi)
të féllët (Mitko)
të fendurit (IAP)
të fermuomitë (Buzuku)
të ferrúarit (Elezi)
të fëjyemitë (Buzuku)
të fëllíqëtit (Elezi)
të fëlliqmitë (Budi)
të fëlliqunitë (Buzuku)
të fërrúarit (Elezi)
të fëshkáturit (Elezi)
të fështírëtë (Bogdani)
të figullúarit (Elezi)
të fijáturit (Elezi)
të fijúarit (Elezi)
të fikët (IAP)
të fikët (Murati)
të fikët (Tase)
të fikët (Topalli)
të fíkëtit (1980)
të fíkëtit (2006)
të fíkëtit (2020)
të fíktit (Shehu)
të fiktúarit (Elezi)
të fikunitë (Kristoforidhi)
të fikurë (Mitko)
të fillakúarit (Elezi)
të fillúarit (Elezi)
të finlúarit (Elezi)
të finjúarit (Elezi)
të fiqrúarit (Elezi)
të firikúarit (Elezi)
të firmuomitë (Buzuku)
të fiskáturit (Elezi)
të fismëtë (Mitko)
të fishllúarit (Elezi)
të fjalëshmit (Mitko)
të fjalëzúarit (Elezi)
të fjeturit (Çabej)
të fjéturit (Elezi)
të fjeturit (Murati)
të fjeturit (Xhuvani)
të fkélltët (Shehu)
të flegrúarit (Elezi)
të fluçkúarit (Elezi)
të fluturísurit (Elezi)
të flligtit (Xhuvani)
të fohur (Xhuvani)
të folët (Xhuvani)
të folëtë (Bardhi)
të folëtë (Budi)
të folëtë (Buzuku)
të folëtë (Kristoforidhi)
të fólurit (1980)
të fólurit (2006)
të fólurit (2020)
të folurit (Nushi)
të folurit (Reinhold)
të folurit (Xhuvani)
të forcuomitë (Budi)
të forcuomitë (Buzuku)
të fórtët (2006)
të fortët (2020)
të fórtët (Elezi)
të fórtët (Shehu)
të fortëtë (Bardhi)
të fórtëtë (Bogdani)
të fortëtë (Buzuku)
të fortëtë (Çabej)
të foshkuemt (Gazulli)
të frengízurit (Elezi)
të frymitë (Budi)
të fryrit (IAP)
të fshámët (Elezi)
të fshamitë (Kristoforidhi)
të fshehurat (Xhuvani)
të fshiratë (Kristoforidhi)
të ftúrurit (Elezi)
të ftofëtë (Bardhi)
të ftofëtitë (Bardhi)
të ftófëtitë (Bogdani)

të ftofëtitë (Buzuku)
të ftofëtitë (Kristoforidhi)
të ftoftit (Gazulli)
të ftóftit (Shehu)
të ftohët (Çabej)
të ftohët (Nushi)
të ftohët (Xhuvani)
të ftohëtitë (Reinhold)
të ftohotë (Budi)
të ftóhtët (1980)
të ftóhtët (2006)
të ftóhtët (2020)
të ftohtët (Meyer)
të ftohtët (Murati)
të ftohtët (Tase)
të ftohtit (IAP)
të ftohtit (Xhuvani)
të ftóhurit (1980)
të ftóhurit (2006)
të ftóhurit (2020)
të ftóhurit (Elezi)
të ftollúarit (Elezi)
të ftoritunit (Xhuvani)
të ftuamit (Xhuvani)
të fucúarit (Elezi)
të fuftúarit (Elezi)
të fundúarit (Elezi)
të furrúarit (Elezi)
të gaglicúarit (Elezi)
të gajásur (Mitko)
të gamëlisurit' (Reinhold)
të gandávurit (Elezi)
të gandúarit (Elezi)
të gapáturit (Elezi)
të gargalísurit (Elezi)
të gatuarit (Murati)
të gatuemit (Gazulli)
të gavlléshurit (Elezi)
të gazhelúarit (Elezi)
të gdhéndurit (2006)
të gdhéndurit (2020)
të gdhírët (1980)
të gdhírët (2006)
të gdhírët (2020)
të gdhirët (Xhuvani)
të gdhirëtë (Kristoforidhi)
të gdhirit (Meyer)
të gdhitë (Nushi)
të gemúarit (Elezi)
të gëllqisurit (Xhuvani)
të gëlltíturit (Elezi)
të gënjyemitë (Kristofor.)
të gërçanisurit (Xhuvani)
të gërdíçmitë (Bogdani)
të gërdhátuarit (Elezi)
të gërdhituritë (Reinhold)
të gërgamit (Çabej)
të gërgláturit (Elezi)
të gërgúarit (Elezi)
të gërhiturit (Nushi)
të gërmushunat (Xhuvani)
të gërmúshurit (Elezi)
të gërshiturët (Mitko)
të gërthíturit (2020)
të gërthíturit (Elezi)
të gërvishtunët (Budi)
të gërvishturat (Xhuvani)
të gërzhíturit (Elezi)
të gërrháturit (Elezi)
të gërriturat (Xhuvani)
të gërríthurit (Elezi)
të gëzúarit (Elezi)
të gëzuarit (Reinhold)
të gëzuomitë (Buzuku)
të gëzháturit (Elezi)
të gëzholíturit (Elezi)
të gianët (Gazulli)
të giatëtë (Bardhi)
të giátëtë (Bogdani)
të gicilúarit (Elezi)
të giglúarit (Elezi)
të gilicáturit (Elezi)
të ginëtë (Buzuku)
të glanëtë (Buzuku)
të glátët (Mitko)
të glatëtë (Buzuku)
të glinëtë (Buzuku)
të glízurit (Elezi)
të gobúarit (Elezi)
të goditur (Tase)
të godíturit (Elezi)
të gogësíturit (2006)
të gogësíturit (2020)
të gogësíturit (Elezi)
të gogësúarit (Elezi)
të governuomitë (Buzuku)
të gozoliturit (Xhuvani)
të gozhdúarit (Elezi)
të grabitunitë (Buzuku)
të grabujíturit (Elezi)
të graçúarit (Elezi)
të grafullúarit (Elezi)
të grahur (Xhuvani)
të granëtë (Bardhi)
të grat (Xhuvani)
të gratëtë (Kristoforidhi)
të grecúarit (Elezi)
të grepacúarit (Elezi)
të grepúarit (Elezi)
të grimcúarit (Elezi)
të grímët (Elezi)
të grindurit (Tase)
të grirë (Xhuvani)
të gríshmit (Shehu)
të grishunitë (Buzuku)
të grishurë (Mitko)
të gríshurit (Elezi)
të griturit' (Reinhold)
të grizáturit (Elezi)
të gropúarit (Elezi)
të grremtúarit (Elezi)
të gúfurit (Elezi)
të gulgáturit (Elezi)
të guniárit (Elezi)
të gurnúarit (Elezi)
të gushávurit (Elezi)
të gúshurit (Elezi)
të guxhumíturit (Elezi)
të guzhmúarit (Elezi)
të gzhytërúarit (Elezi)
të gjajturit (Xhuvani)
të gjállët (1980)
të gjállët (2006)
të gjállët (2020)
të gjállët (Elezi)
të gjallëtë (Bogdani)
të gjállëtë (Mitko)
të gjallëtë (Reinhold)
të gjallt (IAP)
të gjalluarët (Xhuvani)
të gjanët (Xhuvani)
të gjanëtë (Bardhi)
të gjánëtë (Bogdani)
të gjanëtë (Budi)
të gjanëtë (Buzuku)
të gjanëtë (Kristoforidhi)
të gjátët (Elezi)
të gjédhurit (Elezi)
të gjegjunitë (Bardhi)
të gjegjunitë (Buzuku)
të gjegjunitë (Kristofor.)
të gjégjurit (Elezi)
të gjelbúemit (Elezi)
të gjelúarit (Elezi)
të gjérët (Elezi)
të gjetúemit (Elezi)
të gjetunitë (Buzuku)
të gjéturat (Jashari)
të gjeturatë (Kristoforidhi)

të gjéturit (Elezi)
të gjeturitë (Kristoforidhi)
të gjéturitë (Reinhold)
të gjëkuaritë (Reinhold)
të gjëliturë (Mitko)
të gjëllíjtunë (Bogdani)
të gjëmúarit (Elezi)
të gjënduritë (Kristofor.)
të gjiftuarit (IAP)
të gjimúemit (Elezi)
të gjinikúarit (Elezi)
të gjitmitë (Bogdani)
të gjuaituritë (Reinhold)
të gjujúarit (Elezi)
të gjukuomitë (Buzuku)
të gjurúarit (Elezi)
të gjyftúarit (Elezi)
të gjyftyem (Xhuvani)
të gjykúarit (Elezi)
të gjykuomitë (Buzuku)
të gjymtëtë (Bogdani)
të gjyqáturit (Elezi)
të habíturit (Elezi)
të hajgarísurit (Elezi)
të hajnúarit (Elezi)
të haklúarit (Elezi)
të hallallshíturit (Elezi)
të hallísurit (Elezi)
të hángëmit (Elezi)
të hangëmit (Xhuvani)
të haparávurit (Elezi)
të hapët (Xhuvani)
të hápurët (Mitko)
të hápurit (Elezi)
të hapurit (Xhuvani)
të harmatúarit (Elezi)
të harmúarit (Elezi)
të harrat (Xhuvani)
të harrúarët (Mitko)
të harrúarit (Elezi)
të harruaritë (Reinhold)
të harruemit (Xhuvani)
të harruemitë (Bardhi)
të hárrurit (2020)
të hásunit (Elezi)
të hedhunit (Kristoforidhi)
të hédhurit (Elezi)
të hedhurit (Nushi)
të hedhurit (Tase)
të hekëmit (Xhuvani)
të hektë (Xhuvani)
të hellúarit (Elezi)
të hequrit (IAP)
të hequrit (Murati)
të hequrit (Tase)
të hequrit (Xhuvani)
të hermúarit (Elezi)
të hérrurit (Elezi)
të heshtunitë (Bardhi)
të héshtunitë (Bogdani)
të heshtunitë (Budi)
të hijeshúarit (Elezi)
të himëtit (Xhuvani)
të hīmitë (Bogdani)
të himitë (Buzuku)
të hingëzúarit (Elezi)
të hingrízurit (Elezi)
të hīpunitë (Bogdani)
të hipunitë (Budi)
të hípurit (Elezi)
të hipurit (Murati)
të hjekunt (Gazulli)
të hjékurit (Elezi)
të hóllët (1980)
të hóllët (2006)
të hóllët (2020)
të hollët (Çabej)
të hóllët (Elezi)
të hollët (Gazulli)
të hollët (IAP)
të hollët (Nushi)
të hollët (Tase)
të hollët (Topalli)
të hollët (Xhuvani)
të hollëtë (Bardhi)
të hóllëtë (Bogdani)
të hóllëtë (Mitko)
të holltit (Xhuvani)
të holluarit (Çabej)
të hollúarit (Elezi)
të hormúarit (Elezi)
të hudhrúarit (Elezi)
të hujíturit (Elezi)
të húmbëtë (Mitko)
të humbúarit (Elezi)
të húpurit (Elezi)
të húqurit (Elezi)
të hurpàturit (Elezi)
të hutúarit (Elezi)
të hýmët (Elezi)
të hýrët (1980)
të hýrët (2006)
të hýrët (2020)
të hyrët (Xhuvani)
të idhënuemitë (Bardhi)
të idhënuomitë (Buzuku)
të ídhëtit (Elezi)
të idhnúemit (Elezi)
të idhtit (IAP)
të idhunët (Budi)
të ídhunitë (Bogdani)
të idhunitë (Buzuku)
të ikunitë (Buzuku)
të íkurit (2006)
të íkurit (2020)
të íkurit (Elezi)
të imtúarit (Elezi)
të ishturat (Xhuvani)
të jargavíturit (Elezi)
të jargíturit (Elezi)
të jáshtët (Elezi)
të javashíturit (Elezi)
të jeshíturit (Elezi)
të jetúarit (1980)
të jetúarit (2006)
të jetúarit (2020)
të jetúarit (Mitko)
të jetuarit (Murati)
të kacapíturit (Elezi)
të kacullúarit (Elezi)
të kaçarotávurit (Elezi)
të kaçarotúarit (Elezi)
të kaçarrúarit (Elezi)
të kaçumíturit (Elezi)
të kadalúarit (Elezi)
të kafshúarit (Elezi)
të kafshuarit (Tase)
të kâjtunitë (Bogdani)
të kakërdhíturit (Elezi)
të kakrizuritë (Kristofor.)
të kalaboshúarit (Elezi)
të kalangërçúarit (Elezi)
të kalarúarit (Elezi)
të kalashtúarit (Elezi)
të kalbëtit (Gazulli)
të kálburit (2006)
të kálburit (2020)
të kalíturit (2006)
të kalíturit (2020)
të kalúarit (Elezi)
të kaluemt (Gazulli)
të kallamúturit (Elezi)
të kallëzuarit (Çabej)
të kallëzuaritë (Reinhold)
të kallëzúemitë (Bogdani)
të kállurit (Elezi)
të kallzuarit (Xhuvani)
të kamcúarit (Elezi)
të kámet (IAP)

të kapërcýerit (Elezi)
të kapërcyemitë (Bardhi)
të kapistállurit (Elezi)
të kapíturit (Elezi)
të kaptët (Çabej)
të kaptët (Xhuvani)
të kápurit (Elezi)
të karfosuritë (Reinhold)
të kargatisuni (Gazulli)
të kastiguomitë (Buzuku)
të keiqtë (Bardhi)
të kejtë (Bogdani)
të kekllíshurit (Elezi)
të keqësuarit (Mitko)
të keqt (Gazulli)
të keqtë (1980)
të keqtë (2006)
të keqtë (2020)
të keqtë (Budi)
të keqtë (Buzuku)
të kéqtë (Elezi)
të keqtë (Kristoforidhi)
të kéqtë (Reinhold)
të keqtë (Shehu)
të keqtë (Tase)
të keqtë (Topalli)
të këcýemit (Elezi)
të këcyemitë (Budi)
të këmbýerit (2006)
të këmbyemitë (Bardhi)
të këmbyemitë (Budi)
të këmbyemitë (Buzuku)
të kënáqurit (2006)
të kënaqurit (2020)
të kënàqurit (Elezi)
të këndellunt (Gazulli)
të këndéllurit (Elezi)
të këndúarit (Elezi)
të kënduomitë (Buzuku)
të këputunit (Gazulli)
të këpúturët (Mitko)
të këpúturit (Elezi)
të këputurit (Xhuvani)
të kërcënúarit (2020)
të kërcíturit (Elezi)
të kërçítunitë (Bogdani)
të kërjuarit (Reinhold)
të kërkúarit (Elezi)
të kërkuaritë (Reinhold)
të kërkúemitë (Bogdani)
të kërkuomitë (Buzuku)
të kërlímit (Elezi)
të kërshmuomitë (Budi)
të kërtýlurit (Elezi)
të kërthijávurit (Elezi)
të kërthijúarit (Elezi)
të kërthndézëtit (Elezi)
të kërrtúarit (Elezi)
të kërrúsurit (2006)
të kërrúsurit (2020)
të këthiellëtitë (Bardhi)
të këthjelltitë (Budi)
të këtholëtit (Gazulli)
të këthollëtë (Bardhi)
të këthollëtitë (Bardhi)
të këthollëtitë (Çabej)
të këthýemit (Shehu)
të këthýershmët (Mitko)
të këthyemit (Gazulli)
të këthyemitë (Kristofor.)
të kiamitë (Bardhi)
të kjámt (Gazulli)
të kjánëtë (Bogdani)
të kjasúarit (Elezi)
të klarëtë (Reinhold)
të klenët (Buzuku)
të kliturit (Reinhold)
të kllecúarit (Elezi)
të klluqáturit (Elezi)
të kllúqtë (Elezi)
të kllúqurit (Elezi)
të klluqurit (IAP)
të kolloturit' (Reinhold)
të kollumosurit (Xhuvani)
të konceptúarit (2006)
të kondedúarit (Elezi)
të kondéturit (Elezi)
të konfortuomitë (Buzuku)
të konguomitë (Buzuku)
të kopáturit (Elezi)
të kopilíturit (Elezi)
të kopilúarit (Elezi)
të kopjúarit (2006)
të kopjúarit (2020)
të kopuráturit (Elezi)
të kópurit (Elezi)
të koriturë (Mitko)
të koríturit (Elezi)
të korjíturit (Mitko)
të korpënúemit (Bogdani)
të korúarit (Elezi)
të korrët (Çabej)
të korrët (Mitko)
të korrëtë (Buzuku)
të korrigjúarit (2006)
të kórrurit (Elezi)
të kosíturit (2006)
të kositurit (IAP)
të kotët (Topalli)
të kotullúarit (Elezi)
të kóturit (Elezi)
të krahasúarit (2006)
të krahasúarit (Elezi)
të krandúarit (Elezi)
të kranjúarit (Elezi)
të krasíturit (2006)
të kreháturit (Elezi)
të krehëkuarë (Mitko)
të kréhurit (2006)
të krenúarit (Elezi)
të krepátuarit (Elezi)
të krepulluomitë (Budi)
të kreshmuomitë (Budi)
të krezmuomitë (Budi)
të krijúarit (Elezi)
të krijúemitë (Bogdani)
të krísmit (Shehu)
të krísurit (Elezi)
të krisurit (Reinhold)
të kritikúarit (Elezi)
të krúarit (2006)
të kruemit (Gazulli)
të kruemit (Gazulli)
të krýerit (Elezi)
të kryemt (Gazulli)
të krrabëzuarit (Elezi)
të krrutúarit (Elezi)
të kthéllëtë (Bogdani)
të kthetrúarit (Elezi)
të kthjéll(ë)titë (Bogdani)
të kthjellëtë (Kristofor.)
të kthjéllëtit (Elezi)
të kthýerit (Elezi)
të kthyemitë (Bogdani)
të kthyemitë (Buzuku)
të kthyenëtë (Buzuku)
të kthyerit (2020)
të kuallturitë (Xhuvani)
të kuarit (Xhuvani)
të kuéllunit (Elezi)
të kúemit (Elezi)
të kuemt (Gazulli)
të kuituem (Bardhi)
të kujtuomit (Xhuvani)
të kujtuomitë (Budi)
të kujtuomitë (Buzuku)
të kukatunit (Gazulli)
të kukëzúarit (Elezi)

të kuklúarit (Elezi)
të kukúarit (Elezi)
të kulpnúarit (Elezi)
të kullmitë (Budi)
të kulloturit (IAP)
të kulloturit (Murati)
të kulluarit (IAP)
të kulluemitë (Bardhi)
të kullúemitë (Bogdani)
të kumbulláturit (Elezi)
të kúmëtitë (Bogdani)
të kumtë (Xhuvani)
të kundërshtísurit (Elezi)
të kundërshtúarit (Elezi)
të kúndunitë (Bogdani)
të kungulláturit (Elezi)
të kunguomitë (Budi)
të kungjáturit (Elezi)
të kungjúarit (Elezi)
të kupáturit (Elezi)
të kuptísurit (Elezi)
të kuptúarit (Elezi)
të kuqëlímtët (Elezi)
të kuqlemtit (Xhuvani)
të kuqtë (1980)
të kuqtë (2006)
të kuqtë (2020)
të kuqtë (Budi)
të kúqtë (Elezi)
të kuqtë (IAP)
të kuqtë (Jashari)
të kuqtë (Kristoforidhi)
të kuqtë (Nushi)
të kuqtë (Shehu)
të kuqtë (Xhuvani)
të kurdísurit (2006)
të kurthúarit (Elezi)
të kurvërúarit (Elezi)
të kusurítur (Elezi)
të kushtuomitë (Buzuku)
të kuvendúarit (Elezi)
të kuvéndurit (Elezi)
të lacknúarit (Elezi)
të lacúarit (Elezi)
të lágëtit (1980)
të lágëtit (2006)
të lagëtit (2020)
të lagshtúarit (Elezi)
të lagunit (Budi)
të lagurit (Tase)
të laguríturit (Elezi)
të lagjúarit (Elezi)
të lajmíturit (Elezi)
të lalúshurit (Elezi)
të lámët (Gazulli)
të lamët (Xhuvani)
të lāmitë (Bogdani)
të lamitë (Budi)
të lanat (Xhuvani)
të lanëtë (Bardhi)
të lanëtë (Buzuku)
të lapëzhiturit (Xhuvani)
të laracúarit (Elezi)
të lárët (2006)
të lárët (2020)
të lárët (Elezi)
të larët (Murati)
të lārëtë (Mitko)
të lárgëtë (Bogdani)
të largëtë (Budi)
të lárgëtit (Elezi)
të largúemitë (Bogdani)
të lármët (Mitko)
të lártët (1980)
të lártët (2006)
të lartët (Çabej)
të lartët (Jashari)
të lartëtë (Kristoforidhi)
të larúarit (Elezi)
të lashtit (Gazulli)
të lashuaritë (Reinhold)
të lazdrúarit (Elezi)
të lazënuomit (Xhuvani)
të lbogurúarit (Elezi)
të leçitunë (Budi)
të leçíturit (Elezi)
të lee (Budi)
të léetë (Bogdani)
të léhtët (1980)
të léhtët (2006)
të léhtët (2020)
të lehtët (Çabej)
të léhtët (Elezi)
të léhurit (1980)
të léhurit (2006)
të léhurit (2020)
të léhurit (Elezi)
të lēmit (Budi)
të lémit (Elezi)
të lemit (Kristoforidhi)
të lēmitë (Bogdani)
të lenët (Buzuku)
të lēnitë (Bogdani)
të lerët (Kristoforidhi)
të lérëtë (Reinhold)
të léshurit (Elezi)
të lētë (Bardhi)
të letúarit (Elezi)
të letht (Elezi)
të lexuarit (Murati)
të lezúarit (Elezi)
të lëbduemitë (Bardhi)
të lëkondunitë (Buzuku)
të lëkundunëtë (Buzuku)
të lëkúndunitë (Bogdani)
të lëkúqurit (Elezi)
të lëmýkët (Elezi)
të lëmýshkurit (Elezi)
të lënat (Jashari)
të lënët (Elezi)
të lënët (Reinhold)
të lënguarit (Çabej)
të lënuemit (Xhuvani)
të lënúrurit (Elezi)
të lëshúarit (Elezi)
të lëshúarit (Mitko)
të lëshuemit (Xhuvani)
të lëshuemitë (Bardhi)
të lëshuemt (Gazulli)
të lëshuomitë (Buzuku)
të lëvírurit (Elezi)
të lëvízurit (Elezi)
të lëvorúarit (Elezi)
të lëvríturit (Elezi)
të lëvrúemitë (Bogdani)
të libëruomitë (Budi)
të lídhunat (Bogdani)
të lidhunat (Xhuvani)
të lidhunë (Budi)
të lidhunitë (Bardhi)
të lídhunitë (Bogdani)
të lidhuratë (Kristoforidhi)
të lidhurë (Mitko)
të lidhurit (Elezi)
të lidhurit (Murati)
të lidhurit (Reinhold)
të lígështit (Elezi)
të lígshtët (Shehu)
të ligtë (1980)
të ligtë (2006)
të ligtë (2020)
të lígtë (Bogdani)
të ligtë (Budi)
të lígtë (Elezi)
të ligunitë (Bardhi)
të lindurit (Kristoforidhi)
të lindurit (Murati)
të lintatë (Kristoforidhi)
të lipunitë (Buzuku)

të lirëshmit (Mitko)
të lírët (Elezi)
të lirët (Mitko)
të lírëtë (Bogdani)
të lirëtë (Budi)
të lirëtë (Buzuku)
të lirëtë (Kristoforidhi)
të lirëtë (Xhuvani)
të liruarëtë (Kristoforidhi)
të lirúarit (Elezi)
të liruemitë (Bogdani)
të liruemitë (Kristoforidhi)
të liruomitë (Budi)
të liruomitë (Buzuku)
të lkémët (Elezi)
të loçkúarit (Elezi)
të lodrúarit (Elezi)
të lodhët (Xhuvani)
të lodhëtë (Meyer)
të lodhmit (Gazulli)
të lodhunit (Gazulli)
të lodhurët (Mitko)
të lódhurit (Elezi)
të lodhurit (IAP)
të lodhurit (Murati)
të lodhurit (Tase)
të lodhuritë (Reinhold)
të logíturit (Elezi)
të lojtunitë (Budi)
të lotúarit (Elezi)
të lúajturit (Elezi)
të lucáturit (Elezi)
të ludhnúarit (Elezi)
të luejtunit (Gazulli)
të lúejtunitë (Bogdani)
të luemitë (Budi)
të luháturit (Elezi)
të lukáturit (Elezi)
të lulsávurit (Elezi)
të lulsúarit (Elezi)
të lumtë (Bogdani)
të lutunatë (Bardhi)
të lutunët (Budi)
të lútunitë (Bogdani)
të lutunitë (Buzuku)
të lúturit (Elezi)
të lýmët (Mitko)
të lýpurit (Elezi)
të lýrkat (Jashari)
të lyenëtë (Bogdani)
të lyenëtë (Buzuku)
të lyenitë (Kristoforidhi)
të lyerit (Xhuvani)
të lyeritë (Kristoforidhi)
të lypunit (Gazulli)
të lypunitë (Bardhi)
të lypunitë (Bogdani)
të lypunitë (Buzuku)
të lypurit (Çabej)
të lyrthúarit (Elezi)
të llaçíturit (Elezi)
të llaçkavíturit (Elezi)
të llaçkúarit (Elezi)
të llafósurit (2006)
të llafósurit (2020)
të llafósurit (Jashari)
të llamburiturit (Xhuvani)
të llámët (Elezi)
të llâmët (Gazulli)
të llámët (Shehu)
të llapëtiturit (Xhuvani)
të llasurit (Xhuvani)
të llokáturit (Elezi)
të llokitutrët (Mitko)
të llomíturit (Elezi)
të lluçkávurit (Elezi)
të llulláturit (Elezi)
të máajmëtë (Mitko)
të madhështuomitë (Buzuku)
të mádhëtë (Mitko)
të madhtë (1980)
të madhtë (2006)
të madhtë (2020)
të madhtë (Bardhi)
të madhtë (Bogdani)
të madhtë (Buzuku)
të madhtë (Çabej)
të madhtë (Kristoforidhi)
të magjépsurit (2006)
të mahísurit (2006)
të mahísurit (2020)
të mahíturit (Elezi)
të maimitë (Bardhi)
të májmët (1980)
të májmët (2006)
të májmët (2020)
të majmët (Meyer)
të majmët (Xhuvani)
të májmitë (Bogdani)
të mājmitë (Budi)
të majmitë (Buzuku)
të majmitë (Kristoforidhi)
të májmurit (2006)
të májmurit (2020)
të majnúarit (Elezi)
të majshtruomitë (Buzuku)
të májurit (Elezi)
të makrrúarit (Elezi)
të mallëkuemitë (Bogdani)
të mallëkuomitë (Budi)
të mallënjyemitë (Budi)
të mallkúarit (Elezi)
të mallkuomitë (Buzuku)
të mámit (Elezi)
të mangúarit (Elezi)
të mangutë (Budi)
të martixuomitë (Budi)
të martuemitë (Bardhi)
të márrët (2006)
të marrët (IAP)
të marrët (Murati)
të márrëtë (Bogdani)
të márrëtë (Bogdani)
të marrëtë (Budi)
të márrëtë (Mitko)
të mârrunit (Gazulli)
të marrunt (Gazulli)
të máturit (2006)
të máturit (Elezi)
të máturshmëtë (Mitko)
të mathtë (Meyer)
të mbajtunë (Bardhi)
të mbajtunët (Budi)
të mbajtunët (Gazulli)
të mbajtunit (Gazulli)
të mbájtunitë (Bogdani)
të mbajtunitë (Buzuku)
të mbájturë (Mitko)
të mbájturit (2006)
të mbájturit (2020)
të mbájturit (Elezi)
të mbajturit (Xhuvani)
të mbárët (1980)
të mbárët (2006)
të mbarët (Çabej)
të mbárët (Elezi)
të mbárëtë (Bogdani)
të mbarëtë (Kristoforidhi)
të mbárshëmit (Elezi)
të mbarshimitë (Bardhi)
të mbaruarëtë (Kristoforidhi)
të mbarúemitë (Bogdani)
të mbaruomitë (Buzuku)

të mbathuratë (Kristoforidhi)
të mbathurit (Çabej)
të mbesuomitë (Budi)
të mbétunitë (Bogdani)
të mbetunitë (Buzuku)
të mbetunitë (Buzuku)
të mbeturit (Çabej)
të mbéturit (Elezi)
të mbéturit (Jashari)
të mbéturtë (Mitko)
të mbëlédhëtë (Bogdani)
të mbëljedhunitë (Buzuku)
të mbëljedhunitë (Buzuku)
të mbëlúemitë (Bogdani)
të mbëluomitë (Buzuku)
të mbërthyemitë (Buzuku)
të mbërríturit (Elezi)
të mbështéturit (Elezi)
të mbiellëtë (Kristoforidhi)
të mbjéllët (Elezi)
të mbjellëtë (Bogdani)
të mbjellëtë (Buzuku)
të mbjellit (Çabej)
të mbjellurit (Tase)
të mbledhunitë (Bardhi)
të mblédhurit (Elezi)
të mbleerúarit (Mitko)
të mblerët (Xhuvani)
të mbleruemitë (Kristoforidhi)
të mbrámtë (Elezi)
të mbrápshtët (Elezi)
të mbrazëtë (Budi)
të mbrazëtitë (Bardhi)
të mbrazëtitë (Bogdani)
të mbrijúarit (Elezi)
të mbrodhuritë (Kristoforidhi)
të mbrúmitë (Bogdani)
të mbrumitë (Kristoforidhi)
të mbrúmtit (Elezi)
të mbrrúturit (Elezi)
të mbsuemitë (Bardhi)
të mbshéfunitë (Bogdani)
të mbuluarit (Xhuvani)
të mburruritë (Kristoforidhi)
të mbushëtit (Xhuvani)
të mbushumit (Gazulli)
të mbúshunitë (Bogdani)
të mbúshurit (Elezi)
të mbýturit (Elezi)
të mbytunitë (Buzuku)
të mbythkáturit (Elezi)
të mbythkúarit (Elezi)
të meçúarit (Elezi)
të mekthit (Tase)
të mékurët (Mitko)
të mémit (Elezi)
të memit (Xhuvani)
të menderúarit (Elezi)
të mendúarit (1980)
të mendúarit (2006)
të mendúarit (2020)
të menduarit (Xhuvani)
të menduom (Xhuvani)
të menduomitë (Budi)
të mēnguomitë (Budi)
të merëtë (Kristoforidhi)
të meritúemitë (Bogdani)
të merituomitë (Budi)
të merituomitë (Buzuku)
të merúarit (Elezi)
të meshnuemit (Gazulli)
të meshúarit (2006)
të meshúarit (2020)
të mëbledhurit (Reinhold)
të mëkëmburit (2006)
të mëkëmburit (Elezi)
të mëkúqurit (Elezi)
të mëlléhurit (Elezi)
të mëngërúarët (Mitko)
të mënguomitë (Buzuku)
të mënuarët (Xhuvani)
të mërdhézurit (Elezi)
të mërdhírët (2006)
të mërdhírët (2020)
të mërdhíturit (2006)
të mërdhóqurit (Elezi)
të mërguarit (Xhuvani)
të mërzítunitë (Bogdani)
të mërzllúarit (Elezi)
të mësúarit (2006)
të mësúarit (2020)
të mëshúarit (Elezi)
të mëtízurit (Elezi)
të mëtrúarit (Elezi)
të mëtrúsurit (Elezi)
të mëtúarit (Elezi)
të mfshéhëtët (Mitko)
të micklúarit (Elezi)
të micrrúarit (Elezi)
të miratósurit (Elezi)
të mírët (1980)
të mírët (2006)
të mírët (2020)
të mirët (Çabej)
të mirët (Elezi)
të mirët (Gazulli)
të mírët (Jashari)
të mirët (Mitko)
të mirët (Nushi)
të mírët (Shehu)
të mirët (Xhuvani)
të mírëtë (Bogdani)
të mirëtë (Budi)
të mirëtë (Buzuku)
të mirëtë (Kristoforidhi)
të mírit (Jashari)
të mirosmit (Meyer)
të mírtë (Jashari)
të mirúarit (Elezi)
të mishënúemitë (Bogdani)
të mishnuarit (Elezi)
të mitmitë (Meyer)
të mitunitë (Budi)
të mizáturit (Elezi)
të mjekuomitë (Buzuku)
të mjelunit (Gazulli)
të mjeshtërúarit (Elezi)
të mnashúarit (Elezi)
të mnetunitë (Buzuku)
të moçúarit (Elezi)
të mohúarit (Elezi)
të morríturit (Elezi)
të mosárdhurit (Elezi)
të moskjánët (Bogdani)
të moskuptúarit (Elezi)
të mosmbájturit (Elezi)
të mospásurit (Elezi)
të motnúarit (Elezi)
të motshimetë (Xhuvani)
të motúarit (Elezi)
të mpákurit (Elezi)
të mpastrë (Budi)
të mpësuaritë (Reinhold)
të mpírët (2006)
të mpírët (2020)
të mpīrëtët (Mitko)
të mpósëtë (Bogdani)
të mposhuomit (Xhuvani)
të mprefunitë (Bardhi)
të mpródhurë (Mitko)

të mpsuomitë (Budi)
të mpsuomitë (Buzuku)
të mpsuomitë (Xhuvani)
të mpshikunitë (Budi)
të mpshīmitë (Budi)
të mpshuomit (Xhuvani)
të mqeftúarit (Elezi)
të mrizúarit (Elezi)
të mrrólurit (Elezi)
të mrróturit (Elezi)
të mshéfurit (Elezi)
të mshéjurit (Elezi)
të mshélurit (Elezi)
të múgëtë (Mitko)
të múgëtit (1980)
të múgëtit (2006)
të múgëtit (2020)
të mugëtit (Xhuvani)
të mujshmit (Elezi)
të mujtunët (Xhuvani)
të mújtunit (Elezi)
të mujtunitë (Budi)
të mujtunitë (Buzuku)
të mukëtit (Tase)
të mundështuomitë (Budi)
të múndmit (Mitko)
të munduomitë (Buzuku)
të múndurët (Mitko)
të mundurit (Xhuvani)
të mungulliturit (Xhuvani)
të murmuruemitë (Bardhi)
të murmuruomit (Buzuku)
të murmuruomitë (Buzuku)
të mvélurët (Mitko)
të myjávurit (Elezi)
të nalcúemitë (Bogdani)
të naltët (Buzuku)
të naltët (Xhuvani)
të náltëtë (Bogdani)
të naltëtë (Kristoforidhi)
të naltit (Elezi)
të naltúarit (Elezi)
të nanulisurit (Xhuvani)
të nçelëtë (Bardhi)
të nçtumoitë (Budi)
të nçuemitë (Bardhi)
të nçuemitë (Bogdani)
të ndálurit (Elezi)
të ndárat (Jashari)
të ndárët (Elezi)
të ndarët (Murati)
të ndémit (Elezi)
të ndenjunit (Buzuku)
të ndenjunitë (Bardhi)
të ndenjúnitë (Bogdani)
të ndenjunitë (Kristoforidhi)
të ndénjurat (Jashari)
të ndénjurit (1980)
të ndénjurit (2006)
të ndénjurit (2020)
të ndenjurit (Çabej)
të ndénjurit (Elezi)
të ndenjurit (IAP)
të ndénjurit (Mitko)
të ndenjurit (Nushi)
të ndenjurit (Xhuvani)
të ndérët (Mitko)
të nderúemitë (Bogdani)
të nderunitë (Buzuku)
të ndéshurit (Elezi)
të ndézurit (Elezi)
të ndëgiúemitë (Bogdani)
të ndëguemitë (Bardhi)
të ndëgjuemitë (Kristoforidhi)
të ndëgjuom (Budi)
të ndëgjuomit (Xhuvani)
të ndëjyem (Budi)
të ndëjyemitë (Bogdani)
të ndënjurët (Meyer)
të ndërdymit (Xhuvani)
të ndërdymitë (Bogdani)
të ndërdynëtë (Bogdani)
të ndërkéqurit (Elezi)
të ndërmblýsurit (Elezi)
të ndërmblysunit (Gazulli)
të ndërtúarit (Elezi)
të ndëruariť (Reinhold)
të ndërzýerit (Elezi)
të ndërrúarit (Elezi)
të ndërrúemitë (Bogdani)
të ndërrúeshëmit (Shehu)
të ndërruomitë (Buzuku)
të ndëshkúarit (Elezi)
të ndgúemit (Elezi)
të ndíemit (Elezi)
të ndíerët (Mitko)
të ndietë (Kristoforidhi)
të ndigluomitë (Buzuku)
të ndigjuemitë (Kristoforidhi)
të ndijyemitë (Buzuku)
të ndimuomitë (Buzuku)
të ndishkuomitë (Buzuku)
të ndjekunitë (Buzuku)
të ndjékurit (Elezi)
të ndjetë (Xhuvani)
të ndódhurit (Elezi)
të ndódhurit (Mitko)
të ndohëtë (Kristoforidhi)
të ndohtët (Tase)
të ndohtit (Tase)
të ndótët (1980)
të ndótët (2006)
të ndótët (2020)
të ndotët (Çabej)
të ndótët (Mitko)
të ndotët (Topalli)
të ndréqurit (Elezi)
të ndridhurit (Xhuvani)
të ndrijúemit (Elezi)
të ndrítunitë (Bogdani)
të ndrojturit (Xhuvani)
të ndruajturit (Tase)
të ndryshkëtitë (Buzuku)
të ndryshkurit (Elezi)
të ndúemit (Elezi)
të ndúkurit (Elezi)
të ndýtët (1980)
të ndýtët (2006)
të ndyllcúarit (Elezi)
të ndytë (Kristoforidhi)
të ndytit (Elezi)
të ndȳrët (Meyer)
të ndhezunitë (Buzuku)
të neverítunitë (Bogdani)
të neveritunitë (Kristoforidhi)
të nëmurit (Elezi)
të nëntëdhjétat (Jashari)
të nëpërthúarit (Elezi)
të nfalët (Buzuku)
të nfshéfunitë (Bogdani)
të nfshehunitë (Buzuku)
të ngacmuarit (Çabej)
të ngadhënjyemitë (Buzuku)
të ngallfíurit (Elezi)
të ngallicúarit (Elezi)
të ngallmúarit (Elezi)
të ngámët (Elezi)
të ngámit (Gazulli)
të ngarkúemitë (Bogdani)
të ngarréturit (Elezi)
të ngarrúarit (Elezi)
të ngélurit (Elezi)
të ngënjyemitë (Buzuku)

të ngërdhúcurit (Elezi)
të ngërmúarit (Elezi)
të ngímët (Elezi)
të ngîmët (Xhuvani)
të nginëtë (Buzuku)
të nginjunitë (Bardhi)
të ngínjurët (Mitko)
të ngopáturit (Elezi)
të ngópurët (Mitko)
të ngosurit (Xhuvani)
të ngranët (Budi)
të ngránëtë (Bogdani)
të ngranëtë (Buzuku)
të ngrehunit (Gazulli)
të ngréhurit (Elezi)
të ngrënët (1980)
të ngrënët (2006)
të ngrënët (2020)
të ngrënët (Meyer)
të ngrënët (Tase)
të ngrënët (Xhuvani)
të ngrënëtë (Reinhold)
të ngrënëtët (Mitko)
të ngrídhurit (Elezi)
të ngrimt (Gazulli)
të ngritë (Xhuvani)
të ngrítët (Elezi)
të ngritët (Xhuvani)
të ngriturit (Çabej)
të ngriturit (IAP)
të ngriturit (Murati)
të ngriturit' (Reinhold)
të ngrófëtë (Meyer)
të ngróftit (Shehu)
të ngróhtët (1980)
të ngróhtët (2006)
të ngróhtët (2020)
të ngrohtët (Topalli)
të ngróhurit (Elezi)
të ngrýsurit (1980)
të ngrýsurit (2006)
të ngrýsurit (2020)
të ngrykúarit (Elezi)
të ngrysmitë (Kristoforidhi)
të ngrysurit (Meyer)
të ngrysurit (Tase)
të ngrysurit (Xhuvani)
të ngrysuritë (Kristoforidhi)
të ngrrúcurit (Elezi)
të ngucáturit (Elezi)
të ngúcurit (Elezi)
të ngurúemitë (Bogdani)
të ngurrúarit (Elezi)
të ngushëllúemitë (Bogdani)
të ngushëlluomitë (Buzuku)
të ngushtúarit (Elezi)
të ngutunët (Budi)
të ngutunit (Xhuvani)
të ngutunitë (Bardhi)
të ngjallët (Shehu)
të ngjallëtë (Kristoforidhi)
të ngjállmitë (Bogdani)
të ngjállunitë (Bogdani)
të ngjallunitë (Buzuku)
të ngjállurit (Elezi)
të ngjalluritë (Kristoforidhi)
të ngjárët (1980)
të ngjárët (2006)
të ngjárët (2020)
të ngjarët (Topalli)
të ngjarët (Xhuvani)
të ngjefunitë (Kristoforidhi)
të ngjeshunitë (Buzuku)
të ngjeshunt (Gazulli)
të ngjéshur (Jashari)
të ngjeshúrit (1980)
të ngjéshurit (2006)
të ngjéshurit (2020)
të ngjéshurit (Elezi)
të ngjeshurit (IAP)
të ngjéthurit (Elezi)
të ngjënuomitë (Buzuku)
të ngjëruomitë (Buzuku)
të ngjëruomitë (Buzuku)
të ngjirúarit (Elezi)
të ngjítët (Elezi)
të ngjítunitë (Bogdani)
të ngjíturit (Elezi)
të ngjofunitë (Kristoforidhi)
të ngjýerët (Mitko)
të ngjýerit (1980)
të ngjyemitë (Kristoforidhi)
të níemët (Mitko)
të nikúarit (Elezi)
të nimnýerit (Elezi)
të nírthtunit (Elezi)
të nísmët (Mitko)
të nísurit (Jashari)
të nisuritë (Kristoforidhi)
të nkëthollëtitë (Bardhi)
të nkëthollëtitë (Bardhi)
të nkëthýerë (Mitko)
të nkëthyemitë (Bardhi)
të nkótët (Bogdani)
të nkrýerit (Mitko)
të nkryemitë (Bogdani)
të nkryenëtë (Bogdani)
të nkthyemitë (Budi)
të nlidhunitë (Buzuku)
të notúarit (2006)
të notúarit (2020)
të notuarit (Meyer)
të npieturitë (Reinhold)
të nqethurit (Xhuvani)
të ntóllturat (Jashari)
të nthellëtë (Buzuku)
të ntherunitë (Buzuku)
të ntherunitë (Buzuku)
të nuháturit (1980)
të nuháturit (2006)
të nuháturit (2020)
të nuhaturit (Çabej)
të nuhaturit (IAP)
të nuhaturitë (Kristoforidhi)
të nveshunitë (Buzuku)
të nvranëtë (Buzuku)
të nvranëtit (Buzuku)
të nvranitë (Buzuku)
të nvratët (Buzuku)
të nxánëtë (Bogdani)
të nxánunit (Elezi)
të nxéhtët (1980)
të nxéhtët (2006)
të nxéhtët (2020)
të nxéhtët (Elezi)
të nxehtët (Xhuvani)
të nxehtit (Murati)
të nxētët (Bardhi)
të nxetit (Buzuku)
të nxétitë (Bogdani)
të nxīmitë (Bardhi)
të nxitmitë (Bardhi)
të nxitunët (Bogdani)
të nxitunitë (Buzuku)
të nxiturir (Çabej)
të nxíturit (Elezi)
të nxjérrëtë (Bogdani)
të nxjérrurit (Elezi)
të nymërymitë (Bogdani)
të nzyrmitë (Xhuvani)

të nzyrunët (Xhuvani)
të nzyruntë (Budi)
të njéftunitë (Bogdani)
të njehunit (Buzuku)
të njehunit (Xhuvani)
të njehunitë (Buzuku)
të njehunitë (Kristoforidhi)
të njéhurit (Elezi)
të njérsurit (Elezi)
të njethunt (Gazulli)
të njëmështitë (Kristoforidhi)
të njiméndëtë (Bogdani)
të njimendunë (Xhuvani)
të njiméndunitë (Bogdani)
të njoftunit (Xhuvani)
të njóftunitë (Bogdani)
të njohunitë (Buzuku)
të njohurët (Mitko)
të njóhurit (1980)
të njohurit (2006)
të njóhurit (2020)
të njóhurit (Elezi)
të njomështit (Mitko)
të njómët (2006)
të njómët (Elezi)
të njómëtë (Bogdani)
të njomëtë (Kristoforidhi)
të njomëtit (Xhuvani)
të njomtúarit (Elezi)
të njómurit (2006)
të njómurit (2020)
të njýkurit (Elezi)
të organizúarit (Elezi)
të ortakísurit (Elezi)
të orváturit (Elezi)
të paamtë (Buzuku)
të paanët (Buzuku)
të paanëtë (Kristoforidhi)
të paanzyyrunë (Xhuvani)
të paapanëtë (Buzuku)
të paashkúarët (Mitko)
të paatérmët (Mitko)
të paatíllët (Elezi)
të paatíllët (Topalli)
të pabesë (Xhuvani)
të pabésët (2006)
të pabésët (2020)
të pabésët (Shehu)
të pabesuomitë (Buzuku)
të pabrunëtë (Kristoforidhi)
të pacaktuemit (Elezi)
të pacaktúemit (Elezi)
të paçmuemitë (Bogdani)
të padáshunitë (Bogdani)
të pādenjtë (Budi)
të pādëlirët (Budi)
të pādijtunë (Budi)
të padíjunitë (Bogdani)
të pāditunë (Bardhi)
të pāditunitë (Bardhi)
të paditunitë (Buzuku)
të paditunitë (Buzuku)
të pâdituritë (Reinhold)
të padrejtëtë (Buzuku)
të padróetë (Bogdani)
të pāduruemitë (Bardhi)
të padhímptunitë (Bogdani)
të paérrurëjë (Mitko)
të pāfētë (Bardhi)
të pafillúamit (Mitko)
të pafjeturit (Elezi)
të pafjéturit (Elezi)
të pagëzuarit (Çabej)
të pagëzuarit (Meyer)
të pagëzuaritë (Reinhold)
të pagëzúemitë (Bogdani)
të pagëzuomitë (Budi)
të pagínët (Bogdani)
të pagúarit (1980)
të pagúarit (2006)
të pagúarit (2020)
të pagjégjunitë (Bogdani)
të pâgjégjuritë (Reinhold)
të pāgjejshim (Budi)
të pāgjȳigj (Bardhi)
të pagjyqtë (Bogdani)
të pahángërnit (Elezi)
të pahírëtë (Mitko)
të pajtuomitë (Buzuku)
të pakeqtë (Buzuku)
të pakëtë (Bogdani)
të pakëtë (Budi)
të pakëtët (Xhuvani)
të pákëtit (1980)
të pákëtit (2006)
të pákëtit (2020)
të pakëtitë (Kristoforidhi)
të pakorëtë (Kristoforidhi)
të pakrruarit (Elezi)
të pakrrúarit (Elezi)
të paktët (Elezi)
të paktët (Xhuvani)
të páktit (Shehu)
të pakúarit (Elezi)
të pakujdest (Xhuvani)
të pakujdéstë (Bogdani)
të pākujdestë (Budi)
të pakujtúemitë (Bogdani)
të pakujtuomit (Xhuvani)
të pakunitë (Kristoforidhi)
të palamët (Xhuvani)
të palárët (2006)
të palárët (2020)
të palarët (Tase)
të palígjetë (Bogdani)
të paltúarit (Elezi)
të palúarit (Elezi)
të palúemitë (Bogdani)
të pallúarit (Elezi)
të pállurit (Elezi)
të pamarrëvesht (Bogdani)
të pamaturit (Elezi)
të památurit (Elezi)
të pambájturët (Mitko)
të pamenduarit (Xhuvani)
të pámët (Elezi)
të pámët (Gazulli)
të pámët (Shehu)
të pamët (Xhuvani)
të pamëtë (Kristoforidhi)
të pamitë (Bardhi)
të pamitë (Bogdani)
të pāmortitë (Bogdani)
të pamujtunit (Elezi)
të pamújtunit (Elezi)
të pandérshmët (Mitko)
të pánët (Elezi)
të panëtë (Buzuku)
të pangrënët (1980)
të pangrënët (2006)
të pangrënët (2020)
të pangrënët (IAP)
të pangrënit (Tase)
të pangrënit (Tase)
të pangjefunitë (Kristoforidhi)
të panierëzíshimitë (Bogdani)
të panísurit (Mitko)
të panumëruaratë (Kristofor.)
të pānzyrtmitë (Budi)
të panjéhunitë (Bogdani)
të panjóftunitë (Bogdani)

të panjofunitë
(Kristoforidhi)
të panjóhurët
të papénëtë (Mitko)
të pāpërkuermitë (Bardhi)
të papúnët (2006)
të papúnët (Elezi)
të papushtétmit (Mitko)
të paraqíturit (2006)
të paraqíturit (2020)
të paravendúari (Elezi)t
të párët (1980)
të párët (2006)
të párët (2006)
të párët (2020)
të párët (2020)
të párët (Elezi)
të parët (Jashari)
të parët (Topalli)
të parët (Xhuvani)
të parëtë (Kristoforidhi)
të párëtëtij (Reinhold)
të párit (Jashari)
të paríturit (Elezi)
të pārsëyetë (Budi)
të parsíasurit (Mitko)
të pasáktët (Mitko)
të pasósmitë (Bogdani)
të pasósurit (Elezi)
të pastajmitë
(Kristoforidhi)
të pastrúarit (Elezi)
të pásunitë (Bogdani)
të pasunitë (Budi)
të pasunitë (Buzuku)
të pásurit (2006)
të pásurit (2020)
të pasuriť (Reinhold)
të patëkéqtë (Bogdani)
të patúrpëshmët (Mitko)
të paturpshimitë
(Reinhold)
të pathúrurit (Elezi)
të paúdhë (Mitko)
të pāvesht (Budi)
të pazánët (Bogdani)
të pāzélltë (Bogdani)
të pazémbrët (Mitko)
të pazjármët (Elezi)
të pazjarmt (Gazulli)
të pedáturit (Elezi)
të pemduomitë (Buzuku)
të pendúemitë (Bogdani)
të penduomitë (Budi)
të perëndúarit (2006)
të perëndúarit (2020)
të perëndúarit (Elezi)
të pesllúarit (Elezi)
të peshúarit (Elezi)
të petullúarit (Elezi)
të pëgāmitë (Bogdani)
të pëgamitë (Buzuku)
të pëganëtë (Buzuku)
të pëgërët (1980)
të pëgërët (2006)
të pëgërët (2020)
të pëgëtët (Tase)
të pëlqýerit (Elezi)
të pëlqyemitë (Bardhi)
të pëlqyemitë (Bogdani)
të pëlqyemitë (Budi)
të pëlqyemitë (Buzuku)
të pëlqyemitë (Xhuvani)
të pëlymitë (Bogdani)
të përbámët (Elezi)
të përbâmit (Gazulli)
të përbarúarit (Elezi)
të përbēmët (Topalli)
të përbémitë (Bogdani)
të përbímët (Elezi)
të përbirúarit (Elezi)
të përbluemit (Xhuvani)
të përbréndshme (Jashari)t
të përbushtúarit (Elezi)
të përbúzurët (Mitko)
të përbýkurit (Elezi)
të përbythúarit (Elezi)
të përcállurit (Elezi)
të përcáturit (Elezi)
të përciellëtë (Xhuvani)
të përcjéllurit (Elezi)
të përçamët (Gazulli)
të përçapunitë
(Kristoforidhi)
të përçíturit (Elezi)
të përçquarëtë
(Kristoforidhi)
të përdórurit (Elezi)
të përdredhunit (Gazulli)
të përdyerëtë
(Kristoforidhi)
të përdhósurit (Elezi)
të përenëtë (Buzuku)
të përfatúarit (Elezi)
të përféndurit (Elezi)
të përfolët (Xhuvani)
të përfolurit (Nushi)
të përftúarit (Elezi)
të përfulíturit (Elezi)
të përgojúarit (Elezi)
të përgjákurit (2006)
të përgjákurit (Elezi)
të përgjëruarit (Xhuvani)
të përgjígjurit (Elezi)
të përhapunit (Xhuvani)
të përhápurit (Elezi)
të përhíemit (Gazulli)
të përhíjemit (Elezi)
të përhjékurit (Elezi)
të përjárgurit (Elezi)
të përjashtúarit (Elezi)
të përjeçávurit (Elezi)
të përkëdhelurit (Tase)
të përkëdhelurit (Xhuvani)
të përkëndéllurit (Elezi)
të përkitunit (Xhuvani)
të përkiturët (Mitko)
të përkíturit (2006)
të përkíturit (2020)
të përkjéllunitë (Bogdani)
të përkórët (Bogdani)
të përkorëtë
(Kristoforidhi)
të përkórmët (Mitko)
të përkuermitë (Bardhi)
të përkuermt (Meyer)
të përkuérshmit (Mitko)
të përkúlurit (2006)
të përkúlurit (2020)
të përligjërúarit (Elezi)
të përlugtúarit (Elezi)
të përllóçurit (Elezi)
të përmāllmëtë (Mitko)
të përmárrshëmit (Elezi)
të përmblédhurit (Elezi)
të përmbúshurit (2006)
të përmbúshurit (2020)
të përmendunitë (Bardhi)
të përmendunitë (Buzuku)
të përméndurit (Elezi)
të përmetuem (Bardhi)
të përmetúemitë
(Bogdani)
të përmetuomitë (Buzuku)
të përmirësúarit (Elezi)
të përmorríturit (Elezi)
të përmúturit (Elezi)
të përnomitë (Xhuvani)
të përnjourët (Mitko)

të përpallúemitë (Bogdani)
të përpijmitë (Xhuvani)
të përpīmitë (Bogdani)
të përpjékunitë (Bogdani)
të përpjékurit (Elezi)
të përpjekurit (Tase)
të përpjetët (Xhuvani)
të përplásurit (Elezi)
të përpúrthmitë (Meyer)
të përpurthurit (Çabej)
të përqéllurit (Elezi)
të përqéshurit (Elezi)
të përqéthtit (Elezi)
të përqethunit (Xhuvani)
të përqúllurit (Elezi)
të përqýrrurit (Elezi)
të përsëmbárurit (Elezi)
të përsëríturit (Elezi)
të përskéqurit (Elezi)
të përskíturit (Elezi)
të përspjéturit (Elezi)
të përshëndetunit (Gazulli)
të përshëndetunitë (Kristofor.)
të përshëndéturit (Elezi)
të përshkuemit (Gazulli)
të përshóshmet (Jashari)
të përshpirturit (Elezi)
të përshtáturit (Elezi)
të përshtrímët (Elezi)
të përtërímët (Elezi)
të përtërīmitë (Bogdani)
të përtërīmitë (Budi)
të përtërimitë (Buzuku)
të përtókurit (Elezi)
të përtuarit (Nushi)
të përthekúarit (Elezi)
të përthim (Topalli)
të përthímët (Elezi)
të përthínjurit (Elezi)
të përthírrurit (Elezi)
të përthyerit (Xhuvani)
të përulurit (Xhuvani)
të përúnjëtë (Mitko)
të përúnjëtit (Mitko)
të përunjëtitë (Kristoforidhi)
të përuomitë (Xhuvani)
të përvárurit (Elezi)
të përvémët (Elezi)
të përvetunit (Gazulli)
të përvëlúarit (Elezi)
të përvëluarit (Tase)
të përvëluomitë (Budi)
të përvjédhurit (Elezi)
të përvjelët (Xhuvani)
të përvútët (Bogdani)
të përvutëtë (Buzuku)
të përvutitë (Budi)
të përvûtitë (Kristoforidhi)
të përvúutë (Mitko)
të përzánatë (Bogdani)
të përzánëtë (Bogdani)
të përzanëtë (Buzuku)
të përzanëtë (Kristoforidhi)
të përzánnunitë (Bogdani)
të përziemit (Gazulli)
të përzíemit (Shehu)
të përziemit (Xhuvani)
të përziemitë (Bardhi)
të përzíemitë (Bogdani)
të përzienët (Budi)
të përzienëtë (Buzuku)
të përzierët (1980)
të përzíerët (2006)
të përzíerët (2020)
të përzíerët (Elezi)
të përzjerët (Xhuvani)
të përzórrurit (Elezi)
të përzhíturit (Elezi)
të përrállurit (Elezi)
të përrëshqítmit (Shehu)
të pësuomitë (Buzuku)
të pëshpëríturit (Elezi)
të pështírët (1980)
të pështirët (2006)
të pështírët (2020)
të pështjéllët (1980)
të pështjéllët (1980)
të pështjéllët (2006)
të pështjéllët (2020)
të pështruarit (Reinhold)
të pështúarit (Elezi)
të pështymitë (Buzuku)
të pëvétunitë (Bogdani)
të picakúarit (Elezi)
të picáturit (Elezi)
të pickúarit (Elezi)
të pickuarit (Tase)
të piéllët (Mitko)
të pigullúarit (Elezi)
të pikáturit (Elezi)
të pikëtë (Kristoforidhi)
të piklávurit (Elezi)
të pikurit (Kristoforidhi)
të pilcúarit (Elezi)
të pīmitë (Bogdani)
të pinët (Budi)
të pinëtë (Buzuku)
të pingalósurit (Elezi)
të pinglúarit (Elezi)
të pingúllurit (Elezi)
të pipiriqúarit (Elezi)
të pipúarit (Elezi)
të piráturit (Elezi)
të pírët (2006)
të pírët (2020)
të pírët (Elezi)
të pirët (Reinhold)
të pirët (Xhuvani)
të pirruarit (Elezi)
të piskuemit (Gazulli)
të pitazúarit (Elezi)
të pitërrúarit (Elezi)
të pizhugáturit (Elezi)
të pjekunit (Gazulli)
të pjekunitë (Bardhi)
të pjékunitë (Bogdani)
të pjékurit (Elezi)
të pjékurit (Jashari)
të pjekurit (Murati)
të pjekurit (Tase)
të pjekurit (Xhuvani)
të pjéllët (Jashari)
të pjellët (Xhuvani)
të pjerrët (Xhuvani)
të plagúarit (Elezi)
të plasúarit (Elezi)
të plásurët (Mitko)
të plásurit (Elezi)
të plasurit (Tase)
të plazúarit (Elezi)
të plírurit (Elezi)
të plótëtë (Bogdani)
të plotëtë (Budi)
të plotëtë (Buzuku)
të plluskáturit (Elezi)
të pójturit (Elezi)
të pokoíturit (Elezi)
të pollozdrámit (Elezi)
të poméndunitë (Bogdani)
të poresitunitë (Budi)
të porsiturit (Reinhold)
të praiturit (Reinhold)
të prâjtunitë (Kristoforidhi)

të praksúarit (Elezi)
të praktikúarit (Elezi)
të prámët (Elezi)
të prâmët (Gazulli)
të pranëtë (Xhuvani)
të prapúarit (Elezi)
të prarúarit (Elezi)
të prashíturit (Elezi)
të prashiturit (IAP)
të pravullíturit (Elezi)
të predikúemitë (Bogdani)
të prejturitë (Kristoforidhi)
të prekunit (Gazulli)
të prékunitë (Bogdani)
të prekurët (Mitko)
të prékurit (1980)
të prékurit (2006)
të prékurit (2020)
të prékurit (Elezi)
të prekurit (IAP)
të prekurit (IAP)
të prekutúarit (Elezi)
të premet (Xhuvani)
të prémët (Elezi)
të premit (Xhuvani)
të premītë (Bardhi)
të prérat (Jashari)
të prerënditúrët (Mitko)
të prérët (1980)
të prerët (Xhuvani)
të prerit (Reinhold)
të prezentuemitë (Bardhi)
të prëjturit (Xhuvani)
të príerëtë (Bogdani)
të prierrët (Xhuvani)
të primit (Gazulli)
të primitë (Bogdani)
të prirun (Gazulli)
të prishunit (Gazulli)
të príshurit (Elezi)
të pritúarit (Elezi)
të pritunitë (Buzuku)
të prituomitë (Buzuku)
të príturit (Elezi)
të priturit (Xhuvani)
të profetxuom (Buzuku)
të promendunitë (Buzuku)
të prometuomitë (Buzuku)
të pronúarit (Elezi)
të proveduomit (Buzuku)
të provuomitë (Buzuku)
të prúmët (Elezi)
të prumët (Xhuvani)
të prûmt (Gazulli)
të prununjitë (Buzuku)
të prunjëtë (Bardhi)
të prunjëtë (Budi)
të prunjëtë (Buzuku)
të prunjëtitë (Bardhi)
të prúnjëtitë (Bogdani)
të prunjëtitë (Kristoforidhi)
të prunjunitë (Bardhi)
të prúnjunitë (Bogdani)
të prurët (Xhuvani)
të pshéshurit (Elezi)
të pshtjellët(Xhuvani)
të pshtjellunit (Xhuvani)
të pshtymitë (Kristoforidhi)
të pshurrávurit (Elezi)
të pshúrrurit (Elezi)
të pucaníturit (Elezi)
të pucrrakúarit (Elezi)
të puçrrúarit (Elezi)
të punuarit (Nushi)
të punuarit (Xhuvani)
të punuaritë (Reinhold)
të pupzúarit (Elezi)
të purguomitë (Buzuku)
të purifikuomitë (Buzuku)
të púrurit (Elezi)
të pustúarit (Elezi)
të pusúarit (Elezi)
të pushtuarit (Çabej)
të pushtuomitë (Buzuku)
të pushúarit (Elezi)
të pushuomit (Xhuvani)
të pushuomitë (Buzuku)
të puthunitë (Bardhi)
të púthunitë (Bogdani)
të puthunitë (Buzuku)
të púthurit (Elezi)
të puthurit (Murati)
të pýeturit (Elezi)
të pyetunë (Budi)
të pyetunitë (Buzuku)
të qanëtë (Kristoforidhi)
të qárët (1980)
të qárët (2006)
të qárët (2020)
të qarët (Çabej)
të qárët (Jashari)
të qarët (Tase)
të qarët (Topalli)
të qārëtë (Mitko)
të qarit (Xhuvani)
të qartët (Nushi)
të qasët (Xhuvani)
të qéfshurit (Elezi)
të qelávurit (Elezi)
të qelbëtë (Bardhi)
të qellët (Topalli)
të qellët (Xhuvani)
të qellët (Xhuvani)
të qellunitë (Buzuku)
të qendisunitë (Kristoforidhi)
të qénët (1980)
të qénët (2006)
të qénët (2020)
të qenët (Meyer)
të qenët (Nushi)
të qenëtë (Kristoforidhi)
të qengáturit (Elezi)
të qengëlúarit (Elezi)
të qenúarit (Elezi)
të qeprúarit (Elezi)
të qepúarit (Elezi)
të qepunitë (Bardhi)
të qépurit (2006)
të qépurit (2020)
të qépurit (Elezi)
të qerthullúarit (2006)
të qerúarët (Mitko)
të qeserásurit (Elezi)
të qeserúarit (Elezi)
të qesëndísurit (2006)
të qeskinúarit (Elezi)
të qesllúarit (Elezi)
të qéshunitë (Bogdani)
të qeshunitë (Buzuku)
të qeshúrët (Mitko)
të qéshurit (2006)
të qéshurit (2020)
të qeshurit (Nushi)
të qeshurit (Xhuvani)
të qetëmit (Xhuvani)
të qetësúarit (2006)
të qetësúarit (Elezi)
të qetúarit (2006)
të qéthat (Elezi)
të qethmet (Xhuvani)
të qéthurit (2006)
të qéthurit (2020)
të qéthurit (Elezi)
të qeverísurit (2006)
të qeverísurit (Elezi)

të qëlluarëtë (Kristoforidhi)
të qëllúarit (1980)
të qëllúarit (2006)
të qëllúarit (2020)
të qëmtúarit (2006)
të qëndísurit (2006)
të qëndísurit (2020)
të qëndísurit (Elezi)
të qëndrúemit (Elezi)
të qëndruemitë (Kristoforidhi)
të qëndruomitë (Buzuku)
të qënët (IAP)
të qënit (Mitko)
të qëntisturitë (Reinhold)
të qërtuarit (Reinhold)
të qërtuarit (Xhuvani)
të qërúarit (2006)
të qërúarit (2020)
të qërúarit (Elezi)
të qimitë (Kristoforidhi)
të qindisunit (Gazulli)
të qindisunit (Gazulli)
të qinosurit (Xhuvani)
të qíturit (2006)
të qíturit (Elezi)
të qokáturit (Elezi)
të qoklúarit (Elezi)
të qókurit (2006)
të qorrollísurit (2006)
të qorrúarit (2006)
të qorrúarit (Elezi)
të qúajturët (Mitko)
të qúajturit (2006)
të qúajturit (2020)
të qúkurit (2006)
të qukurit (Tase)
të qulláturit (Elezi)
të qullávurit (Elezi)
të qullósurit (2006)
të qullúarit (2006)
të qúllurit (2006)
të quplúarit (Elezi)
të qyshkáturit (Elezi)
të rábdëtë (Bogdani)
të rahurit (Tase)
të rālltë (Bardhi)
të rámët (Elezi)
të ramët (Gazulli)
të rámit (Gazulli)
të ramit (Xhuvani)
të randët (Çabej)
të randët (Topalli)
të randët (Xhuvani)
të randëtë (Budi)
të randëtë (Buzuku)
të randëtë (Kristoforidhi)
të ranët (Gazulli)
të rangúemit (Elezi)
të ranmit (Xhuvani)
të ranmit (Xhuvani)
të rarët (Xhuvani)
të rastísurit (2006)
të rastísurit (2020)
të razënuem (Bardhi)
të r'barturitë (Reinhold)
të rebeluomitë (Buzuku)
të regjunit (Gazulli)
të régjurat (1980)
të régjurit (1980)
të regjurit (Çabej)
të rektit (Elezi)
të rendúarit (Elezi)
të réndurit (2006)
të réndurit (2020)
të rendurit (Xhuvani)
të resitúarit (Elezi)
të réshturët (Mitko)
të reshurit (Tase)
të rezhduemit (Xhuvani)
të rëfyemitë (Bardhi)
të rëmuaritë (Reinhold)
të rëndët (1980)
të rëndët (2006)
të rëndët (2020)
të rëndët (Bashkimi)
të rëndët (Xhuvani)
të rëndit (Jashari)
të rënët (IAP)
të rënët (Tase)
të rënit (Elezi)
të rënkuarit (Çabej)
të rënkúarit (Elezi)
të rijtë (Xhuvani)
të ritë (1980)
të ritë (2006)
të ritë (2020)
të rītë (Bardhi)
të rītë (Bogdani)
të ritë (Çabej)
të rítë (Elezi)
të rítë (Jashari)
të ritë (Kristoforidhi)
të ritë (Tase)
të rmúemit (Elezi)
të rogávurit (Elezi)
të rogúarit (Elezi)
të romúarit (Elezi)
të rúajturit (Elezi)
të ruajturit (Reinhold)
të rubáturit (Elezi)
të rubúarit (Elezi)
të ruejtunit (Xhuvani)
të ruojtunit (Buzuku)
të ruposurit (Xhuvani)
të rysunit (Gazulli)
të rrafgjúarit (Elezi)
të rráfshtët (Shehu)
të rráfunitë (Bogdani)
të rragnúarit (Elezi)
të rrahmit (Gazulli)
të rrahunit (Gazulli)
të rráhurët (Mitko)
të rráhurit (Elezi)
të rrahurit (Xhuvani)
të rrállët (Elezi)
të rrallëtë (Kristoforidhi)
të rrallúarit (Elezi)
të rralluarit (Tase)
të rramët (Xhuvani)
të rramíturit (Elezi)
të rrangullúarit (Elezi)
të rrapatósurit (Elezi)
të rrásurit (Elezi)
të rrât (Gazulli)
të rrátë (Elezi)
të rraxhamíturit (Elezi)
të rrebisunit (Gazulli)
të rrebísurit (Elezi)
të rreçkúarit (Elezi)
të rregulluarit(IAP)
të rréjturit (Elezi)
të rreknýerit (Elezi)
të rrengúarit (Elezi)
të rreptúarit (Elezi)
të rreshkatúarit (Elezi)
të rreshkúarit (Elezi)
të rrethprémitë (Bogdani)
të rrethúarit (Elezi)
të rrethúemitë (Bogdani)
të rréthurit (Elezi)
të rrezíturit (Elezi)
të rrezúarit (Elezi)
të rrëfyemit (Budi)
të rrëfyemit (Buzuku)
të rrëfyemitë (Bogdani)
të rrëmbýerit (Elezi)
të rrëmbyerit (Xhuvani)

të rrëmíhurit (Elezi)
të rrëmýerit (Elezi)
të rrënúemitë (Bogdani)
të rrënuomit (Buzuku)
të rrënxuarit (Çabej)
të rrëqásurit (Elezi)
të rrëqethurit (Xhuvani)
të rrëxuemitë (Bardhi)
të rrëzbíturit (Elezi)
të rrëzmúemit (Elezi)
të rrëzúarit (Elezi)
të rrëzuemit (Gazulli)
të rritunit (Gazulli)
të rritunit (Xhuvani)
të rríturit (Elezi)
të rrjedhunit (Gazulli)
të rrjédhunitë (Bogdani)
të rrjedhunitë (Budi)
të rrjédhurit (Elezi)
të rrjedhurit (IAP)
të rrjedhurit (Meyer)
të rrogúarit (Elezi)
të rrójturit (Elezi)
të rrojturit (Tase)
të rrokanísurit (Elezi)
të rrokáturit (Elezi)
të rrokullúarit (Elezi)
të rrókurit (Elezi)
të rrospillúarit (Elezi)
të rrotúarit (Elezi)
të rrotuarit (IAP)
të rrshíturit (Elezi)
të rruarëtë (Kristoforidhi)
të rrúarit (1980)
të rrúarit (2006)
të rrúarit (2020)
të rrubullúarit (Elezi)
të rrudhurit (Elezi)
të rrúemit (Elezi)
të rruemitë (Kristoforidhi)
të rruemt (Gazulli)
të rrufçúarit (Elezi)
të rrugnúarit (Elezi)
të rrugúarit (Elezi)
të rrumáturit (Elezi)
të rrumbullúarit (Elezi)
të rrumcállurit (Elezi)
të rrumcúarit (Elezi)
të rrumçakúarit (Elezi)
të rrýemit (Elezi)
të sakërdhésurët (Mitko)
të sakicúarit (Elezi)
të sakrifikúemitë (Bogdani)
të sallamadíturit (Elezi)
të sallatúarit (Elezi)
të samarúarit (Elezi)
të sbardhëllýerët (Mitko)
të sbardhëllýerit (Mitko)
të sbritunitë (Kristoforidhi)
të sbríturit (Mitko)
të sdeshunitë (Bardhi)
të sdërmuaritë (Kristoforidhi)
të sdjergurit (Xhuvani)
të sdrípurit (Mitko)
të sdrýpunit (Mitko)
të sdrypunitë (Kristoforidhi)
të sëmbuarit (Çabej)
të sëmbuarit (Xhuvani)
të sëmūnë (Budi)
të sëmururit (Çabej)
të sëmutë (Bardhi)
të sëmútit (Elezi)
të sëmūtitë (Bogdani)
të sgjáturët (Mitko)
të sgjidhunatë (Kristoforidhi)
të síellët (Mitko)
të sigurúarit (Elezi)
të sikterísurit (Elezi)
të sikúshurit (Elezi)
të sillogjisuriť (Reinhold)
të siturit (Elezi)
të siturit (Tase)
të sjellët (IAP)
të sjellët (Xhuvani)
të sjéllëtë (Bogdani)
të sjellëtë (Buzuku)
të sjéllurit (Elezi)
të skanlúarit (Elezi)
të skaravéshurit (Elezi)
të skëdeimitë (Bardhi)
të skërthíqurit (Elezi)
të skitúarit (Elezi)
të sklúqurit (Elezi)
të skopíturit (Elezi)
të skorrjáturit (Elezi)
të skúqurit (Elezi)
të skuqurit (IAP)
të skuqurit (Murati)
të skurrúarit (Elezi)
të smurtýerit (Elezi)
të sodítunitë (Bogdani)
të sogjuarit (Elezi)
të sósmi (Shehu)
të sosmit (Xhuvani)
të sosmitë (Bogdani)
të sosmitë (Budi)
të sosunit (Bardhi)
të sosunit (Xhuvani)
të sósunitë (Bogdani)
të sosunitë (Buzuku)
të sósurit (1980)
të sósurit (2006)
të sósurit (2020)
të sosurit (Reinhold)
të spërhéllurit (Elezi)
të spicakúarit (Elezi)
të spicáturit (Elezi)
të spicúarit (Elezi)
të spiklúarit (Elezi)
të spiktúarit (Elezi)
të spikurit (Elezi)
të spinzaturit (Elezi)
të spirrávurit (Elezi)
të spirrúarit (Elezi)
të spúrthurit (Elezi)
të sqépurit (Elezi)
të stërblákurit (Elezi)
të stërvíturët (Mitko)
të stolísunitë (Bogdani)
të strapucúarit (Elezi)
të sufrúarit (Elezi)
të sukullúarit (Elezi)
të surfullúarit (Elezi)
të susáturit (Elezi)
të sutávurit (Elezi)
të sutullúarit (Elezi)
të syjúarit (Elezi)
të sylestrísurit (Elezi)
të syzúarit (Elezi)
të syzuemët (Gazulli)
të shaamëtë (Buzuku)
të shafíturit (Elezi)
të shajtuarët (Kristoforidhi)
të shakullúarit (Elezi)
të shalakáturit (Elezi)
të shâmit (Gazulli)
të shámitë (Bogdani)
të shanëtë (Buzuku)
të shárët (2006)
të shárët (2020)
të shárët (Jashari)
të sharët (Reinhold)

të sharët (Xhuvani)
të shargúar (Elezi)
të shartuarit (Çabej)
të shartúarit (Elezi)
të sharríturit (Elezi)
të sharrúemit (Elezi)
të shegáturit (Elezi)
të shembëllyemitë (Bogdani)
të shembëllyerit (Çabej)
të shembërkúarit (Elezi)
të shémburit (Elezi)
të shenjtënuomitë (Buzuku)
të sherbetísurit (Elezi)
të sherríturit (Elezi)
të shestúarit (Elezi)
të shetitutnë (Bardhi)
të shëjuemetë (Kristoforidhi)
të shëkrúemitë (Bogdani)
të shëkruomitë (Buzuku)
të shëlbúemitë (Bogdani)
të shëlbuomitë (Budi)
të shëlbuomitë (Buzuku)
të shëllishimitë (Kristofor.)
të shëllitëtë (Kristoforidhi)
të shëmbosuritë (Kristoforidh)
të shëmënjyemit (Xhuvani)
të shëmtuarit (Çabej)
të shënditurit (Xhuvani)
të shëndóshët (Bogdani)
të shëndóshët (Elezi)
të shëndoshunitë (Bardhi)
të shëndóshurit (Elezi)
të shëndritunit (Gazulli)
të shëntoshëť (Reinhold)
të shëplákuemitë (Bogdani)
të shërbieritë (Reinhold)
të shërbieritë (Reinhold)
të shërbyemitë (Buzuku)
të shëruarët (Xhuvani)
të shëruaritë (Reinhold)
të shfàqurit (Elezi)
të shfúrurit (Elezi)
të shiblúarit (Elezi)
të shiezúarit (Elezi)
të shijúarit (2006)
të shijúarit (2020)
të shijuemitë (Kristoforidhi)
të shikàturit (Elezi)
të shíkuarit (2006)
të shíkuarit (2020)
të shikúarit (Elezi)
të shilúarit (Elezi)
të shirit (IAP)
të shishmúarit (Elezi)
të shitúarit (Elezi)
të shitunitë (Buzuku)
të shíturit (Elezi)
të shkafjúarit (Elezi)
të shkafrríturit (Elezi)
të shkagúarit (Elezi)
të shkalaféndurit (Elezi)
të shkalafíturit (Elezi)
të shkalúarët (Mitko)
të shkalzúarit (Elezi)
të shkalluarit (Çabej)
të shkamcúarit (Elezi)
të shkangllúarit (Elezi)
të shkapatunit (Xhuvani)
të shkapulíturit (Topalli)
të shkapuliturit (Xhuvani)
të shkápurit (Elezi)
të shkarkuarit (Nushi)
të shkarkuarit (Xhuvani)
të shkarpúarit (Elezi)
të shkarravímët (Elezi)
të shkatërrúarit (Elezi)
të shkécurit (Elezi)
të shkelëtë (Buzuku)
të shkélurit (Elezi)
të shkelzýerit (Elezi)
të shkëlqýerit (2006)
të shkëlqýerit (2020)
të shkëlqyemitë (Bardhi)
të shkëlqyemitë (Bogdani)
të shkërbýthurit (Elezi)
të shkërdhýerit (Elezi)
të shkërméndurit (Elezi)
të shkëthurit (Xhuvani)
të shkímurit (Elezi)
të shklyemitë (Kristoforidhi)
të shkllámët (Elezi)
të shkllúkurit (Elezi)
të shkllúqurit (Elezi)
të shkmesunit (Xhuvani)
të shkokërdhúarit (Elezi)
të shkoklúarit (Elezi)
të shkolízurit (Elezi)
të shkopiturit (Elezi)
të shkóqurit (Mitko)
të shkréhurit (2006)
të shkréhurit (2020)
të shkrepiturit (Xhuvani)
të shkrépurit (2006)
të shkrépurit (2020)
të shkrépurit (Elezi)
të shkretúemit (Elezi)
të shkretúemitë (Bogdani)
të shkrírët (2006)
të shkrírët (2020)
të shkrúarit (2006)
të shkrúarit (2020)
të shkruemitë (Bardhi)
të shkruomitë (Buzuku)
të shkúarët (Mitko)
të shkúarit (2006)
të shkúarit (2020)
të shkuarit (IAP)
të shkuarit (Tase)
të shkúemit (Shehu)
të shkúemitë (Bogdani)
të shkuemitë (Kristoforidhi)
të shkuemt (Gazulli)
të shkuemt (Gazulli)
të shkulávurit (Elezi)
të shkulúarit (Elezi)
të shkumtë (Elezi)
të shkúmtët (2006)
të shkúmtët (2020)
të shkumtit (Xhuvani)
të shkumúarit (Elezi)
të shkuomitë (Buzuku)
të shkurtúarit (Elezi)
të shkurrúarit (Elezi)
të shlukëzúarit (Elezi)
të shllíhurit (Elezi)
të shllungúarit (Elezi)
të shmángurit (2006)
të shmángurit (2020)
të shmángurit (Elezi)
të shménjurit (Elezi)
të shmúarit (Elezi)
të shndërrúarit (2006)
të shndërrúarit (2020)
të shndríturit (Elezi)
të shnóturit (Elezi)
të shojzúarit (Elezi)
të shoqënúemitë (Bogdani)

të shoqërúarit (2006)
të shoqërúarit (2020)
të shoshíturit (2006)
të shoshíturit (2020)
të shoshíturit (Elezi)
të shóshmitë (Bogdani)
të shoshurit (Tase)
të shpagúarit (Elezi)
të shpalúarit (Elezi)
të shpállurit (Elezi)
të shpankúarit (Elezi)
të shpartállurit (Elezi)
të shpatukúarit (Elezi)
të shpéjtët (Jashari)
të shpejtët (Xhuvani)
të shpéjtëtitë (Reinhold)
të shpéjtit (Elezi)
të shpellúarit (Elezi)
të shpendlúarit (Elezi)
të shpënët (2006)
të shpënët (2020)
të shpërblenëtë (Buzuku)
të shpërblyerit (Xhuvani)
të shpërféndurit (Elezi)
të shpërngulunitë (Kristofor.)
të shpërngúlurit (Mitko)
të shpërthekúarit (Elezi)
të shpëryeshimitë (Bogdani)
të shpëtúarit (2006)
të shpëtúarit (2020)
të shpëtúarit (Elezi)
të shpëtúemitë (Bogdani)
të shpëtuomitë (Buzuku)
të shpífurit (Elezi)
të shpíkurit (2006)
të shpíkurit (2020)
të shpíkurit (Elezi)
të shpirávurit (Elezi)
të shpjegúarit (2006)
të shpjegúarit (2020)
të shpjertëtë (Buzuku)
të shprazëtitë (Buzuku)
të shprazunit (Xhuvani)
të shpréhurit (2006)
të shpréhurit (2020)
të shpréhurit (Elezi)
të shpresúarit (2006)
të shpresúarit (2020)
të shprishurit (Murati)
të shprúshurit (Elezi)
të shpúarit (2006)
të shpúarit (2020)
të shpuarit (Meyer)
të shpuarit (Nushi)
të shpúrdhurit (Elezi)
të shpurthíqurit (Elezi)
të shputúarit (Elezi)
të shqelmúarit (Mitko)
të shqíerrët (Mitko)
të shquarëtë (Kristoforidhi)
të shqúarit (2006)
të shqúarit (2020)
të shqýerit (2006)
të shqýerit (2020)
të shqyemitë (Kristoforidhi)
të shrintëtë (Budi)
të shtanguemit (Gazulli)
të shtátat (Jashari)
të shterëzuarit (Xhuvani)
të shtënët (2006)
të shtënët (2020)
të shtënúarit (Elezi)
të shtërgúemitë (Bogdani)
të shtërzuarit (Xhuvani)
të shtërzýerit (Elezi)
të shtërzyemit (Gazulli)
të shtihúarit (Elezi)
të shtîmët (Gazulli)
të shtimëtë (Kristoforidhi)
të shtîmit (Gazulli)
të shtīrët (Mitko)
të shtírunët (Mitko)
të shtirunit (Gazulli)
të shtirunit (Gazulli)
të shtjérrurit (Elezi)
të shtonisurit (Elezi)
të shtrembërúarit (Elezi)
të shtrembúemit (Elezi)
të shtrenjtúarit (Elezi)
të shtrëngúarit (2006)
të shtrëngúarit (2020)
të shtrëngúarit (Elezi)
të shtríturët (Mitko)
të shtrúarit (2006)
të shtrúarit (2020)
të shtrúarit (Elezi)
të shtruarit (Reinhold)
të shtruemit (Çabej)
të shtrúemit (Elezi)
të shtrúemitë (Bogdani)
të shtrungúarit (Elezi)
të shtrýdhurit (2006)
të shtrýdhurit (2020)
të shtúarit (Elezi)
të shtuemt (Gazulli)
të shtuomitë (Buzuku)
të shtypmit (Gazulli)
të shtypurit (Murati)
të shthúrurit (2006)
të shthúrurit (2020)
të shúarit (Elezi)
të shuat (Xhuvani)
të shufryemitë (Buzuku)
të shûjtuemët (Gazulli)
të shukáturit (Elezi)
të shuláturit (Elezi)
të shúmëtë (Bogdani)
të shumëtë (Kristoforidhi)
të shumtit (Elezi)
të shúmtit (Jashari)
të shumúarit (Elezi)
të shumúemitë (Bogdani)
të shumuomitë (Buzuku)
të shurdhënitë (Bardhi)
të shutrrúarit (Elezi)
të shytávurit (Elezi)
të t'harrëtë (Kristoforidhi)
të t'hekëtë (Kristoforidhi)
të t'hollëtë (Kristoforidhi)
të tajísurit Elezi)
të takllaísurit (Elezi)
të tâksurët (Mitko)
të tallunit (Gazulli)
të tállurit (Elezi)
të tandúarit (Elezi)
të tarahéndurit (Elezi)
të tarahíturit (Elezi)
të teklúarit (Elezi)
të tékurit (1980)
të tékurit (2006)
të tékurit (2020)
të tékurit (Elezi)
të tenjávurit (Elezi)
të tépërët (Mitko)
të tépërtit (1980)
të tépërtit (2006)
të tépërtit (2020)
të termët (Xhuvani)
të terpiávurit (Elezi)
të térurit (Elezi)
të terurit (IAP)
të terrtísurit (Elezi)
të terrúarit (Elezi)
të teshëtírëtë (Mitko)
të téshurit (Elezi)

të të kthiellët (Xhuvani)
të tëhúmburit (Elezi)
të tëlanúarit (Elezi)
të tëpánët (Elezi)
të tërhjekunit (Gazulli)
të tërmékurit (Elezi)
të tërsëllëmsimë (Mitko)
të tërrfáturit (Elezi)
të tërrqéthtit (Elezi)
të tëthorúarit (Elezi)
të tfàqurit (Elezi)
të tférrurit (Elezi)
të tfurqúarit (Elezi)
të tjérrurit (Elezi)
të tokmíturit (Elezi)
të toniturit (Xhuvani)
të topíturit (Elezi)
të tradhtúarit (2006)
të tradhtúarit (2020)
të trajtúarit (Elezi)
të trajtúemitë (Bogdani)
të trajtuomit (Xhuvani)
të trándët (Elezi)
të trándurit (Elezi)
të trashët (Elezi)
të trashët (Xhuvani)
të trashëtë (Bardhi)
të tráshëtë (Bogdani)
të tráshurit (Elezi)
të travíturit (Elezi)
të trazuomitë (Buzuku)
të tregúarit (Elezi)
të trellíturit (Elezi)
të trembunitë (Buzuku)
të trémburit (Elezi)
të tréturit (Elezi)
të trëmburit (Reinhold)
të trishtuomitë (Buzuku)
të trobosáturit (Elezi)
të troklíturit (Elezi)
të truarëtë (Kristoforidhi)
të trúarit (Elezi)
të truçúarit (Elezi)
të trumhásurit (Elezi)
të truomit (Xhuvani)
të truomitë (Buzuku)
të trusáturit (Elezi)
të trúsurit (Elezi)
të truzúarit (Elezi)
të tuçkíturit (Elezi)
të tufáturit (Elezi)
të tufúarit (Elezi)
të tújgurit (Elezi)
të tulávurit (Elezi)
të tumírurit (Elezi)
të túndurit (Elezi)
të tundurit (IAP)
të tupíturit (Elezi)
të turgjúarit (Elezi)
të turíturit (Elezi)
të turpënuomitë (Buzuku)
të túrrurit (Elezi)
të tuskëzúarit (Elezi)
të tushkáturit (Elezi)
të thanët (Buzuku)
të thárbëtit (Elezi)
të tharëtitë (Bardhi)
të tharmëtit (Gazulli)
të thartuarit (Xhuvani)
të thātë (Budi)
të thátët (1980)
të thátët (2006)
të thátët (2020)
të thātët (Bardhi)
të thátët (Elezi)
të thatët (IAP)
të thatët (Nushi)
të thátët (Shehu)
të thatët (Xhuvani)
të thatëtë (Buzuku)
të thatit (Gazulli)
të thatit (Murati)
të thátitë (Bogdani)
të thejmit (Xhuvani)
të thekáturit (Elezi)
të theksúarit (Elezi)
të thekunt (Gazulli)
të thékurit (Elezi)
të thepúarit (Elezi)
të thermit (Xhuvani)
të thérmitë (Reinhold)
të thérunitë (Bogdani)
të therunt (Gazulli)
të thérurit (Elezi)
të therurit (Nushi)
të thënët (1980)
të thënët (Jashari)
të thënët (Xhuvani)
të thënëtë (Reinhold)
të thimthúarit (Elezi)
të thinxáturit (Elezi)
të thinxuarit (Elezi)
të thínjurit (Elezi)
të thirrëtë (Buzuku)
të thírrurit (Elezi)
të thirrurit (Murati)
të thíthurit (Elezi)
të thkóllët (Elezi)
të thkỳemit (Shehu)
të thucúarit (Elezi)
të thukáturit (Elezi)
të thukúarit (Elezi)
të thuprúarit (Elezi)
të thuriturit (Reinhold)
të thúrurit (Elezi)
të thýerit (Elezi)
të thyerëtë (Kristoforidhi)
të thyerit (Xhuvani)
të thyëmitë (Bogdani)
të udóbëtë (Bogdani)
të udobëtë (Kristoforidhi)
të ujcíturit (Elezi)
të ujtúarit (Elezi)
të ulëriturit (Xhuvani)
të úlunit (Elezi)
të ungjínëtë (Bogdani)
të úngjunit (Elezi)
të úngjunitë (Bogdani)
të úntët (Shehu)
të untit (Elezi)
të unjëtatë (Buzuku)
të unjisúarit (Elezi)
të úrtët (Mitko)
të úrtët (Shehu)
të ushlávurit (Elezi)
të ushlúarit (Elezi)
të ushqýerit (2006)
të ushqýerit (2020)
të ushqyem (Buzuku)
të ushtúarit (Elezi)
të ushtuarit (Xhuvani)
të vadíturit (Elezi)
të valavíturit (Elezi)
të vangëruemitë (Kristofor.)
të vangëtúarit (Elezi)
të várfërat (Jashari)
të vargíturit (Elezi)
të varrúemit (Elezi)
të váturit (Mitko)
të vdekunit (Budi)
të vdekunitë (Buzuku)
të vdekurit (Elezi)
të vdékuriť (Reinhold)
të vdierrëtë (Xhuvani)
të vdjerrëtë (Budi)
të veçúarit (Mitko)
të vegëzúarit (Elezi)
të veglúarit (Elezi)

të velët (Çabej)
të velët (Gazulli)
të velëtë (Kristoforidhi)
të velëzúarit (Elezi)
të vendarúarit (Elezi)
të vendósurit (Elezi)
të vendúarit (Elezi)
të vepërúemitë (Bogdani)
të veprúarit (Elezi)
të vepruomitë (Buzuku)
të verbënë (Budi)
të verbënitë (Buzuku)
të vérbëtitë (Bogdani)
të verbnitë (Bardhi)
të verdhëbárit (Elezi)
të verdhëshállashit (Elezi)
të vérdhët (1980)
të vérdhët (2006)
të vérdhët (2020)
të verdhët (IAP)
të vérdhët (Jashari)
të vérdhët (Shehu)
të verdhëtë (Kristoforidhi)
të vérmet (Elezi)
të veskurët (Xhuvani)
të veshkëtit (Gazulli)
të véshkurit (Elezi)
të veshmet (Xhuvani)
të veshunit (Gazulli)
të veshúrët (Meyer)
të véshurit (Elezi)
të veshurit (Murati)
të veshurit (Reinhold)
të vétmit (Elezi)
të vetúemit (Elezi)
të véturit (Elezi)
të vëjijtunit (Gazulli)
të vëjyemitë (Bardhi)
të vëjyemitë (Buzuku)
të vëlierit (Reinhold)
të vënët re (Mitko)
të vëngërúarët (Mitko)
të vëngëruaritë (Kristofor.)
të vërcëllúarit (Elezi)
të vërdallósurit (Elezi)
të vërthtat (Jashari)
të vërrkáturit (Elezi)
të vështërúemitë (Bogdani)
të vështírët (1980)
të vështírët (2006)
të vështírët (2020)
të vështirët (Xhuvani)
të vështirëtë (Kristoforidhi)
të vështruarit (Xhuvani)
të vëzhgáturit (Elezi)
të viedhunitë (Bardhi)
të viélët (Mitko)
të vielëtë (Kristoforidhi)
të viellëtë (Kristoforidhi)
të vierrëtë (Kristoforidhi)
të vikatunit (Gazulli)
të vishkúarit (Elezi)
të vizatúarit (2006)
të vizatúarit (2020)
të vizáturit (Elezi)
të vizituomitë (Buzuku)
të vizúarit (Elezi)
të vjédhurit (Elezi)
të vjedhurit (Tase)
të vjedhurit (Xhuvani)
të vjéftunit (Elezi)
të vjélët (1980)
të vjélët (2006)
të vjélët (2020)
të vjelët (Çabej)
të vjelëtë (Buzuku)
të vjélëtë (Mitko)
të vjéllët (1980)
të vjéllët (2006)
të vjéllët (2020)
të vjéllët (Bogdani)
të vjellët (Topalli)
të vjellët (Xhuvani)
të vjershuarit (Xhuvani)
të vjérrurit (Elezi)
të vjeshtúarit (Elezi)
të vjetrúarit (Elezi)
të vkúarit (Elezi)
të vllaçíturit (Elezi)
të vogëlitë (Bardhi)
të voglúarit (Elezi)
të vójturët (Mitko)
të vojuomit (Budi)
të vokmit (Topalli)
të vokunitë (Bardhi)
të vonuemit (Xhuvani)
të vonuemitë (Bardhi)
të vonuemitë (Bardhi)
të votëtë (Buzuku)
të votëtë (Kristoforidhi)
të vóytët (Bogdani)
të vozitunitë (Bardhi)
të voziturët (Mitko)
të vraânëtit (Gazulli)
të vramit (Gazulli)
të vramitë (Bardhi)
të vrāmitë (Bogdani)
të vranëtë (Kristoforidhi)
të vranëtit (Xhuvani)
të vranëtitë (Bardhi)
të vrántit (Elezi)
të vrapúarit (Elezi)
të vrárët (Elezi)
të vrarët (Mitko)
të vrarët (Murati)
të vrarit (Tase)
të vrázhëtë (Mitko)
të vredíturit (Elezi)
të vreruarit (Reinhold)
të vrugët (Gazulli)
të vúajturit (Elezi)
të vuarët (Xhuvani)
të vuejtunit (Gazulli)
të vullnúarit (Elezi)
të vûmët (Gazulli)
të vúmit (Elezi)
të vumitë (Bogdani)
të vumitë (Buzuku)
të vuramitë (Bardhi)
të výejtunit (Elezi)
të výemit (Elezi)
të xánëtë (Bogdani)
të xanëtë (Kristoforidhi)
të xbardhmit (Budi)
të xbárdhunitë (Bogdani)
të xbavīturët (Mitko)
të xbetëtë (Bardhi)
të xbëlúemitë (Bogdani)
të xekrrúarit (Elezi)
të xétëtë (Bogdani)
të xënët' (Reinhold)
të xgjédhunitë (Bogdani)
të xgjidhunët (Budi)
të xigëlíturit (Elezi)
të xigëliturit (Xhuvani)
të xigëlúarit (Elezi)
të ýrryerëtë (Mitko)
të ýshturët (Mitko)
të yshturit (Xhuvani)
të zagarísurit (Elezi)
të zakaréturit (Elezi)
të zamaríturët (Mitko)
të zanët (Budi)
të zánët (Mitko)
të zanët (Xhuvani)
të zanëtë (Bardhi)

të zánëtë (Bogdani)
të zanëtë (Buzuku)
të zanëtë (Buzuku)
të zankúarit (Elezi)
të zanúarit (Elezi)
të zánunit (Elezi)
të zânunt (Gazulli)
të zapúarit (Elezi)
të zatéturit (Elezi)
të zbardhëllúarit (2006)
të zbardhëllúarit (Elezi)
të zbardhëllýerit (2006)
të zbardhunitë (Buzuku)
të zbárdhurit (Elezi)
të zbardhurit (Murati)
të zbarúarit (Elezi)
të zbatúarit (2006)
të zbatúarit (2020)
të zbáthurit (2006)
të zbavíturit (2006)
të zbavíturit (2020)
të zbéhtët (1980)
të zbéhtët (2006)
të zbéhtët (2020)
të zbéhurit (2006)
të zbéhurit (2020)
të zbërkuarit (Xhuvani)
të zbërthýerit (2006)
të zbërthýerit (2020)
të zbífurit (Elezi)
të zbrázurit (2006)
të zbrázurit (2020)
të zbríturit (Elezi)
të zbúarit (2006)
të zburlláçurit (Elezi)
të zbúturit (2006)
të zbúturit (2020)
të zbýthurit (2006)
të zbýthurit (2020)
të zdapllúarit (Elezi)
të zdërvájurit (Elezi)
të zdrípunitë (Bogdani)
të zdritunitë (Buzuku)
të zdrugúarit (Elezi)
të zdrýpurit (2006)
të zdúndurit (Elezi)
të zdupáturit (Elezi)
të zest (Xhuvani)
të zezúarit (Elezi)
të zënët (IAP)
të zënët (Reinhold)
të zënit (Elezi)
të zgáçurit (Elezi)
të zgavrúarit (Elezi)
të zgërdhámit (Elezi)
të zgërdhímët (Elezi)
të zgurdhëlíqurit (Elezi)
të zgjáturit (Elezi)
të zgjédhurit (Elezi)
të zgjedhurit (Xhuvani)
të zgjídhurit (Elezi)
të ziáturit (Elezi)
të ziemit (Gazulli)
të zíerit (Elezi)
të zijúarit (Elezi)
të zit'(Tase)
të zitë (1980)
të zítë (2006)
të zítë (2020)
të zitë (Bardhi)
të zitë (Buzuku)
të zitë (Nushi)
të zitë (Xhuvani)
të zmiláturit (Elezi)
të zokopisurit (Xhuvani)
të zoríturit (Elezi)
të zotënuomitë (Buzuku)
të zotët (Mitko)
të zuçíturit (Elezi)
të zuzáturit (Elezi)
të zvárurit (Elezi)
të zvérdhurit (Elezi)
të zvogëlúarit (Elezi)
të zhagíturit (2006)
të zhagíturit (2020)
të zhagíturit (Elezi)
të zhangávurit (Elezi)
të zhbájturit (Elezi)
të zhbémët (Elezi)
të zhbéndurit (Elezi)
të zhblúarit (Elezi)
të zhbogulúarit (Elezi)
të zhburmúarit (Elezi)
të zhbýthurit (Elezi)
të zhdéjurit (Elezi)
të zhdrédhurit (Elezi)
të zhdrípurit (Elezi)
të zhdrivillúarit (Elezi)
të zhdrynúarit (Elezi)
të zhdúkurit (Elezi)
të zhdupullúarit (Elezi)
të zhegíturit (Elezi)
të zhelávurit (Elezi)
të zhgalíturit (Elezi)
të zhgallavíturit (Elezi)
të zhgardhnúarit (Elezi)
të zhgënjýerit (2020)
të zhgojúarit (Elezi)
të zhigúarit (Elezi)
të zhlepúarit (Elezi)
të zhlýerit (Elezi)
të zhugávurit (Elezi)
të zhugmíturit (Elezi)
të zhvéshurit (Elezi)
të zhvërrímit (Elezi)
të zhvjérrurit (Elezi)
të zhvolúarit (Elezi)

Th

thumast (Xhuvani)

U

u:jt (Shkurtaj)
újë (Topalli)
ujët (1980)
újët (2006)
újët (2020)
ujët (Bardhi)
ujet (Bashkimi)
ujët (Çabej)
újët (Elezi)
ujët (Kristoforidhi)
ujët (Nushi)
ujët (Reinhold)
ujët (Shehu)
ujët (Tase)
ujët (Xhuvani)
ujëtë (Bogdani)
ujëtë (Buzuku)
ujëtë (Meyer)
ujt (Gazulli)
ujt (Murati)

V

va (Topalli)
vaj/ voj (Topalli)
vajtë (Kristoforidhi)
varg (Topalli)
vargtë (Buzuku)
vargtë (Çabej)
varr (Topalli)
vātë (Bogdani)
vatë (Çabej)
vesh (Topalli)
veshëtë (Buzuku)
veshtë (Çabej)
viâmet (Bashkimi)
vjamë (IAP)

vjetëtë (Buzuku)
vojt (Bashkimi)
vojtë (Buzuku)
vorrtë (Buzuku)
vorrtë (Çabej)
v'rerëtë (Reinhold)

Z
zahar (Meyer)
zgjuathët (Xhuvani)

КРАТКА БИОГРАФИЈА

Олгер Браме

Роден е во Корча на 12.06.1977 година. Дипломирал на образовниот и филолошкиот факултет на Универзитетот во Корча, Албанија со сертификат „Извонреден студент“.
Постдипломските студии ги завршил во 2013 година на Просветно-филолошкиот факултет при Универзитетот во Корча, Албанија во областа на наставата.
Во 2013 година завршува студиите „Магистер на науки“ од областа на лингвистичките науки, во Центарот за албанолошки студии во Тирана, на Институтот за лингвистика и литература, со одлични резултати.
Својата професионална кариера ја започна во 1998 година како наставник, а потоа и како директор на училиште во предуниверзитетско образование од 2000 до 2013 година.
Во февруари 2013 година е избран за предавач на Катедрата за јазик и литература на Факултетот за образование и филологија на Универзитетот во Корча, Албанија.
Со одлука бр. 23 од 18. 10. 2016 година од Сенатот на Универзитетот во Корча беше почестен со признанието „Фан С. Ноли“ за постигнување во областа на образованието и науката, попратено со сребрена плакета.
Учесник на национални и меѓународни конференции со презентации и публикации од областа на лингвистичките науки.
Плодна научно-истражувачка активност со објавување на прилози и трудови во земјата и надвор од неа во областа на лингвистиката и методиката на наставата по јазик.
Учествувал во повеќе меѓународни Еразмус+ проекти од областа на високото образование.
Член на Државната испитна комисија за наставниот профил.
Оценувач на државните матурски испити по албански јазик и литература во 2010-2011 година.
Многу добро познавање на компјутер. Сертификати во областа на информатичката технологија во наставата.
Особен интерес покажува за граматиката, особено за морфологијата, семиотиката и методиката на наставата по јазик,
Освен на албански мајчин јазик, течно зборувам англиски и италијански јазик.
Оженет со две деца, 17 и 11 години.
Листа на објавени трудови:

Brame, Olger (2023). ***Historia dhe perspektiva e gjinisë asnjanëse tek emrat e gjuhës shqipe***. Seminari XVII Ndërkombëtar i Albanologjisë. Universiteti i Tetovës. 5-6 tetor 2023

Brame, Olger (2023). ***Studimet etimologjike për shqipen si dëshmi e rëndësishme për shqyrtimin e gjinisë asnjanëse***. Buletini i Universitetit “Fan S. Noli” (The Scientific Bulletin of “Fan S. Noli” University of Korca, Albania (Series in Social Science) Nr. 34, 2023, pp. 28-44. ISSN: 2078-7111

Brame, Olger (2023). ***The role of linguistic context in the identification of neuter nouns in “Fialuer i Rii i Shcypes”***. ALBANOLOGJIA International Journal of Albanology. Publisher: University of Tetova, Tetova, Republic of North Macedonia .

Vol. 10 | No. 19-20, 2023. Pages: 404- 409. ISSN: 1857-9485 (Print); ISSN: 2545-4919 (Online) UDC: 81

Brame Olger (2023). ***The neuter gender in the Albanian language spoken in North Macedonia.*** Научни текстове от четвъртата международна научна конференция „лингвистиката – история, предизвикателства, перспективи“ (благоевград, 1-2 юни 2023 г.) Лингвистични проблеми III. Университетско издателство „Неофит Рилски“ – Благоевград. ISSN: 2682-9673

Brame, Olger (2022). ***Neuter nouns to the old authors of the Albanian language***. Evidence from the Albanian language lexicon of Gjon Buzuku. ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA. SERIA ȘTIINȚE FILOLOGICE LIMBI STRĂINE APLICATE. ANUL XVIII Nr. 1/2022.
DOI: 10.52744/AUCSFLSA.2022.01. ISSN: 1841-8074

Brame, Olger (2022). ***Çështje të shqipërimit të terminologjisë në shënimet gjuhësore të Aleksandër Xhuvanit***. Language Implementation Agency of RNM. Skopje, North Macedonia, ISBN: 978-608-4915-13-3
file:///C:/Users/HP/Downloads/f9OZI98mfsYTvZ7vfletxnoVgU7GzYRDMETMb23a%20(4).pdf

Brame, Olger (2021). ***Fjalor i homonimeve leksikore në gjuhën shqipe*** (Dictionary of lexical homonyms in the Albanian language) co-author. Ali Jashari, Bahtijar Kryeziu, Olger Brame. ALSAR Publications, ISBN: 9789928319463

Brame, Olger (2021). ***The state of the neuter gender in the Tosk Albanian dialect and in the Tosk Albanian dialect dictionaries.*** Studime Albanologjike, 21. Research Scientific Journal of Albanology. Institute of Spiritual and Cultural Heritage of the Albanians-Skopje. Northern Macedonia. ISSN 1857-6958. UDK. 930.85. COBISS. MK-ID 825 958 50

Brame, Olger (2021). ***Perceptions of language and communication difficulties by teachers.*** Journal of Language Skills Issues and Teaching Challenges. 1st Edition, Publication of Rating Academy. ISBN: 978-625-7047-58-6 / E-ISBN: 9786257047623

Brame, Olger (2020). ***Continuing Education Centers as an opportunity for universities to realize life long learning.*** TEAVET Project Conference under Erasmus Plus Programme KA2CB, Vlorë - Albania. ISBN: 978-84-18490-10-1 Servicio de Publicaciones. Universidad de León, Spain.
https://buleria.unileon.es/bitstream/handle/10612/12995/PUBLISHED_Final%20Conference%20proceeding%20book.pdf

Brame, Olger (2019). ***Shqipja përmes alfabeteve të saj***. (Albanian language through its alphabets). International Scientific Journal "DISKUTIME". Viti IX, Nr. 26-30. ISSN Print: 1857-825X/ ISSN Online: 1857-8543

Brame, Olger (2019). ***Use of some turkish borrowing in Albanian language***. Homeros, Cilt / Volume 2, Sayı / Issue 3, 2019, pp. 103-110 E - ISSN: 2667-4688 Issue : Special, Rating Academy, Turkey.

Brame, Olger (2018). ***Linguistic functions of advertising in semiotic communication***. Journal of Awareness, Joa. Volume 3. Rating Academy Journals. ISSN: 2149-6544 (Online) DOI Prefix: 10.26809.

Brame, Olger (2018) ***Some interpretations of semiotics applied in the field of culture***. ICLLD 2018 International Conference on Linguistics, Literature and Didactics, held on 08 September, 2018 in Pristina, Kosovo. ISBN 9789951494854

Pajo, Albina & Brame, Olger (2017) ***Linguistic and communicative competence-its role in the acquisition of linguistic concepts by students*"** International Conference-Teaching and Learning: Competence Based Higher Education Curriculum, 29-30 September 2017, Faculty of Education and Philology, "Fan S. Noli" University of Korça. ISSN: 2078-7111

Brame, Olger & Brame Pranvera (2017) ***Albanian language and globalism in the frame of cultural developments".*** Vjetari Shkencor "FEF". Nr. 5/1, pp, 170- 179, Journal Faculty of Education and Philology, "Fan S. Noli" University of Korça. ISSN:2078-711

Brame, Olger (2016). "***Konstatime dialektore në të folmen e disa prej fshatrave të rrëzës në zonën e Korçës***". Gjurmime Albanologjike, Seria e Shkencave Filologjike, Nr. 46. Annual periodical publication of the Albanological Institute of Pristina, Pristina, Kosovo. Pp. 269-280 ISSN: 0351-2223

Brame, Olger (2016). "***Teksti dhe konteksti në perspektivënsemiotike të gjuhës***", "*Kërkime gjuhësore V"*, Qendra e Studimeve Albanologjike, Tiranë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.

Brame, Olger (2015). ***Dëshmitë leksikore të Thimi Mitkos në fjalorin etimologjik të G. Majerit*** (*Lexical evidence of Thimi Mitko in G. Majer's etymological dictionary*). Gjurmime Albanologjike, Series of Philological Sciences, No. 45. Annual periodical publication of the Albanological Institute of Pristina, Pristina, Kosovo. ISSN: 0351-2223.

Brame, Olger & Karasaliu, Alma (2015). ***Language and communication in semiotics perspective"***. Published in СБОРНИК В ЧЕСТ НА 80-ГОДИШНИНАТА НА ПРОФЕСОР Д-Р ИВАН КОЧЕВ, БЛАГОЕВГРАД, УИ„НЕОФИТ РИЛСКИ", 2015, ISBN 978-954-00-0044-2, pp.327-331. " Faculty of Philology, University "Neofit Rilski", Bllagoevgrad – Bulgaria .

Brame, Olger (2015). "***Simbolika e përdorur në veprën e Nolit në këndvështrimin semiotik***". Revista periodike SCUPI, Vol. 13, page 82- 87, Shkup, Maqedoni. Botim i Institutit të Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve – Shkup. ISBN 9786084653332

Brame, Olger (2015). ***The new curriculum context and the curriculum of the Albanian language in primary education*"** International Scientific Journal, NR. 7, Volume 1, pp. 490-495, ULCINJ-MONTENEGRO. ISSN 18009794; COBISS.CG-ID 20586256

Brame, Olger (2014). "***Gjuhët e fshehta si kod komunikimi- Rasti i Purishtes"***, "KËRKIME GJUHËSORE III", Qendra e Studimeve Albanologjike , Tiranë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 2014, ISBN 978- 9928-14-131-6, pp. 483-490

Brame, Olger & Nase, Ediola (2014). ***Critical thinking issues in designing of Albanian language textbooks.*** Book of Papers: 2nd International Scientific Conference : "Education Across Borders- - Critical Thinking in Education", organized by Faculty of Education and Philology-University of Korca Faculty of Education -University of Florina, Faculty of Education – University of Bitola, Korçë, 31 October – 1 November 2014, Published in, Korçë, 2014, ISBN (print) 9789928146212; ISBN (online) 9789928146274. Promo Print, Publishing House, pp.134-139. https://core.ac.uk/reader/35342120

Brame, Olger (2014). ***Language of the young people in social networks as an sociolinguistic aspect of communication***. Published in Compilation of Scientific papers from the 2nd International Scientific Conference: "Prospects and State of

Today's Sociolinguistics." Tetovo, North Macedonia. ISBN 978-608- 4503-92-7, pp.47-54.

Brame, Olger (2013). "***Një refleksion mbi shenjën gjuhësore, fjalën dhe tekstin***". "KËRKIME GJUHËSORE II". Qendra e Studimeve Albanologjike Tiranë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Shkolla Doktorale në Gjuhësi, Tiranë, 2014, pp. 390-399 ISBN 9789928141248,